DANIEL AULAE SPECULUM SIUE DE STATU, VITA, VIRTUTE AULICORUM...

Adam Contzen, Giovanni Battista Coccini

NAZIONALE
VITT. EMANUELE
ROMA
8
13 — H
46

DANIEL

AVLÆ SPECVLVM

sive

DE STATV, VITA VIRTVTE AVLICORVM atque MAGNATVM

Auctore

R. P. ADAMO CONTZEN

E SOCIETATE IESV

S.S. Theol. Doct.

Cum Indice Capitum et rerum copioso.

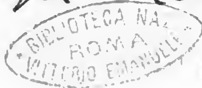
COLONIÆ AGRIPPINÆ

IOANNEM KINCKIVM Sub Monocerote.

ANNO. MDCXXX.

Super Permissu et Privilegio.

Ex legato Ill.mi Coccini

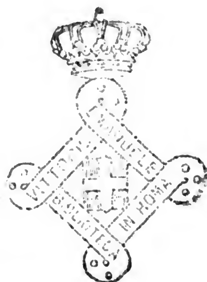

DANIEL,
Siue
DE STATV, VITA,
VIRTVTE AVLICORVM
atque
MAGNATVM.

Authore
R. P. ADAMO CONTZEN
E Soc. IESV, SS. *Theol. Doct.*

PERMISSV SVPERIORVM.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud IOANNEM KINCKIVM sub
Monocerote.

ANNO M.DC. XXX.

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

MAXIMILIANO,

COMITI PALATINO RHENI, VTRIVSQVE BAVARIAE DVCI,

SACRI ROMANI IMPERII ARCHIDAPIFERO ELECTORI,

Domino meo clementissimo,

DANIEL regio genere, summo ingenio, innocentissima educatione nobilis, Chaldææ, Medicæ, Persicæ monarchiæ Legislator, & præses: quinque maximorum imperatorum, qui se iure merito reges regum vocabant, Nabuchodonosoris magni, Euilmerodachi, Balthasaris, Darij, Cyri collega, conuiua, comes Palatinus,

magister aulæ, propheta, monitor, vir desideriorum, angelorum familiaris, experientia centum annorum aulam edoctus, omnium imperiorum ad supremum vsq; mundi diem ex oraculis præscius, sapientia supra omnes mortales eminens, sanctitate Noacho & Iobo comparatus, ad Serenitatem Tuam maxime & prudentissime Princeps Elector affectat viam. Multa nimirum Danieli & Maximiliano communia, genus regium, ingenium par generi, in magno imperio dignitas, in comitatu imperatoris iudicandi facultas, quæque illis præstantiora sunt, sapientiæ studium, pietatis ardor, animi constantia, consanguinitasque virtutum, quæ nec locorum spatijs, nec ætatum interuallis affectus minuit. Æquum etiam est, vt

alter

alter alterum conciliet eadem gubernandi disciplina, consulendi in publicum beneuolentia, sumptuum ac laborum impendia, quibus Rempublicam ad Danielis normam, recta ad Deum conscientia, nulla priuati emolumenti, nulla dominandi, nulla glorię cupiditate, administras, tueris, exornas.

Merito igitur magnus, ac sapiens ille tot monarcharum Comes Palatinus, Boici electoratus ostia pulsat, & cum vitæ suæ heroico exemplo, simul imperatoriæ prophetiæ facilem ac moralem doctrinam defert, non incognitam, & nunc cœlesti auctoritate commendatam, integrōs aliquando, si Deo visum fuerit, commentarios laturus.

In cruenta regum barbarorum aula, apud Babylonios proceres Di-

uinæ Danielis virtuti locus fuit: ſpero illius præconio etiam inter primores Boiorum, & Chriſtianorum Principum intra portas locum fore, nec infructuoſum Germanicæ nobilitati, quæ ea lege, & fine terrenis poteſtatibus aſſiſtit, vt cum rege regum, & domino dominantium regnet æternum. Danielis prophetia, vitaque à capite ad calcem vſque, à pueritia ad vltimam ſenectam tota regifica eſt, tota aulica, de regijs, aulicisq́ue officijs, & vitijs, ipſe in aula, perpetuò tractat; qua de cauſa ex illo ad inſtruendam Procerum excitandamq́ue virtutem documenta collegi, quæ Tuæ Serenitati lubens volens offero, dedicoque, vt tanto patrocinio fulta, alijs quoque prodeſſe valeant.

Quemadmodũ autem viri ſancti, qui ab omnibus mundi turbis ſecedunt,

dunt, vt propius ad eum; qui omnia condidit, accedant, & in solis desertisque locis numen impensius colunt, Eliam, Ionadabum, Baptistam, Antonium, Basilium, Benedictum, Brunonem priuatæ, atque in se collectæ pietatis profitentur auctores: ita magnatibus ac principibus in optimam mundi gubernationem semper intentis, per ardua periculorum euntibus, Daniel lumine corusco sapientiæ, quæ in eo plus quam in cunctis viuentibus erat, viam regiam signat, sequentesque normam exercitatæ virtutis è labyrinthæis flexibus nusquam incertus antecessor educit, doctrina, exemplo, votis. Omnes qui Rempublicam capessunt, in mari magno, vt vocat Daniel, nauigant, conantur medijs aquilonibus ire per altum: siue in prora consîdant, siue temonem tor-

queant, ab omni latere verberantur procellis, viam illam Daniel centum annorum nauigatione decurrit, & nunc ſalutare cœlo fixum ſidus, multò quàm cynoſura, aut Helice felicius Palatinas rates dirigit, & innoxium per turbida liquentis elementi iter oſtendit. Danielem fidenter aſpiciant proceres: quicquid in vaſto balænarum, & delphinum regno, aut flatibus turbulentum, aut fluctibus vndoſum, aut malacia fallaciter blandum, aut ſyrtibus tenax, aut ſcopulis aſperum eſt, magno animo ille vicit, & proceres vincere docuit. Summa ſapientiæ Danielis eſt rectum de rebus humanis iudicium. In potentiſſima monarchia, in honoratiſſimo illius miniſterio omnes diſcriminum caſus, partem felicitatis nullam ineſſe. In palatio nullum æmulari, nullum metuere æ-

mulum. Ad regnum illud aspirare, in quo nullus ambitus inimicos, caritas omnes consortes facit. nemo enim fulgore maiestatis, sed recto potestatis vsu felix est: eoque solo reges aulicique iusti ab iniustis discernuntur, quod eleganter, ac Danieli consentanee Hipponēsis antistes exposuit, lib. 5. cap. 24. de ciuitate Dei. Neque enim nos Christianos quosdam Imperatores ideo fœlices dicimus, quia vel diutius imperarunt, vel imperantes filios morte placida reliquerunt, vel hostes Reipublicæ domuerunt, vel inimicos ciues aduersus se insurgentes, & cauere, & opprimere potuerunt. Hæc enim & alia vitæ huius ærumnosæ, vel munera, vel solatia, quidam etiam cultores dœmonum accipere meruerunt, qui non pertinent ad regnum Dei, quò pertinent illi. Et hoc

ipsius misericordia factum est, ne ab illo ista, qui in eum crederent, velut summa bona desiderarent. Sed fœlices eos dicimus, si iustè imperant; si inter linguas sublimiter honorantium, & obsequia nimis humiliter salutantium non extolluntur, sed se homines esse meminerunt: si suam potestatem ad Dei cultum maximè dilatandum, maiestatis eius famulam faciunt: si Deum timent, diligunt, colunt: si plus amant illud regnum, vbi non timent habere consortes: si tardius vindicant, facilè ignoscunt; si eandem vindictam pro necessitate regendæ tuendęque Reipublicæ, non pro saturandis inimicitiarum odijs exerunt: si eandem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent: si quod asperè coguntur plerunque decernere, misericordiæ leni-

lenitate & beneficiorum largitate compensant: si luxuria tanto eis est castigatior, quanto posset esse liberior; si malunt cupiditatibus prauis, quàm quibuslibet gentibus imperare. Et si hæc omnia faciunt, non propter ardorem inanis gloriæ, sed propter charitatem fœlicitatis ęternæ; si pro suis peccatis humilitatis, & miserationis, & orationis sacrificium, Deo suo vero immolare non negligunt. Tales Christianos Imperatores dicimus esse fœlices; interim spe, postea re ipsa futuros, cum id quod exposcimus, aduenerit. Hæc eadem omnia in regum administros planè conueniunt. Spectatiorem omnino in excelso virtutem postulat, qui proceribus locum altiorem tribuit. Nunquam audiendi, qui vitia sua moribus, aut legibus palatij excusant. Segnitiem & impudentiam illis

illis Daniel exprobrat, in aula regis vltra omnem terram peſſimi, in palatijs Babylonis, hoc eſt Orbis vniuerſi proſtibulo, animum ac corpus incontaminatũ conſeruauit. Oſtendit contra veram virtutem nihil poſſe inſanientis imperij vitia: Danielis virtus inter malos ſpecioſior & probatior, procerum inter Chriſtianos aulicos tutior eſt. Prauę conſuetudini obluctandum, non cedendum magiſter ille docet. Nunc quoq; cauendus error ſtultorum exitiabilis, qui pręcepta virtutum ad ſacros homines relegant, ſibi velut mundanis, qua lubet, ire via, permiſſum inſtant. Quaſi non eædem omnibus & virtutis amandæ, & vitij deteſtandi de cœlo leges figantur. Non ignoro, & dolenter confiteor, eò lapſos quorũdam mores magnatũ, vt vſitata vitia pro legibus habeãtur. Madere vino,
in-

indulgere genio, in purpura gēmaq; tumescere, inimicari, iniuriam manu vlcisci, subiectos opprimere, maiorum vitijs adulari, de fama detrahere, fallere, irridere, inuidere, stolidis prudentia videtur, & viro nobili non indecora libertas. Hæc Daniel & ipse fugit, & consuetudinem delinquendi, continua consuetudine puniendi abrumpi docuit, suo æuo illa minatus est, & cunctis regnis tum futuris, nunc magna parte præteritis, vaticinatus est. Palatiorum studia, artes, fraudes, scelera, interitus, omnes euentus, etiam Heroum constantiam, pietatem, decora, preciosas in conspectu Domini mortes, quasi ex intimis consilijs historicus descripsit, vt posteri euentura credant, quæ nondum ætas attulit, cum facta legunt, & eâdem de priscis & suis temporibus sinceritate iudicēt.

Om-

Omnia ad Deum & prouidentem, & prędicentem referant, vt immensitati omnipotentis seruiat hominũ qualiscunque, certè breuis, magnitudo. Cœteri Prophetarum Israëlis, & finitimarum gentium fata prænunciarunt, & oraculorum veritatẽ nũquam ante satis creditam, euenta comprobarunt. Daniel omnes monarchias, etiam nostram, omnem mundi ętatem, etiam nostros annos, & actus complexus est. Testimoniũ illi Saluator dedit, cùm Christianos visuros affirmat desolationem prædictam à Daniele propheta, stantem in loco sancto.

Ne vero quispiam Danielis imitationem, aut disciplinam difficilem esse causari queat, plurimorum regum, principum, procerumque exemplis ostendo, in aulis non modo terrenæ dignitatis apicem, verum

cœlestis quoque philoſophiæ culmen à Deo conſtitutum. Sanctiſſimi in Eccleſia Præſulum, glorioſiſſimi Martyrum de palatio venerunt: illud enim generoſos animos non corrumpit, ſed probat, & euehit. Danielem igitur audiant, Proceres, qui vera ſapientia, & virtute animos informat, contra omnia, quæ fortuita videntur, à Deo autem præuiſa, & prædicta fuerunt, mentem firmat. Omnes ille in ſublimi collocat, vt regnorum ortus atque occaſus, mũdique incendia ac ruinas intuiti, ne mirentur in cinerem abituras & opes, & dignitates; ſed animos parent creatori, iudicique ſuo, vt cum iudicium ſedebit, aut auferatur potẽtia, & conteratur, & diſpereat vſq; in finem. Regnum autem & poteſtas, & magnitudo regni, quę eſt ſubter omne cęlum, detur populo ſanctorũ altiſſi-

Omnia ad Deum & prouidentem, & prędicentem referant, vt immensitati omnipotentis seruiat hominũ qualiscunque, certè breuis, magnitudo. Cœteri Prophetarum Israëlis, & finitimarum gentium fata prænunciarunt, & oraculorum veritatẽ nũquam ante satis creditam, euenta comprobarunt. Daniel omnes monarchias, etiam nostram, omnem mundi ętatem, etiam nostros annos, & actus complexus est. Testimoniũ illi Saluator dedit, cùm Christianos visuros affirmat desolationem prædictam à Daniele propheta, stantem in loco sancto.

Ne vero quispiam Danielis imitationem, aut disciplinam difficilem esse causari queat, plurimorum regum, principum, procerumque exemplis ostendo, in aulis non modo terrenæ dignitatis apicem, verum

coe-

cœlestis quoque philosophiæ culmen à Deo constitutum. Sanctissimi in Ecclesia Præsulum, gloriosissimi Martyrum de palatio venerunt: illud enim generosos animos non corrumpit, sed probat, & euehit. Danielem igitur audiant, Proceres, qui vera sapientia, & virtute animos informat, contra omnia, quæ fortuita videntur, à Deo autem præuisa, & prædicta fuerunt, mentem firmat. Omnes ille in sublimi collocat, vt regnorum ortus atque occasus, mũdique incendia ac ruinas intuiti, ne mirentur in cinerem abituras & opes, & dignitates; sed animos parent creatori, iudicique suo, vt cum iudicium sedebit, aut auferatur potẽtia, & conteratur, & dispereat vsq; in finem. Regnum autem & potestas, & magnitudo regni, quę est subter omne cęlum, detur populo sanctorũ altissi-

tissimi; cuius regnum, regnum sempiternum est, & omnes reges seruient ei, & obediẽt. Quos inter Sanctos, & reges stationem honoratam Serenitati Tuæ, ex vita piè acta spero, voueo, & quotidianis precibus, sacrificijsque exposco.

Serenitatis Tuæ

Humillimus seruus

Adamus Contzen.

INDEX

DANIEL,

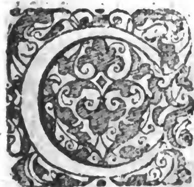
Seu

DE STATV, VITA, VIRTVTE MAGNATVM ATQVE AVLICORVM.

CAPVT I.

Scopus operis totius.

§ 1.

ORONÆ regnorum ſunt vrbes, vrbium porro gemmæ, palatia; horum ornamenta principum procerumq; virtutes: Quicquid enim vel materia precioſum atq; auguſtum, vel arte eximium ac rarum regia mirantium oculis oſtentat, præ virtute lutum eſt, ludicrumq;. Vaſtæ marmorum moles, ſaxorum colores, texta periſtromatum, lucentes peraurata laquearia vniones, ludentes in Serum vellere Smaragdi, fulgentes ex omni ceruice pyropi, gemmati calices, auratæq; lances, oculorum oblectamenta ſunt, breuia, inania, aſſuetudine vileſcunt, aduenis ſpectaculo ſunt, incolis faſtidio, neutros iuuant. Non enim, niſi errantium iudicio vera ac ſolida bona ſunt, quæ contemnere, ſumma ſapientia eſt. at virtutum fulgor ab animo eſt, precium è cœlo, fructus in cœlo. illa expers periculi iuſta cunctos admiratione rapit, detinet, ſine ſatietate *Virtus vnicum aulæ decus.*

A dele-

delectat, sine fraude pascit, familiaritate vsuq; iucundior: nunquam inueterascit, senecta formosior, semper vt noua suspicitur, atq; amatur. Nimirum æterni numinis sententia verum est, vnicumque humani generis bonum, scopus & meta nostri laboris, bonum quod quæri solum debet, & solum non quæritur. Quicquid absolutum aut natura produxit, aut ars expoliuit, quod aliqua dote virtutis præstantiam adumbret, ideo æstimari debet: omnium enim rerum precia, in summa virtutis maiestate inclusa sunt, quæ nobis non ad vanitatem luxumve, sed ad doctrinam ad pietatem collata sunt, [a] vt ex auro, & lapidibus preciosis, architecto Jesu Christo, domum ædificemus quam ignis probet, non absumat. [b] *Scimus enim* (inquit Apostolus) *quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis. Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cœlo est superindui cupientes: si tamen vestiti, non nudi inueniamur. Nam, & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati: eo quod nolumus expoliari, sed superuestiri; vt absorbeatur quod mortale est, à vitâ.*

a 1. Cor. 3. 12.
b 2. Cor. 5. 1.

§ 2.

Ex aula terrena ad cœlestem iter.

Hæc aula, ô principes ac Palatini, meæ scriptionis argumentum est: in qua virtus pietasq; cœlo deuecta candidatos æterni regni ad originem suam reducat, mentem instruat, consilia animet, imperia regentium, obedientiam subiectorum gubernet, ex qua prudentia, iustitia, temperantia, fortitudo innocentia ac fœlicitas tanquam è terrestri cœlo in omnem prouinciæ plagam descendat. Vt apud animos vestros solliciti cogitetis, quâ via de luteo palatio ad cœleste sit eundum. ad quod non pedum gressu, sed rectæ voluntatis affectu ducimur. Etenim si vos fastigia turrium, splendor atriorum, si rerum species dignitasque delectat: non committendum est tamen, vt in limo, fucoq; nobilitas vestræ mentis acquiescat: sed excitandus animus,

mus, vt in auguſtiſſimam cœli regiam cogitationes ac deſideria transferat. Nihil ſublime, nihil ſua magnitudine dignum arbitretur, quod humi iacet, quod de puluere concreuit.

Anxios vos habeant, ac terreant innumera aulicorum exempla, qui poſt toleratas in regum obſequio ærumnas graues & periculoſas, poſt geſtos ſæuiore periculo honores, ſæpe etiam poſt rerum omnium, famæq; naufragia, poſt mortes cruciatu ac contumelia acerbas, arcano Dei, iuſto tamen iudicio, ignibus Barathri excipiuntur, cum potentibus potēter torquendi. aulicis enim, ſi officium deſerant, pœna ſuperincubat aſperior. Quemadmodum fidelis, ſi peccet, fidem negauit, & eſt infideli deterior, ita magnates quoque plebe ſunt nequiores, poſtquam Deum, à quo magni ſunt, ſpreuere. Judices quidem huius mundi magnis grauiſſima, paruis vix minima delicta condonant: Non ita ille, qui non veretur magnitudinem cuiusquam, quia magnum fecit, & paruum. Nec enim magis opus ſuum timet plaſtes omnipotens poſtquam fecit, quam ante mundum conditum, cum nihil eſſet. Impenſius igitur nobis illa mala fugienda ſunt. Triſtior futura pœna eſt teneris & glorioſis, ſi eos aliquando vaſtum chaos à beatitudine ſecludat, ſi regali opulentiæ ſemper aſſuetos perpetua ſitis vrat: acrius enim poſt gloriam dedecora cruciant, & poſt delicias tormenta. Acerbior autem pœna, quia longe lateque patens malum eſt, peccatum aulæ. Nautæ ac remigis inſcitia leue damnum adfert, error naucleri pernicies eſt nauigantium. In republica cum ſubditi delinquunt, ſibi quisque nocet, cum rectores, & eorum domeſtici, & ſibi, & cæteris detrimentum adferunt, vt egregius principum doctor Agapetus demonſtrat. Ab his malis ad illa bona, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, duce ac comite gratia Dei tranſibitis.

Delicta Magnatũ grauiora, & pœna acerbior.

Hic finis eſt meæ ſcriptionis. Vtinam etiam veſtræ

seruitutis & vitæ, seruitutis splendidæ, vitæ ærumnosæ. Interim hoc meditemur, quicquid sumus, peregrini sumus, genus, dotes corporis, spem nostram, dignitatem, mentem habemus in cœlis, si Christiani sumus.

Cap. II.

Magnatibus, Aulicis, nobilibus, senatoribus scribere operæ precium esse.

¶ I.

Singulis hominum statibus præcepta dare conuenit.

NEc vero labor meus inter librorum centurias, quibus ad virtutem hominum instruitur ruditas, & infirmitas manuducitur, superuacuus debet videri. Virtus in publico posita est, bonum commune, eodem in circo virtutis doctrina, eadem omnibus, vna omnium norma voluntatum, quam æterna sapientia direxit: non in omnibus tamen idem virtutis est modus, eædemq; in singulis leges. Hinc aliis laudi datur, quod cum reprehensione alij faciunt, non quia non vna sit vbique honesti natura, & diuinæ legi consentiens virtutum rectitudo, sed quod circumstantiarum varietas diuersam postulet amussim. Vinum cado, aurum libella metimur: illud gustu, hoc lydio lapide, gemmas scalpro probamus & pondere, adamantem incude, & malleo, Smaragdum sole. Quod in rebus est natura, hoc in hominibus est vitæ conditio siue status. Ea causa bene meriti sunt de vniuersis, qui singulis hominum statibus leges, ac viuendi rationem præscripserunt, vti meus præceptor Joannes Busæus insigni opere de hominum statibus. Hinc tam multa de coniugum, de cœlibum vita, de iudicibus, de magistratibus, militibus, sacerdotibus, religiosis, concionatoribus, Episcopis etiam, Cardinalibus & Pontifice. Non quod non omnibus multa communia, sed quia multa quoque cuique propria, & suo quodam modo per-

Ioannes Busæus de statibus hominũ.

peragenda. Quod cum in vita Palatina præcipue cernatur, mirari potius oportet, cur nemo de illa integre scripserit, quam ex me quærere, cur illud oneris in humeros susceperim.

§ 2.

Occurrere non nemo posset: Communibus vitæ Christianæ præceptis satis instrui mores aulicorum, nihil opus esse singulari tractatu. at illa ratiocinatione cunctos de diuersis hominum statibus libros amoueris. De publico sumunt omnes, quod fructuose singulorum ingenio, negociis, periculis, saluti accommodent. Ad felicitatem quam omnes exoptant, pauci assequuntur, vna via regia virtutis est: at verò iter agentibus, sua cuique natura, propensio, mores, consuetudo, vitia, studia raro eadem, exitus diuersi, vt plurimum calamitosi. via ipsa inæqualis, & sibi dispar, lata, angusta: flexus inobseruabiles, loca ardua, prona: aspera, lubrica: æstuosa, vliginosa: amœna, tristia: nulla sine discrimine, omnia cum labore. Quapropter sua quemque pericula & præsidia cognoscere necesse est, occasionesq; & tempora sine noxa transeundi. Nusquam maior, quam in aulis adhibenda cautio. Hic conspectior est innocentia, vberrima virtuti materies, exercitia laboriosa, anxia, Dei colendi ingens occasio. Insunt tamen difficultates, non nisi pectore generoso exuperabiles, vitia non suis magis illecebris, quam contubernalium exemplis valida, duplici violentia, velis & remis in exitium raptantia, vt verbo dicam: Virtuti in regia deliciarum sedes haud opportuna. Vbicunque Sirenes voce mulcent, ibi frangunt & scopuli, sæuit mare, blandis vocibus horridum immurmurant procellæ. Præter vsitata itaq; bene agendi præsidia, singulatim quædam aulicis conueniunt, & contra morbos animorum remedia, & ad honesta prosequendum incitamenta: quæ breui scripto comprehensa etiam aliis profutura confido. Præcipue tamen Palatinis scribo, atque hoc quicquid operis est

Singulis accommodanda præcepta communia.

Efficacissima doctrina in singulari.

consecro. Quemadmodum enim horarum indices, Sphæræq; & Machinæ eruditorũ Mathematicorum tum demũ vsus suos habẽt, cum pro situ climatum statuuntur, & ad immobiles cœlorum axes diriguntur, ita doctrina quoq; virtutis vtilissimæ traditur, cum singulis in statione sua excubantibus vis illius, ratioq; singulatim exponitur: thesis ad hypothesin reuocatur, vt velut ex propinquo penitius eius maiestas inspiciatur atq; diligatur.

§ 3.

Sibi quisque tribuere debet, quod in commune dicitur.

Qui suspicionibus indulgent, omnem sermonem, nutumque ad seipsos referunt, & cum vitia publica carpuntur, in suam contumeliam accipiunt verba monitoris, praua animi inductione, desperationique simillima: Inter desperatos namque æger censetur, qui medico irascitur, & nullum mortis indicium certius est, quam nolle sanari. Hoc imitari debet, qui bonos adhortatur, ac singulis applicare sermonem, vt sibi quisque, non aliis, dictum arbitretur, qui proficere velit: Multi enim sunt, qui peccatis fieri conuitium gaudent, nec in suam tamen conscientiam descendunt, latebrasque, & recessus explorant, non vitia emendant. In Palatio autem multa ferenda sunt, quædam laudanda, quæ in cœtu ciuium, studiosorum, rusticorum reprehensioni sunt obnoxia. Prudentissime Solon, Athenis profectus Sardeis ad Crœsum, cuius nunc quoq; in prouerbio sunt opes, Philosophatus est. Regi illi vt nihil opum, & potentiæ deerat, ita splendor aulæ, satellitij multitudo, magnatum pompa ipsas superabat opes, Solon ipse toto orbe celeberrimus accipiendus erat ea magnificentia, quæ vtrunque deceret. Primum igitur amplo ornatoq; comitatu Satrapas occurrit, quem regem Solon existimabat, subinde alius atque alius augustiore splendore, in quibus eundem errorem errabat, donec ad ipsum Crœsum veniens toties deceptus dubitare cœpit: indicauit se tamen magnus rex maiori hospiti, & de sua maiestate, ac feli-

Solonis in docendo Crœso prudentia.

felicitate quid sentiret, comiter interrogauit. Solon etsi inopinato in tantum fastum incurrisset, & nouitas admirationem fecisset, non tamen reprehendit, gnarus alio modo reges procedere, alio Philosophos Athenis ire obsonatum: satis habuit ostendere non esse in opulentia, & ostentatione potentiæ summũ hominis bonum. Non esse felices quibus ista affluant, nec eos miseros quos tam onerosa familia, sarcinæque non premunt. Tantumque effecit, vt Crœsus inter opes stultus, captiuus deinde ob sapientiam Cyri consilia rexerit. Hoc in aula quoque obseruandum, nec omnia culpanda putemus: quod alibi superfluum, hic necessarium: quod in ciue superbum, in aula decorum videtur. Sola vitia reprehendenda, suadendæ sunt virtutes, cæterorum liber est, sed moderatus vsus. Plerunque tamen peccatur excessu, etiam à viris sacratis. Hermanni Pragensis antistitis iam morientis extremas voces recenset [a] Dubrauius. Plus temporis operæque se Palatio, quam templo impendisse, luxum & vitia aulæ, quæ corrigere debuisset adiuuisse, auxisse, atque ita multo peccati dolore, trepida spe diuinæ clementiæ, plurimo astantium horrore, anceps sui anima æternitatem ingressa est.

a L. 11. hist. Boh.

Cap. III.

Curiam ac Aulam sacræ doctrinæ & virtutis esse capacem.

§ I.

EVntem tamen iniecta tragula retrahit, atque admonet amicus. Incassum ista strui, oleum, operamq; perdi. Scribere sapientibus asseuerat esse superfluum, officium suum illi norunt, nec ignoratione, sed affectu labuntur. Quid prodest, in syluas frondes, in

mare aquas ferre? soli lucernam accendere? Docere autem stultos infelicis est magistri, disciplinam non capiunt. Viuendi leges figere felicibus, inutile. Regi prudentia nolunt res nimium prosperæ. cùm pleno sinu secundos flatus excepêre vela, nulla vi nauem, nulla arte sistas, etiam in scopulos verticesq; ituram. Nec discrimen est, siue vere felices, siue opinione sua censeantur, idem vtrinque tumor, ex falso tanto maior, quanto vanior. Cum igitur sapientia vitæ lux alieno ductu non egeat, stultitia monitiones non capiat, felicitas non admittat, arrogantia contra docentem excandescat, in irritum casurus labor videtur. Me tamen illa incitant ad scribendum, non deterrent. Sapientes legendo proficient, imprudentes ignorationem ponent, felices in secunda fortuna aduersam meditabuntur, inflati veritatis aculeo confixi detumescent, adhortatione enim boni redduntur optimi, mediocres vero boni, ex æreis aurei. Nec optimis infructuosa lectio, virtutis enim conseruatio haud minus ardua est, quam acquisitio. nam quotidiana de eius possessione dimicatio est, & noua bella fastus inferre solet, qui ex gratia oritur.

Omnibus vtilis pia lectio.

§ 2.

Tædij maioris est cum fastidiosis certamen. Haud facile paratu est, quod delicatis allubescat, quicquid nauseanti offertur, intempestiuum est, horrori sunt salubria. nocitura petuntur, morbis enim sunt affinia, finitima morti. Talium animus, & palatum non dispare ægrimonia fatiscunt. Regum sunt conuiuæ, quorum mensis ministrat orbis, in illo tamen cupediarum aggestu vix inuenitur, quod languentem stomachum excitet, nihil ad leuanda fastidia tot hominum flagellati ventres, tot attritæ manus proficiunt, manet viscerum languor, & tabes, sic animus corruptus & væcors salutem fastidit. Neque ex tot eruditis, disertis, sanctis reperiri potest vllus, cuius scripta cum profectu voluant, quomodo illi loquantur non quid facere

Periculũ fastidientium sacram doctrinam.

ipsas

ipsas conueniat, superciliose iudicant. Audiunt, legunt, disputant, nonnunquam etiam mouentur, nec ad scopum tamen perueniunt, sed in circuitu ambulant, veluti cum gyro trochus exercitus celerrime voluitur, in eodem tamen loco permanet, sic multi tot annos monita concionesq; audiunt, in pristinis tamen vitiis, & in illis vitia perseuerant. Facit hoc contemptus sacræ doctrinæ, atq; incuria salutis, triste æternæ reprobationis præsagium, non modo sanctorum iudicio, sed diserta iudicis nostri sententia. Qui enim verba Dei non audit, non est ex Deo. Audiebant verba Dei Judæi, sed aure carnis, non obedientia cordis, ad damnationem, non ad salutem. Audiendus enim est Dominus, quod est plurimorum; obtemperandum audito, quod est electorum. Inuitat redemptor; *Venite ad me omnes.* Non vacat audire inuitantem? audies expellentem: *Ite maledicti in ignem æternum.* Hæc ergo nausea febrientis animi, hæc mollities excutienda est, roborandus est intelligentiæ stomachus, vt obuios cibos admittat & in vegetabiles succos decoquat. *Audienda doctrina sacra.*

§ 3.

Non sunt ignominia notandæ fidelium principum aulæ, vt negemus in illis virtuti, innocentiæ, pietati locum esse; in regum tæterrimorum palatiis semper aliquorum integritas & iustitia eluxit. Diocletiano nemo fuit in Deum iniuriosior, in homines innocentes sæuior, aula tamen illius sanctissimos viros semper habuit. Dorotheus [a] Palatij præfectus Gorgonium collegam, cœterosque & rerum, & cubiculi ministros, in feruentissima persecutione erudiebat, in fide confirmabat, deinde animi constantiam non spe veniæ, sed exspectatione mortis patefecit: cum enim martyrum quosdam exquisitissimis tormentis lacerari, vtique spectaret, gloriosæ mortis consortium feruenter ambiuit, seque Christianum professus per omnia, quæ sunt in natura tristissima diu tortus cœleste regnum violentus occupauit, aulicorum omnium *Aula impiorum pios habuerunt.* *Dorothei aulici virtus.*

a *Ado. Surius Martyrol. Rom.*

exemplar, & nunc patronus. Illa quoque aula Cæsaris insanientis Georgium nobis exhibuit virum nobilem, senatorem, tribunum militum, inter comites primum, qui contra crudelissimi tyranni furorem summa libertate, pleno senatu pro Christiana religione perorauit, nec vultum instantis beluæ, nec Senatus inimici offensam veritus, quo minus ingeminaret: [b] *Quousque persequimini innocentes? idola non sunt dii.* Illum nec Consul Romanus in senatu disputans, nec Imperator vel tanquam filio insidiose blandiens, vel tanquam ministrum imperiose territans à generosa confessione abducere potuit, sanctissimo igitur obitu per cruciatus magnos in vitam beatam transiit, & valuit eius pietas inaccessa blanditiis, inuicta tormentis, ad religionis, multorum accessu, crescentis augmentum.

Georgius pro Christianis perorat.

b *Surius. Ado.*

§ 4.

A Palatio excludi virtutem, qui iudicant, vehementer errant, in regia eius tutela præcipuè constitit, nobilissimi martyrum ex aula venêre. Julianus apostata subdolam, immanemque persecutionem à Palatinis inchoauit, quod familiare omnibus persecutoribus fuisse docet Greg. Nazianzenus. [c] Neq; enim externos aggredi se posse putabant, si domestici diffiderent, quemadmodum ab Imperatore diffidens exercitus in hostem duci non potest. Studium ergo illis fuit, illos vel ablegare, vel è medio tollere, militum simplicitatem fallere. Si igitur Palatia sæuissimorum tyrannorum, aulæ Busiridum, Phalaridum, Diomedum, Neronum, Domitianorum, Diocletianorum, ferarum lustra, & syluæ virulentorum fructuum feraces, tam nobiles plantas tulêre, & posita feritate mansuescere potuerunt, vt poma ferrent dulcia, in odorem suauitatis Deo.

Religioni in aula præsidiū.

c *Orat. 3.*

In aulis impiorum pii.

Sic Deus inserens nouos surculos, succos emendat acerbos,

Ferre nouus cogit frondes, & non sua poma,

vt ex

vt ex horridis illis tesquis, & tristibus arbustis,

Carpat adoptiuos inuito stipite fructus.

Si isti in arido ligno flores, cur non in bene constitutis arcibus regum Christianorum coli, & perfici virtus queat? Exemplo nobis est Daniel, omnium viuentium suo tempore sanctissimus, & sapientissimus, à quo discere sapientes, quem imitari omnes debent. Ille ex cultissima terra, nobilissima & regia stirpe translatus in aulam regum barbarorum, pulcherrimos fructus protulit, *Daniel aulicorum princeps.*

——— Nec longum tempus, & ingens

Exiit ad cœlum ramis felicibus arbos.

Ædificium spiritale in media Babylonis arce fundauit, multo elegantius, firmiusq; turri, quam eum in Susiana eduxisse narrat Josephus, [d] quam nec suo quidem tempore nouitatis amisisse gratiam affirmat. Lapidum & cæmentorum quamuis concinna, & expolita congeries ruinas suas metuit, & experitur, virtus ætate nō marcescit, auctoritatem senectute firmat, pulchritudo eius longæuitate florescit: non enim ad interitum deficiendo, sed ad immortalitatē crescendo iter facit, par quodam modo cœlestibus corporibus, quorū est immutabilis, atq; inscia sordium natura, cætera quæ durare perhibentur, ætatem non ferunt, [e] aurum ipsum tardiore quidem, æuo tamen putrescit.

d Ioseph. antiq.

Zabarella de metallis.

Cap. IV.

Danielem aulicum & aulicorum Principem, curiæ doctorem esse.

¶ I.

PRæstantium igitur virorum indoli, & virtutibus aula non obstat. Josephus Pharaonis aulæ magister, summa post regem potestate annos octoginta Ægypto imperauit. Annorum triginta erat, cum de carcere eductus oracula regi panderet, [a] *Triginta autem erat annorum, quando stetit in conspectu regis Pharaonis.*

r Gen. 41. 46.

b Mor-

b ..... [b] *Mortuus est expletis centum decem vitæ suæ annis.* Aula non pressit ingenium viri excellentis, sed prouexit, vt & factis suis, & ad figurandum redemptorem Saluator mundi diceretur. In eodem Mempheos palatio, inter barbara pyramidum miracula, superbiæ regnantis trophæa educatus est annos quadraginta Moses, in omni sapientia, & opibus nobilis, quibus protulit improperium Christi, à Deo ad exitium tyranni, ad libertatem populi Israëlitici prædestinatus. Ephebus aulicus, Saulis armiger, tribunus militum, gener regis fuit Dauid, & inter illa officia, non desiit esse vir secundum cor Dei. In aula Assueri dominatus est Mardochæus, qui Israëlem sublato in crucem Amane liberauit. Aulicus Artaxerxis & pincerna Nehemias fuit, Persis Athersata dictus, alter conditor Jerosolymorum. At nunc de Daniele mihi sermo est, omnium aulicorum principe, atque exemplo, cuius ex virtutibus, factis, scriptisq; aulam instruendam suscepi.

Sanctissimi in aula viri.

§ 2.

Illibata Prophetæ, quæ prima dos aulæ putatur, nobilitas fuit. Regium illi genus Epiphanius tribuit, [c] ex Isaia propheta testimonio vsus. [d] Agnatum Sedeciæ Dorotheus in Synopsi asserit. Verum vtcunque illa habeant, sane de tribu Juda genus duxit, ex qua & ille sanguis, qui precium mundi fuit, & in quo nos dealbamur, profluxit. Ita ipse testatur: [e] *Et ait rex Asphenez præposito Eunuchorum, vt introduceret de filiis Israël, & de semine regio & tyrannorum.*

c Hæres. 50.
d c. 39. 7.
e c. 1. 3.

Deinde [f] *Fuerunt ergo inter eos de filiis Iuda, Daniel, Ananias, Misaël, & Azarias.*

f c. 1. 6.

Nobilitas Danielis.

Laudi fuit Danieli non probro nobilitas, quam nullis infectam vitiis prosapia virtutis impleuit. Ierosolymis patriis, quamuis illo æuo corrupti mores exitium gentis vrgebant, sancte atq; innocenter educatus est: inter impios pius, inter noxios insons, cum rege consanguineo, Ioakimo Babylonem deductus calamitatem exilij pietate pensauit. vt principio ipse testatur:

ſtatur. [g] *Anno tertio regni Ioakim regis Iuda, venit Nabuchodonoſor rex Babylonis in Ieruſalem, & obſedit eam: & tradidit Deus in manu eius Ioakim regem Iuda, & partem vaſorum domus Dei: & aſportauit ea in terram Sennaar in domum Dei ſui.* g *Dan.1.2. & 3.*

De maiorum igitur vrbe, & templo, in arcem ſæuiſſimi tyranni translatus, ſuper flumina Babylonis ſedit, & in contritione lumborum

Iudææ cineres, exciſa buſta Sionis
Fleuit, & Aſſyriâ diruta templa manu.

Nec legem tamen Dei ſui in obſequio deterrimorum regum, inter elatos, crudeleſq; idolorum cultores neglexit. In illa ſcelerum officina, turpitudinum cloaca, verbo dicam: Babylone, qua quicquid toto mundo dirum erat, atq; horrendum, cum imperio confluxit. Babylone inquam, Danielis innocentia incontaminatis fulſit honoribus, &

Firma ſtetit virtus ipſis animoſa periclis.

¶ 3.

Danielis nomen.

Nomen illi duplex, Daniel à parentibus nominatus eſt, hoc eſt, Iudicium Dei. Illo enim naſcente, & in captiuitatem abducto, in domum exaſperatricem Deus iudicium exercuit, & ipſe aureæ Monarchiæ ſupremus iudex orbem adminiſtrauit, ſententiam Dei de regibus & tyrannis etiam futuri temporis edixit, & fata naſciturorum, quæ ipſi ignoraturi erant, conſcripſit. Alterum nomen ab Aſſyriis & Chaldæis inditum Baltaſſar, cuius ipſe quoque teſtis eſt, [h] *Danieli Baltaſſar*, & [i] *Daniel, qui cognomento Baltaſſar*, priore notior eſt Iudæis & Eccleſiæ, altero gentibus. Illo enim in ſententia pronuncianda, & edictis vtebatur. Nec nomen illud ſine oraculo, ſine numine inditum, Nabuchodonoſor hoc ipſum agnoſcit. [k] *Donec collega ingreſſus eſt in conſpectu meo Daniel, cui nomen Baltaſſar ſecundum nomen Dei mei, qui habet ſpiritum Deorum ſanctorum in ſemetipſo: & ſomnium coram ipſo loquutus ſum.* Varia nominis eius interpretatio. Hieronymus; *de locis*

h *c.1.7.* i *c.10.* *Nomen Baltaſſar.* k *c.4.5.*

Hebrai-

Hebraicis. Capillus capitis. Hugo Brugthonus, *dator opum, abscondite thesaurizans, in malleatore thesaurizans, occulte ferens angustiam.* alij, *Dominus occulte ferens angustiam*, alij, *cordis occultus thesaurus.* asperior est Chaldæa pronunciatio, dicitur enim Baltaschatsar, & sæpe Baltatsar, quod malo interpretari, *Dominus occulti thesauri.* cum enim rex Chaldæus dicat nomen illius esse secundum nomen Dei sui, non sit autem dubium, quin nomen Chaldæum sit Bel, seu Bal, quod Hebræis Baal, hoc est, *Dominus.* alii Beal, & Beil, primæ syllabæ non est dubia significatio, *Tasch* vero *occultum, atsar*, seu *azar thesaurum* significat. Magnus omnino, in Daniele thesaurus auro & lapide precioso præstantior sapientia, prophetia vero mundi ad finem vsque fata complectens: quæ etiam sententia est, viri doctissimi, præceptoris meis, Baltasaris Etrolij Danieli cognominis.

Bel, Bal, Baal, Beal, Beil, Beel, Deus Dominus.

¶ 4.

Studia Danielis. Nunc cum Daniele aulam ingrediamur, in ea triennio studiis operam dedit: [l] *Completis itaque diebus, post quos dixerat rex vt introducerentur: introduxit eos præpositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor.*

l *c.1.18.*

Magnos progressus fecit: [m] *Pueris autem his dedit Deus scientiam & disciplinam, in omni libro & sapientia: Danieli autem intelligentiam omnium visionum & somniorum.*

m *Dan.1.17.*

Inter honoratos postquam somnium exposuit haberi cœpit. [n] *Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam, & Danielem adorauit, & hostias, & incensum præcepit, vt sacrificarent ei.*

n *Dan.2.42.*

Exteri nō contemnendi. Laudabile prorsus regis barbari institutum, qui victæ gentis nobilitatem miseratus est, nec modo opibus peregrinis, sed ingeniis etiam vti voluit, eaque excolere, nam indolem disciplina, & eruditio, vt terram, aratrum aperit, quo fruges ferat, talis enim ager, qualis cultus, talis ciuitas, qualis educatio iuuentutis. Ludibrio sunt, qui tantum sua mirantur, & ingenia

Cultus ingeniorum.

genia ſuis mœnibus metiuntur, quibus nihil niſi domeſticum probatur. Vitium olim illud erat Spartæ, ſolos ſe hominum numero cenſebant, ſolos liberos, Ageſilaus non oratores, non Philoſophos audire, eorum ſe diſcipulum duntaxat profiteri, quorum & filius eſſet, [*o*] ſtulte prorſus, cum nec à ſolis parentibus veſtiantur, nec armentur. Nec tamen absque examine admittendi peregrini. Quemadmodum enim extera pharmaca, ita & ingenia impoſturam faciunt, profecto transmarini frutices, lapides, ſanieſque terrarum ſine fraudulentia precium non haberent. Verum omnia longinqua miramur, ſolam ſapientiam peregrinam odimus. Sed ad Danielem reuertamur.

o *Plut. in Ageſil.*

Peregrini examinandi.

§ 5.

Vitam in Palatio egit omni tempore captiuitatis Judæ, hoc eſt, totos ſeptuaginta annos, ſi illius initium ſumas à captiuitate regis Joacimi. Si autem à capta & deleta ciuitate, ſeu anno vndecimo Sedeciæ, etiam plures annos. Nam Joakim pro fratre victo rex conſtitutus eſt, & victus in Babylonem ductus eſt, ſed in regnum remiſſus, anno tertio rebellauit, cum eo ductus eſt Daniel [*p*] & filij principum. annos vero vndecim [*q*] regnauit. Abiectus deinde eſt poſtquam captus ſecundò eſt, Jeremia teſte, [*r*] *Cadauer eius proiicietur per diem ad æſtum, & ad gelu per noctem*, [*s*] vt prophetauit Jeremias. Porro Joacimum in Babylonem ductum docemur ex Paralipomenorum libris. [*t*] *Contra hunc aſcendit Nabuchodonoſor Rex Chaldæorum, & vinctum cathenis duxit in Babylonem.*

Tempus Danielis in regum obſequio.

Ioacimus.

p 4. *Reg.* 23.
q 2. *Par.* 36. *v.* 3. & 4.
r *c.* 36. 30.
s *c.* 22. 18.
t *c.* 36. 6.

Cum regnare deſiiſſet Joacimus ſucceſſit Joachin filius eius octo annorum, qui tribus menſibus & diebus decem regnauit, & malum fecit, & ductus ille quoque eſt in Babylonem. [*u*] Deinde ſecutus Sedecias ſub quo vaſtata terra eſt, templum deſolatum, ab hoc igitur ſi annos captiuitatis inchoamus, iam ante

Ioachin, ſeu Iechonias.

u 2. *Paral.* 36. 8.

Daniel

Daniel in aula Babylonica vixerit, est necesse, nimirum annos vndecim, quibus regnauit Sedecias, tres menses & decem dies Iechoniæ, quia vero Ioacimus anno quarto aut quinto regni sui ductus est in Babylonem, deinde remissus septem regnauit, efficientur anni octo & decem, qui efficiunt annos, octoginta octo additis septuaginta, vsque ad annum primum Cy-
x c.1.21. ri, quo ab exilio remissi sunt. Ita Daniel ipse: [x] *Fuit autem Daniel vsque ad annum primum Cyri regis.*

c.2.49. Et porrò *Daniel autem postulauit à Rege, & constituit super opera prouinciæ Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: ipse autem Daniel erat in foribus regis.*

Iungendi his annis tres quibus cum Cyro vixit. vt
y c.10.1. habet Scriptura. [y] *Anno tertio Cyri regis Persarum, verbum reuelatum est Danieli cognomento Baltassar, & verbum verum, & fortitudo magna: intellexitque sermonem: intelligentia enim est opus in visione.*

Nonaginta igitur & vnum annum in aula vitam egit, si hanc temporis rationem teneamus. Cùm Zorobabele in Iudæam profectus non est, sed cum Cyro mansit, Cyri imperio, Iudæorum precibus, Dei voluntate, vt nimirum populo Dei procul dissito, Satraparum, & finitimorum iniuriis obnoxio in regia esset aduocatus, manentibus in Chaldæa doctor & consolator. Sane non peccasse eum manendo, docet eius summa cum Deo & angelis familiaritas, reuelationes, inter quas gratissima, de eius in vitam æternam ele-
z Electio Danieli reuelata. ctione. [z] *Tu autem vade ad præfinitum: & requiesces, & stabis in sorte tua in finem dierum.*

Non redit Ierosolymam.

Post illa non diu vixisse probabile est, nihil de eo legitur, finis Prophetiæ esse dicitur, ad æternam quietem inuitatur. mox etiam Cyrum à Iudæis calumniatores abalienarunt, ædificationem templi impedierunt, quod viuo Daniele potuisse obtineri credibile
a l.1. c.1. & 2. non est, qua de re consulendus Esdræ liber. [a] Magnus ergo Daniel in aula, & longo tempore, summa experientia, qualem nunc vix vllius vita capere potest.

Expe-

perientiæ diuturnæ coniuncta fuit summa pruden-
, de qua Spiritus Sancti testimonium tenemus: *Danielis experientia.*
Cumque eis locutus fuisset rex, non sunt inuenti tales de uersis: vt Daniel, Ananias, Misaël & Azarias, & steterunt ǒspectu regis. Et omne verbum sapientiæ, & intellectus, quod :itatus est ab eis rex, inuenit in eis decuplum super cunctos ılos, & magos, qui erant in vniuerso regno eius. b. *Dan.* 1. 29.
Daniel ipse non iactator bonorum suorum, sed gra- *Sapientia.*
auctori Deo confitetur, se cunctis sapientiorem es-
[c] *Mihi quoque non in sapientia, quæ est in me plusquam unctis viuentibus, sacramentum hoc reuelatum est: sed vt rpretatio regi manifesta fieret, & cogitationes mentis tuæ es.* c *Dan.* 2. 30.
Ezechiel [d] quoque regem Tyri increpat, quod d 28. 3.
i videretur Daniele sapientior. Nec impar sapientiæ
ctitas, sine qua Sapientia fere astutia est, noxia & in- *Sanctitas.*
:ora. De sanctitate testimonium dicit per Ezechie-
ı [e] Deus. *Et si fuerint tres viri isti in medio eius, Noe, niel, & Iob: ipsi iustitia sua liberabunt animas suas, ait Do- ıus exercituum.* e c. 14. 12. & 20.
Omnibus igitur in aula degentibus magister, & dux,
ıponitur Daniel, sanctissimus, sapientissimus, ex-
tissimus.

Cap. V.

Summa Danielis experientia & dignitas.

§ 1.

On omnis terra fert cedrum, oleam, aut vites, non omnis aula absolutū perfectumq; palatinū. Sunt e regulorū, quæ in arce parua, nec facere, nec ferre sunt magnos. At vero nec in maximis experientia nium est, maximis in castris lixæ & calones non e- unt bellatores, Cæsarum in palatio aquarij & cini- es laborū sordidorum duntaxat norunt obsequia. *Non omnes in aula aulici.*

Daniel sapientiæ, & virtutis suæ theatrum maximum consecutus est, Monarchiam Chaldæorum, deinde Persarum & Medorum.

In vtraque supremo post Monarchas fastigio stetit, Insignes etiam temporum varietates, rerumque expertus est commutationes, Chaldæorum, interitum, Persarum concusso mundo exortum. Monarchas quinq; seruitio enixus tulit, Nabuchodonosorem crudelem, superbum, iracundum, deinde mansuetum, & diuinæ potentiæ præconem, Euilmerodachum moderatum: Balthassarem sæuum, luxuriosum, qui in summa potestate, quid summa vitia possint, & quid mereantur, ostendit. Darium Medum iam rebus gerendis imparem æquitatis amantem. Cyrum populo Dei per Isaiam promissum, & omnium gentium scriptis celebratum, cuius initia, vt fere solent, lenia fuerunt, media plena crudelitatis & fastus, exitus cruentus.

Reges domini Danielis.

¶ 2.

Potentia Chaldaa.

a c. 2. 37. & 39.

Quæ fuerit regni illius potentia ac maiestas Daniel ipse demonstrat. [a] *Tu rex regum es: & DEVS Cæli, regnum, & fortitudinem, imperium, & gloriam dedit tibi. Et post te consurget regnum aliud minus te argenteum: & regnũ tertium aliud æreum, quod imperabit vniuersæ terræ.*

Reges se regum etiam Persæ vocabant, vt de eorum Monarchia Brissonius ostendit. [b] Alexander quoque accepto imperio regem se terrarum omnium, ac mundi appellari iussit, auctore Iustino, [c] imitatus superbiam inclytam Chaldæorum. Ingentem huius regni latitudinem faciunt Iosephus, [d] Eusebius [e] testes producit Berosum, Philostratũ, Megasthenem, qui immensos terrarum tractus illi tribunt ab India ad Æthiopiam vsq;, Abydenus ex Megasthene Lybiam adiicit & Iberiam, ne vero de Iberis orientalibus, seu Asiaticis accipiamus, obstat Strabo, qui eisdem auctoribus [f] Iberos occidentales & Celtas nominat, eosque translatos ait ad Pontum, Colchidem, & fluuium Araxem. Mirari illud de Celtis & Hispania magis libet,

b l. 1. p. 2.

c l. 12.

d l. 1. contra Appionem.

e l. 9. de præp. Euang.

f l. 1.

, quam credere, Illo tempore Seruius & Tarqui-
Romæ tenebant regnum, nec de Chaldæis me-
: videntur, cum tantæ classes in Hispaniam & A-
m sine Italiæ consternatione proficisci non potue-
Ieremias eos potentissimos fore prædicit [g] *Gens* g c.27.8.
n & regnum, quod non seruierit Nabuchodonosor regi Ba-
is, & quicumq; non curuauerit collum suum sub iugo regis
onis, in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentē
, ait Dominus, donec consumam eos in manu eius.
e gentibus illis, quæ monitæ fuerunt, vt se Chal-
subderent, intelligo. Nam ad intimam Æthiopi-
& occidentales eos venisse, nemo dixerit. In nobi-
na igitur aula, seu capite aureo versatus est Daniel;
de venit ad regnum minus, pectus argēteum, hoc
gnum Persarum, & Medorum. Non tamen infi-
or, insulas maris, Afros, Græcos; forte alios Euro-
; magno regi aut vectigales fuisse, aut fœderatos;
riore tamen conditione, quod amat fieri [illegible] amici-
npare, vt comiter potentiorum maiestatem obser-
iubeantur imbecilliores. Nam reges subiectos ha-
, non euertere solitos, Scriptura nos docet, nisi
ma meruissent. Itaq; Joacimo victo regnum resti-
& Sedeciam deinde regnare iussit.

§ 3.

augustissima quoq; aula honoratissimus fuit lo-
Danieli. Quæ dignitas exponitur, ab ipso Danie- *Daniel præ-*
Postquam enim dixisset locos suos positos super *fectus aulæ.*
i Babylonis; hoc est super omnia negocia Mo-
iæ, subdit, [h] *Daniel autem erat in foribus re-* h c.2 49.

ialdæus Bithragh, *In porta*, qua loquendi ratione
um aulæ præfectum, iudicemq; prouinciarum,
isiliorum præsidem significabant: in porta enim
alia erant, & senatores. A porta vt primaria Pa-
arte, tota regia nomen accipit. Manet consuetu-
priscæ in aula Turcica vestigium, Palatium enim

portam excelsam nominant. Rex magnus, rex regum collegam illum appellat [i] *Donec collega ingressus est* *i e 4.54.* *Daniel.* Quod quidem verbum ab editione Septuaginta interpretum abesse & Origenes, & Hieronymus *k tom. in 4. Dan.* queritur [k] Tres tamen Græcas editiones habere, atque etiam Theodotionem constat. Chaldæus habet Acharim, quod alium, socium, collegam significat. Honoris illius species apud Persas deinde in illis quos vocabant ὁμοτίμους, perseuerauit. Hoc est, eiusdem honoris participes.

§ 4.

Euilmerodach. Nabuchodonosoris successor Euilmerodach clemens & æquus erga Iudæos, patris monitu, & Danielis institutis Ioachimum è carcere, nec dubium quin prophetæ rogatu, eduxit, regioq; cultu habuit, ex quo duces, & deinde natus est ille, in quem omnes Monar- *l 4. reg. 25. 27* chiæ erant desituræ, vt scriptura docet. [l] *Factum est vero in anno trigesimo septimo transmigrationis Ioachim regis Iuda, mense duodecimo, vigesimaseptima die mēsis: subleuauit Euilmerodach rex Babylonis, anno quo regnare cœperat, caput Ioachim regis Iuda de carcere. Et locutus est ei benignè: & posuit thronum eius super thronum regum, qui erant cum eo in Babylone. Et mutauit vestes eius quas habuerat in carcere, & comedebat panem semper in conspectu eius cunctis diebus vitæ suæ. Annonam quoq; constituit ei sine intermissione, quæ & dabatur ei à rege per singulos dies, omnibus diebus vitæ suæ.*

§ 5.

Balthasar Danielem spreuit. Regnāte Balthasare minor Danieli honos. Siue corruptissimam aulam, in qua monenti nemo parebat, propheta fugiebat, siue rex perditissimus, cui nulla honesti cura, virtutem tacite scelera exprobrantem ode- *m Dan. 5. 13.* rat. Sane velut ignotum allloquitur [m] *Tu es Daniel de filiis captiuitatis Iudæ, quem adduxit Pater meus Rex de Iudæa.*

Regina tamen nouerat matrona meliore marito di- *n Dan. 5. 10* gna. [n] *Regina autem pro re quæ acciderat regi, & optimatibus*

as eius, domum conuiuii ingressa est: & proloquens ait: Rex
:ternum viue: non te conturbent cogitationes tuæ, neq; fa-
tua immutetur. Est vir in regno tuo, qui spiritum Deorum
ctorum habet in se: & in diebus patris tui scientia & sapiē-
inuentæ sunt in eo: nam & rex Nabuchodonosor pater tuus,
ıcipem magorum, incantatorum, Chaldæorum, & aruspi-
ı constituit eū, pater, inquam, tuus, ô rex: quia spiritus am-
ır, & prudentia, intelligentiaq; & interpretatio somniorum
ostensio secretorum, ac solutio ligatorum, inuentæ sunt in
hoc est in Daniele: cui rex posuit nomen Balthasar: Non
:um in aula iam morientis monarchiæ, & â priscis
ım vitiis degenerante prophetæ locum non fuisse.
nophon sane regem Babylonis scelerosissimum
sse narrat. Studio procerum atque insanientis aulæ
udibus, honoris specie in Susianam prouinciam, *Daniel Susi.*
e tum Chaldæo parebat, ablegatū crediderim, fuit
Persidos illa portio, Elymais vocitata. Anno tertio
aisse in castro Susis dicit Daniel. [o] *Anno tertio Re-* o c.8.1.& 2.
Balthassar regis visio apparuit mihi. Ego Daniel, post id,
d videram in principio, vidi in visione mea, cum essem in
s castro, quod est in Ælam regione: vidi autem in visione
me super portam Vlai.

Nec priuatus viuebat, sed negocijs præerat, [p] *Et* p 8.27.
Daniel langui, & ægrotaui per dies: cumq; surrexissem,
ebam opera regis, & stupebam ad visionem, & non erat, qui
rpretaretur. Occasionem absentiæ quæsitam Pro-
:tæ fuisse non dubito, vt qui ex ratione temporis,
norum, videret aurei capitis ruinam, toto orbe in-
ti fragore sonaturam? Regi etiam & purpuratis sa- *Monitis offensi magnatis.*
:onsilia, monitaque fuisse molesta nemo dubitare
est. Nec omittere tamen Daniel illa potuit: qui
n pereuntem periculi non admonet, perinde fa-
atque is, qui venena non tollit ab eo, quem vipera
mordit, aut aculeo scorpius fixit. Magnum hac in
sa bonis viris certamen: fides postulat, vt de pe-
ılis moneant, pericula deterrent.

Nec modo in regno dæmonum, lubricoque vitio-

sum dominatu, sed in illorum quoq; palatiis, quorum in frontibus, & turribus Christi insignia fulgent. Acerba sunt plurimorum exempla, vt Lamberti, Friderici, aliorum, cœpere â cæde præcursoris desinent in morte Enochi & Eliæ. Viri sancti ferre regum vitia coguntur, Deo tamen vindicanda relinquunt.

§ 6.

Babylonis tamen excidio illum adesse Deus voluit, vt suis ipse vaticinijs frueretur, regem moneret, & nobili prophetia Dario commendaretur, ex primis enim principibus illius fuit, & conuiua regis. [p] *Placuit Dario, & constituit super regnum satrapas centum viginti, vt essent in toto Regno suo. Et super eos principes tres, ex quibus Daniel vnus erat: vt satrapa illis redderent rationem, & rex non sustineret molestiam. Igitur Daniel superabat omnes Principes & satrapas: quia spiritus DEI amplior erat in illo: porro rex cogitabat constituere illum super omne regnum.*

q *Dan. 6. 1.*

Sed breuis honor: annuum enim Darij fuit imperium, quod ille suscepit natus annos sexaginta duos [r] At quomodo Danielem bis captum, neglectis illis per quos vicerat, inter initia ad supremum apicem dignitatis extulit? Nemo sane mirabitur, si perpendat Danielem in celeberrimo regno notissimum, tot annos rerum moderatorem, fœderum, belli, pacis arbitrum, cui apud omnes gentes

r *Dan. 5. v. vlt.*

Daniel notus Dario.

——*Maxima rerum*
Verborumq; fides.——

Dario Cyroq; vti vicinis regibus, quibuscum etiam pacis tempore multa peragenda erant (multæ enim inter finitimos lites) notus, atque etiam familiaris fuit.

Cap. VI.

Danielis externus Splendor.

§ I.

DAnielem Josephus totius regni ἐπίτροπον moderatorem, præsidemq;, sacræ Scripturæ conueniter appellāt. Erat eorum plane regia dignitas, splen-or, opes, sane legatus Sennacheribi Ezechiæ expro-at, non posse eum vel vni satraparum, ex seruis do-ini sui minimis obsistere. Holofernes quam ambi-osa pompa regis sui maiestatem repræsentarit, Judi-æ nobis aperit historia. Eadem erant instituta Assy-orum, Chaldæorum, Persarum, crescente semper, q-onū est, magnificentia. Persis belli dux erat Surenas, em in pace inter proceres summus. Persica Monar-iia ad Chaldæam, quam optimis legibus & consiliis aniel administrauit, attemperata fuit, Daniel inter egistanas Babylonios seu maximates principatum nuit, & Darij tempore apud Persas. De Surenæ ma-iitudine multa Marcellinus [a] & Plutarchus [b] su-llectilem eius memorat mille camelis vectam, pelli-s ducentis curribus, in obsequio habuisse decem e-uitū millia, ex his mille cataphractos, cætera ad eum odum. Danielem ad tutelam sui, ad auctoritatem, & cus imperij, ad coërcendos improbos forti fidoq; sa-llitio vsum, magnificos etiam sumptus fecisse nō du-to, nam multa & magna illi munera rex dedit: Pelli-s & instrumenta libidinum ab aula viri sanctissimi orsus remoueo. Hæc dignitas Baltassaris, atq; opu-ntia, cui nemo ex aulicis nostratibus, ne regibus qui-m par fuerit. Nec per hæc tamen ille magnus, aut elix, eo solum laudandus, quod nec deliciæ ani-um eius emolliuerint, nec honos in altum extule-. Honor & opes cum à sanctis possidentur, mate-a sunt virtutum, æternæ felicitatis typi & symbola,

Principum dignitas, & opes.

a *l.14.* & 30.
b *In Crasso.*

Danielis magnificentia.

Diuitiæ quid præstent.

contumeliæ, paupertasque ad virtutem eos exercent. In exilio tam honorato animæ puræ patria Deus erat, illa sedes sapientiæ, corpus pro sepulchro, omnem pompam pro cypresso, & funerali instrumento habebat, efferri se non procedere iudicabat. Non mirabatur ista, quasi magna, ideo verè magnus. Nihil enim in mundo magnum, nisi animus mundi contemptor, Deo plenus, qui rerum affluentia ad miserorum egestatem subleuandam vtatur.

¶ 2.

Honor procerum. Magno igitur in honore regnorum proceres, quos etiam συγγενεῖς, cognatos vocabant reges, considebant illi coram rege, venientem osculo excipiebant, non figebant vestigiis basia prostrati. Tales quinque millia Darium habuisse, auctor est Curtius, [c] & Diodorus Siculus. [d] Horum princeps Daniel, adeo, vt illum rex adoraret. *Tunc rex,* [e] inquit Scriptura, *cecidit in faciem suam, & Danielem adorauit, & hostias, & incensum præcepit, vt sacrificarent ei.*

c *l.3.*
d *l.17.*
e *Dan.2.46.*

Qua de re non vna est interpretatio, ideoque pauca pro Danielis defensione dicenda. Porphyrius adoratum negat. *Nostri temporis Hæresiarcha aulicis moribus corruptum, passum se adorari affirmat,* vt docet Maldonatus, [f] sed illa calumnia est, quam etiam hæresiarchæ comites Junius & Tremellius à Propheta amoliuntur. Hieronymus [g] triplicem expositionem adducit, vt in singulis tamen excuset Danielem. Prima interpretatio: Regem communi errore adorasse tanquam Deum, vt in actis Apostolorum Lycaones Paulum, & Barnabam: nec inusitatus in rege error: Paulo post statuam adorandam proponit. Altera: Regem signorum magnitudine turbatum, nescisse quid ageret. Tertia: A rege non Danielem, sed in Daniele Deum esse adoratum; coram Daniele, non Danieli, sed Deo hostias oblatas. Hanc sententiam secutus est Theodoretus. Nam rex causam adorationis subiungit. [h] *Vere Deus vester DEVS Deorum est, & Dominus regum, & reuelans*

Caluinus.
f *lin.2. Dan.*
g *Eodem loco.*
Daniel adoratus.
h *c.2.47.*

lans mysteria: quoniam tu potuisti aperire hoc Sacramentum. Danielquoq; omnia ad Deum retulit, [i] *Sed est Deus in cœlo reuelans mysteria, qui indicauit tibi rex Nabuchodonosor, quæ ventura sunt in nouissimis temporibus.* i c. 2. 28.

Adorare Danielem rex potuit sine scelere, vt Abrahamus populum terræ, Dauidem Bethsabæa: cultus enim ille ex adorandi causis spectatur Menander reges adorari dicit, vt viuas Dei imagines: Principem enim dat Deus, qui erga genus humanum sua vice fungatur, vt vere testatur Plinius. [k] Ea cautela Persarum reges adorari Artabanus disputabat, velut imaginem cuncta seruantis Dei: ita Plutarchus. [l] Postea tamen crescente fastu, alimenta suggerentibus parasitis adoratio ciuilis in diuinum conuersa: Brissonius. [m] Hoc modo Nabuchodonosor excusari potuit, quia tamen sacrificia iubet offerri Daniel vitiosam etiam adorationem, & victimas idololatricas fuisse existimo à turbato, & errante rege præceptas: quemadmodum Lycaones Paulum Mercurium, Barnabam Iouem credebant. Nec tamen illa Danieli, admisit, verum omnibus modis obstitit, etsi id scriptura non commemoret, satis enim ex aliis factis colligi poterat. Quomodo enim se pro idolo prostitueret, qui ne regio quidem cibo contaminari voluit? quomodo aulicis moribus corruptus tam submissa prece somnij cognitionem, & interpretationem diuinitus acceperat? regem instruxerat, non esse illa virium humanarum, at vero, cur non indicauit se repugnasse? Neminem tam suspicacem existimauit, vt putaret honores diuinos â se admissos. Quod si cauillis eiusmodi locum damus, Paulum Apostolum eadem argumentatione infamabimus: Melitenses enim cum excussa vipera innoxium ulnus cernerent, Deum esse dicebant. [n] *At illi existimabant eum in tumorem conuertendum, & subito casurum & mori. Diu autem illis expectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, conuertentes se, dicebant eum esse DEVM.* Nec tamen se Paulus errorem illum refutasse tradit. An ergo

Adoratio ciuilis.

k *in panegyr.*

l *in Themist.*

m *l. 1. in Persicis.*

Daniel adorationem nō admisit.

n *Act. 28. 6.*

dissimulasse credendus est: nullo modo; præstabat morsu eius interire corpus, quam praua taciturnitate animos spectantium in errore confirmari. Hunc igitur in modum res contigit: Danielem rex Deum arbitratus in faciem cadens adorauit, & sacrificia offerre imperauit. Daniel summa modestia regem subleuat, se hominem, Dei ministrum, non Deum esse docet, adorationem & sacrificia cum magna obtestatione deprecatur, tum rex ad se reuersus, & Prophetæ credens, in verba illa prorupit, [o] *Verè Deus vester DEVS Deorum est, & Dominus regum, & reuelans mysteria: quoniam tu potuisti aperire hoc Sacramentum.*

o Dan. 2. 47.

Cap. VII.

Danielis Prophetiam omnino Aulicam esse, regibus, proceribusq; primario scriptam, & toti nobilitati.

§ 1.

Difficultas Danielis.

DEterret multos à lectione Danielis magna difficultas. Legunt in eo statuas, montes, arbores, ventos, bestias, maria, angelos, hebdomadas. Diuina esse credunt, tot autem obtecta velamentis, vt post lectionem pluribus, quam antea pulsentur quæstionibus, & scientiam labore partam, nouos semper parturire labores experiantur. Neque mirum, qui fixo obtutu solem aspectant, nec diuturno visu radios distinctius notant, & telis illis verberati hebescunt, memoriaque vacillant. Mens nostra ad arcana Scripturarum lucemque diuinitatis inaccessam obstupescit, & nisi certo ordine modoque Scripturarum Sacramenta scrutetur, à gloria increatæ maiestatis

Imbecillitas in diuinis intelligendis.

tis

tis opprimitur. Recondita sunt, multisque allegoriarum inuolucris circumcincta Danielis oracula; nec pauca tamen veniunt primo intuitu intelligenda, & moribus bene formandis sponte se offerunt, vt diuinæ legis amor, Danielis abstinentia, eiusdem & sociorum constantia, contemptusque mortis, imperiorum orbisque in se collisi commutationes, superbiæ, auaritiæ, fraudum pœnæ, rerum omnium instabilitas, Christi regnum & beatorum æternum, pereuntium sine fine duraturi cruciatus. Etiam prudentia, comitas, doli fraudumq; euitatio, factorum verborumq; cautio.

Danielis enim Prophetia plane regia est, & Palatina, quicquid bene aut male in aula geritur, in Daniele exemplum, & doctrinam habet. De moribus igitur & pietate ex illo Propheta documenta hauriam, integros Commentarios etiam aliquando, si DEO visum fuerit, daturus. Hæc quo ab omnibus percipi possunt, si legantur, ad secretissima quoque Prophetæ mysteria manu ducent. *Aula magister Daniel.*

§ 2.

Admiranda sane est naturæ quam nobis creator indit, & gratiæ quâ illam ornauit, in singulis conuenientia ac contesseratio. Quamuis enim ab insita natura, ac consuetudine gratiæ dignitas efficientiaq; non dependeat,, quæ supra naturam est, & operatur; non tollit eam tamen, sed expolit, & perficit, propensiones promouet vitiositate correcta, quod cuique proprium, aut consuetum est; ad virtutem excitat, atque accommodat, quod tum in Daniele, tum aliis prophetis cernimus. Isaias regij sanguinis inter Magnates educatus, graue, sonorum, neruosum orationis genus habet, naturæ & educationi consentaneum. Jeremias sacerdos odoramenta & victimas cum multis lacrymis immolare solitus, flebiliter clades prædicit immi- *Gratia naturæ concors.* *Isaiæ Prophetia grauis.*

nen-

nentes, & deplorat illatas, ipse populi & procerum odiis agitatus perpetua in tristitia vixit. Ezechiel quoque de templo, Cherubim & Seraphim, de animalibus, de quibus sacerdos erat meditatus, loquitur, Prophetiam illius de altari & sanctis sanctorum sumptam merito dixeris. Quin Amos de pastoribus Thecue vellicans sycomoros, de rure ferè loquitur, numine hominis ingenio, & consuetudini dona sua attemperante. Ille Prophetiam ab agro orditur. *Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam: luxerunt speciosa pastorum, & exiccatus est vertere Carmeli.* Hinc illud: *stridebo* [a] *subter vos, sicut stridet plaustrum onustum fœno.*

Prophetia Ezechielis sacerdotalis.

Amos de agro parabolas sumit.

a c.2.13.

b c.4. Et: *Audite* [b] *verbum hoc vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ, quæ calumniam facitis egenis.*

Hinc pluuias, ventos, siccitates, planctum in vinea, c c.5.& 6. arationem, aliaque agricolis tristia commemorat. [c] d c.8. Hinc vncinus pomorum. [d] Deum ipsum vocat fictorem e c.7. locustæ, bestiolæ vilis, sed rusticis formidatæ. [e] Hinc felicitatem vitæ æternæ, regni cœlestis opes terrarum f c.9. vbertati comparat, [f] *Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & comprehendet arator messorem, & calcator vuæ mittentem semen: & stillabunt montes dulcedinem, & omnes colles culti erunt. Et conuertam captiuitatem populi mei Israël.* Atque illam prophetandi rationem tenet, exempla & similitudines de agris & pascuis, tanquam de proprio sumit, diuinis autem reuelationibus secundum ingenium suum delectatur, qui professus est coram impio g c.7.14. rege. [g] *Non sum Propheta & non sum filius Prophetæ: sed armentarius ego sum vellicans sycomoros.*

Danielis Prophetia aulica.

Non quod ille, quem ad arcana consilia rex mundi vocauit, parum idoneus ad pereuntis aulæ negocia tractanda videretur: sed quod is, qui virorum sanctorum operâ vtitur, etiam secundum illorum ingenia, indolemq; vsurpet. Quapropter cum Danielem ad periculosas regum barbarorum amicitias euexit, eumq; alto in culmine dignitatum collocauit, animum eius pietate,

pietate, constantiaq; solidum atque immobilem politica regiaq; prudentia imbuit, eoq; propensiones flexit, vt ex aula cognata veniẽs, in aulica disciplina educatus, de regnis, Monarchiis, rerum conuersionibus, malis iuxta ac bonis Magnatum artibus perpetuo loquatur, & quemadmodum regum clypei, vexilla, palatia, leonum, vrsorum, tigrium, monstrorumque formis insigniuntur, ita ille his quoque vtitur hieróglyphicis. De ipsis angelis non alio modo quam regnorum respectu loquitúr, alium Persarum, alium Græcorum principem vocat, Michaëlem ducem populi Dei agnoscit. Quin angelorum etiam cum illo habita colloquia de regnis, gestis, & moribus aulæ tractant Christum ipsum, ne à politia recedat, ducem vocat. * Ille in aureo capite statuæ, diuitem Chaldææ potentiam, in argenteo pectore Persarum durius imperium, in ventre æneo Macedonum fœdissimæ gentis auaritiam, atque ingluuiem, in tibiis, & pedibus partim ferreis, partim luteis Imperij Romani foris inuictum robur, domi discordiis fragilem, sibiq; insociabilem rempublicam describit. [h] Regia etiam prophetia est, quâ miserabilem Nabuchodonosori Metamorphosin [i] Baltasari exitium prædicit [k].

Danielis cũ angelis colloquia aulica.

* c.9.25.

h c.7.

i c.4.

k c.5.

§ 3.

Nimirum finis Prophetarum est, & legis, vt ad Christum deducant electos, illud modo à Dei spiritu præscripto quisq; facit. Daniel per imperiorum euersiones, & exortus, per purpureas tyrannorum mortes, per omnium interitum, quo auferuntur sicut puluis, vt regnum Christi & sanctorum crescat in montem excelsum. *Quod autem*, inquit, [l] *vidisti ferrum mistum testa ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicuti ferrum misceri non potest testa. In diebus autem regnorum illorum suscitabit DEVS cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem & consumet vniuersa regna hæc: & ipsum stabit in æternum.*

Nullum

Apollonius apud Philostratum affirmat, omnes belluas ab illis sæuitia superari. Caput illis infirmum, oculi hebetes, summa laborum tolerantia, fortia brachia, tarditas, ita Aristoteles, [t] Ælianus. [u] Miris modis ista in Persicum regnum, vrsis suis non dissimile conueniunt. Darius caput infirmum, cui nihil ex regno, nisi titulus maiestatis in sepulchro. Cyrus quidem forte caput, sed prudentia minore: iactatur omnium ore *Cyri dementia Gyndes*: Tempora belli in amnis pœna consumpsit, nec facilè maiora vsquam regũm deliria mihi lecta sunt. Alioqui Persici reges hebetes, stolidi, alienis imperiis obnoxij, seruorum suorum famuli, in summis opibus inopes. Vrsæ dentiũ ordo triplex, tria regna: Medicum, Persicum, Chaldæum. Vrsæ dicitur: *Surge, comede carnes plurimas.* In Persis sanguinis insatiabilis ardor. Leæna carcere, ærumnis, laboribus captiuas nationes attriuit, sanguinis parcior, seruitio gaudebat: nam

t *l.2.hist. c.3.*
u *l.5.c.53*
Darius infirmus.
Cyri dementia.
Persarum sæuities.

Corpora magnanimo satis est prostrasse Leoni,
Sed lupus & turpes instant morientibus vrsi.

de crudelitate Persarum Herodotus, [x] Justinus, [y] Xenophon, [z] Heliodorus, [a] Plutarchus, [b] Diodorus, [c] Aristides, [d] Marcellinus, [e] Strabo, [f] Seneca. [g]

Quanta fuerit Vrsæ venantis immanitas, cum sagena militari integras insulas peruaderent, puberesque trucidarent, explicuit [h] Plutarchus.

x *l.6.*
y *l.1.*
z *l.3.*
a *l.3. Æthiop.*
b *In Artaxerxe.*
c *l.18.*
d ....
e *l.30.*
f *l.16.*
g *l.3.de ira.*
h *l.vtra animalia sapientiora.*

§ 5.

Belluæ supra omnes sæuæ, & voraci dentes Leoparlus excussit, seu Pardus, seu Panthera cognatæ enim naturæ sunt, generis Leonini: sed degeneris, Macedoniæ symbola. Bestia est odora, mobilis, impetu valens, dolosa, vinosa, frustrata in magistrum vertitur. Hæc apud Aristotelem, Plutarchum, Pollucem, Ælianum, inuenies. Alexandro, Ptolomeis, Seleucidis, mirificè conueniunt; & passim in historiis obuia sunt. Hoc singulare, quod in Alexandrum, & diuiso imperio in progeniem eius bestia versa est. Nam intra annos quindecim

Leopardi natura.

Macedones in ſe mutuo crudeles.

decim poſtquam Alexandrum magiſtrum veneno ſuſtulit, matrem eius, filios, vxores, fratrem, totam domum extinxit, duces eius & commilitones mutuis vulneribus concidêre, quorum poſteri ſuperfuerunt, in continua lanienâ vixerunt.

¶ 6.

Romanum imperium.

Quarta beſtia Romana eſt, omnibus diſſimilis, etiam ſibi ipſi diſcors, ſub regibus, conſulibus, tribunis, patritiis, plebeis, Auguſtis, Monarchis, Ariſtocratia, Democratia, fortior, aliis diuturnior, comedens, & pedibus conculcans, quę integris voluminibus Romani ſcriptores exponunt. Quæ vero c. 9. 10. 11. 12. prædicit tanta breuitate & veritate proponit, de Perſide, Græcia, Romanis, Antichriſto, vt regibus naſcituris intimus Conſiliarius, & arcanorum omnium particeps fuiſſe videatur. Sane conſilia, dolos, euentus, ſcelera, ipſe tot centenos annos, & millenos ante cognouit, quam fierent, non experientia modo: ſed etiam futuri cognitione præſtans. Daniel igitur aulicus eſt nō vnius ſæculi, neque ſui tantum temporis, ſed omnium ætatum, donec vniuerſum hoc in cineres abibit, libri aperientur, & iudicium ſedebit, in quo & beſtiæ exurentur, & regnum populo ſanctorum dabitur: quæ nunc etiam in imperio geruntur deſcribit, vt talem nemo magiſtrum dedignetur, qui maximorum monarcharum, magiſter ſupremus aulæ, imperia rexit: & quæ poſt futura erant, melius quam reges ipſi, proceresque perſpexit.

CAP. VIII.

Aulæ mala, & procerum, curiæq;.

¶ 1.

VTinam in reliqua parte mundi tam deeſſent mala, quam in aula ſuperſunt. Facile eſt carpere mores palatiorum, & benigna materia in vitia dicere: quod vtinam

vtinam cum Nazianzeno faciant omnes, vt aliena peccata lugeant, non vt exprobrent. Vtinam tam vera esset aliorum in vrbibus, in Ecclesiis, in Cænobiis viuentium laudatio, quam promptum est regiæ vituperium. Contra aulicos tamen dicere quid vetat? Daniel ipse aulicorum Princeps & Doctor, de aula quod narraret boni, nisi regis Nabuchodonosoris pœnitentiam, nihil habuit. Omnia plena fraudibus, flagitiis, corruptelis. Solus Daniel & tres eius socij, profanis cibis non polluebantur, cæterorum puerorum infirmitas turbam sequebatur. Malasari pietas Danielis, furti causam præbuit, [a] *Porro Malasar tollebat cibaria & vinũ potus eorum: dabatq; eis legumina.* Mox quam sæua regis ira sine discrimine etiam innoxios ad cædem destinans? [b] *Quo audito, rex in furore & in ira magna præcepit, vt perirent omnes sapientes Babylonis.* Quam diræ calumniæ procerum collegas Danielis accusantium? [c] *Sunt ergo viri Iudæi, quos constituisti super opera regionis Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: viri isti contempserunt, rex, decretum tuum: Deos tuos non colunt, & statuam auream, quam erexisti, non adorant.* Et deinde Medorum & Persarum optimates omnes impium consilium ineunt, & conspirant in Danielem, [d] mons ille nebulosus, mons Pestifer, Babylon, inclyta illa Babylon, vt pœna sua legem Dei sanciret, quam factis violarat, omnium gentium erat scelestissima. Exitij tamen causam in regem & aulicos Daniel confert, non populi peccata, [e] *Idcirco ab eo missus est articulus manus, quæ scripsit hoc, quod exaratum est.* Deinde vero beluæ omnes sæuæ, iniquæ, libidinosæ. [f] Quæ deinde de regnis prædicit, scelera tantum regum & procerum, virtutes nullas continent. [g] Erat enim respublica malorum, & cruentæ regiæ, in quibus nihil laudabile Propheta præuidebat. In oppidis crimina committuntur, in palatio regnant. Omnia in Monarchiis sunt exempla, in Chaldæa illustrissimum: Magnatum sanctæ Ecclesiæ, & captiuæ quidem, persecutio, proponitur statua aurea,

In aula grauior̃ illigna.

a *Dan.1.16.*
b *c.2.12.*
c *c.3.12.*
d *c.5.6.*
e *c.5.24.*
f *c.7.& 8.*
g *c.10.& 11.*

rea, victis populis & victoribus adoranda, tubæq; & litui, omnia instrumentorum & vocum delinimenta, atq; ad idololatriam incitamenta, inde fornax ardens, ignibus suis minax tanquam Æthna insontes haustura. Grauis & periculosa tentatio, non nisi adiutorio cælesti vincenda. Sed aulicis formidolosior: cæteris ardebat fornax vice simplice, viris illis quos rex posuerat super opera Babylonis, septem gemina flamma succenditur, [h] *& præcepit vt succenderetur fornax septuplum, quam succendi consueuerat.* Itaq; maior vis flammæ, [i] *& effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta nouem.* Non faciebat hoc ad cruciatuum augendam atrocitatem, quo illa acrior, eo dolor breuior, sed vt appareret, in aula septem dæmoniis innocentiam expugnari, in aliis vno duntaxat.

In aula grauior tentatio.

h c.3.19.
i c.3.47.

¶ 2.

Ratio porro notior est, quam vt negari queat. Palatini aureis vincti catenis, vt in ambitiosis etiam pœna honoretur, ad ærumnosos labores in amplo latoq; ergastulo educantur, in eminentissimo mundi loco stationem habent: hinc illorum vtraq; latera perpetes verberant procellæ.

In alto positi procellis obnoxii.

Æstiuæq; niues vrunt, atq; inscia veris
Frigora constringunt scopulos.

Quisquis se turbis inserit, turbas patitur: & queri non potest, si eliditur, vt fieri cōsueuit, cum ad spectacula venitur, & de loco pugnatur: quem sibi quisque commodissimū quærit. Aditus ad superna limina periculo plenus est; ignobili seruitute, probrosis sordibus emunt viri magni, vt aliquando fulgeant. Quot arrogantium supercilia ferre coguntur, vt aliquando ipsi imperēt? quo cum venerunt, hinc vitæ, inde innocentiæ periculum intētatur. quorum illud magis timetur, hoc magis timendum est, illo nocentius. Bona fluxa, bona fugientia persequuntur, sua quisq; cupiditate & spe ferūtur ad illa bona, quæ sperant omnes, adipiscūtur pauci, atq; illi ipsi aut partis excidūt viui, aut mortui deseruntur, dum ad hæredem transfugiunt opes. Quem-

Seruitus aulæ.

Quemadmodum regem in summo Carchesio curantem violentæ feriunt auræ, sic aulicos illi proximos vexat Eurusq;, Nothusq;, creberq; procellis *Aula mala*

Africus, & tumidas voluunt ad tartara mentes.

Non sic Lybicis Syrtibus æquor *Seneca in Agam.*

Furit alternos voluere fluctus

Vt præcipites aulæ casus

Fortuna rotat.

Sic DEVS voluit, qui in præcipiti *dubioq; excelsa locat.* Hinc *alia ex alia cura fatigat vexatq; animos noua tempestas.*

Licuit Senecæ dicere in media aula, & aula cruenta,

——*iura pudorq;*

Et coniugii sacrata fides, fugiunt aulas.

Quid igitur in locum fugientis boni succenturiatur?

sequitur tristis

Sanguinolenta Bellona manu,

Quæq; superbos vrit Erynnis,

Tumidas semper comitata domos,

Quas in planum qualibet hora

Tulit ex alto.

Omnium in ore est illud eminentis aulici. *Lucanus.*

Exeat aulâ, qui volet esse pius.

Hoc etiam impij vsurpant.

De aulæ vituperatione librum conscripsit Antonius Gueuara vir doctissimus, qui in aula vitam penè contriuit. *Antonius Gueuara.*

¶ 3.

Illud porro non minimum aulæ malum, quod difficile remedium mali vehementis: non capiunt monita magnates. Quos arthritis vrit, aut vlcera cruda, & flammata excruciant, ad suspicionem tactus exclamant. Tanta vis in summâ morbi atrocitate, plumulam, & mulcentem manum tanquam saxa, & vngulas exhorrescunt, non alius animus est, qui potestate & honore inflatus, & vitiis grandibus est labefactus; nihil magis horret, quam medicum. Nec tamen à monitione cessandum.

Peccare, & non cohibere peccantes iuxta æstima: si quis enim in ciuitate vitam quidē ipse traducat, æque toleret autem viuentes iniquè, socius malorum apud DEVM iudicatur, quod si velis bifariam approbari, pulcherrima quæq; gerentes honora, ira teterrima patrantibus succense, vt prudenter Justinianum monet Ægapetus. Et monendi etiam cum periculo: quamuis extrema expectentur. Exempla nimium sunt multa: Clitus, Callisthenes, Parmeno. Maximè Joannes Episcopus, cuius salutaria, sed flagitiis inimica monita Junipertus cum ferre nollet, iratus equo indomito insontem iussit imponi, quod ostenderet, non magis se bonis consiliis, quam bestiam ferocem frenis, compesci posse: atque ita molestum censorem excuteret ac perderet. Sed iumenta domari possunt, peruicax arrogantia frena perrumpit. Obstinatio autem signum est mala voluntaria, ab habitu, & non per ignorantiam fuisse. Qui reprehensus irascitur, culpam maiorem non tam agnoscit, quam celare non potest. Quod in aula fit. Correctionem autem ferre absq; commotione & excandescentia, argumentum est, quod aut victus, aut ignorans fuerit.

§ 4.

Malis omnibus vitam & vigorem suppeditat regum stultitia & malitia, improbitasque, non nouum est, vt sub furioso capite distorti, ac monstrosi membrorum oriantur motus. Nescio quam sapienter, historicè profecto locutus est, qui dixit: *Aut regem, aut fatuum oportere nasci*, Acerbe sane Romanus sapiens, Claudium tam stultum fuisse, vt regnare posset, sed blandiens Neroni, dixit. Quid porro aliud historia generis humani, quam

Regum stultitia.

Stultorum regum & populorum continet æstus?

Ex regibus Chaldæorum, Persarum, Græcorum, priscisq; Romanorum, furentibus plures, quam prudentibus similes fuere. Nolo ista ad Christianos principes aut reges traducere. Nimium contumeliose Erasmus

in A-

in Adagiis: *Si annales veterum, & neotericorum euoluantur, vix sæculis aliquot vnum alterumve exstitisse principem, qui non insigni stultitia maximā perniciem inuexerit rebus humanis.* Christianis temporibus fuere plurimi principes prudentissimi, & optimi cladibus amoliendis nati: in comparatione tamen improborum, pauci. Alioqui & laudatorū principum sunt errata, & ex illis populorum strages. Regum facta primum familiares corrumpunt, per hos plebs in vitia trahitur, celeriter in magnates pestis transilit, populus quasi extra teli iactum contra primos impetus securior est, aulici in prima acie periclitantur, populus post præsidia subsidit. Ea causa est, cur heroum filij noxæ, non occulto nascendi fato, sed aulæ, & domus opulentæ corruptelis.

Erasmi de principibus contumeliosa sententia.

¶ 5.

Auctoritati regiæ, quam etiam criminum patrocinia vrgentem profanissimi hominum sacrosanctam esse iusq; fasque censent, iungitur consuetudo, quam merito Iustinus martyr turbulentam appellat. Plerumque violenta trahit, in aula violentissima rapit inuitos, propellit resistentes, veritate ipsa valentior. Illa efficit, vt grandia scelera, quæ ne in mentem quidem hominis venire posse, viri boni putant, ne pro delictis quidem habeantur. Honestum esse iudicant, quod fit à multis & magnis, Tyrannicum est consuetudinis imperium adeo vt si quis illius flagitiis legem Dei opponat, pœna dignus iudicetur. In aula vero maior regis est, quam Dei auctoritas, vt regi placeant, inimicitias cum Deo suscipiunt: ne vitia inolita deserere cogantur, cum cætera deficiunt, consuetudine se tuentur, quasi id quod more peragitur, etiam iure fiat. Duabus igitur anchoris vitia Palatina firmantur, potentia regnantium, & consuetudine ferrea peccantium, cui etiam impar est dominatus.

De religione Christiana.

Quantum principis mores officiant, insigne documentum præbuit, sed longo post Danielem interuallo aula Persica. In illa primum dignitatis & gratiæ locum

viceris. Fermenti pugillus ingentem maſſam acidam efficit, mactra plena fermento acorem non minuet. Flumini ruptis aggeribus obſiſti non poteſt, violentia ſua obices ſecum rapit, malis fortibus & magnis quicquid opponitur, magnitudine obruitur, ruenti turri nemo opponit humeros, vt caſum ſiſtat, fuga melius declinantur, quæ corrigi non poſſunt. aulæ igitur mala fugienda ſunt ipſa vitanda, quæ ſine tot malis non regitur.

Hæc ſunt capita eorum, quæ contra vitam palatinam, & mores aulicos declamant, ac concludunt vitam aulicam nulli ſuadendam, ab aula deterrendos omnes. Quibus tamen adeo nihil efficitur, vt maximos quotidie ad ſplendidam miſeriam concurſus fieri animaduertamus.

Cap. IX.

Aulæ defenſio.

¶ I.

NEq; nihil, neq; omnia ſunt, quæ contra principum familiam dicũtur. multa iactat rude vulgus, plura regum miniſtri in ſua probra diſerti, Populi voces facile ſapiens contemnit; maledici ſunt enim ciues, & fortuna ſpectatior ciet inuidẽtiam, vt Pindarus canit. [a] In plebe plurimum obtrectationis eſt, etiam cum vera narrantur. Miſer illi animus eſt, cui vicina felicitas figit vulnus: quo cœco pectore latens viſcera depaſceret, niſi maligna voce proderetur. In aula, inquiunt, omnia ficta, turbulenta, in aula deliciæ, ambitio, inuidia, doli, fraudesq; ſtabulant.

Vulgi dicta ſpernenda
a 1. *Pyth.*

Per magna diſcrimina aſcenditur ad maiora, per iſta ad ſumma vt longius audiatur ſonitus ruinæ. Non eſt meum iſta negare, non eſt prudentis inficiari, quæ experientia probantur. plus famę credendũ eſt, quam ſingulis, ſunt vtique iſta in palatiis regum. Sunt vtique

Nonnullæ Vrbe aula deteriores. vbiq; vbi sunt & homines. Sæpe etiam extra aulam deteriora, adeoque in vrbibus, vbi nulla est aula. Athenas, Corinthum, Ephesum, Sybarim, Capuam, Tarentum, Alexandriam, Cyrenas aspice: nostris vrbibus parco, ne vera dicenti diem dicant. Multæ sunt vrbes & Respublicæ deprauatiores, quam aulæ principum maior ambitio, quamq; hæc semper parit, inuidia. At mihi omnium instar est Daniel, & collegæ Danielis, viri sancti, nobiles, martyres, numinis sanctissima prouidentia ac voluntate, non Barbarorum nutu Daniel in aulam teterrimam in aulam Babylonis adlectus est, *Daniel à Deo vocatus ad aulam.* DEVS cuius in manu cor regis erat, ad hoc eum impulit, vt benigne captiuos haberet. [a] *Et ait rex Asphenez præposito Eunuchorum, vt introduceret de filiis Israel, & de semine regio & tyrannorum: pueros, in quibus nulla esset macula, decoros forma, & eruditos omni sapientia, & doctos disciplina, &, qui possent stare in palatio regis, vt doceret eos literas, & linguam Chaldæorum. Et constituit eis rex annonam per singulos dies de cibis suis, & de vino vnde bibebat ipse, vt enutriti tribus annis, postea starent in conspectu regis. Et imposuit eis præpositus eunuchorum, nomina; Danieli Balthassar; Ananiæ, Sidrach, Misaëli, Misach; & Azariæ Abdenago.*

a c. 1. v. 3. 4. 5. 7.

Nomina mutata. Noluit curam tacere regis Spiritus sanctus, qui vt plane faceret Chaldæos, etiam nomina mutauit. Fecit id in Josepho Pharao, Romani libertis nomina sua imponebant. Duplicia fere Assyriis & Chaldæis nomina Julius Scaliger Baladan priuatum, Nabonassorem regium nomen affirmat. [b] Sic Pharao Joacimum nominat, qui ante Eliacimus vocabatur. Nabuchodonosor Matthaniam vocat Sedeciam, postquam regem constituit. Mansit ea in Perside consuetudo, vt Ctesias testatur. [c] Ea lege Nehemias Athersata, Zorobabel dicitur Sassabasar. [d] Causa regi erat, vt sic plane in patrios regni mores abirent, ne peregrinitatis odio, q; nomen ipsum indicaret, premerentur: Dei autem voluntas, vt potentia inclyti, ferociam Barbarorum coërcerent, & populum sanctum defenderent. Ananias Hebræ-

b De emēd. temp. l. 6.
c. In Dario Codomano.
d Esd. 1. & 2.

Hebræis dictus, quod â Deo donatus, idem quod Jochanan, siue Joannes; à Chaldæo vocatur Sidrach, præda tenera, miseratione credo ætatulæ, mox à cunabulis in seruitutem abactæ. Misaël, à Deo ablatus, in Mesachum conuertitur, quod deducentem, aut sepiẽtem aquas significat. Azarias, auxilium Dei, vocatur, Abdenago, seruus claritatis, seu clarissimus. atque hæc omnia Dei nutu acta, vt fide & pietate retenta Chaldæis similes euaderent. Voluisse Deum vt starent illi in conspectu regis, & Daniel in foribus regis, ex eo cognoscitur, quod sapientiam, & dotes idoneas contulerit. [e] *Pueris autem his dedit DEVS scientiam & disciplinam, in omni libro & Sapientia: Danieli autem intelligentiam omnium visionum & somniorum.*

Daniel vocatus ad aulam.

e c.1.17.

Hoc si negasset, ab aula facile indoctos, & stupidos remouere fuisset. Daniel quoq; diuinæ voluntatis conscius, Socios ad dignitates promouit. [f] *Daniel autem postulauit â rege; & constituit super opera prouinciæ Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: ipse autem Daniel erat in foribus regis.* Ipse quoq; regnante Balthasare quamuis honorem non ambiuit: oblatũ tamẽ recepit. [g] *Tunc iubente rege indutus est Daniel purpura, & circumdata est torques aurea collo eius: & prædicatum est de eo quod haberet potestatem tertius in regno suo.* Sub Dario quoque & Cyro in magistratu vixit, nihil veritus improborum æmulationes.

f c.2.49.

g c.5.29.

§ 2.

Quæ contra aulicos antiqui scripserunt ad regum impiorum atq; infidelium palatia pertinent, quorum tamen insolentiam sæpe ciuium nequitia adæquauit. Daniel exemplum nobis exhibet. Senum ac iudicum captiuorum in conseruas libido exarsit, amore deinde frustrato, in odium ac sæuitiem conuersi Susannam cõdemnant, calculum populus præcipitat, innocentem tuetur Ephebus ex aula. [h] *cumq; duceretur ad mortem, suscitauit Dominus Spiritum S. pueri iunioris, cuius nomẽ Daniel: Et exclamauit voce magna: Mundus ego sum â sanguine*

Israel peior aula.

h Dan.13. 45. & 46.

huius. Pares hic non Babylon, & aula, sed Israel & aula imo hæc melior, populi seruientis correctrix. Si crimina accusamus, vbiq; abundant, & sanguinem tangit sanguis. Non ideo nostra religio culpatur, quod eam fures, adulteri, latrones profitentur; quorundam scelera non contaminant famam omnium. In aula vt in templo imo in adytis ac sacrariis boni ac mali miscentur, antiquitus virtutes & vitia iuxta aluntur. Omnia mala fugienti, homines etiam ipsi fugiendi sunt, loca sola petenda, & forte tibi ipsi à te ipso exeundum. Non maiora semper crimina palatiorum sunt, sed videntur quia conspectiora.

Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior, qui peccat, habetur.

Magnatũ vitia in conspectu sunt. Regiæ splendor, personæ magnitudo latere peccantem vetat. in partem populus venit, qui libẽter magnatum vitia traducit. Illustris fortunæ materies obtrectationibus est. præposterum malitiæ ingenium est; contra illos loqui amat, à quibus timet. maledicẽdi incitamẽtum est periculum sermonis. Interim fora, compita, vici, theatra, cauponæ, fornices, priuatorum ædes malis inundãt; sed pessimus quisq; sua vilitate securus viuit, infamia circum alta capita volitat. Multa in porticu millia deambulant, soli magnates in se oculos, atq; ora ciuium conuertunt, vestitu, equis, satellitio, aliave re conspicui. Ornatus eorum, vultus, incessus, comites, vitia quoq; & virtutes in fama sunt, florent arentque pro vulgi fauore aut malignitate.

¶ 3.

Aula honesta. In aula, inquiunt, bonis legibus praua exempla pręualent. Vtinam negare fas esset. Verum illa non cogunt nolentes, & crebro emendantur à principibus, etiam non optimis. Julius senatum indignis impleuit, Augustus purgauit, Tiberius reiculos quoque venire vetuit; Seuerus nomina eorum edebat, quibus erat magistratum mandaturus, vt si quid obiici posset, mature accusatio institueretur; si accusator non probaret, erat

pœna

pœna talionis. Alexander Seuerus aulam ſuam magna ſeueritate correxit, turpes, atq; infames eiecit. Vlpianũ iuriſconſultum purpura protexit, quod innocentem iudicaret. Grauior Armuzienſium regũ coërcitio, Luſitanæ claſſis præfectus quindecim inuenit reges, qui malè geſta republica oculis priuati à regiis procuratoribus alebantur. [i] Nec tamen ſola aula, ſed mundus totus prauarum legum, & morum tenax eſt. In Epiſcopiis, in Canonicorum collegiis, in monaſteriis religioſorum, quoties Chriſtianæ pietatis non res modo, ſed etiam ſpecies amiſſa eſt? Sane lego in ſacris geſtis, & S. Benedicto, & S. Godefrido venenum à ſacratis hominibus, quorum mores ad normam Diuinæ legis exigebant, oblatum, S. Godefridus Præſul Ambianenſis bis Romam proficiſci coactus eſt, vt monachos S. Walerici compeſceret, qui vitiis ſuis canonum prætextu & Romanæ ſedis auxilio, patrocinia quærebant. Wilhelmus quoq; vir nobilis & ſanctus, nec canonicos ad Genoueſæ, nec monachos in Dania ad frugem reducere potuit, vtroſq; hoſtes grauiſſimos expertus. [k] Romualdum ſummi generis, prudentiæ, Sanctitatis religioſi quos ad vitæ integritatem, perfectionemque religioſam hortaretur, occidere conati ſunt. [l] Ille idem à ſuis fratribus ex monaſterio, quod ſuo ſumptu ſtruxerat, ac fundarat fuſtibus, ſudibusq; expulſus eſt. Oſwaldus epiſcopus Wigornienſis cum commiſſum clerum, nec corrigere, nec deponere poſſet, ſponte ceſſit, adultis vitiis impar. Atque vtinam non plura eiuſmodi exempla ſæculorum fæces proferrent. [m]

i *Oſorius de geſtis Emman.*

In Eccleſia deprauatio.

k *Cranzius Surius.*

l *Dam in eius vita.*

m *Hiſt. Anglic.*

§ 4.

Plurimum itaque aberrant, qui nemini ſine culpa poſſe ſuaderi vitam aulicam arbitrantur, & ipſi omnibus conſulentibus diſſuadent. Ariſtidem aiunt Dionyſio filiam petenti reſpondiſſe: malle illam ad libitinam, quam ad arcem tyranni ire. [n] at ille tyrannus erat, qui regnum iniuria partum, iniuſtiſſimè adminiſtrabat. Neroni Cæſari multi Chriſtiani in aula ſeruierunt,

Sancti in aula impiorũ.

n *Plutarch. in Ariſtide.*

runt, nemo illi vim intentauit, quanquam multi gentilium in eum conspirarint, inter quos Sulpitius Asper interrogatus cur conspirasset, asperrimè respondit, aliam scelerum eius finiendorum se rationem non
o *Ta.* vidisse. [*o*] At potius audiēdus Daniel, qui regibus impiis nō negauit obsequiū, nullius criminis suasor, aut administer. Etiam Cyro, quem Susis nondum regem nouerat, operam præstitit. Beluina tamen erat in Cyro crudelitas, qualem supra in Persico versu descripsi: adeo, vt ex vrbibus Joniæ sæuitiem eius veriti, multi è portu in altum nauigarent, atque in mare consensu se præcipites darent, horridum elementum animo tyranni mitius arbitrati. Quæ erat illa seruitus, quæ supplicia, quæ vrbes integræ ita formidabant, vt fluctibus mergi mallent, & cibi esse monstris marinis? Nec tamen cum ista partim futura sciret, partim præsentia videret Daniel, negociis se abdicauit, sed monuit, aspera mitigauit, & Politicen suam ex lege Dei, quæ est ars artium, exercuit.

Daniel aulam Cyri non fugit.

§ 5.

Prudentes anxiè & lentè consilia tribus de rebus dare consueuerunt: de bello, nuptiis, aula: in his enim offenditur. In bello pœnitentiam Mars solet anteuertere, & querelas vno ictu præcidere. In coniugio sunt nimium crebræ. In aula sibi ipsis contrariæ, vitam suam miserantur & amant, cum libitum est queruntur, bene & male contenti viuunt, auctori suo ita gratias agunt, vt exprobrent. Non minus tamen quam alia, ita & regum obsequia suaderi viris fortibus possunt. Ad illa namque Reipublicæ munia sapientes, atque viri integris moribus Dei vocatu ducuntur. Regnum à Deo est, *cuicunq; enim vult, dat illud*, vt Nabu-
p *c.4.22.* chodonosor confitetur. [*p*] Regibus addidit potentiam & maiestatem Rex regum: Vtrumq;, vt tuendo subiectos, debellando superbos, in dignitate mortali immensam maiestatem repræsentent, mundo tranquillitatem præstent. At regum potentia sine consilio sapien-

Deus regi aulam dedit, aulicos vocat.

ſapientium, ſine auxilio fortium nulla eſt. Rex ſine fidelitate miniſtrorum infra mendicum eſt. Multa videre oculis, plura animo complecti debet, omnia non poteſt ſolus, proinde multis illi manibus, oculisque opus eſt, præcipuè multorum mentibus, induſtriaque, ſine quorum fida ſolertia manuum atq; oculorum auxilia ſunt inualida. Cum igitur illum regendi ac parendi ordinem DEVS ipſe conſtituerit, etiam præſidia atq; adiumẽta dedit, quibus imperia retineri, mundus gubernari poſſit, præſtantes viros excitauit, qui in parte gubernarent, & regnantibus adeſſent. Sua cuique animanti arma, ſuas homini artes tribuit, ducibus milites, naucleris remiges, architectis fabros: An reges quorum eſt ſuprema in terris dignitas & maieſtas, deſeruit? An in illorum obſequio culpa cogitari poteſt? ſi reges à DEO, igitur & illi, ſine quibus regnare nequeunt. Regna dat, & regnorum columina, in regno viros ſapientes, fortes, alios ad regnum, alios ad regum obſequia vocat. Joſephum Pharaoni, Regibus Iſraëlitis Prophetas, legisperitos. Nabuchodonoſori, Euilmerodacho, Baltaſari, Dario, Cyro Danielem, Nehemiam Artaxerxi, Mardochæum Aſſuero, adeoque Heſtherem coniugem non ad inſanas Barbari libidines, ſed exulantis populi ſalutem. Exortes criminum agebant legitimi duntaxat imperij, & legum adminiſtri. Qualis erat Abdias in aula Achab, ſummus in familiaritate regis, qui venditus erat vt faceret malum, in aula Jezabelis, Sidoniæ Medeæ, veneficæ, & ebriæ de ſanguine Prophetarum, nihil tamen ſancto viro obfuit Dominorum impia crudelitas, ſed virtutem exercuit, & perfecit. *Nunquid*, inquit, [q] *nõ indicatum eſt tibi Domino meo, quid fecerim cum interficeret Iezabel Prophetas Domini, quod abſconderim de Prophetis Domini centum viros, quinquagenos & quinquagenos, in ſpeluncis, & pauerim eos pane & aqua?* q 3. reg. c. 18.

§ 6.

Naturam atque exemplum mirifici lapidis nobis

Phyſici

Physici proponunt. [r] in quem acus adacta, ac postea infixa corpori, non sentiatur. Acus illa acuta, cuspide de radice Chalybis indurata omnia tela dæmonis ignea, penetrantia, spes, timores, exempla, iussa impia significat, quæ in aula impia, sine noxa, sine doloris sensu excipiunt fideles, vt non sit illis ad mortem aculeus, sed medicū ferrum in vitam. Itaque & Christiani sanctissimi in aula belluæ portentosæ, hoc est Neronis, fuerunt. Testis Paulus. [s] *salutant*, inquit, *vos sancti, maxime autem, qui de Cæsaris domo sunt*. Non modo in Cęsaris domo sancti, sed externorum præ cæteris amantes, sed comitate & affabili charitate præstantes, maxime eos salutasse Philippenses S. Spiritus nos scire voluit, vt certo constaret, eos cæteris Romanis sancta vrbanitate & humilitate prælatos. Sanctis igitur in aula monstri illius de luto & sanguine concreti locus erat, tenuerūt illi fidem & constantiam, obitaq; per cruciatus morte coronati sunt & familiares quidem Neronis. [t] Inter illos Torpes, Euellius, aliiq; quorum certamina legimus. [u] Nec deinceps sine Sanctis aula Vespasiani & Titi; Domitianus quosdam senatores familiarissimos habuit. Tam carus illi fuit Flauianus Clemens consularis, vt filium eius successorem designaret Imperij, sed odio Religionis, cognito Christianos esse, & ipsum & totam domum oppressit, fecitque vt felicius in cœlo, quam Romæ regnarent. [x]

Fortes aula non corrumpit.

r Cardanus de subtilitate Scaliger Exer. 131.

s Phil. 4. c. 22.

Aulici Neronis cæteris Christianis prælati.

t Bar. anno 9. & seq.

u Martyrol. Rom. 2. & 27. Maij. Ado Beda.

x Baron. vltimo anno Domit.

Perseuerarunt alij in acerba persequutionū procella in aula Traiani, Adriani, Antoninorum, nec Diocletiano quidem defuerunt. [y] Serena Imperatoris coniunx, Hesthera Romani generis, pietate sua mariti impietatem, & constantia sæuitiam, tolerata pro Christi fide morte triumphauit. hoc ipso felicior Hebræa Heroide, quod sceptrum dominantis non signum clemētiæ, sed crudelitatis experta est. Nobilissimi viri Petrus, Dorotheus & Collegæ cubiculo præfecti in ipso fano impietatis, & ardore persecutionis inter ministeria intima Cæsaris, Christum colebant, & prædicabant, fideles

y Ado Vsuard Surius.

Christiani in aula Diocletiani.

deles impio domino, & cum ille scelera imperaret, cõtempto iussu, ad mortem fideliores Christo perseuerarunt, vt Eusebius, aliiq; testantur. [z] Nec minus Flauianus, [a] qui in Cæsaris flagrãtissima gratia, summos honores, & Romanæ Vrbis præfecturã gessit, Diocletiano ab intimis consiliis; hunc, aliosq; plurimos habuit aula illa in Christiano sanguine natans, nec tamen exeundum sibi aula putarunt, sed in aula pro Christo moriendum. Aulici profecto Martyres erant genere & virtute clari Sergius & Bacchus, quos de Christianismo cum accusassent æmuli, inuidia magis ob gratiã Cæsaris, quam Religionis odio, iussi sunt immolare idolis; illi ne templum quidem adire dignati, Imperatori generosa libertate responderunt: *Nos, Imperator, sola terrena militia tibi obstricti sumus, in animas nullum tibi ius est, illarum dominus est solus* DEVS. Fortibus verbis facta fortiora fuêre: Postquam muliebribus vestibus per Vrbem atq; ora hominum circumducti (hoc contumeliarum genere infamare viros fortissimos voluit tyrannus) & tormentorum omnium victores, mortem constãtissimè tulerunt, magnoq; triumpho comitantibus Angelis in cœleste palatium deducti sunt. [b] Dalmatius toga, sagoque nobilis, senator, aulæ decus, Adaurus per omnes aulæ dignitates ad summam euectus, in statione sua perseuerarunt, aulam non deseruerunt, donec ex ea in æternam aulam Martyres abierunt. [c] Apollonius quoque cum Christianorum sanguis funderetur, nec curiam, nec regiam vitauit, sed crudeles sententias arguit, & pro religione nobile volumen cõposuit, cui auctoritatem auctoris nobilitas, constantia, virtus fecit. Pietas Christiana barbarorum quoque palatio impleuit, Dada Saporis Persæ consanguineus, Cosroa vxor, Gabdela filius, fidem in conspectu regis impij propugnarunt, donec in carcerem & vincula coniecti, dein obtruncati sunt. [d] Sancius adolescens regij stemmatis in aula Saracenica educatus, Religionem innocentiamque coluit, donec diade-

z *Eusebius l. 8. histor.*
a *Martyrol. 8. Ianuarii.*
b *Euseb. Ado. Surius.*
c *Euseb. l. 8 c. 19. Niceph. l. 7. c. 10.*
d *Niceph. Beda.*

beneficia, præcipites iniurias, plura dari immeritis, improborum in altum aſcenſus, ſubitas ruinas. Fuerunt hiſce annis exempla, & vt ſe mores dant, breui erunt. Sed nolo viuentium vigentia narrare ſcelera, quæ totus mundus & nouit, & odit. Vetera audire placet. Petrus Vinea Frederici ſecundi rector, & pene Dominus, abuſu honoris & potentiæ, quæ ſolo Imperatoris arbitrio nitebatur, tandem accuſatione detectis criminibus conuictus, damnatus, excæcatus eſt, & violentas manus ſibi intulit. homo enim arrogans & barbarus ſpecie iniuriæ perculſus in furorem agebatur, ſæculi ſui nobilis hiſtoria, poſteris exemplum, ne vnus plus poſſe velit, quam omnes. Non igitur aula, præſertim Chriſtiana, quemquam arcebo, ſed omnes hortabor, vt ea cautione reges, & regna colant, quo ſemper ob oculos animoſque regnum Chriſti verſetur, quod eſt ſanctorum: omnia enim alia regna exurentur; Memerintque florem humani generis in aula eſſe, ſed florem eſſe caducum, florem ſanctitatis in pauperum tabernis, florem odoratum, cœleſtibus aris adolendum. Sed tamen ſunt & aulæ flores illibati, & inter ſpinas aſperiores ſuauiore habitu fragrantes. quorum in odorem currere debet, quiſquis ad aream Domini feſtinat.

M. am.

Petrus Vinea.

Cap. X.

Quatuor in aula difficilia omnibus, pariterq; in Senatu.

§ I.

NOn commendo vitam aulicam, vt propere & abſque matura deliberatione ambiatur. Multa ſunt, quæ magnetis inſtar ad illam trahunt, ſed eadem ipſa aliâ ſui parte abigunt: rara eſt, atque ardua vitæ ratio, rariſſima eſt ætatis ſine culpa tranſigendæ perfectio,

eoq; difficilior paratu, quo pluribus officiorum partibus illa constat, ac muneribus absoluitur. Qui soli Deo viuit, qui in solitudinem concessit, vnum quærit, in cõtrarias curas nec animum ipse diuidit, nec à negotiis distrahitur: vnum illi negocium est placere creatori, probare se suo remuneratori, sentẽtia sui iudicis absolui, iudicio agonothetæ coronari. At Palatini, qui medio in strepitu iactantur, negocia sibi adsciscunt, atque obruuntur: fines plures obtinere, & nectere laborant: quamobrem plurimis quoq; malis onerantur. Argutè porro Indus Philosophus Alexandro in nobilium corona respõdit, quærenti: Vita, an mors robustior videretur? vitam respondet, quæ tot mala, tot labores ferre posset: regi stolido ærumnas & vulnera non obscure exprobrans. Hoc in circo tota aula desudat, vt Deo, regi, collegis, populo placeant. vni omnia ista proposita, quæ singula prudentiam virtutemq; eximiam postulant. Omnium concursus vitam anxiam, trepidam, inquietam, laboriosamq; efficit, irritosq; persæpe conatus. Nabuchodonosori placuit Daniel, & socij, proceres Chaldæos senserũt inimicos. [a] Nemo satisfacere potest omnibus, sicut pedes statuæ partim lutei partim ferrei erant. [b] *Ex parte regnum erit solidum & ex parte contritum.*

Difficilis aula.

Vita fortior morte.

a Dan. 3.

b Dan. 2. 42.

Sic in palatio nemo omnibus amicus, nemo tam diuersis coalescere potest, metalla calore soluuntur, lutum durescit, contraria prosunt, atq; obsunt. Dario Daniel placuit, Medos & Persas habuit inimicissimos. [c] Dario, placuit, à Babylonis coniicitur in lacũ Leonum. Procerum liuore, populi tumultibus petitur. Ita cursus est dignitatum: vbiq; offenditur, vbiq; obices. Dauid principes Israëlis & populum, ipsum adeo filium regis habuit amicum, Saulis iram sensit implacabilem.

c. Dan. 6.

¶ 2.

Omnibus placere arduum.

Voluntates horum omnium ita aliquando inter se diffident, vt quamuis omni opera annitaris, non tamen

men. expedire te queas, quo minus in alicuius offensionem incurras, Deo quidem viuere omnes debent, non omnes faciunt. Placere principi omnes student non omnes possunt, Deo placere omnes possunt, non omnes student. Sola innocentia Deo placet, quisquis placet, & cum illa desiit, pœnitentia. Principi bono semper grata est integritas, malo vt plurimum: non quia virtutem sectetur, sed quia commodam rationibus suis arbitratur, damnaturus vbi detrimento fore putabit, nec regi tamen bono innocentia satis est: vigilantiam, industriam, obsequia, honorem, affectum desiderat. Ea causa ad fauorem conciliandum plus valent sæpe malorum ficta obsequia, quam fida ministeria innocentium. Diuersi sunt regnantium affectus, alius quadam libertate seruientium gaudet, vt Augustus [d] iocandi licentiam exigens, atq; imperans. Alius venerationem sui silentio ministrorum augeri existimat: vt Agesilaus. [e] Alius quæ vbique aguntur inquirit, gratos habet curiosos, vt Gallus Juliani frater. [f] Non desunt, qui sibi noua referri indignanter ferunt, quasi exprobraretur, quod nescissent. Locrorũ magistratus, si quis peregre rediens, quæsisset: Quid noui? multam dicebant. Suspectum enim de seditione, & nouitatis studio habebant. [g] Deo tamen placere, & principi, qui & ipse sit seruus Dei, non admodum est operosum. Non imperabit ille quod Deus vetat, non puniet virtutem, iustitiæ viam suo monstrabit exemplo.

Deo placet innocentia.

Diuersi principum affectus.

d *Suet. in Aug.*

e *Plut. in Agesil.*

f *Marcellin.*

g *Plutarch.*

§ 3.

Simul autem cum principe proceres habere amicos non multis, nec diu concessum. Multi sibi reges, pauci collegas demereri, nemo oẽs potuit. Adeo res lubrica est, vt hoc ipsũ regi placere, amicis regis reddat inuisũ. Nõ n. in palatio amicorũ amici sunt cões, liuor semper reperit odiorum causas, odium sui fœcundum, ex quauis causa sæuit. propter dissentiẽtiũ varietatem in aula

Socios demereri difficile est.

maximè verum eſt, nulli eſſe amicum, qui omnibus ſit amicus. Vigent æmulationes, malæq; tectæ ſimultates faciuntq; vt creſcētium commoda ſuam calamitatem exiſtiment. Cum in altum quiſpiam euehitur luminibus infra ſtantium obſtruit, & moleſtus eſt. Placere regi laborant, fauorem ambiunt, atq; id ea riualitate, ſtudioq;, quo ſe oſtendunt principem non amare. Proci, quorum eſt impetuoſa, ardens, & per gladios itura riualitas, non ſponſam ipſam amant ſed ſuas quisq; quas ex illa ſperat, voluptates. Nunquam Paris amauit Helenam, non Hercules Omphalen, non Abſolon ſororem. Non enim illis, ſed ſibi ex illis bene eſſe voluerunt illas ipſas oderunt, quia ſui cauſa in multas calamitates miſeras coniecerunt, atq; infamarunt. Si Helenam amaſſet Paris, domo regia, à marito illius amantiſſimo, ex Græcia in barbaram terram non abduxiſſet, non omnium execrationibus obieciſſet, & quod caput eſt, non feciſſet adulteram. Amoris falſi improbitas ex cōparatione veri intelligitur. Parentes filiam natura & inſtituto vehementer diligunt, nuptias feliciſſimas, virum honoratum, excellentem, beneuolum exoptant, deteriori nubere vetant, vbi melioris eſt copia. Filiæ nimirum optimè eſſe volunt, illam agere ætatem in matrimonio felicem. At procerum alia mens eſt, ſibi eam poſtulant, quamuis alij locatam credant fore feliciorem, ſecum per labores & inopiam viuere, quam in re lauta cum riuali. Hæc fabula in aula continuo agitur, rarus eſt principis amator, gratiam ambiunt, ſe primos omnium, alios excluſos eſſe cupiunt, etiam meliores, prudentiores. Multis commodis principem fraudulenter priuant, cum amouent, quos ſe præſtantiores cognoſcunt. Oderunt reges, quos ope magnorũ virorum deſtituunt. Quis enim in aula etiam dignioribus cedere paratus eſt? Si vere principem colis, ſi non ad oculum ſeruis, de gratia & fauore ſecunda cura ſit, aut nulla, prima de vtilitatibus Domini tui. Athenienſes, cum in acie Arcades honoratiorem locum obtinuiſ-

Amor fictus.

Parentum amor.

Riualitas aula.

nuissent, Lacedæmonum iniqua dispositione, de loco periculosam contentionem omiserunt, se vbiq; fortes viros fore protestati. [h]

h Xenophon. Plutarch.

§ 4.

Populo placere & facilius est, & magis necessarium. Principum enim familiares quos vulgus exosos habet, ipsis quoq; odium & periculum creant. Et cum auctor est, leui momento deficiunt, causati per improbos regem, à iusto, & legibus abduci. Eaque ex causa olim plurimas legimus, & nostro æuo videmus seditiones, rebellionesque. Populo placere facilius dixi, graui scilicet bono, & mediocriter malo; quia belua est multorum capitum, quæ vna casside integi non possunt. prudenterque disputat Nazianzenus; curare beluam quæ ex multis, diuersisque constet naturis, quæ dispare cibo sit alenda, esse difficilimum. Talis est belua populus corruptus, & bonus, in quo multitudo maleuolorum magna est, qui malos mali oderunt, bonis inuident. Ex tot millibus plurimi in eo solo conueniunt, vt sibi bene esse velint. Pessimorum exemplum fuerunt Ephesij, ciuitas illa Hermodorum in exilium egit, quod nullum secum bonum pati vellet. Siue ille simulatè, siue verè vir bonus fuit, illi certe tanquam bonum mali expulerunt; quo facinore omnes necem meruisse Heraclitus censuit. Eiusmodi in Aristide, Phocyone, Socrate Athenienses fuere: vt Laërtius, Plutarchus, aliique referunt. Inter Christianos tam improbus vniuersim populus nusquam est, quocirca facile illius fauorem obtinet, cui fama est integra: etsi enim plebis sit temerarium iudicium, non tamen odisse solet, nisi quos improbos suspicatur. itaq; populi odium semper antecedit infamia, quam facile tuentur boni viri. verum proceres & æmuli etiam ex secunda fama dolorem, ac proinde odium concipiunt. Famam igitur sollicita cura tuebitur palatinus, Ne regibus exprobretur, quod Augusto eques falso accusatus obie-

Populus belua.

Ephesii Hermodorum expulerunt.

Fama fauorem efficit.

ctabat: *In posterum cum de honestis inquiris, honestis mandato.*[i] Porro plurimum aberrant, qui popularitate quadam, & lenitate conciliare plebis animos conantur. Non amantur illi, sed delectant, viles habentur, & histrionibus similes. Amabili grauitate, & virtute placeat aulicus. Non quæruntur in leone blanditiæ, sed regia grauitas, in vultu, verbis, factis, qualem in Basilio Nazianzenus laudat.[k]

i *Dion. in*

Popularitas.

k *Orat. de Basilio.*

§ 5.

Qui Dei, regis, principum, populi amorem constanter tenuerit, vnum Josephum lego: fecit hoc beneficij magnitudo, potius tamen Dei prouidentia, qui sanctum virum post fraternam inuidiam, plagiumq́;, post dominæ ardentis, & sæuientis insidias, post carceris ærumnas, solatio solido, non interrupta lætitia frui voluit: Christi enim resurgentis & regnantis typum gessit dum vixit, & dominatus est in vniuersa terra Ægypti. Non contingit hoc aliis, nec necesse est. Nimis verum est: placere multis, est displicere bonis. Non est hoc admodum laudabile, sed *placere*, vt Paulus monet, *in bonum.* Quod si omnium te odia premant, sufficit illius amor & fauor, qui Paulo dixit: *sufficit tibi gratia mea.* In solo Deo satis præsidij est ad aliorum alienationem vel compescendam, vel mutandam, vel certè tolerandam. Qui sanctis suis leones, tigres, vrsos, vt S. Humberto, seruire iussit, [l] etiam animos hominum ad mansuetudinem inclinabit. Moriturorum plausus sine Deo flunus est, & quasi funebris conclamatio, frequenter exitio. Populum veneraris? sibi multum permittit, plus ab aliis exigit. Populo fidis? mobilis est ille, tu in fluxu & vento ædificas: fluctu turbidior est populus. [m] Summum in illo malum, quod cum non intelligat, tamen indicat, [n] torrentis ruit impetu & strepitu, non audit, non sistitur. Quilibet improbus illi pro vento est, qui mare ciet sua sponte quietum, vt Polybius, Statius, [o] Herodianus. [p] Hanc varietatem expertus est Dunstanus, vir Eccle-

Ioseph constanti fauore vsus.

Dei fauor.

l *Surius.*

m *Seneca in Hercule.*

n *Herod. in Clio.*

o *l. 1. Syluarum.*

p *Epist. 77.*

Danieli, quam nostris aulicis similior: [q] In aula, in Ecclesia, Palatinus & Archiepiscopus semper DEO, plerumq; populo, rarius verò regibus & proceribus satisfecit; Coluit reges, & fido seruitio seruauit bonos & malos, Ethelstanum, Edmundum, Edredum, Eduinũ, Edgarum, Eduardum, Edelredum, mentis semper inuictæ aduersum spes & metus; Publico bono absq; sui periculi respectu sapienter ac fortiter consulebat. Non putabat se mala pati, cum recte ageret, virtutis in hoc æuo præmium vnicum; & bono viro expetendũ iudicabat calamitates & dolores: quòd de fructu beatæ æternitatis nihil decerperent, gloriæ messem augerent. solitus dicere, cum veritate offensos dominos videbat: reges occidere posse, nocere sibi nõ posse, quod ex sanctissimo Philosopho ac martyre Justino [r] acceptũ animo condiderat. Consenuit ille in seruitio sancto regum, retentâ & innocẽtiâ, & auctoritate. Nec tam hoc agebat, vt ipse regibus, quam vt DEO placerent reges. Quod præclaro atq; omnibus sæculis memorando facinore demonstrat. Eduinus diademate insignitus de more dabat proceribus conuiuium, quod magnificentia regia, & lætitia publica dignum erat: at ille amoribus perditus, detritâ fronte, contemptis magnatibus, vt erat coronatus, ad pellices, vt illis se iactaret, commessatum abit, vbi depositâ coronâ vnguentis delibutus agitabat; proceres initio cum nescirent quamobrem conuiuio rex excessisset, nihil sinistri suspicari, cognito regem cum scortis esse, diemq; inaugurationis, regni maiestatem, principum dignitatem tam fœdè polluere irati sunt: neq; à talibus initiis exordia imperij inchoantem porrò melius sperabant acturum. crescebat conuiuantium liberrima indignatio, seque mutuò tum ira, tum vino accẽdebant. Nemini tamen tantum animi fuit, monere regem vt auderet; cõmunem querelam nullus sui vult esse periculi, vbiuis potiùs, quam vbi proderant, verba iactabant. Neminem regis ignari discrimen mouebat, res enim prope tumultum erat.

q *Histor. Anglic. Surius.* *S. Dunstanus aulicus simillimus Danieli.*

r *Apol. ad Anton.*

Dunstani nobile factum.

Tum vero Dunstanus ne eadem dies regi initium, & finis regni fieret, ne conuiuium sanguine deflueret, ad regem male sobrium ingreditur, serio sapienterque reprehendit, cunctanti diadema imponit, è gynecæo manu prehensum extrahit, proceribus restituit, pacem conciliat. pellices muliebri ira furentes mortem seruatori suo machinantur; rex exilio contentus fuit, quod summa cum laude suscepit Dunstanus; regem mox ignaue, libidinosè, iniustè regnantem procerum coniuratio regno expulit: Dunstano reddita dignitas est, ipsi laboriosa, reipublicæ salutaris.

CAP. XI.

Rempublicam & Aulam adeunti prima cura sit placere Deo.

§ I.

PLeriq; ad primos regum congressus pauent, oratione exquisita, voce, gestuque quo maximè dominos demereantur, anxij vtuntur. Prudenter Telemachum Poëta dubitantem inducit, quomodo Nestorem alloqui, quo honore colere oporteret. Magnam vim habet primus aspectus. A DEO quoque spectantur initia, in quem illa finem tendant: finis enim vnicuique propositus facta antecedit, efficitq; malorum bonorumq; discrimen. Hic cunctis Daniel exemplo præit, & monstrat Deo placendi modum. [a] *Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, neq; de vino potus eius: & rogauit eunuchorum præpositum ne contaminaretur* Regem quoque præferocem, vt DEO placere conetur, eius potentiam explicando, inducere laborat. [b] Idem animus sociorum illius, agere ne contaminarentur. Quod propositum adeo fixum animo habuerunt, vt nec ira tyranni, nec fornax septena incendia voluens deterruerit, [c] *non oportet nos de hac re respondere tibi.* Quam verò impuritatem Daniel socii-que

Cura aulam adeunti.

a c. 1. 8.

b c. 2. 28.

c c. 3. 16.

que fugerunt? cibos mensæ regiæ, non quod dicerent, se illos spernere, legumine & aqua delectari; quam dissimilationem corruptor scripturæ Josephus falso sanctis attribuit, sed verâ patriæ religionis professione, quam cum nominũ mutatione & exilio nequaquam deserere obfirmarunt. Periculum porro erat etiam in sociorum conuictu, colloquioque, & dæmonum cultu, quem separata mensa pueri deuitabant. In regiam mensam inferebantur variæ carnium deliciæ, condimentaq; vetita Judæis: Etiam idolothyta, Belo litabant, diuisque aureis, & argenteis. Ipsas etiam delicias horrebant, adolescentiæ inimicas, sapientiæ aduersas. Vino igitur abstinebant, quod Babyloniis duplex de vite & palma, vt docet Herodotus.[*d*] *Mensam regiam fugiunt.* d *l.*1.

¶ 2.

Fatalis est virorum nobilium error, ipso in limine impingens, & scopulus multorum naufragio infamis, dolosæque *mediis in fluctibus aræ*, ad quas aulicæ sapientiæ illisa ratis frangitur, & quæsitas operoso seruitio opes, spesq; immodicas in ventum, & vortices effundit. *Error aulicorum.* Gratiam DEI spernunt, tempori cedunt, regum procerumq; fauorem per fas & nefas aucupantur, numinis cultum amoremque ad tempus seponunt, virtutem post nummos, si fortuna volet, recepturi. Mundo obsecundant, & dæmoni, donec à DEO deserantur, à mundo opprimantur, à diabolo in captiuitatem abripiantur. Animo sincero DEVM illi non colunt, etiam cum religioni maximè vacare se putant: nam propter temporalia illum venerantur, quæ plus diligunt. ideo DEVM nõ diligunt. *Sincerus Dei cultus.* Non intelligunt illi ab ostio se aberrare, & in ipsis principiis, quæ res tota in vita maximas turbationes, & difficultates efficit: hoc enim latet eos: DEO placere, vitæ humanæ summam esse fœlicitatem, vnicum bonum. In stadio versamur, certantium lex est probare se illi, à quo coronam expectant. non de frutice aliquo, aut metallo, sed regni perennis *Omnis vitæ fructus placere Dei.*

immarcessibilem. In qua reddenda non facultatem, sed voluntatem Deus attendit: vt olim Augustinus, & ante eum Paulus docuit. Cæteris abdita est cuiusq; voluntas, de cuiusq; conscientia ex signis iudicant. cum autem nec facilè bonus de malo suspicetur malum, & malus facilè de bono malè iudicet, non ex vero, sed ex se alium quisq; censet. In solo DEO, quia nullius rei est ignorantia, sola est æterna norma iudicij nunquam fallentis. Tantum itaq; ad vitam beatam quisq; proficit, quantum Deo placet, cui nihil potest placere mali, nihil displicere boni.

¶ 3.

Deus reges conciliat.

Atque vtinam vnicum hoc curemus, sine quo cætera carent profectu & emolumento! Profectu, quia à DEO est, vt aliis placeas. Ille ad te conuertet corda regum, quæ manibus suis versat, si ab illo tu te non auerteris. sin autem: & regem, quod durum tu arbitraris, & faciem suam, quod est formidabile, auertet. Itaque neque fructus est regiæ amicitiæ, si DEO sis hostis. Qui verò DEO conciliatus est, qui DEO seruit, regnum in omnes habet: eum enim amicum habet, qui omnia est in omnibus, omnia potest, & in omnes. Ambis amicitias pallidas potentum, & offensas cruentas reformidas? omnibus antepone omnipotentis, cuius in ipsos reges imperium est, amorem. Nefas est magis amare principem, quàm DEVM. Quod verbum frequenter in ore habebat Fredericus Tertius, autore Ænea Syluio. [e] Sentientia planè digna maiestate regnantis, & seruitio obtemperantis. Si flagitium est præ DEO velle placere regi, immane crimen est, velle placere homini, vt displiceas DEO. Modus placendi, ne gentibus quidem in magnis tenebris incognitus planè fuit. vt nimirum ea studiosè cures, quibus corpore solutus indigebis: quibus autem defuncto opus non erit, ea omnia despicias, ad illa verò anhelan-

e In Bohem.

helando DEVM adiutorem poscas: quæ Pythagoræ doctrina fuit. Itaque meus Palatinus nullius verebitur offensam, si illam pietas exigat, nullius quæret gratiam, si culpa admittenda sit. Altè hoc animo imbiberat Aphianus Martyr, vt narrat Eusebius; [f] ille vir nobilis, magnæ in aula potẽtiæ, qui Vrbanum præsidem, cum apparatu ingenti dæmoni victimas immolaturum, prehensa manu à nefando sacrificio retraxit, verbisque grauissimis deterruit; nec dubitabat tamen præclarum factum grauissimo se supplicio luiturum, in quo non minus fortis, quam in asserendo DEI honore promptus fuit. Cura illa DEO placendi, Religionemque defendendi, in Joanne Diocletiani familiarissimo viguit: Nam præsentibus Nicomediæ Imperatoribus, contumeliosum in DEVM, crudele in Christianos eiectum de sublimi loco detraxit, & media luce, in foro conferto, increpita Cæsarum sæuitie, concerpsit. Latere inter multos poterat, fuga non negabatur volenti, auferre clam securum erat, sed supra virtutis mediocritatem euectus erat ille heros, asserere DEO honorem voluit, tyrannis placere timuit, Displicere sibi ostendit, quicquid contra DEVM ageretur, magnitudine animi cæteris Christianis ad generosas mortes robur iniecit. Egregium serui sui factum singulari mentis lætitiâ DEVS remunerauit: inter duros enim cruciatus, longissimamque mortem, nullo carnificum ingenio tantus dolor corpori admoueri potuit, quamuis per omnia viscera torqueretur, vt vultu mœstiore aut voce generosam constantiam obfuscaret. Tremebant Judices, sæuiebant carnifices, se vinci dolebant, in martyre vox hilaris & blanda, iucunda in vultu renidensq; serenitas, de multa pectoris luce & gaudio refulgebat, [g] atque illo animo, quasi per rosam ad DEVM suum, cui placuerat, intrepidus proficiscebatur.

Aphianus Martyr tyrannum offendit.

f *l.8.c.14.*

Ioannes Martyr edictum discerpit.

g *Eusebius l.8. Baron. Ado.*

Non-

§ 4.

Nonnunquam illa se rerum ac personarum effert conditio, vt non modo obsequi potestatibus contraria Deo præcipientibus non oporteat, sed contemptum etiam ostendere, beneuolentiam aspernari, ne vel atrocia facta approbare, vel à religione desciscere videamur. Hac mente Pigmenius Julianum spreuit, infelicis Apostatæ sanctissimus præceptor. Illum Cæsar Christianismi accusatum in exilium ire iussit, professus se hoc magistri sui meritis tribuere, vt soli exilio legendi potestatem liberam faceret. In Persas exulatum abiit, plus fidei apud barbaros, quam sub Apostata fore ratus. Inde postea Romam reuersus, cum cæcus duce puero occurreret Juliano, atque ille gratulabundus exclamaret: *Diis gratiæ, quod te video*: comitatem enim affectabat; martyr respondit: *Gratias ago Deo meo, quod te non video.* Ne videre quidem tyrannum voluit, nedum placere, tantum aberat, vt exilij, cœcitatis, inopiæ, malis victus de constantia remiserit. Deo qui placet, illi cætera parent, etiam beluæ, vt Florentio Argentinensi Episcopo. Charilephus in syluam se Dei cultor abdiderat, Childebertus rex facesfere inde iussit indignabundus, turbatæque venationis impatiens: Deus tamen fidum seruum non destituit, regem abire molientem, cum paululum discessisset, vi arcana detinuit, equus quasi fixus nulla arte loco moueri potuit, nec ex eo rex descendere. Intellexit viro sancto factam iniuriam, conuerso equo ad eum redit, supplex veniam petit, impetratq;. Didicitq; non facilè lædendos, quorum instituta Deo placerent.

Pigmenius.

Florentius.

Charilephus.

§ 5.

Non pauci tamen illa cura se fallunt. Deum enim eosdem induere affectus, quos ipsi habent, æquum opinantur, eumq; in suam sententiam conantur adducere, vt non Deo ipsi, sed ipsis Devs placeat. Non est illa norma Sanctorum; illi quæ Dei placita norunt, semper agunt, vt à Deo agantur,

Numen

Numen colenti cuncta dirigit Deus.

Vis non errare? DEVM ſequere. vis non fruſtrari? DEO fide. Vis conſequi quod vis? velis quod DEVS vult. Etiamſi aſpera & grauia videantur. Victor ex aula nobilis cum diriſſimis tormentis cruciaretur, iudexq; Sebaſtianus crebro ingeminaret: *Sacrificia, non faciam*; inquit, *quod tu vis, ſed quod DEVS vult.* [*h*] atque in eo propoſito, capite deorſum ſuſpẽſus, triduo perſeuerauit, manſit immotus, lætusq; aliorum hortator, pronunciataq; ſententia, vt viuus degluberetur: *cutem*, inquit, *detrahere poterunt, cogitationes tamen, & mentem non ſuperabis.* Si graue ſuppliciũ inſtat, ne time, DEO placebis. opes oblatæ ſunt, DEO placere ſtude, multi eas fugerunt. Iodocus filius regis Britonum, regno contempto horrida eremo ſplendorem aulæ mutauit. Juditha regis Britonum filia auguſtos thalamos, regias opes deſeruit, rogata cauſam, & cur tritæ laceræq; lacernæ, & pauperis tugurij non puderet. His ſeſe ſuo ſponſo placere reſpondit, eique ſimilem ſe fieri, qui cum eſſet diues, pro nobis factus eſt egenus. Nunc placere ſe DEO exiſtimant, ſi omni ſtudio honores, opes, voluptates congerant. Hæc ſi ad voluntatem fluant: tum verò ſeruire DEO lubentes, volentes ſe iactant, ſed in faciem DEO benedicunt; ſi iſta remoueat, qui dedit, mox lamenta & deſperatio. Qui DEO placere cupit, qui DEO nititur, gratum habet, quicquid DEO placuit.

Victor Martyr.

h *Metaphraſtes.*

Omnia Deo poſtponenda.

CAP. XII.

Fidelitas palatij & curiæ, illa principi & DEO præſtanda eſt.

¶ I.

MIniſtri prima dos, qua domino commendatur, fides eſt. In regia, regnoque præcipuus error infidelita-

Fidelitas in aula prima virtus. delitatis cuius ne nomen quidem ad aures admittunt, qui rem non fugiunt. Fidum, qui dixit, omnia complexus est. Nullum regibus acceptum est nisi à fida manu obsequium. Cætera animi corporisq; ornamenta, si absit fidelitas, suspecta sunt & tanquam fraudum instrumenta odio habentur. Fidelitate nos omni tempore opus habere, & pace & bello demonstrat Clemens
a *l.2.c.3. stromatũ.* Alex. [*a*] Illa se dote iactauit Lacæna bello capta. rogata, quid sciret? respondit: *fida esse.* Haud alius fidelitatis æstimator est DEVS. imo seuerus fidei exactor, &, qui specie fallaci decipi nequeat. Vere inter multa mala Propertius:

Non boue mactato cælestia numina gaudent,
Sed quæ præstanda est, & sine teste fide.

Daniel Propheta fidelis coram Domino, primo in regiam ingressu, vt supra exposui, ne fidẽ DEO violaret,
b *c.1 8.* magna vitæ austeritate cauit. [*b*] Jus suum DEI semper asserit. Fidus autẽ est, qui Domini sui cõmodis honoribusq, studet, eius detrimenta, qua potest, auertit, iura
c *c.2.28.* *Daniel Dei causam agit.* propugnat, occupata repetit. [*c*] *Mysteriũ, quod rex interrogat, sapientes, magi, arioli, & aruspices nequeunt indicare regi. Sed est DEVS in cælo reuelans mysteria, qui indicauit tibi*
d *c.2.22.* *rex Nabuchodonosor, quæ ventura sunt in nouißimis temporibus.* & deinceps [*d*] omnia regna in manu DEI esse
Daniel Dei potentiam ostendit. docet. *In diebus autem regnorum illorum, suscitabit DEVS cæli regnum, quod in æternum non dißipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem & consumet vniuersa regna hæc: & ipsum stabit in æternum.* atq; ita regem edocuit, vt exclamarit: *vere DEVS vester Deus Deorum est,*
e *c.4.22.* *& reuelans mysteria.* Fidem illam præstitit DEO, etiam aspera. & calamitosa denunciando. [*e*] *Eiicient te ab hominibus, & cum bestiis ferisq; erit habitatio tua & fænum vt bos comedes, & rore cæli infunderis: septem quoq; tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur Excelsus super*
f *c.4.32. & 34.* *regnum hominum, & cuicunq; voluerit, det illud.* Et bene rex profecit ex boue factus homo, dum laudat *& glorificat DEVM regem cæli.* [*f*] Collegæ quoq; Danielis fidem

DEO

DEO præstiterunt, in medio fornacis: [g] *Ecce enim DEVS noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ò rex liberare. Quod si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, & statuam auream, quam erexisti, non adoramus.* Eandem fidem Balthasari moriturо exhibet, [h] & dum orationem non omittit. [i] Toto tractatu deinde DEI potestatem & Christi imperium describit. [k] de Antiocho [l] infido. Neq; minus fidelis regi: Nam, qui DEO suo fidem obedientiam, & amorem præstat, non potest non esse fidelis vicario summi regis; Rationem & conscientiam consulit, & vitæ totius regulam seruat, qua iustus esse docetur. Quanta fide, atq; integritate regi seruierit, in confesso est. Testimonium dicunt Medi & Persæ, principes magni, hostes infesti, non esse locum calumniæ. [m] *Dixerunt ergo viri illi: non inueniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi fortè in lege DEI sui.*

g c.3.17. & 18. h c.5.24. i c.6.10. k c.7.9. & seq. l c.8.26. *Daniel regi fidelis.* m c.6.5.

¶ 2.

Fidei etymon est, vt fiat quod dictum est, ad quod etiam pertinet, vt quod fit, absq; simulatione peragatur. Infidelitas si aliud fit, quam dictum, aut quod agitur in speciem emolumenti sit damnosum. Fides eadem in vtroq; palatio exigitur, cœlesti, & terreno. ab ea ne discedatur, aut spe, aut metu vtriusque regni lege sanctum est. Seruandi sunt in acie ordines, & mors eodem in vestigio expectanda. maior autem fidei necessitas, cum publice aut priuatim clades ingruit. fidem secunda poscunt, aduersa exigunt. Eam præstare DEO reges & magnates tanto magis tenentur, quanto magis illis opus est multorum fide; quodque plurimorum fidem vnius perfidia reddere irritam potest. Monet reges & Principes Nazianzenus. [n] Orbis vniuersus manui vestræ subiectus est, diademate paruo, atque exiguo panno retentus. Supera solius DEI sunt: infera autem vestra etiam sunt. Subditis vestris deos vos præbere: liceat enim audacius

Fides in quo consistat. n orat. 27. *Reges egent fide.*

cius

cius aliquid dicere. Cor regis in manu DEI est, vt ex Scriptura audimus, ac credimus.

Hic imperium vestrum sit, non autem in auro & in exercitibus. Aulici proceres, ac sublimibus thronis & dignitatibus insignes, ne ob potentiam magnopere animos efferatis, nec de mortalibus rebus tanquam immortalibus cogitetis. Fidem imperatoribus seruate, sed prius DEO, propter quem his etiam, quibus commissi & traditi estis. Qui generis splendorem iactatis, date operam vt mores quoque nobilitetis: aut aliquid dicam, iniucundum quidem & molestum, at nobile tamen & generosum. Nam tum verè nobilissimus vester ordo esset, nisi libelli ignobiles etiam in vestrum album ascriberent.

Ignobiles in aulam adscripti.

¶ 3.

Fides nulla in scelere præstatur.

Infidi sunt, quicunque malis artibus fidem principi probare suam conantur, fallaciam illi in fidelitatis locum substituunt, sinceritatis colore tinctam. Fidus non est, qui contra officium præstat fidem, vt Amb. de officiis. Augustinus fidem esse negat, si peccato præstetur. Hoc enim in genere fides criminosa est, quod etiam Gentes numinis ignaræ intellexerunt. Seneca in Herc. Oeteo.

Præstare fateor posse me tantam fidem,
Si scelere careat: interim scelus est fides.

Fides iustitiæ fundamentum est, non administra criminum. Cicero in offic. Horatio dicitur iustitiæ soror incorrupta fides. Preciosa res omnino in aula fides: magis enim principem tuetur, quem valla, quam ferrum. Hoc enim sine fide periculum auget. Interim non emitur fides donis, quin potius

Precio parata, vincitur precio fides.

Quia autem precia potentum ad eos alliciunt multos, ideo notus adulter ait:

Non intrat vnquam regium limen fides.

De regia Agamemnonis, illiq; similium si quis negare velit,

velit, exemplis confutabitur: fidelium principum palatia non excludunt fidem si DEO incorrupta seruetur. Fida impetio Thebana legio mori maluit. [*o*] quam idolis sacrificare, quam defendi, principes eius Mauritius & Exuperius ad imperatorem legati fidem spondent. *Milites sumus tui, sed tamen serui* DEI. longaq; oratione ostendunt, non posse sibi in castris credi, si in DEVM suum sint perfidi: grande enim scelus fidem in Baptismo datam numini violare.

Thebana legio.

o Suriui. Ado. Vsuardus.

§. 4.

Fidelis igitur est, qui pro DEI, & pro principe suo mori paratus, DEI causa omnia, principis ergo imperata facit, & ea ad quæ fides obligat, & hæc tamen in DEVM refert. Hæc fidelitas est sanctissimum hominis bonum, nec vlla ad fallendum necessitate cogi potest. Hæc ficta omnia fugit, nemo enim fidus inutsis se mendaciis contaminat, vt Pindarus occinit. Infideli etsi multa adsint bona, nulla tamen vera virtus est. Hæc virtus tanto preciosior, quanto in aula rarior, vbi magna turba sectantium, pauci fideles, fortunæ comites multos, paucos fideles princeps numerat. Fidem tamen in magna fortuna illustrem Alexandra Imperatrix DEO inprimis, deinde marito seruauit. [*p*] eam nec summa dignitas, nec matrimonij augusti illecebræ, nec vis tormentorum, à fide data Christo, auellere potuit. Fida ad necem vsque perstitit; & DEVS quoque illam admirando euentu probatam sibi ostendit: Religionis causa in fornacem calcariam Babylonicæ non imparem coniicitur, in illa post triduum non modo sine noxa, sed spectatissimo fulgore lucens, quasi astrum aliquod cæleste, inuenta est. populum miraculi magnitudine ac nouitate attonitum non verbis magis, quam factis ad virtutem conuertit, vt regnum Christi multorum comitatu regina ingrederetur; ad quod iter sæuiente adhuc superstitione, crepidis ferreis induitur, sed candentibus; vicit tamen ignem ardor fidei, nec

Vera fidelitas.

Alexandra imperatrix.

p Surius Niceph.

lædi potuit corpus, quod anima cœleſtis vegetabat, donec permiſſu numinis gladio truncata, integram ſecum fidem anima cœlo intulit. Multa veterum ſunt facta, fidei benè cultæ monumenta. Inſigne plane Andreæ viri nobilis, qui natione Chius, illuſtri facinore fidei Chriſtianæ dignitatẽ ac robur Mahometanis oſtendit. Cum ingentia illi munera Turcæ pollicerentur, celſo animo ſilentium tenuit: hoſtes magnitudinem animi interpretati contumaciam, tumultuoſe inſtabant. Tum ille: *Non eſſe digna reſponſo quæ proponerent. Non eſſe terrena miſcenda cœleſtibus. fidem ſe Chriſto dediſſe, hoſtibus diuinitatis renunciaſſe, perfidiam omnem ſibi diſplicere.* Mox ad tormenta itum. reperit gens ſæua quicquid excogitare crudelitas, quicquid ferre potuit patientia: corpus laceratur, vritur, deinde plagæ ipſæ, & vulnera cruciantur; hæc per diem certamina, noctu in carcerem compingitur, diuinâ potentia ſanitas vigorq; redditur. Multos dies admiranda viciſſitudo tenuit; interdiu ſæuiebat carnificina immaniſſimæ gentis, noctibus verò Martyr ad noua ſupplicia renouabatur, donec DEI voluntate, non crudelitatis barbaræ arbitrio mors adueniret, & in Martyrum conſortium ſpiritus emigraret. Cum interim animus inuictus cuncta contemneret, & tormenta, quaſi in alieno corpore, non æſtimaret, ſolum in hoc intentus, vt quam diutiſſimè Chriſtum coram hominibus confiteretur, & ſpectantibus Angelis legitimè certaret: diſcerent etiam infideles, non poſſe fideles vinci, ſed coronari.

Andreas Chius.

¶ 5.

Fortis animus & fidus etiam ſpeciem perfidiæ abhorret. Militum quidam [q] imperante Juliano, cum per fraudem & ignorantiam thus in ignem conieciſſent, & adolentium idolis ſpeciem dediſſent, ipſi nullius ſibi criminis conſcij ſub meridiem corpora curant, ſibi mutuo in Chriſti nomine propinant. Audiit hoc è gentilibus quiſpiam, atq; amarulenta irriſione increpat,

q Nazianz. orat. 1. & Theodoretus.

Militum in fide zelus.

pat,

pat, quod deorum operati sacris, Christi nomen iam abdicatum, in cōuiuio honorarent. Tum primum deceptos se intelligunt, & quamuis sola manu, non mente peccassent, dolore accensi labem innocētiæ illatam eluere statuunt, & perfidiæ, quamuis falsæ, probro se liberare. In publicum igitur erumpunt, præsidem adeunt, Christianos se profitentur, mortē orant; eam sibi deberi, vel ex lege Cæsaris, quod à Christi fide deficere nolint, vel ex merito, quod dæmoniis immolasse putētur; hanc infamiam, seu veram, seu falsam omnibus tormentis magis esse intolerabilem, omnibus mortibus grauiorem. miraculo virtus fuit, parcitum est mori paratis, clementia contristauit inuitos. Fides etiam exigit, vt speciem perfidiæ non metuat, qui fidem seruare velit. Pipinus, proceresq; nonnulli in Carolum coniurarant, verba conspirantium Fardulfus Longobardus sacerdos excepit, deprehensus metu mortis intentatæ, silentium iurare cogitur, eas Carolo tamen insidias indicat, neglecto iureiurando, quod violatum, perfidiæ speciem, seruatum verò perfidiæ crimen habebat.

Species perfidiæ falsa non curanda.

§ 6.

Hac ex fide manat altera, quæ principibus semper debetur, & patriæ, priuatisq;. Non pauca referuntur fidei benè cultæ exempla. Sic Alcestis Admeto marito animam impendit. [r] Sic Quinti Ciceronis patris, & filij mutua fidelitas. sic, quod mirabilius est, seruorum quorundam in dominos clara fides. M. Antonius orator incesti accusatus ad quęstiones dare seruos coactus est; ex his nondum ætate adulta vnus, vt dederetur poposcit, grauia sustinuit, nec dominum indicauit. Alius Domino proscripto, in speluncam abdito, se Dominum esse mentitus, pro illo cæsus est. Alius mutato habitu Dominum subire lecticam iussit, ipsa in eâ residens à persequentibus obtruncatus est, Dominus quasi lecticarius euasit. [s] Michaëlē Zigalium à Coruiuo rege Vngariæ captum coquus seruauit. [t] Verum illa vetera comparata fidelitati sanctorum rara sunt, &

r Eurip. in Alcest. Plato in Sympos.

s Sueton. Dion. Tacitus.

t Bonif. l. 1. dec. 3.

exigua, si consideremus quot millia martyrum, doctorum, Episcoporum pro aliorum salute morti se fideliter obtulerint, quanta egerint, tulerintq; ne alios proderent. Sanè apud veteres omnia plena perfidiæ, Christiani pactorum & promissorum tenaces fuerunt. Quin hoc ipsum res ipsa docet: pauci veterum regum sine sanguine obierunt, pleriq; Christianorum principum in pace decedunt: Fidelitas est enim Fidei filia, vt deinceps ostendam.

CAP. XIII.

Fidum homini neminem esse, qui Deo non credit.

§ I.

Impius infidus. VNus hominum error penè omnium, maior in aulicis, in rege maximus: se suaque credere infidelibus, impiis. Turcus est, inquiunt, Judæus, Hæreticus, blasphemus, heluo, scortator, ariolorum auditor: verum tenax secreti, fidus Domino. Non est, inquam, fidus. subdola fidelitatis larua aditum perfidiæ quærit. Qui DEO non habet fidem, omnes de perfidia suspectat. non principi, non collegis credit, non ipse sibi, nisi quod fallere sit paratus. *Qui fidem alius non habet, nõ præstat.* Proinde cum neminem fidum arbitretur, nulli, quam à nullo expectat, præstat fidem. Verum hac de re Daniele̅ audiamus. Omnium hominum teterrimum fore Antichristum nemo dubitat: proximo impietatis gradu eius familiares, & principes, abominationis eius, & criminum administros.
a c 11.45. Horum perfidiam breui elogio describit Daniel. [a] *& nemo auxiliabitur ei.* Impiorum in Romano imperio
b c.2.43. perfidiam idem indicat. [b] *Quod autem vidisti ferrum mistum testa ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non cohærebunt sibi, sicuti ferrum misceri non potest testæ.* Nulla fides ferro & testæ, ferrum comminuit opera figuli,

guli, & opus figlinum efficit fragile ferrum. Ne regi quidem impio fidendum. Amicus rex erat Danieli & sociis, at cum nefanda iussa recusarent, [c] *repletus furore: & aspectus faciei illius immutatus est super Sidrach, Misach, & Abdenago, & praecepit vt succenderetur fornax septuplum, quam succendi consueuerat.* Martyres socij Danielis in media fornace regiae infidelitatis causam adferunt improbitatem. [d] *Et tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, & pessimorum, prauaricatorumq;, & regi iniusto & pessimo vltra omnem terram* Sed & Chaldaei impij adoratores statuae sodalibus infidi, prima occasione eos calumniantur. [e] *viri isti contempserunt, rex, decretum tuum: Deos tuos non colunt, & statuam auream, quam erexisti, non adorant.* Nec fidi Nabuchodonosori, quem regno eiecerunt. [f] *Eiectus est, & foenum vt bos comedit, & rore coeli corpus eius infectum est: donec capilli eius in similitudinem aquilarum crescerent, & vngues eius quasi auium.* Darius etiam Codomannus extremo proelio fugiens desertus ab omnibus, & ab amico vulneratus miserrimo exitu vitam, & Persicam Monarchiam finiit: nec desperatum erat, nisi suorum perfidia cecidisset. Lamentabilem regis fortunam sic Daniel describit. [g] *Cumq; appropinquasset prope arietem, efferatus est in eum, & percussit arietem: & comminuit duo cornua eius, & non poterat aries resistere ei: cumq; eum misisset in terram, conculcauit, & nemo quibat liberare arietem de manu eius.* Nemo acerbiorem, atq; immaniorem suorum infidelitatem expertus est, quam Alexander Magnus, qui per illos, quos ad summa euexerat, insidiis crebrò petitus, veneno potatus est, cuius totam posteritatem amici ac perfidi clientes funditus exciderunt. quod Daniel suo more exprimit. [h] *Et cum steterit, conteretur regnum eius, & diuidetur in quatuor ventos coeli; sed non in posteros eius, neq; secundum potentiam illius, qua dominatus est. lacerabitur enim regnum eius etiam in externos, exceptis his.* Cum negat posteros eius regnaturos, ex more regum significat, trucidandos. Nemo tyrannus legitimos re-

c c.3.19.

d c.3.32.

Nabuchodonosor impius.

e c.3.12.

f c.4.30.

Chaldaeo, Persae, Macedoni infideles ministri.

g c.8.7.

h c.11.44.

gni hæredes tolerat. Balthasarem etiam Chaldæum Herodotus suorum perfidia desertum scribit, vocat autem Labinitum. Tarquinius etiam superbus defectione procerum, Julius Cæsar, alij ceciderunt. Nullum pene magnum regnum fuit, quod non perfidia malorum perierit, quod variis etiam locis Daniel indicauit.

i c.9.3.4. 14.& 25.

¶ 2.

Deo infidelis non est homini fidus.

Fides igitur diuina virtusque fundamentum est humanæ fidelitatis, scutum & lorica contra mundi perfidiam. Hæc docet in vnum DEVM recumbere, omnia ab eo expectare, qui fecit omnia. nullum dolum infidelitatemq; lucrosam esse, obseruare promissa, falli malle, quam fallere, proximo vitam impendere potius quam aliena calamitate viuere. Hoc animo quisquis est, fidus & solus fidus est; qui autem DEI contemptor est, & cupiditatibus alternatur, non finitur esse fidelis. Fidem datam omne vitium oppugnat & fere expugnat. Superbia tumebat tribus Ephraim, & seruatorem Gedeonem opprimere conabatur, inuidia victoriæ, qua seruitute liberati erant. [k] Iterum Jephthe victorem opprimere conantur, arrogantia fecit infidos. Abimelechus septuaginta fratrum interfector à Sichimitis deseritur, & occiditur. Egressus est ignis de ramno & excussit cedros Libani. De Abimelech egressus ignis inflammat Sichimum & Mellonem, & ex illis tegula contriuit Abimelechum. [l] Infidus Absolon fratri & patri, quia improbus. [m] Abner diu fidus domui Saul, reprehensus ab Jsboseth regnum illi abstulit. Quam fortis Joab, & regno fidus! non perstitit tamen; ideo Salomon iussus est canitiem eius cum sanguine ad inferos deducere. 3. Reg. 2. Nunquam constanter est fidus, etsi sui commodi causa vna alteraue in re, qui improbus est: impietas enim expugnatu facilis est, quia à se diffidet, & in cuncta vitia trahitur. Magna auctoritas Achitophelis

k Iudicum. Abner.

l Iudicum 9. & 10.

m 2. Reg. 11. & 15. Ioab.

phelis, perfidia tamen, & turpitudo consilij ad restim illum adegit. Historiam profanam si attingam, plena omnia exemplis perfidiæ, Homo planè improbus Manuel in Conradum, exercitumq; in Palæstinam ad infideles expellendos euntem omni maleficiorum genere vexauit: quod alij Græcorum etiam perfide egerunt, digni Turcarum iugo ferreo, quibus fauerant. Magnũ, sed triste perfidæ improbitatis monimentum, nationis vniuersæ longissima, miserrimaq; seruitus. Prospera diu Nortmanorum fortuna, felicesq; successus, quos perfidia perdiderunt: icto cum Carlomanno fædere, illud eius morte finitum interpretati cupiditatibus agitati, vetera latrocinia repetunt, donec variis attriti cladibus regnante Arnulpho penitus deleti sunt. Iam quoq; multa nos docent. quoties pax cum Turcis inita? quoties ab illis violata? Nulla fides impiis, nulla pax. Vix vlli inter Græcos maior gloria, quam regi Pausaniæ, ille tamen quinquaginta talenta pactus Xerxi Spartam prodere aggressus est. Melechsala Ægypti[9] cum se improbissimis militum, quos emerat, & manumiserat, incautus credidit, ab illis occisus est. Improbi atque infideles suorum vitiorum pondere feruntur, fidem non seruant. Lapides illos appellat Clemens Alexandrinus. [n] Quare inter barbaros fidelitatis nec nomen notũ est, metu, & vtilitate peraguntur omnia. Indi Pagæi, Troglodytæ ægri à proximis occidebantur; quod nunc etiam Anthropophagorũ feritas in Occidente imitatur. Hinc cum morbis vexabantur, non à medicis, non à filiis, aut familiaribus subsidia vlla, sed necem expectant, ideoque in solitudines inuias, quo possunt modo, prorepunt, vbi inedia conficiuntur, aut vulsis radicibus viuunt: vbi enim ad summam feritatem vitia excreuerunt, humanæ societati locus nullus est. Homo nefarius Otho Longus Brandeburgensis Marchio, tutor Wenceslao puero regi Bohemiæ datus, Rudolpho Cæsari Bohemos trucidan-

Improbi infidi sunt.

Nortmanni.

Melechsala.

n Exhortat. ad gentes.

Indi agri.

Otho longus perfidus tutor.

dos obiicere constituerat, & infami pupilli, regnique proditione crudele facinus peregisset, ni Rudolpho misericordia fidesq; potior fuisset. Puero ille regnoque fœdera seruauit. Carolum IV. perfidia ducum Philippi Austriaci seruauit; cui, cum se imparem esse videret, aulicos tres auro corrupit, vt Philippum opinione maiorum Cæsaris copiarum delusum retrocedere præ metu cogerent. Proditionem illam Carolus amabat, proditores oderat, & præmium sceleris adulterina pecunia persoluit, illam sublatæ fidei veram tesseram, ac mercedem conuenientem iocatus. Maius sceleris perfidiæque exemplum in duobus improbitate pari principibus, narrat Adelboldus. [o] & Andreas Brunnerus noster. [p] *Id Boleslaus tempus suum ratus (mortuo Blademario Bohemo) Boleslaum Polonum, cognati sanguinis fiducia, vtpote Patris sui sorore natum fœdere sibi iungit, eiusque potissimum viribus subnixus, non expectata Henrici voluntate, Principatum occupat; Breue gaudium fuit; & qualia esse omnia conuenit, quæ sceleribus emuntur. Ille ipse quem rebus suis stabiliendis, raptæq; per vim potentiæ columen adsciuerat, vix erectum euertit. Polonus enim nimis à se simpliciter peccatum reputans, quod alienæ gloriæ fauisset potius, quam suæ, errorem modestiæ insigni impudentia correxit: Bohemo, per simulationem amicitiæ, quæ tutissima ad fallendum & regia via est, non modo de gradu dignitatis, sed etiam vitæ spe deiecto. Patrando sceleri hospitalis mensa delecta, à qua secure accubantem abstrahi orbariq; oculis iussit non indignum ea calamitate, si alius auctor fuisset. Ita fratrum suorum carnifex iisdem, quas exercuerat, petitus artibus perdito recuperatoque per scelus imperio exutus, Iustitiæ vindici cæcus satisfecit.*

Carolus quartus.

o *de rebus* S. *Henrici.*
p *In sua Bauaria lib.* 8.
Boleslaus.

Perfidia.

§ 3.

Danielis æuo gemina contra DEI maiestatem perfidia mentes hominum cæcabat, & ne mutuo sibi fidem præstarent, magno scelere efficiebat: quæ in nostros mores vtraque perennauit. Pseudotheismus, dæmo-

dæmonum, & idolorum cultus, & Atheiſmus, eorum profanitas, qui aut nullum eſſe numen credebant, aut ſi quod eſſet, nulla prorſus rerum humanarum tangi cura. Vtrum malum humano generi nocentius fuerit haud facile explicatu eſt, vtrumque nocentiſſimum. Superſtitio gentes in tætra & dira ſcelera impulit, vt merito poëta Atheus recenſitis pſeudotheiſmi malis exclamarit. [q]

Superſtitio.

q Lucretius lib. 5.

Tantum relligio potuit ſuadere malorum.

Atheiſmus peccandi & timorem ſuſtulit, & pudorem, quin & peccati nomen. Superſtitio feruentius veritatem, atheiſmus latius oppugnauit: illa gentes gentiumque reges in rabiem efferauit, vt Chriſtianos Deo ſceptrisq; fides non iudicata cauſa, ſola nominis odio conſumere ſuppliciis æquum iudicarent. [r] Facilis tamen ſuperſtitionis eſt in Atheiſmum mutatio, dum conſultius exiſtimant, nullos, quam pudendos habere Deos. Itaque ſic idola etiam ex animo infidelium excidere. Noſtrorum etiam temporum infælicitas docuit, hæreſes initia in ſui propaginem, & augmenta ardentes, ideoq; cruentas in Atheiſmũ deſinere. Naſcuntur de hæreticis Cyclopes, quales Caluiniani, & eorum fæces Libertini, qui vel omnia fluere, & fortuito geri, vel neceſſitate fatali, Stoam aut Epicurum ſecuti, putant euenire. Præcipua tamen pars aulæ ad Epicurum declinat, prudentia ſua mundum adminiſtrare ſe poſſe exiſtimant, nullum tales numen credere, omnibus ſe accomodare, pro arcano reip. palladio habent. Hæc fuit impietas Babylonis, in quam tot diuorum dedecora abierunt. Mulier illa eſt, quam in campum Sennaar deferri Zacharias poſt tempora Danielis vidit. [s] *Et ait; hac eſt amphora egrediens. Et dixit: Hæc eſt oculus eorum in vniuerſa terra. Et ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier vna ſedens in medio amphoræ. Et dixit: Hæc eſt impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ, & miſit maſſam plumbeam in os eius. Et leuaui oculos meos: & vidi: & ecce duæ mulieres egredientes, & ſpiritus in alis earum, & habebant*

Atheiſmus.

r Iuſtinus Apol. ad Antoninum.

Hæreſes in Atheiſmum deſinunt.

s c. 5. 6.

Impietas in campo Sennaar regnat.

bebant alas quasi alas milui: & leuauerunt amphoram: Et dixi ad Angelum, qui loquebatur in me: Quo ista deferunt amphoram? Et dixit ad me: vt ædificetur ei domus in terra Sennaar, & stabiliatur, & ponatur ibi super basem suam.

Medi & Persæ Athei. t. c. 67.

Ad eam impietatem iam tempore Danielis præludebatur. Dario enim regnante edictum Medorum & Persarum in caput Prophetæ editum est. [t] *Dari rex in æternum viue: consilium inierunt omnes principes regni tui magistratus, & satrapæ, senatores, & iudices, vt decretum imperatorium exeat, & edictum: Vt omnis, qui petierit aliquam petitionem à quocunque DEO & homine, vsq; ad triginta dies nisi à te rex, mittatur in lacum leonum.* An numen vllum inter ludibria deastrorum crederent, qui Darium iam moriturum, in locum deorum substituunt? Quid enim aliud agunt, dum ab aliis quicquam peti vetant? Quid cælum sistat, terra moueatur, mare exæstuet, lues vulgetur, Darius ipse moriatur, quis rebus labentibus opem feret? Nullum Deum credunt, qui talem fingunt, non potest in illis quicquam esse fidum, qui in fabricando numine, inuidia præceptrice, assentatione architecta vtuntur. Atq; hic quidem stultitiæ apex est, cum vel putant, vel videri volunt, Deum se facere posse, qui ne muscam quidem possunt. Fieri non puto posse, vt serio tales vnquam agant, sed mera esse ludibria, qualis erat Caius, cum se & equũ suum Deum faceret. [u] Tanta stultitia dum vigere diu non potest, ab hac in aliam plane contrariam transeunt, qui numen esse negant.

u *Dion. Sueton. in Caio.*

§ 4.

Numinis contemptores.

Quapropter Diagoras, Theodorus, Protagoras, Euemerus, Hippo Melius, Nicanor Cyprius, multique profanissimæ insaniæ Philosophi, de quibus Clemens Alexandrinus. [w] Epiphanius. [x] Tullius. [y] Laërtius. [z] omnem è rerum natura diuinitatem sustulerunt. Epicurus fortuitis atomorum concursibus ipsam rerũ naturam constare delirauit. Deorũ, quos coli videbant, pudebant, & certo sciebant, Deos esse non posse,

w *Exhortat. ad Gentes.*
x ....
y *De nat. Deorum.*
z *De vitis Phil.*

posse, quod perditorum sceleribus implicari,& criminum auctores iudicarentur, quo vno argumento Bellerophon Deos negabat,& pedibus,& cogitationibus in *campis Aleis errans, vestigia mortalium deuitans.* [a]

a *Homerus. Plutarchus.*

Causa Deos negandi.

Mundi & Creatoris ignaris, quiq; nihil esse putat, quod vniuersum hoc condiderit, aut gubernet, nulla cura fidei, aut fœderum, nonnullam illi rationem adhibent, quibus *anima naturaliter*, vt Tertullianus loquitur, [b] *Christiana*, cum in discrimine est, cælum suspicit, & auxilium deposcit. Fædera illis sancta sunt, apud quos iuxta diuinas religiones fides humana colitur, vt verè Liuius. [c] fœdera, inquam, & pacta priuata, fides erga reges; quæ omnia violant numinum contemptores. Nunc etiam idem agunt impij raro palam & exerte artes & prætextus quærunt. Nunquam perfidos deficit causatio. quod male agunt, peius defendunt, nihil tam iniquum, cui non speciem iuris imponant. Hæc causa est, cur tam multi regum, principumq;, domestica fraude pereant; improbis se commiserunt, sibi fidos crediderunt, qui sunt in DEVM perduelles. Hinc quotidianæ in palatio regum magnatumq; querelæ, ab amicis, agnatis, fratribus, clientibus collusoribus, compotoribus, in fraudem se duci prodique optimo prorsus iure ac merito, nec cura illis fuit, vt bonos legerent, nec agerent, quo boni illi redderentur. Vna ratio ab illis cauendi, si nihil credas.

b *de anima.*
c *dec. 1. l. 9.*

Reges domestica fraude pereunt.

§ 5.

At vero cui animo fixum est, DEVM Opt. Max. interesse nostris actionibus ac cogitatis, fidei sanctè sincereq; cultæ remuneratoré, perfidiæ vltoré, illi semper bene creditur: quia tam fallere, q̃ falli ab aliis metuũt. Quemadmodũ enim Diuinam Sapientiã quaq; omnia cognoscit, perspicientiam, decipi à se nõ posse certum habet, ita neq; hominem, etiamsi posset in fraudem inducere, officij sui esse iudicat; dignus, qui cum in tenebris mices, vt est, in Parœmia. Insigne exemplum nobis

Iustus neminem fallit.

Philæas martyr. aula ipſa præbet. Philæas vir antiquæ nobilitatis, ſummæ eruditionis, in Repub. palatioque Auguſto maximis honoribus ita functus, vt magiſtratibus & faſcibus dignitatem virtute ſua addiderit, tanta fide, vt eius acta omnium conſenſu probata fuerint; ille, inquam, à prætexta & ſecuribus ab aula ad infulam, ad pedum, & Eccleſiam translatus, Epiſcopus Vrbis in Ægypto celerrimæ Thmuis electus eſt. Nullum in viro delictum. Sanctitas religionis Chriſtianæ apud perſecutores crimini dabatur. [d] defertur ad iudicem impium innocentia pietasque. Fidem abnegare, maledicere Chriſto tyrannus imperat, accedunt in cauſam amici, agnati, magna nobilitas, precibus, lacrymisq; martyrē adſurgent, vt cruciatus mortemq; deſertione aut verâ, aut ſimulatâ fugiat. Stat ille inter monitus gemitusq; ſuorum immobilis, vultus grauitate ac contemptu improuida conſulta repudiat, ipſo ſilentio venerabilior; donec Philoromus tribunus, & ipſe in palatio honoratus, cum fidum Chriſti ſeruum magis inanibus argumentis & ſuorum ſtolida ſapientia, quam tormentorum, quæ apparabantur, expectatione, angi cerneret, fidem Deo ipſe quoq; & Collegæ præſtitit, atque exclamauit: *quid inaniter & ſuperflue viri conſtantiam tentatis, quid eum, qui DEO fidem ſeruat, infidelem efficere vultis? quid eum cogitis negare DEVM, vt hominibus acquieſcat?* Ipſe quoque Philæas omnes deinde conteſtatus eſt: malle ſe omnia tormenta, quæ inferorum arbiter dictare poſſet, ſuſtinere, quam vel Deo datam fidem iureiurando violare, vel ſubditis ſuis deficiendo dare cauſam ruinorum. Vtrique itaque, & martyri & exhortatori, data merces eſt, quam illis impietas ad exitium, DEVS ad gloriam prædeſtinauit, vterq; abſciſſo capite ad iuſtum iudicem, cui fidem ſeruarant, cum laurea peruenerunt. Fidelis etiam Domini teſtis Antipas à filios Tonitrui laudatur: [e] fidem ille forti diſertoq; eloquio, plenus Dei ſpiritu Pergami defendit, [f] cum gentibus diſputabat, eos & Deo & hominibus

Margin notes: d *Euſeb. l.8. c.9. & 10. Ado. 4. Febr. Surius.* — *Philoromus.* — *Antipas.* — e *Apoc. 2.13.* — f *Euſeb. l.1. Ado. Baron. T.1.*

bus infidos esse conuicit, Deos eorum esse impostores, esse dæmones Apostatas, à Christianis illos vinci & coërceri, opitulari non posse, nisi quantum illi permiserint: Christianis solis fidem haberi. Hæc contestatus, forti animo superatis tormentis, æneo in boue tostus, quod crudelibus hostibus, Siculi tyranni supplicia placuissent, magna lætitia DEO spiritum reddidit. Tali quoque virtutum decore Isdegerdæ Persarum regis aula inclaruit. Hormisdam nobili prosapia, gente Achæmenidum, [g] rex vrgebat familiariter, vt Christo renunciaret, deos coleret, solem adoraret; instabant aulici, præmia perfidiæ proponebantur, qualia fides mereri solet. Tum ille sapienter, & grauiter: *noli, rex, in tuam perniciem esse facundus, suadere aut imperare noli, quo solium ruat sceptra extorqueantur: qui DEVM negare docetur, ille regem contemnet & deseret. An tu homini fidum putas futurum, qui erga Deum perfidus est?* hæc ille disputans, seruili ministerio ad camelos ablegatur, deinde exilio plectitur: nobilitatis & sapientiæ reuerentia tyrannum, ne sanguinem funderet, morabatur. Acerbiores eadem in aula Persici Busiridis, sub eodem tyranno, ob fidem Benjamin Diaconus pertulit. [h] Regi instanti, & extrema minitanti, ni patria numina, & solem coleret, eodem modo, quo Hormisda respondit: *Quo tu illum, ô rex, dignum supplicio iudicares, qui te regno eiecto, alium in solio tuo locaret: & diademate redimitum populis ostenderet?* Nec dubium à rege responsum. Extrema exempla daturum, reum maiestatis, nec vna morte, nisi diuturna luiturum. Tum Diaconus: *at sanè immanius est scelus, DEO deserto alium DEVM, alium mundi opificem, rectoremq; in eius throno collocare. Scelestior est aduersus DEVM quam hominem perfidia: quanto scilicet homuncionibus mortalibus sublimior est æterna, & immensa maiestas. contra eam si quis insurgat, & fidem rumpat, næ tu vehementer erras, si homini fidum existimas. Non verebitur in humanis esse perfidus, qui cœlum contempsit.* Non tulit sinceræ veritatis libertatem tyrannus: nouo & inusitato suppli-

g *Surius Rom. Martyrol.*

Hormisdas.

Benjamin Diaconus.

h *Ado. Martyol. Rom.*

Deo infidus non est homini infidus.

supplicio sæuitiam pascere decreuit. sudes sub vnguib. vbi est acutissimus doloris sensus, deinde verendis infigi iubet, demum per naturæ secreta stipite ramoso violenter immisso corpus animæ carcerem reclusit, quæ tanto gloriosior in cœlos ascendit, quanto contemptius erat & pudore ipso grauius supplicium.

Delectu igitur certissimo, sed raro in aula vtendum, vt eum, qui Deo fidus est, tibi quoq; fidelem speres. qui fidem Christi irritam fecit, qui iram cœli irritat, eum in fide stabilem desperes: impius enim cum omnibus rebus bonis fidem deneget, non potest illi fides haberi. nec Devm, nec hominem colit. [i]

i *Plin. l. 2. c. 7. Del. 556.*

Cap. XIV.

Improbos constanter caros regibus non esse, nec principes malos habere amantes sui.

§ I.

SOllicita agitatione plectuntur improbi, siue conscientia suppressa deseruit Dei mortuos, siue adhuc vellicat & mordet inquietos, anxiosq;. Vultum, oculos, nutus, dicta regum obseruant, an forte offenderint, an delati sint. suspicax res est malitia, anguntur foris, in animo nulla est consolatio, cum de Deo, aut de vitâ cogitatur & morte, inuitos subit horror, cum de principe, sub ictu stare videtur sibi: nec enim fauorem sibi perpetuum spondent aut spondere possunt. Æternæ iustitiæ vigilans oculus suis contemptoribus haudquaquam gratiam stabilē fauoremq; principum indulget. Arioli, magi, sapientes Babylonis, non modo in amore, sed etiam æstimatione erant Nabuchodonosori, at ira subita omnes iubentur occidi, auditi & inauditi. [a] Quotidie ista aguntur, improuisæ oriuntur offensæ, insitata & noua putant illi, qui vetera non recognoscunt. Ostendit Daniel multis hoc modis, inprimis in Antiocho & Ptolomæo: [b] *Et ponet faciem*

Fauor malorum mutabilis.

a *c. 2. 6.*

b *c. 11. 17.*

ciem suam vt veniat ad tenendum vniuersum regnum eius, & recta faciet cum eo: & filiam fœminarum dabit ei, vt euertat illud: & non stabit, nec illius erit. Videtur quidem charitas, sed falsa est, & mox in prœlia erumpit. Antiochus Magnus Romano bello nobilis, Ptolomæum puerũ Ægypti regem euertere, regnum illius occupare conabatur: idonea iniuriæ visa regnantis ætas, nec pacis, nec belli artibus matura. Duces tamen fidi & strenui auaris conatibus obstabant. senex igitur vt fraude puerum circumueniat, Cleopatram filiam despondet vxorẽ, addita ingenti dote, Cœlesyria, Judæa, Samaria, Phœnicia; at filiæ mandata nefaria dedit. vt maritũ interimeret. [c] Verũ apud Cleopatram plus valuit caritas mariti, quam iniusti præcepta patris, igitur Ptolomæum seruauit. Antiochus & filiæ, & genero infensus Ægyptum bello petit. Insociabilis est improbitas, nõ potest cohærere, sicuti ferrum & lutum coalescere nequeunt. Dario cari erant proceres Medorum & Persarum, belli adiutores, nauatæ operæ præmiis inclyti, velox turbo auram illam difflauit. [d] *Iubente autem rege, adducti sunt viri illi, qui accusauerant Danielem: & in lacum leonum missi sunt, ipsi & filii, & vxores eorum: & non peruenerunt vsq; ad pauimentũ laci, donec arriperent eos leones, & omnia ossa eorũ comminuerunt.* Eadẽ ratio non durantis fœderis & amicitiæ apud Danielem. [e] *Et post finem annorũ fœderabuntur: filiaq; regis Austri veniet ad regem Aquilonis facere amicitiã & nõ obtinebit fortitudinẽ brachii, nec stabit semen eius: & tradetur ipsa, & qui adduxerunt eam, adolescentes eius, & qui confortabant eam in tẽporibus.* Noluit Deus longo tẽpore perseuerare caritates impiorũ, ne boni opprimãtur. Vix vnquã amicitia integrior inter reges, & ex illa ingentia bella, quibus multos annos, cum regñ exitio vastata est Asia. Historiã exponũt Hieronymus, [f] Bruchtonus, [g] Justinus, [h] Attingit Pausanias. [i] Sed Danielem videamus. Post finem annorum, post multa bella, quæ gessere Ptolomæus Philadelphus rex Ægypti, & Antiochus Deus rex Asiæ, totius regni vterque viribus, post

Falsa amicitia.

Antiochus Magnus Ptolomæus.

c *Hieron. in Danielem.*

d *c.6.24.*

e *c.11.6. Ptol. Philadelphus, Antiochus Deus.*

f *In c.11. Dan.*

g *eodem loco.*

h *l.27.*

i *In Atticis l.1.*

post tot funera, & vrbium strages conuentum est, vt nuptiis cruentum certamen finirent: itaque fœderabuntur, coniungentur, vt est in Hebræo: Veniet filia regis Austri Berenice filia Ptolomæi, ad regem Aquilonis Antiochum Deum facere amicitias, seu vt in Hebræo, rectitudines, pacem æquis vtrinq; conditionibus, ideoque, vt putabant, diuturnam & inuiolabilem: falluntur tamen improbi reges, non enim obtinebit fortitudinem brachij filia ipsa Berenice, quæ brachium erat patris & mariti, quo extento, velut data dextera socer & gener iungerentur, forti, nec dissociabili vinculo. *Berenice.* Eam pater Pelusium vsque deduxit cum infinitis auri atque argenti millibus. qua ex causa φερναφόρ☉, *dotata* est nominata. Agebantur ista inter reges sincerè, & maximorum regnorum bello festorum gratulatione. sed imbecille brachium fœmina ad continendas regum ambitionem, auaritiam, cupiditates. ita fortitudo brachij contrita est: nec stabit semen Berenices, filius eius ex Antiocho natus, & ipsa tradetur in manus hostium, & trucidabitur. *Omnes improborum caritates fluxa.* Historia tristis & cruenta; malis tamen regum consiliis non aliena. Nuptialibus pactis cautum erat, vt Antiochi vxor Laodice, ex qua Seleucum Callinicum, & Antiochum filium patri cognominem genuerat, nouæ nuptæ Berenicæ locum daret, & filij illius, filio ex Ægyptia nascituro cederent regno. porro Laodice pellicis instar haberetur, filij legitimi non censerentur. *Infida malitia.* Impium planè fœdus, quo patris animus & legum reuerentia, opum & potentiæ cupidine exuebatur. Laodice ex regina iam ad concubinarum contumeliam redacta, fortunam forti dissimulatione tulit, filios etiam continuit, ne reginam offenderent, atque sensim mariti animum magis magisq; deuinxit, qui amore legitimæ coniugis, & filiorum superatus, in pristinam illam dignitatem, regiamq;, & filios in spem regni reduxit, quamuis iam alius quoque ex Berenice genitus aulam occuparet. futuri belli certa semina, reginæ duæ,

duæ, fratres æmuli. Accessit, qui ignem gladio foderet Magas Ptolomæi regis frater, rector Cyrenarum, gener Antiochi, is socerum inter mulierũ amores alternantẽ ad faciendum Ptolomæo bellum incitabat, quod sororis, & nepotis exitio futurum præuidebat. sed potentior omnibus naturæ vinculis erat amicitia: fratri & filio illius infestus viuebat, illoque potentissimi regis armis presso, regnum Ægypti sperabat. [k] ita fratrũ improborum breuis caritas, inimicitiæ capitales. Non est improborum amor constans. Laodice ab Antiocho in regiam & honores reducta, irritata priore iniuria, non pacata beneficio, metuens etiam mobilem viri animũ ne timore belli iterum loco deiiceretur, recepta Berenice, veneno maritum interficit, Seleucum Callinicum patri regem substituit, Berenicen filiũmq; eius obsidet deinde dolo circumuentam contra datam fidem Itadioni & Gemmeo principibus occidendam tradidit Hinc ingens bellum, quod Ptolomæus Euergetes Philadelphi filius gessit, quo Asia tota peruastata est Seleucus, dein Antiochus, tota pene progenies periit. k Pausin *Atticis* *lib.1.*

¶ 2.

Documento est Antiochus Epiphanes regum sceleratissimus, Antichristi typus, non esse stabiles improborum ministrorum seruitutes, nec regum in illos fauorem. Nemo tyrannum illum magis demeruit, quam illi qui à veri DEI cultu ad insanias idololatriæ se conuerterunt. Tamen apostatas grauiter afflixit, vt prædixit Daniel. [l] *& venient super eum Trieres & Romani, & percutietur; & reuertetur, & indignabitur contra testamentum sanctuarii, & faciet: reuerteturq; & cogitabit aduersum eos, qui dereliquerunt testamentum sanctuarii.* De Jasone, cuius exitio plurimi impliciti fuerunt, Maccabæorum liber recenset. [m] *Et principatum quidem non obtinuit, finem vero insidiarum suarum confusionem accepit: & profugus iterum abiit in Ammaniten. Ad vltimum, in exitium sui conclusus ab Aretâ Arabum tyranno, fugiens de ciuitate in ciui-*

Antiochus nobilis.

l c.11.30.

m l.2. *Mac c.* 5.7.

Iason punitus.

F *tatem*

tatem, omnibus odiosus, vt refuga legum & execrabilis, vt patria ciuium hostis, in Ægyptum extrusus est: & qui multos de patria sua expulerat, peregrè periit, Lacedamonas profectus, quasi pro cognatione ibi refugium habiturus: & qui insepultos multos abiecerat, ipse & illamentatus, & insepultus abiicitur, sepultura neq; peregrina vsus, neq; patrio sepulchro participans. sunt enim principibus improbis etiam inuisi scelerum ministri. Quis homo homini vnquam amicior, quam Tiberio Seianus? quis deinde magis inuisus? quis vtroque sceleratior? vnco tamen ducitur, & sæuo ludibrio putrescit; eadem procella omnes illius amicos perculit, & primæ in aula dignitatis. carnificinam Suetonius, Dion, Tacitus, describunt. [n] Simile factum Plautiani Seueri imperatoris amici. Plena est vetus & noua historia. Sunt illis domesticæ furiæ, quæ alios effectus excutiunt, & obliuione obsequia obliterant. Aristotelem consule. [o] ad breue enim tempus concordes sunt, quod omnia ficta sint & adulterata, & impietas ipsa fumus. [p]

n in Tiberio.

o Ethic. 6 c. 9.

p Augustinus.

§ 3.

Cur breuis impiorum amicitia.

Causam breuis amicitiæ, quæ inter principes & ministros est, si nouerimus, facile submouebimus. DEO qui inimicus est, non est principi diuinitatis imagini amicus. Si principem non diligit, nec ab eo amatur, nisi decepto, breui fraudulentia amatur, inquam, errore principis, qui mercenariam sibi seruitutem & dolosa obsequia nescit ingeri. Pectora vtrinq; in abdito latent, donec aliquando DEVS recludat.

Amor supernaturalis & naturalis.

Duplex amor est proximi, primus sanctorum, qui supra naturam est, cuius fundamentum est immortale, DEVS ipse: hic amor in improbis non est: facit enim sanctum & filium. DEI Superest igitur amor duntaxat humanus, qui quamuis gratuitus sit, & amicitiæ, non concupiscentiæ, fragili tamen vinculo continetur. quem autem amore diuino per Spiritum sanctum in corda nostra diffuso, & propter DEVM ipsum diligimus, eum simul cum DEO amamus, facile ina-

in amore constantiam tenemus, eandem quam in amando DEO: nam qui fratrem amare sic desinit, à caritate DEI excidit: hic enim amandi causa inuariata atque æterna permanet, auxilium etiam est à Spiritu sancto stabile, quod de illo amore DEI Paulus profitetur. [q] *Quis nos separabit à Charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?* caritati fratrum & principum conuenit. vt enim sancti Deum tribulatione, fame, gladio ferientem amare pergunt, ita ministri innocentes & boni regem suum amant, & constanter amant: non enim possunt DEVM amare, & regem suum non amare. [r] *Certi sunt enim, quia neq; vita neque Angeli, neq; principatus, neque virtutes, neq; instantia, neque futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia poterit eos separare à Charitate DEI, quæ est in Christo IESV Domino nostro.* Non est eadem vis amoris humani, sed illo quælibet offensa, quoduis vitium potentius est, & vt experientia docemur, cupiditatum interuentu amicitiæ in dies soluuntur & rumpuntur. Amor noster nostrum pondus est, quo ferimur. [s] ideo grauiore pondere eleuatur & excutitur. Signum breuis amicitiæ tot verborum blandimenta, cærimoniæ & gestus, quos frequenter leue verbum excipit & abscindit, succedit abalienatio, vindicta, duellum. Cur autem amor humanus sit imbecillis, causæ sunt innumeræ. De amore concupiscentiæ nihil opus est dicere: non est ille verus amor, sed cupiditas, quo fundum, equum domũ amamus. Sic venator ceruos, apros, aquilas amare dicitur, non tamen diligit, quia illorum morte sua oblectamenta quærit. Quantis impuri senes amoribus Susannam ardebant? [t] Infestissime tamen oderant: nam summa cum infamia totius familiæ damnabant innocẽtem, vultum orantis detegi iubebant, vt libidinoso, sed crudeli pereuntis aspectu fruerentur hic amor & odiũ: amor sui, odium proximi. De amore igitur humano loquor, quo principe aman[...] no [...]

Amor sanctorum.

q *Rom.* 8. 35.

r *Rom.* 8. 38. & 39.

Amor humanus debilis.

s *August.*

t *Dan.* 13.

principis causa, amore gratuito, quo illi bene volunt vt illi, non sibi bene sit, qui in improbis esse potest, diuturnus esse non potest: cum illo enim iunctus est ardentissimus amor suiipsius, cui si rex obstet, si alius plus adiuuet, protinus desinet. nunquam igitur adducetur, vt sibi male esse quam principi malit. Deinde vitiosa est natura, minimo malo turbatur, iras & amicitias in horas sumit & ponit. Amor Diuinus in quibus viget, illi succincti lumbos, muniti pectus, ocreas calceati, ad obsequia habiles sunt promptiq;. quos solus hominis affectus de naturæ consortio mouet, similes sunt pueris, qui suo marte ingredi nõ possunt, serperastris & adminiculis insistunt, magno conatu parum promouent vt constantes sint perpetua benignitate, donis spe infinita fulciendi sunt. Quin & illud cõsiderandum, principem amandum quidem, vt propter ipsum bene velimus illi, nõ in illo tamen sistendum, sed velle oportere vt illi bene sit propter DEVM. Hoc fine destitutus est amor impiorum, eaq; causa nec bonus ipse, nec absolute secundum naturam, ideoq; breuis, & euanidus, nam rex non habet, vt sui duntaxat causa diligatur, cum causas aliquando aliquas, persæpe multas habeat vt non diligatur. quæ etiam nimium in proceribus sunt frequentes. Fieri autem non potest, vt sincere, constanter, ex animo ob causas iustas odiorum amemus. qui autem amori suo finem non posuit DEVM, in homine causas perpetui amoris raro inueniet. Aulica verba sunt: opes, vitam, sanguinem, omnia lubens volens principi impendam, præ me meisque illum diligo, amanter, magnifice; intimos tamen conscientiæ recessus inspice, causas expende: si postulata negauit, si alium prætulit, si reprehendit, si mulctam dixit, si mouit officio, omnia querimoniis personant, abitum meditantur, & quia dicere in principem, cui in manu est male facere, intutum iudicant, iram in consiliarios, & maledicta conuertunt.

Amor gratuitus.

Amor humanus fulcitur donis.

Rex propter Deũ diligendus

Voce

§ 4.

Voces illæ de pestilente corruptæ naturæ scaturigine ebulliunt. Non parcam nostris temporibus, parcam tamen magnis nominibus viuorum, quos videmus tanquam in scena regibus illudere, & venditatione amoris sui integras prouincias explicare, nulli vero amico aditum ad explicandam veritatem permittere. Credunt reges & pereunt; quod orbis clamat, soli nesciunt, aut vni, aut paucis obnoxij, nota iam humani generis calamitate, qua fit, vt pecudum ac beluarum rebus publicis ciuitas rationis & consilij particeps sit infelicior. Amor autem in homine vinculum est voluntatis, quod vitia dirumpunt, in beluis naturæ nexus, quem nulla feritas dissoluit. Leunculis suis blandum mater immurmurat, simia catulos arcto cōplexu stringit, vrsa lambendo format, tigris fœtus suos deamat, anguibus etiam cura prolis est. Nunquam fallit indolos ferarum. bonum earum à natura est, optimum & stabile. Humanus animus postquam corruptus est naturam violat & vltra bestiarum ingenium efferatur. Cain in fratrem, Absolon in patrem, Ptolomæi in fratres, simul & patres, imo & matres sæuiunt: fratres enim quasi ex more, & iure trucidabant. Antoninus Caracalla parentem non semel occidere annisus est, vincente naturam regnandi libidine. Pœna illa fuit iniquissimæ persecutionis, quam familiarium illius sæuities accendebat. non tamen illis profuit Cæsaris amicitia, & criminum par commercium, parentis amicos Caracalla omnes interfecit, ne vno quidem reliquo. [*u*] Alexandinorum etiam multa millia ob leuem irrisum occidit, quos habebat amicissimos. Summa gratia Imperatorum, & quæ inde sequebatur potentia floruerunt Byzantij Aspar & Arduburius, mox à Leone mense adhibiti. [*x*] comiterque habiti, crudeliter mactati sunt. Leonem illi coluerant, in gratiam redierant, sed odiis vtrinq; ardebant, Leo facinus occupauit; adeo vt Arduburius Aspari exprobraret, quod non

Ficto amore reges produntur, prouinciæ expilantur.

Caracalla patrem occidere conatus.

u *Lamprid.*

x *Zonaras.*

Aspar, Arduburius.

prius Leonem interemisset, quam eos ipse mensæ apponeret.

Nunquam igitur fuit, nec inueniri potest diu erga improbos caritas, nec sperari potest ab improbis. In vniuersum, omnia eorum sunt instar puncti; ad se omnia referunt, aliena causa nihil perficiunt.

Cap. XV.

Bonos in aula euehendos, malis nihil committendum in republica.

§ I.

Daniel bono promouet. Daniel facto & dicto ostendit, quanta cura sit adhibẽda, ne ad imperia & fasces improbi assumantur. ipse collegas suos virtutis probatæ promouet.

a c.2.49. [a] *Daniel autem postulauit à rege; & constituit super opera prouinciæ Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: ipse autem Daniel erat in foribus regis.* Nabuchodonosor in cõspectu suo stare voluit illos, quos sapientia commendasset, vt

b c 1.4. Daniel exponit. [b] *pueros, in quibus nulla esset macula, decoros forma, & eruditos omni sapientia, cautos scientia, & doctos disciplina, & qui possent stare in palatio regis, vt doceret eos literas*, & linguã Chaldæorum. Nouæ Monarchiæ tuẽdæ Darius quoq; bonorum virorum præsidia quæsiuit, ipsumq; inprimis Danielem.

c c.6.3. & 4. [c] *Igitur Daniel superabat omnes principes & satrapas: quia spiritus DEI amplior erat in illo. Porro rex cogitabat constituere eum super omne regnum: vnde principes & satrapæ quærebant occasionem vt inuenirent Danieli ex latere regis: nullamq; causã & suspicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis esset, & omnis culpa & suspicio non inueniretur in eo.* Magna clades Reip. mali iudices

d c.13.5. & præfecti. docet hoc Propheta. [d] *Et constituti sunt de populo duo senes iudices in illo anno: de quibus locutus est Dominus: quia egressa est iniquitas de Babylone à senioribus iudicibus, qui videbantur regere populum.* Adhuc Sionis ci-

neres

neres & templi parietes calebant, nondum seruitutis suæ mala omnia cognorant, cum barbara libidinum & crudelitatum exempla produntur. Quales eos in superbia Sionis, in deliciis volibamæ & vollæ fuisse putandum est, quorum effrenatas cupidines nec exiliũ nec paupertas, nec publica seruitus continere potuit? Principum est officium, virorum insignium electio. Quapropter ipse Nabuchodonosor tantæ monarchiæ dominus, ephebos aulicos in conspectum adductos examinat, illis ipse loquitur, sciscitatus est ab eis verbũ intellectus & sapientiæ, & in Daniele inuenit *decuplum super cunctos ariolos & magos, qui erant in vniuerso regno eius.* Laudatissimum factum regis iniusti, magnum laboris exigui emolumentum! Quis regi Danielem & socios exules, captiuos, quibus nullus in aula fautor, nullæ opes, nulli potentes amici, commendasset? Quis referre auderet peregrinos pueros omnibus regni sapientibus esse decuplo sapientiores? Quis tanto se odio oneraret? Notos, diuites, cognatos, affines, beneficos laudassent. nunquam rex vera audisset, nisi ipse examẽ præsens instituisset.

Israelis malitia.

Chaldæus ipse suos aulicos examinat.

Imitamini reges: vobis, non aliis credite: pereunt regna, dum sine delectu præficiuntur indigni. Hoc autem fit regum incuria, dum potestatem illis committunt, qui sibi commodos, non publico seligunt. Nemo facile regi commendat, sibi præferendum. An si Nabuchodonosor à sapientibus Babylonis postulasset, vt sibi proponerent, quem sibi principem dari vellent, credibile est Danielem iuuenem, peregrinum, captiuum petituros fuisse? Qui idoneos quærit, eam cæterarum rerum rationem tenebit, vt semper sua sit prærogatiua virtuti.

Daniel se regi commendauit, non alius illum laudauit.

¶ 2.

Principes ergo suo iure vti saluberrimum est, ne aulici consilio & arte munus ad se trahant, quod omniũ est maximum, & publica pernicies, cum reges habere magistratus coguntur, non quos ipsi vellent, sed quos

munera, fauor sanguinis & nuptiarum lenocinia conciliarunt. Nulla res grauiore commendantium culpa, maiore principis damno peragitur, & ferè eorum, qui auctores honorum illis sunt, rubore, aut etiam detrimento. In omni negocio bonorum cura suscipienda est, fouenda virtus; nam & hoc DEVS facit. qui bono præterito deteriorem eligit, Deum spernit. Quis principis hostem extollere, amicum eius deiicere ausit? Palam simultatem cum æterno numine suscipit, qui filium DEI per contemptum omittit; dæmonis mancipium seruis DEI præficit. Bonus igitur vir quæratur: vir bonus semper est salutaris, vt benè Menander. Vir bonus est imago DEI illustrior. nemo regum atria sua informi imagine ornari putat; eruditam manum quærit, Apellis, Dureri, Michaëlis, aliorum, quorum opera precium habent, & cum admiratione ornatum. Vt fucus in parietibus & aulæis pendeat picturatior & conspectior, cura principum facit; vt imagines viuæ ad immortale prototypum à sancto spiritu illustratæ in palatio fulgeant, vt cœlestis dexteræ miniaturam ostendant, princeps non satagat? Rari sunt viri boni. raros dico: Diogenes, *nusquam bonos viros, Sparta bonos pueros* dixit. credo ego, nec pueros illic bonos, quia fures. Rari sunt, erunt tamen sat multi, si boni quærantur. nunc officia viris, non viri magistratibus quæruntur. Nemo ad magistratū promoueatur eo solum fine, vt illi benè sit, sed vt subiectis. Neminem facilè commendaueris.

Boni promouendi.

Proceres ne facile commendent.

Si quem commendes, etiam atq; etiam aspice, ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem. [f]

f *Horatius.*

Addendum est, quod ille nesciuit: ne tibi & illi adferant damnationem, etiam atque etiam aspice: vt enim de Philosophis non ex singulis vocibus, sed perpetuitate & constantia iudicamus, ita de aulicis quoque statuendum est: [g] in illis non modò virtus, sed probata & stabilis virtus spectanda est. Henricus sanctus, (alij Aucupem esse malunt) vt narrat Andreas Brun-

g *Cicero 5. Tuscul.*

nerus: [*h*] Leopoldo Austriæ præfecturam facili de causa dedit. Historiam his verbis recenset auctor: *Hic ergo Leopoldus cum Ephebus etiamnum Cæsari (quem Henricum Aucupem alii annales faciunt) venanti olim, & prædæ studio longius à comitibus abrepto vnus omnium latus tegeret, euenit, vt Cæsari telum in destinatam feram libranti, in illo ipso articulo, arcus rumperetur, tristiore, quam pro iacturâ, infortunio; quod antequam detestari Cæsar posset, Leopoldus correxit, suo arcu, vt erat intentus armatusq;, in tempore subiecto; hunc cum in feram fœliciter laxasset, laudatâ officiosi iuuenis solertiâ eidem pollicitus est, quæ prima prouinciarum rectore orbaretur, illius imperium nauata operæ præmium illi se potissimum concessurum: Anno nongentesimo vigesimo octauo, cum Rudigerus de Pechlaria Orientali Limiti præfectus decessisset, magnisq; studiis pro se quisq; Palatinorum niteretur, Leopoldus promissi Cæsarem commonefacit, isq; extemplo competitoribus omnibus antelatum voti sui damnauit.* Facilè excusari Cæsaris facilitas potest. Viderat in iuuene virtutes magno imperio pares, pietatem, iustitiam, fidem, industriam, magnanimitatem, qui maximas deinde res gessit, & mortuum omnes prouinciæ luxerunt. Promissionis ergò causa fuit, non regiæ voluntatis officiosa solertia: iam ante enim animo destinarat tantæ virtutis operâ, cum se occasio ferret, vti. Non igitur temerè imitari oportet, quod ille prudenter fecit; sed laborandum, vt spectatæ virtutis præsides prouinciæ imponantur, nec alij commendentur.

h *l. 9. Bauaria pag. 689. Chronic. MS. Biblioth. Cæsar. Reichard. Streim. Thom. Hasèlbach.*

Non facilè danda præfectura.

§ 3.

Non mirum est interdum malos eligi ministros; mali enim eliguntur & reges. Saulem è cœlo designatum, [*i*] regno corruptum, [*k*] bonis infestum, [*l*] sua manu occidisse, [*m*] lego; deinde Hieroboamum, qui peccauit, & peccare fecit Israëlem, cum stirpe excisum, [*o*] Azaëlem à Domino vnctum carnificem Israëlis. [*o*] Nec opus exemplis, Pharaones, Necaones, Nabuchodonosores, Cyri, Alexandri, Julij, Soliman-

i 1. *Reg.* 10.
k 1. *Reg.* 13.
l 1. *Reg.* 17. & 18.
m 1. *Reg.* 31.
n 3. *Reg.* 23.
o 3. *Reg.* 19.

Reges mali quare dati. ni, Tamerlani, in funera humani generis nata portenta, latissimè regnarunt. clades illas exposcunt hominum scelera, vt eluuiones, siccitates, terræ motus, incendia, bella, pestes, in vltionem criminum mortales absumunt. Non nouum igitur, & bonorum, & malorum malos esse ministros. Byzantij viro sanctissimo quærenti, cur Phocam DEVS hominem nequissimum ad imperium peruenire passus sit, oraculo responsum est: deteriorem non fuisse: Constantinopolitana scelera talem mereri vindicem. Daniel etiam de Seleuco, qui Philopator dictus est, prophe-
p c.11.10. tat: [p] *Et stabit in loco eius vilißimus, & indignus decore regio: & in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in prælio.* Ille nec ingenio, nec valetudine par sceptris, duodecim annos regnauit, nulla re quam tentato sa-
q 1. *Maccab.c.3.* crilegio nobilior. [q] Illi etiam indignior successit, Antiochus nobilis, cui ex vita moribusque Epimani,
r c.11.21. *furioso* nomen fuit, quem sæpiùs Daniel describit. [r] *Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor regius: & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.* Ro-
s *Dan.* 9. *&* 11. 1. *Macc.*1. 11. *& seq.* mæ obses quasi in carcere fuit. Demetrio fratris filio regnum simulatione clementiæ præripuit, tardè illi datus honor regius, crudeliter in Ecclesiam sæuiit, vt testatur Scriptura sacra. [s]

Polybius & Athenæus eum cum vilissimis artificum commessari, publicè scortari solitum tradunt. Cum igitur tales sunt reges, quid mirum, si auctoritatem vitiosæ potestatis sequuntur ministri? Commodus quidem se, si haberet filium, suis moribus instructurum dicere solebat. Sunt in aula vix boni iuuentæ doctores. Phœnix Achillis, filiorum Crœsi Adrapas, Philippi Mnesitheus, Leonidas Alexandri, vitiis omnes turpati, celebresq;.

§ 4.

Graui crimine mali promouentur. Deplorare igitur exitiabile magnatum crimen licet, quia emendari non potest: superbos, auaros, in-

dignos,

dignos, clientes, socios prædæ, facinorum conscios, dilaudant, & rebus imponunt, meliores deiiciunt, aut præpediunt. Regum ignorantia & negligentia abutuntur. nullus, calculo eorum, vlli parti administrandæ idoneus est, nisi sit ex factione, quæ principi & legibus illudit. hoc est lupum ouilibus, aprum hortis, serpentem familiæ immittere. postulant subditi iudicem, accipiunt prædonem. eget defensore patria, latro immittitur. legibus datur executor, illas ipse ad miserorum fortunas euertendas arte detorquet. Tantorum malorum causa est. quisquis auaritiam factumque armauit, furenti gladium dedit. Cupiditates enim amentes & efferæ res sunt, quas vbi potestate armaris, qua data porta ruunt, lateque dant stragem, metu non corriguntur, occulunt crimina, amant vitia principum, sua defendunt; oriturque in Repub. confusio, cui nec reges mederi possunt. Exultat fœlix improbitas pessimorum, & optimorum calamitati proterua insultat. Exempla è monumentis non quæro, oculis inuitis se quotidiè ingerunt. si lege aliqua aut timore paululum improbitatem cohibeant, coactum tamen bonum est, ideoque infirmum; mox vbi metus cessit, velut arcus remissus, ad naturam redit. Non sunt illi nisi sui causa boni, ideo semper mali, regibus infidi, bonorum osores & irrisores. *Improbis nihil committendũ.*

¶ 5.

Nihil facilè vlla in parte committendum est improbo. In eius potestate quicquid positum est, in medio periculo est, nihil enim periculosius est mala voluntate. Ne ad breue quidem tempus. *Eutropius.*

Nullum ad nocendum tempus angustum est malis.

vt verè Seneca. [t] Eutropius improbus, auarus, summæ tamen potentiæ, in palatio Cæsaris assidens, illo inscio totam Asiam vastauit, opesq; in arcas suas egente Imperatore congessit. [u] Res monstri similis, ne minem *Rufinus.*

t In Medea.

u Claudianus in Eutrop.

Sozom. Niceph.

minem fuisse, qui Cæsarem moneret, aut Cæsarem fascinatum non credidisse. Sed ille partim metu, partim largitionibus ora occluserat, donec flagitiosè parta cum sanguine refundit. Rufinus vir improbus & potens, Thermopylarum angustias Gerontio tradidit & Marico, qua se barbari in imperium infuderunt. Stilico Alaricum inclusum emisit, Eucherio principatum ambit. [x] Pari improbitate Ricimer pro sua vtilitate, nunc defensor, nunc proditor imperij. [y] Sic Arbogastes ex duce parricida. [z] Sic Gainas stipendio Cæsaris exercituque potens, & spoliis prouinciarum opimus, in Dominum vertit arma. [a] Basiliscus Romani ductor exercitus, classem mille & centum nauium in gratiam Asparis & Ardaburij Genserico tradidit, militum suorum ex Imperatore proditor. Euentus & scelera illa iam antè præsaga signa præcesserant, impietas & Atheismus, DEO & Societati hominum inimica, & par illis malis superstitio. Sanè Bozius [b] regna & prouincias Christianorum, tum demum barbarorum ferreo iugo oppressas fuisse demonstrat, cum reges & ministri essent improbi, & prouinciæ hæresibus infectæ. Atque vtinam Græcia, atque ora illi finitima postremum sit exemplum. Improbus Julianus in Hispania comes, ab impio reges lacessitus Arabes aduocat, annos octingentos prouinciam illi tenuerunt, & nostro etiam æuo pericula auxerunt. [c] Quod de repub. principibus, idem quoque magnatibus, & in Repub. & rebus priuatis dictum velim. Olim Romanum in Occidente imperium euersum est non pessimis imperatoribus, sed præsidibus & aulicis scelestissimis, quorum tam auara, tam cruenta tyrannis erat, vt Christiani, & ciuili cultu educati, ad barbaros, ad infideles, Gothos, Francos, Hunnos transfugerent: Barbarorum superbiam & iniurias, quam exercitatissimam Cæsareanorum crudelitatem, mitiores rati. Quæ omnia ad improbitatis detestationem, & insequentium sæculorum exempla Saluianus veris lachrymis deplorat.

Quæ

Stilico Ricimer.

x Sozom. l.9.c.9.

y Cassiod. in Chronic.

z Ambr. Sozom.

a Socrates l.6.c.6.

Arbogastes, Gainas.

Basiliscus.

b De signis Eccl.

Iulianus comes.

c Mariana in Hispan.

Pereunt regna cũ mali aulici.

De Gubern. Dei.

Quæ ne etiam nobis deploranda sint, omnium regum, principum, magnatumq; cura, vigilia, sumptuque cauendum est.

§ 6.

Cur autem negocia, seu priuata, seu publica, non sint impiis & sceleratis committenda, primaria ratio est, quod illi, quantacunq; dexteritate, versutia, laborumq; tolerantia valeant, minus idonei sunt ad gerendas res præclaras; & qui vtuntur opera talium, tandem falluntur, & exitus habent infelices: non enim sunt ex genere eorum virorum, per quos seruare populum suum DEVS constituit. Doctrina vera est, quam sanciunt quotidianæ calamitates, & S. Spiritus nobis denunciat. [d] Cum æmulatione gloriæ, non vtilitate patriæ Josephus & Azarias contra Judæ imperium in pugnam egressi essent, cum clade in fugam acti sunt. *Faciamus*, inquiunt, *& ipsi nobis nomen, & eamus pugnare aduersus gentes, quæ in circuitu nostro sunt. Et præcepit his, qui erant in exercitu suo, & abierunt Iamniam. Et exiuit Gorgias de ciuitate, & viri eius obuiam illis in pugnam. Et fugati sunt Iosephus & Azarias vsque in fines Iudææ: & ceciderunt illo die de populo Israël ad duo millia viri, & facta est fuga magna in populo: quia non audierunt Iudam, & fratres eius, existimantes fortiter se facturos. Ipsi autem non erant de semine virorum illorum, per quos salus facta est in Israël.* In DEVM namq; contumeliosi sunt, qui improbis committunt honores: salutari enim DEI concursu, auxilio, gubernatione, omnibus in negociis egent, ipsi instrumenta sunt duntaxat, & cum DEO operantur. at DEO socios operum insignium adiungere, qui DEVM oderint, quosq; DEVS oderit, qui DEI in se gloriam deriuare statuerint, qui ita impuri sint, vt tanquam instrumenta idonea à DEO tractari non debeant, quibuscum Angelus Domini ambulare nolit, hominis est DEVM spernentis. Si ad vicinam Rempub. aut principem legatus mittendus sit, studiosè inquiritur, qui familia-

Improbi non sunt electa ad salutem instrumenta.

d 1. Macc. 5. 57. & sequent.

Deum spernunt, qui improbis ministris vtuntur.

miliaris gratusque ſit, ſi quis ſapientia & virtute polleat; ſi tamen illis ad quos legatio adornatur, ſit inuiſus, ad perficienda negocia aptus non cenſetur. nam in ſuam contumeliam accipiunt, ſi ad pacem, ad fœdera facienda, ad affinitatem contrahendam legetur inimicus; quin imò contaminari ſe improborum hominum conſortio arbitrantur. Quantum homini, tantum numis tribuamus, ſi res noſtræ illius fauore & adiutorio conſiſtere, & ſucceſſus habere debent, ne adminiſtrum illi obtrudamus, quem deteſtetur, qui gratiam creatoris excludat. Juſtum Achab contra Syros gerebat bellum, ſed in eo tamen decipi, & inimicum ſuum cadere voluit. [e] Quod ſi rem ipſam videamus, luce meridiana clarius experiemur, nunquam improbos rebus gerendis ſine ſua vel publica clade adhiberi, non modo, quia ipſi inconſtantes, infidi ſtulti ſunt (inconſiderata eſt enim malitia, vt Menander docuit) ſed quia ſummo orbis rectori magna iniuria irrogatur, cum homini ſceleſto, vt opituletur, & negocia noſtra per illum explicet, oramus. Grauiſſimè hoc in genere peccant, illi, qui Epiſcopos, Prælatos, non probatæ vitæ vel conſtituunt, vel eligunt, & ſcortatoribus, adulteris, potatoribus ſponſam Chriſti committunt. Profana illa ſcelera, contemptusque DEI tot Eccleſiis calamitates inferunt, non ceſſaturas, niſi cauſa mali ſublata. Atque hac in cauſa à peccato neminem excipio, non reges, non principes, non conſiliarios, non laudatores, non interceſſores; ſiue domi, ſiue militiæ reſpublica adminiſtretur. Bona ſæpe cauſa opprimitur, quia mali, quibus illam reges committunt, puniendi veniunt.

e 2.Reg. 18.

CAP-

CAP. XVI.

De duplici spe Aulicorum, & procerum, & errore sperantium.

§ 1.

HAud facile vllius vota damnarim, nec spem, quâ dulces solantur ærumnas, culparim; illa inter tot mala vnicum est bonum miserorum, & mundo fluctuante portus: hanc si reseces, virtutem & industriam simul exstinxeris. Spes tamen est somnium vigilantium, in aula præcipuum ludibrium, etiam sapientium iactatrix. Toto errat illa mundo, auara voti, credula meliorum, nusquam maior, fidentior, sed nec vanior, quam in domibus regum, illa vinctos, fossores, remiges, ægros solatur, & alit, & seu vere, seu falso *Spei bona & mala.*

Melius cras fore semper ait.

seque dum consumat ipsa erigit, atq; animat. Rerum omnium communissimam dicebat Thales: [a] Illam enim habet, qui nihil habet. *a Laert. in Thalete.*

Illa sedet tectis, celsis laquearibus errat,
Et mox in gelido marmore nuda sedet.
Spem paries spem vela tenent, spem ianua ludit,
Sorsq; leuat celeri præcipitatq; vice.

Hæc vbiq; fallax, in aula fallacissima, imaginationibus indulget, & sterili labore destituit hiantes.

§ 2.

Error male sperantium grauis est, & perniciosus, Non qualis in atheis, & numinis contemptoribus, sed in illis, qui ab impietate ita recesserunt, vt nondum fidei, & sanctitatis mysteriis ad plenum sint imbuti. Hinc magnarum cladium scaturigo. Suprema illa bona, quibus beatitudo nostra solis constat, quæque ad illa deducunt, munera gratiarum ac virtutum, nemo non à Deo sperat, & precatur, cui enim Deus cognitus est, & cui salutis curam gratia redemptoris impressit, *Gloria & gratia à solo Deo.*

non

non nisi à solo Deo postulat vitam æternam. Hanc enim tam dare non possunt reges, quam nec habere possunt. Hæc vera spes est, & sanctorum: nunquã destituit, nunquam fallit. Etiam mortis victrix & contemptrix: Hac, in tormentis stetit inuictus Jobus. [b] *Etiamsi occiderit me in eum sperabo.* Huic Salomon felicitatem adscribit. [c] *Qui sperat in Domino beatus est*, ideo autem beatus, *quia benedictus vir, qui sperat in Domino.* [d] Benedictio enim Dei felicitatis est effectrix, non sollicitudo, & turbulenta hominum discursatio. *Saluabitur enim qui sperat in Domino*, vt Salomon pollicetur. [e] Nec spes longinqua si Deum amas. Hæc igitur extra controuersiam spes est: quæ enim à solo Deo donari possunt, à solo speranda sunt, verum non eadem mens plerisque in illis quæ caduca, peritura, & plerumque nocitura sperantur. Nimirum illa & à Deo, & à rege sperantur. Sed ordine præpostero à solo pene principe petuntur: itaq, sæpe faciunt, quæ Deo displicent, vt principem habeant propensiorem, quod aliud non est, quam Deo inuito bonum velle consequi. Hic vel precibus Deum non ambiunt, vel negligentius, quasi Cæsaris candidati. Cœlum cœli Domino terram autem datam filiis hominum dictitant, ponunt carnem brachium suum, sperant in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus. Ne corporum quidem salus: nec enim illi ad staturam cuiusque adiicere possunt cubitum vnum, nec ad ætatem horam vnam. Honorem & nummos adiicere possunt, non efficere, vt sint vtilia. Hæc enim quæ cupidis altera anima videntur, non nisi Dei prouidentia dispensantur, quæ si Deo non probante principum temeritas dederit, accipienti sunt noxia. Deus est qui passerum plumas, & capillos nostros numerauit, non membra modo viscera, & ossa, sed capillos quoque, vt ostendat, quicquid dignitatis, at opum seruis Dei obuenit, cœlesti senatuscõsulto mandari, reges ministerium duntaxat præstare & scribundo adesse.

b *Iob.13.* c *prou.16.* d *Ierem. 17.* e *prou.25.*

A rege quomodo sperent bona.

Externa dat Deus.

Hoc

§ 3.

Hoc Daniel, hoc Danielis discipulus Nabuchodonosor publico diplomate promulgat, ostēditq; Deum ex rebus desperatis viam aperire secundis, & superbiā ex prosperis ortam subita calamitate conuellere. Quis Danieli & sociis dedit, quod legimus. [f] *Post dies autem decem, apparuerunt vultus eorum meliores & corpulentiores, præ omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio.* Deus Danieli & [illegible] omnia [illegible] dit. f c.1.15.

Quis eius socios in fornace defendit, vt rex & principes mirarentur. [g] *Quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum, & capillus capitis eorum non esset adustus, & sarabala eorum non fuissent immutata, & odor ignis non transisset per eos.* Tu omnia moliris in terra, supplicas omnibus, etiam æmulis, etiam idem petentibus, cœlum non respicis, quasi illi non sit cura tui, quasi non sit potestas in te illi. Non dicuntur illa quidem, sed tamen ita agitur, quasi præparentur. à Deo illa omnia pendent: *Videbam,* inquit, rex, [h] *in visione capitis mei super stratum meum, & ecce vigil & sanctus de cælo descendit. Clamauit fortiter, & sic ait: Succidite arborem, & præcidite ramos eius: excutite folia eius; & dispergite fructus eius. Verumtamen germen radicum eius in terra sinite & alligetur vinculo ferreo & æreo, in herbis quæ foris sunt, & rore cæli tingatur, & cum feris pars eius in herba terræ. Cor eius ab humano commutetur, & cor feræ detur ei: & septem tempora mutentur super eum. In sententia vigilum decretum est, & sermo sanctorum, & petitio: donec cognoscant viuentes, quoniam dominatur Excelsus in regno hominum, & cuicumq; voluerit, dabit illud, & humillimum hominem constituet super eum. Hoc somnium vidi ego Nabuchodonosor rex.* & omnes tam qui sperant quam qui donant, pari sunt iure, & loco, vt diplomate regio scribitur, [i] *Quia potestas eius potestas sempiterna, & regnum eius in generationem & generationem. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt: iuxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cæli, quam in habitatoribus terræ: & non est qui resistat manui eius, & dicat* g c.3.94. Omnia à Deo. h c.4.10. & seq. i c.4.31. & 32.

cat ei : quare fecisti ? Balthasar exercitu circumdatus vt in rebus lætis conuiuia licentiosa agitabat, eadem nocte interficitur. Hæc ad omnes pertinent, quorum singuli dies à vigilum consilio dependent. Laboras incassum, cum potentiorum limina teris, munera expendis, à senatu vigilum non postulas, à quo non accipere modo poteras, sed hoc etiam impetrare, ne accipias ad ruinam, quod plurimis solet euenire dum ex se quisq; malus, ex solo Deo bonus esse non quærit. Spes Valentis Imperatoris, Ariani in exercitu erat, Arianorum in solo Cæsare, omnes sectæ illius Orthodoxorum sanguini, & opibus inhiabãt, accusationes, & proscriptiones componebant. Ecce spem in homine instabilem, iunceo fulcro insistentem: Victus & exustus est, improbas spes iusta flamma deuorauit. Prædixerat illi cladem Isacius. Exprobrarat dux fortissimus Traianus, cum in Deo suo sperans Valenti dixit: *Persecutione in Christianos auxilio te diuino priuasti*.

Valens.

Isacius Traianus.

¶ 4.

Gemini sunt malorum fontes, ex quibus humanarũ cladiũ exeunt flumina, quæ cursu ipso crescentia miseros in mare mortuum deuoluit. Primus est inuersus rerum ordo, cum Deo reges præferuntur, præque Deo coluntur. Auidis opum venerabilior lare diues est, ambitioso rex idolum est. Cum enim sint acres diuitiarum, honorum, voluptatum cupiditates, vndecunque harum rerum spes affulsit, eo mẽtis acies & nerui affectuum intenduntur, cæterorum in secundis cura est. Veri namq; boni est remissior appetentia, quia longe abesse putatur, & facile haberi. itaque illa animi inductione plerique hominum spes suas persequuntur, & Deo insalutato atq; inconsulto ad voluntates hominũ sibi demerendas se cõferunt, Dei munera vel negligunt, vel post nũmos quęrenda iudicant, alterũ flumen magis etiam nocet letalis vndæ plenum, solum illi corporum officia se regibus præstare iactant, in animos nihil illis esse iuris, vitæ rationem Deo reddi, atque ita hanc

Causa malorum.

Sine Deo res suas promouere stultum est.

hanc vitæ licentiam sibi præstruunt, vt nec Deo, nec regi fidem præstent. Vehementer vtrique errant, cœli tantum Dominus est Deus, sed terrarum quoq; qui solem oriri stillare rorem, frondere syluas, virere prata, germinare spicas iussit, nec spem agricolæ frustratur auari, ille quoq; res tuas diriget, in eum spera cuius auxilio spiras. Non fecit hoc rex temulentus, cui nequitiam Daniel morituro exprobrat. [k] Deus tibi principem potest beneuolum reddere, princeps Deum facere tibi propitium non potest: vt autem omnia sub manum succedant, fluxum est tamen à rege subsidium, Darius lugere Danielem, inimicos eius Leonibus obiicere potuit, liberare non valuit, vbi rex defecit, Deus adest, obturat ora Leonum, & vngulas includit. Susanna quoq; vitæ, & quæ vita potior erat famæ subsidium à Deo petiuit. [l] *Suspexit ad cœlum: erat enim cor eius fiduciam habens in Domino.*

k *c.5.13.*

Spes in Deo.

l *c.13.35.*

§ 5.

Sic igitur statuendum est, si æstus pectorum, & sollicitudines nihil profecturas, palatiorum ministri in DEVM reiicerent, facile posse mediocri conatu rerum intricatarum labyrintho expediri. commoda enim de cœlo venientia sentirent, quæ nunc laborioso suspirio per artes quæritant. cum grauia occurrunt, & humana ope destituimur ad DEVM preces conuertimus, hoc quotidiè faciendum est, etiam in facili negocio, nihil tam facile, quod non difficile reddatur, si DEO resistente peragendum suscipiatur: Nihil tam arduum, quod non reddatur cœlesti adiutorio pronum. Exemplum nobis Eustachius Traiani Cæsaris familiaris, summa nobilitate is erat, gestis rebus veterum cuiq; par, ereptam vxorem, liberos ablatos, DEO commendans incolumis incolumes recepit: ad pristinã etiã dignitatẽ retractus est, nouis victoriis clarus. Tandem imperante Adriano fidei causa cum filiis, & coniuge in bouẽ æneũ coniectus vegetior inde exiuit, nec alios ignis læserat, sed iucunde placideq; Deo animas reddi-

Sollicitudo in Deum reiicienda.

m *Dubrauius Syluius.* derunt. Wenceslaum [m] Bohemiæ ducem, cui impia mater ac frater innocenti bellum mouebant, Radislaus quoq; amicus, & dux belli exercitatissimus deseruit res perditæ videbantur, & viuus tam magni viri perfidia, omnium concussa fides, & facta ad hostes inclinatio, magna erat pars militum sub imperio transfugæ, *Singulare certamen.* Wenceslaus bellum ciuile detestatus, miseratus etiam ignobilem plebis sanguinem ad singulare certamen Radislaum prouocauit, omnibus rebus impar, sola causa, & in Deum spe potior. Stabant inter vtramq; aciem, duces alterutrius sanguine bellũ finituri, & iam in plagas intenti. omnibus in euentum arrectis, vox missa cœlo Radislaum perculit: vetabat enim ferire, nec ille perstitit in proposito, sed numini obtemperauit, ac duci se submisit, fidelemq; operam præstitit, matrem Wencesla⁹ Drachomiram in oppugnando filio obstinatam terra hiatu fatiscens hausit. Aderant pio principi vndiq; auxilia de cœlo, nunquam bene sperantem frustrata.

¶ 6.

Ad opes properas? Saltem à Deo postula. Dat ille dignis, & indignis, iustis & iniustis. Danieli multa & n *c.2.* magna munera dedit. [n] Cyro quoq; thesauros or- o *c.40.* bis aperuit, vt Isaias testatur. [o] Nabuchodonosori *Deus opũ largitor.* ingẽtia donauit. Bonifacius episcopus Ferentinus cum vineæ ex quibus alebatur grandine percussæ essent, nihilo segnius parari torcularia, & concinnari quasi in p *Surius. Martyr. Rom. 4. Mai.* vberem autumnum vasa mandauit, [p] obediebat seni tanquam deliranti non sponte œconomus. Cum iam vindemiæ tempus esset paucos racemos torculari imponit, modicumque musti vasis infundit, tum vero vberrima de cœlo benedictio descendit, redundabant torcularia de vite non sua, dolia etiam replebantur, aduocati pauperes non ad racemationem, sed plenos lacus tam miraculo, quam donis læsi domum redibant. Non est etiam nunc astrictior Dei benignitas, ad nos tarde

tarde ad Deum imus, fontem viuum negligimus, de pertusis cisternis mendicamus. Quam facile est Deo vel ex inopino ditare? [q] Faro episcopus Meldensis S. Fraciro ad monasterium extruendum tantum terræ concesserat, quantum ipse per diem fossa circumdare posset. Parum poterat senex ætate, ieiuniis, cœtera vitæ austeritate exhaustus. Grato tamen animo conditionẽ accipit, circumit, scipione terram inscribit, quacunq; incedit, ad tactum baculi tanquam vomeris, sulcus ducitur, tellus subsidit, cadunt arbores, ipse magnum gyrum non condendo modo, sed alendo quoq; monasterio efficit. Concursu omnium ad rei nouitatem facto improbi magicis artibus cedere humum, arbores procumbere iactabant, sed viri sanctitas, adeoque facta admirabiliora Dei manum adesse monstrarunt. Vires exoptas? Ille qui tauris & Leonibus robur affixit, tibi quoq; dabit. Sane qui [r] Julianum Martyrẽ Viennensem sepelierunt, iuuenile debiles robur vigoremq; acceperunt, vt secum æstimarent, quantum esset animæ martyris datum in cœlis præmium, cum ipsis non petentibus tam præclara merces periculosæ caritatis collata esset.

q *Sur. T. 7. Molanus. Martyr. Rom. 30. August. Vsuardus.*

r *Vsuardus. Beda.*

§ 7.

Terrena solatia sanctis data.

Fortibus Deus heroibus, qui supra omnem rerum mutabilium spem, cupiditatẽq; positi ad æterna omnẽ cogitationem, affectumq; contulerunt, contumelias tantum & tormẽta exspectantibus, multa solatia præstitit, vt omnes intelligerent benignissime Deum humanæ infirmitati consulere. Siue feliciter agendæ vitæ ratione subministrata, siue in asperis solatio data. Cum autem omnibus plane, nullo prorsus excepto multa toleranda sint, tu bante procella, in Deum spei anchora deiicienda est. Petendumq;, vt quod date reges non possunt, ipse ferendi animum & vires infundat. Si enim hoc in extremis, quæ nouit, & exhorret malis præstitit in se sperãtibus, nonne facile in mediocribus, etiam nobis præstabit? qui rogos, eculeos, cruces suis iu-

cundas, delectabilesq; fecit, nonne nobis, & bona dabit, & quod summũ hac in vita bonũ est, malorũ omnium ex caritate, & spe tolerãtiam? Zenobius [s] Ægææ in Cilicia Episcopus cum sorore Zenobia in lecto ferreo subiectis ignibus dirissime cruciabatur, sed læta constantia dolores spernebat: Diocletiano autẽ insultanti, atq; ingeminanti: *Liberet vos Christus*: respondit: *Adest ille, & mitigat dolores, sed eum tu cæcus non vides.* Cum viscera flamma depasceret, animus diuino alloquio fruebatur, & spei suæ iam maturæ primitias carpebat, quas non possunt sentire, nisi omnẽ spem in Deo habent. Antoninus [t] carnifex dum S. Eusebiũ torquet, eum excisa lingua loquentem, angelumq; vngulis sulcata latera siccantẽ spongia intuetur, repente se Christianum exclamat, & tortore martyr coronatur. Nemo tam longum à pueritia ad senectutẽ vsq; martyriũ pertulit, quam S. Mamas, [u] qui imperãte Aureliano agonem consummauit, sed nemo tanta fiducia omnia pertulit, nemo tanto gaudio delibutus vixit, vt merito felicissimam infelicitatẽ vocent historici. Sunt illa magna Dei opera. Ille Margaritam [x] toto corpore laceram, altera die sanam, florentemq; tyrannis ostentat. Cyrillum [y] annos natum octoginta quatuor illæsum de rogo abire iubet. Julianæ nocere ignem vetat, [z] flammã de fornace excutit, in lupanari prostitutæ pudicitiam custodit, libidinum causa ingressos excæcat, ad virginis preces eorum oculos mentesq; illustrat, & de scortatoribus facit martyres. Dionysiũ cælesti luce perfundit, [a] qua territi, qui flammis eum vrebant, subito conciderunt. Cum Anthimus torqueretur, carnifices trepidi consistere nequiuerunt, quod magno cum splendore tres viri martyri assisterent. Nusquam Christianæ spei solatia vberius, quam in Theodoro adolescente nobili apparuerunt, imperante [b] Juliano apostata, tantum diuersus à vanis aularum trossulis ille fuit, quantum paleæ ignis inferni pabulum, à tritico in Domini horreum inferẽdo. Apollinem in Daphne loqua-

s Martyr. Rom. & Menol. 30 Octo. Metaph. Sur. t. 6.
Zenobius. Spes sanctorũ Deũ præsentem habet.
Eusebius. t Sur. Lip.
Mamas. u Basil in hom de illo. Greg. Nazianz. Gregor. Papa, Beda, Vsuardus, Menolog.
Margarita. x Martyr. 20. Iulij. Menol. Sur. t. 4. Beda Vsuard.
y Martyr. Sur.
z Metaph.
Cyrillus. Iuliana. Dionys. a Metaph. Surius.
Theodor. b Ruffinus l. 1. c. 36. Theodor. l 3. c 11
Babylæ ossa.

quacissimum dæmonem Babylas martyr prope tumulatus elinguem reddiderat, hoc cum dæmon fateri coactus esset, permissum est Christianis vt ossa transferrent, fecerunt Christiani spectatissima pompa, in qua è Psalmo concinebant: *Idola gentium argentum & aurum, &c.* tyrannus amens ira, omnes illos occidi iusserat, periculosam crudelitatem Salustius dissuasit. Ille tamen è turba Theodorum nobilem, in palatio atq; vrbe celebrem fide feruētem, cuius inter alios ardor emicuit, ad supplicium delegit. Explicare difficile est, quæ pertulerit: à generoso corpore nullum tormētum abfuit. inter quæ fixa in Deum spe, tortores inuitat, atq; increpat vltro trepidantes impauidus, dum pridianam cantionem, *Idola gentium, &c.* liquida voce cantat. Tandem lassitudo carnifices, verecundia iudicē subit, stat martyr inuictus, & post mille mortes viuus dimittitur. Is postea Christianis narrare solitus erat, astitisse sibi iuuenē, qui sudores abstergeret, frigidamq; suffunderet tanta animi voluptate, vt de catasta, & tormētis tristior discederet, quasi de paradiso in terram. Tanta vis diuinæ consolationis, tanta bonitas Domini amicos suos potantis de torrēte voluptatis suæ. Si igitur rerum nostrarum, quæ vel à nobis abeunt, vel à nobis deserendæ sunt, spem curamq; in Deum reponamus: Ille omnia ad salutem æternam, quietem, & securitatem temporatiam disponet. Ille æterna sapientia & omnipotente voluntate ad bonos exitus deducet, quæ nos inscitia, fragiliq; conatu corrumpimus.

Theodori constantia.

Consolatio Theodori.

Cap. XVII.

Causa cur magnates & aulici vtraque spe sæpe excidant, eam in ipsis hærere.

§ I.

SPes igitur sursum, deorsum, vera iuxta, ac falsa: inania; solida: prospera, aduersa voluit. Cum men-

Spei tormentum. tem incerta suspendit, anxia: cum fallit, mœsta: cum fauet, vt plurimum sera. semper inquieta; mihiq; qui perpetua spe ac metu rerum incertarum fluctuant, similes videntur esse illis, qui insomniâ in carceribus torquētur, grauissimo supplicio, quo Perses rex Macedonum obiit, à custodibus dormire prohibitus; illis est dormiendi summa cupiditas, stimulis, ignibusque & iactatione vigilare coguntur: sperantes extenta ceruice euentum præstolantur, sed mox aut frustra se esse vident, aut differri; spei enim ex aduerso metus responsat, credulæ ac blandæ asper ac morosus, metus spe cadente erigitur, titubante firmatur, vincunt vicissim vincunturq;, prout ad alterutrum bilancis cornu, aut rerum, aut imaginationum momenta accesserint. Omne mortalium genus timor, atrociore cruciatu magnates exercet. res ipsa loquitur, & causa non est in abdito: Inter imperia, fasces, secures, hoc est, abrupta fortunæ, sæuissimas bestias ætatem agunt, beluas Daniel terribiles appellat, [a] metum etiam mansuefactæ & cicures incutiunt: infidæ sunt, celerrimè efferantur. Singulorum conscientias conuenio. miseri sunt, & sperant irrita spe, vt Pindarus loquitur, [b] ventosa venantur. causam dicere multi formidant. præcipua est finem certum legitimumque, in quem omnia dirigerent, nō habuisse dum aulam sunt ingressi.

Finis. Hic error vitiauit vitæ actiones. Insipiētiæ signum esse monstrat Aristoteles ad vitam non componi. [c] Finis est, quo cum quisque peruenit, beatus est, finis boni summum bonum, finis mali summum malum. quibus finis bonus non est, in omnibus inceptis fluctuant, & hærent ambigui, & secum desideriis æstuantibus depugnant. ab illis remota sunt prouidentiæ fluenta, qui impudenti fiduciæ membra mentesque illigarunt, vt Pindarus numerose canit. [d] Horum vita vniuersa, etiam longissima, error est, quia metam præfixam non habet; sagittas licet & Euros cursu anteuertant, cœlis ipsis velocius agantur; extra viam sunt, metam non attin-

a *c. 7. 7.*
b *Pyth. 3.*
c *Eth. 1.*
d *Nem. 11.*

gunt. Vani igitur labores, seruitia infructuosa, infœlix patientia in contumelias itura. Aurea doctrina Augustini: *quod non bona intentione feceris, tibi non proderit. cum non est bona intentio, tota actio ab hoste poßidetur: qui enim venenato dente in radice vulneratur, fructum virulentum efficit.* Intentio mala vitiat bonum, etsi intentio bona non excuset malum. Cauendum igitur, ne inter opera, quantumuis laudata, mala intentio cogitationibus illudat. *Intentio.*

§ 2.

Finis sibi proponendi nobile exemplum est Daniel. [e] *Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, neq; de vino potus eius: & rogauit eunuchorum præpositum ne contaminaretur.* Finis omnium describitur ab eodem Propheta. [f] *Regnum autem, & potestas, & magnitudo regni, quæ est subter omne cœlum, detur populo sanctorum Altißimi: cuius regnum, regnum sempiternum est, & omnes reges seruient ei, & obedient.* Non erat ille finis regibus, & aulicis, quos venturos prædixit Daniel: nam aries carnibus ventilat contra omnes plagas, & non poterant ei *animalia resistere, sed fecit pro voluntate sua, & magnificatus est.* [g] hic finis tanti furoris, ideo ab Hirco deiectus est, [h] & ille quoque *magnus factus est nimis.* Danielis finis erat Ecclesiæ captiuæ salus, Ethnicorum conuersio, & crudelitatis Chaldææ mitigatio. [i] *Et posui faciem meam ad Dominum DEVM meum rogare & deprecari in ieiuniis, sacco, & cinere.* Et [k] *Exaudi Domine, placare Domine: attende & fac: ne moreris propter temetipsum Deus meus: quia nomen tuum inuocatum est super ciuitatem, & super populum tuum.* Denique omnium rerum & actionum finem esse respiciendum monet. [l] *Et in tempore illo saluabitur populus tuus, omnis qui inuentus fuerit scriptus in libro. Et multi de his, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alii in vitam æternam, & alii in opprobrium vt videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt mul-*

e *c.1.8.* *Finis Danielis.* f *c.7.27.* *Finis omnium.* g *c.8.4.* h *c.8.7.* i *c.9.3.* k *c.9.19.* l *c.12.1.2.& 3.* *Vir desideriorum.*

tos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. hæc quia ardentissimè orabat, ieiunabatq;, opibus planè contemptis, ea
m c.9.23. causa vocatus est vir desideriorum. [m] *Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni vt indicarem tibi, quia vir desideriorum es.* Duplici modo vir desideriorũ dici potest: & quod ipse honorem DEI, salutem populi, reditum in patriam desideret; & q DEO sit desiderabilis, iucundus, vt Symmachus vertit: In Hebræo est: *quia desideriorum tu.* Vitæ nostræ ratio non tam factis, quæ pauca esse possunt, quã desideriis æstimatur, quæ nullis terminis includuntur. quantum quisq; voluit, fecit. Nulla apud DEVM operis magnitudo in censum venit, nisi voluntatis precio æstimetur. In hunc finem cum erecta mens prophetæ ferretur, cum summos honores & opes, quas in Babylone possederat, tanquam lutum æstimaret, de templo, de sacrificiis & cultu DEI sui duntaxat sollicitus, DEVS Angelum misit, qui fata populi & futurũ mundi statum explicaret: nec tamen regum fauore, aut rebus suis priuaret. Sapientiam, magistratus, dignitates, sanitatẽ desideras? Vir es desideriorum, non dico malorum, sed fluxorum tamen, nam & horum desideria, & ipsa cum sonitu transibunt; cum cœlum & terra dissoluentur, aut tu in puluerem reuerteris. Finem horum omnium DEVM tuum desidera, & cætera adiicientur, aut alia dabuntur his preciosiora. ad beatitudinem parum facit ista possidere, sed bene vti, in DEVM refundere, cui sanctis desideriis assimulemur, quæ nostra est fœlicitas.

§ 3.

Terrenis frustrantur & æternis. Danielis exempla & verba tenemus: ad hancamussim nostra expendamus. Nam si nos fulgor aulæ traxit, si purpuram & sceptra sic admiramur, vt regnũ, quod populo Sanctorum DEVS per Danielem promittit, minore cura ambiamus, meremur & ista, quæ vota nostra obsident, perdere. Si præpostera auiditate opes & honores, hoc est vincula mentium, fomites cupidinum,

num, pietatis sufflamina quærimus, his quidem angoribus lassabimur, vias arduas, lubricas, difficiles ambulando, & ad illa non pertingemus, quia cum Dei iniuria contempsimus. Respondeat sibi quisque, ne mihi respondendo erubescat. Cur regiam ingressus es? cur laborioso studio superba teris limina? cur animum corpusque obsequio magnatum deuouisti? an vt iustiùs, temperantiùs, fortiùs viueres? vt Christianæ pietatis & deuotionis exercitia facilius & sine impedimento perficeres? vt tumultus mundi, strepitusque, & simultates, inuidiam vitares? vt in egenos benignior fieret liberalitas? vt superbiam, vt luxum ciborum, vestium vitares? An Dei gloria, salus populi, tua tibi beatitudo pro fine proposita in palatium adduxit? Si ita factum est, beatus es, si perseueraueris vsque ad mortem. Si aliud quæsisti, nunc saltem ista quære, ne simul omnibus excidas. Opes fortè quærebas: verum si spes irrita destituat, si sumptus rem minuunt, animo angeris. si ista non petisti, damna rerum terrenarum spernis, qui ad promissa cœlestia festinas. Honores ambiebas, & rependitur contemptus, ex alto deiiceris. Dulce hoc est cœlum intuenti; nihil celsum in terra habet vniuersi centrum; si altitudinem cœli spectes, montium cacumina in imo iacent, tota terra puluisculus est. Si finis tibi verus vltimusque cordi est, media illa sine sensu transibis: si in his tibi finem constituisti, non modo tibi salutare, sed penè necesse est, vt ea Devs auferat, & tanquam obices remoueat, quo ad vltimum ire possis. sanè vt auferantur meruisti. Nobilem aliquando virum miserabili magis animo, quàm voce, quiritantem audiui: ætatem sibi frustra consumptam, in aula se iuuenem sumptu processisse, patrimonium attriuisse, nec speratos tamen principis fauores assecutum. militiæ nomen dedisse, omnia belli mala, famem, vigilias, pericula, vulnera pertulisse, stipendia non persoluta; demum ab hoste

Finis aulæ.

Finis vltimus.

Nobilis viri casus.

hoſte captum pro libertate reliquias auctarum poſſeſſionum impendiſſe. iam ſenem ſe mutilo corpore, rerum inopem, nulla gloria viuere. Ille meo quidem iudicio beatiſſimus futurus erat, ſi cum ſe in palatium aut caſtra conferret, animo ſtatuiſſet, omnia illa poſſe euenire, ſeque ad omnia ferenda DEI cauſa præparaſſet. nunc ſine fructu laborauit, quia ſine cauſa. nihil mundus illi rependit, ſed beneficia irriſu compenſat; DEVS nihil illi debet: etſi enim magna fecit, grauiora tulit, non tamen Deo, verum Mammonæ ſeruiuit, & illi Domino, qui caput eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ.

¶ 4.

Finis ſummum bonum.

Cum igitur ad palatiorum obſequia ſe viri nobiles præparant, cum filios in turbas illas mittunt, illud & ſibi & illis bonum proponant, quod nemo accipit indignus, nemo amittit inuitus; idque animis imis recondant: quicquid dari poteſt indigno, odiis obnoxium eſſe, quicquid eripi poteſt inuito, in turba potentium eſſe intutum. Finis igitur eſto, in regia terrena quærere regnum cœleſte: vt in conſortio illuſtrium virorum nihil tua nobilitate, nihil palatio, nihil DEO facias dicasve indignum. Hoc conſequuntur, qui nihil iudicant appetendum niſi ſummum bonum, aut quod adducit ad ſummũ bonum vltimumq; finem. nihil fugiendum niſi ſummum malum, quodq; trahit ad ſummum malum. Media quæ bona aut mala vocantur, contemni debent. nam ſi mala videntur, ſi dolorem ingerunt, facilè abſumentur à ſummo bono, quod non patitur admiſſionem mali; ſi bona videntur, atque ægrè deſeruntur, omninò conſumentur à ſummo malo, cui nihil poteſt ſubeſſe boni, cum ipſum eſſe ſit malum. Faciant illa bona, quæ nunquam manent irremunerata. adiicientur & illa bona, quæ digna non ſunt quæri, à ſpernentibus tamen accipi poſſunt: nam hæc, ſi vel ſola, vel prima petantur, meritò negantur peruerſe petentibus, peius vſuris. Non habet in electione

ctione sua DEVS rationem illius, qui sibi suo marte vitæ genus eligit, & fortunam suam fingit: improbas spes abscindit aut illudi sinit, qui sorti sua commiserunt. Infœlices illi sunt, vtcunque res cadat. Bonis caducis infelicissimus est, qui sibi beatissimus videtur. Anaxagoras homini profano, quique idem pecudis & hominis bonum existimabat, interroganti quis esset beatissimus? respondit: non is, quem tu putas, sed is, qui tibi infelix videtur. [*n*] Talibus regiæ stipantur infeliciter beatis; bonis palatinis, malis Christianis, ideo nec bonis quidem aulicis: bonus enim aulicus est eo bono, quo & Christianus. Hanc fidei confessionem inter aulica certamina & officia in singulos dies meditentur, vt eundem vitæ totius & singularum actionum scopum figant.

Felicitas infelix.

n *Plutarch. Apophth.*

§ 5.

Nimium, inquit, libertatem nostram restringis; aulici sumus, sæculares sumus, mundani sumus, solatia humana non repudiamus. an æquum censes in eremum & claustra concedere, vbi tamen facilius est vestem, quam animum, mutare? At vero sæcularibus & mundanis loquor. non ad ista voco, quæ facere non vultis, sed quæ debetis. non veto quæ licent, non culpo remissiones, & quas vsus & infirmitas vestra fecit necessitates; sed moderor affectus, & in viam duco, exuperantiam tollendam dico, vt olim Nazianzenus. [*o*] Mundani, sæculares, laici, duplici significatu dicuntur: mundani, qui mundum amant, & ea quæ in mundo sunt, contra legem eius, qui mundum condidit: qui sunt in corpore diaboli, in concupiscentia carnis, in concupiscentia oculorum, in superbia vitæ, in quibus non est charitas patris; quos Christus non tulit de mundo; qui præuisi sunt in ignem æternum, nisi exeant de mundo, & inserantur corpori Christi. Nemo tam nefarius est aut impudens, vt illo modo mundanum se iactet: hoc est filium gehennæ. Mundanos

Vsus rerum concessus.

o *Orat. 6.* *Mundani duplices.*

danos igitur se asserunt, non quasi legum DEI immunes, sed quod Clericorum & religiosorum nõ teneantur votis & ceremoniis; ideoq; in rerum humanarum appetentia ac delectatione plus sibi indulgendum iudicent. Hac quidem de quæstione alias videro. ad finem bonorum nihil facit illa distinctio. Finis vitæ Platoni & Peripateticis est secundum naturam viuere, Christiano, secundum gratiam. Par hic ius est, eadem lex, idem peccatum aulico & religioso: neuter in quocunque mundi bono finem statuere debet, per omnia autem in DEVM tendere. Quicquid horum bonorum ita appetitur, vt in finem vltimum non dirigatur, mercede caret, nullam à DEO promissionem habet. Si laudem, opes, aliud quæsisti, nihil à DEO expectabis, illi obsecutus non es. Quod si nihil à mundo ingrato accepisti, mercedem tamen tuam recepisti: nihil apud DEVM tibi repositum est. nec æquum est ab eo præmium reposcere, cui obsequium non præstitisti.

Mundani & religiosi idem finis.

Cum igitur sint in aula grandes & magni labores, omnes instar somnij pereunt, si vanis impenduntur, non DEO. vita nostra mortalis est, spes autem vitæ immortalis. hanc sola fides dirigit, sine qua impossibile est placere DEO: quod enim sine fide fit, non fit propter DEVM. qui laborẽ DEI causa sustinere detrectat, mundana spe omnes ærumnas suscipit, in vanum sudat. Si amore DEI magistratum suscipiat, dignitates petat, diuitias acceptet, præmia de cœlo dabuntur, non vt compensentur ista inania, sed voluntati Christianæ, quæ non nisi ad DEI gloriam ista vel accipere vel habere nouit. Concordius martyr [p] nobilis, imperante Antonino, cum Torquatus comes quæstionum cruentarum Præses nomen eius nosse vellet, Christianum se esse confessus est. illo fremente & dicente: de nomine, non de secta se quærere, non mutauit responsum: Christianus, inquit, sum, Christum profiteor. Meritò sanè omnia præconia, tituli, & dignitatum nomina vni elogio Christianitatis cedere debent:

p Beda. Vsuard. Concordius.

debent: hoc enim continetur regnum sanctorum, quo quisquis excluditur, in exitium laborauit.

Cap. XVIII.

Metus imminentium in aula grauis: atq; omni re-pub. moderatio illius, & victoria.

§ 1.

IN vita mutabili nemo tam est beatus, cui non superincubet mali metus, qui est ipse grande malum: sicut sine metu viuere magnum est bonum; timemus autem, quia vitam habemus, sed non sine fine, vt Augustinus exponit. Nabuchodonosor caput aureum in summa felicitate, mentis anxietudine torquebatur de futuris euentibus, auream spondam ascendebant atra curarum, & sub gemmeo conopæo carnificinam exercebant sollicitudines & timores. Hoc Danieli DEVS reuelauit. [a] *Tu rex cogitare cœpisti in strato tuo, quid esset futurum post hæc: & qui reuelat mysteria, ostendit tibi, quæ ventura sunt.* DEVS quoque regem magnitudine, potentiaque superbum minaci ostento terruit, dum arborem succidendam docet. [b] Quantus quoque subitus in rege Baltasare iam temulento metus? quam fortis exclamatio? dum fata morituri manus in pariete depingit. [c] *Tunc facies regis commutata est: & cogitationes eius conturbabant eum: & compages renum eius soluebantur, & genua eius ad se inuicem collidebantur.* Timor ille impiorũ est, dum metuũt, quod meruerunt. Horridus timor super impium Achaz, & populum ad exemplum regis scelerate viuentem cecidit, cum intelligerent inter Syros & reges Israël fœdus contra Judam esse pactum. Isaias trepidationẽ pulchra similitudine exponit. [d] *Et nunciauerunt domui Dauid, dicentes: Requieuit Syria super Ephraim, & commotum est cor eius, & cor populi eius, sicut mouentur ligna syluarum à facie venti.* Alius timor Sanctorum, reuerentia DEI, amoris sancti

Metus grãdemalum.

a c.2.29.

b c.4.

c c.5.6.

Timor Baltasaris.

d c.7.2.

Timor sanctorum.

sancti filia. Daniel se perculsum gloria Christi scribit.
e c.7.15. [e] *Horruit spiritus meus, ego Daniel territus sum in his, & visiones capitis mei conturbauerunt me.* sed in illo terrore & fidem, & legem Dei, & oraculi veritatem obseruabat.
f c.7.28. [f] *Ego Daniel multum cogitationibus meis conturbabar, & facies mea mutata est in me: verbum autem in corde meo conseruaui.* Ad colloquium Angeli pauens corruit in fa-
g c.8.17. & 18. versu. ciem suam, [g] *Pronus collapsus est in terram*; & deinde super socios Danielis *terror nimis irruit, & fugerunt in*
h c.10.7. *absconditum.* [h] & [i] *Ego autem relictus solus vidi visionem*
i c.10.8. *grandem hanc: & non remansit in me fortitudo, sed & species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quicquam*
Timor Danielis. *virium.* Sed hunc Devs erigit consternatum super faciem terræ, & cum nihil mansisset in eo virium, &
k c.10.19. halitus intercluderetur, dixit illi Angelus: [k] *Noli timere vir desideriorum; pax tibi: confortare, & esto robustus. Cumq; loqueretur mecum, conualui, & dixi: loquere Domine mi, quia confortasti me.* Darius quoque Devm timeri vo-
l c.14. 42. luit, quod bonorum auctor esset. [l] *Tunc rex ait: Paueant omnes habitantes in vniuersa terra Deum Danielis: quia ipse est Saluator, faciens signa & mirabilia in terra: qui libe-*
Sancti solum Deũ timent. *rauit Danielem de lacu leonum.* Qui bonis caducis inhiat, vt semper metuat necesse est. Bona ipsa sunt corruptioni obnoxia, & aliorum iniuria tolli possunt. ille etiam, qui illis adhæret caducus est: timor autem Dei liberatoris salutaris est, & cæteros animo timores excutit: quisquis Devm veretur tanquam patrem, qui peccatum detestatur, qui pœnas peccati comites exhorrescit, nihil aliud in vita agnoscit formidabile: quæ enim velut terribilia meticulosis obiiciuntur, infra suas curas esse existimant. fumum, vmbram, foliorum defluxus non metuunt, qui ignem, arma, ruinas ædium arborumq; contemnunt.

§ 2.

Miserrima mortalium conditio est semper ex futuro pendere, de imminentibus angi, non viuere contentum

tentũ vel pręſentibus bonis, vel malis; & cum dominus diei cuiq; malitiã ſuam ſufficere dixerit, nos metuendo ſequentium etiam annorum onera & ærumnas arceſſimus, & animam premimus mole rerum nunquam forte venturarum. In aulę tamen agitationibus metus grauior incumbit, & anxietas concitatior trepidas cogitationes exercet; in purpura dibapha & ſpectatiore formido ſedet bis tincta curis. Cauſæ vero, cur mordaciore ſollicitudine procerum mentes vrantur, ſunt plures: In regum obſequio non parua aut ludicra, ſed grandia præſumuntur, quorum cupiditate mentes accenſæ magnis motibus agitantur. In arce præluſtri ſæua fulmina cuduntur, & ſubinde proximos ſternunt, & ab omni latere monumentum cladium, ſtat triſte bidental. Animus igitur ſpem inter & metum atrocem trepidat. In illo negociorum, turbarum, æmulorumq; conflictu magna rerum, maior eſt animorum mutabilitas & inconſtantia, quæ reges ipſos cunctis timendos non interrupta formidine premit: omnibus Damocleus enſis de tenui ſeta impendet, facili caſurus motu. recurſant angores, quantum regi, quantum æmulis, quantum calumniis liceat, ſecum expendunt. & merito: vna offenſa omnium obſequiorum fructus, tanquam vernos flores,

Ex futuris pendere miſerum.

Metus cauſa.

Boreæ penetrabile frigus adurit.

Ex alto ſi aliquem ira regis proruit, ſuam quoq; nutare fortunam credunt, non alio columine fultam; ſi fauor alium extollit, reliqui ſibi turpe ducunt. Horum igitur vita tota inter ſpem & metum tanquã duo crucis ſtatumina eſt pendula, in ſolido non conſiſtit animus, ſed inquietus eſt, aura mouetur, & vt in mala mãſione, & quod adeſt, & quod imminet, ſemper cruciat. Peſſima ſors aulæ, omnia ſortem dare, & ſemper ab euentu pendere; eo vero deterior, quod cura ardens credula eſt, & quod miſere volũt, facile ſperant, quod metuunt vehementer, nunquam amoueri poſſe arbitrantur: Seneca.

Prona est timori semper in peius fides.

Miseri & meticulosi malorum creduli sunt. Aduersa tristibus cogitationibus consentanea facilius fidem inueniunt quam læta, ad quorum vota cupidi festinã ipsa mora fastidio est,

———Exultantiaq; haurit
Corda pauor.———

Qualis eorum est, qui in carceribus mappæ signum expectant, & trepidi anhelant.

§ 3.

Mala timoris. Excutiendum animo malum est illud, quod monte grauius premit & fatigat, vti iactantur, quos per quietem obstructis cerebri meatibus morbus, quem ephialten appellant, sollicitos exercet & suffocat; atque adeo ipsum metum odisse oportet: nam facit vt præsentium incurij ad futura feramur. longam vitam optant, ad senectam anhelant, & quæ morti sunt propiora præoccupant, ipsis desideriis, quibus venientia sibi despondent, & timoribus, quibus fugiunt incommoda ficta, immoriuntur. *Timens vix viuit.* Stultum est cupere absentia, præsentia negligere. Vere dictum est: stultum semper incipere viuere; at miserabilior meticulosus, qui ne viuere quidem incipit, sed meditatur in futurum viuere. Laborat ille fastidio omnium rerum, præcipuè tædio sui. Stultum autem est timere, quod euitare nõ est in tua potestate, v t accuratè disputat Augustinus. [*m*] Hinc in vanis maximus timor & contractio: sal in igne crepitat. [*n*] nam aëreus est & aqueus, spissoque corpore; per calorẽ igitur dilatatus vapor violenter exitum quærit, sonumq; edit. ita timidi quoq; pleni aura & vapore, non solido animo, presso corpore, cum persecutio calfecerit, eiulant ac crepitant, corpori timent, quod quasi nubes quædam est animæ, ne flabris dissipetur, quodque turbines agunt in magno, hoc terror in paruo mundo. Maxima timorum pars vana est, fugiuntque homines non mala, sed bona aut media,

m *T.9.p.98.118.*
n *Scal. exercit.42.*

dia, non ex vera ratione, ſed quod quædam inſit voluntatis intemperies, qua ad timendum impellantur. Multis ingenerata eſt caſei abominatio, vinum alij auerſantur. Scaliger ait vidiſſe cui mala attulerint faſtidium; ſe ad Creſſoni conſpectum tremere adeo, vt horrore quaſſatus abire cogeretur. [o] Vidi ego, qui anguillarum odore expalleſceret. Germanicus Catti aſpectum ferre nequibat. Nero fulmina horrebat. Cauſas ignorant, qui timent, & ſapientia eſt, iſta neſcire. Sunt illa ex conſtitutione & temperatura ſenſuum ac viſcerum; & cum in rebus nulla cauſa ſit, affectum ſibi debent. Simili metu conſtringit multos mens non ſana. Apud Menandrum ſibi malum ominatur, cui inter veſtiendum calcei corrigia rupta fuit. Alius timore cruciabatur, quod Scropha nefrendes deuoraret, quem Antiphontes lætari iuſſit, quod ſuculos, non liberos ediſſet animal ſtolidum & multiuorum. Pro omine accepit priſca ſuperſtitio, ſi mures calathum, baltheum, aut clypeorum loramenta roſiſſent. Non erant illa oſtenta, ſed ſi ab ipſis mures arroderentur, vt Arceſilaus & Tullius cenſebant; metus tamen ingentes res illæ attulerunt, vt ex talibus etiam de Rep. deliberarent.

Timores vani.

o Exerc. 294.

Superſtitio timida.

Multa quidem metus ſcelera efficit, ſed ex multa ſimul ſtultitia & ineptiis. Multi mortem metuendo in mortem ruere properarunt. Periander tyrannus, [p] cum mortem, & ne inſepultus abiiceretur, nimium timeret, milites duos emiſit via, loco, tempore deſignato, quo virum ſibi occurrentem occiderent & ſepelirent; alios deinde plures conſtituit, qui his à facinore redeuntibus occurrerent & trucidarent; ipſe his per ordinem diſpoſitis, ignota veſte, clam egreſſus occurrit, & ſuo imperio à neſcientibus interfectus eſt, illi ab aliis: nec res tamen latuit, ſed nobilis hiſtoria ad poſteros transmiſſa eſt, non ſine deteſtatione ignauiæ: Non eſt fortis viri ad mortem properare. [q]

Periandri metus.

p Laertius in Periand.

Ignaui eſt petere mortem.

q Seneca.

Qui fata proculcauit, ac vita bona
Proiecit, atq; abſcidit, & caſus ſuos
Onerauit; ipſi, ceu video, nullum eſt opus,
Quare ipſe mortem cupiat, aut quare petat,
Vtrumq; timidi eſt, bellè contempſit mori,
Qui non cupiuit &c.

Nemo magis ſeruituti obnoxius eſt, quam is qui multa & multos metuit: tot enim dominos habet, quot timores. Magno riſu celebratus eſt Artemonis Periphoreti metus, ſedenti ſupra caput ſcutum tenebant ſeruuli, ne aliquo è ſublimi cadente læderetur, humi cubabat ne decideret, foras profectus lectica claudebatur. [r] Ludouicus IX. rex Galliæ Jacobo Cotterio medico ita obnoxius erat, vt tanquam Dominum ſeruus formidaret, & ille impotenter imperium exercebat, cum terrere vellet, alium vt medicum quæreret, ſæpe ingeminans. [s] rex ſine illo ſe viuere poſſe diffidebat. Ita metu, ſeu vero, ſeu falſo, animus diſcerpitur, & quaſi in funda rotatur. Nero audita defectione Galbæ torpuit, ſine voce ſtetit, caput verberauit, ante mortem pene funeratus. [t] Iſocrates dicendi quam viuendi peritior, cum natus annos nonaginta ægrotaret, rogatus quî valeret, *vt homo*, inquit, *nonagenarius, qui mortem ſummum malum putat.* Quem affectus ille captiuum tenet, omnia metuit, omnia tanquam letalia intuetur.

Artemonis timor. r *Plutarch. in Pericle:* *Ludouicus IX.* s *Comminaeus.* *Nero.* t *Sueton. in Nerone.*

§ 4.

Proinde quid cras futurum ſit, fuge quærere: vtiq; quod DEVS præuidit, quod voluit fieri, quod noluit impedire. vtiq; & viro bono probandum eſt id quod ſummè bonus ſtatuit. Indecora res eſt metus, etiam in corpore, cui vires demit: [u]

Vagus per artus errat excuſſus tremor,
Erectus horret crinis, impulſis adhuc
Stat terror animis, & cor attonitum ſalit,
Pauidumq; trepidis palpitat venis iecur,

Ne time quod Deus vult. u *Seneca in Medea.*

& cum euentu reputat, & mores frementis aulæ pallet; [x] x *Seneca.*

Quasi cum Siculi Virgo Pelori
Rabidos vtero succincta canes,
Omnes pariter soluit hiatus.
Quis non totos horruit artus,
Toties vno latrante malo?

Cupido futura sciendi.

Molestia est sine emolumento timor futuri. Nullum est tædium expectatione fastidiosius. Metus futuri suspiciosus est cruciatus, malum spontaneum.

Sed malus interpres rerum metus omne trahebat
Augurium peiore via. [y] y *Claudianus de bell. Get.*

Somnum arcet, sanitatem carpit, senectam accelerat totam vitam suspectam habet morte durior est mortis metus. præstat semel cadere, quam semper timere, qui semel frenum momordit, vt secum statuit, non metuere, iam liber est: nec metum metuit, vno alium; quod verissimum esse docet Augustinus. [z] Incredibilis hinc futura cognoscendi cupido. Hinc magicæ sortes auguria, omnia somnia, astrorum infamia. Hinc imposturis magna pars hominum obiecta est; totiesq; decepta non profutura curiositate maceratur. nolle futura cupiunt, si nossent dolituri. z 80.qq.31.

Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit DEVS,
Ridetq; si mortalis vltra
Fas trepidat. [a] a *Horatius.*

Nihil tamen efficit illa cura: nam si ventura sint, ea timere est misertimum, si non euentura, vanissimum, si eo malo te crucies, quod nunquam futurum est.

§ 5.

Nimis, inquis, formido, ne grauiora tempora infelix experiar. Noli ante tempus esse miser, induciis quas DEVS dedit fruere, venient illa, sed non pura mala, vehent secum lenimenta. [b] b *Seneca epist.* 109.

Meliora quidem præteruolant, deteriora succedunt, quem admodum ex amphora primum, quod est sincerissimum, effluit;

grauißimum quodq; turbidißimumq; subsidit. id ex hauriri in aliis potius patimur, vt nobis fecem reseruemus. Inhæreat istud animo, & tanquam missum oraculo placeat.

Venient, ne dubita, sed ne metue: fortè ante discedes. inopiam, offensam, dedecus formidas, forsitan ante te mors absoluet. Omnis ætas de suis moribus questa est & de calamitatibus, querentur & posteri. præterita meliora opinamur, quia non sentimus. Meliora tempora expectas, & ne tardent, metuis; at tempora bona sunt, male nos illis vtimur. sint homines iusti, non erunt iniqua tempora; dies sunt mali, quia pauci per illos boni, cur vero sint boni, à plerisq; male collocandi? Tu viue ex virtute, in Deo tuo, & omnis dies in lucro est. Quocunq; res cadat, operum bonorum nihil perit. Hodie regnum tibi parare potes, quid sedes pallidus & metuens futuri? occupanda sunt tempora ne ignauis elabantur, aspera magis sunt regno comparando idonea. Daniel dies octo inter leones sedit. [c] nihi nisi Deum timebat, omnium rerum, & vel mundi ruentis securus. Si incertum euentum causaris, frustra angeris: quod passurus es, hoc te manet. tuum est cauere, ne ex merito patiare; si autem innocens, gaude, illa te in portum tempestas celerius vehit, lancea illa vomicam aperit, pus & venenum extrahit. Media transili, postremo, quo de æternitate cernitur, euentu, cuncta æstimato: ille dies de omnibus iudicat.

Virtuti studendũ.

c c. 6. & 14.

De æternis sollicitudo.

¶ 6.

Demum vt præsenti momento viuamus, futura quoque ne metuamus, curandum. vis esse aulicus fœlix? liber esto à formidine; sic rex, sic beatus eris.

Rex est qui metuit nihil,
Hoc regnum sibi quisq; dat. [d]

d *Seneca.*

Imo DEVS dat, licet non sine nobis. DEVM time, ille Dominus est. ama DEVM, charitas foras mittet timo-

timorem. [e] serui DEO in timore & tremore. cætera non timebis, non magis quam spumas Indici maris: nemo DEVM timens, hominem formidat; non timet vbi non est timor, si timet quod DEVS iussit timere. bene viue, nullum genus mortis recte viuenti timendum, vt bene Gregorius. maiore timore minora contemnimus. [f] Verissime itaq; Didymus: fieri non potest, vt qui DEVM timet viuat in timore. Fortem virum nemo facile aggreditur, & DEVM timentem alij timores deserunt: ille est enim bonus & prudentissimus, Chrysostomi & veritatis iudicio, qui fortis est & Deum timet.

e *Mal.1.*

Solus Deus timendus.

f *Augustinus in Psal.68.*

Hinc vana timentur, quia vera pericula non cogitantur. Nemo, aut sane pauci de multis, futurorum metum cogitant, diem & iram Domini, & incredulis ventura supplicia, statuta perfidis tormenta quasi longe posita non respectant, quæ metueret conscientia, si crederet, vt deplorat Augustinus. [g] Illa valde terrent, si fidem habemus, eos qui fidem non habet, non terrent. Augustinus, [h] & deinde [i] vanum docet esse timorem migrare trepidantium, & metum amittendi temporalia, cui tamen resisti nō possit. Homines illos increpat & plangit idem Aug. timentes vbi non est timendum, timentes de temporum, non animarum contritione. [k] vinctos timore seruili quum non iustitia amatur, sed pœna timetur. [l]

Veri mali timor vanum excutit.

g *T.10.210.*

h *serm.4. de verbis Domini.*

i *de verbis Apost serm. 15.*

k *T.9.47.*

l *Basil. & Doroth. Doctrina.4.*

Tres enim sunt conditiones & status (vt diuus Basilius ait) quibus Deo grati esse possumus. Si enim pœnam formidamus, in seruili statu sumus. Si vero mercedis lucra consectantes, vtilitatis & commodi proprii gratia diuina mandata peragimus, mercenariis assimulamur. Sin autem bono & honesto propter seipsum adhæreamus, in filiorum genere sumus. Filius enim vbi ad prudentiam discretionemque peruenerit, paterna vota exequitur non timore scilicet plagarum, non etiam mercedis & præmii cupiditate, sed amore, pietate, obseruantiaque erga patrem. Persuasus enim satis est, suum fore, quicquid patris fuerit.

Tres timores.

Hac spe quisquis viuit, non metuit quicquam in mundo, extra mundum iturus. Qui stadium decurrit, gaudet, non timet, cum ad metam ventum est: cursum enim hoc est laborem absoluit, superest corona. Kilianus Herbipol. Eccl. Episcopus cello lætoq; animo percussores excepit: *Amici, inquit, ad quid venistis? vos præceptum implebitis, nos cursum consummabimus.* Hæc sola securitas est, & cum timore sine anxietudine futuri. Nec male Seneca, quanquam finis ignarus. [m]

m Epist. 106. *Securitatis magna portio est, nihil inique facere. confusam vitam & perturbatam impotentes agunt. tantum metuunt, quantum nocent: nec vllo tempore vacant. trepidant cum, cum fecerunt, hærent, conscientia aliud agere non patitur, ac subinde ad se respicere cogit. Dat pœnas, quisquis expectat: quisquis autem meruit, expectat. Tutum aliqua res in mala conscientia præstat, nulla securum. Putat enim se, etiamsi non deprehenditur, posse deprehendi: & inter somnos mouetur: & quoties alicuius scelus loquitur, de suo cogitat. non satis illi oblitteratum videtur, non satis tectum. Nocens habuit aliquando latendi fortunam, nunquam fiduciam.*

Cap. XIX.

Magistratibus & Palatinis feruenter orandum exemplo Danielis.

§ 1.

Orationis necessitas. MEntis nostræ in DEVM defixa aduersum spes inanes & metus constantia, vitæque honeste degendæ ratio, de qua egi, è cœlo datur. oratione igitur nutritur & firmatur, orationi vicissim parandus est animus, ne minore DEVM veneratione, dum alloquitur quam regem prosequamur. Qui recte viuit, rectè orat; & vicissim, qui rectè orat recte viuit; affectus enim, nō vox orantis æstimatur, hunc tamen sermo sequitur, Sancta doctrina Justini Martyris. [a] orare debemus sermo-

a Devent. Christiana religionis.

ſermone copioſi, factis potentes, & Antiſtes Hipponenſis attendere nos iubet orationi, vt DEVS attendat: quomodo enim ille audiet, ſi te ipſe non audis? illa oratione DEVS flectitur, quæ non in multitudine verborum, ſed cordis affectu conſiſtit; cordis tamen affectus multa verba, non inania tamen pronunciat. Parœmia dici ſolet; orare neſcio nauigandum eſſe mare, indomitum elementum docere preces: tribus enim digitis cum abſint à morte, cum vndique pontus inſonet, vtraque latera nauis ventus & vnda tundat, humanis auxiliis deſtituti, ad DEI clementiam recurrunt, & veris lachrymis inuocant. In æquore vaſto iactantur & proceres, lubrica ponunt veſtigia, fluctibus ſuſpenſi: mare enim ſuper quod ambulant, ſunt populi. nam Joannes Apoſt. vidit mulierem ſedentem ſuper aquas multas [*b*] & ne dubitemus, quæ ſint aquæ & maria, exponit. [*c*] *& dixit mihi: aquæ, quas vidiſti vbi meretrix ſedet, populi ſunt, & Gentes, & linguæ.* Imperant, populis & inſultant, vt nauigantes fluctibus, ab illis tamen ſuſtinentur & iactantur, & cum inhorruere, merguntur. Nauta mare calcat & timet. ſolum in quo ſtant, ſolidum non eſt, ſed liquens & mobile; nec illius firmitate, ſed ſua leuitate in alto tenentur. Euripi more fluit, atq; æſtus reciprocat multorum naufragio infames. Orandum igitur illis eſt vt pericula diſcutiant, & in DEO ſubſiſtant: ſunt enim in profundo maris, & non eſt ſubſtantia. [*d*]

Aulici in mari.

b *Apoc.* 17. 1.

c *Apoc.* 17. 15.

d *Pſal.* 68. 3.

§ 2.

Verum tu Daniel procede vir deſideriorum, fili hominis, Angelorum collega, regum miniſter & arbiter, doce aulicos fundere preces, animas cœlo tollere, terreſtrium tantiſper inanes, cœleſtium refertos. Legant orationem Azariæ, qui aperiens os ſuum in medio ignis, [*e*] legant & orationem trium puerorum, quam quotidie vſurpat Eccleſia. [*f*] Sed ita legamus, vt eiſdem periculis nos cogitemus implicitos: hinc aqua, hinc

Daniel orator.

e *Dan.* 3. 26. *vſq; ad* 46.

f *Dan.* 51. 3. *& ſeq.*

hinc flamma exæstuat. Hæc ex narratione Danielis, nunc spiritū in illo precum & orationis videamus ardorem. [g] *Dixerunt ergo viri illi: Non inueniemus Danieli huic aliquam occasionē, nisi fortè in lege Dei sui.* Nouum calumnię genus laus est Prophetæ. Quæ vita, quis sermo, quæ fama viri sancti fuerit inter incultissimos & ferocissimos barbarorum, res ipsa docet: publico in consilio, omnibus hostili diligentia expensis, nullam in Daniele causam fore iudicāt, nisi in lege DEI sui. Non miror Danielis pietatem & in oratione cōstantiam, aliorum quoq; fuerunt paria decora. Hoc ipsis virtutibus maius est, viuendo tantam excitasse inter barbaros religionis opinionem, vt certo statuerent, illum potiùs subiturum ora leonum & bestiariorum miseras vices, quam ab oratione cessaturū, & nisi talis esset, occasionem eius interficiēdi fore desperarent. Nec fefellit famam Daniel, sed vicit virtute, vicit miraculo [h] *Porro,* inquit, *rex Darius proposuit edictū, & statuit. Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: & fenestris apertis in cænaculo suo contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturq́; coram Deo suo, sicut & ante facere consueuerat. Viri ergo illi curiosius inquirentes, inuenerunt Danielem orantem & obsecrantem Deum suum.* Deuotionem Prophetæ aulici Christiani penitiùs introspiciant. fecerunt illud etiam idololatræ, illi, vt ad bestias damnarent, nostri, vt imitentur. Comperto igitur, quod iniqua lege parabatur, discrimine, Daniel tueri pietatem cōstituit. multa arte sine fraude machinas eludere potuit, sed noluit, orare noctu potuit, & lachrymis lauarę stratum suum, quod fecit & Dauid, potuit clausis fenestris atq; ostiis, sine arbitris, potuit sedens, inambulans, aliud agere simulans, sine suspirio, sine voce, sola mente Deum orare: non enim vocem aut corporis gestum Deus exigit, sed animi pietatem; at illa maluit palam, apertis fenestris, in cænaculo, in turba ministrorum, versa ad Jerusalem facie, genibus flexis, ter in die fidem suam & cultum

g *Dan. 6.5.*

h *c. 6.9. vsq; ad 12.*

Daniel latere noluit orationem.

tum profiteri, legẽ impiam factis refigere, Judæis pietatis exemplo præire, opprobrium gentium, qui deos suos regi postponebant, à se suisq; amouere. Alia sunt metuentium, alia heroum facta. Daniel eligit, quod mundus obstupescat, cœlum probet, quo fames leonum frenetur.

§ 3.

Orationis studiosus erat Daniel, à qua nec metu mortis abduci potuit, nunc quo spiritu orauerit vidẽdum. quod verbis aliis exponi non debet, quam illis, quæ Spiritus Prophetæ dictauit. [i] *In anno primo Darii filii Assueri de semine Medorum, qui imperauit super regnum Chaldæorum: Anno vno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Ieremiam prophetam, vt complerentur desolationis Ierusalem septuaginta anni. Et posui faciem meã ad Dominũ Deum meum rogare & deprecari in ieiuniis, sacco, & cinere. Et oraui Dominũ Deum meum, & confessus sum, & dixi: Obsecro Domine Deus magne & terribilis, custodiens pactum & misericordiam diligẽtibus te, & custodientibus mandata tua. Peccauimus, iniquitatem fecimus, impiè egimus, & recessimus: & declinauimus à mandatis tuis, ac iudiciis. Non obediuimus seruis tuis prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, omniq; populo terræ. Tibi Domine iustitia: nobis autem confusio faciei, sicut est hodie viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, & omni Israël, his qui propè sunt, & his qui procul, in vniuersis terris ad quas eiecisti eos, propter iniquitates eorum, in quibus peccauerũt in te. Domine nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, qui peccauerunt. Tibi autem Domino Deo nostro misericordia, & propitiatio, quia recessimus à te; & non audiuimus vocẽ Domini Dei nostri, vt ambularemus in lege eius, quam posuit nobis per seruos suos Prophetas. Et omnis Israël præuaricati sunt legẽ tuam, & declinauerunt ne audirent vocem tuam, & stillauit super nos maledictio, & detestatio, quæ scripta est in libro Moysi serui Dei, quia peccauimus ei. Et statuit sermones suos, quos locutus est super nos, & super principes nostros, qui iudicauerunt nos, vt su-*

i c.9.v.5. vsq; ad 24.

Omnis orationis perfectio in precibus Danielis.

vt superinduceret in nos magnum malum; quale numquam fuit sub omni cælo, secundum quod factum est in Ierusalem. Sicut scriptum est in lege Moysi, omne malum hoc venit super nos: & non rogauimus faciem tuam Domine Deus noster, vt reuerteremur ab iniquitatibus nostris, & cogitaremus veritatem tuam. Et vigilauit Dominus super malitiam, & adduxit eam super nos: iustus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis, quæ fecit: non enim audiuimus vocem eius. Et nunc Domine Deus noster, qui eduxisti populũ tuum de terra Ægypti in manu forti, & fecisti tibi nomen secundum diem hanc: peccauimus, iniquitatem fecimus, Domine in omnem iustitiam tuam: auertatur obsecro ira tua, & furor tuus, à ciuitate Ierusalem, & monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, & iniquitates patrum nostrorum Ierusalem & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum. Nunc ergo exaudi Deus noster orationem serui tui, & preces eius: & ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quod desertum est propter temetipsum. Inclina Deus meus aurem tuam, & audi: Aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram, & ciuitatem, super quam inuocatum est nomen tuum: neq; enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Exaudi Domine, placare Domine: attende & fac: ne moreris propter temetipsum Deus meus: quia nomen tuum inuocatum est super ciuitatem, & super populum tuum. Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione à principio, cito volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini. Et docuit me, & locutus est mihi, dixitq;: Daniel nunc egressus sum vt docerem te, & intelligeres. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni vt indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu ergo animaduerte sermonem, & intellige visionem.

Oratio exaudita cum inciperet.

Hac in oratione Spiritus DEI non legitur tantum, verum sentitur, non verba sunt, sed anima liquefacta. summa modestia corporis in sacco & cinere, summa animi humilitas in confessione peccatorum, efficacia quoque ab Angelo ostenditur: non expectauit DEI benignitas donec oratio se humiliantis absolueretur, ab ex-

ab exordio precum Angelus mittitur. Hoc etiam anno tertio Cyri expertus eſt, cum *lugeret trium hebdomadarum diebus*, [k] mox primo die exauditus eſt. [l] *Et ait ad me: noli metuere Daniel: quia ex die primo, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua: & ego veni propter ſermones tuos.* Atque hoc exemplo Danielis aulici Doctoris omnes Chriſti fideles ſerui orationi ſe debent: illa enim peruincit omnia, penetrat omnia, dirumpit omnia, donec ad aures DEI perueniat, vt expertus teſtatur Auguſtinus.

k c.10.2.
l c.10.12.

CAP. XX.

Danielis imitatores omnes fideles, præcipuè Palatini & magnates, nobiles, tribuni, centuriones.

§ I.

OMnibus Chriſtianis, præcipue regibus, & nobilibus, eſt in precibus ſucceſſus: nam domus oratione, & ciuitas ſeruatur, & precibus potentia calcatur armata, vt probat Auguſtinus: exemplisque Moyſis, Dauidis, Ezechiæ, Macchabæorum, è ſacris literis docemur. Chriſtiana Religio innumera nobis teſtimonia cumulat, hoſtes quoque noſtri fatentur. De legione fulminatrice hiſtoria eſt apud Euſebium. [a] Conſtantini facta, ſed precibus animata, Eccleſiam ſeruarunt: Ille viros pios in aula publico ſumptu alebat, qui pro imperio orarent. [b] Miranda Imperatoris & noſtris temporibus penè probroſa pietas. imperium non armis & opibus, ſed magis DEI auxilio, quod ſancti impetrarent, conſiſtere, rectè iudicauit; nec vllus principum diſſentit, qui nouit mundum propter electos conſeruari, malos vero viuere, vt bonis ſeruiant, tam exercendo eorum virtutem, quam commoda quædam

Omnia ab oratione pendent.

a *Liter. Antonini.*

b *Euſeb. l.1. de vita Conſtantini.*

Conſtantini pietas.

dam procurando: nisi enim aliqui essent boni, omnes perirent mali. Omnium sententia est, Sanctorum in Ecclesia preces expectandas esse. At vero esse, qui ea sola causa pios in aula sustentet, vt DEVM precentur & salutem poscant rebus, id rarum est. Nec tamen sic aliorum precibus nitebatur, vt suas negligeret: nunquam ad bellum processit, nisi multis precibus propitiato numine, vt Eusebius testatur. [c] Pingi orantis habitu & sculpi se iussit, quo profiteretur, regnum se Deo largienti, non suæ prudentiæ viribusq; acceptum referre. palatium Constantini templo aliquando quam aulæ similius fuit. Super mensam Imperatoris Psalmi, Flauiani Episcopi instituto canebantur, [d] atq; illud ex vetusta Ecclesiæ consuetudine, cum fideles eâ curâ conuiuia agitarent, vt disciplinam potiùs, quam dapes cœnarent, & ipsis agaparum conuictibus ad orationem animos præpararent. Quæ consuetudo hodie quidem etiam in clericorum & Episcoporum domibus ita exoleuit, vt qui reducere eam voluerit, offensam potiùs, quam fructū sperare debeat. Theodosius quoque, qui Constantinum & gestis, & Magni nomine æquauit, à precibus prœlia semper exorsus est, [e] & in rerum discrimine sollicitum venti, niues, & fulmina propugnarunt. Sed Constantinus præcipuus fuit Danielis imitator, qui non modo factis, sed & monumentis, principibus & aulicis orandi studium commendauit: milites suos orare docuit: in nūmis species orantis exprimebatur, in tabulis erectus contemplantis imaginem habebat. [f] In idolorum fanis pingi suam imaginem vetabat. Nunc quoq; contrario sæpè modo in templis orantis specie visuntur mortui, qui viui orationem neglexerunt. Quis nunc Imperator? quis dux milites orare docet? imo quis blasphemare prohibet? Vix orant nostro tempore ipsi duces, nonnulli etiam vates falsos & ariolos consulunt, vt neminem causæ pereuntis imperij lateant, quod Deo non commendatur, sed dæmonum consiliis vexatur.

c l.9.c.9.

Christianorum pietas.

d Soz.l. 7.23.

e Soz.l.2. c.24.

f Euseb. de eius vita l.4. c.15.

Iam rara oratio militaris.

Pre-

§ 2.

Precibus piè fusis nihil excellentius: oportet enim semper orare, [g] semper egemus auxilio, semper petendum est, vt accipiamus; sine intermissione autem accipimus. Ecclesiæ Christianæ datus est Spiritus precum, vt prophetauit Zacharias. [h] *Et effundam super habitatores Ierusalem spiritum gratiæ & precum.* Prophetiam hanc luculentissimè primævæ Ecclesiæ Hierosolymis exposuit, non docendo, sed orando. *erant enim perseuerantes in oratione.* [i] nec minus deinde orandi studium: noctibus in oratione perseuerabant, horis antelucanis conueniebant, & quod apud Babylonios vnus Daniel fecit, multa centena millia Christianorum quotidie faciebant, vt cum fortunarum, vitæ, & tormentorum periculo ad orationem & synaxes conuenirent. Qua de re Justinus, [k] Tertullianus, [l] Hieronymus, [m] Theodoretus, [n] Baronius. [o] Ad illam normam Carolus quoque Imperator orationi deditus erat, noctibus adire Ecclesias solitus, cum ipsis sacerdotibus canere Psalmos, atque inter tot imperia hostiumque certamina in precibus perseuerare. Eadem ex disciplina Pipinus innumerabilem Saracenorum vicit multitudinem, & orationi, non armis, victoriam asscribens, templum adiit, gratias egit illi, qui est triumphator in Israël. [p] Ladislaus Vngariæ rex Bessos per inuias solitudines secutus, grauiorem mox sensit hostem, per viscera grassantem, famem; nec animum tamen despondit, DEVM rebus arctis non defuturum ratus, ad preces se conuertit, & exercitui commeatum postulauit. mouere Numen preces: obiecti mox ceruorum greges, captique, militem gratulationis pinguisque farinæ impleuerunt. [q] cur enim fame languentibus non subueniret cœlestis clementia, quæ Israelitis per proteruiam manna fastidientibus coturnices pluit? Si Christiana tempora recolamus, illustriores victoriæ orantibus quam præ-

g *Eph.* 6. 18. & 1. *Thess.* 5. 10. & 5. 18.
h *c.* 12. 10.
i *Act.* 1. 14. & 2. 46.
Carolus Magnus.
k *Apol. ad Anton.*
l *Apolog. c.* 49.
m *Ad Demetriadē.*
n *l. de Ess. semp.*
o *T.* 1 *anni.* 34.
p *Histor. Franc. Paul.*
Ladislaus Vngarus.
q *Bonfin. l.* 4. *c.* 2.

præliantibus obtigerunt, vt ex Constantino, Theodosio, Belisario, Carolo, Narsete constat: miris etiam modis Deus suos periculis eruit benè precatos. Theodebertus & Childebertus regem Clotarium infesto agmine sequebantur, nullum huic in viribus præsidium, nulla in fuga salus; orante autem Crotilde, Devs fulmine insequentes repulit, & Clotarium seruauit. auctor Papyrius. [r] Oratio contra aduersarios quàm ira telis armata fuit valentior. Jacobus quoque Episcopus Nisibin vrbem, quam Persarum tanta multitudo vallauerat, vt humana ope insuperabilis esset, cumq; iam machinas intenderent, aggerem struerent, & cunctis exitio prona videretur, defendit, & totam barbarorum colluuiem euertit: postquam enim Devm exorauit, ingens culicum nubes hostium castris inuecta est, quorum tubis lanceisque cameli atque alia iumenta in rabiem acta, obsidionem soluere inuitos coëgerunt, vt Surius, Baronius, Ado, aliiq; referunt. Theodoretus, [s] Gennadius, [t] Cassiodorus, [u] Nicephorus. [x]

Crotildis oratio.
r In hist. Franc.
Iacobus Nisibita.
s In Theophil. c. 1. & l. 1. histor. c 7.
t De viris illustrib. c. 1.
u l. 1. c. 8.
x l 9. c. 28.

Oratione Oswinus rex Nortumbriæ, cum paucissimis ingentem Merciorum stragem edidit, vt narrat Sigebertus. [y] Afflictos enim & obsessos cum alia destituunt, fidum auxilium est ab oratione. Præfectus Nouodomi, quæ arx est in Liuonia, cum à Moscis arcto obsidio premeretur, iamque extrema formidarent, maximeq; barbari instarent, impotentes iras oratione vicit: postquam Deo per preces & lachrymas propitiato tela sumpsit, dextræ certæ Devs adfuit, & iaculum in cor impij ducis direxit, vt vnius leto castra dissoluerentur. Gagnæi, [z] Bizantini etiam cum triennio inclusi vallatique à Saracenis tenerentur, precibus numerosa castra fugarunt, & abnauigantes hostes fluctus hausit. Iuo testis, [a] & Blondus. [b] Ad orationem Aniani barbaros ab Aureliano imbre deiecit precum exauditor Devs, sanctoq; viro futurum prædixit fore vt cæderentur; nec fefellit: illos Aëtius paulò post

y In Chronic.
Mosci oratione victi.
z In Liuon.
Saraceni victi oratione & mersi.
a In Chronic.
b Dec. 1. l. 10.

post pene internecione deleuit, magis oratione S. Episcopi, quam armorum potentia, historiam recenset Turonens. [c] Lupus Episcopus Trecassinus cum furenti potentiæ regis Attilæ obsistere non posset, vrbem DEO commendatam aperiri iussit, tyrannus cum exercitu ferocissimarum gentium innoxius transiit, ne verbo quidem asperiore vsus. Vinxerat tot cædibus imbutas, tot rapinis conscleratas manus inaspectabilis quædam virtus, ne ad vllum scelus extendi possent. Eiidem armis Radegundis regina, vxor Clotarij, vincula disrupit. [d] & Robertus Franciæ rex dum in Ecclesia chorum regit & præcinit, mœnia castri, quod miles eius obsidebat, cecidere, in pio rege Josuam DEVS repræsentare voluit, nec æquare modo, sed præferre: absenti enim tubarum sine clangore victoriam præstitit.

S Aniani oratio.
c l.2.c.4.
S. Lupi oratio.
S. Radegundis oratio.
d Venantius. Fortunatus. Bandomina. Turon T.2. & l.9 hist. c.2. & 39. Sigeb. in Chronic. Vincentius.

§ 3.

Regum ista & aulicorum sunt, virorumq; nobilitate & dignitate illustrium, quorum sectari pietatem debent, qui eorum loca tenent. Pietas autem in precum perseuerantia magis, quam aliis virtutibus elucet. Nã in vsu ac functionibus aliorum sæpe multa intercurrunt obstacula ac difficultates: liberalitati obstat metus inopiæ, castitas est laboriosa, fortitudo & patientia aspera; vt à DEO petere bona nolis, deprecari mala detrectes, nulla in speciem excusatio prætendi potest. Gratissima est misericordissimo Patri precantium importunitas ac violentia. Si quid molestum est, patri propone, si conseruus te affligit, habes tribunal Domini. numquam negat aditum ille rex, qui vbique est præsens, nunquam in eius conclaue ingrederis, quin ille te vocarit? non fastidit longam orationem, quia illam ipse dictauit. nunquam repellit. Isaaco Monacho ante valuas oranti, templum vltro patuit. Æditituum, qui orantem conuitio vexauit, malus dæmon correptum exagitauit, vt Gregorius refert. [e]

Regum & nobilium est oratio.
Oratio Deo grata.
e l.3. dial. 14.

:us ostendit. Martyres sane in mediis tormentis la-
·i & semimortui ingentia precibus miracula edide-
ıt,quo ipsa infidelitas, quæ persuaderi non poterat,
ȝis conuiceretur; tormenta eos non miserabili ne-
ßitate, sed laudabili voluntate perferre. Exempla
ia nusquam desunt, hoc loco ponere non est neces-
Vnicum sufficit, quia & probatum & memorabile
Euphemiæ martyris Chalcedoniæ, de qua compē-
martyrologium Romanum hunc in modum. [p] p 16. sept. Euphemia oratio, & martyriū.
lcedone natalis S. Euphemiæ Virginis & Martyris, quæ sub
cletiano Imperatore, & Prisco Proconsule, tormenta. carce-
verbera, argumenta rotarum, ignes, pondera lapidum, be-
, plagas virgarum, serras auctas, sartagines ignitas pro
isto superauit: sed rursus in theatrum ad bestias ducta, cum
et ad Dominum vt iam spiritum suum susciperet, vna ex
orsum sancto corpori infigente, cæteris pedes eius lamben-
, immaculatum spiritum Deo reddidit. Eius vitam habēt
ıologium, Metaph. Lipom. T. 6. Illa nobilis gene-
obilior claritudine testimonij, q Christo dedit: in
ım iniicitur, orantem ignis reueretur, non vrit. in
rium, quod lupi, labraces, alii carniuori pisces im-
ant; orantem brutissima animalia non attigere, vt
to dentium ordine commolerent, dorso suo per
ıa triumphantem vexerunt; cum multa alia ora-
: auertisset, ne omnia vinceret, infelix astutia com-
ta est, quo preces præueniret: Nescienti parata fo-
:st, leui cespite tecta, vt in eam incideret; sed cum
·atione non cessaret, ab Angelo incolumis tradu-
, satellites in fraudem, quam struxerant, impege-
t. Serris iubetur secari, ferreas cuspides oratio e-
iit ne virgineum corpus lacerarent. Bestiis obiici-
ɔsa Deum plena fide, illam bestia qua poterant ve-
ione adorarunt. Tot experta supplicia, omnium-
ˈictrix, mortem non alio modo quam oratione
ıit: cum enim oraret Deum, vt liceret dissolui &
um Christo, cæteris bestiarum blandientibus, &
;ia lambentibus, vna vrsarum infixit optanti den-
: corpore solutam cælo immisit.

CAP. XXI.

In aula esse pietati periculum, & in omni administratione publica.

¶ 1.

Aula magister impietatis. DAniele magistro, adhuc puero hoc discimus regias dapes fugiente. [a] Principium omnino summæ impietatis à palatio ducitur, inde idololatria
a c.1.8. minis armata mentes inuasit. Hoc enim docet liber sa-
b c.14. 15.16. pientiæ. [b] *Acerbo enim luctu dolens Pater, cito sibi rapti filii fecit imaginem: & illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam DEVM colere cœpit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia. Deinde interueniente tempore, conualescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta.* *Idololatriæ initium ab aula.*

Chaldæus quoq; statuam auream fecit adorandam,
c, Dan. 2.1. altitudine cubitorum sexaginta, latitudine cubitorum sex, statuitq; in campo Dura, [c] Conuocatis autem o-
d c.3.4. & 5. mnibus, [d] *Præco clamabat valenter: vobis dicitur populis, tribubus, & linguis: in hora qua audieritis sonitum tubæ, & fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ, & vniuersi generis musicorum, cadentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex.* Fornax ab aulicis succenditur, & in socios Danielis septuplũ. Nec tamen ingenti miraculo Babylonis aula prorsus emendata est. *Statua Chaldæa.*
e c.4.16. Ipse rex suam potentiam miratur, [e] nesciens quod dominetur excelsus in regno hominũ. Balthasar quoq; hæres paternæ impietatis, non tamen pœnitentiæ fuit.
f c.5.2. [f] *præcepit ergo iam temulentus, vt afferrentur vasa aurea & argentea, quæ asportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo, quod fuit in Ierusalem, vt biberent in eis rex & optimates eius, vxoresq; eius & concubinæ.* Impietatem illi Daniel *Balthasar impius.*
g c.5.22. exprobrat, [g] *Tu quoq; filius eius Balthassar, non humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia, sed aduersum Dominatorem cæli eleuatus es: & vasa domus eius allata sunt coram te: & tu, & optimates tui, & vxores tuæ, & concubinæ tuæ, vinum bibistis in eis*

n eis: Deos quoq; argenteos, & aureos, & areos, ferreos, ligneos-
ue & lapideos, qui non vident, neq; sentiunt, laudasti. Alia
leinde in aula Dariana impietatis species. Atheismus. Darii aula atheos.
h] Nunc itaq; rex confirma sententiam, & scribe decretum h 6.8.& 9.
t nō immutetur q: o l statutum est à Medis & Persis, nec præ-
aricari cuiquam liceat. Porro rex Darius proposuit edictum,
- statuit. Porro aula quæ in mundo futi r i est potentis- Aula Antichristi.
ma, nimirum Antichristi, impietatem supra omnes
ugebit. magna erit potentia, quam millies arrogan-
a, & impietas exsuperabit. Eam Daniel describit. [i] i 7.25.
sermones contra Excelsum loquetur, & sanctos Altissimi cō-
et: & putabit quod possit mutare tēpora, & leges, & traden-
r in manu eius vsq; ad tempus, & tempora, & dimidiū tem k c.11.36. & seq.
ris. Et pluribus deinceps. [k] Et faciet iuxta volunta-
n suam rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnē
:VM: & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica & di-
etur, donec compleatur iracundia: perpetrata quippe est, de-
itio. Et Deum Patrum suorum non reputabit: & erit in con-
iscentiis feminarum, nec quemquam deorum curabit: quia
ersum vniuersa consurget. Deum autem Maozim in loco suo
erabitur: & Deum, quem ignorauerunt Patres eius colet au-
& argento, & lapide pretioso, rebusq; pretiosis. Et faciet vt
niat Maozim cum Deo alieno, quem cognouit, & multipli-
it gloriam, & dabit eis potestatem in multis, & terram diui- l c.8.23. & seq.
gratuito. Talis erit etiam Antiochus typus Antichri-
[l] Et post regnū eorū, cum creuerint iniquitates, consurget Aula Epiphanis.
impudens facie, & intelligens propositiones, & roborabitur
itudo eius, sed non in viribus suis: & supra quā credi potest,
uersa vastabit, & prosperabitur, & faciet, & interficiet ro-
los, & populum sanctorum secundum voluntatem suam, &
getur dolus in manu eius: & cor suū magnificabit, & in co-
rerum omnium occidet plurimos: & contra principem prin- m c.11.31.
um consurget, & sine manu conteretur. Antiochi quoq;
a ad Domini exemplum impia fuit. [m] Et brachia
o stabunt, & polluent sanctuarium fortitudinis, & aufe-
iuge sacrificium: & dabunt abominationem in desolatio-
: Et impii in testamentum simulabunt fraudulenter. Bra-
a sunt duces, aulici, & familiares, quos reliquit ad

monstris. Scitis Lutheri Stoicam necessitatem probari docet Alphonsus à castro. [s] Manant ista quoq; de cloacis Begardorum, qui hominem perfectum nō debere orare cōtendebant: vt legimus in legib. Clementis Papæ, [t] recensetq; Bernardus Luzenburgicus, [u] ille quoq; qui nostris calamitatibus prælusit, Wicleffus, vitalem orationem, hoc est bona opera probabat, vocalem, aut mentalem negabat esse necessariam. [x]

s De hæres. c. de orat. Begard.
t Ext. de hæres c. 3.
u De Begardis
x Thom. Wald. c. 1. & 2.

§ 3.

Paucos nunc inuenias qui Deum verum ignorent, & alios adorent, qui non sint dij, vt impietatem Clemens Alexandrinus definit. [y] Nemo tam audax est, qui Deum non timeat, aut sane audaciam suam audeat profiteri. Regnat passim alia quædam dimidiata pietas, in vtramque partem claudicans impietas, ideoq; duplex impietas, quia simulata pietas: quam malitiam rationis expertem vocat Nazianzenus. [z] quod eo, quo fieri debebant meliores, reddantur deteriores. Cogitant illi Deum patrem esse hominum se ab eo creatos, impium, & nobilitati indecorum nihil debere admittere. Sed magis corpori, quo bestiis similes sunt, quam animo attendunt, atq; inde est illa pietatis iactura. Nulla in his pietas est, nam pietatem fugiunt. Mores eorum describere fas est. Principes suos regesq;, aut etiā episcopos honoris causa comitati deducunt viri nobiles, mox aut ex templo ipsi diffugiūt, & in circulis prauis colloquiis sese delectant: aut si ita officium postulat, stationes suas vicinis locis in sacris ædibus seruant: oculos deinde impudenter, ne dicam impudice circumferunt, donec inueniant cuius obtutu se oblectunt, tempusq; quo inuiti templo velut ergastulo includuntur sine tædio consumant. Vultum deinde ferocem toruitatem præferunt, hoc nobilitati decorum rati, capitis iactatione, oculorum nutibus, frontis nubilo, superciliorum adductione, humero-

y Exhort. ad gentes.
z orat. 1.

rum attractu, manuum crispatione, corporis fracti mollitie, pedum subsaltu fidem faciunt, non venisse ad orationem, sed velle spectari. Deinde ne inter tremenda quidem mysteria fabulis, risibusque temperant, genua grauatè quasi generositati indecorum sit, submittunt, preces muliercularum & Monachorum opus esse causati, fortunam suam ita abiiciendam non esse putant, certe non faciunt. Non Sacerdotum, non populi suppliciter orantis vllus respectus, non exempli non famæ. Gloriosum esse iudicant, & magnanimum non subdi, non deditum esse religionibus: pompatice ingredi, palam ostentare contemptum numinis.

Ex impietate laudē quærunt.

¶ 4.

Quam illi in præcipiti stent, quantum à Deo absint quam exitio vicini, quia ignorant, miserrimi. Ac principio quidē indubitatum signum est eos, quos illa impudentia se in sacras ædes inferre videmus, extra Dei gratiam esse; ideo letali crimine obstrictos teneri. Non enim in corde ipsorum diffusam esse caritatem per Spiritum sanctum, qui datus sit illis ostendit tanta ab oratione, hoc est à Dei alloquio abalienatio. Non enim aguntur Dei spiritu, itaque nec filij sunt, exagitat igitur eos spiritus à Domino malus, adeoque trahi captiuos, vt à Deo nihil boni petere velint, aut valeant: nec adiuuat illos Deus nihil orantes, sed in publica Ecclesiæ precatione proteruientes. Alia ratio est eorum quorum orationes impediuntur vagis, & vanis cogitationibus, quorum animus à se fugit, & quærit cancellos, quibus includat auolationes, & obices, quibus vagos retineat motus, conantur stare ad Deum; vt Augustinus loquitur. [a] & se tenere vt stent, & quodammodo fugiunt a se, tolerat tamen ista Deus. At vero vocatum à rege, stantem in eius conspectu ab eo ad alia se auertere, ingentis est contumeliæ: Signumq; animi à creatore prorsus abalienati.

Fuga orationis signum grauium peccatorum.

a *In Psal.* 85.

Quæ-

Quemadmodum autem deuotio, familiaritas cum DEO, studium precandi signum est prædestinationis, filiorum enim ista sunt, ita horror rerum sacrarum, tædium orandi, fuga pietatis indicium est reprobationis. Seruorum enim est, faciem Domini fugientium est metuentium. Tales enim de excelsis virtutum fastigiis diabolus in profundum malorum detraxit, quod aliis multis contingit, quos DEVS ad summum bonorum verticem reducit, sed illi deiecti redire spernunt. Impius enim cum in profundum venerit, contemnet. [b] Impietas non finit eos ad DEVM respicere, vnde delapsi sunt. Augustinus. [c]

Fuga orationis signũ reprobationis.

b Prou. 18.
c De verb. ap.

Potest quidem & illos liberare DEVS, sed fere reprobi sunt; Nec paucos eiusmodi noui quos subita mors abripuit, aut etiam duella, nec orandi spacium habuerunt, quod valentes contempserant.

CAP. XXII.

Causa cur in aula deuotio facile intepescat, remedia, & adhortatio.

¶ I.

ALias impij causas prætendunt, alias nouit veritas, & cum dies venerit postremus mundi, iudicabit. Magnæ Danieli, & sociis erant occasiones, imperium tyranni, accensa fornax, rictus leonum, quæ omnia facile superarunt. At nunc si quis dapes inferat, calicem miscet, principem vestit, equos, aut canes, aut accipitres curat, de oratione se excusat, occupationum moles & molestias precibus opponit. Omnis causa profano sufficit, ne ad DEVM accedat, magna, parua, etiam nulla. Ocium non est, inquiunt, tolle negocia ociosa, erit tempus ad negociosum ocium, ad ocium orationis, sabbatum animæ DEO vacantis. Tolle lusus frequentes, confabulationes ociosas, criminosas, cogita-

Causa fugienda orat.

Occupationes prætenduntur falso.

tiones friuolas, imaginationes infructuosas, lectiones noxias, somnolentiam, comessationes, ornandi comendique muliebrem in morem probra, curiosam aliæ vitæ inuestigationem. Tolle iram, superbiam, inuidiam, amores, non deerunt tempora expediendæ salutis, supererunt ad preces horæ, si nullæ impendantur vanitati, nullæ exitio. Danieli cura totius Monarchiæ impendebat, vastum onus, à
a c.6.2. multis petitum, paucis bene gestum, [a] omnia vero ita administrauit, vt inuidia nihil culpandum viderit: & tamen tempora orationis quotidianæ habuit, hebdomadas sibi disposuit: etiam æger DEO,
b 8.v.vlt. DEO, & regi seruiit. [b] Danielis imitator egregius fuit Rumoldus filius regis Scotici, iam à teneris cœlesti gratia illustris, cum lusibus, & recreationibus, spectaculisque se æquales delectarent, dissimulanter secedebat, & solus diuino alloquio fruebatur,
c *In vita eius.* Theodoricus, [c] Surius, [d] magnæ deinde sanctitatis Episcopus Dublinensis factus, vitæ inte-
d T.7. gritatem, & dignitatis sacræ honorem fuso pro Chri-
e *Molan. Ind. Sanctorum Belus. Surius. T.S. in actis Gummari.* sto sanguine purpurauit. [e] Par tibi sit voluntas inuocandi, non deerit qui exaudiat. Quod si nec Danielem, nec Rumoldum imitari libet, in ipsis negociis animum ad DEVM erige, & arcano mentis suspirio redemptorem implora. Fecit hoc quoque Rumoldus, fecit & Ludouicus Gonzaga Princeps & aulicus, cuius in manibus vita est. Nullus la-

Semper orandum. Ludouicus Gonzaga. Alexander.

bor excludit preces, omnis industria illis vtitur, omnis afflictio postulat. Alexander in tormentis, imperante Aureliano cum varia interrogaretur, generosa libertate molestias submouit. *Habere se, quod cum DEO ageret: non posse sibi esse ocium, quo homines audiat.* An illum in catasta, inter sulcantes vngulas, & lucentes faces verberaque iacere, an cum Christo in solio considere, & regnare dicemus, cum tam præsenti pectore respondet? Verum ista à Palatinis vix postulare audeo, illud negare ipsi non possunt.

Illo ipſo tempore quo templa adeunt, precandi ocium ſibi eſſe, cogitationum turbas excludendas eſſe.

Templum enim domus orationis eſt, quod in circum, theatrum, tonſtrinam non eſt conuertendum. Deinde hoc ſibi perſuadeant, dies feſtos ſuo inſtituto preces poſcere. Cætera diei momenta ex lege DEI vetantur noxiis actionibus impendere, quod nemo negat. Addo etiam inutilibus, infructuoſis. Si enim verbum ocioſum ab ore Chriſtianorum Chriſti decreto proſcriptum eſt, illique parata eſt iudicis ſeueritas, certum eſt ocioſarum quoq; actionum cenſuram ad tribunal, cui omnis anima ſiſtetur, pertinere. non igitur cuiquam liberum eſt ſortiri quid dicat aut agat, ſed ad finem vltimum omnia referenda ſunt, etiam riſus, & facetiæ. *Templum domus orationis.*

§ 2.

Veræ igitur cauſæ ſunt, quibus à pietate, & deuotione auocantur aulici, vt ante dixi, peccata, quæ conſortium cum DEO excludunt. Deinde incuria ſalutis, & damnationis, quæ velut remota minus mouent, accedit amor rerum, quæ in regno ſpecioſæ videntur, occupationes non neceſſariæ, quæ germen deuotionis à ſpiritu ſatum ſuffocant, mentem obtenebrant, anguntque vt ad creatorem reſpirare non poſſint; Nam veluti defluxus, fauces animæ obſident, ſpiritusque intercludunt, vt letali angina pereant, excuſſa omnino religione, quæ tamen fulcrum imperiorum eſt. Auget morbum periculoſum ocium & ſegnities, actionum prauarum, vt Baſilius ait, initium, [f] ex qua rerum inutilium cupido, & inane negotium oritur. Plus etiam detrimenti adferunt apparatus, epulæ, deliciæ, intemperantiæ. Oratio animæ ſobriæ opus eſt, comes ieiunij. *Veræ cauſa pietatis impedita peccata. Incuria ſalutis. Amor mundi. Occupatio. Ocium.* *f In regul.* *Deliciæ.*

Danie-

g c.9.3. Danielis illa cura. [g] *Posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiuniis, sacco, & cinere.* h c.10.2. & deinde. [h] *In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neq; vnguento vnctus sum.* i c.10.12. Hæc Deus quoque probauit. [i] *Noli metuere Daniel, quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligengendum vt te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua: & ego veni propter sermones tuos.*

Ea causa diuitum quoque remissior est oratio, difficiliorque in cœlum ingressus, quam cameli per foramen acus transitus. Obsiti enim curis & deliciis exiguæ gratiæ scintillam facile opprimunt. *Voluptates.* delicias sequuntur brutæ voluptates, precia vestium, quæ vires *Vestes.* animæ eneruant, rerum spiritalium horrorem adferunt, ineptam leuemque & gestientem ex rebus inanibus lætitiam, *Lætitia, ioci.* in iocos, & dicteria, risusque effusio, quæ facit, vt à seriis cogitationibus abeant, atque euanescant, hæc enim etsi leuia videantur, animi tamen deuotionem, ac tranquillitatem prorsus auferunt. Incredibile enim est, quam pietati obstet leuitas, homines & Deum ludibrio habitura, si inualescat. Perniciosius est odium, inuidia, æmulationes, quæ aulam valde infestant, oratio & deuotio ex DEI caritate proximique procedit. Humilis sit oratio necesse est, in aula multa sunt, quæ animi confidentiam, ac fastum augeant, ad aliorum contemptum inducunt. Hinc torpor, somnolentia, acedia, euagatio, malitia, desperatio, meliorum contemptus. Qualis Hircanus Pontifex Judæorum, qui irritatus à Pharisæis, sese Saducæis dedit, k *Ioseph.* in omnem licentiam effusus. [k] Ad extremam enim impietatem deueniunt, qui mature cursum non abrumpunt. Et plerunque eo ruunt nescij, tantum se venisse sentiunt.

Postremo plurimos deterrent sociorum exempla, & irrisiones.

§ 3.

Pietatem igitur amplectimini ad omnia vtilem, cui promissio data est vitæ præsentis & futuræ. vt Paulus monet. [l] Cæteræ virtutes in admiratione sunt, pietas amabilis est, DEO & hominibus. Illa beatum facit, vt Moyses & Dauid consensu exponunt. [m] Christiani nota est, non tituli, non dignitas, sed fides; & oratio fidei, saluatrix corporum atque animorum. Hæc constantes efficit, & vere nobiles, quos oportet, vt apud reges, ita apud DEVM habere primas, hæc est aurea clauis honoratæ admissionis instrumentum, & signum. Qui regia insignia in acie gerunt, robustos esse oportet, ne erepti vexilli dedecus legionibus exprobretur, proceres quoque spiritalibus armis instructos poscit Ecclesia, ne per eos religio prodatur: Chrysostomus suis frequenter inculcat: Vires oratione comparantur. Hanc vero etiam pietatem requiro, quæ non modo DEVM animo teneat, sed ita cultu illius tueatur, vt quicquid illi aduersatur abhorreat, ac vitet. Marcum Aretusium imitentur, & suspiciant, [o] fanum dæmonis Constantino imperante euerterat, Ecclesiam DEO construxerat, magno gentibus erat odio, carus Christianis, conuersa republica, Juliano rerum potito, ciues in vltionem consurgunt, Marcum in vincula coniiciunt, vt templum euersum suo sumptu restituat, imperant: recusantem atrociter verberant, in eculeo distendunt, in cloacam coniiciunt, puerorum stylis lancinant, melle oblitum apibus exponunt, tandem si templum extruere nolit, vt redhibeat sumptus, postulant, hoc quoque negantem vrgent, vt saltem dimidium restituat, eo demum, ventum, vt vel exiguum conferre vellet. Ille in dolorum acerbitate improbos irridens respondit: *Ad impietatem obolum conferre, perinde esse, ac si omnia conferas.* Hæc vera pietas est, quam perpetua inter cruciatus oratio fouit, ne vsque eo dolor excresceret, vt Deum excuteret. Valentinianus quoque minima symbola impietatis oderat.

Pietas ad omnia vtilis.
l 1. *Tim.* 4.8.
m *Deut.* 13.
n *Psal.* 1.1.

Nihil contra religionem faciendum.
o *Metaph.* *Surius* *Mombr.*
Marcus nihil pro impietate facit.

Valentinianus aditno colaphum infregit.

rat. Aquæ lustralis guttula in idolio in vestem transeuntis inciderat, indignatus æditur, nihil Juliani præsentiam veritus, colaphum infringit, laciniamque profano humore impuratam abscindit. post mortem Juliani ad imperium vocatus est. Pietatis studium etiam in defensione antistitum religionis cernitur. Basilium Judex impius in vincula ducere statuerat, ad præsulis iniuriam adeo populus fidelis exarsit, vt iudicem summo labore Basilius liberarit, ne discerperetur. [p] Bosonem regem Arelatensem Otho, quod Episcopo inter sacrificandum alapam inflixisset capite damnauit, ratus iniuriam DEO factam seueris exemplis puniendam. In vsu quoque rerum mediarum, quas adiaphoras vocant, pietas habet locum, ostenderunt hoc Byzantini & Antiocheni eodem in negocio factis contrariis, vtrinque laudandis. Julianus Apostata cibos omnes, qui in foro Constantinopoli veniebant, idolis consecrarat, vt Christianos, si sacrificiis pollui nollent, fame torqueret, si idolothytis vescerentur, peccati argueret, omnibus attonitis, & cibos horrentibus, proceres opulenti, atque aulici, spreta Cæsaris sæuitia incontaminatas escas largitione sancta populo donarunt. Eadem arte cum Antiochenos aggrederetur, irrisus est. Illi idolothyta edebant, & idola detestabantur, inter cœnandum enim hilari irrisione clamabant: *Idolum nihil est in mundo.* [q] Facta contraria, vtrinque pietatis & prudentiæ plenum. Constantinopolitani abstinentia odium idololatriæ profitebantur, ne gulæ fidem postponere viderentur. Antiocheni libertatem Christianam vsurpabant, impiosque docebant, munera DEI scelere hominum, & superstitione non inquinari.

p In vita Basil.

Iuliani malitia.

Pia liberalitas.

Antiocheni.

q 1. Cor. 8.4.

Quanta cura priscis pietatis fuerit, vel inde est manifestum, quod etiam signa, & libros de religione scriptos vel morte defenderent. Tantum nefas habebatur, vt qui sacros codices persecutoribus dedissent, tra-

Tradere codices scelus.

traditores vocarentur, atque execrabiles haberentur. Romæ est commemoratio [r] plurimorum martyrum, qui spreto Diocletiani imperatoris edicto, quo tradi sacri codices iubebantur, potius corpora carnificibus, quam sancta dare canibus maluerũt: inter eos pleriq; magnates & aulici Romanæ nobilitatis. [s] Edicti meminit Augustinus, [t] Eusebius, Optatus Mileuitanus. [x] Verum iam ante quoq; Cypriani tempore hoc dæmon inuenit. Et Arnobius [y] testatur tum quoq; in codices sacros sæuiisse gentium furores. Hoc igitur est pietatis ne minima quidem in re cedere, vbi Deus læditur. Quin laborum, & meritorum suorum præmia poscere, quæ ad pietatem, orationemq; faciant, cætera oportet spernere. Terentius nobilis in aula Valentiniani, & Valentis, deinde legionum tredecim ductor, cum rebus fortiter gestis præmia Valens pollicere-tur, iuberetque edicere quid optaret, pro Orthodoxis Ecclesiam, & liberum religionis vsum postulauit, grauiter hoc ab impio, quasi hæresin exprobraret, acceptum est, discerptus libellus, preces contumeliose sunt reiectæ. ne tamen virum fortem alienaret copia alterius beneficij cautius petendi iterata est. Terentius quam pio animo priorem postulationem indignanti ingessit, tam magno alia munera contempsit. Nec aliud deinde poposcit, omnia inferiora suis meritis arbitratus, & imperatorum amicitiâ ad pietatem duntaxat vsurus. Historia est apud Sozomenum.

r 2. Ianuarii in martyr.
s Vsuardus Beda.
t l. 7. c. 2. de baptismo. L. 3. c. 27. contra Cresc. Lib. 8. c. 3. hist.
x Contra Parmen.
y L. 4.
Terentius.

§ 4.

Quare nec à regibus, nec à Deo quælibet postulanda sunt, si Chrysostomi [z] consilio obsequamur, sed quæ prosint animo, qui enim ad vitiosas affectiones intentus Deum precatur, vt assentiatur, delirus est. Quin multa sancte petuntur, quæ vtiliter, aut iuste negantur. Acathius martyr expectatione tormentorum turbatus parci sibi optabat, ipsis deinde cruciatibus

Animi bona petenda.
z. De orat.

tibus robustior, cum dire vexaretur, & clamaret, Christe ne derelinquas me; auxiliũ expertus est. Cum post multa supplicia oraret, vt spiritum DEVS susciperet, iussus fortis esse diuina voce, & ad alia certamina seruatus est, vt coronæ decus cresceret, & multorum saluti constantia prodesset: nec ille ingratus plus dolores animose subiuit. Quæ ratio si in aduersis nobis occurreret, facile cuncta tolerare possemus.

CAP. XXIII.

Aulicæ impietatis singulari seueritate Deus vltor.

§ I.

IMpietas vel in DEVM exerta, audacter, & absque aliorum iniuria, vel in sacros homines, aut templa, sacra instrumenta, & res DEO oblatas committitur. Primæ impietatis documentum est Nabuchodonosor, dum statuam adorandam proponit, aureum Deum
a c.3. pro vero [a] dum suam potentiam DEO opponit, &
b c.3.15. fortiorem facit. [b] *& quis est Deus, qui eripiet vos de manu*
c c.4. *mea?* Talem se ipse describit. [c] Talem Baltasarem Daniel c.5. Talis Darius & proceres erant, qui in lo-
d c.6. cum DEI regem per dies triginta substituunt. [d] Hoc
e c.7.24. faciet & cornu paruulum [e] dum sermonem contra
f c.8. & Excelsum loquitur. Tales Antiochus & Antichri-
c.11. stus. [f] *eleuantur enim supra omne, quod dicitur Deus.* Ta-
g c.14. les Darius & Babylonij. [g] Beli & Draconis adorato-
h 2.par.c. res. Talis Sennacherib Assyrius Deum Israëlis subsan-
3.2. nans. [h] Talis Pharao cubans in medio fluminum
i Ezech. suorum, & dicens: *Fluuius iste meus est, & ego feci memet-*
29.3. *ipsum.* [i] Tales Syri quoque, qui Deum montium,
k 3.reg. & non vallium dixerunt. [k] Talis Pharao alius ob-
20.28. duratorum exemplar, [l] qui respondit: *Quis est Domi-*
l Ex.5.2. *nus, vt audiam vocem eius, & dimittam Israël? nescio Domi-*

num,

num, & Israël non dimittam. Quanto iam ista rarior est impietas, tanto altera frequentior, qua sacra, sacrorumq; ministri & antistites læduntur. Deliquit in illo etiam grauiter Nabuchodonosor templi euersor & vasorum direptor. [m] *Et tradidit Dominus in manu eius Ioakim regem Iuda, & partem vasorum domus Dei: & asportauit ea in terram Sennaar in domum Dei sui, & vasa intulit in domum Thesauri Dei sui.* Et liber Paralipomenon. [n] *Vniuersaq; vasa domus Domini, tam maiora, quam minora, & Thesauros templi, & regis, & principum, transtulit in Babylonem.* Ipsum templum incendit. [o] *Et succendit domum Domini, & domum regis: & domos Ierusalem, omnemq; domum combußit igni.* & deinceps. [p] *Columnas autem æreas, quæ erant in templo Domini, & bases, & mare æreum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, & transtulerunt æs omne in Babylonem. Ollas quoq; æreas, & trullas, & tridentes, & scyphos, & mortariola, & omnia vasa ærea, in quibus ministrabant, tulerunt.* Nabuchodonosor quidem illa abstulit, sed tamen tanquam vasa DEI, in templo DEI sui posuit, Baltasar ad profanum & luxuriosum conuiuium adhibuit [q] ideoq; eadem nocte periit. In sacerdotes quoque Nabuchodonosor animaduertit. [r] *Tulit quoque princeps militiæ Saraim sacerdotem primum, & Sophoniam sacerdotem secundum, & tres ianitores.* Deinde socios Danielis in fornacē coniecit. [s] Medi & Persæ in Danielē impij fuerunt. [t] Antichristus, quemadmodū Antiochus fecit, sanctos altissimi multis modis conteret. [u] Et sine discrimine sæuiet. [x] *Et interficiet robustos, & populū sanctorū secundum voluntatem suam, & dirigetur dolus in manu eius: & cor suum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet plurimos: & contra principem principum consurget, & sine manu conteretur.* Varia autem erit mortis imago. [y] *Et docti in populo docebunt plurimos: & ruent in gladio, & in flamma, & in captiuitate, & in rapina dierum.* Acerbissima porrò futura est persecutio. [z] *Et veniet tempus quale non fuit ab eo ex quo gentes esse cœperunt vsq; ad tempus illud.* Fuit & inter perse-

m *Dan.* 1. 2.
n 2.*c.*36. 18.
o 4.*Reg.* 25.9.
p 4.*Reg.* 25.13.& 14.
q *c.*5.23.
r 4.*Reg.* 25.18.
s *c.*3.
t *c.*6.& 14.
u *c.*7.25.
x *c.*8.24. & 25.
y *c.*11.33.
z *c.*12.1.

cutores veteres Ptolom. Philopator, sed monitus desiit.

¶ 2.

Pœna impietatis. Quemadmodum prisci tyranni, portenta generis humani, signarunt factis impiis absolutam & omnia scelera superantem Antichristi impietatem, & pœnis eiusdem supplicia & interitum. Ita nunc quoque in aulis versantur monstri illius anteambulones: illi sacra iura violant, res diripiunt, profanant, manu & consilio potentes. hic tribunali suo premit Episcopos, ille decimas detinet, & rapinis iustitiæ speciem imponit. alius parochos seruituti subiicit, prælatos exagitat, bellum infert. multi conuitiis excipiunt sacerdotes; & quidem multi merentur contemni, non tamen absque crimine sunt, qui eos insectantur. Totum hoc genus impietatis à Deo semper grauissimè punitum est, atque imposterum punietur: seruorum enim suorum sanguinem vindicat. Describit septem eorum plagas Joannes [a] quibus terra vehementer affligitur. & clamat Angelus aquarum. [b] *Iustus es Domine, qui es, & qui eras sanctus, qui hæc iudicasti.* Sic & Babylonio scorto ruina grauis impendit. [c] *Reddite illi, sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundum opera eius: in poculo quo miscuit, miscete illi duplum.* Ad magnates & aulicos pertinet comminatio & immutatio, qua Angelus ad cadauera procerum vocat aues cœli, tanquam ad lautum conuiuium. [d] *Et vidi vnum Angelum stantem in sole, & clamauit voce magna dicens omnibus auibus, quæ volabant per medium cœli: Venite, & congregamini ad cœnam magnam DEI: vt manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum & seruorum, & pusillorum, & magnorum.* Sunt illi Gog & Magog, qui soluto dæmone sæuiunt, qui [e] *ascenderunt super latitudinem terræ, & circuierunt castra sanctorum, & ciuitatem*

Pœna procerum grauior.

a *Apocal.* c.16.
b *c.*16.5.
c *Apoc.* c.18.6.
d *Apoc.* c.19.17. & 18.
e *Apoc.* c.10. v.8. 9. & 10.

tatem dilectam. Et descendit ignis à Deo de cœlo, & deuorauit eos: & Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi & bestia & pseudopropheta cruciabantur die ac nocte in sæcula sæculorum. Etsi enim omnium, quos propter crimina inferis cæleste tribunal addixit, animas & corpora vastabit ignis, potentum tamen cum bestia ipsa, & Pseudopropheta potentior futurus est cruciatus. Cuius rei indicium est; quod etiam hac in vita supplicia euadere non soleant. Pharaonem cum exercitu mare Erythræum obruit, Assyrium cæso exercitu filij obtruncant, Nabuchodonosor ad bestias relegatur, Balthasari vnius noctis negantur induciæ; omnium istorum progenies interiit, Antiocho sera pœnitentia non profuit, Asiatici reges continua laniena perierunt, & supersunt nostro tempore horrenda exempla, quæ sibi quisq; proponere potest: nam & recentia sunt, & insignia. Nec tamen omnium supplicia in hac vita cernuntur: cuius rei causam nos docet Chrysostomus, ne de resurrectione desperemus: credimus enim Deum, quem occulta non fallunt, etiam ab illis iustas pœnas exigere, quorum vita suppliciis vexata non est. Heliodorus, Iason, Simon, manum Domini experti sunt vltricem, ad omnium horrorem; alios ira DEI consumpsit nobis incognitos, non tamen immunes; quibusdam etiam supplicia prædixit, vt testatur Jeremias. [f] *Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad Achab filium Coliæ, & ad Sedeciam filium Maasiæ, qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter: Ecce ego tradam eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, & percutiet eos in oculis vestris. Et assumetur ex eis maledictio omni transmigrationi Iudæ, quæ est in Babylone, dicentium: Ponat te Dominus sicut Sedeciam, & sicut Achab quos frixit rex Babylonis in igne: pro eo quod fecerint stultitiam in Israël, & mœchati sunt in vxores amicorum suorum, & locuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non mandaui eis: ego sum iudex & testis, dicit Dominus.* Celeri & horrendo exitu procerum peccata plectit: Julianum

Non omnes puniuntur.

f c. 29. 21. & seqq. ad 24.

Pœna procerum.

Impii puniti. Juliani Apostatæ auunculum, quod sacra Ecclesiæ vasa polluisset, vermes exederunt. eodem in crimine Felix diruptus est medius, teste Theodoreto. [g] Heron computruit, Theotecno blasphemo oculos vermes, ipse linguam deuorauit: Cresconium Stilico violenter ab Ecclesia abripuit, ipsi subsidio templum non fuit: Stiliconem ilico Cæsaris ira consumpsit; Stiliconis facinori, qui in theatro plaudebant, à Leopardo discerpti sunt. Tantum scelus, in alienam impietatem consensus! Eutropius asylum Ecclesiæ, quod violauit, trepidus petiit, Mascheschil vastator Ecclesiarum, de ponte præcipitatus est. Sozomenus, Theodoretus, alij. [h]

g *l.2.c.11.12.*

h *In hist. August.*

Leutharis propter prædas sacrilegas Phreneticus ac rabidus sua membra laniauit ac deuorauit: nec immerito, vt qui matris suæ Ecclesiæ opes, pauperum patrimonia in viscera condiderat, carnes suas in idē barathrum mitteret, æternum arsuras. nec sociis pœnitentiæ tempus datum: plerique apoplexia, & mentis errore ac delirio obierunt. Lattami monasterij direptores naufragio, & lancearum suarum ferro confixi periêre. Pompeius templum Dei contra legem ingressus, in naue tyranni à spadone confectus est, oculos in aspectu sacrarij profanos toga inuoluit. Crassus, qui auream trabem inde abstulit, liquefactum aurum ad Carrhas bibit. *Pinianus.* Pinianus Asiæ Proconsul, Christianos in gratiam impiorum Imperatorum suppliciis vexabat, ille quidem morbo correptus per Antimum & Sisinnium, quos Lucina aduocarat, & peccato, & morbo liberatus est: Christianorum deinde patronus, defensor, & cum opibus valeret, altor. *Charemon.* Chæremonem autem auctorem persecutionis dæmon arripuit, sanctos quos occiderat nequicquam inuocantem. [i] Periculosam defensionem impiorum rex Theodebertus sensit: ad templum venit & quidam cum eo, quibus *Nicetius.* Nicetius sacris interdixerat, Episcopus negat sacrificia oblaturum Deo, nisi profani & execrabiles exissent;

i *Menol. 23. Nou.*

ſent; Theodebertus regio faſtu reſtitit, ſuam hoc contumeliam interpretatus; cum neque de ſuo iure Epiſcopus, neque de pertinacia rex quicquam remitteret, energumenus exclamans, occultum regis adulterium ingenti illius verecundia publicauit, coëgitq́; grauiora metuentẽ excedere templo. [*k*] De Nortmannorum interitu Lambertus, & Sigebertus, & noſter Andreas Brunnerus. [*l*] Burcardi ſacrilegia inimici telis probris q́ue certatim ingeſtis vlti ſunt: adeo rerum diuinarum ignarus erat, aut cupidine cæcus, vt calicem quem abſtulerat, viuus reddere noluerit, vxori mandarit, vt poſt mortem reſtitueret. [*m*] De Bertholdo Marchione triſtem, ſed ad exemplum hiſtoriam recenſet vtilem Arnolphus [*n*] & Brunnerus [*o*] quam eius verbis referam. *Eo ingenio Bertholdus Marchio fuit, qui D. Emmerammi opibus inhians, cum Michaëlis conſtantiam perfringere nequiret, iuratos teſtes daturum promiſit, & rebus neceſſariis omnibus oſtenſurum, ſe merum liquidumq; ius poſtulare; Compoſita ſtrenuè fallacia, duodecim viros boni omnes ſanguinis produxit; eos Michaël tactis aris, ad paſtorale pedum D. Emmerammi concipere iuſiurandum iuſſit: quod cum illi intrepidè feciſſent, peſſimis exemplis ordine omnes perierunt; Arnolphus Vohburgenſis Comes, qui factum annotauit, Arnoldum paternum auum ſuum præſentario ſupplicio, obſtupeſcente brachio, multatum, poſt annos pauculos Nabæ fluminis vorticibus hauſtum, ſaluo comitatu, ſcripſit. Reliqui nihilo mitiora paſſi perfidiam ſuis quique ſuppliciis luerunt: oculis alius, alius mente captus, alter animam cum aluo effudit, alteri laqueo extorta eſt; duo arſerunt, prior cœleſti, poſterior familiari flamma, quæ domum iuxta Dominumq; eodem incendio inuoluit. Alius reſolutis neruis, aqua intercute alius extabuerunt: fuit quem Herculanus morbus, fuit quem carcinoma depaſceret; denique qui mitiſſimè plexus eſt, mancus luſcusque ſua ſociorumq; funera iam non integer ſpectauit.*

k *Turon. de ſanct.* c. 17.
l *L. 6. Bauar.*
Bertholdus.
m *Brun. l. 7. Bauar.*
n *L. 1. c. 13. de vita S. Emmear.*
o *L. 8. pag. 515.*
Perfidiæ pœna.

§ 3.

Frequenter in ſe vindices ſæuiunt, amantq; manus,

aut insaniam augent impij. quæ summa pœna est. Quales illi, qui *dixerunt* DEO: *Recede à nobis.* [p] Joannes Angliæ rex præfractæ malitiæ, cum exercitum à Gallo cæsum audisset, mœstus cibo abstinuit, deinde multa in DEVM maledicta congerens actus est in furorem, vt pœnitentiæ suæ illum pœniteret, professus nihil bene sibi cedere postquam cum DEO & Pontifice in gratiam redisset. [q] Maior humana væcordia Vitæi Codri fuit: cum ædes arderent, damno furenter irascebatur, rabieque plenus conuitia contra CHRISTVM iactabat Matremque CHRISTI. Veritus autem ne aliquando animum impietatis pœnitentia subiret, orabat, ne in morte se veniam fortè precantem exaudiret, inferis iam animam se deuouisse, nolle in cœlum recipi. [r] Rara tanti sceleris pœnitentia, aut sera, quia seruili metu coacta, timore pœnæ, non amore iustitiæ. *De Ragenario Nortmannorum duce Aimoinus*, [s] *& Brunnerus.* [t] *Eminuit ante alios in ipsum latronum ducem Ragenarium vindex* DEI *manus, qui cum immensam auri vim in Horuci principis conspectu effudisset, & reuulsos ex porta vrbis Parisiensis vectes truncumque trabis è D. Germani cœnobio excisæ, infamia spolia, iactabundus velut in triumpho ostentaret, impiaque dicacitate bellum sibi cum viuis negaret fuisse, sed cum laruis tamen se luctatum; quod in Francia tumuli tumultuari soleant; nam præter Germanum capularem senem & iam olim defossum, mortalium neminem ausum secum congredi; intempestiuam vrbanitatem nouo supplicii genere exsoluit: in eodem enim vestigio oppressus afflictusque solo, miserabili quiritatu regiam compleuit, Germanum inclamans vindicem sceleris sui, cuius sibi manibus animam elidi sentiat: cumque triduum integrum inter tormenta exegisset, ad vota non profectura conuersus, statuam auream ad sui corporis modum fingi iussit, quam Kobbo legatus placando Germano piaculare anathema Parisios deferret, promissione adiecta, simul ac vires recepisset, Christo se nomen daturum: sed irrita preces pondus non habuere,*

p *Iob. 21.*
Ioannes rex Angliæ furens.
q *Herolt. l. 5 c. de bello sacro.*
r *Barth. Senonensis De trãsl. S. Germ.*
t *L. 6. Bau. p. 127.*
Sacrilegii, & perfidiæ pœna.

buere, nouusq; sui sæculi Antiochus vltima omnia passus, folliúq; in morem inflatus, confusis sensibus, monstrum hominis, rupto tandem ventre infelicem animam cum visceribus eiecit. votiuum aurum templo receptum non est, ne impurissimi latronis imago sanctitatem loci inquinaret. Similem exitum reliquorum fuisse idem Kobbo retulit: quin insontes etiam grassantis luis contagione carpebantur, vt quotidianis funeribus Libitina non sufficeret; manassetque malum latius, nisi Horucus feralem illam regni sui pestem carnificis gladio subiecisset: præcisa capita Christianis, quos captiuos abstraxerant, annumerata, iique sine pretio dimissi memorabilem de suis victoribus triumphum egerunt, quo nonnihil acceptæ cladis emollita est acerbitas. Eadem fortuna Rudolphi Nortmanni fuit à Phrisiis cæsi, quia par culpa. De Gundacaro, qui ad Morauos transfuga, Dei vindicem manum non effugit, audire lubet grauissimum & elegantissimum historicum Brunnerum. [u] *Nam simul atque in locum certaminis ventum est, aduersæque constitêre acies, tantus Gundacaro repente iniectus diuinitus pauor est, & tam densa animo offusa caligo, vt nihil neque prouidere ipse, nec militi præcipere posset: cumque torpentem socii excitarent bonumque habere animum iuberent: Vos quidem,* inquit, *macti virtute este, milites, & si quid in dextra opis est, aras focosq; defendite; mei vobis vsum irata fortuna negat; iniquam dicerem; si mitiorem meruissem. estis superi, nunquam impunè læsi? ingentes vires lassata cœli patientia: neque grauior vindicta venit, quam cum diu dilata est. Nunc ego Diuorum Manes toties irrisos manusque Emmerammi sentio, ad quorum olim aras perfidum Ludouico regi regiisque filiis Sacramentum dixi, nullâ reuerentiâ erga testes mortuos: sed viuunt profecto & tota me mole premunt, armisq; impeditum & nexum furiis scelerum meorum victimam hostibus obiiciunt; atque vtinam vno eoque vili capite satisfieri superis hominibusque possit! Hæc cum sibi ipse vaticinaretur iamiam periturus, superueniente Carolomanni exercitu opprimitur, vir non vna morte dignus. diffusus à Duce in exercitum pauor ex bello cædem fecit; Carolomannus*

u *L. 6. Bauar pag.* 176.

victoriam nobilem cælitibus gratulatus laureatas ad patrem literas misit, quæ non illum modo, sed Ratisbonam omnem gaudii festæq; lætitiæ impleuere; supplicationes per omnia templa decretæ; sonuerunt ex turribus æra, mixtæq; plaudentium voces Emmerammum inclamantes, quod illius potenti dextra præsentiq; ope cæso superbissimo hoste, grauissimum bellum esset extinctum; transmissum etiam ad posteros documentum, optimam esse artium militarium pietatem, qua si Superos in partes traxeris, nec tuas, nec hostium copias anxie numerandas; Cælo fauente neminem vinci: vnũ Emmerammum, aut quemcumq; cæli ciuium pro legionibus esse.

§ 4.

Sacrilegia nobilium punita.

Quorsum vero ista? id quoq; dicam: sæpe viri nobiles, eruditi, præfecti, consiliarij, aut aliqui gratiosi apud reges principesq;, quæstui suo seruiunt, sacra vectigalia passim in sua præmia vertunt, nouis artibus prædandi sacra atque aras expilant, praua regibus consilia suggerunt, concussionibus infirmos opprimunt, fundos Ecclesiæ per iniuriam venales faciunt, in æraria opes sacras condunt, filios sacerdotiis onerant, de pauperum patrimonio luxuriantur. Nihil istorum vnquam impune fuit. Noui ego non paucos, quos inter ista mors subita extinxit, quorum familiæ ad egestatem redactæ Tolosanum aurum esse senserunt, quod de sacrario à parentibus raptum erat. Sed neque regna, regesque, & magnates luere ista desinunt. Regna vbi sacratæ opes à profanis flagellantur, vbi sacri magistratus & monasteriorum præfecturæ profanis, militibus, pueris, etiam fæminis dantur, vbi, vt Bernardus ait, Episcopantur in cunis (vtinam ne & in prostibulis) externis bellis perpetuo, internisq; seditionibus quassari, distrahi, & despoliari; vbi de Christi hæreditate & iure decerpitur, magis æraria exinaniũtur, & in summa vectigalium copia, admiranda est pecuniæ egestas; hoc bello, quod iam decennio geritur, memini plurimos tribunos, centuriones, quæstores, qui de Christi æra-

Inopia ex raptu rerum Ecclesiasticarum.

ærario loculos ſtipauerant, variis, ſed miſeris modis expiraſſe, aut cum infamia opes non ſuas perdidiſſe, & magnum eorum numerum anno vno. Expendant DEI iudicia proceres: nam quotidie hoc ab auaris agitur, à DEO punitur, à paucis aduertitur.

CAP. XXIV.

Obex virtuti ex conſuetudine & exemplis aulicis, & vitiis nobilitatis, & præſidum.

§ I.

DVplex pietati atque innocentiæ aries admouetur. Primus eſt, cũ impia noxiaq; potentiorũ voluntate imperantur, cum ſtatua adoranda proponitur, fornax ſuccenditur. [a] cum Bel adoratur, Draco pro DEO colitur, [b] & iubetur etiam propheta conſentire publico errori. Alter eſt, in ſpeciem mollior, facto ipſo conſtantiæ murum fortius quatit, maiore impetu venit, plurimorum concurſu violenter impactus, aulæ conſuetudo, quæ fortes deiicit, quaſi torrens rapit aduerſos, etiam ſi motis brachiis in contrarium tendant. Tanta in exemplis eſt perſuadendi vis atque efficacia. Fiunt mali dum malis diſſimiles eſſe verentur. Hoc loco, ſi vſpiam, generoſa Danielis virtus ſe moribus oppoſuit: menſam & conſortium vitauit. Tantæ monarchiæ exemplo cum toto campo principes & vulgus proſternerentur idolo, Collegæ Danielis deos Chaldæos nõ colunt, & ſtatuam quam erexit, non adorant. [c] Daniel quoq; conſuetudini Medorum & Perſarum, adeoq; Babyloniorum reſtitit. [d] Belum deſtruxit, Draconem occidit, Leonum ora obſtruxit; atq; fixum animo tenuit, propter hominem non eſſe Deum offendendum. Hac machina cornu impiæ beſtiæ præualuit aduerſus ſanctos. [e] non aduerſum omnes, ſed quos conſtantia defecit. & quos occidendo victo-

a *Dan. c. 3.*
b *Dan. c. 14.*
Cõſuetudo & exempla.
c *c. 3.*
d *c. 14.*
e *c. 7. 21.*

res fecit. Hoc timuit Jeremias cum epistolam scriberet
f Baruch. c.6.3. Judæis in Babyloniam. [f] *Nunc autem videbitis in Babylonia deos aureos, & argẽteos, & lapideos, & ligneos in humeris portari, ostentantes metum Gentibus.* Heroas Matthathiam
g Dan. c. 11.33. & filios illius describit Daniel. [g] *Et docti in populo docebunt plurimos: & ruent in gladio, & in flamma, & in captiuitate, & in rapina dierum.* Non enim omnium quidem gentium illa debet esse auctoritas, quæ cõtra gentium conditorem nos concitet; obniti potius oportet, errantesq; corrigere. Prædixit illa de Matthathia & filiis illius, quique Antichristi tempore fidem retinebunt. Matthathias, ad Apostasiam cogente Antiocho, ita vt
h 1. Maccab. c.2. 16. [h] *multi de populo Israël consentientes accesserint ad eos: sed Matthatias, & filii eius constanter steterunt.* Quid autem illi? morem omnium proponunt.
i 1. Maccab. 2.17. & 18. [i] *Et respondentes, qui missi erant ab Antiocho, dixerũt Matthathiæ: Princeps & clarissimus & magnus es in hac ciuitate, & ornatus filiis & fratribus ergo accede prior, & fac iussum regis, sicut fecerunt omnes Gentes, & viri Iuda, & qui remanserunt in Ierusalem: & eris tu, & filii tui, inter amicos regis, & amplificatus auro & argento, & muneribus multis.* cõsuetudinem gentium opponunt Deo, cõtra rationem & prudentiam, quæ non quod malè agunt homines, sed quod benè creator decreuit, sequendum docet. Heros ille igitur fortiter re-

Matthathias non sequitur aliorum scelera.

k Ibid. v. 19. & 20. spondit, & fecit. [k] *Et respondit Matthathias, & dixit magna voce: Et si omnes Gentes regi Antiocho obediunt, vt discedat vnusquisq; à seruitute legis patrum suorum, & consentiat mandatis eius: ego, & filii mei, & fratres mei, obediemus legi patrum nostrorum.* Tantum horruit scelus idololatriæ, vt contremiscerent renes eius, tyranni ministrum occiderit, & omnibus relictis, cum filiis fugerit in montes. Et sanè exemplum secuti sancti quos ad publicam
l Ibid. v.29. salutem Devs elegit: [l] *Tunc descenderunt multi quærentes iudicium, & iustitiam, in desertum.* Illi legem Dei fortissimè defenderunt.
m Ibid. v.42. vsq; ad 47. [m] *Tunc congregata est ad eos Synagoga Asidæorum fortis viribus ex Israël, omnis voluntarius*

in lege

in lege: & omnes, qui fugiebant a malis, additi sunt ad eos, & facti sunt illis ad firmamentum. Et collegerunt exercitum, & percusserunt peccatores in ira sua, & viros iniquos in indignatione sua: & ceteri fugerūt ad nationes, vt euaderent. Et circuiuit Matthathias, & amici eius, & destruxerunt aras: & circumciderunt pueros incircumcisos quotquot inuenerunt in finibus Israël: & in fortitudine.

§ 2.

En tibi torrentem impietatis, qui genus hominum impetu alieno deuoluit in stagnum ignis & sulphuris cruciandum die ac nocte, vt Joannes vaticinatus est. [n] His quisque armis se contra vitiorum consuetudines muniat. Si princeps, si potentes, si totum vulgus potentibus adulando sequatur praua exempla tanquam iura & leges, vnus obsiste, si retinere alios non potes, ne te illi trahant, animum obfirma. Multa agunt in palatio potentes, quæ DEO placere non possunt, & sibi displicere fatentur, qui faciunt, cogi se caussificantur, morem gerendum regi ac sodalibus prædicant; at non est illa quam prædicant necessitas, impia est mollities aliis gratificari flagitio, audacissima temeritas inimicitias contra Deum suscipere, vt placeas perituris. Contrarium fieri oportet, vt mali à bonis adiuuentur, quo malitiam exuant, pietatem induant. Facit tamen infirmitas, vt mali obsint bonis, & iacentes ipsi, eos à quibus erigi debent, supplantent ac deiiciant. Casus labentium debet esse eruditio cautioq; stantium; aliena peccata sint ad præcauendum exempla, non ad imitandum incitamenta. Nulla, in qua non sit aliquis perniciose malus: nam res est contagiosa consortium malorum. Male facta bonos, si perseuerant constantes, cruciant, si delectant, perdunt. Quicquid agunt mali, comites ad exitia quærunt, pleni sunt graueolentia, mephitin suam proximis inha-

n Apoc. 19.

Non probanda vitia potentum.

Consortium mali periculosum.

inhalant; cætera mala fugiunt, mala quibus ipsi mali sunt, diligunt. Hinc teterrima vitiorum confusio, vt alij in aliorum gratiam delinquant, potent, obscena loquantur, blasphement, domum orationis in domum fabularum conuertant, non tantum peccandi furore, sed etiam voluntate gratificandi, timore displicendi; quo non excusantur, sed grauius judicium sustinebunt: ideo enim & ipsi se contaminant, ne innocentia sua improbare aliorum flagitia videantur, ne peccantibus pudorem incutiant, ne velut censores odio habeantur. quod sane perquam frequens est in aula: tum ob hominum conglobatam multitudinem, tum ob vitiorum in magnatibus auctoritatem; quodque magis abominandum est, multis quæsita per fas & nefas incrementa, quorum malas artes æmulantur, etiam postquam illi, qui per fraudes euecti sunt, de fastigio corruerunt. Quantus mundi insanientis est furor! Eutropius eunuchus apud Arcadium in precio fuit, aulæ rector pudendus, auarus, & crudelis, consulatu etiam insignis. [a]

Eutropius.

a Claud. in Eutrop.

——— Trabeata per vrbes
Ostentatur anus, titulumq; effœminat anni.

Spadonibus ille fauebat. plurimi mortalium & sibi, & liberis virilitatem demere sustinuerunt, vt illi se commẽdarent, atque ad optatas dignitates eueherentur. Improba vota, crudelem ambitionem DEVS abrupit, plerique eorum ex vulnere obierunt: ad magnam potentiam euectus est nemo, ipse Eutropius honores suos contumelia & morte luit. Sæua itaque rabies est, quam parit cura morem aliis gerendi, sese accommodandi, & viuendi leges ad potentium placita componendi. Nemo horum væcordiam non miratur, miserentur pauci: stultum enim est alienum malum sibi arcersere, ne male habenti dissimilis habeare. nemo tam importune arrogans est, vt hoc postulet, nemo tam abiectè adulatur, vt sibi malè faciat. lippitudinem, gibbum, febrem, carum, cœcitatem, cancrum,

crum, pestem alienam nemo sibi imprecetur, aut machinetur, vt ægris similis sit, ne illos sanitas amici offendat. Cur igitur omnes animarum pestes toto pectore hauriunt, ne sint dissimiles malis? ægrimoniæ & tabes amicorum, scabies, & vrentia vlcera, & Hydrops ad aspectum horrida, ad misericordiam mouendam idonea nos excitant, vt & illis succurrere & nobis cauere conemur, alieno malo sapientes, cur non igitur in morbis animarum grauioribus, in mortem æternam ducentibus eadem est, vel erga illos caritas, vel pro nostra securitate cautela? Ignorantia veri obtenebratur amicus, iracundiæ febribus æstuat, torpori & somnolentiæ mortem sociat, auaritia cœcatur libidine tanquam cancro putrescit, conuitiis & obtrectationibus luem pectoris sui in alios transfert, inuidia tabet, vino vritur, tympanite superbiæ inflatur. hæc mala auferre ab illis, si vere amici sunt, non conciliare nobis oportet. Ne igitur aliorum causa peccaris, sed ad hoc incumbe, vt tui causa peccatis abstineat, qui peccaturus erat. Misera sors humanæ conditionis: cadit corpus, omnes concurrunt, subleuant; cadit anima, sine qua corpus saluum esse non potest, & iacenti arridetur, nemo subleuat, assentando non sentientem premunt. Cadit asinus, nec deest manus auxiliatrix, cadit in mortem anima, & nemo audet illi esse causa salutis ne offendat pereuntem. Trahimur letalis mali contagione, & consuetudinem dicimus. An cuiquam consuetudo est vt se perditum eat? an non potius vetustas erroris? licentia exitialis? torrens gehennæ?

§ 3.

Nunquam satis ista cauetur contagio, quæ occulta vi in mentes illabitur. Magnes trahit ferrum, naturæ arcana congruentia, adeo, vt Cardanus lapidem illum viuere, & ferrum illi pro pabulo esse iudicarit. [p] errore manifesto: nam & ferrum maius trahit magnetem minorem, nec ferrum tamen depascitur magnetem

Magnes est exemplum.

p *de Variet. rerum.*

tem

tem; quin magnes obductus lumina ferrea fortius trahit aliud ferrum, non vescendiratia. Consule & Scal. [q] Non impar est morum consociatio, quæ vi abdita trahit, & quodam consensu, felice, si ad bonum, misero, si ad malum. & tum trahit, si animis immittatur: aqua, quam vocant ardentem, & spiritus vini, quæque aromatum calore pollent; tum demum vim suam exerunt, cum recepta stomacho natiuo calore & humore excitata inardescunt, sic omnia exempla tam virtutum quam vitiorum non prosunt, neq; nocent, nisi adiuta ingenio videntis vel audientis. facile tamen trahuntur, aut sese insinuant, præsertim mala, quia delectatione blandiuntur; tardius sincera, quia pugnam habent. Erudite Nazianzenus. [r]

q *Exercit.* 131.

r *orat.* 1.

Neque enim vel indelebilem tincturam pannus, vel fœtidum aut suauem odorem res admota ita facile contrahunt, vel exitialis quidem vapor tam facile in aërem diffunditur, ac per aërem animantia occupat (quod quidem pestis, & est & appellatur) quam subditi Antistitis improbitate celerrime impleri solent, & quidem multo facilius, quam virtute.

Malorum facilior imitatio.

Ita plane est: aëris pestilentiosi haustu sanus inficitur, salubri aura non corrigitur infectum lue corpus. Boni igitur & integri societatem malorum fiunt: difficile est manere incorruptum, qui vitioso sociatur. Vere dixit propheta Dauid. [s] *Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris: & cum electo electus eris: & cum peruerso peruerteris.* Ex motu, gestu, affatu, conuictu, spectaculis ipsis, vitia subrepunt. Si igitur amicum, si dominum honoras, dignum iudica, coram quo peccare non audeas: maior amico caritas, maior Domino honor exhiberi non potest. Princeps es, aut Magnas, gratiam inferioribus hanc imprimis tribue, vt te duce sint boni, voce doce, sed plenius opere; longum iter per præcepta, breue & efficax per exempla. Plus credunt oculis quam auribus. integritatem rerum probat odor, virtutem exempla. Nil putre suaue redolet. Tu ipse assuesce in bonis imitari meliora. Rectores

s *Psal.* 17.26.

Graue crimen in malis exempla.

res vrbium tot mortibus dignos S. Gregorius pronunciat, quod mala exempla ſubditis transmittunt: non moriuntur ſoli, vicini etiam ſanguinis ſunt rei. Societas requirit concordiam morum, bono curandum, vt in virtute perſeueret, ne polluatur ſocietate prauorum.

§ 4.

Veteres Chriſtiani in aula Neronum, Adrianorum Diocletianorum, magis exemplo quam verbis infideles ad Veritatem ductabant, vt Tertullianus. [t] Juſtinus, [u] oſtendunt, Hilarion pene puer latrones ad ſanctam vitam adduxit. [x] Sozom. [y] Nicephorus. [z] Exemplo ſuo Macarius, nobiliſſimus Armenus, multos qui linguam eius non intelligebant conuertit.

Sic igitur cenſura, & ſic exempla parantur,
Cum iudex, alios quod monet, ipſe fuit.

Habent eiusmodi exempla aulæ & caſtra, quamuis tum in caſtris aula. Julius miles nobilis vtriusque militiæ, Imperatoriæ & Chriſtianæ, emeritus, [a] Alexandro Cæſare religionis cauſa ad ſupplicium raptus eſt. Ad virtutis imitationem exarſere commilitones, quos inter Heſychius martyri glorioſum gratulatus iter: *memor*, inquit, *eſto mei, nam & ego ſubſequor te. Paßicratem & Valentionem commilitones ſaluta* (illi iam Deum morte ſua glorificauerant) cui Julius: *feſtina frater, mandatum tuum iam audierunt quos ſalutaſti.* Vterque coronam eſt adeptus, & viæ monſtrator, & ſecutor, paruo temporis interuallo. Atq; hoc documentum nobilis aulici, & militis generoſi, omnium animis inſcriptum velim. Nimirum ita viuendum inter æquales, vt animus ſemper ad eos transferatur, quibuſcum victuri ſumus æternum. Heſychius ætatem degebat in colluuie malorum, verum mens ibi habitabat, vbi amabat, apud coronatas commilitones, quos ſancta vrbanitate ſalutabat. In palatij ſordidis & obſcuris locis nemo ſe diu

conti-

---

t *In Apol.*
u *Ad Annium & de Verit. fidei Chriſtianæ.*
x *Hier. de Hilar.*
y *l. 3. c. 13. & l. 3. c. 9. & 14.*
z *l. 9. c. 19.*

Exemplum Iulii.
a *martyr. Rom. Ado. Beda. Petrus in Catalogo l. 5. c. 56.*

Imitatio bonorum. continet, splendorem parietum & supellectiles miratur. hoc in virtutum spectet ornamentis, vitiosorum moribus nequaquam attendat, virorum illustrium dicta factaque dilaudet, & quod est probatissimum genus laudationis, imitetur: virtutem qui laudat, Deum laudat, qui exercet, plusquam laudat. magnum est summos viros vel parum imitari, sed ex animo, vt virtutes; non vt echo vocem, sed vt sancti sanctos; non vt multi S. Basilij barbam, incessum, loquendi tarditatem, æmulabantur, sed virtutem, vitia quæ in nullis viuentibus non sunt, in omnibus vitare. cauenda fouea in qua alij iacent.

¶ 5.

Stultorũ est omnibus placere velle. Qui omnium voluntatibus absque discrimine honesti se offerunt, & obsequio omnes demereri conantur, similes sunt scurris, leuissimo hominum generi, qui iocis & risibus excitandis famam captant, & simulata fatuitate, quibus illudunt, placere student: qui etsi omnes delectant, à nullo tamen amantur. Hos Clemens Alexandrinus parasitos vocat agrestes, sine ratione risum captantes. illi profectò stultitiam simulando sapientiam perdunt, & quod esse videntur, etiam fiunt: nec comicè, sed reuera desipiunt. hos qui punire & corrigere velit, ridicula dicentibus non arridebit. Obsequi igitur æqualibus, seruire maioribus, vrbane etiam comiterque loqui & iocari in aula scitum est. at sint ioci sine vilitate, sales sine amaritie, sine felle facetiæ: nulli se præbeat aduersum, nec se iungat indignis; ne tangat immundum, hoc est, prauis actibus ne præstet assensum, nec plausum; errori comiter resistat, ne approbare videatur: veritas enim dum errori non resistitur, indefensa opprimitur: non enim caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto desinit obuiare delicto, vt Pontifex Innocentius monet. Non satis innocens in hominum multitudine est, qui etsi (quod Pius Papa affirmat) errore non polluitur suo,

ſuo, tamen conſenſum præſtat erranti: par pœna fere, facienti & conſentienti, Hic magnanimus & nobilis eſto. Lex aulæ cœleſtis eſt, nullius probare crimen, peccantibus non auxiliari, non arridere. hic ex caritate lacrymas, mœrorē, preces, & cū res exigit, aut ſinit, monitiones poſtulo: pia eſt illa triſtitia, & ſi ſic dici poteſt, bona miſeria, vitiis alienis tribulari, non implicari, mœrere, non hærere; contrahi, non attrahi. Hortatur Salomon. [b] *Fili mi, ſi te lactauerunt peccatores, ne acquieſcas eis.* Et in Eccleſiaſtico. [c] *Diſcede ab iniquo, & deficient mala abs te.* Agnoſcere & expaueſcere eos iubet Bernardus, qui ſalutem animarum impediunt. Omnia officia exhibeto, ſed vsq; ad aram, cum peccati cauſa agitur, nam non eſt officium, ſed inquinatio. Faciunt aliquando viri magni quod volunt, quod etſi indecorum videtur, non eſt crimen tamen. Alphonſus rex Hiſpaniarum inſaniæ genus eſſe ſaltationem dicere ſolebat; præſente Cæſare Frederico & ipſe ſaltauit, mirantibus reſpondit, cum magnis viris aliquando inſanire non indecorum videri; quam tamen ille ſententiam ad ea, quæ legibus diuinis prohibentur, non extendit: qui enim in aliorum conſpectu male agit, quantum in ſe eſſe videtur, occidit. Quin hoc quoq; in turbis illis memori mente reponēdum: ne ad aliorum mores, ſed diuinæ legis normam vitam exigas tuam, nō enim ideo tu innocens, ſi alius eſt nocens.

b *Prou.1.10.*
c *c.7.2.*
Alphonſus

¶ 6.

Ne quicquam mali vllius cauſa faciat, nec virtuti obicem eſſe patiatur vllius temporis morem, aut hominis arbitrium, vel illa cauſa magni momenti eſſe debet quod illis poſtremo reddantur inuiſi, quos per flagitia demeruerunt, quod Daniel exemplo demonſtrat. [d] *Et in temporibus illis multi conſurgent aduerſus regem Auſtri: filii quoq; præuaricatorum populi tui extollentur vt impleant viſionem, & corruent.* Cum enim in Judæos Ptol. Philopater ſæuiret, multi ſpe præmiorum à patria

Qui peccato placent, cito redduntur inuiſi.
d *c.11.14.*

L lege

lege defecerunt, vt l. 3. Maccab. scribitur. Verum mutata diuinitus in beneuolentiam regis ira, impetratum est, vt præuaricatores liceret interimere, vt eodem libro scribitur. [e] & vna die sunt interfecti trecenti. Quamuis autem liber ille canonicus non est, huic tamen historiæ cõuenit, nam versus ille ad Philopatrem pertinet. verum hac de re alibi actum. Andreas rex Vngariæ Constantinopolim profectus Bambanum regni gubernatorem constituerat. [f] Gertrudis regina cognito fratris, quo Bambani vxorem deperibat, amore, facile artibus muliebribus effecit, vt scelere potiretur. Bambanus iras omnes in reginam conciliatricem effudit, eamq; interfecit. quod homini potenti, & iam regis vices gerenti difficile nõ fuit. Facta cæde, ipse Cõstantinopolim profectus, regi crimen vxoris & vltionem exposuit, rex Bambanum absoluit, dolori viri fortis indulgens, præcipuo odio coniugis, quam fore castitatis amantem sperare nõ poterat, alienæ vxoris lenam: nec frater quicquam tum mouit. inuisa omnibus ex æquo nequitia, etiam illi, cui bono fuisse videbatur.

e 3. Macc. c. 7.

f Bonf. de rebus Vngar.

Cap. XXV.

Ad bene in aula, ac curia viuendum opus esse summa Sapientia.

¶ I.

Sapientia rerum diuinarum, & causarum primarum prudentia rerum agendarum; summa opus est, mediocris in priuato locum habet, palatium vt genus nobile, ita prudẽtiæ apicem postulat, vt inter tot laqueos securus incedat, ne inter malos inficiatur. Inter scopulos procella surgente summa peritia vix efficit, ne nauem allidas, nauclerus inexpertus certa est calamitas nauigantium: & quo quisq; audacius vela pandit, eo propinquior est periculo. Prudentius regna ac prouincias Christianorum orthodoxorum, quam Ethnicorum

Necessitas prudentiæ.

rum administrari magno argumento docemur. Inter illos pauci sine sanguine reges ad generum Cereris descenderunt, & sicca morte tyrãni: procerum rari in aula consenuerunt mutuis calumniis, & regum sæuitia elisi. Regum Christianorum pleriq; placida morte obierunt, parcissimi etiam sanguinis fuerunt. nec qui vocantur in aulam gladios valde metuunt, aut crudelitatem. Egent tamen multa prudentia. Causæ & bonorum & malorum sub diuersa specie latent, non nisi sapientibus iudicandæ, prudentes inter, imo astutos, fallaces æmulos vita agitur: pluribus noxæ est non delinquere, nec paucioribus in aliena peccata non consentire, summa igitur requiritur prudentia, vt actiones caute disponantur, ne insidiatori latus nudum præbeatur.

§ 2.

Danieli datam, & sociis sapientiam excellentem constat, ex ipsa Scriptura. [a] *Pueris autem his dedit Deus scientiam & disciplinam, in omni libro & sapientia: Danieli autem intelligentiam omnium visionum & somniorum.* Et deinde. [b] *Cumq; eis locutus fuisset rex, non sunt inuenti tales de vniuersis, vt Daniel, Ananias, Misaël, & Azarias: & steterunt in conspectu regis. Et omne verbum sapientiæ & intellectus quod sciscitatus est ab eis rex, inuenit in eis decuplum, super cunctos ariolos & magos, qui erant in vniuerso regno eius.* Testis ipse Daniel Deum coram rege laudans. [a] *Mihi quoq; non in sapientia, quæ est in me plusquam in cunctis viuentibus, sacramentum hoc reuelatum est: sed vt interpretatio regi manifesta fieret, & cogitationes mentis tuæ scires.* Illi quoq; testimonium dat regina Babylonis. [d] *Est vir in regno tuo, qui spiritũ deorum sanctorũ habet in se: & in diebus patris tui scientia & sapientia inuentæ sunt in eo: nam & rex Nabuchodonosor pater tuus, principem magorũ, incantatorum, Chaldæorum & aruspicum cõstituit eum, pater, inquam, tuus ô rex: quia spiritus amplior, & prudentia, intelligentiaq; & interpretatio somniorum, & ostensio secretorum, ac solutio ligatorum, inuentæ sunt in eo; hoc est in Daniele.*

Sapientia Danielis.
a c.1.17.
b v.19. & 20.
c c.2.30.
d c.5.11.

e c.6.3. Perseuerauit sapientia illa ad senectam. [e] *Igitur Daniel superabat omnes principes & satrapas: quia spiritus Dei amplior erat in illo.*

f c.7.16. Nec mirum discipulus erat angelorum. [f] *Accessi ad vnum de assistentibus, & veritatem quærebam ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi interpretationem sermonum, & docuit*
g c.8.16. *me.* Imo Gabrielis ipsius. [g] *Et audiui vocem viri inter Vlai: & clamauit, & ait: Gabriel fac intelligere istum visio-*
h c.9. 22. & 23. *nem.* Et ait ille: [h] *Intellige fili hominis.* Ingressus est autem de cœlo angelus vt illum doceret. [i] *Et docuit*
i c.10.14. *me, & locutus est mihi, dixitq; Daniel nunc egressus sum vt docerem te, & intelligeres. Tu ergo animaduerte sermonem, & intellige visionem.* Quin hoc ipsum affirmat, non intellige-
k c.12.10. re impios, [k] *neq; intelligent omnes impii, porro docti intelligent.*

Porro quam facili sapientia senes impuros, iudices iniustos puerulus calumniæ conuicit? & Susannam
l c.13. seruauit. [l] Plane Danielis exemplo in testibus, & complicibus examinandis omnia tribunalia vtuntur, vt falsarij se mutuo prodere cogantur. *Dic*, inquit, *sub qua arbore videris eos colloquentes sibi?* Et cum verbo deprehendisset, morti adiudicauit. Jucundo stratagemate, sacrificulorum fraudes inuenit, & ipsos omnia de-
m c.14. 13. tegere coëgit. [m] *Præcepit Daniel pueris suis, & attulerunt cinerem, & cribrauit per totum templum coram rege: & egressi clauserunt ostium.*

n c.14. 18. & 19. Et deinde [n] *& risit Daniel: & tenuit regem ne ingrederetur intro: & dixit: Ecce pauimentum, animaduerte cuius vestigia sint hæc. Et dixit rex: video vestigia virorum, & mulierum, & infantium. Et iratus est rex.*

Facili etiam sapientia draconem occidit, sine fuste
o c.14. 26. & ense. [o] *Tulit ergo Daniel picem, & adipem, & pilos, & coxit pariter: fecitq; massas, & dedit in os draconis, & diruptus est draco.* Et dixit: Ecce quem colebatis.

Quantum viribus præstat sapientia, omniũ poëtarũ ingenia lassauit hydra, quæ creuit in Herculẽ vinci dolentem, Daniel offas septem faucibus deuorandas obie-

obiecisset, quo multo citius creparet. Regulus quoq; exercitu, & catapultis in Africa serpentem oppugnauit: pice, adipe pilis Daniel interfecisset. Hæc enim vis sapientiæ est, vt quiete, facileque perficiat, quod stulti magnis iuribus, impensis, periculis moliuntur, & multorum damno: neque dubium est, quin Monarchiam prudentissime gubernarit, plurimaq; prudentissime dixerit, legibus sanxerit, fecerit. Sapientia eius notior toto orbe, quam regnum Chaldæum fuit. Ezechiel, [p] enim principem Tyri reprehendit, atque exitium prædicit, quod DEVM se dixerit, & Danieli se prætulerit. *Ecce sapientior es tu Daniele.* Omnes ironiam esse consentiunt, & concessionem: nam opinione sua sapientior erat: ad quod indicandum 72. interpretes interrogandi forma posuerunt verba prophetæ, *An prudentior tu Daniele?* Hoc certum est regem Tyri sapientiorem se existimasse. nam dixit: [q] *Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi in corde maris:* Alioqui sapiens fuit Tyrius. [r] *Omne secretum non est absconditum à te. In sapientia & prudentia tua fecisti tibi fortitudinem: & acquisisti aurum & argẽtum in thesauris tuis. In multitudine sapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem: & eleuatum est cor tuum in robore tuo.* & fatetur hoc propheta. [s] *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore.*

p c.28.3. & 4.5.

Sapientia Tyri.

q Ezech. 28.2.

r v.3.4.5.

s v.12.

Noxia & stulta fuit ista sapientia, sibi enim successus tribuebat. [t] *Eleuatum est cor tuum, quasi cor Dei*, quod extremum erat dementiæ, quare Deus illi minatur: [u] *Et nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ, & polluent decorem tuum.*

t v.6.

u v.7.

Stultam sapientiam diuinitatis affectricem amare ridet verus Deus. [x] *Nunquid dicens loquêris: Deus ego sum, coram interficientibus te: cum sis homo, & non Deus, in manu occidentium te?*

x v.9.

Hac superbia ille perdidit sapientiam, [y] *Et eleuatum est cor tuum in decore tuo: perdidisti sapientiam tuam in decore tuo, in terram proieci te: ante faciem regum dedi te vt*

y v.17.

cernerent te. Perfectus autem fuit, donec est in eo inuenta iniquitas: itaq; ignis ab eo egressus est, & in cinerem
z v.18. redegit. [z]

¶ 3.

Hæc testimonia de sacris Scripturis ponere oportuit, vt sapientiæ seu prudentiæ (nomina enim confudimus) aulicæ exempla cognoscantur. Duo hic sapientes, Daniel & Tyrius. Danielis sapientia secundum DEVM, omnia DEO tribuens, iuncta religioni, in sacco & cinere adorans. Sapientia mundi gubernatrix sapientissima, populi fidelis conseruatrix. Sapientia deinde regis Tyrij, etiam illa à Deo, sed consurgens contra DEVM, regnum callide administrans, in cathedra DEI sedens, cor eleuans quasi cor DEI, & regnum patriamque, & semetipsum in cinerem redigens. Hæc infatuata est, qua rex superbissimus tum primum se DEVM dicere veritus est, cum de manu occidentium reciperet ferrum, & morte pulsante palleret. Hæc in aulis hodieque gemina sapientia cernitur, sapientia Christi quæ vbique est, sed tamen longe à malis est, qui vbique sunt: sapientia vera cultus est DEI, operumqui ad scopum vnum & verum impigra directrix. [a] Hæc cælo erigere docet animos quo & vultus erectus est. [b] Sapientia vero, quæ in actu iustitiæ, & virtutis non versatur inanis est, [c] vt Lactantius ait, & Augustinus, [d] adeoque ipse Tullius. [e] Qua causa vera sapientia & religio inseparabili nexu cohærent. Nam si numen aliquod mundum gubernat, bona donat, si indulgentia mortales fouet, potestate creat, vult omnino gratiam sibi, & honorem deferri, quod qui negligit, sapiens non est, cum sit ingratus. Non alius igitur doctor sapientiæ, alius religionis est. Nam colendo DEVM sapere oportet, & sapiendo hoc est, sciendo quid & quomodo colere oporteat, re & actu ipsum implere. [f] Sapientia itaque vera in

Duplex sapientia.

Sapientia cum religione nexa.

b *Lactant l.3.c.6.*

c *l.3.16.*

d *l.19. de ciuit. c.3.*

e *l.1. offic.*

f *Lactantius l.4.c.3.*

ra in lingua, digitis, & gestu. Semper igitur, vbi fuit vera religio, DEI cultus, studiumq; virtutis etiam vera sapientia fuit, quam falso Seneca mille ante suam ætatem annos initia cepisse existimat. [g] Sapientes enim ante Homerum, & Hesiodum fuerunt, illi autem non fuerunt sapientes. Sicut neque septem illi quibus Græcia gloriatur, Thales, Solon, Periander, Pittacus, Chilon, Bias, Cleobulus, quorum obstat famæ, quod non DEI sed hominum, & quidem stultorum iudicio dicti sunt sapientes, stultus autem sapientiæ iudex idoneus non est. Danielem, & Tyri regem sapientes DEI iudicio cognouimus. Sed Danielem vere sapientem, qui vere iudicarit de rebus agendis, & singularum precio. Regem dein Tyri multa vere cognoscentem, sed finis ignarum, omnem enim ingenij vim ac eruditionis, in congerendos thesauros, vt Ezechiel memorat, imprudens contulit, & rem nobilissimam, de cœlo venientem terræ cœnoque immersit: quod in palatio imitantur, qui omni ope in hoc incumbunt, vt regum animos demereantur, quo opes colligant, familiæ splendorem augeant, prouincias spolient, & census imperij in gazas suas nimium cruentas inferant, imitatores Tyrij regis, late dominantes, regum ipsorum, principumque tyranni. Plerunque in malo potentes. [h] *Egressa* est iniquitas de Babylone à senioribus iudicibus, qui videbantur regere populum. Et deinceps: *Nunc venerunt peccata tua. Et: sic faciebatis filiabus Israel.*

Antiquitas sapientiæ.

g *Lact. l. 3.*

Falsa sapientia.

h *Dan. c. 13. 5. v. 52. & 57.*

§ 4.

Hic plane requiro iuuentutem aulicam, cautam prudentia διαγνωσμένον φρόνησιν, quæ prudentiam ipsam cognoscat, ac iudicet, qualis Daniel describitur. [i] Veram à falsa discernat. præiudicia caueat: non personas, sed rem penset, ne cum diuitem quempiam

i *6. 1. 3.*

aut gratiosum potentia florere cernit, sapientiam arbitretur, atque eius vitia, quod parasiti solent, adoret. Ne Tyrios reges cum opulentos videt, etiam beatos iudicet, quos cœleste oraculum infra omnes homines abiicit, contumeliis & pœnarum diritatibus contritos. Aulam prius cognoscat, quam adeat, ad portam mores, exitusque hominum vt olim liberi Persarum [k] obseruet. Prudentiam in palatio similem esse, quem ad eius indicandam naturam vetustas finxit Argo, oportet. Plenus erat oculis, ne quid non videret, in vicem illi dormiebant, & excubabant: aut Jano bifronti, antecedentia, & sequentia videnti; aut, si de Scriptura similitudinem mutuari malumus, animalibus Ezechielis, [l] quæ plena erant oculis intus, & foris. Intus vt seipsas cognoscant, foris vt alios. Intus vt ex naturæ & gratiæ principio motuque facta & verba ad recti normam gubernarent, foris, vt euenta omnia, familiaritates, ipsa sibi infortunia accommodent, ne leui causa in luctum, aut lætitiam se dent, quod est imprudentiæ, cui soror est malitia. Quemadmodum vero calamitates antecedit insipientia, sic eas moderatur, minuit, & in bonum vertit prudentia. Hæc os est, dux, & aduocata cœterarum virtutum, vitæ oculus: vt enim nulla vox est piscibus, ita nulla virtus imprudentibus, nulla prudentia improbis. Magna autem eius officij pars in æstimandis rerum preciis consistit: si rem nullam magnam existimes, si totam aulicorum obsequiorum comœdiam iudices, cuius maior pars sit ludicra, solam virtutem, & benefacta digna seriis cogitationibus. Hoc enim modo consequetur sapiens, vt semper sibi similis sit, quæ est prima dos sapientis, quemadmodum palma, & in pugnam contracta eadem manus est, vt Augustinus docet, ita prosperis, & aduersis meus eadem. Sapiens enim vtrumque euentum proposuit, & quem optauit, & quem formidauit. Illo studio facile perturbationes euitare licet, quæ vt vere Pindarus canit, [m] *imponunt etiam sapienti.* Murus

k Xenoph. l. 7 pæd.

l c. 1. & 2.

Sapientis oculus.

Officium prudentiæ.

m Pyth 7.

rus est enim vitæ humanæ, & felicitatis propugnaculum, vt Antisthenes dicebat, sapientia. Non enim calamitatis tanquam arietis incursu dissoluitur, nec prosperitatis cuniculis subruitur. Magnum est in homine ornamentum sapientia. Maximum in minimo esse dicebat Periander, sapientiam in humano capite.

§ 5.

Sapientiam sibi omnes expetunt, ne facile fallantur, quod omnes fugiunt. Verum alterum illius, & primarium officium, ne facile delinquant, pauci spectant, & cauent. Meminerint sapientis esse, nemini nocere. Huius enim sapientiæ ratio in DEO est. Secundarium est, vt sibi caueat, quod facile consequetur, si ita viuat, vt non sit aliis cauendus. Plato etiam monebat, attendi oportere, ne rationum osores sint, qui in hominum conuictu vitam agitant. Multa in vtramque partem dicuntur aut vere, aut probabiliter, & specie quadam veri, quod quale sit cognoscere sapientis est. Imprudenter enim agunt, qui licet verum, & æquum intueantur, non tamen quomodo oppugnetur, attendunt: ideo nec resistere illis, qui tenebras obiiciunt, nec ex ignoratione satis eluctari queunt: Hæc cura illis, qui sibi viuunt, minus necessaria est. Bonum enim, quod non oppugnatur, sequitur, at in acie, & illo vitiorum, & virtutum conflictu omnia præsidia conquirenda sunt. Quorum præcipuum est, vt res tuas ipse tacitas habeas, nihil iactes, nihil queraris. Ceruus cum odoram canum vim concitus fugit, ventos sequitur, vt odorem proditorem sui secum vehat, non relinquat indicia, & sagacitatem inimicarum narium frustretur. In palatio, qui inuidiam, obtrectationem, irrisum vitare satagit, omnia sibi sua, & se quoque intra se colligat, indicia suarum rerum ne in alienos oculos ingerat: ne occasionem sui ad insequendum, mordendumq; hostibus præbeat. Hoc in genere delinquunt, præcipue iuuenes, stulti prudētiæ ostentato-

Sapientia est prodesse non nocere.

Incerta cognoscenda.

Iuuenum imprudētia.

res. Quæ namque recens didicerunt, paulo ante ignari, etiam ignorare senes suspicantur, quia secum vna non didicerunt. *Bonum nouum*, ait Pindarus, *quiuque extollit.* Hinc videmus adolescentes, qui dapes inferunt, canum, aut falconum curam gerunt, grandi supercilio sonare, sophos, sapientiæ apicem vertici imposuisse putes. Quod si aut Sequanam gustarint, aut viderint niues Appennini, etiam habitu, flexúque peregrinam sapientiam, non sine stultitiæ irrisu venditant: ignari non esse prudentis, prudentiores velle docere. Cœcis illi persimiles sunt, qui cum viam nesciant, in omnes partes brachia tendunt, omnia pertentant, vt non magis pedibus, quam manibus ambulare videantur, parum tamen proficiunt, quoq; magis satagunt, artusq; mouent, eo magis cœcitas apparet, aliis miseranda, & vbi adest iactantia, ridenda, errores suos, & gestus indecoros, quia cæci sunt, videre nequeunt.

Cap. XXVI.

Nullam hominis sapientiam vitæ in aula aut curia degendæ sufficere.

§ I.

DE humana sapientia loquor, quæ summa est, innocens, norma vitæ ciuilis, virtutum ductrix. Illa, inquam, aulicarum rerum molibus sustinendis impar est. *Nullum numen abest, si sit prudentia:* Magnifice, non vere dixit Satyricus. Etiam oculatissima sapientia in hac rerum temporumque caligine cæcutit. In Daniele maior erat, quam in cunctis viuentibus, [a] cessit tamen ciuium violentiæ, [b] cessit procerum dolis, [c] ne regio quidem patrocinio seruari potuit. [d] *Quod verbum cum audisset rex, satis contristatus est: &* *pro*

a c.2.14.
b c.14.
c c.6.
d c.6.14. & 15.

pro Daniele posuit cor vt liberaret eum, & vsque ad occasum solis laborabat vt erueret illum. Cogitur tradere Danielem inuitus. [e] *Vidit ergo rex, quod irruerent in eum vehementer: & necessitate compulsus tradidit eis Danielem.* Neq; socios Danielis sapientia liberare potuit. [f] Dauid vir secundum cor DEI, quamuis prudentius se gessit, quam omnes serui Saul, in exilium tamen excussus est. [g] Atq; hæc de Sapientia eximia accipienda sunt, vulgaris parum in tantis periculis valet, multæ enim imprudentiæ misturam habet, & errores, qui circa mentem hominum pendent, vt de arbustis niuium vellera, quæ solus lumine suo cœlesti Sol iustitiæ decutit.

e *c.14.29.*

f *c.3.18.*

g *1.Reg.*

¶ 2.

QVamuis autem ab incommodis sapientia immunem reddere nequeat, illa quæ humana ratione vitam erudit: efficit tamen sapientia sublimior vt nocere non possint, quæ vitari nequeunt mala. Lacessunt illa, non subuertunt, hac Daniel Leones, Collegæ vicêre fornacem. Hac Maccabæi Antiochum, Martyres tyrannos suos triumpharunt. Mala enim, quæ nulla prudentia fugere potuerunt, summa sapientia ad diuinam gloriam, suamque salutem retulerunt, feliciores, quam si declinassent. Atque hæc medulla est, & anima sapientiæ, vt si inopiam, infamiam, alia toleratu aspera vitare non valeamus, per illa ad summum bonum expeditiores, ac velociores euadamus. Christiana illa sapientia est, & sola sufficit. Hæc in paruulis quoque, sed in CHRISTO adultis viguit. [h] Pancratius adolescens nobilis annorum quatuordecim, Diocletiano carus, magno studio ad idololatriam impellebatur. Diocletianus ipse blanditias, & minas adhibebat, improuidam ætatem fraudibus obnoxiam ratus. at ille ostendit Christianos cœlesti sapientia præditos non cedere prauis consiliis, non lædi male-

Sapientia cœlestis.

Sapientia pueri Pancratij.

h *Sur.t.3. & Turon. de glor. Mart.c.30.*

in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum: sic erat omne consilium Achitophel, & cum esset cum Dauid, & cum esset cum Absolon.

Cæteri regum quorum res memorantur, vsi sunt consiliariis se multo prudentioribus. Pharaonis erat quasi pater Josephus, [b] Daniel Chaldæis, & Persis b 45.2.Genes.
regibus multo prudentior fuit. Nehemias quoq; Artaxerxi, Mardochæus Assuero aderat, salutari & prudentiore quam ipsi cogitare poterant consilio. Agamemnoni Nestorem & Vlyssem poëta adiungit. Stolidus enim rex erat, hi etsi minore potentia, sapientiores tamen. *Regibus prudentiores consiliari.* Dario etiam alteri adolescentes Judæi de sapientia disputantes aderant. [c] Alexandro Aristote- c 3.Macc.
les, Antisthenes, alij, adeo vt in aula sua temeritate cæteros ipse supereret, nunquam magnus, sæpe stolidus. Aderat Scipioni Lælius, Augusto Agrippa, & Liuia. Tiberio Seianus, Neroni Seneca, Burrhus, Constantino complures. Carolo Magno Eginhardus, Alcuinus, Henrico Meinwercus. Nunquam bellum Carolus suscepit, nisi belli causam, modumq; Episcopis & *Carolus.*
sacerdotibus approbantibus. [d] Aulæ Dagoberti d Regino l.2.
regis supremus magister fuit Arnulphus Episcopus Metensis summæ prudentiæ, tantæ auctoritatis, vt illorum temporum felicitas, Rex ipse, adeoq; regina ab illo penderent, consilij causa noctu quoque ad eum ventitarent. Laborem illius Deus probauit, nam Dagobertum remouere eum à republica cogitantem corripuit, & obtrectatores grauiter puniuit. *Arnulphus Metensis.* [e] Beda, [f] e T.3.
Paulus Diaconus, [g] Otho Frising. [h] Vincentius f De gestis Long l.6. c.5.
Noddo aliique, qui inuidia ducti sancto viro conuitiabantur, atque in suspicionem trahebant, quasi regij g Otho Fris.l.5. c.9.
thori subsessorem, cum vino maderent, flamma circumdati sunt, vrebantur, eiulabant, tandem in proximo volutabro sese versantes magno labore flammam h In speculo l.23. c.71.
exstinguunt, ipse Noddo tanta castigatione non melior, in adulterio deprehensus pœnas luit, quas insonti machinabatur. Arnulphus & in palatio, & eremo, ac demum

demum vita functus, miraculis claruit. Quin etiam Theodoberti & Clotarij temporibus regni columen fuit S. Faro, vir iustitia, ingenio, sapientia incredibili, regum instructor, & dictator, [i] Meldensis Episcopus annos sexaginta sex Ecclesiam gubernauit, regiam consiliis rexit, illius inter cætera hoc quoque præclarum narratur: Venerant ad Theodebertum Saxonum legati rebellionem excusaturi, rex ira præcipiti iugulari eos iubebat, consiliarij valere ius gentium voluerunt, non irritandam noua seueritate gentem: Rex contra nitebatur: legatos quoque esse subditos, illos eodem crimine inquinatos, rebellione eorum ius suum non esse factum deterius, nec illorum melius: Faro cum disceptando, quasi ventilando videret iram regis accendi, se quoque regis sententiæ accedere simulauit, vnius tantum noctis spacium petiit, & facile impetrauit. Nam regis impetus cum obsisteretur, vires colligebat, obstaculis remotis vt solent venti, diffluebat: noctu ad legatos Faro in carcerem abit, quo sint in periculo docet, ad fidem Christianam conuertit, erudit, precibus magis, quam disputatione victor perfidiæ, altera die regem docet, quid actum sit, iam Christianos esse, rex euentu lætus morte captiuos liberat, & more legatorum honeste haberi iubet, gentem deinde etiam vicit. S. Gallus floruit [k] sub regibus Theodorico, & Childeberto tutatus est Galliam sapientia, & consiliis, quæ quantum profuerint, euentus docuit, illo enim per scelus in exilium pulso regia domus extremis calamitatibus conflictata est. Leodegarius Augustodunensis Episcopus, maior domus Theodorici, [l] diuina & humana sapientia omnibus maior, cum omnia salutaria suaderet, multa perficeret, improborum in se odia concitauit, præsertim Ebroini, qui regis & regni arbitrium tenebat, atque omnia turbabat, sæculi sui Seianus. Ille cum Augustodunum iniquo Episcopi ductus odio obsideret, & crudelitatem in o-

mnes

S. Faro in aula sapientia præstat.

i *Sur. t. 5. Sigeb. in Chron. Vincẽtius in sper l. 24. c. 17. 18. 19. Trithem. de viris ill. l. 3. c. 74. tabula Meldens. Eccl.*

Parcitur legatis rebellium.

k *Tur. de hist. Frãc. l. 4. c. 5. & 6. De vita sanct. c. 6. Venãtius l. 4.*

Leodegarius.

l *Sur. t. 5. Vrsinus in hist. eius. Ado. Vincentius.*

mnes exerciturus videretur, Leodegarius ne sui causa ciuibus periculum crearetur, impio principi caput suum obtulit, atque in castra progressus post tormenta mortem lætus obiit. Eadem Lambertus, Nicetius, Fredericus, alij præstiterunt. Thassilonius Boij felicitas, patriæque salus S. Virgilio Salisburgensis, à cuius consilio rex nunquam discedebat, ascripta fuit. *Lambertus, Niceti, Fredericus, Virgilius.*

§ 2.

Rarum est, prudentissimos esse reges & principes. Singulis tamen de sede magnitudinis suæ æterna sapientia misit, quam decreuit, prudentiam. Sæpe minorem, quam subiecti habeant. Quod adeo clara demonstrant exempla, vt nemo negarit. Agit hoc in regno DEVS, non vt regia maiestas sugilletur, verum, vt reges ipsi se agnoscant, alienis se auxiliis egere intelligant, non posse solos sustinere molem regni, potentiam aliorum iudicio temperent, supercilium ponant, eos quorum prudentia regnant, comiter habeant, libertatem loquendi, non concedant modo, sed exigant, obsequia quæ in dando consilio cernuntur, reuereatur. Prudentia enim res sacra est, quam venerabilem DEVS esse voluit: quam in Daniele Chaldæi, Persæ, Medi coluerunt. Nec vereor, ne reges offendam: nam si quis ex his sapientior est omnibus Palatinis, tantumque prudentia, quam maiestate antecedit, ille minimum ingenio suo fidet, alios audiet, irasci nesciet. Si quis non re ipsa, verum errore suo in culmine sapientiæ sedere se iudicarit, eximium ille se arbitrabitur: non enim dixi nunquam, sed raro fieri, vt reges sapientiores sint consiliariis, ipse se inter raros censebit. Hinc proceres magna cura, & formidine consilium accedent, quasi de suo capite sententiam dicturi. Nam & de salute sua, & multorum prosperitate in medium consulunt. *Cur raro reges sapientiores sint consiliarijs.* *Consiliariorum officium.*

Aureum

m l.1. de serm. Dom. in monte c. 1. Aureum consilium est Episcopi Hipponensis. [m] *Elige tibi consiliarios bonos, Deum timentes, & veritatem amantes, sæpe enim adulatores blanda facie decipiunt animas audientium se, & perpetuis mortis laqueis interimunt. De talibus dicit Psalmista.* n Psal. 5. 10.11. [n] *Quoniam non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, Iudica illos Deus,* à Spiritu sancto est, vt dare possis vtile, & fidele consilium. Consilium, vt o Psalm. 140. idem docet Augustinus, [o] à melioribus petitur. Etsi enim consulens melior est, eo qui consulitur, illum tamen velut in hac re se meliorem interrogat, dari enim ab ipso sibi posse putat, quo eget, & quidem in nobilissimo munerum genere, quo sapientiæ beneficia conferuntur. Quæ si quispiam precio, aut aliquo affectu corruperit, dissipabit DEVS ossa illius, quod fieri ante annos aliquot multi viderunt, nos legimus.

§ 3.

Regum officium. Sancti consulendi. Ioan. Eremita.

Regibus quidem tutissimum est, in consilium adhibere non modo rerum gnaros, & prudentes, sed verè prudentes, pios, DEO dilectos: suæ enim illi vtilitatis rationem non habent, omnibus affectibus, qui p l 5. c. 26. de ciuit. veri cognitionem studiumq; propediunt liberi. Ita fecisse Theodosium magnum contra Maximum tyrannum, quē terribilem successus fecerat, recenset Augustinus. [p] De bello enim consuluit Joannem in eremo Ægyptia agentem, qui victoriam illi prædixit, & alteram maiorem contra Tyrannum Eugenium: vt etiam testatur Romanum Martyrologium. [q] *In Ægypti S. Ioannis Eremitæ, magnæ sanctitatis viri, qui inter cætera virtutū insignia, etiam prophetico spiritu plenus, Theodosio Imperatori victorias de tyrannis Maximo, & Eugenio prædixit.* Eius consiliis in arduis rebus vsum scribit Paulus Diaconus, Rufinus, [r] Theodoret. [s] Sozom. [t] Euagrius, [u] Nicephor. [x] Prosper Aquit. [y] Palladius. [z] Vt igitur regum est audire bonos, ita consilia-

q 27. Mart.
r l. 2. c. 32. hist.
s l. 5. c. 24.
t l. 7. c. 22.
u De vit. patr. c. 1.
x l. 11. c. 29.
y In Chronico.
z in Lausiacis.

filiariorum suadere bona. Nam malum certo certius redundabit in caput auctoris. Sensit hoc Vlpianus suator persecutionis in Christianos; sensit Mardonius auctor belli Græcanici, qui lapide ictus occubuit. Iudicabant ita Carthaginenses, qui ducem, etsi belli euentus prosper fuisset, si tamen malo consilio vsus esset, crucifigebant, [a] Valerius. Mosyn. mali consilij auctorem fame necabant. [b] Stobæus. Difficile est dare consilium; nam pendet ex præteritis, præsentibus, futuris, quorum prima habent notitiam, altera circumstantias plurimas, & singulares tertia coniecturam [c]. Quæ optime examinat Clemens Alexandrinus, optimum, vt Phocyon dicebat est in literis: mortuis, sine spe, & metu dant, non blandintur, nec oderunt.

Malum consil. ... Charthaginenses. a l. 1. c 1. b S. r 42. c p 162.

§ 4.

Tam publice, quam priuatim in dando consilio adhibenda est cautela.

Periculum in dando consilio.

Multis exitium attulit sine culpa datum consilium. At in aula, qui consilium petunt, raro circumstantias, nec sæpe mentem aperiunt, alienos sensus scrutantur, & ad sua commoda interpretantur insuper habito periculo respondentis. De pace cum inimico concilianda, de obtinenda dignitate postquam constituerunt, tum demum consilium petunt, cum explorare alienas voluntates conantur. Consilium vulgo pensatur euentu, optimum censetur, quod propositum tenuit, pessimum, quod male cessit. Ideo vero periculosius, quia plerunque quæritur in aduersis. Vtrinque peccari solat, pallium consulentis venenum est petimentis: siue in petendo, siue dando simulatio adhibeatur. [d] Daniel Nabuchodonosori, in magno metu dat consilium. [e] Balthasari eadem nocte morituro monita non obtrudit. Bonum consilium multas vincit manus, sed multos habet inimicos. Hoc primo tenendum est: Nullum dandum esse contra

Consilium non petitur sincere. d c. 4. e c. 5.

Dominum. *Non est enim sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.* [f] Deinde cauendum ne sero detur: nam ostendere post naufragium, quo dirigenda nauis fuerit, exprobratio est, non consilium. Deniq; sit in lingua silentium, in fronte verecundia, in corde consilium.

f *Prou. 21.*

Cap. XXVIII.

Ad sapientiam discendam admonitio: de studio Nobilium palatinorum & exercitationibus.

§ I.

Neglectus studiorum in aula.

PVerilis est plurimorum error, vsu noxius, exitu tristis: palatia non esse sapientiæ gymnasia, nec studiorum phrontisteria: aulicos exisse de potestate magistri, suos iam factos esse, vti iam sapientia non discere: qua opinione inducti iuuenes, qui leuioribus obsequiorum curis occupantur, nullum ad seria tempus seponunt, multos annos imperiti, ætatem ignaui, ne in senecta quidem ad magna idonei, ne canos quidem orant prudentia, talem gerunt iam tremuli atque effœti annis, *qualem prima lanugine mentem.* ex quo consequi necesse est, vt cum iuuenilium laborum in aula tempus exierit, desit senectæ ineruditæ ætate digna occupatio, locus, & honos; aliquando & census. Similes sunt illi symphoniacis, quos cum liquidæ vocis suauitas, aut articulorum agilitas defecit, nulli operi sunt habiles, ad ludicra solum exerciti, similes equis vetulis, quos robore, velocitate, & nobili ferocią perdita ex palatio ad rustica opera ablegant. Omnia in senibus deficiunt præter sapientiam, hæc sola illis præcium facit, sola venerabiles, quæ si abest, infra iuuentam sunt nec queri possunt honore se destitui, cum nō fuerit ipsis vnquam reuerentia sui, vt dignam canitie

Senectus vera.

tie mentem efficerent. Palatinus itaque meus cum illa quæ in præsens agenda veniunt, sedulo perfecerit, ad illa quæ in futurum vtilia sunt, se parabit. Non quæ & quo cum tempus fallat, cauebit ne tempore fraudetur, ne ab horis transeuntibus fallatur: stultorum est de annorum tarditate querela, quorum velocitate nihil citatius, iactura nihil damnosius. Sapiens omne tempus occupat, dies redimit, nec annos numerat, sed fructus. Stolidi sunt eruditionis contemptores quos graui irrisione confutat Nazianzenus. [a] a Orat. 20.

Quamobrem non idcirco eruditio contemnenda est, quod ita quibusdam videatur: quin potius stulti atque imperiti habendi sunt, qui hoc existimant: qui omnes sui similes esse cupiant, vt priuata eorum inscitia sub communi deliteat, nec quisquam ipsorum imperitiam prodat & coarguat.

§ 2.

Danielem & condiscipulos illius ob oculos sibi ponant, aulam Chaldæi regis ingrediantur: non potuerũt stare in conspectu regis adolescentes indocti: iussit, [b] *vt introduceret de filiis Israël, & de semine regio & tyrannorum, pueros, in quibus nulla esset macula, decoros forma, & eruditos omni sapientia, cautos scientia, & doctos disciplina, & qui possent stare in palatio regis, vt doceret eos literas & linguã Chaldæorum.* In aula barbara, in aula inimicorum *iniquorum,* [c] *& pessimorum, præuaricatorumq́;, & regis iniusti & pessimi vltra omnem terram.* Studium erat tamen qualiscunq; sapientiæ, quæ vtcunque

Chaldæi scientiæ amatores.

b c. 1. v. 3. & 4.

c c. 3. 32.

Emollit mores, nec sinet esse feros,

nec eas disciplinas Daniel contẽpsit, nec socij: sciebant enim illa animam suam non contaminari, sed expoliri. DEVS quoq; illis sapientiam dedit, non daturus, nisi vtilis esset habentibus, quemadmodũ & Mosi profuit, erudito in omni scientia Ægyptiorum. Quid igitur in palatio discendum? Omne illud, cuius ignorãtia obesse, cognitio prodesse potest viro prudẽti, viro nobili. Quicquid inserere põt nobilitatẽ, aut illustres ornare. Disce omnia, si nõ quæ sunt discẽda, at illa quæ potes,

Daniel sciẽtias amplexus est.

Daniel omnia didicit, & puer didicit, & vt posset, in-
d e.1.20. genium DEVS excitauit. [d] *& omne verbum sapientiæ & Intellectus, quod sciscitatus est ab eis rex, inuenit in eis decuplum, super cunctos ariolos & magos, qui erant in vniuerso regno eius.* Laudatas disce & ingenuas disciplinas, vana &
Danielis scientia. inutilia vitabis, vt ocium sit fructosis: impia & vana non modo facere, sed ne cognoscere quidem fas est: eorum enim doctores, & alumni, impietate & ruina, quam scientia, sunt clariores. Daniel ariolos & magos decuplo superauit, non tamen eorum artes didicit, nisi quantum ad refutandos satis erat, non est cognoscenda profunditas Satanæ, ne discentibus placeat, & pla-
e *Apocal* 2. cendo absorbeat. [e] Veterum exercitationes in magna varietate erant: disco, cursu, saltu, lucta, iaculis,
Exercitatio veterũ. equitatu, nauigatione, natatu, pugna, præliorum imagine, musica exercebantur. In Chaldæa equestris disciplina florebat, quemadmodum & Assyria, ante translatum imperiũ: deinde vero apud Medos & Persas, qui negocia sua in equis pertractabant. [f] Brisso-
f *Herod.* P.1. nius. [g] Hinc sacræ literæ equitatus Assyrij frequen-
g *De Rep. Pers.* tes meminerunt. sane Ezechiel principes, & Magistratus iuuenes, dicit, *vniuersos equites ascẽsores equorum.* Prouinciæ plano camporum æquore tendebantur, lutosa
Assyrij equites. erat pinguisq; gleba, incilibus interrupta, pabulo abũdans, equiti apta non pediti. Artium plerasq; didicerunt, quas liberales dicimus, quæ à Chaldæis originẽ habuerũt, postea bellis, barbarie, vitiis obscuratæ sunt; iura etiam legesq; patrias memoriæ mandabant. Sunt igitur ista discenda, poësis, eloquentia, philosophiæ partes, Logice, Mathesis, Ethice, Physice, Politice, Polemice, Oeconomice, Jurisprudẽtia vtraq;, Theologia. Hæc omnia disces si tempus est & ingenium; si fieri nõ potest vt omnia, at plurima; si pauca, at optima & vtilissima. imprimis sapientiam, qua nulla est possessio preciosior, quam Salomon præposuit auro obrizo &
h *Prou.*8. lapidi precioso: *Accipite,* inquit, [h] *disciplinam meam, &*
⁊ 10. & 11. *non pecuniam: doctrinam magis, quam aurum eligite. Melior est*

est enim sapientia cunctis pretiosissimis: & omne desiderabile ei Sapientia
non potest comparari; Ne vero discendam non putemus discenda.
eruditionem sibi iungit ipsa. [i] *Ego sapientia habito in* i ibid. v. 12.
cõsilio, & eruditis intersum cogitationibus. Primarium suum
opus ait esse in regnando & consilia dando regibus. [k] k ibid. v.
Meum est consilium, & aequitas, mea est prudentia, mea est for- 14. vsq;
titudo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decer- ad 22.
*nunt: Per me principes imperant, & potentes decernunt iusti-
tiã, Ego diligentes me diligo: & qui mane vigilant ad me, inue-
nient me. Mecum sunt diuitiæ, & gloria, opes superbæ, & Iusti-
tia.. Melior est enim fructus meus auro, & lapide pretioso, & ge-
nimina mea argento electo. In viis iustitiæ ambulo, in medio se-
mitarum iudicii, vt ditem diligentes me, & thesauros eorum re-
pleam.* hortatur regum sapientissimus Danielis proge-
nitor, quo nullum habuit ex posteris, excepta culpa, si-
bi similiorem. [l] *Poßide sapientiam, quia auro melior est:* l Prou.
& acquire prudentiam, quia pretiosior est argento. 16.16.

At quereris non esse in domibus regum ducem &
magistrũ. non deerit, si tibi sit discendi ardor, & labor
quærendi. Et si nemo sit viuus, disce à mortuis, à bestiis,
[m] *Vade ad formicam ô piger, & considera vias eius, & disce* m Prou.
sapientiam. Non obstat sapientia viribus, animi constan- 6.6.
tiæ, sed eam roborat, lorica & galea præstantior. [n] n Ecclesiastis 9.18.
*Melior est sapientia, quam arma bellica: & qui in vno peccaue-
rit, multa bona perdet.* Si te mala premunt, si vitiis angeris,
si licentia diffluis, nullum præsentius remedium, toto
orbe approbatum: [o] *nam per sapientiam sanati sunt qui-* o Sap. 9.19.
cumq; placuerunt tibi Domine à principio. Vtinam tibi im-
perare possis vt sapientibus, seueris, pijs, lubens adhæ-
reas, ab ore doctorum pendeas, ab ore eorum, quos
DEVS ad te legatos misit, concionatores, confessari-
os, religiosos, alios viros graues, pios. Consilium meum
non est sed æternæ sapientiæ. [p] *Ne despicias narratio* p Eccli. 8.
nem præsbyterorum sapientium, & in prouerbiis eorum con- v. 9. & seq.
uersare. ab ipsis enim disces sapientiam, & doctrinam intellectus, vsq; ad 13.
*& seruire magnatis sine querela. Non te prætereat narratio
seniorum: ipsi enim didicerunt à patribus suis: quoniam ab i-*

psis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum. Hos si audias, responsum dabis aulæ cœlesti & terrenæ probatum, si antequam loquaris discas. [p]

q Eccli. 18.19.

¶ 3.

Quid igitur tandem? an ad pulueres scholasticos, labores sordidos, retrahis nobilitatis splendorem? Planè ad sapientiam voco reges, principes, proceres, palatinos,

Non indecoro puluere sordidos.

Discere proceres debent.

Schola est, vbicunq; vigilatur ad fores sapientiæ. Academia est, vbicunq; de virtutibus inquiritur & respondetur. Amanti sapientiæ omne atrium, etiam sphæristerium, porticus est. Archimedes non in minio, non in cedro, sed puluere eruditas lineas duxit. Ad proceres ista pertinere sapiens nos docet, minatur non discentibus, exitium insipientibus denunciat. [r] *Melior est sapientia quam vires, & vir prudens quam fortis. Audite ergo reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius non rectè iudicastis nec custodistis legẽ iustitiæ, neq; secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis: quoniam iudiciũ durissimum his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormẽta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam & non excidatis. Qui enim custodierint iusta iustè, iustificabuntur: & qui didicerint ista, inuenient quid respondeant. Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, & habebitis.* Tantam sapientiæ curam studiumq; Deus sapientiæ largitor vobis imperat: & iure optimo: Mundus conditus est & gubernatur æterna sapientia, illius ministri

r Sap. 6. v. 1. vsq; ad 13.

nistri maiores, sunt reges, & minores, sub regibus principes & aulici, quos etiam sapientes esse oportet, aut manum remouere de tabula, clauum tradere melioribus: nam stultitia regum non est diuinæ sapientiæ idonea ministra; procerum imperitia calamitas est regum. Principibus imperatur à DEO, vt legem DEI cognoscant, ex ea iudicent. hoc sibi quisque dictum existimet, qui vel regum consilia regit, vel Rempubl. in parte administrat. Legislatorem ipsum audire præstat. [s] *Postquam autem sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere Dominum DEVM suum, & custodire verba & ceremonias eius, quæ in lege præcepta sunt.* Non sine causa ista postulat rex vester Opt. Max. adeoq; ipsa patria: Non arare, non fodere, non secare marmora, non pascere iumenta iubet. Ocium honestum, victum, lautitias, splendorem, precia vestium, locum inter mortales primum indulget. Non ad luxum fastumque, sed vt aliorum securi sapientiæ soli operam detis, qua sola possunt rectè imperia gubernari, quam si non quæritis, patriam fallitis, DEVM cum fallere non possitis, habebitis vltorem; si officio functi fueritis, remuneratorem. planè beati; non quia illa quæ impij possident, bona tenetis, sed quia bono vsu per illa acquisistis æterna.

Stulti non sunt apti ministri sapientiæ.

s *Deut.* 17. v. 18. & 19.

Cur proceres teneantur dare operam sapientiæ.

§ 4.

Danielis etiam sententiam exquiramus. Duplex ille genus hominum nobis in aduersis Ecclesiæ temporibus (quæ nunc sunt tristissima) prædicit: Est enim *populus sciens Dominum*, qui *obtinebit, & faciet*, populus, qui est *inuentus in libro vitæ*, qui fuga impiorum, & sua salute cōtentus resurget ad vitam æternam. [t] Quales erant, qui in simplicitate sancta moriebātur. [u] *Et non responderunt eis, (Antiochi ducibus) nec lapidem miserunt in eos,*

Duplex genus hominum.

t *Dan. c.* 12. 2.

u 1. *Macc.* 2. 36. & 37.

Innocens simplicitas. eos, nec oppilauerunt loca occulta, dicentes: *Moriamur omnes in simplicitate nostra: & testes erunt super nos cœlum, & terra, quod iniustè perditis nos.* At Mathathias iam princeps religionis defensor, occiso tyranno, magna voce exclamat.

x 1. Macc. 2.27. [x] *Omnis, qui zelum habet legis statuens testamentum, exeat post me.* Illius filij comitesq; maiorem pietati prudentiam iungunt.

y Macc. 2.40. Prudentia Mathathiæ. [y] *Et dixit vir proximo suo: Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt, & non pugnauerimus aduersus gentes pro animabus nostris, & iustificationibus nostris: nunc citius disperdent nos à terra.* Muneris enim regentium est, DEI gloriam, salutem subditorum tueri prudentia, sine qua vis & robur arena est sine calce, murus sine cæmento, paries sine paleis, vrbs sine mœnibus. De Mathathia filiisque ducibus, bellatoribus, catechistis, & doctoribus pietatis, vltoribus perfidiæ, oraculum Danielis est.

z Dan. c. 11.33. [z] *Et docti in populo docebunt plurimos: & ruent in gladio & in flamma, & in captiuitate, & in rapina dierum* & deinde:

a c.12.3. Docendi homines. [a] *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamēti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Hebræis dicuntur Maschilim, qui sunt intelligentes, prudentes, & qui faciunt alios intelligere: illa est enim coniugationis vis, quæ Hebræis dicitur Hiphil.

b Hier. Pererius in Danielem. c Psalm. 64.10. Ierem 10.20. 2 Reg. 18.34. Dan. 12.10. [b] & [c] Illi in aliorum animis lucem accendunt, siderum imitatores. qualis Daniel salubre sidus in monte Nebuloso, in medio Babylonis. Horum studia tempore Antiochi DEVS excitauit, nostro etiam sæculo falsis doctoribus multos opposuit; cum vero *erit tale tempus,*

d Dan. 12.1. [d] *quale non fuit, ex quo gentes esse cœperunt,* in atrocissima tyrannide Antichristi, doctissimos viros & fortissimos extremis Satanæ conatibus opponet: quod Angelus quasi miratus dicit,

e Dan. 12.4. Scientia sanctorū. [e] *& multiplex erit scientia.* neque illa ociosa & inefficax: ad *iustitiam enim erudient multos,* seu, vt Hebræus, *iustificatores erant multorum,* exemplo præibunt, sapientia trahent. Fecerunt illud Maccabæi vltimorum temporum figuræ, nostri in eandem gloriam prouocatores, vt eorum docet historia.

f 1. Macc. 2. v. 45. 46 & 47. [f] *Et circuiuit Mathathias, & ami-*

& amici eius, & destruxerunt aras: & circumciderunt pueros incircumcisos quotquot inuenerũt in finibus Israël: in fortitudine. Et persecuti sunt filios superbiæ, & prosperatũ est opus in manibus eorum. Multiplex illa fuit scientia in DEI populo, cum de sua consolatione scribunt Spartiatis fratribus [g] *Nos, cum nullo horum indigeremus, habentes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris.* g 1 *Macc.* 12.9.

§ 5.

Antiochi tyrannidem exercuit in Iudaica synagoga legis imperitia, quæ antea quoq; exilij Babylonici causa fuit, testibus Isaia & Jeremia. Et auorum memoria apud nos quoq; portenta turpiũ errorũ peperit. Jason contra Dei legem summũ sacerdotiũ data regi pecunia ambiebat, illud Menelaus de tribu Beniamin *superponens Iasoni trecenta talenta, in se retorsit.* [h] Tam fœda religionis nundinatio, sacrarij prophanatio regem impium ad templum dæmoni dedicandum incitauit, præsertim cum pecunia scelerate promissa non solueretur. Inscitia vero summa erat, quod Pontificatum de stirpe Aaronis in postremam tribum transferri posse iudicabant. hinc prima illa tempestas in eruditos sæuiit, vti & Daniel prophetauit. [i] *Et de eruditis ruent, vt conflentur, & eligantur, & dealbentur vsq; ad tempus præfinitum: quia adhuc aliud tempus erit.* Hoc nimirum antiquitus egit Satan, vt eruditos de Ecclesia exterminaret, per illos ipsos qui Ecclesiæ præsidere videbantur, eaq; fraude plus quam persecutorũ gladiis actum est. Et nescio sane, an etiam hodie plus ab æmulis vlli tolerent, quam illi, quorum eruditio & labor in orthodoxa religione tuenda, hæresibusq; confutandis plurimum Ecclesiæ prodest, quos foris hostium furor, domi insidiæ inuidentium conflãt vt eligantur, & dealbentur. sed hoc vsq; ad præfinitum tempus: nam cum iudicium sederit, [k] & regnum dabitur populo sanctorum, non modo auferetur iniqua potentia, sed & fraudes malitiosæ. Non ignorabat Julianus Apostata eruditione

Imperitia causa malorum.

h 2. *Macc.* 4.24.

i c.11.35.

k c.7.26.

& studio Christianam religionẽ seruari & augeri, quapropter Christianos docere & discere literas vetuit: quem hoc edixisse suarum rerum desperatione Naziãzenus refert, perinde ac siquis athletam illum fortem iudicaret, qui prohibet, ne alius fortior in arenam descendat, si ideo se virtutis inuictæ putet, quod hostem non sinat armari. Studium igitur diuinæ legis in principibus, in optimatibus summum requiri, quibus non potest deesse quod agant, cum illis regum maximus dixerit. [l] *quoniam in lege Domini voluntas eorum, & in lege eius meditantur die ac nocte.* cuius diligentiæ præmium propheta eximium adiungit. *Et omnia, quæ facient, prosperabuntur:* Erunt enim *tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo.* Ligni natura est semper crescere; Christiani hominis, semper proficere, vbi stare incipit, retro relabitur. Folia, hoc est, externa ornamenta, non defluent, aut sane meliora reponentur. Si populus ignorat, at proceres eruditos esse oportet. Jeremias de his magis queritur. [m] *Ego autem dixi: Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, iudicium Dei sui. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viam Domini, iudicium Dei sui. & ecce magis hi simul confregerunt iugum, eruperunt vincula.* Hæc quoq; causa est, cur gentes pereunt, cum illi quos Deus saluti esse cæteris iussit, auctores sunt scelerum, properantq; vindictam. Recte igitur & discant & faciant, antiquius est autem discere, quam facere doctrina. altera natura est, prior corrupta est, hęc integra. doctrina facit vt rebus mundi sine noxa, cum vtilitate fruamur: ferrum, aurum, ager, alia, nisi scienter tractentur, vtilia non sunt. In optimatibus si soli boni mores vel sola scientia reperitur, sententia Nazianzeni, lusci censentur. [n] altero enim oculo carent, quos geminos esse natura iussit.

Iulianus literas discere Christianos vetuit.

l *Psal. 1.*

Proceres mali plebe deteriores

m *c. 5. & 4. & 5.*

n *orat. 20.*

§ 6.

Nosse remp.

Jura quoque legesque & rempublicam nosse oportet, cum iudices sint, & consilia de repub. daturi, Carolus

lus M. iuri dicũdo Comites fere præfecit: illi enim, qui genere nobiles & opibus pollent, magis integre casteque iustitiam administrant, à muneribus incorruptiores. Tibicinem non ferres canendi imperitum, saltatorem loripedem rident omnes, & mystem Justitiæ constituent reges, qui ex iure suum cuiq; tribuat, legis & moris ignarum? aut ad ista aspirabit inscius eius, quod gesturus est, officij? Aulici igitur iuniores ad eos se applicent, à quibus discere possunt; libros habeant, legant; doctos æstiment, non modo honorent: quod Antoninus faciebat statuas præceptoribus aureas ponendo, sepulchra floribus ornando, hæc enim nec possunt & ambitiosa sunt: sed imitando, vt virorum doctorum ipsi docti sint imagines viuis coloribus, studioso labore, cœlestis artificis penicillo expressæ. Vix hominum in numero est, qui totam ætatem nihil proficit. Barbaries illa quondam Gothorum, Arabum, Moscorũ, Indorumq; aulas obsidet apud quos in precio est imperitia, quia austeris regnantium imperiis magis obnoxia videtur. Christianorum principum illa laus est, imperare intelligentibus, adeoque regnare valentibus, & forte quandoq; regnaturis. Nec temporũ angustiis præpediuntur, nemo tam eget tempore, vt non hora supersit ad cultum animi, plecados minutæ guttæ, torrentes, & lacus efficiunt. Nemini ætas obstat iuueni gloriosum est discere, seni turpe nescire, turpius certe, quam discere. & flagitiosum argumentum est, nolle discere, quia non didiceris: sane, quod in iuuentute non discitur, ætate matura nescitur. Senes quidem oportebat potius docere, quam discere, hoc tamen honestius est, quam ignorare: ipsa ignorantia in magnatibus est crimen. Vt multa discant, plura ignorabunt; & optimus quisq; & grauissimus plurima se fatetur ignorare; qui scire se dicit, quod nescit, temerarius est; qui facere aggreditur, quod ignorat, perniciosus; qui negat se scire, quod scit, ingratus est DEO: qui negat se posse discere, impius.

Iuniorum aulicorum officium.

Barbaris grata imperitia.

§ 7.

sit, quæ Saluio Julio multorum principum familiari, profitebatur ille: *etsi alterum pedum in sepulchro haberem, adhuc discerem.* Neminem æqualium risus deterreat: Juliano Cardinali Otho Varanus studiorum assiduitatem exprobrabat; *Quid cum mortuis*, inquit, *latitas? exi ad nos, qui viuimus.* cui ille: *Hi fama viuunt. Tu nec nomine, nec re viuis, sed more pecudis ignaua tempora transmittis.* Miramur Antoninum Caracallam omnia oblitum, [*s*] pari fato quoque Francisco Barbaro memoriam excidisse. [*t*] Quidam seruorum nomina oblitus est. [*u*] Messala Coruinus nomen proprium meminisse non poterat. [*x*] Bambæ regi Gothorum venenum omnem reminiscentiam excussit.

Saluius Iulius.

s *Suidas.*
t *Volat. l.2.*
u *Plin. l.7. c.24.*
x *Plin. ibid.*

Miserandi illi quidem, casu enim animi apothecam amiserunt; at culpandi illi, qui nihil reponunt, qui rudia pondera sunt terræ, qui domi nihil habent præter inscitiam, matrem erroris, quorum vita somnium est. Hoc vnicè studendum, vt discantur vtilia, non superuacuis ingenia onerentur: nihil saburra opus est, cum bonis mercibus satis grauantur naues. multa nesciuntur melius, quam vt in illis mens occupetur. Jus vigilantibus scriptum est, dicebat Scæuola, at sapientia datur studiosis, vanitas insidiatur curiosis. Est verò hominum genus curiosum ad cognoscendam vitam alienam, desidiosum ad emendandam suam. [*y*] Quærunt quod non est, quod est, non inueniunt. Hoc illis euenit, qui vtilia negligunt curiosa sectati; qui disputant quasi in cœlo habitarent, scrutantur quæ occulta DEVS esse voluit, quorum odiosa est subtilitas, quia sola. Soli itaque sapientiæ studendum est, qua DEVS inuenitur, quam imprudentes oderunt. [*z*] *vbi tamen non est scientia, non est bonum.* Prouerb. 19. *Rex insipiens perdet populum*, [*a*] aulicus insipiens regem. Reipublicæ salutaris est sapientia magnatum: nam ciuitates inhabitantur per sensum potentium, [*b*] vetat autem sapiens stultos in consilium adhibere. [*c*] *Cum fatuis consilium non habeas: non enim poterunt diligere, nisi eis quæ pla-*

Vtilia discenda.

y *Aug. l. 10. de Ciuit.*

Sapientiæ studium.

z *Prou. 8.*
a *Eccli. 10. 3.*
b *Ibid.*
c *Eccl. 8. 20.*

d Eccl. 21. 17. *placent.* Causam reddit Salomon, [d] *cor fatui quasi vas confractum, & omnem sapientiam non tenebit.* Quæramus igitur sapientiam omnes, at præ omnibus illi, quos DEVS suæ sapientiæ vicarios constituit. De illa dictum

e Eccl. 21. 16. est à rege sapientissimo. [e] *Scientia sapientis tanquam inundatio abundabit, & consilium illius sicut fons vitæ permanet.* Hæc certior est quam natura, certior quam omniũ artium humanarum, quamuis vtiles, callidæq;, inuentiones. Optandum omnino foret, vt omnium principum aulæ ad normam, quam Ludouicus primus instituit, exornarentur: ad eam multi tamquam omnium scientiarum ac sapientiæ domicilium confluebant; inter quos etiam Radbodus, in aula Caroli Magni diu versatus, solius eruditionis adipiscendæ causa, Imperatori obsequium detulit.

CAP. XXIX.

Astutia, & doli aulici ex Daniele, eorumq; exitus.

§ 1.

Astutia & Fraus. CAllida sapientiæ, & praua imitatrix est astutia, doli mali solers conciliatrix, aulæ probrum, populi pernicies. Nusquam non illa se ingerit, quæ nusquam esse debet: Tecta sapientiæ velo, & laude promota: In regia tamen sedes eius, solium, currus, arma. Fraus soboles astutiæ, cum aliud agitur, aliud simulatur, aliud in ore, aliud in pectore est, aliud in factis, idque ad alium fallendum. quando amicitia, atque iustitia ostentatur, cum odij atque iniquitatis conscientia. Sapientia bonum semper finem, & legitimas ad illam vias rationesque eligit: astutia aut finem malum, aut illicitos illius consectandi modos, aut vtrun-

In aula regnat. que malum vsurpat. Qua causa astuti ac callidi sem-

per

per malus est animus. & astuti olim male cordati intelligebantur: [a] vt refert Augustinus. Porro omnium in ore est illud sapientis aulici. [b] *Fraus sublimi regnat in aula.* In commerciis vrbium, in vicis struere nouit insidias, nulli deest opifici. Omnes artes fraudem admittere affirmat Cardanus, [c] Medicinam solam accersere. Cur in aula sit regnum calliditatis ac doli, causæ tam magnæ sunt, quam iniquæ. Vberior ibi fallaciæ fructus, exercitatio, technæ operosæ munera captantium, & certamina vel ascendere anhelantium, vel socios de sublimi detrahere molientium. Etsi enim astutiæ non datur attolli, æmulum tum deiecisse iuuat. Hanc auaritia, ambitio, liuor exercet, & ipsis vicissim astutia vitiis ancillatur. Huic debere se putant fasces, prætoria, mensas, comitatus, ducatus, aliorum quoq; damna, lapsus, dedecora, mortes. Doli igitur in aula astu tractantur, artificio cælantur, laboriose vitantur, vno solo præsidio sapientiæ, quæ monet timere, & cauere fraudes, non facile fidere. *Vix fraudi locus est*, inquit barbara venefica, *Timemur.* [d]

a *In gen. l.11.c.2.*
b *Sen. in Hipp.*
c *De subtil.*
Vbiq; est.
Dolus multa tribuunt.
d *Sen. in Medea.*

§ 2.

Fatum dolosi est, dolos pati, Cretensis incidere in Æginetam solet, astus deluditur astu. Inde quisq; decipitur, vnde decipere voluit. Indignantur se falli, nec perpendunt suis se exemplis peri. opus suum probare debent artifices. In talione tantum iustus Phalaris visus est, cum

Ipse suum, dixit, imbuat auctor opus.

Verum de versutia dolisque, eorumq; progressu, & fine Danielem, Magistrum aulicum legamus. Astutia sapiētiæ est simia, qualiacunq; tandem gestet insignia, dolus est fucus, leui arte, vel iactis nucibus, vel aquæ aspergine deprehenditur. Quam callida Ariolorum, & Magorum, sapientumque Babylonis professio? [e] *Dic somnium seruis tuis, & interpretationem eius indicabimus.*

Astuti suo vitio plectuntur.
Astutia facile putescit.
e *c.2.4. & 7.*

f c.2.9. *bimus.* Quibus eadem linea rex occurrit: [*f*] *Si ergò somnium non indicaueritis mihi, vna est de vobis sententia, quod interpretationem quoque fallacem & deceptione plenam composueritis, vt loquamini mihi donec tempus pertranseat.*

Si enim quæ eadem nocte in animo regis acta sunt, cognoscere non potuerunt, quomodo illa, quæ futura erant cognoscerent? Multo simplicius sapientia Danielis. [*g*] *Mysterium, quod rex interrogat, sapientes, magi, arioli, & aruspices nequeunt indicare regi. Sed est Deus in cœlo reuelans mysteria, qui indicauit tibi rex Nabuchodonosor, quæ ventura sunt in nouissimis temporibus.*

h c.2.30. Et deinde, [*h*] *Mihi quoque non in sapientia, quæ est in me plus quam in cunctis viuentibus, sacramentum hoc releuatum est: sed vt interpretatio regi manifesta fieret, & cogitationes mentis tuæ scires.*

Doli finis. Finis porro fraudis omnibus decreta mors, & iam inchoata cædes, quæ non nisi simplicitatis interuentu repressa est. Non est illius auxiliator Deus, qui malitiosæ calliditati fidit, cui etsi ad tempus prospere cedant artes, eunt tamen in interitum. Simplex sinceritas successus habet, quia à Deo est. Sapientissime dixit magnus heros, Matthathias flagellum impiorum iam moriturus: [*i*] *Daniel in simplicitate sua liberatus*

i 1 *Macc.* 2 46. *est de ore Leonis.* Summa simplicitate fenestris apertis orabat, deridentibus inimicis, & stultum esse credentibus. Deo aliter visum: [*k*] qui conclu-

k 6.14. sit ora Leonum, ne nocerent illi, qui versutissimæ

l 6.24. fraudis architectos ad bestias damnauit, [*l*] non curarunt argutias malæ Leonum, ipsorum, coniugum, liberorum ossa franguntur, artus, artesque malæ comminuuntur. Multus est, & vehemens in fraudibus redarguendis Daniel, quas præcipue Antiocho tribuit,

m c.8.25. & Antichristo. [*m*] *Dirigetur dolus in manu eius.* Sed quis exitus astutæ prosperitatis? *Sine manu conteretur.* Contra murum ruentem non valet flabellum, non contra febrim sophismata. contritio fraudes obterit.

An-

Antiochum nobilem prædicit fore regem *impudentem facie, intelligentem propositiones*, problemata, ænigmata, in omni genere versatum, non alia causa, quam infelicissimum illius exitum cogitemus, qui in Maccabæis describitur. [*n*] n 1. *Macc.* 6.8 *&* seq.

¶ 3.

Omnia Danielis capita aulicarum fraudum habent exempla, etiam primum, in quo cœtera bona & ex virtute facta narrantur, non tamen tacere Spiritus sanctus voluit, peculatum Malasaris. [*o*] *Porro Malasar tollebat cibaria, & vinum potus eorum dabatq; illis legumina.* Callide alienam pietatem sibi quæstosam fecit. At capite vndecimo etsi regum auaritiam, ambitionem, crudelitatem, aliaq; vitia prædicit, principatum tamen fraudibus tribuit. *Daniel regum fraudes prædicit.* o c. 1. 16.

De Alexandro post multos annos venturo sic vaticinatur Daniel: [*p*] *Surget vero rex fortis, & dominabitur potestate multa, & faciet quod placuerit ei. Et cum steterit, conteretur regnum eius, & diuidetur in quatuor ventos cœli, sed non in posteros eius, neq; secundum potentiam illius, qua dominatus est.* p c. 11. 3. 4.

Surget rex ille, astu & dolo nominatus dux Græciæ occisis domi fratribus, ne rebellionis occasio nasceretur, Darius suorum perfidia cecidit, nec iniuria, cum enim de pace cum Alexandro ageret, eodem tempore caput eius pecunia licitabatur, & in parricidium domesticos incitabat. Surget rex, sed agitatus dolis & insidiis suorum perpetuis, cum steterit conteretur regnum eius, quod Curtius, Plutarchus, [*q*] omnes docent, periit crapula, & Babylonio veneno, cum victor ab Indiis omnium gentium gratulatione Babylonem rediisset: vt autem constet nihil in eius aula sinceri, omnia versuta, tecta, dolosa fuisse, summum fuisse de morte eius Macedonibus gaudium tradit Curtius. nec mirum proceres velut tyrannum, ebriosum, inter epulas cruentum, amicorum sanguine assuetum for- *Fraudes aulæ Macedonicæ.* q *In Alex. & de fortuna Alex.* *Alexander fraude cecidit.*

midabant, ex morte eius regna sperabant omnes, quæ imperio lacerato nonnulli sunt consecuti: Imo & externi in Bactris, aliisque. Quis fuerit principum sensus in Alexandrum, quam se mutuo fraudibus deluserint, historia explicat, adeo vt inferis aula illa similior, quam hominum cætui fuisse videatur. Principes inter imitamenta luctus mutuis odiis ardebant, dolo malo alius alium subuertebat, inter triginta sex primates, nemo fuit, qui non alteri insidias struxerit, cum autem doli in bella & acies erumperent orbem lacerarunt, omnes mutuis fraudibus, aut vi ceciderunt.

¶ 4.

Seleucus in Syria praualet super Ptolomæum.
r c.11.5.

Moderatissimus & sapientissimus inter duces Alexandri fuit Ptolemæus Lagi Rex Ægypti, Rex Austri, sed tamen de principibus Alexandri præualebit super eum, nimirum Seleucus, quod Daniel præuidit. [r] *Et confortabitur Rex Austri: & de principibus eius prævalebit super eum, & dominabitur ditione: multa enim dominatio eius.* Callidè Ptolemæus viuis hæredibus Alexandri, & ducibus eius inter se armis dolisque belligerantibus Ægyptum occupauit, & Syriam, clementiæ simulatione populos sibi deuinxit, Syriam tenuit, Judæam afflixit, cum Seleuco Nicanore bella gessit, atque etiam Antigono, & tandem Syriam tenuit Seleucus, præualuit enim, & multa dominatio eius ad Indum vsque, nemo enim sociorum Alexandri Seleuco latius regnauit, nemo Ptolemæo opulentior fuit. [s] Hieronymus, Theodoretus, Justinus, Pausanias.

s In Daniel.

t v.6.

Bella deinde inter horum posteros continua fuerunt, & fœdera, vt Daniel exponit. [t] *Et post finem annorum fœderabuntur: filiaq; regis Austri veniet ad regem Aquilonis facere amicitiam, & non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit semen eius.* Jam ante verba illa exposui, nunc hoc solum superest monere, in re gesta plures fraudes esse quam in Daniele verba. Facta sunt fœdera pactæ nuptiæ, sed versuta fraudulẽtia, vt Laodice cum regiis liberis pellici ditiori cederet, filij regno pelleren-

Ptolemæi Philadelphi, & Antiochi Dei fraudes.

rentur, quod factum est. Nec tamen sceleris fidem Antiochus seruauit, Laodicen simulatricem reduxit, illa maritum veneno interemit, Seleucum filium regem constituit, qui Berenicem nō vna fraude cum filio occidit. [u] Nec melius cessit astutia infelix Seleuco, & matri Laodicæ. Danielem audiamus. [x] *Et stabit de germine radicum eius plantatio: & veniet cum exercitu, & ingredietur prouinciam regis Aquilonis: & abutetur eis, & obtinebit. Insuper & deos eorum, & sculptilia, vasa quoq; pretiosa argenti & auri, captiua ducet in Ægyptū: ipse prævalebit aduersus regem Aquilonis. Et intrabit in regnū rex Austri, & reuertetur ad terram suam.* Fraudulenti fraude pereunt. Germen radicum est Ptolemæus Euergetes rex Ægypti filius Philadelphi, frater occisæ Berenices, qui cum ad liberandam sororem sero venisset, mortem eius vltus est, periit Laodice mariti dolosa interfectrix, victus est Seleucus, nouercæ, & fratris sanguine oblitus, cæsi fraudis auctores, fugientē tempestas afflixit, misericordia tamen motæ ciuitates quædam naufragiū recepe-rūt, dolo Ptolemæum eludentes, Seleucus impar Ptolemæo à fratre Antiocho, qui Hierax dictus est, auxilia petit, fecit id Antiochus & cōductis Galatarum copiis pro fratre stetit, sed vt sibi vinceret, fratri regnum eriperet, meruit Seleucus habere fratrem, qualem se ille fratri innocenti præstiterat; nec miratus est fraudē de suo exemplo: deinde equo prolapsus periit. Nec diu gauisus est scelere Antiochus, à Gallogræcis quorum opera fratrem vicerat, captus, auro libertatē redemit, ab Eumene victus est, & regno amisso ad regem Cappadocem profugit, inde quoq; fugere coactus insidiarum metu, consumptis omnibus in cassum astutiæ artibus Ptolemæi hostis misericordiam implorauit seq; illi dedidit, sed virum sanguinum, & dolosum ille abominatus in custodiam dedit, ex qua habitu mutato elapsus à latronibus in deserto trucidatus est. De regibus loquor: fuit idem finis aulicorum, qui omnes artibus irretiti perierunt. [y]

u *Iustinus l. 27. Hieron.*
x *v. 7. 8. 9.*
Fratrum doli.
Antiochus dat pœnas fraudis.
y *Iustin. l. 3. Pererius. Hieron.*

Ptolemæus Euergetes fraudum istarum vltor, astu suo vicit, & periit: odio cædis Berenices regnum Seleucidarum dedentibus se vrbibus pene totum occupauit, mox dolo inimicorum in Ægypto tumultus miscentur, reuocatur domum victor, tum ille sine discrimine Asiam amicam vastauit, contumelioseque tractauit, quare Daniel dicit, *Abutetur iis, & obtinebit.* Laodicem aulamq; eius supplicio affecit, reliquit quidem præsides in Asia, sed spoliata, quadraginta millia talentorum, præter vasa pretiosa, & deorum statuas auexit in Ægyptum, eamq; ditauit, qua de causa dictus est Euergetes, benefactor. [z] Polybius & [a] Justinus, Hieron. Quæstuosæ fraudis pœnas dedit filio suo, qui ex facinore quo patrem occidit dictus est Philopater, non pietas est vbi fraus regnat, non cicurantur beneficiis vulpina pectora. Simul Euergetę coniux, & filius periere. Simul in consiliarios & amicos paternos sæuiit Philopater, Asiaticamq; prædam cum sanguine extorsit. [b] Polybius. [c] Justinus, ex illis Hieronymus. Sic reuersus in Ægyptum regni spoliator pœnas dedit.

Ptolomæo se dedũt Asiatici eos ille spoliat.

z l. 5.
a l. 18.

b l. 2.
c l. 29.

Ptolemæus Philopater sceleri debitum regnum male administrauit, contra illum consurrexerunt, filij Seleuci, cuius fraudem & pœnam explicaui. Habuit ille filium Seleucum cognomine Ceraunum, & Antiochum magnum, de quibus Daniel prophetat. [d] *Filii autem eius prouocabuntur, & congregabunt multitudinem exercituum plurimorum: & veniet properans, & inundãs, & reuertetur, & concitabitur, & congredietur cum robore eius.*

Ceraunus Antiochus.

d v. 11. & seqq.

Tam accurate describit, ac si rei gestæ interfuisset. Filij autem eius, hoc est, Seleuci Callinici, Seleucus Ceraunus, & Antiochus magnus prouocabuntur, & se mutuo ad vltionem concitabunt, spoliatis arma supererant. Antiochus quidem priuatam vitam agebat, sed fratri aderat labore, & consilio, dum igitur bellum Ægyptium meditantur subito dolo eos aggreditur

At-

Attalus Pergamenus, regno turbato, & nondum firmato Seleuco, se potiturum confidens, Seleucus impigre trans Tauru͂ occurrit Attalo, sed per insidias ab Apaturio, & Nicanore occiditur, fraudem illam animose Achæus regis cognatus vlciscitur, cæsis perfidis, mox eodem tamen se crimine implicat, diadema sumit, & imperium, contempto Antiocho nondum magno, arripit. Seleucum alij veneno à purpuratis occisum volunt, quos Achæus trucidauit. [e] Achæum vicit Antiochus, Molonemq; & alios, ac deinde Syriam quæ Ptolemæi erat dolo accepit, quare etsi duo fratres bellum pararunt, vnus tamen venit, vt ait Daniel & [f] Polybius. Dolo malo Antiochum ex progenitoribus nemo superauit, ingens specimen dedit. cum occupata Syria legatis Ptolemæi inducias concessit, pollicitus prouincia se discessurum, omniaque facturum, quæ vellet Ægyptius, idq; ea causa, vt iuuenem voluptatibus marcidum à belli cura auerteret. [g] Pausanias. [h] Polyb. Justinus, Hieronymus.

Attali calliditas. *Dolo casus Ceraunus.* *e Pol. l. 4. & 5.* *Appianus.* *f l. 5.* *Antiochus fallit Ptolomæum.* *g l. 5.* *h l. 5.*

Verum cum deinde de pace non conueniretur, reuersus est Antiochus inundans, & congressus cum robore eius. Tunc prouocatus rex Austri Ptolemæus Philopater egreditur contra Antiochum, & multitudo Antiochi datur in manus Ptolemæi, hinc cepit multitudinem, & exaltatum est cor eius, & deiecit multa millia, Polybius decem millia peditum trecentos equites cecidisse scribit. Hebræum Ribbooth decem millia significat, alij geminant, & viginti millia esse aiunt. Quomodo exaltatum sit cor eius liber Maccabæorum Apocryphus habet. [i] Primo quidem gratus Deo sacrificia obtulit, cum autem autem illi in templum negaretur ingressus in Judæos sæuiit, & totam gentem delere decreuerat. Felix igitur dolosus parentum, & fratris parricida, sed manet eum alia mors, in præsens Antiochi fraus punienda fuit. nec tamen vt omnino Ptolemæus præualeret. *Sed non præualebit*, inquit Daniel. Nam Ptolemæus Antiocho victo, anxioq; prętter spem

i 3. Macc. c. 1. & seq. *Templum ingredi conatus Ptolomæus.*

inducias concessit, quibus ille in perniciem regis vsus maiores copias collegit, beneficio redditus infestior, vt ante nominati scribunt auctores. Et Daniel causam
k v.13. reddit cur Ptolemæus non præualuerit, [k] *Conuertetur enim rex Aquilonis* Antiochus, *& præparabit multitudinem multo maiorem quam prius: & in fine temporum annorumq́, veniet properans cum exercitu magno, & opibus nimiis.* Hic ergo conatus Antiochi, sequitur deinde pœna
l v.14. Ptolomæi: [l] *In temporibus illis multi consurgent aduersus regem Austri: filii quoque præuaricatorum populi tui extollentur, vt impleant visionem, & corruent.*

Ptolomæi mors.

Ille in pristinas libidines reuolutus Eurydicen vxorem, & sororem occidit, amoribus Agathocleæ, & fratris illius Agathoclis perditus, qui cum Euanthe matre omnia regni officia vendebant, Agathocles vrbem administrabat, inimicos, atque amicos fraudibus subuertebant, rex sagina in morbos prolapsus, solutis neruis à Cleomene Spartano occisus est. Fœminæ astu mortem cælarunt, donec aurum regiæ diriperent, dum autem inita cum perditissimis societate opes stabilire moliuntur, Agathocles occiditur, mulieres in crucem aguntur, dignum regiatum libidinum præmium. Daniel multos consurrecturos ait contra regem Austri: nam tota Ægypto tumultuatum est, & ab exteris prouinciis rebellatum. vt auctores ante citati recensent.

¶ 5.

Translatio regni dolosi ad sincerum.

Sic hircus caprarum, sic Leopardus tertia bestia regnum Græcorum paulatim in vulpem mutatur, & quarta bestia adolescit, Imperium Romanum: nam dum ista geruntur Romani Carthaginēses subiugant, & imperij fines dilatant. Fallax sapientia hominum, vere stultitia. Regnum Græcorum ad Romanos translatum est falsa sapientia, fallacia, astu, non Romanorum, qui tum sincere egerunt, iusteque, & moderate, sed Antiochi & Philippi, qui augere regnum conabatur,

tur, & artibus suis extollere. DEVS aliter vertit, vt constet DEI iudicio non præsidio fraudũ dari regna. Mortuus Philopater quadriennem filium reliquit Ptolemæum Epiphanem, occasionẽ suam esse ratus Antiochus, regnum Ægypti occupare constituit. Justinus hunc in modum recenset. [m] *Mortuo Ptolemæo Philopatre rege Ægypti, contemptaq́; paruuli filii eius ætate, qui in spem regni relictus, prædæ etiam domesticis erat, Antiochus rex Syriæ occupare Ægyptum statuit. Itaq; Phœnicem cæterasq́; Syriæ quidem, sed iuris Ægypti ciuitates cum inuasisset, legatos ad eum senatus mittit, qui denunciarent ei, abstineret regno pupilli, postremis patris precibus fidei suæ traditi, quibus spretis, interiecto tempore, alia legatio superuenit, quæ omissa pupilli persona, ciuitates iure belli factas populi Romani in integrum restitui iubebat, abnuenti bellum denunciatur, quod ille facile susceptum infeliciter gessit.* Ne vere aliunde obstacula obiicerentur: in societatem politici facinoris Philippum Macedoniæ regem vocauit, qui multa quoq; loca & Insulas debellauit, quæ deinde restituere coactus est. Pacti igitur diuisionem Ægypti bellum impigre gerere instituerunt. Antiochus Phœnicem Syriamque intercipit, Scopam ducem Ptolemæi victum, Sidone cum decem millibus inclusum obsidet, vt Daniel prædixit. [n] *Et comportabit aggerem, & capiet vrbes munitissimas: & brachia Austri non sustinebunt, & consurgent electi eius ad resistendum, & non erit fortitudo.*

m *l.31.* *Ægypto insidiatur Antiochus.*

n *v.15.*

Sidonem enim aliasque vrbes extra Ægyptum, quæ velut brachia ad Aquilonem tendebantur, sustinere non potuisse Ptolemæus expertus est. Missi ad soluendam obsidionem Eutopus, & Menecleas duces re infecta abierunt: aggeribus enim vrbem, & castra cinxerat Antiochus, vt brachia Ægypti, duo illi duces nocere non potuerint, nec Sidon defendi. Omnia igitur occupat, Judæam quoq; & Samariam. Beneuolus in Judæos fuit, templum honorauit, immunitates sacerdotibus dedit, Josepho teste. Itaque [o] *stabit veniens in terra inclyta, & consumetur in manu eius.*

o *v.16.*

victoria itaque & bellum in conspectu terræ inclytæ, sanctæq; consummabatur. Verum veteratoria illa nequitia saluti fuit Ptolomæo, Antiocho & Philippo exitium attulit. Philippus omnia reddere coactus est, vt [p] Justinus, Polybius, Appianus, Pausanias. Antiochus magna regni parte excidit. Missus enim à senatu est Lepidus, qui Ægyptum tutorio nomine administrauit, & duces Ægyptij regem puerum defenderunt. Nec tamen spes improbas peruersa prudentia deserit: Regnũ vniuersum occupari posse credit cæso puero, itaq; sceleratissima post homines natos fraude circumuenire adolescentem statuit. Impium stratagema Daniel præuidit. [q] *Et ponet faciem suam vt veniat ad tenendum vniuersum regnum eius, & recta faciet cum eo: & filiam feminarum dabit ei, vt euertat illud: & non stabit, nec illius erit. Recta.* ἐυλυσίαν omnium difficultatum solutionem facere cogitabat, imo simulabat cogitare. in pace bellum, in nuptiis sanguinem quærebat. Cleopatram filiam Ptolemæo despondit, pro dote Cœlesyriam, Phœnicem, Samariam, dedit, filiam fœminarum vocat, forma, genere, ingenio eximiam. Cur autem dedit? dolo malo, vt regnum auerteret à genero. *Et non stabit, nec illius erit.* Nam Cleopatra viri, & æqui iustiq; amantior, quam parentis, facinus est auersata, & coniugem monuit, vt insidias caueret. Doli mali tam nefarij socerum cautum faciebat generum, filiamq;. Justum Dei iudicium, prouincias multo sumptu ac cruore partas donat inimico. Nec quicquam præter inimicitias infamiam, & ludibria reportat. Hic finis rerum est, quæ flagitiosa sapientia administrantur. Quid hic Asiaticus Vlysses? Exclusus spe Ægypto potiundi, alio rapitur, vt regnum dilatet. Ad insulas & Græciam arma vertit, Ætolorum, & Hannibalis hostem Romanis, toto orbe quærentis suasu. Hisce consiliis Daniel quoq; interfuit. [r] *Et conuertet faciem suam ad insulas, & capiet multas: & cessare faciet principem opprobrii sui, & opprobrium eius conuertetur in eum.*

p l. 31.

Impia frãs Antiochi.

q v. 17.

Dolosa fraus.

r v. 18.

Hic

Hic quoque fraudibus fauere visa est fortuna. Hellespontum, Æoliam, Joniam, Phocæam, Eubœam, Delon, Samum, Thraciam subigit. Sed mox excutitur, vt [s] Liuius, Justinus, Polybius narrant. Victus primum est ab Acilio, cæsis, vt Antias scripsit, quadraginta millibus, quinque captis, rex turbida fuga Chalcidem se recepit, inde fugit Ephesum metu anhelus. Deinde pugnæ naualis non melior exitus, maius etiam dedecus, quod maritimos populos Mediterranei vincerent. Bis iterum Oceanum classibus strauit, & suorum sanguine decolorauit, ad Mionnesum, & Magnesiam. Itaque tot cladibus, & aulæ suæ fallacis sanguine, fraudibus parentauit. Quod ne dubitaret, gener & filia fecerunt. Nam quod tristius ipsis cladibus fuit, Ptolomæus & Cleopatra legatos Romam miserunt, senatui gratulatum de victoria, hæc contra patrem, ille contra socerum obtenta, ipsa curia inhorruit. Quid enim exspectare aliud ex filiæ legatione fas erat, quam preces! Sed dolus malus facit, vt omnes necessitudines in odiorum fomites mutentur. Nec modo gratulati sunt, verum auxilia contra patrem promiserunt, quæ senatus, ne iustum bellum domestico scelere impiaret, prudens recusauit: atrocius etiam visum, quod legati hortabantur, vt victum porro protererent, atq; in Asiam traiicerent, pietatem rati impium patrem, fratresq; regno exuere.

Punita fraus Antiochi.

s *l.35.*

Ptolomai & Cleopatra odia contra Antiochum.

Hæc omnia in eius opprobrium conuersa sunt. *Ipse cessare fecit principem opprobrii sui.*

Nimirum princeps opprobrij Antiochi erat L. Scipio, quem victorem legationibus, precibus, Scipioni Africano filium remittendo, multa pollicendo fecit cessare, ne totum regnum occuparet, magno fastu Europam erat ingressus, quasi alter Xerxes, maxima irrisione ex ea fugit, etiam Lysimachiam vrbem munitissimam, omnibusq; rebus instructam deseruit, metu & imprudentia. Romanis Hellespontum transeuntibus non obstitit: adeo astutia non sapit,

Antiochus in opprobriũ suum prudens.

Opprobria Antiochi magni.

vbi sapere oportebat, ea causa in magnum contemptum venit. Adeo abiecti animi fuit, vt Africano nunciari iusserit, si per eum pacem obtineat, omnia in regno eius arbitrio acturum, vno nomine regio excepto. Hæc omnia opprobria, quæ Ægyptio, Romanis, Græcis intulit in ipsum conuersa sunt. Fuit in eo insatiabilis opum, & regni amplificandi cupido, nec quicquam nefas existimauit, quo regnum augeretur: omnibus probrum iugi per fraudem imponere conatus, opprobrium ipse sustinuit. Princeps opprobrij illius in ipsum opprobrium deuoluit pacis conditionibus, quæ regi probrosæ fuerunt. [t] Europa abstineat, Asiaq; omni quæ cis Taurum est, decedat. Pro impensis in bellum factis quindecim talentorum Euboicorum millia pendat, quingenta præsentia, duo millia quingēta, cum senatus, populusq; pacem cōprobauerint, mille deinde per duodecim annos. Quadringenta Eumeni, & quod patri illius debebat, redderet. Traderet obsides viginti, quos victor nominasset, naues & Elephantos quot imperasset, etiam Hannibalem, & Thoantem. Nec tamen in opprobrio illo quies misero fuit. Interitum itaq; Daniel illi prædicit. [u] *Et conuertet faciem suam ad imperium terræ suæ, & impinget, & condet, & non inuenietur.*

Pax cum Romanis.

t *Liuius l.37.*

u *v.19.*

Periit Antiochus.

Supererat victo regnum trans Taurum, Syriæ, Babylon, Media, Persis, Susiana. Itaq; trepidus Susa se recepit, & Apameam, & de pace legatos misit. Impegit autem dum fraude templū Jouis Elymæi spoliare vellet, cum exercitu cæsus, [x] vt Hieronymus docet [y] Strabo fuisse templum Jouis Beli, Justinus [z] Jouis Dodonæi, alij Dyndimæi. Sed fere ista conueniunt, Bel erat Jupiter Asiaticus, qui ab Elymaide dicebatur Elymæus. Plinius ab hisce dissentire videtur; nam ait à sodalibus, quos in conuiuio temulentus pulsarat, occisum. Vtrunque fieri potuit: nam à barbaris nocturno tumultu cæsus est, ea occasione aulici vti potuerunt, ad priuatas iniurias per tenebrarum licentiam vindican-

x *In 11. Dan.*

y *l.16.*

z *l.30.*

candas, abiectus autem & obtritus est, nō agnitus, nec curæ barbaris fuit cadauerum lustrare vultus: atq; hic fuit exitus regis potentissimi, & fraudulentissimi: cuius præpostera sapientia fecit Monarchiam Romanam Græca fortiorem, in Asiam enim venêre Quirites, & Antiochus illis tributarius fuit. Ægyptus quoq; Lepidum rectorem habuit, cuius rei causam Antiochi fraudes dederunt.

¶ 6.

Hoc quoq; ad Antiochi opprobrium pertinet, filios habuisse improbos & contemptos, successit illi Seleucus, de quo nihil aliud Daniel quam ista: [a] *Et stabit in loco eius vilissimus, & indignus decore regio: & in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in prælio.* Hæc de Seleuco, qui dictus est Philopater, & Soter, annos duodecim regnauit. [b] Hieronymus, [c] & Appianus auctores. Veneno interemptum aiunt, alij gladio. Eius ingenium ex Maccabæis intelligitur. [d] Ille enim est, qui Heliodorum ad spoliandum templum misit, & flagellatum recepit: ad eum profectus Onias est: [e] Goronides. Interemptum autem ab eodem Heliodoro iussu Antiochi nobilis auctores tradunt: vt plane appareat fraudem in auctores redire. Et euentum quidem esse incertum, malæ voluntatis pœnam certissimam.

a *v.20.*
b *In Dan.*
c *In Syriacu.*
d *2. Macc. c.3.*
e *De Onia.*

Paternæ fraudis magis quam regni hæres fuit huius Seleuci frater Antiochus Epiphanes seu nobilis, Antiochi magni filius, quem multis versibus Daniel describit, typum Antichristi. [f] *Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor regius: & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.*

f *v.21.*

Fratri Seleuco succedet despectus, nam Romæ obses fuit, & in vrbana seruitute, cultor, & adulator Quiritum, Roma volēte Senatu, alij clam discessisse aiunt. Principio non est acceptus vt rex, sed Demetrij nepotis ex Seleuco fratre tutelam gessit, conniuentibus ad regiæ domus discordiam Romanis. Liuiana epitome ab

me ab vrbe dimissum ait, & renouata cum eo fœdera. In fraudulentia, seu vt Hebræus habet, *in blanditiis* regnum obtinuit, simulatione clementiæ. [g] Brachia pugnantis, principes ciuitatum, duces Demetrij pueri ab eo expugnabuntur, adiutoribus Eumene, & Attalo, quos sibi per Romanos cōciliarat: vt Hieronymus. Et dux fœderis Philometor rex Ægypti, qui natus ex Cleopatra Antiochi nobilis sorore fuit, quæ data erat ad sanciendum fœdus, sed reuera ad interimendum regem Ægypti, vt supra dictum est. Belli & modum & victoriam Daniel prædicit. [h] *Et post amicitias cum eo faciet dolum: & ascendet & superabit in modico populo.*

g v.22.

h v.23.

Omnia plena dolis, nec finis vllus mali. Eusebius in Chronico hunc in modum rem gestam narrat. [i] Ptolomæo Epiphani sororio Antiochi nobilis duo filij fuêre. Ptolomæus Philometor, & Ptolomæus Euergetes, abaui nomen referens. Philometor maior natu ab Euergete eiectus est cum annos vndecim regnasset. & hoc est, quod Daniel ait, Dux fœderis expugnabitur. Causa belli, quod mortua Cleopatra sorore Antiochi Eulalius Eunuchus, & Lenæus regiæ pueritiæ rectores Syriam dolo ereptam repeterent; Victus itaq; ab auunculo est Philometor, & pax dolosa vtrinque facta. Deinde cum dolo iunior Ptolomæus maiorem eiecisset, & ipse Alexandriæ regnaret, Antiochus honestè specie nepotis reducendi Ægyptum occupat. Quod Daniel sic narrat. [k] *Et post amicitias cum eo faciet dolum: & ascendet & superabit in modico populo. Et abundantes & vberes vrbes ingredietur: & faciet quæ non fecerunt patres eius, & patres patrum eius: rapinas, & prædam, & diuitias eorum dissipabit, & contra firmissimas cogitationes inibit: & hoc vsq; ad tempus.* [l] Epitome Liuiana, Hieronymus, Justinus. & [m] liber Maccabæorum, *Et paratum est regnum in conspectu Antiochi, & cœpit regnare in terra Ægypti, vt regnaret super duo regna.* Cognita fraude Ptolomæus maior ad fratrem refugit, & resistunt.

i In Chro.

Fraus Antiochi.

k v.23. 24.

l l.44.

m l.1.c.1. 17.

Nam

Nam quamdiu quasi pro tutela egit, facile vicit, at cum præliari cœpit, vt est apud Danielẽ. [n] *Et abundãtes & vberes vrbes ingredietur: & faciet quæ non fecerunt patres eius, & patres patrum eius: rapinas, & prædam, & diuitias eorum dißipabit, & contra firmißimas cogitationes inibit: & hoc vsq; ad tempus.* Ægyptij restiterunt. Itaq; concitata est fortitudo eius, vt Daniel ait. [o] *Et concitabitur fortitudo eius, & cor eius aduersum regem Austri in exercitu magno: & rex Austri prouocabitur ad bellũ multis auxiliis, & fortibus nimis: & non stabunt, quia inibunt aduersus eum consilia.*

n v.24.

o v.25.

At ne sic quidem prospere: Ægyptiis consensu, & consilio repugnantibus. Itaque ad dolos se conuertunt, pacem simulant: Antiochus Ægyptium è medio tollere cogitabat, sed metu Alexandrinorum non est ausus. Ægyptius insidias struebat auunculo, sed irrito labore. Tragœdiam Daniel repræsentat. Philometor à suis proditur, & Antiochus. [p] *Et comedentes panem cum eo, conterent illum, exercitusq; eius opprimetur: & cadent interfecti plurimi.*

Mutuæ fraudes.

p v.26.

Regum mutuas insidias & technas sic explicat: [q] *Duorum quoque regum cor erit vt malefaciant, & ad mensam vnam mendacium loquentur, & non proficient: quia adhuc finis in aliud tempus.* Itaque Ægyptum deserit, vt Daniel ait: [r] *Et reuertetur in terram suam cum opibus multis: & cor eius aduersum testamentum sanctum, & faciet, & reuertetur in terram suam.*

q v.27.

r v.28.

Elusa arte, aperte deinde vim parat, & magnas copias, magnam etiam regni partem occupat. [s] *Et statuto tempore reuertetur, & veniet ad Austrum: & non erit priori simile nouißimum.*

s v.29.

De hac expeditione liber secundus Maccabæorum. [t] *Eodem tempore Antiochus secundam profectionem parauit in Ægyptum.* Hanc expeditionem describit [u] Justinus, cæteriquè auctores, cum Popilius Roma missus circulo regem circumscripsisset, imperioso mandato. Sed iam quartæ Monarchiæ indoles & vires se exerunt,

t c.5.1.

u l.34.

Popilius regem circulo includit.

rant, Ptolemæi supplices ante curiam Romanam per legatos iacuerunt, Antiochus circulo inclusus parere cogitur, quasi robori inclusus, aut cōpedibus vinctus. Non fuit illa profectio priori similis, nulla spolia re-
x v.30. portabat. [x] Venerunt *enim super eum Trieres & Romani: & percussus est, & reuersus est, & indignatus est contra testamentum sanctuarii, & fecit: reuersusq; est, & cogitauit aduersum eos, qui dereliquerunt testamentum sanctuarii.* Percussus dicitur tam violento imperio, quo magis quam vlla clade consternatus est. Græcus textus, *Et humiliabitur.* Inopem exercitum reduxit, Ægyptiis insultantibus, & hostem, qua poterant, cædentibus. Atque hactenus fraudes regum, & horribiles exitus. Et concludit Da-
y v 30. niel. [y] *Et impii testamentum simulabunt fraudulenter: populus autem sciens Deum suum, obtinebit, & faciet.*

Impij illi, & fraudulenti omnes hypocritæ: Antiochus, Eupator, Simon Jason, Alcimus, Menelaus, Nicanor, qui libris Maccabæorum describuntur.

De fraude sacrificulorum, & iudicum, quæ Daniel
z c.14.13. [z] habet, ante dictum.

Quibus ex prophetiis aula regum dolo malo, & fraudibus imbuta describitur. Quæ omnia Propheta Dei spiritu, & futuri prospicientia meditatus, quid in aula fugere, quid prosequi debeant proceres, edocet. Et si quidem nobiles ad Alexandri, vel Seleuci, vel Antiochi aulam ituros ad hæc præscius instituisset, magnam vitandi infortunij occasionem dedisset, & nunc prudentibus eadem doctrina proponitur. Quid est enim, quod futurum est, & non factum? Ecclesia.
a c.1.9. [a] *Quid est, quod fuit? ipsum quod futurum est, quid est, quod*
10. *factum est? ipsum quod faciendum est. Nihil sub sole nouum, nec valet quisquam dicere: Ecce hoc recens est: iam enim præcessit in sæculis, quæ fuerunt ante nos.*

CAP.

Cap. XXX.

De falsa sapientia & dolo malo cauendo in administratione & cura publica.

§ I.

QVantum in fallacia malorum sit ex Daniele demonstraui, nunc de exterminanda fraude dicendum est. Equidem rationem, qua fraudem alienam euitent, omnes scire exoptant, falli nemo desiderat: qui suo commodo se deceptos gaudent, mallent tamen sine fallacia bonis, quæ amica fraus attulit, potiri. at vero ita cōponere ius animi candoremq; virtutis, vt neminem fallere velint, pauci norunt, nec discere admodum satagunt. Rarus est, qui non aliquando mentiatur & fallat. quamuis in aula capitale sit dicere: mentientem mentiri. odere nomen, rem vsurpant; at vnicum præsidium contra fallaces artes est, non fallere, vsitatum est fallentem falli, maximè si calliditatis opinione delectentur. tales decepisse, culpæ quidem est, sed apud plebem laudabilis, quæ sequitur doctrinam moribus non lege firmatam. *Falli nemo vult, multi fallere.*

Fallite fallentes: ex magna parte profanum
Sint genus, in laqueos quos posuêre cadant.

Hoc igitur à fraudibus deterrere debet. Qui fraudē parat, fraudem expectet: captor capitur. Hac præcipuè ratione vitandæ fraudes: quod Deo decretum est, successum illis negare. hominem fallere & malæ artis à Deo præmium exposcere, impudentis est. Hominum est ea ingenuitas, vt quod dare volunt, dolo tamen nolint à se deceptis extorqueri, & quod cōcedere statuerant, si fraus accessit, reuocant. Si hoc illi faciunt, qui dolis vtūtur, quanto magis increata veritas ingratitudinem improborū detestabitur, qui prosperitatē suam

non

non DEI beneficiis, ſed ſuis aſtibus acceptam ferunt?
Deum nemo fallit. Mentiri DEO homines poſſunt, quia mali ſunt, fallere DEVM non poſſunt, quia omniſcius eſt; ſi tamen decipi DEVM poſſe crederent, etiam mentiendo fallere conarentur: Cain ſanè dum parricidium DEVM latere credidit, negando fallere voluit, impia expoſtulatione: a *Gen.* 4. [*a*] *nunquid cuſtos fratris mei ſum ego?* Infeſtus fratri inimicus, non niſi morte iuſti poſiturus inuidiam; grauior in pectore dolus, quo DEVM fallere conatus eſt. Irrita ſunt igitur vota fraudulentiæ. Job *ſpem hypocritæ perituram* pronunciat, & fiduciam eius telis araneæ perſimilem, de viſcerum putredine textam, fragilem, b *c.*13. ignem quoq; eius tabernacula deuoraturum [*b*] gau- c *c.*10. dium vero inſtar momenti, ſomnium auolans. [*c*] Ec- d *c.*3. cleſiaſtes quoque [*d*] ingredientem duabus viis negat habiturum ſucceſſum.

¶ 2.

Viro igitur doloſo obſiſtit Dominus, nec ſucceſſum permittit, quin grauia ſupplicia decernit. Quo quidem rerum tumultu nihil eſt in Daniele admirabilius: dum enim reges regumque miniſtri laborioſis diſcurſibus fatigantur, turbantur, animos finitimorum diſponunt, Daniel in DEI ſecreto cõſilio ſedens, decipi & falli omnes intelligit. In illos tamen diuinæ iuſtitiæ *Pœna fallentiũ.* iacula maximè fulminantur, qui electos DEI ſeruos e 1. *Macc.* 6. ℣. 61. & 62. circumueniunt, ſeque illis fraudulenter adiungunt. Senſit illam ſeueritatem Rex Antiochus Eupater. [*e*] *Et iurauit illis rex, & principes: & exierunt de munitione. Et intrauit rex montem Sion, & vidit munitionem loci: & rupit citius iuramentum, quod iurauit: & mandauit deſtruere murum in gyro.* Eodem tempore quo iureiurando populum DEI fallebat, regnum periuro ereptum eſt, & paulò poſt vita: [*f*] Maledictum enim virum doloſum f 1. *Macca.* 7. ℣. 6. 10. 15. [*g*] Jeremias profitetur. Accuratâ fraude egit Jezabel, vt Nabothum occideret & vineam poſſideret: g *c.*9. Falſo teſtimonio innocentem circumuenit, teſtibus falſis

falsis crimen probauit, sententia iudicum damnauit, & saxis obruit, duplicis crimine perduellionis, in Deũ & regem; ager occisi ad fiscum deuenit: Possedit vineã Achabus verũ in agro Nabothi paulopost lingebant sanguinẽ Achabi canes, vindices necis iniustæ, & propheticæ virtutis nouo latratu præcones. Carnes etiam Jezabelis in plateis tanquam stercus terræ iacuerunt, deuoratæ etiam tandem à canibus. [*h*] Non dissimilis pœna in pari scelere Lucretij præsidis: prædium virginis Christianæ Beatricis concupierat, virginem de religione accusat, profitetur illa Christianam se esse, martyrem in carcere præses suffocari imperat, prædium occupat; in quo cum conuiuia agitat, & per temulentiam martyribus insultat, licentioris commessationis lasciuiam infans interrupit, forti voce exclamans: *Lucreti, occidisti, & possedisti, ideo datus es in manus inimici.* Insolita voce omnes trepidant; nulla cura dapum, cadunt luxuriæ instrumenta de manibus. Lucretium malus dæmon arripit; & tres horas immanissime tortum rumpit, animamque in nouos inferorum cruciatus deuoluit. conuiuæ attoniti, & Christi potentiam veriti religioni accedunt. Historiam recensent scriptores Ecclesiastici. [*i*] Expertus & DEI manum Desiderius, qui simulatione pietatis Romam ingressus, [*k*] multos in vincula coniecit & excœcauit, quæ causa fuit infelicium euentuum, quibus postea attritus est. Non defuerunt Christianis temporibus similia & crimina, & supplicia. Hilarius imperante Arcadio pecuniam accepit, ne ex lege Cæsaris idola tollerentur Byzantij; qui impiam auaritiam graui malo luit, exemplar omnium qui hodie in aulis principum auro corrupti religionem oppugnant, hæresibus patrocinantur, quos hodie facilius est nosse, quam nominare. læsa Dei Maiestas breui illos non modo grauitate supplicij, sed etiam infamia perfidiæ notatos tradet inimico, & male tectas fraudes aperiet; nunc frustra ingenio suo, & astutiæ fidunt reges principesq; fraudum ignaros ludunt.

h 3. reg. 21. *Beatrix.*

i *In actis Anthimi Surius t. 3. Mem. t. 3. Ado 29. Iulij.*

k *Sigeb. in Chron. ad 769.*

¶ 3.

Cum igitur hominum curas, spes, metus, tumultus, æstus, & iactationes animo reuoluo, hoc pessimum in omni rerum genere inuenio, quod ad metam per astum & dolos tendentes frustrentur & puniantur. Hominum omnium sui temporis astutissimum fuisse Sysyphum narratur in fabulis; ea de causa grauissimum laborem illi tribuunt, æternum, & inanem: vt grandem lapidem immenso sudore in verticem montis euoluat, quo postquam peruentum est,

Effugit ille manum, rursumq́ ad summa reuolui
Postulat.———

Stat mœstus Sisyphus, & in fine laborum nouum initium auspicatur. Symbolum illud fraudem aulicarum ærumnosam negociationem significat: falsa prudentia ascendunt, cumq; iam tenent, aut tenuisse apicem supremum putant, ad infima reuoluuntur, dolos meditantur

———*Et fronte polita*
Vapido seruant sub pectore vulpem.

l *prou.* 13. *Dolosus capitur dolis.* Animæ dolosæ errant in peeccatis. [*l*] Rosimunda Helwigi iuueni à venatu redeunti venenum propinat ille inter bibendum sentiens virus, st. icto gladio cogit illam bibere reliquum, bibit, & simul mortua est. Hoc habet omnis dolus, cum alteri nocet, auctorem suum perimit: maximam partem fraudis, & fœces ipsas fraudulentus haurit. nec ideo bene successisse putandum est, si alium præuerterit aut euerterit, hoc ipsum anteuertisse per dolum ruinam secum trahit. [*m*] Postquā Lescus fato cessit rex Sarmatarum, constitutum est (ea erat temporum ruditas) vt candidati de regno cursu equorum certarēt. Vanum hoc quidem, & Persicæ stultitiæ simile: prudentia enim, iustitia, virtute, non iumentorum velocitate Respub. gubernatur; sed meta tamen carceresq; constituuntur. Inter candidatos erat & Lescus priori cognominis, qui viam, qua decurrendum

m *Cromerus de rebus Polon.*

Lesci fraus.

dum erat, muricibus strauit, quibus equi sociorum induti ad metam pertingere non poterant, ipse ad latus innoxio itinere primus ad palmam euasit, regnumq; adeptus est, & mox cognita fraude, concursu popularium discerptus, æternaq; infamia notatus est. Semper ista citius aut tardius eueniunt, nunquam fraus ad finem vsq; fælix. Galeazius dux ex tempore fraudem in auctorem regessit: præstigiator quidam longam sibi vitam, Galeazio breuem vaticinabatur, & quasi mortuo viuus tantum non insultabat: princeps ista prophetantem strangulari iussit, laqueo simul fauces, simul oraculum elisit, dolum mentientis exitio, risu aulicorum detexit. Hoc omnibus accidit: non vident omnes qui negociis intersunt, Daniel etiam præuidit in suis regibus. Visum tamen est factum ducis asperum censoribus, mihi æquissimum, genus illud hominum semper fraudis & imposturæ conuincitur, durat tamen & auditur. Nullum videlicet tam impudens est mendacium, vt sit sine teste, vt vere [n] Plinius. Ignarus docendus est, fallax priuato cauendus, principi damnandus venit. Prouincias quondam Leonum, tigrium, aut anguium multitudo perdidit, hoc est vis & potentia, non paucas vrbes animalcula pusilla, pauida, mures, locustæ, ranæ, cuniculi. [o] hoc est, fraudes, quæ sunt venena animorum humi repentium, quorum humile, sed acre virus est.

n *l.8.c.1.2.*

o *Plin.l.8. c.29.*

§ 4.

Turpitudo fraudum.

Quanquam supplicia deessent fraudulentis, adesset etiam fælicitas, res fœda tamen & improba fraus est, artificem facit detestabilem, fraus furtum est, quo veritas aufertur, falsis assuescere est infame. Proprium autem dæmonis est decipere, atque in re omnium grauissima, dum temporaria ac fucata pro veris offert, & persuadet insanis. Fugiant igitur fraudulentos.

Valeant qui nigra in candida vertunt.

Leones, tigres, vrsi, raro bona fide mansuescunt, aspides nunquam: matris vterum genitalem nascendo perrumpere feruntur, vt tanta pestis morte parientis edatur; non quod ille sit in naturæ molitionibus error, parabola est, non historia, quæ fraudulentiam distare à cæteris vitiis longissimè, docet. aliæ feræ iam adultæ nocent, angues in ipso ortu. Leunculorum imbelles sunt vngulæ, malæ inermes, cum tigrium catulis & pueri ludunt; at viperæ nascentis tam atrox est venenum quam annosę, regulus mox ab ortu letale spirat. omnis dolus, etiam paruus, est virulentus, & fallit. Ea causa serpenti comparatur, omnium animalium astutissimo, versatili, & flexuoso, quod tamen super ventrem proserpat, terram comedat, & calliditatem suam luat. [p] Dolosi indolem suam tenacissime retinent semper ad nocendum intenti. Non audiunt monita, & cum audiunt, ad fallendum componunt. Sirenes suauitatem concentuum ad naufragia intendunt. Quidam fœnerator infamis Vincentiæ Ecclesiastem summo orabat opere, vt quod instituisset contra vsurariorum crudelitatem dicere, pergeret; causam rogatus, cur sua vineta cæderet, & infamiæ suæ quæreret præconem, respondit: iam multos concione territos fœnerari desiisse, si perseueraret, alios quoque desituros, ita sibi soli, aut cum paucis in illo regno mammonæ facilem fore ad ingentes opes profectum.

p *Gen. 3.*

¶ 3.

Dolus facile deprehenditur. Fallacia mala.

Fugiendus etiam ea causa dolus, quod diu celari non possit, quantumuis enim sinceritatem imitetur, & virtutis insignia ostentet, suis tamen se argumentis inuitus & inscius iudicat; colore oculis, superciliorum & capitis nutu, manuum pulsu simulationem produnt vt Justinus Martyr [q] ostendit. Difficile est, imo fieri non potest, vt non sit accusator sui qui dolose agit: nunquam ita pectus intimum latet, vt non per frontem &

q *De vita Christ.*

tem, & vultum, velut animam suam exeat, & retrusam veritatem proferat, nec tam colorata sunt verba, vt nō per ipsa pigmenta virus appareat. Quare ipsi sibi fidem derogant astuti, verbis & fronti nulla fides, adulterinæ similes monetæ, [r] quæ quanto est probato auro affinior, tanto aptior ad fallendum; vt cuius omnis fulgor est fucus. Hinc etiam fraudulenti mutabiles sunt, in omnem se partem versant, ex quo versuti dicuntur: Nulla enim inuentionum sufficit. quicquid insincerum est, instabile est. multa nouit vulpes, & tamen post multa effugia incidit in casses, nihil cō secuta, nisi vt ærumnosius pereat. Hinc fraudes semper nouis fraudibus integendæ sunt, dolus dolum trahit, falsitas falsitatem, donec seipsam destruat, & artificem pessundet. Astuti vbi fallere se posse putant, sunt feroces, vt sacrificuli Beli contemnebant regem & Danielem, confisi abditis ostiolis, quos tamen pars rerum vilissima, cineres prodiderunt; ast vbi deprehensi sunt, simul erubescunt, simul metuunt. Erubescunt de vili, indecora, ignobili malitia, quæ serpentum non hominum est, fraus enim similis est hybernis niuibus, quæ eodem candore tecta aurea, cespites tuguriorum, lutum & amœna vireta integunt, quos vbi luce sua & calore sol liquefecit, apparent vera discrimina. fraus virtutū colore vitia imbuit, ideo omnibus vitiis deterior, quod virtutē simulet & histrioniam agat. Cætera vitia, vt superbia, inuidia, quo magis augentur, eo magis apparet à virtute discessus; fraus quo maior est, eo veritati similior, melior censetur histrio qui veros affectus maxime imitatur. Olim nobilis actor, vt mœrorem Electræ voce & vultu exprimeret, ossa filij sui ex sepulchro elata secum in theatrum intulit, vt vero dolore tactus falsum accuratius exprimeret. Tanto melior tragœdus, quanto mendacior. quem nunquam ex animo filium luxisse credam, cuius ossibus vsum esse video ad vanissimæ artis ostentationem. Perniciosissimi igitur sunt, qui artibus malis fallunt, pro qualibet re falsa dicunt, cum culpa sit et-

r *Arist. 6. Ethic.*

iam pro salute mentiri; qui enim mentitur vt viuat, ante mortem moritur. Illi specie virtutum plurimos ad vitia trahunt: nihil enim in vitiis nocet periculosius, quam similitudo virtutum.

¶ 6.

Non prodest reip. astutia.

Attamen in aula atq; adeo in Republica opus est viris dextris, callidis, versutis. Nequaquam. ad euertendam remp. valida est astutia, ad conseruandam sapientia. Ad res gerendas astuti idonei non sunt: nam opinione dexteritatis, fiducia sapientiæ tumidi, ad veram prudentiam peruenire non possunt, sed temeritate prolabuntur. Obseruauit illud in Græcorum liberis vrbibus prudentissimus historicus Thucydides. [s] *Rudiores*, ait, *melius ac felicius administrare rempub. quam nimium doctos astutosq́ue*: Illi enim maiorum leges & scita sequuntur, quos prudentius & longa experientia salubrius consuluisse de Repub. arbitrantur, quam possint ipsi. Astuti veterum simplicitati illudunt, sapientiam suam ostentant, instituta & consuetudines abrogant sua obtrudunt, Remp. conuellunt, & postquam omnia concussa sunt, ad prima redeundum est, nam quicquid ingenio astruitur, si in DEO, & vera sapientia fundamentum non habet, fragile est, & alio ingenio acriore vel etiam hebetiore destruitur. Astutia enim, vt vere Græci definiunt, non est sapientia, sed ἀμάθεια, hoc est, ex discendi neglectu nescientia, honesti & boni ignorantia, cui iuncta est, eius quod non est, ostentatio: videri enim volunt quod non sunt, vile malum & turpe quale est venenum. Sane serpentes cum sint inter bestias versutissimi, non est tamen eorum, vt aliarum natura docilis, ne vulpes quidē vllam disciplinam capit: malitiosa calliditas non admittit meliorem doctrinam; satis esse existimant, si bonum simuletur. Patet malum illud latissime, aulas obsidet.

s l. 3.

Astuti non apti ad disciplinam.

Palatinus magni animi Frederico Cæsari querebatur de mul-

de multorum simulatione, & collubitum sibi esse affirmabat vltra Sauromatas fugere & Garamantas, donec eo, vbi non esset simulator, perueniret; cui apte Imperator respondit: non defuturum ne ibi quidem, postquam ipse eo venisset: Maxime enim de simulatoribus queruntur hypocritæ: non sentiunt cum ipsi fallunt alios, cum in fraudem ipsi inducuntur, regnum sibi eripi imaginantur, præ iracundia non sunt apud se; sunt tamen longissime illi à vera virtute, neq; eam, nisi plane mutati, induunt, quemadmodum nulla imago veritatem assequitur.

§ 7.

Neq; vero dum astutiam fraudesq; damno, easque vitandas censeo, fatuitatem & officij ignorationem probo: Memini enim in sanctis canonibus [t] requiri Ecclesiasticos etiam sæcularium negociorum peritos Petrum Ecclesiæ Neapolitanæ electũ Episcopum, non promotum, quia simplex fuerit. [u] Pelagius Pontifex constitui iubet alios, qui negocia tractarent, quod Joannes Episcopus esset simplex: culpabilis est simplicitas rerum agendarum nescia. de qua vere Canon: *nã reuera vbi simplicitati tantum studetur, disciplina negligitur.* Quædam fraus non mala. Hedwigis Henrici Boij filia, *princeps lectißima,* [x] *quæ Græce, latineq; insigniter docta non fuit tantum, sed omnis æui miraculum dici poßit. Ea tenella etiamnum ætate, Constantino Orientis Imperatori desponsa Græcas perosa nuptias, neq; vultus sui formæq; imaginem ad inuisum sponsum transmitti passa, sedulo oris elegantiam, corrugata fronte, obtortisq; oculis corrumpebat, quoties vultum pictori exscribendum præbere iussa est. Hæc non astutiæ, sed sapientiæ adscribenda sunt.*

Fatuitas fugienda.

t dist. 39.

u ad clerum Narniens.

x And. Brun. l. 8. Bau. pag. 453.

§ 8.

Porro fraudes euitantur vera sapientia, diuina non humana, hanc enim non sufficere iam supra docui.

Sunt tamen & documenta Ciuilia, quorum primum est apud Græcos ἀπιστεῖν, *non credere*. Quod tamen non omnibus conuenit, nec semper. Sæpè decipiuntur, qui omnibus, aliquando qui nulli credunt. Seruulus apud Comicum vtrumq; Senem fallit vera dicendo, idque agendo, vt ne sibi mutuo credant. Quare Græcam sententiam Latini contexerunt, *Fide, sed cui, Vide*. Mendaci nunquam credes. Florentino cuidam impostori familiaris cum occurreret, & ille nescio quid loqui velle videretur: Mentiris: exclamat alter. Vanitatem illi exprobrans & se ostendens non crediturum.

Mendacibus non creditur.

Alterum documentum, nihil tuarum rerum fraudulento communices. De quo & supra dixi.

Fugiendæ fraudis documenta.

Tertium. Ne ipsi tibi mentiare: suis quisque factis & sermonibus, tanquam amicis fauet, curat opinionem, neglecta veritate. Vt vertiginosis terra, ita sese amantibus bona propria maiora veris videntur. Tum maximè falluntur, cum se fallunt.

Quartum. Aliorum negotiis ne te misceas. Si tractare illa necesse sit, ne implices.

Quintum veritatis amans esto, & amantem ostende, falce ea falsarum adulationum, obtrectationum, calumniarum syluas excideris. Fecit id aliquando sobrius Alexander. [g] Nam cum Jouis Ammonis filius ab Imperatore Sacrificulo dictus esset, atque ea res licet nulli credita multis exitio fuisset, quæsiuit Rex ex Mandane Indo, essetne filius Jouis, ille negauit, Alexander vera dicentem præmio donauit.

y Strab. l. 15.

Sextum. Mores & genus Orationis inspice: vbi recta est, bene sperandum est, vbi artificiosa, & gesticulationibus interpolata, sublesta fides est. Nam corpus nemo sanum esse credit, quod oblitum multis Pharmacis, & malagmatis obuinctum cernit.

Septimum vnicum & certissimum, vt Deo æternæ sapientiæ immobilis adhæreas, cætera contemnas, ibi omnia vera, hic falsa existimes. Illa aduocata clientem tuto

tuto deducet, vera luce perfundet, per plana & aspera gradientem inoffenso pede deducet. Quod bona ratione demonstrat Nazianzenus. [z] *Quin autem ob animæ cum corpore coniunctionem deterior factus est, ac luto vsq; adeo hæsit, vt nec in veritatis radios mentis aciem intendere, nec supra inferiora hac assurgere queat, idq; cum desuper originem traxerit, & ad supera vocetur hunc cæcitatis ergo miserum existimo, etiamsi res huiusce vitæ illi ex animi sententia fluant: tantoq; etiam miseriorem, quanto magis à secundo ac felici fluxu delusus fuerit, sibiq; aliud quodpiam bonum vero bono præstabilius esse persuaserit, malum vtiq; malæ opinionis fructum decerpens, nimirũ, vt vel tenebris mulctetur, vel eum tanquam ignem videat, quem vt lucem minimè cognouit.*

z Orat. 21.

Cap. XXXI.

Obsequium in aula sincerum, & obedientia necessaria.

§ 1.

SInceritatis est non ad oculum, sed ex animo seruire, vt sint non modo oculi ministrorum in manibus Domini sui, verum & intelligẽtia, & voluntas in mandatis Regum, vt omnis astus, vt dolus malus obedientia excludatur. Vni quidem Deo, cuius intellectus veri, voluntas boni norma est absolutissima, prompta obedientia debetur: vt de illius imperio nunquam disceptetur, leges non discutiantur. Deo omnis Creatura præter eam, quæ maximè parere debuit, ad amussim obedit. Regi & Principi obediendum est secundum Devm, non iniusta imperanti. *Si iubeat, quod magnus Imperator vetuit, aut prohibeat, quod ille iussit, non parebit Domino minori contra decreta maioris. Contemnat potestatem, timendo potestatem.* Vbiq; libertas est etiam in Aula tyranni, ne in legem Creatoris

Deo absolute homini considerate parendum.

committere cogaris. Nec vlli ius est aut faciendæ, aut imperandæ culpæ. Quod non modo Principibus, sed singulis etiam optimatibus cogitandum est. Quisquis enim imperat, quod facere non licet, contra Deum, Nabuchodonosori similis est: statuam adorare iubenti. [*a*] Et quamuis fornacem non accendat, DEI tamen loco se adorandum præbet. [*b*] *At vero homini cũ difficile sit scire parere, tum multo difficilius esse videtur, scire hominibus imperare, ac præsertim in hoc nostro imperio, quod in lege diuina situm est, & ad Deum ducit: cuius quo maius est fastigium, maiorq́; dignitas, eo etiam maius periculum est, prudenti vtiq; homini & cordato. quippe cui primum illud curandum erit, vt argenti atq; auri instar omni ex parte versatus, atq; in omnibus temporibus & rebus, nusquam adulterinũ aut subæratum quiddam tinniat, nihilq́; deterioris materiæ, flammaq́; acriori dignæ, in seipso gestet. nam alioqui tanto grauius malum fuerit, quanto pluribus imperarit. Siquidem maior est ea improbitas, quæ ad multos serpit, quam ea, quæ in vno defixa hæret.*

a c. 3.
b Nazianzen. Orat. 1.
Difficile est imperare.

¶ 2.

Danielis obedientia.

Daniel & collegæ illius insigne obedientiæ dederunt exemplum, dum literas, & scientias Chaldæas nõ more vulgari, sed studiosissime perdiscunt. Cleopatra Antiochi filia patris & regis mandata, quibus iussa erat maritum occidere, contempsit, & Ptolemæum de insidiis monuit. Hieron. [*c*] & testis est Daniel [*d*] *Et ponet faciem suam vt veniat ad tenendum vniuersum reginum eius, & recta faciet cum eo: & filiam fœminarum dabit ei, vt euertat illud: & non stabit, nec illius erit.* Contrarium aulici Chaldæi fecerunt, dum pice naphtha, & stupa fornacem accendunt. Sed est Daniel perfectum exemplar obedientiæ, qui cum dixisset, non esse inuentam coram Deo in se iniquitatem, simul addit; *sed & coram te rex delictum non feci.* Non debent proceres imperia dominorum ad examen reuocare, etsi enim non capiant legis rationem, obtemperare tamen legibus oportet, nec

c In Danielem.
d c. 11. 17.
Non examinanda imperia.

necenim multorum constituta consensu, vnius iudicio rescindi æquum est. Quare DEVS non sibi modo, sed & vicariis suis vult obtemperari. Josuam iudicem declarat, sed imperium firmat capitali lege, [e] *qui tibi contradixerit, moriatur. Et quasi peccatum ariolandi,* ait, *non acquiescere.* [g] Paulus omnem animam superioribus potestatibus subditam esse iubet. Maxime ad proceres hoc pertinet, quos velle imperare minoribus, non obedire maioribus iniquissimum est. Hæc vnice colenda. Sola enim obedientia tenet palmam, sola inobedientia inuenit pœnam, vt recte antistes Mediolanensis. Hæc causa est sapientiæ: si vis esse sapiens, esto obediens, nata inobedientia est ex imperitia, & mentis duritie. Hoc secum omnes cogitent, parendum illi quem imperare sibi voluerunt. Hesiodus quidem eum qui per se, suo ingenio, & sponte omnia possit, optimum iudicauit, secundo eum gradu locat, qui alteri prudentiori obtemperet. Est enim honestum parere prudentibus. at qui nec ipse sapiat quantum satis est, nec alterius consilio pareat, hominum omnium esse postremum. Zeno tamen Philosophus secundum primo loco constituit: nam & ille sapit, qui bene monenti paret, & præter intelligentiam habet affectum compositum. Jumenta nobis obediunt, nos DEO, & quos ad nos ille miserit. Quos si contemnimus illud audiemus: [h] *Non te, sed me abiecerunt.* Quemadmodum autem somnum est precium obedientiæ, qua DEO paretur, quia aliæ virtutes alia quædam spernunt DEI causa, temperantia voluptates, liberalitas opes, modestia honores, obedientia vero propriam voluntatem, & à natura insitam libertatis appetentiam. Ipsum martyrium obedientia placet. Sic regibus gratissima virtus est, qua imperio påretur, sine qua nulla stare resp. potest, sine qua nulla est regnantis auctoritas, nulla potentia.

e Iosf.1.
f 1.Reg.16.23.
g Rom. 13.1.
Obtemperandum accurate.
h 1.Reg. 8.9.

§ 3.

§ 3.

Inobedientia aulica grande malũ.

Frequenter aulicis obedientia sua expendenda est, studioseq́; colenda: cum quia iureiurando est sancita, tum vero, quia in grauibus Reip. negotiis versatur: verendum sane ne vel periurij crimen incurrant, vel non obtemperando multos lædant; dum tardè maligneq́; præcepta exequuntur. Nam qui disertè, & ex professo parere recuset, rarus erit. arte eludunt imperia, tarde exequuntur. differunt dum tempus exierit, vt fieri non possit, aut damnosum sit. Vsitatum quoque est, principem & consiliarios ab instituto auertere. Impedimenta per artes inijcere. Deniq; negligenter exequi. Porro grauissime tandem peccatur, cum animus principum à Reipublicæ cura ad conuiuia, venationes, ludos, & conuiuia abducitur, atque illecebris detinetur, vt soli ipsi dominentur. Cuius improbitatis vtinam vetera tantum exempla legerentur, non hodie etiam magna pars orbis seruiret indignis regum regibus: aut sane si & regum est seruire, Josephos habeant, & Danieles, quos solio duntaxat antecedant: non Amanes, & Rufinos, vt nomen inane sit in regnante, & onus diadematis, vis imperij in manu illusorum, & prædonum: quos mundi conuitio tandem in crucem agere cogantur. Summâ contumeliâ regnantium, maiore populorũ damno spurij illi & suppofititij reges ferrea sceptra quassant: & plerunque egreditur flamma de vilissimo rhamno, & exurit cædros Libani, dum humili frutici celsitudinem suam inclinare coguntur. Qui enim alienâ mente, sensu, manu omnia agi sinunt, similes sunt statuis, & *neruis alienis nobile lignum videntur*, quod aulici pro arbitrio versant, qui ne iras quidem & amicitias nisi seruorum iussu concipiunt: quæ est infima seruientium conditio. Jactabat olim regis sui dominator asper, & arrogans: felicem se esse, qui quod facere nollet, id regi suo mandare posset.

Imperia priuati in reges noxia.

CAP.

Cap. XXXII.

Laboriosa in palatio obedientia, & noxium ocium.

§ 1.

QVicunque alienæ prudentiæ obtemperat, ipso prudente ſapientius agit: nam aliena negocia melius plerunque viri magni, quam ſua gubernant, ſincero ſine affectibus iudicio, obediens igitur, quod in ſapiente eſt perfectiſſimum, libero iudicio vtitur: ſapiens ipſe iudicio quidem bono, quod tamen paſſionum nebulæ minus liquidum eſſe ſinunt. Verum in facili & tenui, vbi nec ingens labor eſt, nec periculum, celeriter dictis parent. cum primum moleſtia ſe prodit, ſimul & querelæ naſcuntur, & fuga ſequitur. Non ita Daniel, ſtat in foribus regis. [a] Nec valens modo, ſed æger, & extrema ſenecta. [b] Et ego Daniel langui & ægrotaui per dies: cumq; ſurrexiſſem, faciebam opera Regis. *Obedientia prudentia.* *Danielis labor.* a *c.1.v. vlt.* b *c.8.17.*

Non ætas, non valetudo, non oracula, & colloquia cœleſtia virum ſanctum à laborioſis functionibus auertebant. Solatium ingens viris prudentibus, quorum ſanitas, & vita palatinis laboribus atteritur: Daniel ſtationem ſuam in aulis impiorum ad finem vſque tenuit, vt Dei gloriæ, & ſaluti animarum conſuleret. Plane laborandum eſt omnibus, periculoſe aulicis. Laborantibus, inquit [c] Auguſtinus, promittit Deus vitam æternam, ocioſis minatur ignem æternum. Labor eſt, vt bene Eurip. patet ἐυκλείας, *veræ gloriæ*, & nobilitatis in vtraq; vita, ciuili & ſpirituali. Nemo laudem fruenda voluptate meretur, aut accipit. Sudoribus venditur felicitas, ſed magna paruis. Menander hominibus decretos labores, dum viuunt, affirmat: Xenophon vitæ tranquillæ ducem agnoſcit. nam delicati dum fugiunt *Laborandum omnibus.* c *In Ion.*

fugiunt labores generosos, in molestos, atque indecoros incidunt. Nequaquam itaq; satis est ocium fugisse, industriam impendere. ocium labore etiam delectabili vitatur, lusu venatu, aucupio. Industria in rebus, quæ nec corpus, nec animum fatigant cernitur, in adornanda mensa, ludicris dirigendis. Palatinos ad veros labores, fatigationes, sudores ærumnosos voco. adolescentes errare moneo, qui in aula sine labore delicias, & honores per delectamenta parari credunt. aulicæ negocia vitæ illi ignorant, ne humanam quidem, qua nascimur, sortem expendunt. Faciendum, quod sollicitus imperator inclamabat, *laboremus.* Labor sit strenuus, scopus certa statione fixus. alioqui labores improbissimi similes fuerint æstubus Oceani procellosis, qui excurrunt, & in se vicissim recurrũt, & collisi franguntur, franguntúrque, donec post inutiles agitationes, & sonantissimos fragores in spumam desinant. Talis est [d] Salomone teste *labor stultorum*, qui *affligit* errantes. Nullum illis præmium, de quo ne cogitarunt quidem, nec debetur sine ratione, & in incertum viuentibus.

Labor nõ delectatio quærenda.

Laboris necessitas.

d *Eccles.* 10.15.

§ 2.

Porro non ab aula modo, verum & ciuitate etiam elimandum est ocium. Sane seuera, sed iusta lex à DEI spiritu per Apostolum lata: [e] *Si quis non vult operari, nec manducet.* Quare & Job [f] Hominem nasci ad laborem docuit. Lata est in omnes sententia, à qua appellare non licet. [g] *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Nulla hic generositas excusat, ne sceptra quidem: Regium Alphonsi dictum: *Naturam non dedisse geminam regibus manum frustra.* Ociosum esse, & de alieno labore viuere inhonestum est. Quare S. Ægidius Francisci socius panem non nisi de labore manuum comedebat. Vtilissima lex Athenis ab omnibus rationem, qua vitam sustentaret, exigebat, Draco eam capitali pœna sanxerat, vt [h] Valerius &

Contra ocium leges.

e 2.*Thess.* 3.

f *Iob* 5.

g *Gen.* 2.

h *l.* 2.*c.*1.

[i] Gellius, atque etiam [k] Athenæus cum magna laude referũt. Ægyptiorum eadem, quod mirum est, in prouincia fertilissima seueritas, sed antiquitus, credo ex instituto Josephi, [l] Herodotus, [m] Diodorus. Si aut malis artibus victum quæreret, aut in professione falleret, mors pœna decernebatur. Corinthi etiam ratio ocij, & negocij constare debuit, vt auctor est [n] Athenæus. Lucani alio modo ad laborem excitabant, ocioso nihil dabatur, iniquum enim est ociosos frui laboribus industriæ alienæ, quare si quis mutuum illis dedisset, eum quasi ignauiæ patronum precio multabant. [o] Beneuole Pisistratus, tyrannus alias crudus boues, & semina promittebat ociosis, si colere agros vellent. [p] Lex etiam Sardoa multas pœnas ociosis, multa laborantibus commodo præbebat. [q] Lex porro atque etiam consuetudo eadem Argorum. Apud Spartanos quidem laboribus Helotæ opprimebantur, cæteris honestum censebatur ocium, non tamen ignauum, quia belli exercitationibus occupari solebant, aut aliis sudoribus ad Eurotam. Diserte enim Lycurgus ignauiam vetuit, per illam enim Rempublicam prodi censebat, quam etiam causam arbitror, cur Pisistratus sumptu suo subiectos ad laborem exacueret. Eadem de causa idolorum statuæ armatæ Lacedæmone visebantur, vt ad militiam, & labores eorum cultores excitarentur. Noster autem Deus semper operatur, Redemptor vir dolorum, & laborum fuit, dum homo factus in terris versaretur. Paulus crebro ad labores vocat, ipse laboris magnum exemplum. Studiose itaq; laborandum est, vel ob eam causam, quod occasio præceps transcurrit, nec exspectat nostram ignauiam.

i l.17.c.7.
k l.4.dipn.
l In Euterpe.
m l.2.
n l.5.c.2.
o Ælian. l.9.
p Ælian. l.4.
q Alex ab Alex. l.3. c.5.

§ 4.

Proceribus igitur, & nobilitati Palatinæ studiose agendum est, vt serios ac fructuosos habeant, quibus exerceantur, labores. Discant, dum interualla sunt obse-

Labor manuum honestus. obsequiorum. Non est turpe virum nobilem discere, sed nihil scire. nec ocium facile admittit, cui superest, quod vtiliter discat, aut quæ didicit, exerceat. Nec pudori sit manibus laborare. Seruile quidem & abiectum illud sentit esse Aristoteles, sed honestum Augustinus. *r De opere Monach.* [r] *Neq; enim honestas reprehendit, quod reprehendit superbia eorum, qui vocari honesti amant, esse non amant.* Nobilissimum ego arbitror Julianum *s Sur. Martyr. RS.* [s] Conchensem antistitem, qui labore manuum victum quærebat, & facultates Ecclesiæ in pauperes erogabat; quantum diuersus ab illis, qui pauperes Ecclesiæ expilant, vt ipsi in *luxu-* *Opus manuũ sanctum.* *ria enutriant corda sua.* Ille certè à Deo infinitis miraculis nobilitatus est. Vbi sunt, qui non modo de patrimonio Christi ociose viuunt, sed ociosos quoque alunt? *t Sur. t 6. Ado 6. Nouemb. Mol. de SS. Belg.* [t] Winoci summa fuit nobilitas, summus apud principes honor, graui labore inopes sustentabat, molam circumagebat, Deus, cum aliis intentus esset, per angelos molere perrexit, vt honoratum ostenderet laborem societate cœlestium spirituum. *u Mombret. t. 1. Petrus in Catal. l. 9. c. 106. Sur. t. 5.* [u] Crispinus & Crispinianus claro genere, & dignitate Christianorum pauperum calceis reficiendis operam impendebant. Memini & Pittacum regem Mitylenæorum exercitij causa molere solitum. Video Saram cibos coquere, Abrahamum ad armenta decurrere, cui trecenti octodecim vernaculi milites erant, præter eos, quos mobili suæ ciuitati præsidio reliquerat. Pædagogus quoque noster Christus apud Clementem *x l. 3. pædag.* [x] Alexandrinum iuuenes ad Gymnasium, fœminas ad lanam, ad pistrinum, & penum mittit; omnes ad labores.

§ 4.

Non ad illum tamen finem hæc refero, vt nobiles viros ad ligonem, & sarculum, aut asciam, & cæmenta relegem. Summum ostendo verticem, vt vel in latere montis consistant. Iniqua propono, si tamen iniqua, vt æqua obtineam. Nimirum vt ne sint ociosi. Neque nobi-

nobilitas, neq; opes ocij lenocinia esse debent. Hæc virtutibus actuosis sunt data instrumenta: illa heroicis actibus sacra est, non torporis & saginæ marcida cauponatrix. Si diuitias ignauiæ seruas esse velis, minuet illas Deus, piger egebit. [y] *qui operatur terram saturabitur panibus.* Hoc moneo, diuites oportere aut corporis, aut animi aliquo vtili labore occupari, quis ille sit, res & negocia cuiusq; edocebunt. Eo quidem modo, vt non sint ociosi, cum videntur ociosi. Laudatur enim ocium negociosum, vituperatur desidiosum. ocio non est fruendum, sed vtendum. Bonum plane ocium, si in illo maiora agas, quam erant illa, quæ reliquisti, negocia. De illo Attilius dixit: *Melius esse, ociosum agere, quam nihil agere.* Verbo rem expediam; De omni verbo ocioso, quod locuti fuerint homines Deo rationem reddent. Peccatum est enim omne verbum ociosum. Hinc alia quoq, consectaria deducimus. De omni cogitatione ociosa, quam cogitauerint homines, rationem reddituros, De omni actu ocioso, quem egerint homines, rationem reddituros. Qui sunt actus ociosi? qui nec vlli prosunt, nec vt prosint, aguntur. Quemadmodum igitur, qui verbum vnicum elocutus est, quod etsi neminem lædit, non tamen vel ad Dei gloriam, vel propriam cuiusque, vel proximi vtilitatem spectat, nec in hos fines pronunciatur, ociosum verbum dixit, & peccati reus est: & si totum diem tali colloquio insumpsit, multa ociosa dixit: Sic ad eam normam de actibus ociosis censendum est. Qui tot die fritillum fatigat, chartis ludit, pilam verberat, ad annulum decurrit, tota die ociosus est, nisi hæc ex præscripto virtutis agantur. Vt animo fatigato, tanquam arcui relaxatio concedatur, sanitas, & vires exercitatione seruentur. Nam vt Hippocrates docet: Desidia humectat, & imbecillum reddit, labor siccat, & roborat. Et tamen hæc ipsa bona ad vera referenda sunt. Hos ob fines, recreatio, & oblectamenta permittuntur: in quo quidem genere plurimi diuitum

Aulicos & diuites ad labores obligari.

y Prou. 12.

Ocium ex natura peccatum.

peccant, & pereunt. Totos dies, menses, & annos recreationibus indulgent, semper laxus iacet arcus, nunquam tenditur, mentis contentionem non remittunt, nunquam enim illa ad seria studia, actionesque tensa fuit. non ideo neruos ingenij relaxant, vt acrius deinde intẽdant, sed vt sese oblectent, viuunt vt edant, non edunt, vt viuant. Ludunt vt ludant, non ludunt vt seria agant. Nam assiduitate recreationum à curis, & animum angentibus abhorrent: atque inutiles redduntur. Quin contentione rerum inutilium ac laborum ludicrorum non modo acrimoniam ingenij dilutam faciunt, sed etiam corpus eneruant, vt dixi. Generosos animos labor ipse nutrit, fructu exhilarat, etsi fatigat, ocio labor iucundior est.

Recreationes peccata.

Pingue solum lassat, sed iuuat ipse labor.

Huius igitur generis recreationes peccata sunt, quia inutiles, & ociosæ, quibus hoc agitur, vt tædium vitetur, non vt sibi constet vtilitas. Nihil autem deterius est fastidio temporis, quod efficit ocium desidiosum, tollit ocium negociosum vano labore. Perinde autem, si res preciosissima tempus effluat, aut nihil, aut vana agentibus. Non est autem tempus à Deo datum, vt molestum sit, sed precium acquirendæ æternitatis. Quare qui ob ocium sibi molesti sunt, non possunt optare multos annos, quos Deus præcidere solet aut morborum doloribus exagitare, ne desit, quod patiantur, qui agere nolunt. Quemadmodum Ptolemæus ingluuie & ocio marcidus, cum podagræ cruciatibus arderet, è conclaui prospectans in litore ludentes pauperes, se vnum ex illis optabat esse; ita Deus diuitum ociosorum vitam frequenter pauperum molestiis facit miserabiliorem. Cum autem nihil agunt, nec esse videntur, nec sibi, nec aliis viuunt.

Omnium recreationum debet constare vtilitas.

§ 5.

Ocium origo malorum.

Porro ocium etiam ea causa fugiendum est, quod fons est vitiorum, occasionemque præbeat proximam delinquendi, quæ quidem res nobilitati exitio semper fuit,

fuit,& erit, mentem enim distrahit, & dum bona nulla agit, ad mala deducitur: vt corpus cum nutriri desinit, viuere non potest, cum stomacho negantur salubria, trahit noxia. Mentis nostræ infinita est capacitas, continua sine intermissione agitatio. Spirandi respirandique vices, arteriarum pulsus, cordisque motio nunquam interquiescit, & cum morbo, aut violentia abrumpitur, mors aduenit, actiones autem animi cum ratione, & voluntate perficiantur, ex lege Dei, & virtutum regula gubernandæ sunt, si enim intra hanc orbitam non contineas, per auia & abrupta desideriorum euagantur, nec desinunt, donec in profundum malorum venerint. Nulli igitur vel vnius momenti ocium esse potest, quo non appetitum, & animum regat, ac multo magis ipsa opera. *Variam autem dant ocia mentem.*

Nullum menti est ocium.

Cogitationes semper cohibendæ.

Ocium reges simul & beatas
Perdidit vrbes.

Daniel describit Nabuchodonosorem regno eiectũ terræ affixum, cum bestiis vixisse: Tanti supplicij causam ingentia scelera dederunt, tempus tamen puniendi Deus exspectauit dum ociosus esset. [z] *Deambulat enim in aula Babylonis.*

Ocium Chaldæi regis.

z c.4.26.

Tempus Reip. debitum in arrogantissima potentiæ meditatione, & se ipse perdebat. [a] *Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?* Et quæ materiæ iactantiæ: De congestu laterum, de sanguine ergastuiariorum gloriatur. Illæ cogitationes sunt ociosarũ deãbulationum quas Ferdinandus vehementer oderat, & consilium quidem dabat, vt ambulonibus illis, & parasitis portorium constitueret.

a c.4.27.

Pœna ociosorum.

Meminerint Palatini in castris versari se, non in deliciis, negligentiam in hostis vicinitate letalem esse somno stratos facile trucidari. Sopitus autẽ est, qui cogitationibus suis non inuigilat, qui actibus suis non interest: omnia illo sopore corrumpi sinit.

Cernis vt ignauum corrumpant ocia corpus,
Et vitium capiant, ni moueantur aquæ.

Ægrè capitur à dæmone, qui bono exercitio vacat, ociosus iam vinculis irretitur. Ferrum quod in vsu non est, ærugo citius consumit. Infructuosam arborem excidi Dominus iubet, pomiferam excisæ substituit.

§ 6.

Labori primium datur.

Demum laborandum semper est, quia est merces operi. Merces tanta, quantus est, Deus, hoc est immensa. Turpis omnis defatigatio est, cum id, quod quæritur, est pulcherrimum. Labor omnis, etiam recreatio cum ratione ad Deum relatus fructuosus est. Nullus videri debet labor durus, nullum tempus longum, cum æternitas acquiritur. Curam ne fugias, ne virtutem abdices. Democritus cum laboriosum, & gnauum cerneret, *Bonum*, inquit, *senectuti condis obsonium.* ille bonum, nos beatum, sed opus vtili labore. Cleanthes dum alij pila ludunt, aquam haurit, aut terram fodit, non maiore, sed vtiliore labore: Felicitati æternæ laborem esse conuenientem oportet. Si quis boue venatur, stultitiam, non fortunam accuset, laborem sustinere, quem Deus non desiderat, absurdum est. fugiendum itaque est ocium, vtili labori vacandum. [b] *Multam malitiam docuit ociositas*: est rubigo sapientiæ, & virtutum, Hieronymi testimonio in Ægypto monasteria nullum sine operis labore suscipiunt. Scitum est illud Hieronymi, [c] occupatum ab vno dæmone pulsari, ociosum ab omnibus.

b Eccli. 33.29.

c Epist. 4.

CAP.

Cap. XXXIII.

Industriam, Diligentiam & Celeritatem in curia atque Aula plurimum requiri, præcipitantiam fugiendam.

§ 1.

Solertia omnia artium genera constant: sunt enim artes manuariæ laborum quædam & temporum compendia, in ciuitate vsitata, quibus celeritas & facilitas paratur, si tamen diligentia & industria accedat. Tarditas Principum plerumq; culpari solet, quam tamen ipsi grauissimè oderunt. Et merito si ministrorum negligentia aut nequitia, quæ celeritatis indigent, tardius expediantur. Hinc enim oriuntur dilationes vtilium, vt multi Principes euertantur. Sumptuosæ lites & immortales litigantur, innocentes in carcere, quos æquum erat emitti, detinentur, bellica consilia cum iam occasiones transierunt, mittuntur. Danielis solertia intelligitur, quod esset in porta Regis assiduus. [a] æger etiam faceret opera Regis. [b] Præter hominum consuetudinem, qua fit, vt suis quisque in rebus sit assiduus, aliena tarde curentur. De solertia Danielis, qua sacrificorum fraudes detexit, supra [c] dictum est. De deprehensa Judicum calumnia, & occiso dracone etiam exposui. [d] Celeritatis ipse refert in Hirco caprarum [e] insigne exemplum, quale haud facile par in omni Historia legimus: *Et ego intelligebam: ecce autem hircus caprarum veniebat ab Occidente super faciem totius terræ, & non tangebat terram: porro hircus habebat cornu insigne inter oculos suos. & venit vsque ad arietem illum cornutum, quem videram stantem ante portam, & cucurrit ad eum in impetu fortitudinis suæ. Cumq; appropinquasset prope arietem efferatus est in eum, & percussit arietem: & comminuit duo cornua eius, & non poterat aries resistere ei:*

Diligentia & celeritas commendata.

a c.1.v vlt.
b c.8.27.
c c.14.
d c.13. & 14.
e c.8.v.3. & seq.

Celeritas Alexandri.

cumq́ eum misisset in terram conculcauit, & nemo quibat liberare arietem de manu eius. Aries qui Hirci celeritate vincitur est Monarchia Orientis, duo eius cornua Medorum regnum & Persarum. Altius succreuit Persicum.
f c 8.3. [f] Hircus est regnum Græcorum, quod venit in omnem Asiam ad Indum vsque. Cornu insigne Alexander Macedo. Nam quod Angelus dicit Arietē & Hircum caprarum esse Reges, de tota Regum serie seu regno loquitur. Singuli enim reges cornibus figurantur, vt ex verbis constat.
g v.20. 21. [g] *Aries quem vidisti habere cornua, Rex Medorum est atq́ Persarum. Porro Hircus caprarum Rex Græcorum est, & cornu grande, quod erat inter oculos eius, ipse est Rex primus.* Porro illa verba nostro instituto conueniunt: *& non tangebat terram, & cucurrit in impetu fortitudinis suæ.* His enim & Alexandri & aulæ totius, ducumq; celeritas indicatur, diligētiaq; & industria, quæ magnopere necessaria est, & viribus fere plus pollet. Forma autem loquēdi ista etiam profani vtuntur. Camillam Virgilius ita velocem scribit, vt per segetes currere posset,

Nec summas calcaret aristas.
——per mare
Nec tingeret æquore plantas.

Ita Hircus quaquauersum spatia camporum decurrebat, vt terram non tangeret, vt volare non gradi exercitus videretur. Primo mox Anno gentes rebellantes, & seditiones domi composuit, citato deinde gradu in Græciam profectus Dux constituitur.
h *Plutarch. in Alexand.* [h] In apparatu belli Persici nunciatur Athenienses, Lacedæmonios, Thebanos ad Persas defecisse, vt Iustinus.
i *Lib.* 11. [i] Quibus motibus tanta celeritate instructo paratoque exercitu occurrit, & Græciam oppressit, vt quem venire non senserant, videre vix crederent. Vsque adeo, vt pueritiam eius Athenienses supra virtutem veterum Ducum attollerent. Deinde in campis Adrastiis, seu ad Granicum exercitum Darij celerrimè vicit, Persarum peditum sexaginta millia cecidit,

cidit, & fugauit, equitum centum viginti millia cecidere, ex Alexandri exercitu nouem pedites, centum viginti equites cecidere. Post eam victoriam magna pars Asiæ ad eum defecit. Æquè expedita fuit pugna Issica, & tres aliæ, quas cum præfectis Darij pugnauit, quos non tam armis, quam nominis sui terrore deuicit. Cum Taurum montem, immane Asiæ dorsum, transcenderet, stadia quingenta, hoc est quindecim nostratia milliaria cursu confecit, velocitate nusquam visitata. Tyrus eum morata est menses septem, quæ tot annos alium sustinere potuisset. Sed moram Ægyptus, Cilicia, Rhodus sine certamine dedita pensarunt. Dum Alexandriam exstruit, per Duces varia bella confecit. Ex Samaria vndecimis castris venit ad Euphraten. Breui tempore omnia confecit, adeò, vt Darius ipse diceret, senescendum fore tantum terrarum vel sine prælio obeunti. Ad Gaugamela cruentissimo prælio pugnatum est, ibi enim ad eum *venit & cucurrit.* Curtius festinasse ait Alexandrum, ne animi suorum ob hostium multitudinem caderent. [k] Alacritate seu tædio expectationis Macedones narrat pugnantium sonitum edidisse, & contineri non potuisse, quin cursu quoque ad hostem contenderent. Sic comminuta sunt cornua arietis, ipse in terram proiectus est, conculcatus, Hircus factus magnus. Danieli quoq; testimonium ipse Alexander dedit. Rogatus enim quomodo tam citò Asiam vicerit? respondit: οὐδὲν ἀναβαλλόμενος, *nihil differendo* in aliud tempus, præsentia occupando.

k l.4.

¶ 2.

Celeritas laudatur: non tamen præcipitantia, quæ est temeraria, & sine consilio festinatio. Nimirum perinde Nabuchodonosor præcipit, & Ariochus ad cædem sapientum festinat. [l] Nimium præcipitanter tres viri in fornacem iaciuntur, quod iussio Regis vrgeret, [m] & celeritatem suam luunt ministri à flamma exusti. Hircus quoque caprarum præceps in ho-

Præcipitantia fugienda.

l c.2.12. & seq.

m c.3.23.

hostem se immergebat, pericula sua, non militum esse volebat. Præcipitanter in conuiuio amicorum sæuiebat carnifex. Theodosius sententia lata per dies viginti differri executionem iussit, quod semel præcipitasset in cæde Thessalonicensium. Ludouicus Palatinus Mariam coniugem temere suspectam occidit, Constantinus Crispum, alij alios. Superest igitur, vt obsequia actionesque sint festinatæ celeresq;, sed examinatæ, solertiâ & industriâ comite. Omnis res properando errorem parit, in cunctando multa sunt bona, quæ non statim apparent, cito nascitur cucurbita, sed tarde cedrus, hæc in ætates durat, illam dies vna consumit. Itaque & celeritas & tarditas nisi vtramque prudentia dirigat, in crimine sunt. Magnorum in palatio virorum non est infrequens querela, meritis suis tarde reddi præmia, nec animo interim pensant, quæ ipsi incuria sua tenuibus damna intulerunt. Quisquis diuitum dona Principum tardo pede venire dolet, non meminit quoties oculos pauperum exspectare fecerit.

§ 3.

Cum igitur ingenia Regum plerumque moræ sint impatientia, cum multi æmuli sese excitent, vt expeditè obsequantur, vt cum Domini eos incepisse putant, ipsi perfecerint imperata, cum in properando facilis sit lapsus, adhibenda est solertissima diligentia, illique iungenda tarditas, & industriæ celeritas, quæ sæpè plus valet, quam virtus. [n] Celeritas tarditati præstat. Matura satio aliquando spem fallit agricolæ, sera semper mala est. Justè non potest reprehendi diligentia, vt Sophocles ait. Nec faller si adest exercitium & assiduitas. Mali autem principium est negligentia boni, sicut discessus lucis est principium tenebrarum, vt Nazianzenus. [o] Negligentia nouerca est eruditionis, mater confusionis, officij excusationem prætendit, non habet. Nihil est, quod à diligentibus caueri & perfici

n Gellius l. 10.

o Orat. 2.

perfici non possit, nihil quod non euenire socordibus. Apud ignauos nulla sunt insignia virtutis. Piger replebitur egestate. [p] Porro quantum timeri debeat in Aula etiam probatorum Principum negligentia, id historia Ludouici ob oculos ponit, quam in hæc verba recenset noster Brunnerus, [q] Sanctioribus deinde solennis ieiunij feriis cum à curis publicis digressus tempus omne studiis pietatis impenderet, sub nocturnam quietem, Manes Ludouici patris sibi adstantes vidit specie squalida & lachrymabili eiulatu, quem in hæc verba, quæ inuertere religio mihi sit, coactum veteres annales illo ipso æuo summa fide conscripti referunt: Adiuro te per dominum nostrum JESVM CHRISTVM & per trinam maiestatem, vt me eripias ab his tormentis, in quibus detineor, vt tandem aliquando vitam possim habere æternam. Vox sine dubio omni tragœdia tristior, tantoque dignior stupore, quod illius Imperatoris fuit, cui virtutes & fama publica nomen Pij indiderunt. Hunc ergo tam Pium, post triginta quatuor annos (totidem enim ab illius morte numerauimus) serum sibi auxilium flagitasse ex flamma, ingens apud bonos omnes, qui de Deo diuinisque recte sentiunt, momentum habeat, necesse est, neque enim Auentinum illiusque similes moramur, qui esse aliquos Manes & subterranea regna nisi experti non credunt, & hæc talia fabulis accensa neque pluris, quam Plauti Mostellarias, habita scriptione indigna & fide putant. Sanior sanctiorque Ludouico mens; patris proinde quiritatione alte in animum demissa, ad placandum illi Numen totum regnum excitauit, dimissis quaquauersum epistolis, vt supplicationes per omnia monasteria decernerentur. Ipse per sanctiores Christi rediuiui ferias in Fuldensi cœnobio precum causa se abdidit, ad quas patris flammis accendebatur; cum ea cura subiret, diuinum tribunal non humilium tantum reorum, sed etiam Cæsarum scopulum esse; quinimo hos deteriore

p Prou. 28.19.

q l. 6.

Ludouici Cæsaris negligentia.

præ illis causa niti, cum non sua tantum, sed subiecti sibi orbis facta cogantur defendere; quem si vel exemplo, vel indulgentia corruperunt, plectentur sane Reges, quidquid Achiui delirant, vt nihil necesse sit, cuiquam inuidere purpuram, quæ non modo à dicenda apud DEVM causa neminem eximit, sed rigidissimi iudicij metum duplicat, cum iam olim inter oracula nostra receptum sit, Exiguis misericordiam concedi, Potentes potenter tormenta passuros. Nam in Ludouico priuatim nihil reprehendas; vt si imperantibus satis sit, viros Bonos esse, prouocare hic omnes principes possit; sed dormiebat subinde regius ille vigor, & lenitudine in lentitudinem migrante, scelera, quia non vindicabantur, velut acceptatâ licentiâ & approbatione, aurâ perniciosæ clementiæ nutriebantur crescebantque pessimo publico: & vero cum monitores non deessent, mortalibusque silentibus, consiliariorum officium cœlum occuparet, monitaque grauissima à cœlesti genio dictata, duodecim capitibus comprehensa, Einhardus Abbas Cæsari in manus dedisset, ille, siue grauitatem rei non assecutus, siue ingenij facilitate remissioneque magnitudini cœlestis consilij impar prius viuendi finem fecit, quam imperato operi manum admoueret. Atque hinc illo æuo creditum est, has neglecti per eam occasionem officij pœnas exsoluisse; quas orbi innotescere, tanti Præconis ore, principum maxime interfuit, quorum pauci cum Pium virtute æquent, præsidentes esse oportet, si Ludouicum triginta quatuor annis arsisse sine animorum motu audiant, negentque exemplum illud ad se pertinere.

CAP.

Cap. XXXIV.

De palatinorum familia, senatorumq; ac nobilium.

§ I.

LEgem innocentiæ quisque non sibi soli, sed familiæ quoque dictam existimet. Nunquam enim deest, quod in Domino culpetur, si familiam trahat illaudabilem. Cum ex Thoma Zarzanensi, qui factus Pontifex Nicolaus Quintus dictus est, de vita Eugenij moribusque quæreretur, respondit: Intuemini familiam eius, talis ipse est. Supra modum vituperabile est, vel non elegisse probos, vel disciplina non continere sibi commissos. Qui enim suorum, maximè domesticorum, curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Danielem habuisse familiam inculpatissimam quamuis ex officio peramplam, ex eo docemur, quod nullam in eo causam inueniri iurati testantur hostes. [a] Si eius satelles, secretarius, centurio, quæstor, aulæ magister ab honesto discessisset, non defuisset occasio calumniarum contra Danielem. Mirum illud quoq; in tanta familia nullum fuisse, quem corrumpere se posse sperarent, vt in Dominum falsa testimonia diceret. Plancus cum accusatus esset, serui torquebantur, cum Dominum nemo proderet, ille pari amore, vt liberaret insontes, crimen fassus est. At vero integritas Baltassarinæ familiæ tanta fuit, vt iudicarent neminem quicquam dicturum, quod periculum creare posset innocenti Domino. Non dissimilis familia Joacimi & Susannæ, qui erubescebant ad accusationem Dominæ. [b] *Cum ergo audissent clamorem famuli domus in pomario irruerunt per posticum, vt viderent quidnam esset. Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt serui vehementer: quia nunquam dictus fuerat sermo huiuscemodi de Susanna.*

Ex familia iudicium fit de Domino.

a c.6.3. *Danielis familia.*

b c.13.26. 27.

Regi

c c.5.3. & 4. Regi Baltasari similis & familia, omnes impij. [c] *Et biberunt in eis rex & optimates eius, vxores & concubinæ illius. Bibebant vinum & laudabant Deos suos aureos, & argenteos, æreos, ferreos ligneosq; & lapideos.* Alexandri familia cruenta, & ambitiosa describitur, qualis ipse fuit. Familia Antiochi Epiphanis qualis & ille fuit, vt testatur Daniel.
d c.11.31. [d] *Et brachia ex eo stabunt, & polluent sanctuarium fortitudinis & auferent iuge sacrificium & dabunt abominationem in desolationem.* quod Antiochus fecit, imitati sunt illius duces. Quamuis in Græco est σπέρματα, semina, ex similitudine Hebræorum dictionum. Eupator Antiochi filius Judæos oppressit. Sed brachia sunt regis ipsius aulici, amici, qui & manus, & oculus
e l.2.c.5. 22.& seq. dici solent. De illis agitur in Maccabæis. [e] *Reliquit autem & præpositos ad affligendam gentem: Hierosolymis quidem Philippum genere Phrygem, moribus crudeliorem eo ipso, à quo constitutus est: in Garizim autem Andronicum & Menelaum, qui grauius, quam cæteri imminebant ciuibus. Cumq; appositus esset contra Iudæos, misit odiosum Principem Apollonium cum exercitu viginti & duobus millibus, præcipiens ei omnes perfectæ ætatis interficere, mulieres iuuenes vendere. Qui cum venisset Hierosolymam, pacem simulans, quieuit vsq; ad diem sanctum Sabbati: & tunc feriatis Iudæis arma capere suis præcepit. Omnesq; qui ad spectaculum processerant trucidauit: & ciuitatem cum armatis discurrens ingentem multitudinem peremit.* Et in eodem libro.
f 2.Macc. 6.1.2. [f] *Sed non post multum temporis misit rex senem quendam Antiochenum, qui compelleret Iudæos, vt se transferrent à patriis & Dei legibus: contaminare etiam, quod in Hierosolymis erat templum, & cognominare Iouis Olympii: & in Garizim, prout erant hi, qui locum inhabitabant.*

§ 2.

Vt familiam suam bono exemplo, verbis instruant,
g c.19. de salutaribus documentis. delinquentes corrigāt, etiam magnates obligantur. Si non suo; certè sanctorum virorum iudicio. Augustinus [g] comitem quendam hortatur: vt omnibus sibi sub-

bi subiectis, & bonæ voluntatis in domo sua, à maiore vsq; ad minimum, amorem, & dulcedinem regni cœlestis annunciet, de eorum salute sollicitus ac peruigil existat; quia pro omnibus sibi subiectis, qui in domo eius sunt, rationem Domino sit redditurus. *Annuntia,* inquit, *præcipe, impera, suade eis, vt caueant se à superbia, à detractione, ab ebrietate, à fornicatione, à luxuria, ab ira, à periurio, à cupiditate, quæ est radix omnium malorum.* Corripi per Dominum debent; non enim turpe est, sermone castigare, quem cogere valeas. Si quis contumax est, vt corrigi non possit, excusandus est Dominus. [h] Domum tamen suam tam improbo homine non sinet funestari. An igitur magnates & comites æquum censes fieri concionatores? Imo vero & catechistas, & doctores: vt & ipsi fulgeant in æternitates. Monitis, imperio, pœnis hoc agant, vt familiam habeant integram, Dei timentem. Hoc ipso enim, quod in eum locum te Deus prouexit, vt alere familiam queas, seruitutem seruire, & sub alieno arbitrio viuere non cogaris, voluit ministros tua virtute erudiri, vt te illi auctorem salutis habeant, non vt tu comitatus incedas, & turbam trahas. Felix familia cui talis est Dominus. Beatos seruos regina dicebat, qui audirent sapientiam Salomonis: Sapienti enim seruire libertas est, & beatus est, qui seruit beatis: vt Menander rectè iudicauit. Graue autem onus Dominus insipiens.

h *Aug. ad Amb.*

Instruendi famuli.

¶ 3.

Ministris ociosis discendum.

Præter eos, quos continuus labor occupat, sunt in ædibus magnatum, qui honoris causa in obsequio pene ocioso versantur, quo ne abutantur, re aliqua exerceri debent, præsertim qui rem non habent, ne post longa ocia, & lautas dapes ad malas artes delabantur. Discant scribere, rationes ducere, aliaq;, aut aliquam, quæ portus infelicitatis priscis dicebatur, artem. Vt nunc fugiant ocium, & cum discesserint quæstum faciant, habeantque inopiæ refugium. Ipsi sibi quoque atten-

Docendi famuli. attendant, ne magnitudine seruitiorum cum pompa & publico spectaculo ad paupertatem profiſciſcantur. Plurimos fabros, & architectos Craſſus alebat, ipſe famulos docebat. [*i*] vt Plutarchus refert.

i *in Craſſo*

Benignitas in famulos. Summa lex eſt, vt talem te geras erga inferiores, quales in te eſſe optas ſuperiores, imo qualem ipſum Deum. [*k*] Bene Agapetus Talem te præſta tuos erga famulos, qualem optas erga te Dominum, prout enim audimus, audiemur, & vt reſpicimus, reſpiciemur à diuino, cunctaque obtuente aſpectu: priores igitur nos miſericordiæ miſericordiam conferamus, vt pari par recipiamus.

k *Ad Iuſtinian.*

Deinde ipſe rerum tuarum ſatage, diligens eſto: Fieri non poteſt, vt ſerui Domini ſocordis ſint induſtrij.

Humanitas. Grauis, amica tamen erga illos familiaritas ſit. Maiores olim ſeruos familiares vocabant, vt [*l*] Seneca teſtatur. Poſterorum faſtus loqui illos coram Dominis vetuit, vt ipſe narrat & deteſtatur. [*m*] Ariſtoteles non permittit, vt famulis Dominus arrideat; Sed hoc tamen aliquando non indecorum eſt, de quo prudenter [*n*] Clemens Alexand.

l *Epiſt* 47.
m *ibidem.*
n *l.*3.*pæd. c.*12.

Ante omnia ſint imperia moderata. Fideles ſunt, forte & ſancti, ſane domini eſt officium, facere, vt ſecum vna ſint conſerui Chriſti: Nemo in orbe tantus eſt dominus, vt non ſit ſeruus Dei, & cum familia ſua in eodem ergaſtulo, in eiſdem compedibus, quare aſpere tractare fideles non debet: oportet miſereri conſerui quemq; ſui, ſicut & noſtri Deus miſertus eſt. Legem ſibi Deus à nobis poni, & Maieſtati ſuæ præſcribi patitur: vt quod conſeruis facimus, ab ipſo exſpectemus. [*o*] Remittimus cōſeruis noſtris centum denarios, ille nobis decem millia Talentúm condonat. repetis denarios? exigeris ad vltimum quadrantem talenta. Barbarorum eſt in miſeros ſæuire. Querebatur iam olim Auguſtinus de crudelitate dominorum, & [*p*] Saluianns atq; adeo inter cauſas, cur in omnes Romani imperij pro-

Aſperitas fugienda.
o *Matth.* 18.28.
p *De gubér. Dei.*

prouincias immiſſi ſint barbari, non minima fuit, ſer- *Bene ha-*
uulorum oppreſſio], quæ tum erat numeroſior pars *bendi ſerui.*
humani generis. Summa iniquitas eſt: Vbi ſeruus cogitur pati, & nemo ſinitur compati, dolere cōpellitur, & nemo condolere permittitur. Seruus amicus eſt domeſticus ad omnia promptus, vtendum illis tanquam nobis. Sunt enim & homines, ſicut domini, ſæpe do- q *l. 3. c. 12.*
minis meliores. Conſule [q] Clementis Alexandrini pædagogum.

§ 4.

Nulla gens hodie in familiam aſperior eſt Arabibus & Tartaris, per Africam omnes domus tormẽtis, & e- *Crudelitas*
iulatibus perſonant, Tartari miſeros fame, & nuditate *in familiã.*
cruciant. Spartani præter modum ſæuiebant: filiisfamilias poteſtas erat, noctu vrbe egredi, & Helotas in agris occidere, vt eo modo ad bella extitarentur. At neque gens vlla infelicior, ſine ſedibus certis Tartari vagãtur, & mutua laniena viuunt. Arabes hoſtibus, morbis, principum tyrannide premuntur. Spartanorum olim magna pars in prœlio periit. Noui ego nonuullos, alioqui viros præſtantes, qui nullo officio, nulla arte in principum dignationem venire potuerunt, multa infamia, atque incommodis agitatos, nec cauſa alia facile apparet, quam eorum in familiam iniqua aſperitas, vidi eorum cum fratribus, & filiis lites, & inopiam, plaudentibus famulis, qui ſuas iniurias vindicari gaudebunt. Tyrios olim ſerui occiderunt, & regnum te- *Tyriorum*
nuerunt. Vnus tota vrbe Clemens Dominus, ſer- *ſerui Do-*
uus vnus fidelis fuit. Stratonem Dominum ſer- *minus*
uus, filiumque abſconderat, de rege creando in comi- *cadunt.*
tia eundum erat nouis ciuibus, qui occiſis dominis ſua ſe manu emiſerant, ſibi & liberti, & patroni. Conuentum fuit, vt qui ſolem orientem primus vidiſſet, Rex eſſet, hæc omnia ad Dominum ſeruus refert, ab illo conſilium accipit, vt cæteris in Orientem verſis, ipſe auratum altiſſimæ turris

conum

conum fixis oculis intueatur, quem vbi relucere radiis solis videt, iam ortum solem exclamat, & non suo lumine fulgentia fastigia ostentat. Dignum diademate iudicant conserui. Quia tamen supra ingenium serui'e illam solertiam existimabant: an ipse sibi auctor callidi consilij esset, an alium doctorem habuerit, exquirunt. Ille dilaudata Stratonis in se moderatione, & modestia, abscondisse se, & pepercisse innocuo seni fatetur: nec mora ad eum consensu itum est, qui mortem metuens in solio collocatus, regem clementem, & æquum egit, regnumq; filio, & posteris reliquit. Benè igitur mereri de seruis conabere: nam prodesse, & obesse possunt, aut si ista non valent, linguas eorum metue,

Lingua mali pars pessima serui.

Irati mala quæ inferre nequeunt, imperantur. Pondus infaustum est mala familia, Dominum obsidet, non cingit. Arbor est inexhausto studio colenda. Christiana disciplina etiam fœminis eam curam imperat, quemadmodum [r] Clemens Alexandrinus ex Antip. docet. Non enim ad hoc claues tenent, vt pictæ ad spectaculum sedeant, sed domum regant, [s] vt Apostolus iubet. Domum non minus existimat [t] Tacitus, quam prouinciam regere. In illa prima cura filiorum: illos sedulo curandos monet Ecclesiasticus [u] [x] & cauendos si mali. *à filiis tuis caue & à domesticis tuis* attende. [y] Nec indulgendum vltra rationem. *Lacta filium & pauentem te faciet: lude cum eo & contristabit te.* Seruorum, omniumq; domesticorum eadem cura sit: nec enim filij frugi erunt, vbi serui improbi. Qualis Syrus, talis Pamphilus. Quare Deum audi, [z] & Mosen. Et quem ante produxi, Ecclesiasticum. [a] *Non lædas seruum in veritate operantem, neq; mercenarium dantem animam suam. Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua, non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.* Et [b] *si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima tua: quasi fratrem sic eum tracta: quoniam in san-*

r *Pæd. l. 3.*
s 1. *Tim.* 3.4.
t *In vita Agricolæ.*
u *c.* 7. 25.
Domum regere magnum est.
x *c.* 32. 26.
y 30.9.
z *Leu.* 19.13.
a *Eccli. c.* 7.22.23.
b *Eccli.* 33.31.

in sanguine animæ comparasti illum. Cur vero in aulis magnatum tanta sit malorum multitudo, causam Salomon ostendit, cuius verba consideranda propono. [c *cibaria, & virga, & onus, asino: panis, & disciplina, & opus seruo. Operatur in disciplina, & quærit requiescere: laxa manus illi & quærit libertatem. Iugum & lorum curuant collum durum, & seruum inclinant operationes assiduæ. Seruo maleuolo tortura & compedes, mitte illum in operationem ne vacet.* c *Eccli. 33. 25. 26. 27. 28.*

Quod autem multi domini seruos habeant improbos, causa est eorum male cōposita vita, qui similes amant à piis quasi censoribus abhorrent. Dantes poëta prudens, & oris quam pauperi vtile esset, liberioris, Veronæ apud Canem honeste habebatur, erat in ea dem principis familia scurra & stolidus, qui inopiam Danti ferox exprobrabat, quærebatq; cur cum tanta sapientia egeret? & quando tandem felix futurus esset? respondit ille: Vbi Dominum sibi similem adeptus esset. Reuera bonos seruos multi refugiunt, malos amāt: non enim honesti duntaxat obsequij, sed cupiditatum malarum quoq; quærunt administros, aut sane laudatores. Vitant eos, quos verentur. Probitas autem vbiq; venerabilis est. *Domini mali amāt se nos similes.*

Cap. XXXV.

Oeconomiæ ratio in ædibus magnatum.

§ 1.

OEconomia alia regia est; alia Satraparum, alia ciuium, seu priuatorum. De regia in Politicis dixi, de secunda & tertia iam dicam: Nam in aula sunt magnates, & proceres, Danieli & Satrapis pares. Et minorum gentium Palatini ciuibus non dissimiles. Est vero Oeconomia domus, & sumptuum iusta & prudens administratio. Procella rei familiaris aula est incautis, non quæ vnius anni prouentum anticipet, quæ à calamis *Oeconomia Palatinorum facile perit.*

Q fran-

frangendis calamitas dicitur, aut oleas vitesq; flagellat, sed quæ fundos haurit integros. Plures enim in regum seruitio rem frangunt, pauci ditantur.

a c.1. *Daniel œconomus.* De Oeconomia Danielis singulatim scriptum non est. [*a*] Captiuus ad aulam venit, nulla re, nisi virtute diues, ne suus quidem, sed possessio victoris. Deinde b c.2.48. vero consecutus est magnas opes. [*b*] *Tunc rex Danielē in sublime extulit, & munera multa & magna dedit ei: & constituit eum principem super omnes prouincias Babylonis, & præfectum magistratuū super cunctos sapientes Babylonis.* Quod [*c*] veteres referunt de commeatu, qui Babylone fuit eo tempore, quo Darius, & Cyrus vrbem ceperunt, Danielis prudentia collectum nonnulli in annos viginti repositum scripserunt. Insignem fuisse in prudentia Oeconomica constat ex eo, quod Darius inter tres principes eum esse iussit, cui centum viginti satrapæ d c.6.1.2.3 redderent rationem. [*d*] *Placuit Dario, & constituit super regnum satrapas cētum viginti vt essent in toto regno suo. Et super eos principes tres, ex quibus Daniel vnus erat, vt satrapa illis redderent rationē, & rex nō sustineret molestiam. Igitur Daniel superabat omnes principes & satrapas: quia spiritus Dei amplior erat in illo.* Hoc quoq; indicatur, reges hacten⁹ molestias rationū & Oeconomię sustinuisse: Darium iam sexaginta & duorum annorum eas fugisse. Sane res ipsa docet præstantiorem Oeconomum non fuisse, nō modo *Alexandri opes.* regiæ, sed domesticæ quoq; : si enim domui suæ prouidere non potuisset, quomodo tantæ Monarchiæ rationes e c.11.2. f c.11.3. tractare potuisset? Regiæ quoq; Oeconomiæ specimen dedit in Xerxe. [*e*] *Et quartus ditabitur opibus nimiis super omnes.* [*f*] Deinde Alexandri quoque potentiam iudicat, qui *rex fortis dominatus est potestate multa*: opes erant magnæ, non modo lata regna, multa sunt enim regna vasta, sed æraria vacua, at Alexandro, etsi multa largiretur, triginta mulorum millia aurum captiuum ferebant.

§ 2.

§ 2.

Sumptuum modus ciuilis est, ne reditum superent expensæ. Sumptuum ratio quæ Deo redditur ne vllæ sint inutiles expensæ, opes datæ sunt in vsum virtutis ociosum verbum culpa est, ociosi, & quæ nulli prosunt sumptus, in Deum iniuria est, & in pauperes. Quod enim inutiliter effunditur, superfluum erat, illud autem pauperibus debetur. Verum ea de re propria erit tractatio, nunc de ciuili sumptuũ temperatura sermo est. Profusio parit æs alienum, calendas formidabiles, hinc discursatio creditorum, rigida postulatio, lenta solutio, debitorum inficiatio, præstitæ operæ neglectus, mercedis pactæ defraudatio, munerũ captutæ, iudicia precio venalia. concussiones, aulicis multis non insueta: quæ domos principum vehementer infamant. His malis implicantur fere, & sumptu prodeunt æmulatione potentiorum, famulitio, equis, vestitu, ædificiis, cõuiuiis certant. indignum putant illis cedere, quibus sunt impares. Huc impellit fastus dissipator opum, vt nouo opus sit patrimonio, quo nihil habeant. Paupertas potentium in flagrantissima opum cupiditate & malesuada est, & malefica. Amphiaraum hiatu terra absorbuit, proceres terram ipsam sorbent, quos Scyllæ, & Charibdi, imo ipsi Oceano comparat Tullius, qui tot res, tam diuersis locis positas hauriunt. Decoram prodigalitatem existimant, & dignitati conuenire, errore exitiabili, Decorum enim est, suo quemque se pede metiri, pro opibus mœnia exstruere. Haud leue conscientiæ vulnus infligit, qui æs alienum contrahit, cui non sit soluendo; furti enim genus est, & imposturæ, quod Romuli lege morte plectebatur, si enim soluendo non erant, sententia inhumana proferebatur: *Partes secanto.* Si enim crimen est, apparatibus & splendore vitæ rem dilapidare, vt fame tabescat pauper, magis iustitiæ aduersum est, si creditor perit, si hæres proscribitur de parentum luxu mendicus.

Sumptuũ ratio ciuilis, & spiritualis.

Aulici se mutuo perdunt.

Æs aliẽnũ non contrahendũ.

At retinenda est auctoritas, & decus nobilitatis. Ingens omnino stultitia. Nullius magis attrita est existimatio, quam nobilium pauperum, quos exercet fenerator Alphius.

Quos rigida compellat voce Secundus.

Auctoritas parsimonia quaeritur. Grauat illa paupertas & genus, & proauos, onus etiam ipsa sibi. apud plerosque tanti quisque est, quantum habet. Sapientibus videri magnus non potest, qui plus erogat, quam habet: cuius domum creditores obsident, aures querelae. Cuius mali causa crebro sunt ipsi reges, qui cum propria dilapidant, aliena rapiunt, simul prodigi, & raptores. Hinc Palatini aes alienum non dissoluunt: à rege enim salarium sibi solui negant, [g] Theodosius vt modum sumptibus poneret à se, & palatio censuram inchoauit, leges deinde sumptuarias fecit. Nam quando luxuriae, & superbiae certamina inualescunt, vix resisti potest, non possunt catarrhactae inhiberi, cum obex ablatus est, nec insania de splendore pugnantium, ex quo sequitur egestas & praedae, nullo discrimine. Exemplum est auarus, & prodigus tyrannus. Facinus, qui cum à Gibellina factione Ticinum admissus omnes expilaret, amicos & hostes, querentibus respondit, Eos quidem Gibellinos esse, opes facultates Guelfas.

g *Sigon l.6.*

§ 3.

Magna publice sollicitudo regibus fuit, ne nimio sumptu subiecti perirent. [h] Augusti Oeconomia, mensa, & supellex vix priuatae elegantiae fuit. Matthiae Coruino Vngarorum regi non aulaea, non gemmata pocula, sed omnia etiam domi Martia, & ad arma spectantia. [i] Cato pellibus hedinis pro dapetibus vtebatur, Agesilaus domum habuit pauperi, quam regi conuenientiorem. Augustus substructiones intra septuagesimum pedem coercuit. [k] Fabricius pateram & salinum ex argento ducibus exercitus in censura sua concessit. iam centurionum tabernacula auro splen-

h *Suet in August.*

i *Val. l.4.c.3.*

k *Alex l.5 c.24.*

splendent. Ælius Catus duo pocula argenti, à Paulo Macedonico legata solum habuit. Constantius Chlorus Constantini magni parens, si conuiuium exhibendũ esset, mutua vasa ab amicis petebat. [l] Tiberij tertij magna cura fuit luxum vestium reprimẽdi, Nabathçorum fuisse accuratam Oeconomiam docet [m] Strabo. Insignis etiam Oeconomus fuit Otho Bambergensis, illius Ecclesiæ tabulis laudatus. Prudentis patrisfamilias est, leges eas anticipare, facere suo cõmodo, quod vtile est. Cato quem merito opulentis & nobilibus accenseo, domum definit esse paruam ciuitatem, cui nihil sit superfiui, nil desit. Eius laudem, & officium, Bene pascere, Secundo, satis bene pascere. Tertio, bene vestire. Quarto, Bene arare. Hæc enim familiam faciunt fidam, si Domini humanitas accedat, quod maxime iuuat Oeconomiam: vbi enim familia alienata est, & offensa, nocent, damnis non occurrunt, & necessario Dominum ad inopiam redigunt. Thales itaque optimam Oeconomiæ rationem esse illis in ædibus dicit, vbi ex fidelitate ministrorum dominis plurimum ocij conceditur: quod ocium Palatinis ad aulicas, & publicas functiones necessarium est. Cui rei conducit in primis coniunx fortis & prudens, qualem Salomon describit. [n] *Mulierem fortem quis inueniet, procul & de vltimis finibus precium eius. Confidit in ea cor viri, & spoliis non indigebit. Quæsiuit lanam & linum, operata est, consilio manuum suarum.* Hanc prædicat nauem institoris, noctu operantem, pascentem, domesticos duplicibus vestientem, negociantem, agros considerate ementem, inopi dantem. Et ne dictum hoc matribus existimemus, quas labor ruri atterit, soles exurunt, nobilis fœminæ opera recensere se affirmat. [o] *stragulatam vestem fecit sibi: byssus & purpura indumentum eius: Nobilis in portis vir eius, quãdo sederit cum senatoribus terræ.* Fœmina timidior natura, rerum optima custos est, telum texit, coniugium curat. Quæ si sumptuosa est, magnas opes labefactat, quicquid acquiritur in vas pertusum mittitur. Si ex lege Salomo-

l *Cedren. de Tiber.*

m *l. 18. c. 36.*

Fœmina Oeconomiam curent.

n *Prou. 31. 10. & seq.*

o *Prou. 31. 22. & 23.*

lomonis viuit, domum seruabit. Talis Anna Wandala, ex Vasconibus regibus oriunda Vladislai Vngariæ regis coniux, aulam, & regnum dexteritate conseruauit. [p] vt Bonfin.

p De reb. Vng.

§ 4.

Largitiones inutiles.

Qui magnos sumptus faciunt, vbi parui faciendi sunt, è contrario, vbi magnificentia ostendenda est, præparci sunt. His nihil satis est, nihil turpe, Henricum Tuncelium vestitum preciosis pellibus videbant aulici Ludouici regis Vngariæ & Bohemiæ, regi persuadent, vt sibi donari vestem petat, Henricus negat petenti, causatus aulicos eius iuuenes esse, minus egere pellium integumentis, quam se senem: quo & illorum petacitatem, & regis facilitatem perstrinxit. Illum enim tanquam aureum veruecem tondebant, & deglubebant, & cum regi nihil esset, eum ad aliena rapienda impellebant, quæ tum maxime aguntur, cum homines improbi reges in suam potestatem spoliatos redigunt, & principis nomine prouincias expilant. Faceta est ratio Oeconomiæ, quam Crates in Ephemeride posuit. Coquo decem minas, Medico drachmam, adulatori talenta decem, consiliario famam, scorto talentum, Philosopho triobolum. Non suspicor tam improbas in Christianis magnatibus rationes: Ipsi tamen videant, quantum abeat in res non necessarias. Sibi persuadeant, nihil tam necessarium, quam scire, quid sibi sit necessarium. Multa supellex pondus est inutile, multi equi grex noxius, multi ministri pompa ad paupertatem, preciosæ vestes tinearum commeatus, eleemosyna thesaurus in cœlis. Minus mira debent ista videri, si veterum disciplinam recolentibus, Regum vxores cibos parasse Herodotus auctor est. [q] Palamedes bello Troiano sibi ministrabat, seruus & Dominus. Phocyon vxorem duabus ancillis contentam esse iubebat. Marcus Curius dentatus duos calones, [r] Scipio famulos quinque, & cum bis Consul

q l. 8.

r Plut. in Scip.

sul fuisset septem, Cato duros, & bubulcos habebat, qui facile sumptu exercerent suum. Innocentius Sextus, & Platina [s] familiam minuit, & vt idem facerent Cardinales, imperauit. Hoc modo & rebus suis, & sibi consulit. Nam vt rectè Petrarcha, multitudo famulorum facit inquietos; &, quod experientia docet, pauperes.

s *De Innocentio 6.*

Cap. XXXVI.

Aula accuratissimam verborum cautionem postulat, maiorem senatus.

§ I.

NVsquam opus exquisitiore curâ, in consilio dando, in conuictu, & familiaritate: vbi nutus, & colores obseruantur, & ipsa silentia censentur loquacia. Ne tum quidem cum loqui iussere dominantes, vox libera est. Ingenia potentum norat, qui dixit, [a]

Periculum linguæ in aula.

a *Sen. in Oedip.*

Odêre reges dicta, quæ dici iubent.

Notum quoque multorum exitio illud Sophoclêum:

Magna verba, magnæ plagæ.

Ne aures quidem securæ. aliena gesta narrant, atq; euenta, vt iudicium sensumque eliciant, aut vultus oculosque scrutentur, quo ad serendas suspiciones ansam habeant. Silentia carpuntur, quasi subdola. & quamuis maior libertas à tyranno non petatur, quam vt silere liceat, non semper tamen tuto licet. Apud Neronem capitale fuit frigide diuinam principis vocem laudasse. Difficile autem est vera & grata dicere. nam falsa profari nefas. Incauta dicta raram habent apud magnates veniam. optimè dicta carpunt obtrectatores.

§ 2.

Daniel in tanta negociorum multitudine, & grauitate, verbo lapsus non est. [b] Nec enim inimici vllis ex sermonibus occasionem accusandi habuerunt, nisi ex illis, quos ad Deum habuit. Magnum linguæ recte gubernatæ encomium, si in illa nihil omnino fideles reprehendant, impij solam pietatem loquentis accusent. nec mirum: quid loquendum sit, à Deo exquirit. [c] *Socius suis indicauit negotium: vt quærerent misericordiam à facie Dei cœli super Sacramento isto.* Chaldæorum sapientes temerè loquuntur, somnium ignorare se fatentur, interpretationem promittunt: [d] *Rex somnium dicat seruis suis, & interpretationem illius indicabimus.* Quæ cum vanè dicerentur rex incautos refutat. [e] *Certe noui, quod tempus redimitis, scientes quod recesserit à me sermo.* At illi stultissimè sapientes, verba improba, vana, contra ipsos valida proferunt. [f] *Respondentes ergo Chaldæi coram rege, dixerunt: non est homo super terram, qui sermonem tuum, rex, possit implere: sed neq; regum quisquam magnus & potens verbum huiuscemodi scitatur ab omni ariolo, & mago & Chaldæo. Sermo enim, quē tu quæris, rex grauis est: nec reperietur quisquā, qui indicet illum in conspectu regis: exceptis diis, quorum conuersatio nō est cum hominibus.* Si nemo scire somnium potuit, quod transactum erat, cuius species obscuratæ in regis mente hærebant, quam incautè fatebantur, se interpretationem allaturos, hoc est rerum futurarum euentum? An ad solos deos pertinebat somnij cognitio, non etiam interpretatio? Semper incauta est nimia sapientia, quid igitur de ariolis, qui suæ vocis indicio, velut sorices perierunt, rex constituit? Daniel recenset: [g] *Quo audito rex in furore & in ira magna præcepit vt perirent omnes sapientes Babylonis.* Regis temeritate magorum professio punitur. Duo planè sunt in Daniele admiranda, quæ loquendi innocentiam ostendunt. Primum est summa eius libertas sine offensa. [h] Nabuchodonosorem repre-

b c.6. *Daniel cauere docet.*

c c.2.19. *Mali incauti.*

d c.2.7.

e c.2.

f c.2.10.11.

Incauta disputationis finis.

g c.2.12.

h c.4.21.

reprehēdit. [*i*] Baltassarem increpat, & præmio donatur. [*k*] Israëlitas puer obiurgat, & paretur, senes iudicat, & saxis obruuntur. Alterum est illius cum angelis sermocinatio, & quidem cum archangelo Gabriele, quas familiariter rogauit, & audiuit: & ab illis, qui verbum nullum, nisi Dei iussum proferunt, didicit gubernare linguam humanam, angelicis colloquiis exercitam. [*l*] Dimidia enim pars prophetiæ illius vel oratione ad Deum, vel angelorum alloquio constat, cœlestes itaq; linguas discere Daniel incepit, & iam cœlo maturus nouas amicitias, ac familiaritates sectari. Regendæ igitur linguæ Danielem virum desideriorum, angelorum contubernalem, aula ducem veneretur, ac sequatur. Lingua celere malum est, mentem crebro præuertens, cuius retinaculum est oratio, & consideratio.

i *c.5.27.*
k *c.14.*
Danielis libertas.
l *c.7. vsq; ad libri finem.*
Daniel angelorum familiaris.

§ 3.

Incautæ locutionis multa mala sunt, Ecclesiastes neruosa similitudine explicat. [*m*] *Sagitta fixa in facie, sic verbum in ore stulti.* Jaculum in vultu fixum summos adfert dolores, tegi non potest, faciem deformat, maior linguæ insipientis pernicies. Multos præstaret esse elingues, quam male loquentes, an vero tibi Crocodilus, quod lingua caret, mutilus videbatur, quærit ex Cardano [*n*] Scaliger: & respondet, *Vtinam maximæ hominum parti linguæ potius, quam cornua deessent.* [*o*] Vincentius vehementer rogatus fœminam mutam sanare recusauit, quod diuinitus sibi reuelatum esset, lingua illam ita abusuram, vt in æternum damnaretur, si loqui posset, itaque post annos septem muta, sed pia mortem obiit. Mille exempla sunt eorum quibus lingua cladem attulit in aulis principum: obuia sunt, & quotidie noua nascuntur: nam vt beluæ carniuoræ in singulos dies noua cæde fauces cruentant, sic & lingua malum indomitum, quod mansuescere non potest, licet feræ cicurentur. Hoc

m *c.19.*
n *exerc. 181.*
Linguæ abusus.
o *Surius.*

meminisse oportet, quoties loquimur, de nobis fieri iudiciũ. *Loquere,* inquit Philosophus, *vt te videam.* Diu tacere stultus non potest, non enim loquitur, cum res exigit, sed cum lingua prurit, quam tam continere non potest, quam non irasci.

§ 4.

Vis non errare lingua! consule omnium dicendorum veritatem, & veritatis opportune proferendæ vtilitatem: atq; ita demum loquere. ne propera: Elige quod loquaris, sicut eligis quod emis, quod edis. Audire gaudeas, loqui metuas: ita disces cum voluptate, loqueris absq; discrimine. Phocas dum procacius loquitur Cæsari, alapa cæsus est, contumeliam parricidio vindicauit, & ipse quoque miserrimo exilio periit, vt Sozomenus, & Theodoretus recensent. Considera, ne sortiare quid dicas. Sic fabulas, & multiloquium vitare disces. Non est eloquentis multa loqui, sed apta. Vlysses cautus, & breuis, disertus tamẽ habitus est. Vigilanti etiam sit linguæ quies. Loquaci euenire solet, quod illis, qui in somno loquuntur, & ambulant, nec enim quæ loquuntur, nec quæ agunt, iudicio faciunt. Horum ridicula est loquacitas, quos parœmia condemnat, de fabulonibus vsurpata, *Ex tympano comedi, & cymbalo bibi, factus sum mysticus.* Semper falsi suspicionem adfert multiloquium: nam veritas multis verbis non eget. Ideo enim laudabile breuiloquium, quia silentio finitimum est. Aulæa contracta imagines abdunt, explicata ostentant, oratio longa totum animum nudat raro formosum, hoc est, prudentem; Videri volunt eloquentes, & tædio occidunt. Respondebant Spartani prolixæ orationi, priora se oblitos, ideo posteriora non intellexisse. Graues sunt principibus, & collegis in quo mirabiles videri volunt aulici dum longi sunt. Ad Vrbanum septimum incommode habẽtem venerant oratores Perusini, eorum alter prolixissimam orationem nauseabundo recitauit, qua absoluta, Pontifex

Multiloquium vitandum.

quæ-

quæsiuit; An aliud à sua repub. mandatum haberent? Tum collega eius, qui verbositate audientem afflixerat: Habemus mandatum, vt nisi continuo negocia nostra expediri iubeas, orationem suam socius meus de integro tibi recitet, delectatus vrbanitate Vrbanus postulata concessit.

5.

Etsi tam facilis linguæ lapsus, difficilisque cautela, non omnino tamen fugienda colloquia. Tacere plurimum, sed ad ea quæ opus est, vrgente vsu respondere prudentis est. Si vitia culpanda sunt, aut monendi magnates, Dei spiritu & caritate fiat. Qui carpentis, irridentis, vel insultantis speciem monendo præbet, vitia irritat, non emendat: Sui odium, non virtutis amorem inserit. Apollodorus ob perpetuos reprehensionum aculeos *μανικὸς*, hoc est, furiosus appellatus, nullum correxit, omnes offendit. *Quomodo loquendũ.*

Dæmonactis aurea doctrina est: optime ab illo prouinciam administrari, *qui minimum loquens, plurima audiat.* Garrulitas enim malum difficile est, & molestum. Eius proprium detrimentum est, Non audire: profluunt verba mente cassa, Verborum flumen est, gutta sapientiæ. Multi errores illo in amne natant. facete Demosthenes homini garrulo: Si sapuisset, nunquam tam multa locutus fuisset.

Prudentis animi murus est silentium.

Vitanda non mala duntaxat alloquia, sed inania quoq;, quæ quia bona non sunt, mala fieri necesse est. Justinus martyr, [*p*] Christianos ita viuere & loqui assuetos docet, vt nihil nugandi causa dicant: qua falce omnia verba ociosa non modo in religiosis conuentibus, sed in aulis etiam amputat. Sola mens rea linguam ream facit: illa sit integra, vt hæc bene gubernetur. Sine vanitate, sine fraude iusta, & salutaria loquamur.

p de vita Christ.

§ 6.

§ 6.

Materia sermonũ in aula.

q Mombur. T. 2. Sur. T. 2. Prudentius in hymno.

r Petrus de natalibus.

Gratum est Deo laudare.

Quid igitur in aula loquemur? Quod ille dederit, qui linguas infantium facit disertas. Immensa est materia, Devs ipse, laudetur ille, qui laudabilis, & gloriosus est in sæcula in commune illud vtile est: adeo gratum creatori, vt multis prodigiis approbarit. [q] Romanus Martyr nobilis Antiochiæ cum inter cruciatus oranti lingua abscinderetur, vacuo ore concinnius in Dei laudem verba formabat. Pari potentia numinis [r] Florentius & Hilarius resectis linguis, carunculas excisæ vices implente Spiritu sancto, perfectissima eloquentia Deum prædicabant, donec gladio ferirentur. Germanus antistes Antisiodorensis dum canit Alleluia, hostes in fugam vertuntur. Nemini deesse potest, quod loquatur, si Deum nouit.

Deinde virtutem commendemus, contra vitia disputemus. Nemo tam impudens, vt hæc defendat. Qui virtutem laudat, Deum laudat.

Defendamus innocentes, vt lucremur persequentes, & obtrectantes. Vectius Epagathus aulicorũ eruditissimus, non vbique modo pro Christianis loquebatur, sed in medio etiam sæuitiæ furore aduocatum se publicè obtulit, celeremque mercedem accepit sanctæ professionis, à Cæsare supplicium, à Deo coronam. Et ne multa dicam, totus mundus liber est, totus inuitat ad auctorem. Absint à pectore prauæ cupiditates, non eructabunt cum fastidio audientium verba improba.

***

Cap.

Cap. XXXVII.

Contumeliæ, calumniæ, obtrectationes in aula, vrbe, curia.

§ I.

DEterius omne meliori insidiatur, si perdere non potest, contaminat. Testimonium mundus ipse semper in peius labens præbet apud [*a*] Danielem. a c.2.31.
Aureum capitis fulgorem destruit argentum, Chaldæum Persa ignobilior, hunc Macedonum ærugo, quam ferrum ignobile, & lutum de fæce Romuli comminuit. Quæ pugna est inter se Monarchiis, eadem est singulis. minor maiorem, peior meliorem cum re non potest, verbis, & calumniis exagitat. Quam acerba calumnia Chaldæorum? *Calumnia peioris sunt.* [*b*] *Sunt ergo viri Iudæi, quos constituisti super opera regionis Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: viri isti contempserunt, rex, decretum tuum: deos tuos non colunt, & statuam auream, quam erexisti, non adorant.* b c.3.13. Nec Danielem rex sine contumelia appellat, [*c*] *Tu es Daniel de filiis captiuitatis Iudæ, quem adduxit pater meus rex de Iudæa?* c c.5.13. Et proceres Medi ac Persæ: [*d*] *Daniel de filiis captiuitatis Iuda non curauit de lege tua, & edicto, quod constituisti.* d d.c.6.13. Daniel senes iudices aspere compellat, vice Dei iudicans, & spiritu Dei edoctus: [*e*] *Inueterate dierum malorum.* [*f*] Et: *Semen Chanaan, & non Iuda.* e c.13.52. 53. Hæc non est contumelia, sed iudicij veritas. f c.13.56. Necesse est aliquando non quidem inferre contumeliam, sed manifestare delicta. Magis nocet, qui mala cælat, quam qui nocentem accusat. *Crimen noxium non celandum.* Ille multos lædit, hic vnum emendat. Optimos quosque in aula calumniæ sternunt, aut afflant, subtili fulmine, cuius ante cladem violentia non videtur, & mors sine vulnere. Nota aulicæ calumniæ exempla, Josephus, Miphiboseth, Nabothus, Hippolytus, Tennus, Bellerophon,

phon, Myrtilus, Timasion, Crispus, Sigericus, Bonifacius, Aëtius. Vix aula vlla etiam sancti principis illo dedecore caruit.

Contumelia malam. Contumeliæ finis est, probro afficere præsentem, irridere. Calumniæ falsum crimen imponere. obtrectationis famam lædere, quæ omnia ad despicientiam, vexationemque pertinent: atque inter familiares inualescunt, ac demum in rabiem exeunt. Vt merito quemadmodum illorum comæ, qui bacchico furore hydris incincti, lymphatique discurrunt, ita maledicorum linguæ serpentibus coronari dicantur, mordent vbi facultas est, & venena fundunt, vbi solido illudunt, vbi felli draconum est obsepta via, quod vnum possunt, sibilant, quid non possint, ostendunt. *g Naz. orat. 1.* [g] Nihil hominibus adeo suaue ac iucundum est, quam de rebus alienis miscere sermones, præsertim si beneuolentiâ, vel odio trahantur, qui aduersi sunt veritati affectus.

§ 2.

Qui profert contumeliam insipiens est, obtrectator *Calumniator patitur calumniam.* detestabilis. nemini tolerandus. Diogenes maledico & caluo vnum respondebat, ad cætera tacitus. *Iam laudo capillos tuos, quod tam improbam caluam fugerint.* Hoc primum maledicentiæ malum, quod eadem via occurratur. malè roganti, malè respondetur. [h] Qui quæ *h Sophocl. Eurip. in Andron.* non vult dicit, quæ non vult audiet. Et in hoc certamine par pari refertur, quin augentur mutuo concussu, & repercussu ignes, ex vno verbo cædes & bella nascuntur. Sermo leuis haud leuiter volat, grauiter vulnerat, vt Bernardus. Amygdalum pruina, concordiam contumelia exurit. Quapropter ne legitima quidem accusatio à canonibus admittitur, nisi de radice caritatis procedat, si cum irrisu, aut contumelia, repudiatur. Athenienfium hoc in genere nota erat rabies, apud

pud quos nemo bonorum morsus illos serpentinos ansfugit, & quibus sanata sunt vulnera, mansit tamen cicatrix: Erat in illa plebe ficus super ficum [blot] Fano & atrâ contumelia, & impudentia colebantur, [i] vt Cicero, & [k] Clem. Alexandrinus docent. Abydeni & Moschi ad calumnias sunt propensi. Apud Constantium notus calumniator erat Mercurius, etiam somnia ad aliorum pericula trahebat. Et Paulus quidam Catena dictus: de quo multa [l] Ammianus. Talis Acacius Cyrilli apud Constantiũ accusator. de quo [m] Theodoretus. De calumniatoribus S. Narcissi [n] Fulgosus. Insigne etiam exemplum in aula Alexandri: Regi carus videbatur [o] Dioxippus, proceres inuidia poculum aureum clam sublatum sub puluino posuerunt, quâ contumeliâ tantum doloris concepit, vt scriptâ prius epistolâ, quâ innocentiam suam contestaretur, se manu suâ interemerit: furti enim conuictum pronunciabant.

i *l. 2. de leg.*
k *Exhort. ad gentes.*
l *l. 14.*
m *Hist. Eccl.*
n *l. 8 c. 1.*
o *Diod. l. 17.*

§ 3.

Contumelia etiam in vero crimine.

Contumelia etiam putatur ab illis, quos pulsat, cum ex vero dicitur. Multi periêre, dum vera crimina exprobrando, aut irridendo obiectant. Qui seuerum, verè seuerum, verè imperatorem nominis sui, verè pertinacem dixêre, trucidati sunt. Tacuisse oportuit: Infrenis oris vectigal est hæc calamitas. Alexandrini importunâ dicacitate Bassianum Caracallam Oedipum, Juliam nouercam eius, quam vxorem duxerat, Jocastam vocabant, qua de causa multa cæde bacchatus est, & aliquot millia ceciderunt. Verum erat conuitium, sed exprobratio irritabat. Domitianus Ælio Lamiæ vxorem eripuerat, hortabatur eum Titus imperator, vt aliam duceret. Tum ille: *An tu quoque eripere mihi vis, vt frater tuus?* Domitianus libertatem aspere dicentis gladio vltus est.

Hera-

Heraclius dum Saracenos stipendia postulantes appellat canes, causam dedit, vt multis annis ab illis imperium laceraretur. Etsi peccasse fateantur, obiici tamen nolunt: nec fieri debet. Ex scintilla fit incendium, vt [p] Dorotheus, *Accendit quis ignem, primum habet carbunculum, id est, verbum vnicum, quo quis fratrum affligitur. Quid vnicum fratris verbum est, si illud æquo animo feras? illico ignitum carbonem extinxisti. Sin vero post verbum illud tute tecum pergas cogitare & dicere, hoc mihi cur dixit, quid rei mihi est cum ipso? nisi me affligere voluisset, hoc non esset locutus, sed ne dubitet, se quoque à me pariter remordendum. En verbis huiuscemodi & cogitatione adiecisti ligna & fomenta, vt qui ignem accendit, cœpistiq́ fumum excitare, quæ est ipsa perturbatio.*

p *Doctrina* 8.

Plerumque fieri solet, vt qui alienos mordere se putant, proprias vocent carnes. [q] *Verbosus separat principes*, in se vero concitat. Augustus primum leges contra delatores tulit: sub Tiberio regnarunt. Nero præmia eorum ad quartas redegit. Vespasianus flagellis per theatra cædebat, Domitianus expulit, [r] Suetonius. Moderatè Antoninus, si non probaret capitis supplicium irrogabat. Macrinus vndique conquisitos puniebat. nec tamen cessant, ne hodiè quidem talibus carent aulæ. Deo & hominibus in pœnas intentis pergunt maledicere, accusare, ridere. *Derisoribus constituta sunt iudicia*, [s] vt Salomon protestatur. [t] *Honor est homini, qui separat se à contentionibus: omnes autem stulti miscentur contumeliis.* Causas deinde remouere iubet. [t] *Eiice deteriorem, & exibit cum eo iurgium, cessabuntq́ causa & contumeliæ.* nam odia etsi celantur, sese tamen produnt. Abscondat licet corde profundo, infra ipsos inferos, in solem tamen prodibunt.

q *Prou.* 16.28.
Pœna calumniatorum.
r *In Aug. Neron. & cæteris.*
s *Prou.* 19.
t *Prou.* 20.3.
u 22. 10.

Cõtumelia non inferenda, sed ferenda.

§ 4.

Contumeliæ acerbitas in Ennodio senatore, & patientia iniuriæ in S. Gallo Episcopo Aruernensi apparuit. [x] Erat Gallus ex prima nobilitate Franciæ, summæ

x *Tur. de vita SS. c.*6.

mæ auctoritatis in aula Theodorici regis, qui illius ad Episcopatum eligendi fuit auctor, cuiusque inaugurationis die epulum præbuit. Ennodius inuidia & ambitione feruens contumeliis, calumniisque virum sanctum vexabat. Ille nullo verbo respondebat, templa precatum adibat: cum in conuiuio alapa cæderetur, nec animo commotus nec asperiore verbo de iniuria questus est. Vicit patientia iniuriam, modestia ambitionem; Ennodius in media platea occurrens, genibus aduolutus veniam orabat, & promptius ille dabat, quam petebatur, qui iam dudum ignouerat, & pro inimici salute lachrymas precesque fuderat, monuit tamen vt senatorem Episcopus, vt pastor ouem, in posterum conuitiis abstineret, futurum etiam prædixit, vt episcopatu, quem ardentissime concupierat, arceretur. Paruit Ennodius, spem tamen episcopatus non posuit, paulo post vt Ecclesiæ Gabelitanæ præesset, electus est, atque in ipso momento adeundæ dignitatis, cum sacris cerimoniis initiandus esset, orto tumultu deiectus est, & vix iratorum manus viuus euasit, summa cum ignominia, qua & pœnas pristinæ obtrectationis dedit, & viri sancti prædictionem ratam ostendit, simul anxiam ambitionem posuit. Diuersa, sed durior fortuna [y] Brictij, qui S. Martinum exagitauit, senem delirum vocitando, aliaque conuitia ingerendo, pro illo sanctus orauit; vt sibi in episcopatu succederet: quod quidem consecutus est, sed multis calamitatibus, & contumeliis obiectus miseram & laboriosam vitam egit. y Tur. de S. Mart. & sulpitij Martinus. Bricius.

Pœna non adeo grauis, facto tamen consentanea, illata sacerdoti, qui S. Nicetum stolidum appellarat: oris maledici supplicium fuit, vt deglutire salinum per quadraginta dies non posset, sed more fatuorum, & insanientium inuito humor deflueret. Sabinus & Crescentinus, [z] Gregorium Agrigentinum in Synodo centum quinquaginta patrum accusabant stupri cum Eudocia puella commissi, & illa pecunia cor- Nicetius. z Metaphr Sur t. 6. Li pom. T. 5.

R. rupta

rupta in dedecus suum mentiebatur, vt innocenti probrum inferret. Laborabat oppressa testimoniis innocentia. Deus fraudem patefecit, nam dæmonem inferorum carnificem calumniatrici immisit, qui veritatem tormentis extorsit, coëgitque fateri omnia esse falsa, illos odio & inuidia, se auro inductam, vt immerenti insidias strueret. Grauius in Cardinales iudices iniquos, qui Henricum Moguntinum archiepiscopum loco mouerant, animaduersum est, alter furens digitos præmordit, alter intestina, vt olim Arius eiecit. [a] Temerariam quoque contumeliam luit vir nobilis, qui Engelberto pręsuli Coloniensi maledicebat, eoque progressus est, vt sibi furorem ante mortem imprecaretur, si sanctus esset Engelbertus: Vota audiit omnipotens, tanto furore debacchatus est, vt vxorem, & liberos occidere conaretur, Causæ irarum, quod eum Episcopus quadraginta marcis multarit propter filij incontinentiam, qui vim intulerat fœminæ.

a Cæsarius Sur. T. 6.

§ 5.

Cur magna pars hominum damnetur

Considerationε dignum hoc est peccatum: eoque valde fugiendum, quod rara sit eius pœnitentia, rarissima famæ in integrum restitutio, & honoris reparatio. Summum inter homines bonum aufert, famam & honorem: difficulter adducitur vt restituat, nam se mendacij arguere aliquando opus haberet. Quare cum tot passim sint detractiones, calumniæ, raræ restitutiones, consectarium est, plurimos æternum perire præsertim magnates, qui famulis, cæterisque inferioris notæ hominibus iure suo quodam in orbe vsitato, in cœlis damnato, conuitia dicere consueuerunt.

Præsertim magnates.

***

Cap. XXXVIII.

Contumeliæ & calumniæ ferendæ omnibus in sublimi positis, & eorum seruis.

¶ 1.

PRorsus ferendum est, quicquid maledicẽtia imponit. Necessitatis telum est, non volunt ora claudi, aërem proflant, hauriuntq;, linguas compescere nemo tyrannus potuit, non magis quam ventũ vtribus includere, aut nubes obturare ne pluant. Fac de necessitate virtutem. Garamantes soli maledicunt radiis æstuosis fixi, si ferrent, beatiores. Vbiq; palam obsequia, in occulto simultas, irrisus, & contumeliæ, non læsuræ nisi dolentem. Hæc pati proprium est Christianorum. [a] Dominus enim noster beatos nos dicit, cum homines dixerint omne malum aduersum nos, mentientes propter nomen Jesu, at quid Christianus? *Multa non audit, non videt, cæcus & surdus*, inquit [b] Justinus. Aulici degunt in regno inuidiæ, obtrectationis, dicacitatis, florenti liuor, misero parata est irrisio. Daniel tot iaculis linguarum petitus, omnia tolerantiæ clypeo excepit innoxius. Jussu regis vocatur ad carnificinam. [c] *Et egressa sententia sapientes interficiebantur: quærebanturq; & socii eius vt perirent.* Nihil queritur, sed regem beneuole docet, & somnium exponit. à medis & Persis crudelissime accusatus, & ad Leones deductus, nihil queritur, tantum se innocentem esse, docet, ideo beluas non nocuisse. Omnia Daniel tulit, Deus illius defensor, & vltor est.

a *Matth.* 5.13.

b *De vita Christian. Daniel.*

c c.2.13.

¶ 2.

Rem ipsam expẽdenti haud graue fuerit, omnia illa nõ modo ferre, sed plane cõtemnere. Deus ipse in quo viuimus & sumus, iugiter toto mũdo maledictis incessitur, falsorum Deorũ simulachra constituuntur, tanquam trophæa victi numinis qui Deum non ignorant,

Dei contumelia faciunt, vt nostra negligenda sint.

ipsum quoque blasphemant. non tot sunt arborum folia, quot Deo inferuntur contumeliæ, creatori, redemptori, conseruatori: & quis hominum conqueri audeat parum se comiter haberi? Si dolendum est, si iusta causa irarum videtur, in tantæ maiestatis contemptu, & contumelia tantum iusta est indignatio.

Peccans est dignus contumelia.

Si tu quoque contra Deum fecisti, si in legem Dei commisisti, noli mirare, vt alienæ in te linguæ asperentur, meruisti, contra peccantes omnis creatura armabitur, factori suo vltionem petitura. Si de alio dixisti, quæ in te dici nolles, legem tuam agnosce: patere, quæ pati alios coëgisti. Hoc solum enitere: vt vita tua maledicos mendacij conuincat. Virtute sola iacula in mittentem retorquentur. Ita viue, vt de te nemo malum credat. Conuitia in te iacit turba? ne concidas animo. Vide, ne illi minora carpant, maiora nesciant. Forsitan sunt illa verba vitiis tuis remedia, salubri dolore vomicas secantia. nocent dulcia, prosunt amara, suauia bilem augent, acria abstergunt, laudes arrogantiam, vituperia modestiam generant. De alieno malo profice. Venena, si recte vtaris, efficacissimam faciunt medicinam. Scorpius crudele virus arcuato stimulo infundit, & ipse remedium est vulneris, quod fecit. Nec laus meliorem facit, nec vituperatio deteriorem: sed illa securum, hæc sollicitum. Verba male prolata, si vrges, litem gignunt, si dissimules, in laudem cedunt. Nullum præsentius innocentiæ signum, quam maledicti patientia. [d] Saul crudus ab aratro rex, nondum in aula perpolitus, quãdo improbi electionem irridebant, se dissimulabat audire, nec populo in vltionem accenso consensit. Viri fortis est contumeliis ab officio non dimoueri. [e] Richardus Cicestriensis Episcopus, omnibus spoliatus, ad extremam inopiam ab Henrico rege redactus curam gregis non abiecit. Alieno tecto vtebatur, & sæpe cum contumelia reiectus res Ecclesiæ repetebat.

Vituperia purgant.

d 1. *Reg.* 10. 27.

e *Rodulphus Cicestriensis Surius t.* 3.

§ 3.

[f] Attamen seruanda fama, & maledicis occurrendum: Curandum, ne tacendo crimen videatur agnosci. Hoc quidem præcipue, cum à nostra fama diuinæ gloriæ & cultus augmentum dependet, cum infamia nostra proximi salus periclitatur, at crebro leues culpæ sunt, aut errata minuta, atq; acta quæ ipsi proceres narrant, quibus gloriantur, si eadem alius dixerit, ira & vindictę cupidine insaniunt, fallunt, mentiuntur & de successu doli gloriantur, si quispiam hic scapham dixerit scapham, aut ligonem esse ligonem, non nisi sanguine veritas expiatur. Fama legibus, & sine furore defendi potest, cum necesse est. Plerisque magis opus est morum emendatione, vt boni sint, quā famæ rastitutione, vt honesti videantur. [g] Hoc conabatur Ludouicus Landgrauius, qui cum in venatione lōgius prouectus, amisso comitatu ignotus ad lignatorem diuertisset, omniaq; sua, & aulæ vitia audisset, agnouit, & correxit, maxime territus, quod homo rusticanus dixerat, Et principem, & proceres inferorum cruciatus esse meritos. quæ ille non vt à maledico dicta, sed à Deo pronunciata accepit. Erat rusticus ille linguæ seruus, & Dominum, vt absentem, rodebat, at princeps aurium suarum Dominus, quam vere ista dicerentur secum cogitabat. Non sunt cuncta in disquisitionē vocanda. Nihil aliud magnatibus agendum foret, si de sua fama cognoscere vellent, omne tempus seruulorum sermones occuparent. Præclare [h] Titus imperator, in delatores flagellis, & virgis cæsos deportari iubebat, accusationem illius, qui maledixisse sibi ferebatur, non accepit: regia voce profatus: *Cum nihil mali faciam, nihil contumelia dignum, mendacia non curo.* Magnus animus Theodosij, qui lata lege vetuit suos obtrectatores puniri, quanto is maior illis, qui vnius dicti offensa vrbes exciderunt, nulla re magis indignati, quam quod vera dicerentur. Nec fama mouentur, sed furore:

f *August. T.7.p.202.*

Fama quomodo defendenda.

g *Spangenb.*

Ludouicus auditis vitiis suis resipuit.

Titi moderatio.

h *Sueton. Tit.*

Thedosii lex.

omnia enim à maioribus ferunt, in minores sæuiunt. Si famam tuam proximo vtilem contaminari doles, cur de tua magis, quam de aliena læsa irasceris? cur ita torqueris iniustitia aliena, vt à tua iustitia recedas? Quid moueris? malo displicere laudati est viri. Magnum bonum est, quod displicet malis, malus autem est omnis obtrectator. Aderit famæ tuæ veritas æterna, nisi eam tu factis tuis inquinaris. Franciscus de Paula ab improbo calumniatore oppressus, cum innocentiam nec testibus, nec verbis asserere posset, eam prunas cõplexus cum admiratione repræsentauit. [i] Lingua calumniatoris ignis erat in flammans rotam natiuitatis, *lingua ignis est vniuersitas iniquitatis*, eum ignem sustulit alius ignis, dum nefas ostendit sæuire in innocentem.

i *Iacobi* 3.6.

¶ 4.

Si igitur vera ratione contumelias odimus, primum ante omnia detestemur, quæ numini inferũtur, deinde quæ Dei amicis, aliisque, quos nobis caritas proximos esse, iussit. [k] Sancta mente Besa miles eos, qui Julianum & Eunum Martyres, dum camelis impositi, per vrbem circumducti flagellis laniarentur, & rogo iniecti exurerentur, cõuitiis incessebant, insultabantq; reprehenderat. quam ob causam ad iudicem tractus, capite est truncatus. Christi gloriam, & Martyrum innocentiam in refutandis maledictis defendebat. Nihil inde sibi cõmodi, nisi Martyriũ sperabat. At Martyres ipsi qui cruciatibus suis illudi videbant, sibi gratulabãtur, contemnebant sui contemptum, sciebant facere illos, ꝙ solent hoc est maledicere. Fecerunt illud, & alij licet improbi Chrysippus maledico respondit: *optime fecisti, quod nihil eorũ, quæ in te sunt, præterieris*. Socrates mirantibus improbi conuitia: *Non didicit*, inquit, *bene loqui*. Aristippus: *vtinam Dominus linguæ esses*. Pisistratus cum audiret à maledico se laudatum: *mortuum me putat*, inquit, *de nullo enim viuo bene locutus est vnquam*. Contemnenda sunt Christianis illa vitia, homines ipsi miserandi: Non respondendum: nam vti porticus Olympica septe-

k *Euseb.* l.5.c.30. *Martyr. Rom.* 27. *Febr.*

ſeptenis vocibus reſonant, Metuant omnes, quod [l] Granatenſis habet, & probat. Maximam partem hominum illo ſcelere perire, quo aliorum famam lædit, vix aliquem apud inferos eſſe qui non ſit contumelioſus obtrectator, & delator. Fit hoc vitio humani ingenij aliena infamia gaudentis. Huic ſententiæ aſſentior, & alteram adiungo, maximam quoque partem damnari, dum acerbius recriminantur, & augent malum ſua impatientia. Anaſtaſius Synarita cum dies ſupremus adeſſet, iamq; accuſator diabolus crimina pararet, & tribunal appareret, terrorq; iudicis, hilariter mori ſe affirmabat, quod nec vllum iudicaſſet, nec iniuriam intuliſſet: quo continebatur patientia tolerandi, & cautio non malefaciendi. [m] Remouendum igitur os prauum, & labia detrahentia. Deinde vetat cum illis agere. [n] *cum detractoribus non commiſcearis* Sepulchrum patens eſt guttur eorum, & *Ventus Aquilo diſsipat pluuias & facies triſtis linguam detrahentem.*

l conc. 3. dom. 3. quadrag.
m Prou. 4.24.
n Prou. 24.21.
o Prou. 25.23.

Cap. XXXIX.

Accuſationum ciuilium, Aulicarum delationum, obtrectationum, calumniarum deteſtatio.

¶ I.

DE falſis criminibus deferre inſontes non in palatio ſed in omnibus conuentibus vſitatum eſt. Daniel exēpla præbet. Medorū & Perſarum nobiles, gentium lictores Babylonis opibus ſuperbi ad falſas criminationes vertuntur. [a] & ex tanta generoſitate in ſycophantas degenerāt. Nec Chaldęi mitiores in Danielis collegas [b] *ſtatimq; in ipſo tempore accedentes viri Chaldæi accuſauerunt Iudæos.* Malitiæ tantum hactenus defuit occaſio, qua data ſine mora, ſine modo inſaniunt, & atrociter calumnioſeq; deferunt [c] *viri iſti contempſerunt decretum tuum.* Non enim cōtemptu regis ſed conſciētia reſtiterunt. Delatio ſenum grauiſſima: [d] *quod ſi nolueris*

a c. 6. 11.
b c. 3. v. 8
c c. 3. 12.
d c. 13. 22.

lueris, dicemus cōtra te testimonium, quod fuerit tecum iuuenis, & ob hanc causam emiseris puellas à te. [e] *Anno tertio Cyri regis Persarum Daniel luget trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedit, & caro & vinū non introeunt in os eius, sed neq; vnguento vngitur.* Causæ tantæ tristitiæ, in qua & mortuus videtur Propheta, delationes falsæ ad regem Persarum, quæ describuntur ab Esdra: [f] *conduxerunt autem aduersus eos consiliatores, vt destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum, & vsq; ad regnum Darii regis Persarum.* Perfidè & malè rem proponendo & Cyrum & deinde Artaxerxem deceperunt. At tempore Darij facile obtinuerunt, vt templum exstrueretur, & serio adiuuerunt.

e c. 10. v. 1. & 3.
f l. 1. c. 4. 5.

§ 2.

Prædonibus sunt deteriores, illi nostra rapiunt, hi nos diripiunt. Scelus illud furto grauius est, quemadmodum honor opibus. [g] Gratianus homicidio comparat. [h] Bernhardus triplex homicidium esse affirmat, detractoris, audientis, eius, qui infamatur. Hoc ipso sunt homicidæ, quod inauditos perire cogunt. [i] Chrysostomus humanas carnes mandere probat. [k] Ea causa Salomon repentinam illis minatur perditionem. Clemens etiam Papa homicidij genus esse definit. Augustinus quoque non esse minus periculum in lingua mentiente, quam manibus sanguinem fundentibus asserit. Hoc ipsum de se desperantium est, velle placere in comparatione malorum. [l] Tribuunt mala pro bonis: [m] pro eo, vt diligant, detrahunt. [n] Dauid non minus orat, ne tradatur calumniantibus, quam inimicis. Odibiles Deo sunt, terra obtrectatores absorbuit, Moses autem defenditur. Vnam ex summis mundi calamitatibus esse censet [o] Salomon: *vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, & lachrymas innocentium & neminem consolatorem: nec posse resistere eorum violentiæ, cunctorum auxilio destitutos.* Et: [p] *à tribus timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit:* Dela-

g Dist. 1.
h De custodia triplici.
i Hom 3. ad Antioch.
k Prou. 24. 22.
l Psal. 37.
m Psal. 108.
n Psal. 118.
o Eccl. 4. 1.
p Eccl. 26.

Delaturam ciuitatis, & collectionem populi, calumniam mendacem super mortem omnia grauia. [q] Esaias vehementer detestatur; *non adiicies vltra vt glorieris, calumniam sustinens virgo filia Sidonis: in Cethim consurgens transfreta, ibi quoque non erit requies tibi.* Sic [r] Amos quoq; Propheta: *auditum facite in ædibus Azoti, & in ædibus terræ Ægypti: & dicite: congregamini super montes Samariæ, & videte insanias multas in medio eius, & calumniam patientes in penetralibus eius.* Vel ex eo detestandum malum, quod Dæmonis est proprium. A calumniando enim dictus est diabolus, quem portat in lingua quisquis aliorum famam infestat. Plus ille archisycophanta per calumnias, quam per hostes mali struit. Nam & lingua sanguis funditur. Calumniis olim Ethnici Christianos grauius, quam igne & gladio petebant [s] Justino teste, & [t] Tertulliano. Calumnia imprimis excæcat ipsum auctorem. Puluerem sibi ipsi in oculos sufflat, vt minus videat. In crimen vocat omnia, nihil probat. Infamia non facile credenda, sed probata vindicari debet. Gladius est, quo ignauus vincit præstantiorem; nihil illâ malignius. Quare vt vipera calumniator perimendus est. Damasci Præfectus cum vincere fidem Christianorum non posset, famam aggressus est, meretrices, quæ Christianos commercij secum habiti insimularent, subornabat. Populus Nobertum, oues Pastorem penè inter ipsa sacraria occiderunt, sparsa per improbos fama, cum thesauro eum aufugere voluisse.

q 23.12.
r 3.9.
s *Ad Anton.*
t *Apol.*

§ 3.

Magna culpa loquentium, quam incitat audiendi facilitas. Tiberius nulli calumniatori fidem abrogabat, quare vix successorum labore & pœnis rabies sycophantarum cohiberi potuit. Delatori conuicto caput auferebatur, & ne viri graues teterrimo cuique, & propter inopiam malefico obnoxij essent, accusare non licebat, nisi qui quinquaginta aureos haberet.

u *Ad Nepotian.* Cauendum itaq; ne facile audiamus.[*u*] Hieronymus: *hilari,* inquit, *vultu qui audit, adiuuat.* Nemo inuito auditori libenter aliena defert crimina, vt Gregorius monet. Et Synod. 8. non solum illum reum esse, qui falsa de aliis profert, sed etiam eum, qui aurem citò criminãtibus præbet. Hunc Anacletus Pontifex deteriorem affirmat. Vilis autem est hominis, alios viles facere, vel duplici malo aliorum gaudere, infamantis & infamati. In palatio cum pestis illa inualuit, fulminis instar plurimos sternit. Bonifacium armis inuictum, Augustini familiarẽ, calumnia superauit, vt indignatus barbaris Africam traderet. Aëtius à Maxima tam vehementi calumnia oppressus est, vt irritatus Valentinianus eum propria manu interficeret. Constantinus venenum fugit sibi paratum ab vxore, quod ipse subornârat. Nec inter sacros homines rarum est. Gebhardus Ratisbonẽsis Antistes Ramwoldum apud Othonem accusat, sed sanctitas eum & iudicium Cæsaris insontem ostendit. Cœpit etiam ille furor inuadere Monasteria, & Eremitarum greges, vt ex vitis Patrum satis constat, optimos enim quosq; deferebant, donec plane dissiparentur. Necesse est enim eos, qui se inuicem mordent, & rodunt, inuicem consumi.

Cap. XL.

Adulationes aulicæ, & loquendi libertas in curia.

§ I.

CAlumnia iaculum est viperino felle illitum, gladius est vitalia penetrans, acutus, os durum chalybe munitum. Maledictio, contumelia, arma hostium apertorum. Adulatio dulce venenum, armatura inimicorum, symbola atq; insignia amici præferentium. Oleum virulentum est, sed melle illitum, palatum ludificat. Balsamo simile, quod odore inuitat, vnctione prodest

prodest, intra viscera admissum letale est. Vtrumq; linguæ malum est, vtrumq; perimit, illud sæuiendo, hoc blandiẽdo. Vtrumq; in eadem lingua virus est. Omnis obtrectator parasitus, omnis assentator etiã sycophanta est. In medio posita est parrhisia iusta linguæ libertas, quæ nec malis adulatur, nec insontibus obtrectat. Illos admonet, hos confirmat. Res, in aula rara, nec quidem in reliqua mundi parte frequens. Quamdiu quidem Daniel in Babylonio palatio fuit, medium tenuit, extrema medio & sibiipsis contraria fugit. Regem regum agnoscit Nabuchodonosorem, sed à DEO datam potentiam, & mox desituram pronunciat. [a] *Tu rex regum es: & Deus cœli regnum & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi: & omnia, in quibus habitant filii hominum, & bestiæ agri: volucres quoq; cœli dedit in manu tua, & sub ditione vniuersa constituit.* Ne glorietur mox addit, [b] *post te consurget regnum aliud minus te: & regnum tertium aliud æreum, &c.* Ei igitur mortem, & in alium translatum iri imperium prædicit. [c] Deinde eum de sanctis dicit regnum alteri populo non dandum, satis indicat Babylonios seruituros iterum. [d] Imo *comminuet*, & consumet omnia regna hæc. Quantum libertatis in Propheta fuerit, quam fugerit assentationem, cum verba illa profert & explicat: [e] *tunc contrita sunt pariter, ferrum, testa, æs, argentum & aurum, & redacta quasi in fauillam æstiuæ areæ, quæ rapta sunt vento: nullusq; locus inuentus est eis, &c.* experietur si quis in regum palatio dicat, breui in aliam gentem regnum transferendum esse. Non audiunt ista Principes, ne nobiles quidem, & magnates. Pari animo Danielis amici regis impietatem reprehenderunt. [f] Quam apertè regi Daniel fata misera prædicit? [g] *hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, quæ peruenit super dominum meum regem. Eiicient te ab hominibus, & cum bestiis ferisq; erit habitatio tua, & fœnum vt bos comedes, & rore cœli infunderis: septem quoq; tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur Excelsus super regnum hominum, & cuicunq; voluerit, det illud.*

a c.2.37. 38.
b c.2.39.
c c.v.44.
d v.eod.
e v.35.
f c.3.
g c.4.21. 22.

Impro-

Improbum fuisse regem, & causam supplicij ab ipso
h c.4.24. datam diserte monet: [h] *quamobrem, rex, cõsilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum: forsitan ignoscet delictis tuis.* Cui nunc animus est, cum videt reges impia bella gerentes, hæreseon patronos, ebriosos, adulteros, raptores, vt procedat in medium, & ad pœnitẽtiam hortetur? Totis regnis nullus est Daniel, ideo nec Deus ignoscit. Sanè Baltasari adulatus non est, nec dignitate passus corrumpi veritatem. Non modo scripturam explicuit, verum etiã regem reum pronunciat, & exitium meruisse
i c.5.22. dicit: [i] *tu quoq; filius eius Baltassar nõ humiliasti cor tuum,*
23. *cum scires hæc omnia: sed aduersus dominatorem cœli eleuatus es: & vasa domus eius allata sunt coram te: & tu, & optimates tui, & vxores tuæ, & concubinæ tuæ vinum bibistis in eis: deos quoq; argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneosq; & lapideos, qui non vident, neq; audiunt, neq; sentiunt, laudasti: porro Deum, qui habet flatum tuum in manu sua & omnes vias tuas, non glorificasti.* Poterat hæc tacere; nec enim ad intelligentiam Scripturæ erat necessaria tam grauis exprobratio, non profutura pereunti, sed libertate vsus est.
k c.11.3. De Alexandro quoque prophetat: [k] *cum steterit, cum fecerit, quod placuit ei, conteretur.* Cum nimirum adulatione deprauatus adorari se pro Deo iusserit. Antiochum quoque magnum adulationibus corruptum
l c.11.27. periisse constat. [l] Si enim Annibali paruisset vera dicenti, defendi poterat. Porro supremus est gradus adulationis, cum sibi ipsi magnates blandiuntur, qualis fuit in Antiocho, qui locutus est aduersus DEVM magnifica. Et in Antichristo futuram va-
m c.11. ticinatur: [m] *& faciet iuxta voluntatem suam rex, & ele-*
36.37. *uabitur & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum deorum loquetur magnifica, & dirigetur donec compleatur iracundia, perpetrata quippe est definitio. Et Deum patrum suorum non reputabit: & erit in concupiscentiis fœminarum, nec quenquam deorum curabit, quia aduersum vniuersa consurget.*

¶ 2.

Grande igitur aulæ malum eſt, tam graue quam dulce, aſſentatio amici improbi, [n] vt Curtius, [o] & Vopiſcus. Auguſtinus linguam adulantem peſtilentiorem cenſet manu interfectoris. Blandum enim, ſed letale vulnus infligit. [p] Hieronymus quoq; in eandem ſententiam: *Adulatores vt inimicos caue, quorum ſermones ſuper oleum ſunt molles, & ipſi ſunt iacula:* animos leues corrumpunt. Nam ſuaue vulnus ſpernunt & ſuo malo fauent. adulator ſeducit vt delectet. [q] Eſaias tales fuiſſe falſos Prophetas ſui temporis narrat: Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant. Salomon quoque fraudem in adulatione agnoſcit: [r] *Melius eſt à ſapiente corripi, quam ſtultorum adulatione decipi.* Mentem enim emollit pernicioſa dulcedo. Queritur & Hormisdas Papa inimicam eſſe iuſtitiæ bonitatem, palpare criminoſos, & vulnera eorum, vſque ad diem iudicij incurata ſeruare. Plane ſeruantur, & recrudeſcunt, nec coaleſcere ſinit perpetuus mali prurientis confrictus. [s] Hieronymus in domibus regum adulatores eſſe queritur. Nec immerito, vbi ſunt & molles veſtes, & verba ſerica. Eadē ſentētia Petri Rauennatis: *eliminat à palatiis adulatio veritatem, & illi ſoli in gratiam magiſtratuum admittuntur, qui palpant blanditiis.* Ipſi magiſtratus porro amplificant beneficiis quos torquere debebant. Fallit adulator, cum ferit, amica loquitur. Cani lupus eſt ſimilis, paraſitus amico. Vitrum imitatur gemmas: magi faſcinatores laudando necant. Pardi odore beſtiæ dum illiciuntur, pereunt. Omnis enim adulatio amicitiæ expers eſt. Letale porro crimen eſt, laudare, vt noceas, aut ſeducas. Qui dicit impio iuſtus es, maledicent illi populi. Nemo aſſentatorem credat amicum: Mendax enim eſt. Nam Auguſtinus adulationem definit eſſe mendacium cupiditate placendi de ſuaui eloquio. Mentitur autem amicitiam, qui mentitur & laudem tuam. Præſtat bene offendere, quam malè

n l. 8.
o In Aureliano.
q c. 3. 12.
r Eccl. 7. 6.
s In Ezech. 11.

t *Epiſt. ad Caſulanum.*

malè placere. Virilis ſententia Auguſtini, [t] *melius eſt pro veritate pati ſupplicium, quam pro adulatione beneficium recipere.* Canones ea cauſa Clericos adulatores deponi iubent.

§ 3.

Adulatores parit; alitque audientium facilitas. Quicquid congeſſit adulatio, vt debitum prendimus. Qui non laudat, aut inuidus putatur, aut inimicus, certè moroſus, & ſuperbus. Eâ causâ pro amico admittitur blandus inimicus. Laudatus etiam cum erubeſcit, lætatur. Nam in periculo eſt, ne lætitiam ex aſſentatione conceptam prodat vultu. Quanquam enim foris reſiſtitur, & in ſpeciem paraſitus reprehenditur; intus tamen auditur, & laudibus hoc adiici pulchrum putatur, laude ſua videri non delectari, &, quod inexcuſabile eſt, etiam hoc agitur, cum encomium vanum eſſe cognoſcitur. Etiam cum ab illaudatis probroſa laus defertur. Nihil autem eſt miſerius paſtore, qui luporum laudibus delectatur. Hîc remedium præſens eſt, ſi credantur obſequium ſimulando illis illudere, quos laudant, quibus nocere non poſſunt, niſi recipiantur. [u] Cum audiuntur bona nunquam dant conſilia, ſed quemadmodum vmbræ ad motum corporum cientur, ita adulatores omnibus factis & dictis applaudunt. Stolidi, degeneri animo, & ridiculi. Damocles circa Dionyſium, tanquam liberum Patrem ſaltabat. Æthiopes, ſi qua rex infirmitate, aut defectu teneretur, eadem ſe parte corporis debilitabant, tam fatua erat placendi cupido. Stulti qui ſic illudunt, ſtultiores qui tantâ inſaniâ delectantur, & non, quid ipſi ſint, aut aliis videantur, ſed quid de ſe alij mentiantur, expendun[illegible] conſcientia, quæ ſemper patet Deo, & A[illegible] per in multitudine eſt, ſed à ludionib[illegible] rationem vitæ ſumunt, ab illis, in[illegible] is credũt verbis. Tribonianus

u *Agapetus ad Iuſtinianũ.*

nus Justinianum immortalem fore affirmauit, stultus si credidit, stultus qui retinuit parasitum. Tiridates rex Armeniæ Neronem suum DEVM & sua fata dixit, à Corbulone in regnum restitutus est, & vicies centena aureorum millia accepit, vt Cæsarem sic irrideret: historia est apud Xiphilinum. Facile est reiicere ignobili vilitate irridentem, si ostendas te fraudem agnoscere. Pudet indecoræ adulationis. Philippum in Deos Messenij retulerunt, & illud Regi psephisma transmiserunt. Ille facetè monuit, vt ipsi se prius deos facerent, deinde alios. Athenienses Antonio despondere Mineruam, ille dotem exegit. Alexander Cassandrum adulantem in parietem impegit, librum Aristobuli falsis laudibus refertum in Hydaspen proiecit, non suæ laudis impatiens, sed irrisionis. Diogenes laudantem admonuit, desineret, nihil illum proficere, se nihil intelligere. Cicures sunt belluæ, sed letaliter vulnerant.

§ 4.

Inter asperitatem & blanditias media est libertas. Tam rara virtus, vt vix singulis sæculis fuerint, quorum libertas spectata reges corriperet. Alexandrum, Neronem, alios morituri cruciatuum magnitudine asperati increpuerunt, Augustum Mœcenas supplicia decernentem, cum diceret, Surge tandem aliquando carnifex. Antigonum Zeno Cittieus adeo molestus, vt rex multis muneribus libertatem eius oppugnarit, [x] sed frustra, non enim mollitus est, vt vera taceret. Beronice Ptolomæum maritum reprehendere ausa est. [y] Maiore periculo vxor Polyxeni fratrem Dionysium Siciliæ tyrannum; professa se si sciuisset, cum marito in exilium fuisse ituram, malle se vxorem dici Polyxeni, quam tyranni sororem. Pepercit sanguini suo tyrannus, non amore propinquitatis, sed metu infamiæ. Magno deinde à Syracusanis in honore fuit, eique regium sepulchrum constitutum, quod

x *Laert. l. 7. c. 1.*

y *Ælian. 14. c. 45.*

quod vna fecerit, quæ nemo audebat. Christiani plurimi & verbis & scriptis impiorum regum crimina incusarunt. Antoninum Pium Justinus cõsiderare iubet vt sic imperet, ne solo nomine Pius vocetur, rem persequendo Christianos amittat. Nec mirum Christianos ausos cum vitam aliam sperarent. Ausus est Democritus Abderites liberè apud Philippum sine metu regiæ sæuitiæ causam Atheniensium agere: cumque rex minitabundus interrogaret: an non timeret ne proteruię isti caput auferret? Respondit: si id rex faceret, patriam immortale daturam. At quomodo daret immortale ipsa moritura? Si memoria beneficium coleret, illa ipsa interitura era; si statuam collocaret, mortuum signum mortuo statueret, breui deiiciendum. Deus suis & totum & immortalem vitam reddit. Fortior Democrito Antonius Siculus, & liberior, qui cum Turcarum classem ad Callipolim incendisset, & Imperator adductum ad se miraretur eum hoc ausum. Ipse vicissim tyrannum eiusque scelera increpans, mirari se aiebat illius admirationem, cum palam esset, se odio Turcicæ tyrannidis fecisse: nec vllum supplicium recusauit, vt
z l.3.c.4. refert Eguntius. [z] Magni facienda est libertas, recti tenax, supplicij contemptrix. S. Georgio Cappadoci magno stetit sua libertas, sed maius fuit libertatis pretium. Quia namque magna libertate in dæmonum crudeles & impios cultores inuehebatur, vngulis roditur, calce vulnera vruntur, fidiculis tenditur, demum membratim cõciditur, vt Metaphrastes, Pasicrates, [a]
a T.2. Surius. Par libertas & loquendi & agendi in Procopio aulico veterano, Cæsarum amico, duce Orientis, ille idola confracta pauperibus distribuit, vt de destructo cultu dæmonũ mẽbra Christi reficeret: qui ipse quoq;
b l.7.15. vngulis, ignibus, ferroq; tortus libertatis præmium tulit, in perfectam libertatem filiorum Dei assertus. [b] Nicephorus, Surius. Nec modo libertati apud Ethnicos precium, periculosum etiam fuit reges Christianos admonere. Vadinus Episcopus Londinensis regem

Vor-

Vortigerum reprehendit, quod Christiana coniuge repudiata Ethnicam pellicem induxisset: qui diris suppliciis est excarnificatus. [c] Petrus Coloriensis Episcopus ob Matthiam Vngariæ Regem de vitiis admonitum sex annos in squalore carceris iacuit. Et ne solos reges impatientes veri putemus, Arnulphus Episcopus Brixiensis à clericis, quorũ peccata detestabatur, submersus est. Vitia enim licentiam suam vituperandi libertate constringi nolunt. c Bonf. l. 6 decad. 4.

§ 5.

Nec cedendum tamen est. Proceres, Episcopi, viri docti & pij insurgere debent, Dei causam agere, vt si potentium peccata non possunt sisti, tamen erubescunt, & lentius ad interitum tendãt, trahãtq;. Ambrosius Theodosium, Chrysostomus Arcadium, & Eudociam, Gregorius Attilam, Benedictus Totilam, Agapetus Justinianum, Thomæ, Cantuariensis, & Morus reges Anglos, Stanislaus Boleslaum, publice & grauiter, & multo magis eorum Palatinos admouerunt. Ignatius Constantinopolitanus Bardam propter adulterium templo arcuit. Iacobus Gnesnensis Vladislaum Secundum Poloniæ Principem, fratres expellere conatum diris deuouit. Gerardus Zaladiensis Episcopus Petro regi diadema imponere recusauit, quod consiliarios quadraginta stipite crudelem in modum adacto trucidasset. Deinde cum ab alio coronã accepisset, celerẽ mortẽ prædixit, & prophetiam firmauit euẽtus, vt [d] Fulg. Wilhelmus Roschildensis Sueonem regem Daniæ, ob cædem in templo factam, duriter increpitum, fidelium societate eiecit. Dunstanus Ethelstanum ad pœnitentiam hortatus est, & quamuis omnia promittentem, ipso die inaugurationis Oraculo perterruit, regnumq; sanguine fraterno partum infelix fore asseuerauit. Isacius Monachus Valentem impium, in prœlium, quod infaustũ fore præsagiebat, ire vetuit, quod criminibus illius exitium deberetur, iubet eum Episcopus restituere, quos vrbibus expulerat, Arianis d l. 6. c. 2.

substitutis. Non paruit Valens, vatem suum in carceres coniecit, victus, & exustus est. cladẽ carceris custodib⁹ narrauit Isacius. vt [e] Zonaras [f] Theodoretus, [g] Nicephorus. In eundem Valentem Traianus ductor copiarum libere locutus est, cum negaret, se victum esse, scelere Imperatoris victoriam corrumpi. Rarum tamen est vt Præfecti & Magistratus suos moneant Reges. Theodosium Juniorem nemo monebat, cum illius præfectus Antiochiæ auro corruptus Judæorum Synagogas restituere iussisset. Simeon Stylites de columna Cæsarem appellat, intercedit, atque vt præfectum parum religiosum amoueat, hortatur. Regnant hodie passim ista vitia, desunt monitores, torpent vindices. Quis regum hodie experitur, quod tremuit Anastasius, cum seuerus monitor apprehensa purpura diceret: Hæc te vestis, Imperator, non comitabitur ad Tribunal Omnipotẽtis? Quis principi in res Ecclesiæ manus iniicienti dicere ausit, quod Constantio Leontius Tripolitanus obiectabat: miror ad alia destinatum, te rebus Fidei iudicandis ingerere, & episcopis præsidere: Peccatur liberius, quia iám dudum cessat vigor Sacerdotalis, eoq; res deuenit, vt etiam minores si moneantur, iniuriam fieri arbitrentur. Interim manet in palatio lex fraternæ charitatis: vt illum admoneas, in quo fructum speras: ipsum etiam regem. Si res male administrari, opprimi subditos, capi dona vides, & taces, reus es, si non consors prædarum, particeps tamen delictorum. Non est enim duntaxat data, sed etiã præcepta in aula libertas.

e l.3. f l.4. g l.10. c.50.

Cap. XLI.

Comitas aulica, vrbana, nobilitatis humanitas.

Danielis comitas.

HAnc exercet aula virtutem, veram; si verbis, gestibus, vultui respondet animus sincerus: hypocrisin; si operosis cærimoniis occulta tegitur simultas. Daniel sane comiter, & vrbane agit. Regi prædicturus

mala

mala imminentia, ac tristia deprecatur : [a] *Domine mi, somnium his, qui te oderunt, & interpretatio eius hostibus tuis sit.* Adeo conturbabant eum cogitationes, vt eum rex hortaretur, ne formidaret, sed libere enunciaret, quæ Deus reuelasset. *Tunc Daniel cœpit intra semetipsum tacitus cogitare quasi vna hora & cogitationes eius cõturbabant eum, Respondens autem Rex ait, Balthassar, somnium & interpretatio eius non conturbent te.* Nec refugit vti titulis vsitatis, quamuis adulationis speciem præferrent, vt cum dixit : [c] *Rex in æternum viue*, quem nouerat intra annum moriturum, sed cõmuni & vsitato titulo, qui regibus ex more dabatur, in bonum sensum vtitur. Nimirum optabat regi quem ad Dei cognitionem adduxit deinde vitam æternam. Vrbane etiam cum sacrificulos deprehendisset, & rex clamaret. [d] *Magnus es Bel, & non est in te dolus dolus quisquam.* At ille ostensurus fraudes risit. [e] *Et risit Daniel & tenuit regem, ne ingrederetur intro, & dixit, Ecce pauimentum, animaduerte cuius vestigia sint hæc.* Hanc palatini, tanquam virtutum aliarum ornamentum tenebunt, vt humani sint, affabiles, faciles in appellationib⁹ comes, in titulis largi. Fecit illud quoque [f] Paulus, cum Festum hominem improbum vocaret optimum : officij ille titulus erat, non ex virtute datus, sane sine comitate virtus non modo inornata, sed odiosa quoq; videtur, & pietas superba. Hoc tantummodo laborandum est, ne sola sit, hoc est, spuria; nam genuina non nisi ex virtute nascitur.

a c.4.16. c c.6.22. d c.14.17. e c.14.18. *Comitas ornat virtutes.* f *act.*16.25.

§ 2.

Lupini infusa aqua dulcescunt, comitas quoq; eorum, quæ in hominum societate, cõuictuq; amara miscent, condimentum est & agendi suauitas naturæ maxime consentanea.

Comitas propria est natura humana.

Dextera præcipue capit indulgentia mentes,
Asperitas odium sæuaq; bella facit.

Figuram humanã mutat morositas, humaniorẽ facit comitas. Maxime placere eum, qui iucũdissima loqui-

tur, dicebat Antalcides: nimirum *si mistum est vtile dulci*, Medicus qui scammonio, & antimonio, acri veneno corpora vexat, qui igne & ferro sæuit, si crustulis suauibus & malua sanare potest, carnificis nomen meretur, nec in vita adhibenda tristitia, & morositas est, si satis efficax remedium est humanitas. Vera illa est si erga inferiores, erga pauperes affectum ostendit. His enim qui comem se & humanum ostendit, Deum imitatur: non enim ex merito pauperum, nec spe præmij in illos officiosus est. Sic de Domino nostro Paulus [g] *cum autem benignitaas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei: non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suā misericordiā saluos nos fecit*. Hic bonitas, suauitas, philanthropia, affabilitas vera commendatur, quia de visceribus miserationum orta sunt. Non enim nos Seruator noster magnificentia quadam, & fastu redemit, sed comiter ad nos veniens, homo factus, & nostras infirmitates assumens.

Signum genuinæ comitatis.

g *T. c. 3. 4. 5.*

Hæc sincera comitas est: at qua magnatibus blandiuntur, etsi vera esse potest, facile tamen assentatione vitiatur, nec suauitas est gratuiæ caritatis, sed aliquādo spe metuve extorta simulatio. Comitas primario pauperibus exhibenda est, quia soboles est misericordiæ, quæ illis debetur. Deinde beati illi, promissionem regni cœlestis habent, quare nostri Domini sunt, & maiore colendi honore. Hoc nobis rex sapientissimus, & opulentissimus cōcionatur [h] *oculos tuos ne transuertas à paupere.* [i] *Animam esurientem ne despexeris, & non exasperes pauperem in inopiam sua. Cor inopis ne afflixeris*, Minatur vero etiam Salomon: [k] *Ab inope ne auertas oculos tuos propter iram: non relinquas quærentibus tibi retro maledicere. Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illius. Exaudiet autem eum, qui fecit illum.* Non de sola liberalitate ista accipienda, sed de comitate, quæ beneficium commendat, subiungit enim [l] *Congregationi pauperum affabilem te facito. Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & responde illi pacifice in mansuetudine.*

Comitas in eleemosyna.

h *Eccli. 4. 1*

i *Eccli. 4. 2. 3.*

k *ibidem v. 5. 6.*

l *v. 7. & 8.*

§ 3.

Hic igitur lapis Lydius est, veræ comitatis probator, quam paribus quoq;, & magnatibus exhibere debent qui amicitias nectere, qui solitudinem fugere desiderant, quod plerique faciunt intempestiua beneuolentia, quæ si odio par non est, nihil tamen differt à rusticitate cęrimoniosa. [m] Fuit vera in Scipione, in Tito, ille Syphacem humanitate ad Romanos attraxit, hic ea causa delicię generis humani dictus est. Talem se Ludouicus primus rex Franciæ, omnes alloquēdo, salutandoque præbuit. [n] Talem Ericus rex Daniæ, qui cum loqueretur viris humanissime, per eos & coniuges salutabat, & liberorum se tutorem promittebat. Quem Froto eodem in regno, & in Vngaria ex parte imitatus est Matthias Coruinus. Antonini Florentini tanta erat comitas, vt cum grauiter reprehenderet, non tamen irasci posse videretur. Jucunda autem visa [o] S. Nortberti comitas, cum enim ex aulico factus antistes Magdeburgicus solita pompa in templum induceretur, æditūus tenui palliolo tectum, ex veste hominem æstimans, repellit etiam verbis increpitum, quod nobiles magnatesq; homo plebeius antecederet, clamantibus vero comitibus hunc Archiepiscopum, & Dominum suum esse, trepida se fuga proripuit, quem accitum Nortbertus solatur, comiter subridens: Frater, inquit melius tu me nosti, quam illi, qui indignum ad episcopatum impellunt. Quod ex animo dictum fuisse sanctissima deinde vita, & viuentis, beatiq; prodigia demonstrarunt. Venerabilior comitas Anthimi Martyris, qui equitibus à Maximiano missis, vt eum ad supplicium pertraherent, magna vrbanitate epulum præbuit, & securos esse iussit, Anthimum, quē quærerēt, se illis traditurum esse pollicitus est. Inter prandendum autem se Anthimum esse confessus, atq; ita de religione locutus, vt ad Christum omnes conuerteret, qui cū nollent tyranno crudelitatis ministerium exhibere, iusserunt eum quo vellet abire: at ille recta ad Imperatorem

m *Liuius Sueton.*

Comitatis exempla.

n *Saxo l.6.*

o *In vita Surius. T.3.*

Nortberti comitas.

Anthimi comitas.

Cauendum itaq; ne facile audiamus. [u] Hieronymus: *hilari, inquit, vultu qui audit, adiuuat.* Nemo inuito auditori libenter aliena defert crimina, vt Gregorius monet. Et Synod. 8. non solum illum reum esse, qui falsa de aliis profert, sed etiam eum, qui aurem citò criminātibus præbet. Hunc Anacletus Pontifex deteriorem affirmat. Vilis autem est hominis, alios viles facere, vel duplici malo aliorum gaudere, infamantis & infamati. In palatio cum pestis illa inualuit, fulminis instar plurimos sternit. Bonifacium armis inuictum, Augustini familiarē, calumnia superauit, vt indignatus barbaris Africam traderet. Aëtius à Maxima tam vehementi calumnia oppressus est, vt irritatus Valentinianus eum propria manu interficeret. Constantinus venenum fugit sibi paratum ab vxore, quod ipse subornârat. Nec inter sacros homines rarum est. Gebhardus Ratisbonēsis Antistes Ramwoldum apud Othonem accusat, sed sanctitas eum & iudicium Cæsaris insontem ostendit. Cœpit etiam ille furor inuadere Monasteria, & Eremitarum greges, vt ex vitis Patrum satis constat, optimos enim quosq; deferebant, donec plane dissiparentur. Necesse est enim eos, qui se inuicem mordent, & rodunt, inuicem consumi.

u *Ad Nepotian.*

Cap. XL.

Adulationes aulicæ, & loquendi libertas in curia.

§ I.

Calumnia iaculum est viperino felle illitum, gladius est vitalia penetrans, acutus, os durum chalybe munitum. Maledictio, contumelia, arma hostium apertorum. Adulatio dulce venenum, armatura inimicorum, symbola atq; insignia amici præferentium. Oleum virulentum est, sed melle illitum, palatum ludificat. Balsamo simile, quod odore inuitat, vnctione prodest

prodest, intra viscera admissum letale est. Vtrumq; linguæ malum est, vtrumq; perimit, illud sæuiendo, hoc blandiēdo. Vtrumq; in eadem lingua virus est. Omnis obtrectator parasitus, omnis assentator etiā sycophanta est. In medio posita est parrhisia iusta linguæ libertas, quæ nec malis adulatur, nec insontibus obtrectat. Illos admonet, hos confirmat. Res, in aula rara, nec quidem in reliqua mundi parte frequens. Quamdiu quidem Daniel in Babylonio palatio fuit, medium tenuit, extrema medio & sibiipsis contraria fugit. Regem regum agnoscit Nabuchodonosorem, sed à DEO datam potentiam, & mox desituram pronunciat. [a] *Tu rex regum es: & Deus cœli regnum & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi: & omnia, in quibus habitant filii hominum, & bestiæ agri: volucres quoq; cœli dedit in manu tua, & sub ditione vniuersa constituit.* Ne glorietur mox addit, [b] *post te consurget regnum aliud minus te: & regnum tertium aliud æreum, &c.* Ei igitur mortem, & in alium translatum iri imperium prædicit. [c] Deinde eum de sanctis dicit regnum alteri populo non dandum, satis indicat Babylonios seruituros iterum. [d] Imo *comminuet*, & consumet omnia regna hæc. Quantum libertatis in Propheta fuerit, quam fugerit assentationem, cum verba illa profert & explicat: [e] *tunc contrita sunt pariter, ferrum, testa, æs, argentum & aurum, & redacta quasi in fauillam æstiuæ areæ, quæ rapta sunt vento: nullusq; locus inuentus est eis, &c.* experietur si quis in regum palatio dicat, breui in aliam gentem regnum transferendum esse. Non audiunt ista Principes, ne nobiles quidem, & magnates. Pari animo Danielis amici regis impietatem reprehenderunt. [f] Quam apertè regi Daniel fata misera prædicit? [g] *hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, quæ peruenit super dominum meum regem. Eiicient te ab hominibus, & cum bestiis feriśq; erit habitatio tua, & fœnū vt bos comedes, & rore cœli infunderis: septem quoq; tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur Excelsus super regnum hominum, & cuicunq; voluerit, det illud.*

a c.2.37. 38.
b c.2.39.
c c.v.44.
d v.eod.
e v 35.
f c.3.
g c.4.21. 22.

Impro-

Improbum fuisse regem, & causam supplicij ab ipso
h c.4.24. datam diserte monet: [h] *quamobrem, rex, cõsilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum: forsitan ignoscet delictis tuis.* Cui nunc animus est, cum videt reges impia bella gerentes, hæreseon patronos, ebriosos, adulteros, raptores, vt procedat in medium, & ad pœnitẽtiam hortetur? Totis regnis nullus est Daniel, ideo nec Deus ignoscit. Sanè Baltasari adulatus non est, nec dignitate passus corrumpi veritatem. Non modo scripturam explicuit, verum etiã regem reum pronunciat, & exitium meruisse
i c.5.22. 23. dicit: [i] *tu quoq; filius eius Baltassar nõ humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia: sed aduersus dominatorem cœli eleuatus es: & vasa domus eius allata sunt coram te: & tu, & optimates tui, & vxores tuæ, & concubinæ tuæ vinum bibistis in eis: deos quoq; argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneosq; & lapideos, qui non vident, neq; audiunt, neq; sentiunt, laudasti: porro Deum, qui habet flatum tuum in manu sua & omnes vias tuas, non glorificasti.* Poterat hæc tacere; nec enim ad intelligentiam Scripturæ erat necessaria tam grauis exprobratio, non profutura pereunti, sed libertate vsus est.
k c.11.3. De Alexandro quoque prophetat: [k] *cum steterit, cum fecerit, quod placuit ei, conteretur.* Cum nimirum adulatione deprauatus adorari se pro Deo iusserit. Antiochum quoque magnum adulationibus corruptum
l c.11.27. periisse constat. [l] Si enim Annibali paruisset vera dicenti, defendi poterat. Porro supremus est gradus adulationis, cum sibi ipsi magnates blandiuntur, qualis fuit in Antiocho, qui locutus est aduersus DEVM magnifica. Et in Antichristo futuram va-
m c.11. 36.37. ticinatur: [m] *& faciet iuxta voluntatem suam rex, & eleuabitur & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum deorum loquetur magnifica, & dirigetur donec compleatur iracundia, perpetrata quippe est definitio. Et Deum patrum suorum non reputabit: & erit in concupiscentiis fœminarum, nec quenquam deorum curabit, quia aduersum vniuersa consurget.*

§ 2.

§ 2.

Grande igitur aulæ malum eſt, tam graue quam dulce, aſſentatio amici improbi, [n] vt Curtius, [o] & Vopiſcus. Auguſtinus linguam adulantem peſtilentiorem cenſet manu interfectoris. Blandum enim, ſed letale vulnus infligit. [p] Hieronymus quoq; in eandem ſententiam: *Adulatores vt inimicos caue, quorum ſermones ſuper oleum ſunt molles, & ipſi ſunt iacula*: animos leues corrumpunt. Nam ſuaue vulnus ſpernunt & ſuo malo fauent. adulator ſeducit vt delectet. [q] Eſaias tales fuiſſe falſos Prophetas ſui temporis narrat: Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant. Salomon quoque fraudem in adulatione agnoſcit: [r] *Melius eſt à ſapiente corripi, quam ſtultorum adulatione decipi.* Mentem enim emollit pernicioſa dulcedo. Queritur & Hormiſdas Papa inimicam eſſe iuſtitiæ bonitatem, palpare criminoſos, & vulnera eorum, vſque ad diem iudicij incurata ſeruare. Plane ſeruantur, & recrudeſcunt, nec coaleſcere ſinit perpetuus mali prurientis confrictus. [s] Hieronymus in domibus regum adulatores eſſe queritur. Nec immerito, vbi ſunt & molles veſtes, & verba ſerica. Eadẽ ſentẽtia Petri Rauennatis: *eliminat à palatiis adulatio veritatem, & illi ſoli in gratiam magiſtratuum admittuntur, qui palpant blanditiis.* Ipſi magiſtratus porro amplificant beneficiis quos torquere debebant. Fallit adulator, cum ferit, amica loquitur. Cani lupus eſt ſimilis, paraſitus amico. Vitrum imitatur gemmas: magi faſcinatores laudando necant. Pardi odere beſtiæ dum illiciuntur, pereunt. Omnis enim adulatio amicitiæ expers eſt. Letale porro crimen eſt, laudare, vt noceas, aut ſeducas. Qui dicit impio iuſtus es, maledicent illi populi. Nemo aſſentatorem credat amicum: Mendax enim eſt. Nam Auguſtinus adulationem definit eſſe mendacium cupiditate placendi de ſuaui eloquio. Mentitur autem amicitiam, qui mentitur & laudem tuam. Præſtat bene offendere, quam malè

n *l.8.*
o *In Aureliano.*
q *c.3.12.*
r *Eccl.7.6.*
s *In Ezech.11.*

t Epist. ad Casulanum.

malè placere. Virilis sententia Augustini, [t] *melius est pro veritate pati supplicium, quam pro adulatione beneficium recipere.* Canones ea causa Clericos adulatores deponi iubent.

§ 3.

Adulatores parit; alitque audientium facilitas. Quicquid congessit adulatio, vt debitum prendimus. Qui non laudat, aut inuidus putatur, aut inimicus, certè morosus, & superbus. Eâ causâ pro amico admittitur blandus inimicus. Laudatus etiam cum erubescit, lætatur. Nam in periculo est, ne lætitiam ex assentatione conceptam prodat vultu. Quanquam enim foris resistitur, & in speciem parasitus reprehenditur, intus tamen auditur, & laudibus hoc adiici pulchrum putatur, laude sua videri non delectari, &, quod inexcusabile est, etiam hoc agitur, cum encomium vanum esse cognoscitur. Etiam cum ab illaudatis probrosa laus defertur. Nihil autem est miserius pastore, qui luporum laudibus delectatur. Hîc remedium præsens est, si credantur obsequium simulando illis illudere, quos laudant, quibus nocere non possunt, nisi recipiantur. [u] Cum audiuntur bona nunquam dant consilia, sed quemadmodum vmbræ ad motum corporum cientur, ita adulatores omnibus factis & dictis applaudunt. Stolidi, degeneri animo, & ridiculi. Damocles circa Dionysium, tanquam liberum Patrem saltabat. Æthiopes, si qua rex infirmitate, aut defectu teneretur, eadem se parte corporis debilitabant, tam fatua erat placendi cupido. Stulti qui sic illudunt, stultiores qui tantâ insaniâ delectantur, & non, quid ipsi sint, aut aliis videantur, sed quid de se alij mentiantur, expendunt. Non à conscientia, quæ semper patet Deo, & Angelis, quæ semper in multitudine est, sed à ludionibus atq; irrisoribus rationem vitæ sumunt, ab illis, inquam, qui nec ipsi suis credūt verbis. Tribonianus

u Agapetus ad Iustinianū.

nus Justinianum immortalem fore affirmauit, stultus si credidit, stultus qui retinuit parasitum. Tiridates rex Armeniæ Neronem suum DEVM & sua fata dixit, à Corbulone in regnum restitutus est, & vicies centena aureorum millia accepit, vt Cæsarem sic irrideret: historia est apud Xiphilinum. Facile est reiicere ignobili vilitate irridentem, si ostendas te fraudem agnoscere. Pudet indecoræ adulationis. Philippum in Deos Messenij retulerunt, & illud Regi psephisma transmiserunt. Ille facetè monuit, vt ipsi se prius deos facerent, deinde alios. Athenienses Antonio despondere Mineruam, ille dotem exegit. Alexander Cassandrum adulantem in parietem impegit, librum Aristobuli falsis laudibus refertum in Hydaspen proiecit, non suæ laudis impatiens, sed irrisionis. Diogenes laudantem admonuit, desineret, nihil illum proficere, se nihil intelligere. Cicures sunt belluæ, sed letaliter vulnerant.

§ 4.

Inter asperitatem & blanditias media est libertas. Tam rara virtus, vt vix singulis sæculis fuerint, quorum libertas spectata reges corriperet. Alexandrum, Neronem, alios morituri cruciatuum magnitudine asperati increpuerunt, Augustum Mœcenas supplicia decernentem, cum diceret, Surge tandem aliquando carnifex. Antigonum Zeno Cittieus adeo molestus, vt rex multis muneribus libertatem eius oppugnarit, [x] sed frustra, non enim mollitus est, vt vera taceret. Beronice Ptolomæum maritum reprehendere ausa est. [y] Maiore periculo vxor Polyxeni fratrem Dionysium Siciliæ tyrannum; professa se si sciuisset, cum marito in exilium fuisse ituram, malle se vxorem dici Polyxeni, quam tyranni sororem. Pepercit sanguini suo tyrannus, non amore propinquitatis, sed metu infamiæ. Magno deinde à Syracusanis in honore fuit, eique regium sepulchrum constitutum; quod

x Laert. l. 7. c. 1.

y Ælian. 14. c. 43.

quod vna fecerit, quæ nemo audebat. Christiani plurimi & verbis & scriptis impiorum regum crimina incusarunt. Antoninum Pium Iustinus cõsiderare iubet vt sic imperet, ne solo nomine Pius vocetur, rem persequendo Christianos amittat. Nec mirum Christianos ausos cum vitam aliam sperarent. Ausus est Democritus Abderites liberè apud Philippum sine metu regiæ sæuitiæ causam Atheniensium agere: cumque rex minitabundus interrogaret: an non timeret ne proteruię isti caput auferret? Respondit: si id rex faceret, patriam immortale daturam. At quomodo daret immortale ipsa moritura? Si memoria beneficium coleret, illa ipsa interitura era; si statuam collocaret, mortuum signum mortuo statueret, breui deiiciendum. Deus suis & totum & immortalem vitam reddit. Fortior Democrito Antonius Siculus, & liberior, qui cum Turcarum classem ad Callipolim incendisset, & Imperator adductum ad se miraretur eum hoc ausum. Ipse vicissim tyrannum eiusque scelera increpans, mirari se aiebat illius admirationem, cum palam esset, se odio Turcicæ tyrannidis fecisse: nec vllum supplicium recusauit, vt
z l.3.c.4. refert Eguntius. [z] Magni facienda est libertas, recti tenax, supplicij contemptrix. S. Georgio Cappadoci magno stetit sua libertas, sed maius fuit libertatis pretium. Quia namque magna libertate in dæmonum crudeles & impios cultores inuehebatur, vngulis foditur, calce vulnera vruntur, fidiculis tenditur, demum membratim cõciditur, vt Metaphrastes, Pasicrates, [a]
a T.2. Surius. Par libertas & loquendi & agendi in Procopio aulico veterano, Cæsarum amico, duce Orientis, ille idola confracta pauperibus distribuit, vt de destructo cultu dæmonũ mẽbra Christi reficeret: qui ipse quoq;
b l.7.15. vngulis, ignibus, ferroq; tortus libertatis præmium tulit, in perfectam libertatem filiorum Dei assertus. [b] Nicephorus, Surius. Nec modo libertati apud Ethnicos precium, periculosum etiam fuit reges Christianos admonere. Vadinus Episcopus Londinensis regem

Vor-

Vortigerum reprehendit, quod Christiana coniuge repudiata Ethnicam pellicem induxisset: qui diris suppliciis est excarnificatus. [c] Petrus Coloriensis Episcopus ob Matthiam Vngariæ Regem de vitiis admonitum sex annos in squalore carceris iacuit. Et ne solos reges impatientes veri putemus, Arnulphus Episcopus Brixiensis à clericis, quorũ peccata detestabatur, submersus est. Vitia enim licentiam suam vituperandi libertate constringi nolunt. c Bonf. l. 6 decad. 4.

§ 5.

Nec cedendum tamen est. Proceres, Episcopi, viri docti & pij insurgere debent, Dei causam agere, vt si potentium peccata non possunt sisti, tamen erubescunt, & lentius ad interitum tendãt, trahãtq;. Ambrosius Theodosium, Chrysostomus Arcadium & Eudociam, Gregorius Attilam, Benedictus Totilam, Agapetus Justinianum, Thomas, Cantuariensis, & Morus reges Anglos, Stanislaus Boleslaum, publice & grauiter, & multo magis eorum Palatinos admouerunt. Ignatius Constantinopolitanus Bardam propter adulterium templo arcuit. Iacobus Gnesnensis Vladislaum Secundum Poloniæ Principem, fratres expellere conatum diris deuouit. Gerardus Zaladiensis Episcopus Petro regi diadema imponere recusauit, quod consiliarios quadraginta stipite crudelem in modum adacto trucidasset. Deinde cum ab alio coronã accepisset, celerẽ mortẽ prædixit, & prophetiam firmauit euẽtus, vt [d] Fulg. Wilhelmus Roschildensis Sueonem regem Daniæ, ob cædem in templo factam, duriter increpitum, fidelium societate eiecit. Dunstanus Ethelstanum ad pœnitentiam hortatus est, & quamuis omnia promittentem, ipso die inaugurationis Oraculo perterruit, regnumq; sanguine fraterno partum infelix fore asseuerauit. Isacius Monachus Valentem impium, in prœlium, quod infaustũ fore præsagiebat, ire vetuit, quod criminibus illius exitium deberetur, iubet eum Episcopus restituere, quos vrbibus expulerat, Arianis d l. 6. c. 1.

S substi-

substitutis. Non paruit Valens, vatem suum in carceres coniecit, victus, & exustus est. cladē carceris custodib⁹ narrauit Isacius. vt [e] Zonaras [f] Theodoretus, [g] Nicephorus. In eundem Valentem Traianus ductor copiarum libere locutus est, cum negaret, se victum esse, scelere Imperatoris victoriam corrumpi. Rarum tamen est vt Præfecti & Magistratus suos moneant Reges. Theodosium Juniorem nemo monebat, cum illius præfectus Antiochiæ auro corruptus Judæorum Synagogas restituere iussisset. Simeon Stylites de columna Cæsarem appellat, intercedit, atque vt præfectum parum religiosum amoueat, hortatur. Regnant hodie passim ista vitia, desunt monitores, torpent vindices. Quis regum hodie experitur, quod tremuit Anastasius, cum seuerus monitor apprehensa purpura diceret: Hæc te vestis, Imperator, non comitabitur ad Tribunal Omnipotētis? Quis principi in res Ecclesiæ manus iniicienti dicere ausit, ꝙ Constantio Leontius Tripolitanus obiectabat: miror ad alia destinatum, te rebus Fidei iudicandis ingerere, & episcopis præsidere: Peccatur liberius, quia iám dudum cessat vigor Sacerdotalis, eoq; res deuenit, vt etiam minores si moneantur, iniuriam fieri arbitrentur. Interim manet in palatio lex fraternæ charitatis: vt illum admoneas, in quo fructum speras: ipsum etiam regem. *Si res male administrari, opprimi subditos, capi dona vides, & taces, reus es, si non consors prædarum, particeps tamen delictorum. Non est enim duntaxat data, sed etiā præcepta in aula libertas.*

e l.3. f l.4. g l.10. c.50.

Cap. XLI.

Comitas aulica, vrbana, nobilitatis humanitas.

Hanc exercet aula virtutem, veram; si verbis, gestibus, vultui respondet animus sincerus: hypocrisin; si operosis cærimoniis occulta tegitur simultas. Daniel sane comiter, & vrbane agit. Regi prædicturus mala

Danielis comitas.

mala imminentia, ac tristia deprecatur: [a] *Domine mi, Somnium his, qui te oderunt, & interpretatio eius hostibus tuis sit.* Adeo conturbabant eum cogitationes, vt eum rex hortaretur, ne formidaret, sed libere enunciaret, quæ Deus reuelasset. *Tunc Daniel cœpit intra semetipsum tacitus cogitare quasi vna hora & cogitationes eius cõturbabant eum, Respondens autem Rex ait, Balthassar, somnium & interpretatio eius non conturbent te.* Nec refugit vti titulis vsitatis, quamuis adulationis speciem præferrent, vt cum dixit: [c] *Rex in æternum viue*, quem nouerat intra annum moriturum, sed cõmuni & vsitato titulo, qui regibus ex more dabatur, in bonum sensum vtitur. Nimirum optabat regi quem ad Dei cognitionem adduxit deinde vitam æternam. Vrbane etiam cum sacrificulos deprehendisset, & rex clamaret. [d] *Magnus es Bel, & non est in te dolus dolus quisquam.* At ille ostensurus fraudes risit. [e] *Et risit Daniel & tenuit regem, ne ingrederetur intro, & dixit, Ecce pauimentum, animaduerte cuius vestigia sint hæc.* Hanc palatini, tanquam virtutum aliarum ornamentum tenebunt, vt humani sint, affabiles, faciles in appellationib[9] comes, in titulis largi. Fecit illud quoque [f] Paulus, cum Festum hominem improbum vocaret optimum: officij ille titulus erat, non ex virtute datus, sane sine comitate virtus non modo inornata, sed odiosa quoq; videtur, & pietas superba. Hoc tantummodo laborandum est, ne sola sit, hoc est, spuria; nam genuina non nisi ex virtute nascitur.

a c.4.16.
c c.6.12.
d c.14.17.
e c.14.18.
Comitas ornat virtutes.
f *act.*16.25.

§ 2.

Lupini infusa aqua dulcescunt, comitas quoq; eorum, quæ in hominum societate, cõuictuq; amara miscent, condimentum est & agendi suauitas naturæ maxime consentanea.

Comitas propria est natura humana.

Dextera præcipue capit indulgentia mentes,
Asperitas odium sæuaq; bella facit.

Figuram humanã mutat morositas, humaniorẽ facit comitas. Maxime placere eum, qui iucũdissima loqui-

tur, dicebat Antalcides: nimirum *si mistum est utile dulci,* Medicus qui scammonio, & antimonio, acri veneno corpora vexat, qui igne & ferro sæuit, si crustulis suauibus & malua sanare potest, carnificis nomen meretur, nec in vita adhibenda tristitia, & morositas est, si satis efficax remedium est humanitas. Vera illa est si erga inferiores, erga pauperes affectum ostendit. His enim qui comem se & humanum ostendit, Deum imitatur: non enim ex merito pauperum, nec spe præmij in illos officiosus est. Sic de Domino nostro Paulus [g] *cum autem benignitaas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei: non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suã misericordiã saluos nos fecit.* Hic bonitas, suauitas, philanthropia, affabilitas vera commendatur, quia de visceribus miserationum orta sunt. Non enim nos Seruator noster magnificentia quadam, & fastu redemit, sed comiter ad nos veniens, homo factus, & nostras infirmitates assumens.

Signum genuinæ comitatis.

g *T.c.3. 4.5.*

Hæc sincera comitas est: at qua magnatibus blandiuntur, etsi vera esse potest, facile tamen assentatione vitiatur, nec suauitas est gratuiæ caritatis, sed aliquãdo spe metuve extorta simulatio. Comitas primario pauperibus exhibenda est, quia soboles est misericordiæ, quæ illis debetur. Deinde beati illi, promissionem regni cœlestis habent, quare nostri Domini sunt, & maiore colendi honore. Hoc nobis rex sapientissimus, & opulentissimus cõcionatur [h] *oculos tuos ne transuertas à paupere.* [i] *Animam esurientem ne despexeris, & non exasperes pauperem in inopiam sua. Cor inopis ne afflixeris*, Minatur vero etiam Salomon: [k] *Ab inope ne auertas oculos tuos propter iram: non relinquas quærentibus tibi retro maledicere. Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illius. Exaudiet autem eum, qui fecit illum.* Non de sola liberalitate ista accipienda, sed de comitate, quæ beneficium commendat, subiungit enim [l] *Congregationi pauperum affabilem te facito. Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & responde illi pacifice in mansuetudine.*

Comitas in eleemosyna.

h *Eccli.4 1*

i *Eccli.4. 2.3.*

k *ibidem v.5.6.*

l *v.7.&8.*

§ 3.

Hic igitur lapis Lydius est, veræ comitatis probator, quam paribus quoq;, & magnatibus exhibere debent qui amicitias nectere, qui solitudinem fugere desiderant, quod pleriq; faciunt intempestiua beneuolentia, quæ si odio par non est, nihil tamen differt à rusticitate cerimoniosa. [m] Fuit vera in Scipione, in Tito, ille Syphacem humanitate ad Romanos attraxit, hic ea causa deliciæ generis humani dictus est. Talem se Ludouicus primus rex Franciæ, omnes alloquẽdo, salutandoque præbuit. [n] Talem Ericus rex Daniæ, qui cum loqueretur viris humanissime, per eos & coniuges salutabat, & liberorum se tutorem promittebat. Quem Froto eodem in regno, & in Vngaria ex parte imitatus est Matthias Coruinus. Antonini Florentini tanta erat comitas, vt cum grauiter reprehenderet, non tamen irasci posse videretur. Jucunda autem visa [o] S. Nortberti comitas, cum enim ex aulico factus antistes Magdeburgicus solita pompa in templum induceretur, æditiuus tenui palliolo tectum, ex veste hominem æstimans, repellit etiam verbis increpitum, quod nobiles magnatesq; homo plebeius antecederet, clamantibus vero comitibus hunc Archiepiscopum, & Dominum suum esse, trepida se fuga proripuit, quem accitum Nortbertus solatur, comiter subridens: Frater, inquit melius tu me nosti, quam illi, qui indignum ad episcopatum impellunt. Quod ex animo dictum fuisse sanctissima deinde vita, & viuentis, beatiq; prodigia demonstrarunt. Venerabilior comitas Anthimi Martyris, qui equitibus à Maximiano missis, vt eum ad supplicium pertraherent, magna vrbanitate epulum præbuit, & securos esse iussit, Anthimum, quẽ quærerẽt, se illis traditurum esse pollicitus est. Inter prandendum autem se Anthimum esse confessus, atq; ita de religione locutus, vt ad Christum omnes converteret, qui cũ nollent tyranno crudelitatis ministerium exhibere, iusserunt eum quo vellet abire: at ille recta ad Imperatorem

m *Liuius Sueton.*

Comitatis exempla.

n *Saxo l. 6.*

o *In vita Surius. T. 3.*

Nortberti comitas.

Anthimi comitas.

torem gradibus omnes antecessit, lætoque animo supplicium, cui se sponte obtulerat, passus est. Par omnino humanitas in Mamante, qui cum in sylua ageret, atque à persecutoribus inuentus esset, ingenti omnes beneuolentia excepit, pauitque, & comitatem miraculo Deus voluit honoratam, ceruæ enim capreæq; tensa ferentes vbera mulgendas se sancto martyri sistebant, vt lactis, butyri, casei copia benefaciendi potestatem præberet. Hanc illi humanitatem satellitib⁹ ad immania supplicia trahētibus præstabant: nā erat diffusa caritas Dei per corda cupientium pro Christo mori. Ad hanc normam sese examinent viri nobiles, qui ad minimam contemptus speciē furentes irascuntur: & si gladium non exerunt, auerso tamen vultu animoq; odiū in intimis conditū, occasione promendū profitentur. Vnde tantū mali? In tenebris ambulant, corda generosa obsidet calumniator fratrū diabolus, qui non sinit amare fratres. Inimicū comiter aspice, saluta, facies amicū. Discant ferre comiter, si in se aliquid facete, aut aspere dictum sit. Fecerunt illud multi impiorum: Augustus, Traianus, Antoninus Pius, Christiani etiam occidentibus se blandi sunt.

Mamantis comitas.

¶ 4.

Risus decorus.

p l. 2 pædag. c. 5.

Ne risum quidē comitas excludit: Illum, inquam, qui sit humanitatis ac beneuolentiæ, modicum, & lætitiæ, qui sit amicitiæ testis. [p] *Vrbane*, inquit, Clemēs, *& lepide loquendum est, nō mouendus risus: Quinetiam ipse risus est comprimendus. Nam ipse quoq; si quo modo oportet proferatur, præ se fert decorem & honestatem: sin aliter prodeat, indicat intemperantiam. Nam vt semel dicam, quæcumq; naturalia sunt hominibus, ea ab illis minime sunt tollenda, sed eis potius modus & cōueniēs tempus est adhibendū.* Acrimoniam & vehementiā vultus remittere docet comitas non tamen incōcinne dissoluere, decora illa frontis hilaritas est μειδίαμα, subrisionē Græci appellāt. ita tamen, vt in vultu ridentis resideat modestia, modestia inquam, & grauitas, nō tristitia. Risus quem in fœminis illi vocant κιχλισμὸν, immodestum & lasciuum, meretricus est.

Risus indecens.

Quem

Quem καγχασμὸν cachinnationem in viris, nisi grandis causa subsit, leuis est, *Fatuus in risu exaltat vocem suam, Vir autem Sapiens vix tacite ridebit.* Nemo igitur comitatis existimabit, more Heliogabali in theatro ridentis tanto sono, vt solus audiretur, in cachinnos effundi. Qua quidem in re peccant aulici, vt apud Terentium parasitus, dum aliorum facete dicta immani risu commendare volunt. Bruta est illa adulatio, perinde ac si hominis acumen ruditu asinus laudaret. Hoc velim, non risui, quod Hippatenses faciebant, sacrificare, sed intemperantiam castigare, ne ridiculi fiant ridendo. Tirinthij supra modum ad inconditos risus propendebant, siue genio terræ, & gentis, seu consuetudine, quæ iam in naturam degenerarat: vt indecoro, & molesto se affectu liberarent, delphicum oraculum consuluerunt: respondit dæmon, Futurum vt risum temperare, & in potestate habere possint, si taurum Neptuno (ἀγέλαστι) sine risu immolarent. Vbi ventum ad sacrificium, summa modestia, grauitate, nubila fronte, seueritate tristi omnia peragunt. Forte puer insuetam popularibus grauitatem admiratus, ipse quoque præter ætatem omnia seuera, matura, torua assimulabat, quo spectaculo ciues omissis mœstitiæ incitamentis in risum soluti litare non potuerunt. Siue ista fabula, siue historia est, risum immoderatum probro fuisse nos docet. Malo tamen in hac re illos excedere, quam in austeritate defectu comitatis. [q] Quis enim Domitium ferat, qui ex morositate dictus est Insanus? Quis Pholoclem quem χολὴν, *fel* dixerunt? Domitium quoque Neronis atauum Ahenobarbum, os ferreum cor plumbeum habere iactabant, nam verbis asper, & animo stupidus erat. Timon omnis humanitatis expers, omnium hominum odio tenebatur, nec celabat affectum, diabolismum Timonis imitabatur Apemantus, duo illi conuiuium sibi fecerant. Nec enim alios conuiuas admittere illorum morositas poterat, nec cum hostibus humani generis cœnitare cuiquam volupe erat. Tum Apemãtus, ô quam

Risus immoderatus.

Tirinthij ridiculi.

Austri.

q *Gell. l. 18. c. 17.*

Timonis conuiuium.

egregium est nostrum conuiuium! Cui Timon: Siquidem tu abesses. Neq; enim discipulum Timon amabat. Monstra illa animorum sunt, omnia humanitatis officia nesciunt.

Cap. XLII.

De fide secreti in senatu, aulaque maxime necessaria.

¶ I.

Secreti fides.

MVltæ secreti vel accepti, vel violati pœnæ.

Innumeræq; virûm docuêre silentia mortes.

Danieli DEVS dicenda, tacendaque commisit, Prophetiam signare iubet: [a] *Tu ergo visionem signa, quia post multos dies erit.* Et deinde; [b] *Tu autem Daniel claude sermones, & signa librum vsque ad tempus statutum: plurimi pertransibunt & multiplex erit scientia.* Imperante Baltassare Chaldæorum & aliorum regnorum fata non Chaldæâ, vt antecedentia, sed Hebræâ linguâ scripsit, tum eam multi quoque Hebræi ignorabant. non enim profutura erant pereuntibus, sed posteris libros porro suos fideli sacerdotũ custodiæ cõmisit. Quisq; in aula sibi canat, [c] *Signa sermonem, sermonẽ claude.* Amicorum sermones, qui euulgat, cauendus est, Spartanis ad sua Syssitia euntibus fides secreti nunciabatur, senex enim quidam omnibus insusurrabat: [d] *His foribus nulla verba egrediuntur,* vt Plutarchus memorat. Sermonum deposita fidelius, quam rerum deposita custodienda sunt, & tacere necesse est tacenda. Domi tuæ ista pereant tu potius obliuiscere, quam vt dicas aliis. Euripides quod probro dabatur, in laudem vertit, obtrectanti enim oris graueolentiam multa secreta in illo computruisse respondit. Iniurij sunt, qui enunciant, qui qui audiunt, velut proditorem oderunt. Nam qui non celat commissa, vel iniustus est, si lucri causa facit, vel intem-

a c.8.26.
b c.12.4.
c c.12.4.
d In Laconicis.

intemperans, si garrulus. Nec veniam meretur; non enim melioris ignorantia malè agit, sed dedita opera. Qui enim ambulat fraudulenter reuelat arcana, qui autem fidelis est, seruat amici commissum.

§ 2.

Summa autem cura silentij in domibus regum, in magistratibus. Ibi cunctis præsidet Angerona diua silentij. Romæ nemo enunciabat secreta patrum, in hoc assuescebant adolescentes, ex quibus Papyrius prætexta donatus est. Hippocrates quoque Medicos iureiurando astrinxit. Quare nemo facilè nisi iussus accipiat, ne aliorum culpam luat, facilè enim suspiciones oriuntur. non enim latent, etsi fama non distulit. Prudenter Philippides Lysimacho petenti quid sibi committi vellet, respondit, quod regi videretur, modo nihil secreti. Nam ex factis regiis semper fama nascitur. Ignobilium alia ratio est, eorum benè facta, vt in lucem veniant, diu luctantur. Culpæ quoque caligine sopiuntur, in magnatum dictis factisque, fama ludit. Tam dextra, quam læua in maius attollit. Verissimè [e] Seneca soli latere non licet, nec principi. Illi etsi nubes obtendantur, lucet tamen, mox emicat, magna fortuna nihil occultum habet, peruia sunt intima cubiculorum, in gramine latent lepores, & locustæ, grandiora animalia superstant. cum omnia feceris, vt lateant, in publico erunt. Norat hoc famosa adultera apud [f] Senecam:

Magnatum secreta periculosa.

In magnis rara secreta.

e *l. 1. de clem.*

f *In Agam.*

Perlucet omne regia vitium domus.

Monet & Claudianus, vt te totius

——Telluris in orbe
Viuere cognoscas, cunctis tua gentibus esse
Facta palam: nec posse dari regalibus vnquam
Secretum vitiis. nam lex altißima fati
Occultum nihil esse sinit, latebrasq; per omnes
Intrat, & occultos explorat fama recessus.

Negociosa sunt arcana, quæ facilè suspectos red-

dunt, aut implicant, & plurium aurium commissa cum celari creduntur fama sunt: & cum exitio multorum. Tartari bellicorũ secretorum proditores centum plagis multant. Principes morte vindicant.

¶ 3.

Propria secreta celanda.

Tua ipse non nisi necessitate deteges, celata semper in tua sunt potestate, semel egressa reduci nequeunt: iam ab alio pendent, mox à tertio, quartoque. Amicos se parare credunt voluntariâ rerum suarum explicatione: nihil enim celare pignus amicitiæ putatur. At alter ille alium etiam amicum habet, cui committere secretum desiderat, sciet ille etiam tuum, tandem ad innumeros, etiam ad inimicos perferetur, & fama erit, quod arcanum arbitrabare. Amicitiam res illa non auget, si absque necessitate fiat: potius securitatem tollit: nam te pignore obligatum tenet, ansamque habet, quo nocere possit. Leuem arbitrantur, qui tacenda effuderis, nemo sua tibi committet, propriorum prodigo. Nimium improba spes est, confidere alios tacituros, quod ipse continere non valeas. Vis custodem arcani fidum, & certum? Optimus est, qui nescit.

Cap. XLIII.

Beneficia considerate petenda.

¶ 1.

Daniel nihil petēs omnia accepit.
a *c.2.* ℣. *vlt.*
b *c.2.48.*
c *c.5.17.*
d *c.6.2.*

FElix aulicus Daniel, qui nihil pro se vnquam, [a] pro sociis præfecturam super opera Babylonis petiuit. Verum tamen nihil petens omnia obtinuit. [b] Nam Chaldæus eum *in sublime extulit, & munera multa, & magna dedit ei.* [c] Baltassar quoq; in funere suo, haud placitura vaticinantem, torque & tertiæ dignitatis loco honorauit. [d] Darius inter tres prin-

principes primum fecit, & eum cogitabat constituere super vniuersum regnum. [e] Cyrus ei totam captiuitatem donauit, vt omnibus liceret in patriam redire. Euilmerodach in gratiam Danielis Joachimum è carcere eduxit, thronum eius posuit super thronos omnium regum, & cibaria constituit illi. Non petiuit Daniel munera, recusasse quidem legitur, ne concupiscere videretur, aut DEI dona vendere. Quare regalis illius est responsio: *Munera tua tibi sint, & dona domus tuæ alteri da.* Admisit tamen non cupidine, aut ambitione, sed ne regiam maiestatem in impio, & morituro despicere videretur, atq; illa occasione victori commendatus Ecclesiam exulantem commendaret.

e *Esdræ 1.*

§ 2.

Causa cur non petierit, quia non æstimauit dona transuolantia, munera bestiarum, [f] quas exurendas & in puluerem redigendas regnator æternus ostenderat. Regnum igitur sanctorum quæsiuit, de quo Angelus loquitur. [g] *Suscipient autem regnum sancti Dei altissimi: & obtinebunt regnum vsq; in seculum seculorum.* Ita quicunq; nō vult abiectus, & odiosus fieri terrena petendo, ne desideret; si quispiam æstuat desiderio, petendum ab eo magnum bonum, quod est ipse, qui dat omnia, & non improperat. Dare cupit, sed petenti. Petunt fragiles à fragilibus, sed frangēda. Christianos ista non petere monet Justinus: [h] Mundum alienū putamus, nec expetēda eius bona, ideo nec petenda. Profectò nō est operæ precium ibi angi, vbi nō vis permanere. Si Deus aliquando tardius dat, facit vt dona sua cōmendet, reseruat tibi quædam, vt magis desideres, malè vsuris misericordissimè negat. Si Danielem imitaris à rege mereberis, à Deo petes. Daniel merebatur, & virtute sua docebat reges non esse ingratos beneficiis. Primus error eorum, qui spes importunè vrgent suas, nec quid facere reges, nec quid petere ipsi debeant animo

Contempsit Daniel res regnorum.
f *c. 2. & c. 7. 11. 12.*
g *c. 7. 18.*
h *De vita Christiana.*

animo expendunt, sed quid ipsis vtile sit. Instant cœco voto, & dulcissimum putant potiri cupitis, vt Thales docebat. Nec minus aberrant, qui petunt, quibus pares non sunt, quæ nec dare, nec accipere expedit. Ea de causa ne Deus quidem semper postulata concedit. Scitum dictum viri sapientis: si Deus daret omnibus quæ petunt, omnes perirent: Falluntur & illi, qui spe de aliquo beneficio accipiendo accepta, importunè certo tempore, locoq; dari poscunt, etsi incommodo publico, aut aliorum damno futurum sit. atque ita iniustum petunt. Hac importunitate offensus Agesilaus respondit: si iustum est, promisi. Si iniustum, dixi. Non enim generali promisso tenentur principes, si euentu, aut ex circumstantiis futurum est iniuriosum. Sylla petenti consulatum abnuit, molestius vrgentem sua manu occidit. Sæuiter ille omnino: sat tristis erat repulsa, Mitius Antigonus, cui cum Bias talentum extorquere conaretur, & violentâ impudentiâ perurgeret, exclamauit; Date illi talentum vel vi. Plus illi perdunt, qui sic accipiunt. Deteriores illi, qui præfractè petunt, quod abliguriant. Similes cisternis rimosis, quæ nullo imbre implentur, dolia Danaïdum, qui principes citius inopes, quam se opulentos fecerint. qua de re Pontanus [i] accuratè. Fredericus Cæsar importuno flagitatori respondit: Si tu finem poscendi non feceris, ego modum negandi inuenero. Plurimi non accipiunt, quia poscunt, vel alieno tempore, vel plus quam oportebat; Qui enim plus petit, quam meretur, & quod habet, amittere meretur. Alphonsus cum equiti, sine ratione, sine pudore multa flagitanti quædam donasset, quædam negasset, iocose familiaribus petacitatem eius expressit: Timebam ne etiam vxorem meam peteret. Importunitas aliquando vincit, nunquam sine offensa. Multo autem molestissima est regibus multorum concursatio pro eo, quod vni soli potest dari. Quin sæpe iam ante animo destinatum habent, ad nullius preces senten-

tiam

Errores beneficia poscentiũ.

Importuni poscones.

i C. de liberal. c. 9.

Molesta postulationes.

tiam mutaturi. Deinde reges vel ratione, vel affectu sua beneficia dispensant. Si ratione; iam fortè aliquem cooptarunt aptiorem. Si affectu; incassum rogantur. Grauius impingit, qui contra affectum principis, quam qui contra iudicium eius venit. Nam iudicium regis etiam aliena iudicia audit, & sapientiori cedit, affectum si moreris tantum dolere nouit, & irasci. Caurè igitur pete: nec illud, quod negaturus esses: qui petit indignus, sibi negat. Nihil hac in re verecundiâ efficacius.

Et pudet, & metuo, semperq; eademq; precari,
Ne subeant animo tædia iusta tuo.
Verum quid faciam, res immoderata cupido est,
Da veniam vitio, mitis amice, meo.

Verecundia in petendo.

In palatio veniam non habent illa vitia. Frustra petit, qui iustam fastidij causam esse fatetur. Merito respondetur, vt moderetur cupidinem, & auida vota compescat. Multos præire, melioribus dignos. Nulla impudentior postulatio, quam cùm à principe egente, aut qui æs alienum habet, diuites poscunt. Athenienses à Phocyone congiarium petebant, negauit: *Puderet*, inquiens, *si nobis darem, & Callicli creditori non darem.* Non dubium, omnes illos suspendio dignos, qui pauperes reges exossant, postquam sanguinem epotarunt, carnem vorarunt. Eiusmodi harpyiæ obsidebant Ludouicum Franciæ regem, cui cum essent allata vndecim aureorum millia, & quod donaturum scirent, singulis officia sua, meritaque iactantibus, cancellario nihil petenti dedit, mente detestatus aliorum impudentiam, aliam opportunitatem exspectare iussit. Aliquando subitæ sunt, negandi causæ, atque inopinæ. [k] Adolescens Vespasiano pro præfectura data gratias egit: ille quod vnguenta oleret, indignatus, literas reuocauit.

Phocyon.

k *Sueton. in Vespas.*

CAP.

ditatum flabra motus cient. Et imis stagna refusa vadis, de conflictu turbinum bestiæ, hoc est regna nascuntur, immitia, dura, rabiosa, vltricia, cruenta, quæq; se mutuo, vt procellæ elidunt. Nihil in his crudelitate spectatius, sanguine gaudent, & magna crebro sunt latrocinia, impetu & violentia plurimum, non ratione & æquitate reguntur. Origines fermè regnorum pudendæ, fastigia inuidenda, & auctis cum potentia vitiis, magis pudenda. Cruda fuere semper Chaldæorum, Medorum, Persarum, Macedonum supplicia: regum procerumq; præcipites iræ, gentium internecione lætæ. Romanum imperium cruentum, conditor fratrem, mutator filios, restaurator vndecies centena hominum millia interfecit. Peculiaris huic imperio fuit laniena amphitheatralis, quod Daniel indicat, cum dicit: *& reliqua pedibus conculcans*, auxere iras Stoici, misericordiam vitiis accensentes. vt nulla abesset crudelitas, vbi nulla adesset caritas. Nemini solent ignoscere, quibus non est datum se agnoscere. Bestiæ igitur cruentæ imperiorum figuræ, ac typi sunt, suis tamen prototypis mansuetiores. Illæ enim ventris causa venantur, homines vltra famem sæuiunt.

§ 2.

Nunc Danielis reliqua spectanda sunt. Quanta ira [d] Nabuchodonosoris occidentis quos volebat? [e] quam subito omnibus sapientibus decernit mortem? Socios Danielis nullo iure solo furore in fornacem coniicit. [f] *Tunc Nabuchodonosor in furore & in ira præcepit, vt adducerentur Sidrach, Misach & Abdenago.* Et deinde: [g] *Tunc Nabuchodonosor repletus est furore: & aspectus faciei illius immutatus est super Sidrach, Misach & Abdenago, & præcepit vt succenderetur fornax septuplum, quam succendi consueuerat.* Ecce iram bestiæ. nec mitiora membra, cum Rege efferantur aulici. [h] *Et non cessabant, qui miserant eos ministri regis*

Chaldæorum ira.
d c.2.
e c.2.
f c.3.13.
g v.19.
h v.46.

ſiliariis ac familiaribus fuit, quaſi in arctum collecta ideo virulentior. Vt enim aſpidi in lingua, regulo in oculis habituq;, ſcorpio in cauda venenum eſt præſentius, & noxium, licet tota corpora venenata ſint, ita regnorum ira, crudelitasque in capite, & proceribus maximè cernitur, & per illos vim ſuam exerit, triſtesque clades efficit.

§ 3.

Sane ira maxime in vultu, oculis, voce videtur. Baſilius iratos ſimiles ait obſeſſis, qui alienis viribus aguntur, vultumque in modum horribilem diſtorquent. Cyrillus irato mari comparat, quod magno ſonitu fluctus ſuos collidit, & frangit, & quod interceperit, profundo haurit. Beluæ cum iraſcuntur feritatem ſuam exaſperant, ora, vocem, oculos, pilos mutant, fletu anhelo ardorem oſtentant, arenam proiectant, ſibila colla tument, naturam ſuam motu concitatiore efferant, ſic in homine [r] *alii affectus apparent, ira eminet.* Iratam alumnam deſcribit pauida nutrix apud [s] Senecam. *Irati vultus ſigna.* *r Sen. l. 1. de ira.* *s In Medea.*

Furoris ore ſigna lymphati gerit,
Flammata facies ſpiritum ex alto citat.
Hæret, minatur, æſtuat, queritur, gemit,
Proclamat, oculos fletu rigat,
Renidet, omnis ſpecimen affectus capit.

Non decent iſta hominem, animal mite, minime Chriſtianum, cui vna ſpes ſalutis eſt ſi nō iraſcatur fratri ſuo. Grauiores etiam iras indicant corporum mutationes noxiæ, & viſcerum tormina, vt cum Valentinianus in Quados iratus detonat, ruptis venis, cum ſanguine effuſo animam reddit. Alexander Seuerus inter bonos alioqui imperatores, auditis iudicum iniquorum criminibus adeo commouebatur, vt bilem effunderet, atque adeo toto corpore commoueretur. Iracundiſſimum pene omnium hominum memorat [t] Blondus Icelinum tyrannum Italiæ plane barbarum, & cruentum. *Ira corpori nocet.* *Valentinianus.* *t l. 8. decad. 2.*

§ 4.

Ira imperij Romani ſæuior igne. Romanum imperium, ſub Cæſaribus ſuis cultu politum, ira barbarũ fuit, igne, & beluis efferatius, à diabolo nimirum fera illa idolomania in iuſtos incitabatur. Vbi ignis vim ſuam remiſit, ſæuitiem illa intendit *u Sur.T.6* [*u*] Polycarpum plena theatra ad rogum depoſcunt, acceptum ignis in modũ fornicis cinxit, & venerabundus circumſtetit, nec tamen impiæ leges pepercerunt. *x Prudentius Hym. Eccleſ. Tolet.* [*x*] Cucuphas ignibus ſuperatis gladio cæditur. [*y*] *y Ado.Vſuard.* Hyacinthum etiam, quem ignis attingere auſus non eſt, alia tormenta cœlo intulerunt. Viri illi nobiles, & magiſtratus à ſua beſtia, cui proximi erant conſumpti ſunt: ira enim beluæ irritatæ ſupra omnem flammam *z 11. Aug.* exardeſcit. [*z*] S. Tiburtius aulicus à Torquato aulico accuſatus, ſuper prunas ambulare iuſſus, flores ac roſas ſibi videri affirmauit, vt Beda, Vſuardus, Deus ſummi doloris inſtrumentum in delicias conuertit, dæmon tamen, cuius halitus prunas ardere facit beluã ſuam furore accendit, vt cum ignis non ſuccenderet, gladium ſtringeret. Eadem belua, cum Getulium martyrem flamma abſumere non poſſet, fuſtibus comminuit. Erat ille nobiliſſimus & doctiſſimus in aula Adriani, Cæſari carus, cum eo paſſus eadem eſt Amantius *a 10. Ian.* frater Getulij, Adriano intime familiaris, & Cerealis *b Sur.T.3.* præfectus, vt [*a*] Martyrologium Rom. Ado. Beda, [*b*] Surius. *Poteſtas irata ſæuum malum.* Nec ira beluæ ſexui parcere infirmo didicit. [*c*] Macram Rictius Varus Diocletianææ crudelitatis adminiſter in rogum coniecit, in quo cum *c in catal. l 2.50.* perſtaret, flammarum victrici mammas abſcidit, carcere ſæuo afflixit, ſuper acutiſſimas teſtas, prunaſq; volu- *d 6. Ian.* tauit, donec orantem cœlo Deus excepit. Petrus, [*d*] Rom. martyrol. Nullus ſæuiendi modus eſt, cum poteſtatem efferauit indignatio, cum flamma ſuccingitur iracundia. Nam cum ira etiam imbecillis noxias vires ſuppeditat: Etenim

Quamlibet infirmas adiuuat ira manus.

e l.8.c.19. quid non faciet cũ vires adſunt? Sane recenſet [*e*] Euſebius

bius imperante in Asia Maximino, disiectis vndique Martyrum corporibus columnas, porticus, forum, plateas, muros illachrymasse.

§ 5.

Sæuior spelæis bestiarum est aula impiorum. Vbi bestiæ mansuescunt, illa lacerat, comminuit, & pedibus conculcat, vt Daniel futurum prænunciauit. Adrianus ipse Brixiæ spectauit Faustinum & Jouitam occidi, qui ab ignibus & bestiis sæpe liberi, in multis Italiæ ciuitatibus torti, Brixiæ, Romæ, Neapoli, Mediolani, & suam innocentiam, & ferocis beluæ cruentas iras ostenderunt. quæ omnia breuissime recenset [*f*] Breuiarium Romanum. Sæpius bestiæ in sua natura, quam illæ, quę in humana forma, feritatem immensam circumferunt, mitiores fuerunt, Theclæ, aliisque pepercerunt. [*g*] Eustachio leones famelici, vt Danieli blanditi sunt, at ne homini deesse videretur, quo vltra Leonem sæuiret tauro vir clarissimus, Dux belli, seruator imperij includitur. Euphemium vrsi & Leones qua potuerunt, strati humi adorarunt, homoleo ad alia tormenta transmisit. Vitum & Modestum ex olla picea sine noxa redeuntes Leo, sed adorabundus ad pedes accidens excepit. Maximæ Donatillæ vrsus ferocissimus blandiens constantiam gratulatus est. Tharaco, Probo Andronico bestiæ se placabiles, & cicures ostenderunt. Januarium de fornace egressum posita feritate beluæ admiratæ stetere. Puduit lædere corpus, cui flamma pepercisset, Abdonem, & Sennenem Persarũ Megistanas Leonum & vrsorum reuerentia in arena seruauit, gladiatores conciderunt. Non ignoro innumeros esse martyres, quos bestiæ veneratæ sunt, quos hominum sæuities immanior sustulit, paucos, eosq; nobiles, & aulicos memoraui, vt appareat, quam sit facilius beluis seponere naturam, quam homini malitiam: quamque arduum sit, prope rerum fastigia agentibus, temperare feruorem naturæ. Ne tamen animum despondeant, exempla protuli eorũ, qui in ipsis bestiarũ cubilibus in

Sæuities aulæ.

f 15 *April.*

g *Niceph. l. 6.*

Bestiæ mitiores hominibus.

Inter Leones tuti agni.

Leonum & pardorum familiaritate tales fuere, qualis in medio Leonum Daniel. His præceps, & moderationis nescia ira, illis nesciens iræ mansuetudo, vitæ rationes composuit. Vtriq; aulicis ad exemplum propositi sunt. Iracundiam fugiant, mansuetudinem sectentur. Imperia sęua sunt, sed de sanguine Christi pasta, de corde mansueto clementiam biberunt. Si enim virtus Christi beluis demere furorem potuit, de quibus cura non est Deo, quanto magis filiis suis, pro quibus sanguinem fudit, dabit spiritum bonum petentibus se, spiritum mansuetudinis & caritatis? Caro serpentum acre venenum est, at medica manu parata, præstans remedium. Imperia in plurimorum exitia nascuntur, ex illis tamen antidota creat potentia Saluatoris. Christiano Palatino laborandum est, vt de Christo lenitatem hauriat, ne in Ethnicam bestiam degeneret.

¶ 6.

Magnatum ira pertinax. Ira magnatum duas ob causas est pertinax, fastum, & præcipitantiam. Tanti sublimitatem suam æstimant, vt grauiter puniendum existiment, si quis quocunque modo obsistat. Creontes illi sunt, [h] *æquum*, inquiunt, *atq; iniquum regis imperium feras.* vt tyrannus apud Senecam causam suam agenti respondet:

h *In Medea.*

I, querere Colchis.

Vere tamen illa, & bene venefica.

Difficile quam sit animum ab ira flectere
Iam concitatum: quamq; regale hoc putet,
Sceptris superbas quisquis admouit manus,
Quam cœpit ire: regia didici mea.

Ira sine ratione. Non facile iras mutant imperantes: dictum Euripidis est. Impetum primum, ne sine causa concitati videantur, retinere perseuerant, Vera docentem, velut exprobrantem oderunt, iniquitas facit pertinaces, quasi iusta sit, si longa. Hac igitur causa viuax est iracundia tarde senescit, nec nisi morte finitur, vt Sophocles docet. *In Oedip.*

Altera

Altera causa est, quod præceps ruat, non admittat habenas rationis, nisi quibus male ducitur. Non habet ira rationem, nec aliunde capit, nisi qua crescat. Leuis censetur dolor, qui capere consilium potest, victa est ira, si rationem audit.

Cœcus est ignis stimulatus ira,
Nec regi curat, patiturq; frenos
Haud timet mortem, cupit ire in ipsos
——Ocyus enses.

Ira impetus sine consilio.

Contra obstantes, quamuis amicissimos armatur, & veluti turbo, vbi turribus, aut arboribus illiditur sonitu vim prodit. Irata mulier

Non inquit, *rapidus amnis, non procellosum mare,*
Pontoq; corus sæuus, aut vis ignium
Adiuta flatu possit inhibere impetum
Irasq; nostras.——

Quis porro finis tanti furoris? quo fertur impetus?

——Sola est quies,
Mecum ruina cuncta si video obruta.

Se ipsa non excipit. Similes sunt illis, qui Orestem, aut Herculem furentem agunt, quorum studium est, quam maxime exhibere iracundiam, aut furorem spectabilem, mediocris enim affectus admirationem non habet, sic qui iratus est, omnia, quibus iusta probetur ira, conquirit, omniaq; exaggerat.

§ 7.

Hæc tanta turpitudo merito à concitatione abducere debet: Deinde quod iratus vt alteri noceat, sibi damnum infert, se turbat, verberat, vt alter doleat, [k] virum stultum interficiet iracundia. [l] Fieri non potest, qui alterũ lædit, quin prius ipse sibi noceat, illum extrinsecus lædit, se intrinsecus vastat. Si boni sunt cur lædis? si mali, cura vt ægros. [m] Spectaculo fuit Ctesiphon, qui furens ira mulæ calcitranti recalcitrauit, rabiem suam ipse puniens. Ne minus tamen sto-

Iratus à se læditur.
k *Iob.* 5.
l *Aug. serm* 16. *de verb. Domini.*
m *Plutarch. de* ἀοργησ.

lide Joannes Rex Angliæ, qui ſubiectis indignatus, ceruos & damas ex hortis regiis in ſegetes immiſit, vt damno colonos affligeret. Verum ipſe in primis & damnum ferarum ſenſit, & eorum, qui erant ex agris, cenſuum; facilè enim erat pauidas animantes abigere, aut clam mactare.

Leues irarum cauſa. Hoc vero proprium habent iracundi cum epilepticis, quod inconditè moueantur, ſæuiant, brachia iactent, cauſas conturbationis non habeant. Pollio Cryſtallo fracta, puerum ad murenam iubet abripi, & ne timida videretur ira, Cæſare præſente. Quæ beſtia tam leui cauſa tam enormiter ſæuiret? Commodus, quod tepidum eſſet balineum, in fornacem ardentem proiici balneatorem iuſſit, nec quieuit, donec nidor pellis, quam pro miſero famulo iniecerant fidem executionis feciſſet. Scilicet tam importunæ iræ quæuis cauſa ad carnificinam ſatis erat. Nero nulla re magis offendebatur, quam ſi malus Citharœdus diceretur. *Mahometes II.* Mahometes Secundus dum ex pomis vnum deeſſe videret, & tres ex ephebis puerilis furti ſuſpectaret, ventres ſecari iuſſit, bene cecidit, quod in primo inueniretur, alioqui vnius pomi cauſa plures occidiſſet. *Paulus Ep. Cracouienſis.* Paulus Cracouienſis eum, qui feram inſcius à caſſibus repulerat, venabulo transfixit. Ita inter hominem, & feram diſcrimen non facit, & quod aſperrimum, neſcit tenere modum. Quemadmodum & L. Domitius eum, qui captam feram deferebat, tanquam extrema meritum cruci affixit. Cruda planè res ira, periſſe volunt, quos oderunt. *Iulianus.* Julianus iratus Chriſtianis iura illis negabat, ſæuo ioco gentium odiis obiectabat deſertos. *Quid enim graue eſt*, dicebat, *ſi vna Græcanica manus decem Galilæos interficit?* Guntrannus magnam cauſam habere viſus eſt, ſed incertam: Medicos, qui reginam neglexiſſe videbantur indefenſos occidit. *Galeazius.* Longa ira Galeazij Sfortiæ: Pædagogo, à quo puer vapularat, iam Dux factus, virgis pœnas

nas rependit, plagasque inflixit, non tam ſæuas, quam indecoras ætati. Et ille quoque acceptæ iniuriæ nimium memor, diſcipulos in principis necem inſtigauit. Vna eademque ira fecit diſcipulum contumelioſum in magiſtrum, & hunc crudelem in principem. Ira parit iram, natura enim iraſcenti ſibi quisque iraſcitur: molienti exitium viciſſim inſidiatur, ſic Perdiccas ſummus ducum Alexandri iracundia furens, & ſupplicia irrogans militum irritatis animis conciſus eſt. Cruda Eruoiæ Spoletani ducis ira, qui Paulo Chuporo in aula Sigiſmundi ſe boatu ſalutare ſolito, pellem bouis aſſuit. Wernatius Epiſcopus dum ira præceps ad exſtirpandos Hirſaugienſes, equitum turmis præit, decidit, & exſpirat, vitam ad cædem euntis iuſta ira interclusit. Leues itaque ob cauſas iras graues gerere, vt pernicioſiſſimum, ita peculiare magnatibus: Ad hoc enim facit mollis educatio. Dum pueros nemo corrigit, omnes fauent, laudant, blandiuntur, voluntatibus puerilibus nemo obſiſtit, peruicaces euadunt, & iniuriam exiſtimant, ſi non colantur, ſi verum dicatur. Zeno Imperator occidit patricium bene monentem, & vltionem à Deo poſtulantem. Iram concitatam nec ratio, nec timor moratus eſt, donec per ebrietatem correptus ſimul morbo comitiali, viuus ab vxore ſepultus, in tumulo, rabioſo clamore funus ſuum ipſe lamentatus eſt. Tanti mali cauſa per indulgentiam omnis eius ætas corrupta.

Perdiccas.

Mollis educatio facit iracundos.

***

Cap. XLV.

Contra iram remedia, & mansuetudinis praecepta, Magnatibus idonea.

§ I.

Difficile iracundiae remediũ.

IRacundiæ idcirco difficile est remedium, quia sua cuiq; iusta videtur. Mitia suadentem pro inimico habet. Trabs est in oculo, spiculum in vulnere, dentes vitiati, quæ dum hærent magnos dolores adferunt, acerbiores vero dum extrahuntur. Prima igitur cura fuerit ostendere, nunquam iustam irascendi causam, nisi cũ sibi quispiam irascitur, quod male faciat, non quod male patiatur. Sibi aduersari debet, qui ira commouetur, non alteri malum optare. Noli litigare cum inimico tuo, sed cum corde tuo, præsta tibi misericordiam, vt Deo reconcilieris. Itaq; ratione animus conuincendus est, quæ si opportune adhibeatur, vt feruorem solis ros copiosus attemperabit. Cum Galeno Gortynẽsis dynasta nauigabat, ira concitus seruos gladio vulnerabat, deinde pudore, & pœnitentia ductus lorum Galeno offerebat, & vt ab eo cæderetur, rogabat, Verum ille verbere abstinuit, animum ratione ad lenitatem deduxit. Si igitur ratione ostendere promptum erit, causam iræ non esse, facile tanquam ignis aqua affusa exstinguetur. Ratio porro duplex: Nam leui de causa ira concepta inexcusabilis est. Si iniuste læsus est, qui irascitur, ne tum quidem vlcisci ipse debet, non contra violenter agere; nec satisfactionem nisi legitimam, & ordine legum postulare, iræ nequaquam indulgere, potius multam remittere. Atq; adeo hoc secum perpendere: dæmoni simillimum esse, qui vindictam postulat, eiq; gaudet. Spiritus ille exoptat genus humanum, quantum est, maximas, & grauissimas æternum pœnas pendere.

Ratio adhibenda irae.

§ 2.

§ 2.

Premendæ iræ exempla sunt Leones Babylonici. [a] *Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora Leonum, & non nocuerunt mihi.* Ne quidem cum ingenti septem dierum fame feritas exacueretur in Danielem, exarserunt. [b] *Porro in lacu erant Leones septem, & dabantur eis duo corpora quotidie, & duæ oues: & tunc non data sunt eis, vt deuorarent Danielem.* In Danielis libro exempla mansuetudinis rara sunt, agit de sæuissimis bestiis, quæ se vlcisci solent, Deo illam tribuit, quia regibus deerat. [c] *Tibi autem Domino Deo nostro misericordia & propitiatio.* Daniel ipse & collegæ illius tam dira passi nunquam re, aut verbo iniurias vlti sunt. Prophetat tamen de illis, qui Sabbato mortui sunt, nec lapide quidem in hostem misso, [d] vt ostenderet patientiam sanctorum. De quibus Maccabaeorum liber. [e] *Et dixerunt: non exibimus, neq; faciemus verbū regis, vt polluamus diem Sabbatorum: Et concitauerunt aduersus eos prælium. Et non responderunt eis, nec lapidem miserunt in eos, nec oppilauerunt loca occulta: dicentes: moriamur omnes in simplicitate nostra: & testes erunt super nos cœlum & terra, quod iniuste perditis nos. Et intulerunt illis bellum Sabbatis: & mortui sunt ipsi & vxores eorum, & filii eorum, & pecora eorum vsq; ad mille animas hominum.*

Mansuetudo in libro Danielis.
a c.6.27.
b c.14.31.
c c.9.9.
d ....
e 1.Macc. 2.34.35. 36.37.38.

De regibus porrò impiis nemo sine crudelitate fuit. Mitissimus in grege pereuntium laudatur Ptolemæus Lagi, illi summas opes Deus contulit, & regnum diuturnum, atque in posteros propagatum: vt si non mites, saltem minus crudeles possiderent terram. Hæc quoque Daniel prædixit. [f] *Et confortabitur rex Austri & de principibus eius praualebit super eum, & dominabitur ditione: multa enim dominatio eius.*

f c.11.5.

Nemo ex omnibus hirci cornibus, Alexandri ducibus Ptolemæo Lagi filio prudentia, moderatione, clementia par fuit, nemo diutius regnauit, nullius posteri tam multi, tam diu sceptra tenuerunt, [g] vt Hiero-

nymus, Polybius, Diodorus Siculus. Ægyptum orbis terræ regionem occupauit firmissimam. Phœnicem, Cyprum, Cariam, Judæam, Samariam, Cyrenas adiecit. Non omnia illius laudo, clementia præstitit, vt fraudes, & sueta regibus vitia dissimulentur. Jerosolymis captis centena, & duodena Judæorum millia iratus captiua duxit, verum humanissimè, vt alios quoque subditos, habuit, arces & oppida custodienda dedit, in palatio & obsequiis aluit. Seruantissimos enim Juramentorum esse, ex Jaddi Pontificis ad Alexandrum responso didicerat. adeoque se Judæis beneuolum exhibuit, vt multi deserta Palæstina in Ægyptum migrarent, & opulentæ regiæ spes sectarentur, vt narrat Josephus, & Hieronymus. Filios suos duces variis locis præfecit. Quare Daniel adiecit: *Et de principibus eius præualebit super eum.* Filius illius Philadelphus præualuit super eum, potentior patre fuit: illi pater sponte regnũ dedit, & regi pro satellite astitit. Maius esse ratus, regis patrẽ, quam regem esse. Philadelpho maior, quam patri potentia, prudẽtia, lenitas. Judæos omnes manumisit, Bibliothecam nobilem instituit, sacras literas per septuaginta duos interpretes in Græcum eloquium conuerti curauit: omnibus carus, Judæis pater: in fratres durior, quorum tres sibi insidiatos necessitate miserabili occidit. Ptolemæo Lagi Theocritus triginta tria millia, trecenta triginta nouem oppida tribuit. Eadem, & plura habuit Philadelphus. De quo Daniel: *Dominatio eius multa.* Hieronymus aluisse in armis ducenta millia peditum, viginti millia equitum, totidemque millia curruum, quadringentos elephantos, mille quingentos naues longas, mille onerarias, annuum reditum quatuordecim millia & octingenta talenta argenti. Decies centena millia artabarum frumenti. Artaba tres modios & tertiam eius partem continet, piscium, pecorum, aliarum rerum numerus iniri non potuit. Hac felicitate remunerauit mitissimus humani generis creator,

Ptol. Philadelph.

Opes Ptolemæi.

tor, regis qualemcunq; mansuetudinem, vt si quis potentia fretus, Dei causa animum benignum in subiectos accipere dedignetur, asperitatem tamen spe terrenorum commodum fugiat.

§ 3.

Magna sunt à viris magnis petenda, magnam rem ab illis postulo in consortio beluarum: dum moderationem iræ postulo: Imò non ego, sed de cœlo Dominus imperat, vt se nemo vlciscatur. Et quamuis bellum geratur, non vindicandi libidine, sed iustitiæ æquitate fundatur sanguis. Megæræ, hoc est, dæmonis edictum est: [h] *Nec sit irarum modus, Pudorve.* [i] Lacones bella facturi Musis, & amicitiæ immolabant, errore suo commonefacti, iuste, non inimice pugnandum, vt Plutarchus ostendit. [k] Peruersa Euripidis est atque exitiabilis sententia, quam plerunque nobiles magis verbo, quam facto condemnant: *Iniuriam facienti obstare legem iustitia, nullam vlturo.* Planè committit in legem caritatis vindex sui, & iustitiam violat. Nobile est ignoscere victo, donare iniuriam, malefactis beneficium reddere. Qui ad lites & duella properat Ethnico deterior est, nec tuetur honorem, sed amittit innocentiam, vnicum animæ decus: mundum euertit atrox iniuriæ vindicta.

Lex Dei mansuetudinem requirit.

h *Senec. in Thyesta.*

i *De non irascendo.*

k *In Ione.*

Malum vindicta.

Si æterna odia semper mortales gerant,
Nec cœptus vnquam cadat ex animis furor,
Sed arma felix teneat, infelix paret,
Nihil relinquent bella.

Pythagoras, olla sublata in cinere confundenda signa illius, & surgentem stragula conturbare iubebat, hoc est, [l] vt Clemens Alexandrinus interpretatur, omnes irarum reliquias, & vltionis cupidinem abolere. Egregie hoc præstitit Consaluus sui temporis Dux, lenitate Deo carus, bellica laude apud mortales gloriosus, Gallos captos & agros benigne curari iubet,

C. Strom. 5.3.

Consaluus Magnus.

quam-

§ 4.

Ira imperij Romani sæuior igne. Romanum imperium, sub Cæsaribus suis cultu politum, ira barbarũ fuit, igne, & beluis efferatius, à diabolo nimirum fera illa idolomania in iustos incitabatur. Vbi ignis vim suam remisit, sæuitiem illa intendit

u Sur. T. 6 [u] Polycarpum plena theatra ad rogum deposcunt, acceptum ignis in modũ fornicis cinxit, & venerabun-

x Prudentius Hym. Eccles. Tolet. dus circumstetit, nec tamen impiæ leges pepercerunt. [x] Cucuphas ignibus superatis gladio cæditur. [y] Hyacinthum etiam, quem ignis attingere ausus non

y Ado. Vsuard. est, alia tormenta cœlo intulerunt. Viri illi nobiles, & magistratus à sua bestia, cui proximi erant consumpti sunt: ira enim beluæ irritatæ supra omnem flammam

z 11. Aug. exardescit. [z] S. Tiburtius aulicus à Torquato aulico accusatus, super prunas ambulare iussus, flores ac rosas sibi videri affirmauit, vt Beda, Vsuardus, Deus summi doloris instrumentum in delicias conuertit, dæmon tamen, cuius halitus prunas ardere facit beluã suam furore accendit, vt cum ignis non succenderet, gladium stringeret. Eadem belua, cum Getulium martyrem flamma absumere non posset, fustibus comminuit. Erat ille nobilissimus & doctissimus in aula Adriani, Cæsari carus, cum eo passus eadem est Amantius

a 10. Ian. frater Getulij, Adriano intime familiaris, & Cerealis

b Sur. T. 3. præfectus, vt [a] Martyrologium Rom. Ado. Be-

Potestas irata sæuum malum. da, [b] Surius. Nec ira beluæ sexui parcere infirmo didicit. [c] Macram Rictius Varus Diocletianæ crudelitatis administer in rogum coniecit, in quo cum

c in catal. l. 2. 50. perstaret, flammarum victrici mammas abscidit, carcere sæuo afflixit, super acutissimas testas, prunasq; volu-

d 6. Ian. tauit, donec orantem cœlo Deus excepit. Petrus, [d] Rom. martyrol. Nullus sæuiendi modus est, cum potestatem efferauit indignatio, cum flamma succingitur iracundia. Nam cum ira etiam imbecillis noxias vires suppeditat: Etenim

Quamlibet infirmas adiuuat ira manus.

e l. 8. c. 19. quid non faciet cũ vires adsunt? Sane recenset [e] Eusebius

bius imperante in Asia Maximino, disiectis vndique Martyrum corporibus columnas, porticus, forum, plateas, muros illachrymasse.

§ 5.

Sæuior ſpelæis beſtiarum eſt aula impiorum. Vbi beſtiæ manſueſcunt, illa lacerat, comminuit, & pedibus conculcat, vt Daniel futurum prænunciauit. Adrianus ipſe Brixiæ ſpectauit Fauſtinum & Jouitam occidi, qui ab ignibus & beſtiis ſæpe liberi, in multis Italiæ ciuitatibus torti, Brixiæ, Romæ, Neapoli, Mediolani, & ſuam innocentiam, & ferocis beluæ cruentas iras oſtenderunt. quæ omnia breuiſſime recenſet [f] Breuiarium Romanum. Sæpius beſtiæ in ſua natura, quam illæ, quę in humana forma, feritatem immenſam circumferunt, mitiores fuerunt, Theclæ, aliisque pepercerunt. [g] Euſtachio leones famelici, vt Danieli blanditi ſunt, at ne homini deeſſe videretur, quo vltra Leonem ſæuiret tauro vir clariſſimus, Dux belli, ſeruator imperij includitur. Euphemium vrſi & Leones qua potuerunt, ſtrati humi adorarunt, homoleo ad alia tormenta tranſmiſit. Vitum & Modeſtum ex olla picea ſine noxa redeuntes Leo, ſed adorabundus ad pedes accidens excepit. Maximæ Donatillæ vrſus ferociſſimus blandiens conſtantiam gratulatus eſt. Tharaco, Probo Andronico beſtiæ ſe placabiles, & cicures oſtenderunt. Januarium de fornace egreſſum poſita feritate beluæ admiratæ ſtetere. Puduit lædere corpus, cui flamma pepercisset, Abdonem, & Sennenem Perſarũ Megiſtanas Leonum & vrſorum reuerentia in arena ſeruauit, gladiatores conciderunt. Non ignoro innumeros eſſe martyres, quos beſtiæ veneratæ ſunt, quos hominum ſæuities immanior ſuſtulit, paucos, eosq; nobiles, & aulicos memoraui, vt appareat, quam ſit facilius beluis ſeponere naturam, quam homini malitiam: quamque arduum ſit, prope rerum faſtigia agentibus, temperare feruorem naturæ. Ne tamen animum deſpondeant, exempla protuli eorũ, qui in ipſis beſtiarũ cubilibus in

Sæuities aulæ.

f 15 *April.*

g *Niceph. l. 6.*

Beſtiæ mitiores hominibus.

Inter Leones tuti agni.

Leonum & pardorum familiaritate tales fuere, qualis in medio Leonum Daniel. His præceps, & moderationis nescia ira, illis nesciens iræ mansuetudo, vitæ rationes composuit. Vtriq; aulicis ad exemplum propositi sunt. Iracundiam fugiant, mansuetudinem sectentur. Imperia sęua sunt, sed de sanguine Christi pasta, de corde mansueto clementiam biberunt. Si enim virtus Christi beluis demere furorem potuit, de quibus cura non est Deo, quanto magis filiis suis, pro quibus sanguinem fudit, dabit spiritum bonum petentibus se, spiritum mansuetudinis & caritatis? Caro serpentum acre venenum est, at medica manu parata, præstans remedium. Imperia in plurimorum exitia nascuntur, ex illis tamen antidota creat potentia Saluatoris. Christiano Palatino laborandum est, vt de Christo lenitatem hauriat, ne in Ethnicam bestiam degeneret.

¶ 6.

Magnatum ira pertinax. Ira magnatum duas ob causas est pertinax, fastum, & præcipitantiam. Tanti sublimitatem suam æstimant, vt grauiter puniendum existiment, si quis quocunque modo obsistat. Creontes illi sunt, [h] *æquum*, inquiunt, *atq; iniquum regis imperium feras.* vt tyrannus apud Senecam causam suam agenti respondet:

h In Medea.

I, querere Colchis.

Vere tamen illa, & bene venefica.

Difficile quam sit animum ab ira flectere

Iam concitatum: quamq; regale hoc putet,

Sceptris superbas quisquis admouit manus,

Quam cœpit ire: regia didici mea.

Ira sine ratione. Non facile iras mutant imperantes: dictum Euripidis est. Impetum primum, ne sine causa concitati videantur, retinere perseuerant, Vera docentem, velut exprobrantem oderunt, iniquitas facit pertinaces, quasi iusta sit, si longa. Hac igitur causa viuax est iracundia tarde senescit, nec nisi morte finitur, vt Sophocles docet.

In Oedip.

Altera

Altera causa est, quod præceps ruat, non admittat habenas rationis, nisi quibus male ducitur. Non habet ira rationem, nec aliunde capit, nisi qua crescat. Leuis censetur dolor, qui capere consilium potest, victa est ira, si rationem audit.

Cæcus est ignis stimulatus ira,
Nec regi curat, patiturq; frenos
Haud timet mortem, cupit ire in ipsos
——Ocyus enses.

Ira impetus sine consilio.

Contra obstantes, quamuis amicissimos armatur, & veluti turbo, vbi turribus, aut arboribus illiditur sonitu vim prodit. Irata mulier

Non inquit, *rapidus amnis, non procellosum mare,*
Pontoq; corus sæuus, aut vis ignium
Adiuta flatu poßit inhibere impetum
Irasq; nostras.——

Quis porro finis tanti furoris? quo fertur impetus?

——Sola est quies,
Mecum ruina cuncta si video obruta.

Se ipsa non excipit. Similes sunt illis, qui Orestem, aut Herculem furentem agunt, quorum studium est, quam maxime exhibere iracundiam, aut furorem spectabilem, mediocris enim affectus admirationem non habet, sic qui iratus est, omnia, quibus iusta probetur ira, conquirit, omniaq; exaggerat.

§ 7.

Hæc tanta turpitudo merito à concitatione abducere debet: Deinde quod iratus vt alteri noceat, sibi damnum infert, se turbat, verberat, vt alter doleat, [k] virum stultum interficiet iracundia. [l] Fieri non potest, qui alterũ lædit, quin prius ipse sibi noceat, illum extrinsecus lædit, se intrinsecus vastat. Si boni sunt cur lædis? si mali, cura vt ægros. [m] Spectaculo fuit Ctesiphon, qui furens ira mulæ calcitranti recalcitrauit, rabiem suam ipse puniens. Ne minus tamen stolidæ

Iratus à se læditur.
k *Iob. 5.*
l *Aug. serm 16. de verb. Domini.*
m *Plutarch. de ἀοργησ.*

lide Joannes Rex Angliæ, qui subiectis indignatus, ceruos & damas ex hortis regiis in segetes immisit, vt damno colonos affligeret. Verum ipse in primis & damnum ferarum sensit, & eorum, qui erant ex agris, censuum; facilè enim erat pauidas animantes abigere, aut clam mactare.

Leues irarum causa.

Hoc vero proprium habent iracundi cum epilepticis, quod inconditè moueantur, sæuiant, brachia iactent, causas conturbationis non habeant. Pollio Crystallo fracta, puerum ad murenam iubet abripi, & ne timida videretur ira, Cæsare præsente. Quæ bestia tam leui causa tam enormiter sæuiret? Commodus, quod tepidum esset balineum, in fornacem ardentem proiici balneatorem iussit, nec quieuit, donec nidor pellis, quam pro misero famulo iniecerant fidem executionis fecisset. Scilicet tam importunæ iræ quæuis causa ad carnificinam satis erat. Nero nulla re magis offendebatur, quam si malus Citharœdus diceretur. *Mahometes II.* Mahometes Secundus dum ex pomis vnum deesse videret, & tres ex ephebis puerilis furti suspectaret, ventres secari iussit, bene cecidit, quod in primo inueniretur, alioqui vnius pomi causa plures occidisset. *Paulus Ep. Cracouiensis.* Paulus Cracouiensis eum, qui feram inscius à cassibus repulerat, venabulo transfixit. Ita inter hominem, & feram discrimen non facit, & quod asperrimum, nescit tenere modum. Quemadmodum & L. Domitius eum, qui captam feram deferebat, tanquam extrema meritum cruci affixit. Cruda planè res ira, perisse volunt, quos oderunt. *Iulianus.* Julianus iratus Christianis iura illis negabat, sæuo ioco gentium odiis obiectabat desertos. *Quid enim graue est*, dicebat, *si vna Græcanica manus decem Galilæos interficit?* Guntrannus magnam causam habere visus est, sed incertam: Medicos, qui reginam neglexisse videbantur indefensos occidit. *Galeazius.* Longa ira Galeazij Sfortiæ: Pædagogo, à quo puer vapularat, iam Dux factus, virgis pœnas

nas rependit, plagasque infixit, non tam sæuas, quam indecoras ætati. Et ille quoque acceptæ iniuriæ nimium memor, discipulos in principis necem instigauit. Vna eademque ira fecit discipulum contumeliosum in magistrum, & hunc crudelem in principem. Ira parit iram, natura enim irascenti sibi quisque irascitur: molienti exitium vicissim insidiatur, sic Perdiccas summus ducum Alexandri iracundia furens, & supplicia irrogans militum irritatis animis concisus est. Cruda Eruoiæ Spoletani ducis ira, qui Paulo Chuporo in aula Sigismundi se boatu salutare solito, pellem bouis assuit. Wernarius Episcopus dum ira præceps ad exstirpandos Hirsaugienses, equitum turmis præit, decidit, & exspirat, vitam ad cædem euntis iusta ira interclusit. Leues itaque ob causas iras graues gerere, vt perniciosissimum, ita peculiare magnatibus: Ad hoc enim facit mollis educatio. Dum pueros nemo corrigit, omnes fauent, laudant, blandiuntur, voluntatibus puerilibus nemo obsistit, peruicaces euadunt, & iniuriam existimant, si non colantur, si verum dicatur. Zeno Imperator occidit patricium bene monentem, & vltionem à DEO postulantem. Iram concitatam nec ratio, nec timor moratus est, donec per ebrietatem correptus simul morbo comitiali, viuus ab vxore sepultus, in tumulo, rabioso clamore funus suum ipse lamentatus est. Tanti mali causa per indulgentiam omnis eius ætas corrupta.

Perdiccas.

Mollis educatio facit iracundos.

***

Cap. XLV.

Contra iram remedia, & mansuetudinis præcepta, Magnatibus idonea.

§ 1.

Difficile iracundiæ remediū. IRacundiæ idcirco difficile est remedium, quia sua cuiq; iusta videtur. Mitia suadentem pro inimico habet. Trabs est in oculo, spiculum in vulnere, dentes vitiati, quæ dum hærent magnos dolores adferunt, acerbiores vero dum extrahuntur. Prima igitur cura fuerit ostendere, nunquam iustam irascendi causam, nisi cū sibi quispiam irascitur, quod male faciat, non quod male patiatur. Sibi aduersari debet, qui ira commouetur, non alteri malum optare. Noli litigare cum inimico tuo, sed cum corde tuo, præsta tibi misericordiam, vt Deo reconcilieris. Itaq; ratione animus conuincendus est, quæ si opportune adhibeatur, vt feruorem solis ros copiosus attemperabit. *Ratio adhibenda iræ.* Cum Galeno Gortynēsis dynasta nauigabat, ira concitus seruos gladio vulnerabat, deinde pudore, & pœnitentia ductus lorum Galeno offerebat, & vt ab eo cæderetur, rogabat, Verum ille verbere abstinuit, animum ratione ad lenitatem deduxit. Si igitur ratione ostendere promptum erit, causam iræ non esse, facile tanquam ignis aqua affusa exstinguetur. Ratio porro duplex: Nam leui de causa ira concepta inexcusabilis est. Si iniuste læsus est, qui irascitur, ne tum quidem vlcisci ipse debet, non contra violenter agere; nec satisfactionem nisi legitimam, & ordine legum postulare, iræ nequaquam indulgere, potius multam remittere. Atq; adeo hoc secum perpendere: dæmoni simillimum esse, qui vindictam postulat, eaq; gaudet. Spiritus ille exoptat genus humanum, quantum est, maximas, & grauissimas æternum pœnas pendere.

§ 2.

§ 2.

Premendæ iræ exempla sunt Leones Babylonici. *Mansuetudo in libro Danielis.*
[*a*] *Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora Leonum,* *& non nocuerunt mihi.* Ne quidem cum ingenti septem dierum fame feritas exacueretur in Danielem, exarserunt. a c.6.27. [*b*] *Porro in lacu erant Leones septem, & dabantur eis* b c.14.31. *duo corpora quotidie, & duæ oues: & tunc non data sunt eis, vt deuorarent Danielem.* In Danielis libro exempla mansuetudinis rara sunt, agit de sæuissimis bestiis, quæ se vlcisci solent, Deo illam tribuit, quia regibus deerat. [*c*] *Tibi autem Domino Deo nostro misericordia & propitiatio.* c c.9.9. Daniel ipse & collegæ illius tam dira passi nunquam re, aut verbo iniurias vlti sunt. Prophetat tamen de illis, qui Sabbato mortui sunt, nec lapide quidem in hostem misso, [*d*] vt ostenderet patientiam sanctorum. d .... *De quibus Maccabæorum liber.* [*e*] *Et dixerunt: non exibimus, neq; faciemus verbũ regis, vt polluamus diem Sabbatorum: Et concitauerunt aduersus eos prælium. Et non responderunt eis, nec lapidem miserunt in eos, nec oppilauerunt loca occulta: dicentes: moriamur omnes in simplicitate nostra: & testes erunt super nos cœlum & terra, quod iniuste perditis nos. Et intulerunt illis bellum Sabbatis: & mortui sunt ipsi & vxores eorum, & filii eorum, & pecora eorum vsq; ad mille animas hominum.* e 1.Macc. 2.34.35. 36.37.38.

De regibus porrò impiis nemo sine crudelitate fuit. Mitissimus in grege pereuntium laudatur Ptolemæus Lagi, illi summas opes Deus contulit, & regnum diuturnum, atque in posteros propagatum: vt si non mites, saltem minus crudeles possiderent terram. Hæc quoque Daniel prædixit. [*f*] *Et confortabitur rex Austri & de principibus eius præualebit super eum, & dominabitur ditione: multa enim dominatio eius.* f c.11.5.

Nemo ex omnibus hirci cornibus, Alexandri ducibus Ptolemæo Lagi filio prudentia, moderatione, clementia par fuit, nemo diutius regnauit, nullius posteri tam multi, tam diu sceptra tenuerunt, [*g*] vt Hiero-

tor, regis qualemcunq; mansuetudinem, vt si quis potentia fretus, Dei causa animum benignum in subiectos accipere dedignetur, asperitatem tamen spe terrenorum commodum fugiat.

§ 3.

Magna sunt à viris magnis petenda, magnam rem ab illis postulo in consortio beluarum: dum moderationem iræ postulo: Imo non ego, sed de cœlo Dominus imperat, vt se nemo vlciscatur. Et quamuis bellum geratur, non vindicandi libidine, sed iustitiæ æquitate fundatur sanguis. Megæræ, hoc est, dæmonis edictum est: [h] *Nec sit irarum modus, Pudorve.* [i] Lacones bella facturi Musis, & amicitiæ immolabant, errore suo commonefacti, iuste, non inimice pugnandum, vt Plutarchus ostendit. [k] Peruersa Euripidis est atque exitiabilis sententia, quam plerunque nobiles magis verbo, quam facto condemnant: *Iniuriam facienti obstare legem iustitiæ, nullam vlturo.* Planè committit in legem caritatis vindex sui, & iustitiam violat. Nobile est ignoscere victo, donare iniuriam, malefactis beneficium reddere. Qui ad lites & duella properat Ethnico deterior est, nec tuetur honorem, sed amittit innocentiam, vnicum animæ decus: mundum euertit atrox iniuriæ vindicta.

Lex Dei mansuetudinem requirit.

h *Senec. in Thyesta.*

i *De non irascendo.*

k *In Ione.*

Malum vindicta.

Si æterna odia semper mortales gerant,
Nec cœptus vnquam cadat ex animis furor,
Sed arma felix teneat, infelix paret,
Nihil relinquent bella.

Pythagoras, olla sublata in cinere confundenda signa illius, & surgentem stragula conturbare iubebat, hoc est, [l] vt Clemens Alexandrinus interpretatur, omnes irarum reliquias, & vltionis cupidinem abolere. Egregie hoc præstitit Consaluus sui temporis Dux, lenitate Deo carus, bellica laude apud mortales gloriosus, Gallos captos & agros benigne curari iubet,

C. Strom. 5.3.

Consaluus Magnus.

quam-

quamuis illi paulo ante Hispanos captos in mare demersissent. Indignum sua virtute putauit aliena vitia imitari. Vindicari non debet Christianus, quia nec Christus. Non modo, qui facit, sed & qui vlciscitur iniuriam, Dei in se prouocat vindictam. Supra humanam malitiam in vltionem exarsit Justinianus Junior, contra inimicos nauigantem atrox tempestas inuasit. Omnibus periculo attonitis, monebant, qui aderant, vt votum nuncuparet, si euaderet, parsurum inimicis. Veniam enim vitamque à Deo petentem iram ponere erga homines oportere: non cessit, mentem atrocior procella agitauit, flamma in pectore ardebat, non exstinguenda vel toto Oceano. *Si parsurus sum*, inquit, *iam me Deus æquore mergat.* horrenda vox, nulla toto Acheronte sæuior. Nec mersit tamen Deus. Vltionem etiam permisit, & ille sæuiit immaniter, Leontij & Absimari capita calcauit, deinde truncauit, Chersonesios deleuit, deinde ipse quoque trucidatus, & viuendi, & furendi finem fecit: atque ita dilata morte ad maiora tormenta profectus est.

Justiniani iunioris horrida ira.

¶ 4.

Mora in ira tenenda.

Hoc quoque iræ nocentis remedium est, vt in illa animi turbatione nihil statuas. Archias Tarentinus, villicum felicem, dicebat, quod ipse iratus esset, vt Plutarchus, [m] Hieronymus. Eodem consilio Platonem vsum scribit [n] Seneca. Moram suasit Athenodorus Augusto, Ambrosius Theodosio, Gregorius Leontio Proconsuli, & illi & ego omnibus. Ira subita etsi non feriat immeritum, sibi tamen pœnam, non publico præstat. [o] Themistocles Eurybiadæ baculum intentanti, *Percute*, inquit, *sed tamen audi*, properant fulmina sed diu tamen in nube morantur. Ea caussa bene docuit Synesius nullam virtutem æquè sapientiam gignere, atq; mansuetudinem.

m *Epist.* 9.
n *L.* 3. 5. 2 *de ira.*
o *Plut apophth.*

Si te cognoueris, si postremus esse assueueris, non indignaberis tibi præter dignitatem, meritumque aliquid

quid

quid euenire. Qui ignoscit sine sacco, & cinere, accipit remissionem peccatorum, Basilio iudice cunctis felicior. ne tuorum sis clemens cognitor, alienorum seuerus Judex. at nobili, & honorato à vilissimo dedecus allatum est: Indignum tua ira existima, si superbis. Si verè nobilis es, malè merito auxilio esse velis.

Magnificum hoc reges habent,
Prodesse miseris, supplices fido lare
Protegere.

Nocere cuiusuis est, iuuare potentis. Memento te quoque in periculo esse, in arena non quæritur lauacrum, quia de vita certatur, de loco certamina negliguntur. Contemne quæ ad rem non pertinent. Sit vita sublimis, animus humilis. Ne tibi opus sit vindicta, suæ quisque malitiæ puniendus traditur. Si vero peccati pœnitet iniuriosum, obuiam eundum est Suadet illud [p] Justinus: satius est per lenitatem peccantes ab errore abducere, quam per austeritatem in exitium propellere. Hic Dominus benignus est, ne sæuiat conseruus. Aureum præceptum magnatibus. Vt disciplinam & rigorem mitiget humanitas, ne opprimant ante, quam corrigant. [q] Mansuetis dabit Deus gratiam. [r] Dirigit mansuetos in iudicio. Magis ergo verendum ne austeritas exasperet, quam ne benignitas dissoluat. Potentia reuerentiam sui extorquet, lenitati sponte offertur.

Magnatis est ignoscere.

p *De vita Christiana.*

q *Prou. 3. & 16.*

r *Psal. 24.*

§ 5.

Erige ad Danielem animos, & mundum aspice, reges regnant, & se vlciscuntur, bestiæ præliantur, sed omnes vidit Propheta in eodem rege. Occisum & vltorem Deus iudicauit, cui nunc sui vindicta prodest? nulli. Augmentum tormentis duntaxat addit. Narsetem ad se Phocas iureiurando incolumitatem pollicitus accersit, fraude captum, ira ad aspectum irritata, viuum exurit, nec perfidæ crudelitatis in longinquo pœna.

Vindices sui Deus vlciscitur.

pœna, Phocę capto, irriso, torto, Monomachi iussu, manus, pedes, virilitas abscissa, truncum corpus in cineres redactum. Sine misericordia subditos premis? [s] Fecit illud Mauritius: cum in eius conspectu vxor & filij occiderentur, aliud non dixit: quam: *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum*, Vindicauit se de hostibus, casurus sub hoste crudeliore. [t] Abdallas Saracenus nulli pene pepercit, illum Turris obtriuit. Aistulphus incendio se vltus est, fulmen ipsum exussit. [u] Constantinus solitus excœcare ministros, ipse excœcatus est. Ne dubita omnis tua in famulos asperitas reddetur tibi. Critias cæde ciuium non contentus, filias in sanguine parentum saltare coegit, illæ se ex alto præcipitarunt, ipse cum tota domo periit. In coniugem durus es, aut contumeliosus? Alboinum habes, qui cum Rosimundam vxorem lætari cum patre iuberet, ex caluaria enim occisi potabat barbarus, ab ea dormiens per sicarium occisus est. Neminem facile in periculum deducas, sæua mandata in iubentem redeunt. Haraldus quartus Daniæ rex, Toconem ex prærupto ducere currum iussit, euasit ille periculum, sed per insidias regem interfecit.

s *Diacon. l.17.*

t *Diacon. l.22.*

u *Blond. l.1. deca.2.*

Subita ira periculosa.

Ne subita iracundia quemquam cæde. Castrucius Castrucanus à principe accepta alapa, contumeliam morte verberantis inspectante rege vltus est, vtriq; effrenis, alteri exitialis ira. Infimorum calamitatibus ne per iram insultes, furor fit læsa patiētia. Bartholomæus ciuis Papiensis Galeazium magnopere rogabat compensationem ingentium damnorum, quorum princeps auctor erat sæpe iterans, filias nubiles elocare se aliter non posse. Galeazius iræ properus, vt vulgo prostitueret, si elocare non posset, respondit. Ille contumelia irritatus, amens in principem ruit, & nisi pugionem fibula zonæ, in quam delatus erat morata esset, investigio dux cecidisset, suæ iracundiæ, alieni furoris victima. Inconsulta res ira est, sui periculi immemor, vt pessumdet hostem: quemcunque irritat iniuria, si eo proce-

Galeazius.

procedit, vt vitam cōtemnat suā, alienæ Dominus est. Formidabilior est, quæ minus æstimatur pœna. Actiolinus Italiæ citerioris tyrannus, ira beluina semper æstuans, ad triginta hominum millia, non prœlio, sed cruciatibus & ingenio carnificum absumpsit, vulneratus & captus, non obligari vulnus, non edere, non bibere sustinuit, atq; ita sibi ipse carnifex ad æternas pœnas viam inuenit.

Celebrant annales Italici Barnabæ ducis Mediolanensis agreste ingenium, irritabile, ad minimas offensas efferuescens. Bellator & venator audiebat, duo millia canum vicatim alendos diuiserat, minimæ negligentiæ pœnas atroces exigebat. Integram familiam, quod aprum edisset, suspendio necauit. Ipse quidem à Joanne Galeazio captus, in tetro carcere miserrimus vitam obiit, filios septem habuit, qui egestate, exiliis, conuitiis acti, variis casibus, atque orbis in exemplum diuina iustitia periere. Venatio cum tumultu & ira cum oppressione subditorum, & exitio venatorum vna ex causis non minimis, quibus damnantur magnates, quia voluptatem venandi suorum commodis & iustitiæ anteponunt: orant Deum pauperes, & Deus vt promisit, exaudiet orantes.

Venationes iras pariunt.

§ 6.

Filiorum igitur Dei lenitatem mansuetudinemque sequemur, & maxime facient illi quos altiore loco DEVS esse voluit positos. Si inimicus infestus imminet, cibum, & potum da persequenti. [x] Callinicus militibus, à quibus captiuus ad supplicium raptabatur precibus aquam sitientibus impetrauit. Pulchrior in calamitate mansuetudo. Si insidiatus est, si vulnus intulit, imitare Radulphum, qui illum, à quo vulneratus est, dimisit, quod & Fredericus antistes Vltraiectensis fecit, vulnera dissimu-

Clementia Radulphi.

x Lip. T. 5. Sur. T. 6. Beda.

Frederici.

mulans, donec aufugisset parricida. Malum illi quidem intulerunt, sed Deus vertit in bonum: Eaq; causa permisit, vt aliena malitia ignoscendi sit incrementum ad gloriam. Sane vulnus ab inimico inflictum [y] Laurentio Dublinensi profuit: dum omni studio elaborat, atque efficit, ne percussor pœnas det iniuriæ. at per dedecus & calumniam accusor, & morior ita & Dominus noster mortuus est, & Stephanus, aliiq;. Et vir nobilis gemma magnatum, Petrus de nouo castro, cum iussu Tolosani comitis interficeretur: Percussori dixit: *Ignoscat tibi Deus, & ego ignosco.* [z] Eadem Eliphij viri Magni clementia pro persecutoribus orantis. Quin etiam Dei iam intentam vindicis manum preces violentæ auerterunt. [a] Samsoni Archiepiscopo Dolensi venenum maleficus porrigebat, in medio conatu hominem malus genius occupat, atque horrendum torquet. Dolori hostis sui vir sanctus ingemiscit, suo periculo non irritatus cum lachrymis ad DEVM conuertitur, & dæmonem ex eius visceribus eiicit, qui sibi lethale pharmacum pararat. Tale etiam Christina angelis & hominibus spectaculum præbuit. [b] Christophorus Dago Lyciæ regi, à quo vexabatur, oculum suo cruore reddidit. [c] Olympius Martino Pontifici insidiatus oculis captus est, Martinus capitalem inimicum precibus sanauit, & in gratiam recepit.

Laurentius Dublinensis.
y Sur. t 6. 14. Nouemb.
z 16. Octob. Rom. Martyr. Ado.
a Baldricus Lolensis Ep. Vincent. l. 6. c. 150.
Ignoscentium exempla.
b Sur. t. 4.
c Sur. t 6. Ado, Vsuardus.

Quî autem ferre possum? alapam infregit, pulsauit virum nobilem, & innocentem. Atrox, fateor, iniuria, præsertim si innocentem. Si enim nocentem, oportet ignoscere illum conseruo, cui toties à Deo ignoscitur. Si innocentem, ne perdas innocentiam vlciscendo, auge tuam, restitue illi suam: petendo à Deo pœnitentiam malefactori. Equites Martinum pulsarant, equi nec flagello, nec calcaribus adigi potuerunt, vt loco se mouerent, donec facti pœnituisset sessores. Hæc est vltio sanctorum, impetrare à Deo conuersionem peccantium. Famuli negligentia mihi noxia fuit: man-

mancipium non luet crimen? Homo est, si iracundia non caritatis moderatione plectitur, iam in te ipse crudelis es. Iam magnas pœnas ille dedit, qui metuit, passus est, quicquid exspectauit. Alphonsus cum inter fructeta adducto, deinde remisso ramo grauiter læsus esset, dolere se dixit dolorem eius, cuius imprudentia factum esset. Iram excute. Si pœna exigenda, etiam Biantis exemplo dole noxiorum cruciatu, & tamen à clementia ne recede. Times ne assiduitate parcendi clementia exhauriatur, & scelera inualescant? Vna est illa causa nō ignoscendi, si aliena iniuria non tua moueare nec tamen Deus hoc metuit, quotidie ignoscens. Quis vero in familia ampla manum & linguam semper teneat. [*d*] Naturæ cognatio, quæ semper benignitatem postulat, infirmitas, quæ misericordia eget. Documentum salubre magni Sforciæ, quod filio relinquit, Ne vllum vulnere, aut verbere affligeret, si factum esset, in longinqua ablegaret. Mitis animus Sabaci, capitis damnatos labore atque operis puniebat. Disciplinæ est necessaria seueritas? credo: vide, ne & tibi. [*e*] Sigismundus rex Poloniæ ad seueritatem hortanti, Qui scis, inquit, an à te incepturus sim? Carnificum est timere, ne non habeant, quos puniant, bonorum virorum optare, ne vlli pœna digni sint: sin autem, habeant quibus ignoscant.

d Nazianzen. orat. 16.

Sforcia.

e Crom.

Qui possim ignoscere maleuolo? apud principem me detulit, capitali calumnia. Aliquid inde nascetur boni, summum bonum est, si condones. Quid mali est? apud mundi principem tibi constat fama. Vide nobilē aulicum. [*f*] Eudoxius ad Imperatorem delatus, missiq;, qui ad Tyrannum adducerent, inuidiam, atque inimicitias beneficio pensauit, milites conuiuio excepit, qui cum beneuolentia moti nollent in benefactorem esse ingrati, ipse sponte se præsidi obtulit, iussus immolare dæmonibus, aut militia sese abdicare, cingulum posuit, commilitones ad fidem hortatus, & millecentum quatuorque imitatores habuit, qui omnes

Eudoxius ignoscit.

f 3. Septem. Metaphrast.

morte sua fidem Christi firmarunt. Cur non referam malo malum, bono bonum, cum possim? Quin bono & malo bonum, vt sis filius eius, qui solem oriri facit super bonos & malos. Magno viro satis est, contra iniuriam, referendi potestas, non opus est facto. [g] Ladislaus victis Hunnis, hostibus assiduis, fœderum nesciis, sæuitia barbaris, milites à cæde continuit. Parcite, exclamat, capite, seruate multitudinem, vt Dei populum amplificemus. Digna clementia, quam æternum victoria comes veneraretur. At iam decreui punire, voui non ignoscere. Peius perficitur, quod male voueretur. Alboinus occisurum Ticinenses iurarat, iamq; vrbē victam ingrediens, impij voti quasi reus, funestū scelus voluebat animo, verum equus in porta substitit immobilis, cum iratus foderet calcaribus armos, concidit. Omnibus rei nouitate attonitis, subiit familiares crudelis voti recordatio, quo rescisso, sine noxa vrbem inuectus parcere miseris didicit. Verum tot irritant animos indigna, non possum ferre. Si posses velle posses & facere: nam aliud non est facere, quam velle. Occasionem minue. Augustus Pollionis crystallina frangi iussit, Cotys rex ipse vascula fragilia comminuit vt iræ materiam subtraheret. Fastuosis decede de via, iracundis loquere blandius. Quandocunq; se offert occasio, materiam virtutis existima. [h] Sendomiriensium dux Casimirus cum Joanne Conaro totam noctem ita feliciter luserat, vt collusori omnia auferret, ille damni dolore, iraq; prouectus duci læto, atq; insultanti alapam furenter infregit: extrema metuēti Casimirus ignoscit, dolori amici culpam transcribit, adeoq; in se transfert: monitū se, ne tam duriter ageret, & per ludum subditos euerteret. Laudamus hoc in alieno animo decus, cur sibi quisq; proprium non facit? Par illud Roberti ducis Nortmanniæ, in itinere à suis procul abiunctus, in rusticum incidit, quo cum primum iurgatus est, deinde ventum ad verbera, valido iuueni dux impar sanguine, liuore, & tuberibus obsitus à suis repertus est, in vindictam accensos vlcisci vetuit

[g] *Bonf. l.4 dec.2.*

Ladislai Vngari clementia.

Alboinus crudele votum reuocat.

[h] *Crom.*

Casimirus Sendomiriensis.

it, se ita meritum confessus. Monet ille proceres, in-
rias, quas infimis inferunt magni à Deo æstimati, illi
ıia rusticanos, & pauperes nihili putant, damnabili
perbia eas contumelias spernunt, ob quas æternum
ücia buntur. Dux, comes, nobilis sum, homines viles
:a ferre tenentur, vt mea dignitas sit conspicua. Non
nētur autem: Dignitas tua benefaciendo inclarescat
malefica est, infra omnes est. Dæmonis est potentiam
stentare nocendo, torquendo. Quis vero vilis? Ex eo-
em omnes luto, in eosdem omnes imus pulueres, &
e purpura, & de sparto. At vero seruulus est. obsequij
onesti nomen est, non iniuriæ. Bauo seruulum negli-
;entem venum in catasta exposuit, tanta deinde ob se-
ieritatem pœnitentia ductus est, vt venalitio punien-
ium se dediderit. Bessarion famuli rusticitate à ponti-
icatu impeditus: æquo animo tulit, tantum illi dixit:
mihi mitram, tibi galerum inuidisti. Seruanda igitur
animi æquitas, excludenda iracundia. Multa melius
clementia emendantur, vt fecit Hamon eremita, apud
[i] Dorotheum. Lenitas omnibus cara est, etiam in i Doctorin.6
hoste. Phylarchus Arabs ob seruatam in partu, reddi-
tamq; vxorem à Ludouico Franco, & ipsum & exerci-
tum seruauit. Alphonsus pueros, imbellemque sexum
Caieta eiectos, vt esset commeatus defensoribus, be-
nigne recepit, ac fouit, quæ causa magnum illi amorem
populorum, ac victorias peperit.

E contrario Otho Tertius nimia seueritate sum-
mum odium contraxit, & imperium animis abalien .tis
eneruauit. Rem gestā Brunnerus recenset in hunc mo-
dum, cuius verba pono: [k] *Natalitia Christiana Otho* k l.8. Ba-
Romæ celebrauit, imo ferali & cruento conuiuio verius infama- uar.
uit, cuius Tragicum apparatum Thyestæ, quam Christiani prin-
cipis mensa digniorem ex Gotfrido Viterbiensi plures exscri-
pserunt. Accubuerant cum Othone Italicarum vrbium familia- Othonis
rumq; Principes, ad hos sub ipsam promulsidem, immissus præco seueritas
graui voce omnibus denunciat, Hoc agerent, qui saluos se vellent, odiosa.
neq; loco mouerent sese, & tumultu abstinerent, qui prandium

 inter-

turbaſſet, eum apud mortuos cœnaturum. Cum dicto armata cohors menſis circumfuſa cõuiuas omnes in pallorem dedit. Tum ex tabula ſeditioſorum nomina, turbulenta conſilia factaq; recitata, & vita carnifici addicta. Confeſtim ferrum ſupra reorum capita fuit; eaq; Otho præciſa adnumerataq; bona fide recognoſcere ſuſtinuit, fœdoq; ſpectaculo ebrius hoſpites reliquos metum ad ſe nihil pertinentem obruere hilaritate iuſsit; ſublatis proditoribus patriæ, & ſeditioſorum ciuium ſanguine Libertati propinato, epulari, id demum eſſe beatum conuiuium. Sic quidem ille cenſuit; cruentas tamen epulas nunquam concoxit, Sanguinarius, infami, ſed congruente his moribus nomine, dictus; Italis in poſterum conuiuia illius, & imperia pari odio proſequentibus, vereq; æſtimantibus pocula ſanguine temperantis & conuiuas carpentis in oblectamentum crudelitatis, tam deteſtabilem eſſe menſam, quam militiam.

Demum cuicunq; iraſceris, quem punitum cupis: Dic, ſerione illum cœleſtibus inferri palatiis, an ſtygiis fornacibus vri deſideres? Nulli tam immitis ira eſt, niſi ſoli dæmoni. Quid igitur illi iraſceris, cui ſummum bonum precari debes, quem in cœlo amaturus es vt teipſum? Facit huc quam recenſet hiſtoriam [l] Dorotheus, de ira iniqua. *An non contremiſcimus totis viſceribus, dum audimus, quid ſeniori illi magno contigerit? Qui cum audiſſet vnum è fratribus in adulterium cecidiſſe, cum indignatione quod male feciſſet, reſpondit. An non accepiſtis quam horrenda res de ipſo narratur ab antiquis? Aiunt enim ſanctum angelum peccatoris illius animam, cum iam è vita migraſſet, ad ſenem detuliſſe atque dixiſſe: En quem iudicaſti, vita functus eſt, quo me igitur iubes ipſius animam deferre, ad ſuperosne, an ad inferos? Quid, obſecro, hac re poteſt eſſe magis horrendum? Nihil aliud innuere ſeniori voluit angelicus ſermo, quam hoc. Si tu iuſtorum & peccatorum iam factus es Iudex, dic mihi, oro, de miſerabili hac anima quam ſententiam fers, velisne miſereri, an ſæuire? Qua percuſſus ſenior ille ſanctiſsimus hac tam horribili re, reliquum omne vitæ ſuæ tempus inter lachrymas gemituſq; & innumeras ærumnas egit veniam tanti peccati depoſcens à Deo. Ad pedes tandem Angeli reuertentis procidens, audiuit*

l *Doctrin. 6.*

Ira & iudicium reprimendum.

liuit impetrasse se veniam à Deo, Deumq; id fecisse, vt ostenderet, quam ei graue & molestum esset iudicium nostrum temerarium, monuitq; ne animo id vnquam faceret.

§ 7.

Nulla est virtus amabilior, nulla dignior. Alphonsus clementiam hominum, crudelitatem ferarum esse dixit. *Clementia homini propria.*

Conueniens homini est hominem seruare voluptas,
Et melius nulla quæritur arte fauor.

In alieno quisq; peccato sui quisq; miseretur, alieno sanguini parcat, tanquam suo. Medicinæ apud sanos horror, apud ægros est necessitas, Clementię apud sontes desiderium, apud innocentes veneratio. Rudolphum Imperatorem seueritatis aliquando, clementiæ pœnituit numquam. Pittacus oblatum sibi filij sui interfectorem, vt in eum pro arbitrio statueret, sponte dimisit; addito sapientiæ digno elogio: *malo parcere, quam vlcisci.* [m] Nazianzenus adolescenti, qui sibi insidiatus fuerat, ignouit, ea tamen conditione, vt hæresin abiuraret, inimico vitam duplicem reddidit, animæ, & corporis. Faro sexaginta sex annos in aula regum Franciæ vixit, transiens aliquādo carceres vinctorum misertus, pro illis Deo preces obtulit, atq; oraculo edoctus omnes resipuisse: *Abite,* inquit, *quia vos factorū pœnitet:* mox per angelum patefacto carcere omnes abiere. Genouefa quoq; tactu ferratas ianuas aperuit, & reis veniam impetrauit. Idem quoque studium Leodegarij fuit, qui regio ortus stemmate, solebat visere carceres, multosq; vinculis eximere. clementia enim cum ratione meritas pœnas remittit. Temperat tamen iustitiam, ne ad crimina improbi impunitate prouocentur. Clemētiam summam iustitiæ accurate miscuit Engelbertus Coloniēsis antistes, diues opib⁹, sed pro defensione subditorum, inopum solatio fortis & interritus prouinciam suam, & plebem contra potentes tuebatur, magistratus improbos suppliciis coercebat, Cæsare in

m *In vita eius.*

Captos liberat clementia.

Engelbertus.

re in Sicilia occupato totũ imperium tanta auctoritate administrabat, tanta æquitate, vt vias omnes tutas, tribunalia pura præstaret, merces tantæ virtutis martyrium: nam à comite Ysenburgico, quem de sceleribus admonuit, occisus est. Mortui tamen apparuit clemẽtia: nam precibus suis obtinuit interfectori veram pœnitentiam, ita vt actus in rotam comes inter merita tormenta pie vita defungeretur. Tanta cura viro sancto, vt parricidam secum in æternitate socium gaudij haberet. Vere Christianus sanguis, non vindictam, sed misericordiam clamans.

Cap. XLVI.

Magnam patientiæ palæstram esse palatium, curiamq́.

§ 1.

Danielis patientia.

PAtientia fortitudinis pars est nobilissima, maior robore, quo in hostem interriti milites incurrunt, cædunt, fugant mala pati, quam inferre fortius est. Hanc præcipuè Daniel noster excoluit. De Solymis patriis captiuus in Babylonem ductus, de regia Dauidica in aulam sæui tyranni, inter idololatras pius agnus in medio Leonum, sed victor & triumphator, & cum aulæ totius calumniis premeretur, leones Deo duce habuit vindices, quibus obiectꝰ esca parabatur. In aula Chaldæa, Medica, Persica stetit Christo assimilatus, gentis suæ cladem deplorans, sed sanctis patientiæ lacrymis. Tales commendat, & patientiam sanctorum demonstrat, cum docet pati proprium esse sanctorum. [a] *Et de eruditis ruent, vt conflentur, & eligantur, & dealbentur vsque ad tempus præfinitum: quia adhuc aliud tempus erit.* Qui regum in obsequio versantur, plurimum præter sententiam ac voluntatem euenire illis necesse est

a c.11.35.

Patientia necessaria.

st. Vasta est in numerosa domo rerum aduersaria-
im moles, non arte, non vi amoueri potest. [b] In
Iarpasa cautem esse aiunt, quæ duorum digitorum
ui motu impellatur, si totis viribus connitaris, stet
nmota: mala molliter excepta, non vulnerant, leui
tu declinantur, si turbidus impingas, obsistunt, &
onterunt. Sola patientia illa reprimit. Omnis vir-
is laboriosa est, & magnos labores secum regia serui-
is vehit, qui impatiens est, virtutis est impatiens, pati
ogitur, & ridetur. Nec metue, exantlandus est labor,
orum sunt fructus, quorum & labores.

b *Arist. de mirabil. auditionib.*

¶ 4.

Salomon impatientiam stulto tribuit. *Qui impatiens
?, exaltat stultitiam suam.* Summum malum est con-
cere se dolore, malum sibi geminare. Bias magnum
nalum iudicauit, non posse ferre malum: quia nimi-
um ferẽda sunt, stultum autem est dolere de eo, quod
itare nequeas.

c *Prou. 24.29.*

De bono patientiæ librum scripsit Tertullianus, de-
nde Cyprianus melior magistro discipulus. Vterque
nalum impatientiæ non rebus ipsis, sed animorum
nollitudini, & impatientiæ ascribit. Cunctas enim æ-
umnas grauat impatientia, leues facit, imo lætas pa-
ientia: in tribulationibus enim sancti gloriantur. No-
at patientiæ vim in aula Augusti etiam Epicuræus
poëta.

Patientia onus leue redditur.

Leuius fit patientia,
Quicquid corrigere est nefas.

Tolerabilia fiunt, dum tolerantur aduersa. mitigat
æquus animus, querelæ exasperant, iracundia mise-
rias auget, quies lenit. Bestiæ dum vincula mordent, &
frangere conãtur, sese lædũt. Leue fit, quod bene fertur
onus. mota face crescunt flammæ, quietæ moriuntur.
iuuencos insuetos aratri verbera cogunt operi assuetis
pax est, Indomiti labore, & stimulis aguntur, solus la-

bor exercet obſequentes, omnis indignatio in tormentum ſuum proficit: nam & ipſa tormentum eſt. Themiſtocles, qui patientia ſocios, celeritate hoſtes viciſſe eſt gloriatus, iam natus annos ſexaginta quinque impatientia non magni mali taurinum ſanguinem hauſit. *Communia ferenda.* Communia quædam ſunt omnibus, quæ delicati ferre neſciunt, non vitio rerum, ſed culpa mentis ignauæ. Alexius ex diuturno carcere eductus aërem purum perferre non potuit. Titus æger cœlum intuens Deos accuſauit, quod immerenti vitam eriperent: cum quotidie morientes videret, & nonnullos ipſe initio regni ſæuus occidiſſet. Aduerſa te pulſant & grauia? noli te ipſe exacerbare, noli addere malis tuis vigilias, inediam, lacrymas. Vis maior trahit? obſequere: repugnando non ſerius, ſed ærumnoſius ad fata venitur.

§ 3.

Ne iniuriam ex opere æſtimes, ſed auctorem aſpice, noſtrã voluntatem ad patientiam, aliorum & bonas & malas, ad ſalutem ordinantem. Ferre nos ille voluit, ſibi vltionem reſeruat, qui dixit: *mihi vindictam & ego retribuam.* Quod erga voluntate Dei patiẽdum eſt, etiam lubenter ferendum.

Vtilis patientia. Patientiæ hoc inſigne eſt, vt alios quoq; faciat bonos. Patiens ſis, inquit, Auguſtinus, vt facias bonos, vt creſcat numerus bonorum, non te addas numero malorum. Nunquam malus bonum patitur, ſed exercet. Tu bonus tolera malum, ad omnia animus durandus eſt: vt ipſa infortunia in adiutorium vertantur. Poſſidonius æger coram Pompeio perorabat, & dolorem increpabat: Nihil agis dolor. Imbecilla ſe lædi putant, ſi tangantur. Facile eſt cætera contemnere, vere Chriſtianum tolerantia oſtendit iniuriæ. Adeo, vt in bonorum numero cenſendus non ſit, qui malos ferre nolit. Matrona nobilis & diues ab Athanaſio viduam pauperem petebat ſibi dari, quam aleret,

eret, dedit Epiſcopus, bonam, ſanctam gratam, cu-
s modeſtia liberalitatem remuneraret. At magnani-
a virago patientiæ æſtimatrix aliam quoq; poſtula-
t, per quam exerceretur, moroſam, iracundam, que-
loſam, Athanaſius dedit, tum vero illa lætati, epiſco-
o gratias agere, auſteram illam beneficiis cumulare
mnia tolerare, requiem putare vetulæ perturbationes
rganti placide reſpondere, aut tacere, glorioſius arbi-
ata fugere ſilentio, quam ſuperare reſpondendo. To-
rabit in aula collegas, qui nouit ſe quoque habere,
uod tolerari debeat. Plurimum illi qui alios tolerare
olunt, aliis ſunt intolerabiles. Nihil ſibi, nihil ſuis de-
ctis, omnia ſolent imputare collegis. [d] Non ita d *Diac.*
rene imperatrix: de regio faſtigio ad ima detracta, *l.23.*
Deo gratias agebat, quod ad imperiũ eſſet euecta, ſuis
eccatis deberi profeſſa, ꝗ eſſet deiecta. Ablatũ hono-
ẽ moderate tulit, certo credebat, Dei amicos nimium
onoratos. Honor ciuile bonum eſt, ad honorandum
Deum duntaxat optandus. [e] Eadem in Carolo Craſ- e *Regin.*
o animi magnitudo, nec damnis, nec contumeliis fra- *l.2.*
cta. Minora facile feret, etiam is, cui minor eſt animus.
Rem expende. Minimo minimæ cogitationis delicto
ſibi quiſq; plus contumeliæ irrogat, quam inferri to-
tius mundi, vel ingenio, vel malitia queat. aſperum ac
durum aliquid imponitur? Non tonandum, non inſa-
niendum, non vltio petẽda; his enim factis dignum te
reddis, vt patiaris, & à Deo non adiuueris. Sine conſo-
latione cruciaris, quia iam tuo merito. Omne vulnus
iactatione fit grauius. Vires humanæ Dei adiutorio o-
mnia ferre poſſunt.

§ 4.

Quæ paſſus eſt Dominus crucifixus, quæ martyres *Lætitia*
cõſidera, nõ ſterili cogitatione, ſed fructuoſo voto imi- *patientiæ.*
tãdi. Pro Chriſto pati glorioſius eſt q̃ regnare toto or-
be, quam mortuos excitare, pro illo autem patieris, ſi
eius cauſa omnia ſuſcipias, omnia condones. Sine igne

& ferro martyr: parua, mediocria, etiam maiora ferre diſces, ſi Chriſtianorum in maximis lætitiam conſideres. [f] Neſtor Pergæ Epiſcopus, claritudine generis, & in aula notus, cum in eculeo ad horrorem ſpectantium tenderetur, non plorabili voce, ſed gestiente lætitia mentis exclamauit: *Benedicam Domino in omni tempore ſemper laus eius in ore meo.* Cum præſes inſtaret, vt abdicato Chriſto ſe tormentis eximeret: *Cum Chriſto ſemper fui, & ſum, & ero, reſpondit.* De cruce deinde pendens immemor tormentorum, memor caritatis, populum docebat, cum à circumſtantibus impetraſſet, vt ſecum preces ſociarent, in oratione ſpiritum Deo reddidit. Illa eſt patientia ſanctorum, tantum gaudij de magnis malis complexa, quantum doloris caperent ignaui. In plurimis iſta fuerunt, maxima in nobiliſſimis Euſebio, Porphyrio, Pontiano, Vincentio, qui mediis in cruciatibus hilari voce, cum admiratione cunctorum in Dei laudes eruperunt. [g] Euſebius cum neruis diſtraheretur, igne torreretur, plumbatis contunderetur, exciſa lingua trepidantibus ad miraculum tortoribus, orabat: *Gloria tibi Domine Ieſu Chriſte, qui me dignatus es ſeruus tuis ad gloriam adiungere.* Quid porro rationis afferent, quos minima delicatos tactio in rabiem agit? Si non ritè conditæ epulæ, ſi calceus preſſit, ſi non lucent orbes, ſi oculos Atrienſis ſubtile Arachnes textum effugit, ſi de multitudine nauſea, ſi de ebrietate grauedo dolores attulit, quaſi Priamo vi vita euitetur, tragœdias agunt. Optent potius breuia mala, quam æterna. Melius eſt poſt paucas anguſtias beari, quam poſt breuem lætitiam damnari. Deo credite: nos mala nobis obeſſe opinamur: ille prodeſſe nouit.

f Martyr. Rom. 2. Febr. Sur. t. 2. Niceph. l. 7. c. 15.

g Petrus in Catal. l. 7. c. 111. Vincentius in Speculo l. 20. c. 119.

* * *

CAP.

Cap. XLVII.

Constantia, fortitudo, & generositas principum & magnatum familiaritate digna.

¶ I.

Fortitudo alia est in firmitate ossium, robore neruorum, & corporum soliditate ac duritie, de qua mium sæpe verum est, fortitudo corporis animæ im ecillitas. Non est igitur de gladiatoria laterum firmite, non de gigantibus, Milonibus, aliisq; sermo. Illis erumq; fortitudo exitium adfert, & in parœmia dintur, fortes citò naufragium facere. Tales apud Daielem pereunt: [a] *Porro viros illos, qui miserant Sidrach, isach, & Abdenago, interfecit flamma ignis, erant illi viri rtissimi de exercitu.* *Robur corporis inane.* a c 3.22.

Altera fortitudo planè regia videtur, quæ opibus, rmis, exercitu cõtinetur. Hanc in Nabuchodonosore rædicat Daniel: [b] *Magna arbor, & fortis & proceritas ius contingens cœlum: aspectus illius erat vsque ad terminos vniuersæ terræ.* Et deinde: [c] *Arborem, quam vidisti sublimem atque robustam; cuius altitudo pertingit ad cœlum, & apectus illius in omnem terram.* Tum: [d] *nonne hæc est Baylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore ortitudinis meæ?* Eo significatu etiam quarta bestia foris est: [e] *Mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans.* Et [f] Alexander rex fortis. Hac Darium Alexander vicit: [g] *& cucurrit ad eum in impetu fortitudinis suæ.* Sic Antiochus Epiphanes & Ptolemæus concurrũt: [h] *& cõcitabitur fortitudo eius, & cor eius aduersum regẽ Austri.* Neq; hæc fortitudo est, quã quærimus; quia contereretur. [i] *Filia regis Austri* Berenice *venit* quidem, *sed non obtinebit fortitudinem brachii.* [k] *Et Electi regis Austri consurgent quidem ad resistendum, sed non erit fortitudo.* b c.4.8. c v.17. d v.27. *Fortitudo regia.* e c.7.7. f c.11.3. g c.8.6. h c.11.25. i c.11.6. k v.15.

Ter-

Fortitudo vera. Tertium igitur genus fortitudinis quærendum superest, quod commendare aulicæ dignitati & proceribus oportet. Illud quoq; Danieli notum est, [l] *anno tertio Cyri regis Persarum verbum reuelatum est Danieli cognomento Baltassar*: veritas verbi, & fortitudo (Zaba) magna, exercitus magnus, Dei nimirum Ecclesiam protegentis, & ipsam Ecclesiam fortium. Nam cornu paruum Antiochus, [m] *& factum est grande contra meridiem, & contra orientem & contra fortitudinem.* Fortitudo hic est Ecclesia, & qui eam defenderunt Maccabæi, quique fortiter pati, quam malè agere maluerunt, vt libri Maccab. describunt. Hæc vocatur fortitudo cœli. [n] *Et magnificatum est vsque ad fortitudinem cœli.* Deiiciet de fortitudine, viros fortissimos, Judam, Jonatham, alios, qui erant & sidera fausta Israelis, & salubria. Hos fortes esse viros, sanctos, fidos, principes fidelium ostendunt proxima verba: [o] *& vsque ad principem fortitudinis magnificatum est.* [p] Hoc robur autem contra Ecclesiam datum est propter peccatum. Hos esse fortes Dei Angelus contestatur, qui Danieli visionem exponit: [q] *Et roborabitur* (Antiochus) *fortitudo eius, sed non in viribus suis: & supra quam credi potest, vniuersa vastabit, & prosperabitur, & faciet. Et interficiet robustos, & populum sanctorum.* De eodem & de Antichristo sermo est in alia visione: [r] *Et brachia ex eo stabunt, & polluent sanctuarium fortitudinis, & auferent iuge sacrificium: & dabunt abominationem in desolationem.* Sanctuarium fortitudinis est ipsa Ecclesia sancta, templum & Sancta sanctorum, Ecclesia virorum fortium cum persecutore mundo, & dæmone prælium.

l c.10.v.1. m c.8.9. n c.8.10. o c.8.11. p v.12. q v.24. r c.11.31.

§ 2.

Fortitudinis officium. Fortitudo timoris, & fiduciæ est moderatrix: Media enim inter vtrumque animum tuetur, ne vel metu ab officio discedat, vel temeraria audacia mala accersat. Materia eius est mors & dolor, quem honesti causa contemnit, opus eius fortia agere & pati. In bello illius

is vsum præcipuum putat Aristoteles, in eo sunt
la terribilia, & ante oculos honesta mors, ad quam
tis stat impauidus. Eum, qui fidenter aut plagas ac-
it, aut in naufragio fidit, negat ille fortem. at profe-
, qui tormenta sustinet, ne ab officio discedat, vt fi-
s Q. Ciceronis, qui cruciatus perferebat, ne proscri-
im parentem proderet, fortissimus est. Et qui virili
imo quamcunque mortem exspectat, nec deiicitur,
l ad Deum assurgit, hanc virtutem exercet. Bellator
tem fortis est, non feriendo hominem: hoc enim &
rnifex facit, sed contemptu sui doloris & mortis, qui
acie necessarius est, & honesti causa: nam carnifex
nctos sine suo periculo cæit. Non solet vt obserua-
t [s] Ambrosius hæc virtus incomitata esse: alias e- s l.3.offic.
m tuetur, & cum illæ terrore pulsantur, munit. Col- *Fortituto non sola.*
gæ Danielis ab idololatria abhorrebant, illa fidei re-
itudo, nisi fortitudini copulata, erat futura vidua,
cessura formidabili flammæ. At nunc animose re- *Daniel*
ondent: [t] *quod si noluerit, notum sit tibi, Rex, quia* *fortis.*
eos tuos non colimus, & statuam auream, quam erexisti, non t c.3.18.
loramus. Charitatem, & fidem comitatur, & spernit
ultum tyranni pallentis ira. Tale in Paulo Aposto-
, & Electis robur. [u] *Quis nos separabit à charitate* u Rom.8.
hristi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an 35.
riculum? an persecutio? an gladius? Tali fiducia Da- *Danielis*
iel deuotionem suam propugnat, nec metu Leonum *fortitudo.*
empora modumve orandi mutat: [x] *quod cum Da* x c.6.10.
iel comperisset, id est constitutam legem, ingressus est domum
uam: & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem tri-
us temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confite-
aturq; coram Deo suo. Nec minus fortiter agit, cum
y] Bel destruit, templum deiicit, contemptor furio- y c.14.27.
æ multitudinis; draconem etiam interfecit: Hic fi-
lem, pietatem, zelum, charitatem, ad præclara faci-
nda fortitudo animauit, nec rugitus leonum deter-
uit. Nobile quoque fortitudinis fœmineæ exem-
plum producit Susannam, in qua castitatis decor elu-
cet

cet quidem, sed præcipue laudatur animi robur. Pugna enim eius erat contra libidinem leuior, contra metum grauissima. Hircosos senes, amoris remedia secũ adferẽtes facile erat spernere castæ Matronæ maritum amanti. Nam cæteræ quoq; filiæ Israël non voluptate, sed incusso timore ad flagitium sollicitabantur. [z] *Sic faciebatis*, inquit, *diuus Ephebus, filiabus Israël, & illæ timentes* (non lasciuientes, non libidinantes) *loquebantur vobis. Sed Filia Iuda non sustinuit iniquitatem vestram.* Ipsa hæc Susanna testatur, & secum disputat, & fortiter concludit: [a] *Ingemuit Susanna, & ait: Angustiæ sunt mihi vndiq; : si enim hoc egero, mors mihi est: si autem non egero, non effugiam manus vestras. Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini.* Filiorum Dei illa est constantia, reproborum mutabilitas leuitasque animi, qui in carne & sanguine volutantur: sibi dispares ac graues, qui per scelera à dæmone, quasi in funda rotantur. Porro quamuis fortitudo in metu rerum terribilium omnia ex recta ratione gubernat, qualia sunt mortes, arces & morte acerbiores dolorum stimuli: In minoribus tamen etiam locum habet, cum virtutis ergo ad perpetuos carceres damnantur, cum Marcellus ad catabulum, cum Christiani ad metalla, ad secanda marmora, ad arenarias: relegabantur, cum in seruitutem dabantur: cum paupertatis, famis, sitis, laborum incommoda ferre coguntur.

Susanna fortitudo. z c.13.57. a c.13.22. 23.24. *In terribilibus fortitudo.*

§ 3.

Heroicam virtutem ab aula exspectare, inter delicias multi superuacuum existimant: materiam caussantur deesse virtuti. Vtinam ne virtus materiæ desit. Sane nemo nobilium in aulâ est, qui non strenuus videri, & veluti expers terroris Achilles, laboret. Prisco Christianæ Reipublicæ æuo, integri populi fideles, heroum natio fidem suam, innocentiamq; hac armatura defendebant. Traianus acerbam ac cruentam

In aula fortes. *Christiani Prisci Heroes.*

am persecutionem mouerat, illi tamen sustinendæ non modo par Christianorum constantia fuit, sed terrorem insuper ingentem attulit sæuientibus. Tiberianus præses Imperatori scripsit: *Christianis occidendis se imparem esse.* Tantis se agminibus ad mortē præclaram offerebant: omnia ferre, & frameæ potius quam culpę succūbere parati. Lumina tum vrbium, & Senatus pro martyrio felicius, quam pro faciebus, mortium candidati, ambiebant. Diu mansit ille religionis vigor, & sine metu fortitudo: nam vere Prudentius canit.

Dei perenis nomen asserentibus,
Mors ipsa subiacet.

Hominem timere, etiam Cæsarem, seruus Dei erubescit. Genesius sane fortiter clamat: *Nō est rex nisi Christus, pro quo si millies occidar, ipsum de ore, ipsum de corde tollere non potestis.* Non nocet martyribus, sed persecutoribus sæuitia. Victor vir nobilis fustibus cædebatur, præcone clamante, *Diis immola*: ille ècontra: *non sacrifico dæmonibus, sed me Christo sacrificium offero.* Ibat igitur in cœlum rara victima, cadebant hostes victimæ gehennæ. Hoc consequitur ne teneantur in vita prolixa mora, quæ est malorum multorum causa. Expedite Tertullianus. *nihil interest nostri in hac vita, nisi vt quamprimū decedamus.* Et Nazianzenus quoq; optimum esse, ita agere, vt ex vita quamprimum absoluamur. Nec adultis modo, sed & pueris. Sic Maccabæi fratres, Justus, Pastor, Joannes, Vitus, Paulillus, Florellus, alij plurimi. Omnium quidem Christianorum est fortiter agere, & pati, sed præcipue nobilium & magistratuum: neque enim vllus locus præstantiores maytyres, quam aula dedit veros Danielis imitatores. Marinus, dignitate & morte proposita, hanc elegit. [b] Eusebius. Nero plurimos Romæ occidit, vt est apud Tacitum. Claudius sæuior fuit. Achati Mauritij integræ legiones generose mori, quam cædere hostes maluerunt. [c] Baro. Traiano imperante magna pars Romanæ nobilitatis pro Christo sanguinem fudit.

Genesii fortitudo.

Aulici martyres.

b *l.7.c.14.*

c *Tom.1.2.*

Gal-

Gallienus nobilitatem Africanam religionis Christianæ tenacem trucidauit. In viris illustribus S. Procopio, Perennio, Geruasio, Protasio, Claudio, durauit illa constantia. Veniunt in hunc censum & reges martyres. Edmundus & Eduardus Angliæ: Wenceslaus Bohemiæ, Canutus Daniæ, Ericus Suetiæ, Olaus Norwegiæ, Sigismundus Burgundiæ: Delicias & tormenta fortitudine animi, non sceptris aut sanguine superauerunt. Virtutis certamen fuit. Omnia sustinuerunt, quæ videre vix sustineant, quorum animus infirmus est. Multa de suorum fortitudine gentiles prædicant, nihil tale, ne fingere quidem ausi sunt, quale nostri fecerunt, Julianum fabulas Deorum secutum Nazianzenus ex martyrum actis confutat. [d] *Hæc,* inquit, *non colis, sed contemnis, qui Herculis rogum, ex calamitate iniuriisq́ mulieribus illatis excitatum, admiraris, & Pelopis laniationem,* illam, inquam, *vel hospitalem, vel à Deorum amore profectam: ex qua Pelopidæ ab humeris & ebore nobilitati sunt: qui etiam Phrygum, qui tibiæ suauitate mulcentur, & post tibiæ cantum contumelia afficiuntur, exactiones, & in Mithræ sacris adhibitos cruciatus, iustasq́ aut etiam mysticas vstiones, & hospitum apud Tauros cædem, illudq́ apud Troiam puellæ regiæ sacrificium, & Menæcei pro Thebanis fusum sanguinem, posteàq́ filiarum Scedasi in Leuctris: Qui Spartanos adolescentes, virgis sese lacerantes, laudas, & aram cruore respersam, Deam castam & Virginem oblectantem: Qui Socratis cicutam extollis, & Epicteti crus, & Anaxarchi vtrem, quorum patientia coacta potius ac necessaria, quam libera & voluntaria erat: Qui Cleombroti Ambraciotæ saltum, ad quem ex libelli de anima lectione impulsus est: Qui Pythagoricam illam pro fabis contentionem, & Theanus, aut nescio cuius alius, ex iis, qui Pythagoricis mysteriis initiati erant, eiusque dogmata sequebantur, mortis contemptionem? Quod si tu superiora illa nostra non miraris, at certè præsentia mirare, ô omnium sapientissime & fortissime, atque in Epaminondas illos & Scipiones tolerantiæ ratione intuens: qui simul cum exercitu iter facis, & victum tenuem ac plebeium amplecteris, & eam*

d *Orat. 3.*

Gentes minime fortes.

tm gerendi belli rationem laudibus effers, in qua Dux omnia er se administrat. Est quippe generosi & sapientis animi, ne ostium quidem virtutem contemnere: verum hostium fortitudini plus tribuere, quam suorum, etiam familiarißimorum ignauiæ atq; languori.

§ 4.

Dolor grauis solet esse breuis. Non lactatur illa spe Christiana fortitudo; longum virtus exercitium amplectitur. Timotheus & Maura nouem ipsos dies in cruce pependerunt, nec eos quiritando, plorandoque, sed mundi conditorem & redemptorem laudando insumpserunt. Non metuebant futurum, qui præsentia ferebant. Nemo diu hic moritur, etiam si per dies, & annos. In futuro multi semper morientur. Hic extremũ doloris est gaudium plenũ; medium consolatio occupat, ibi nouus dolor veterẽ continuat. Inuicta pariter constantia Faustus sub Diocletiano dies quinq; in cruce perstitit, & orando & monẽdo illusit dolori. Victor quoq; tribus diebus in fornace perseuerauit vultu decoro, & hymnis cœleste numen laudauit. Dolere se, non cruciari sentiebat, dispergebatur dolor vt fumus, cum mens igne feruidior ad cœlum tenderet. Totidem dies post varia tormenta in fornace arsit Christina. Lucia vidua à filio Euprepio accusata, etiam abominante Diocletiano, in lebete, qui pice & plumbo bulliebat, toto triduo torta est. cum adhuc sæuiret rabies torquentium: domus iudiciaria concidit, iudicemque oppressit. Procopius Mutium superauit: Thus manu accipere iubebatur: ea arulæ prunis ardentibus, imponebatur, vt, si dolore manum verteret, iniectis in ignem suffitibus Diis litasse videretur: ille dextram immotam exuri permisit, & ferre dolorem maluit, quam minimam maledicendi occasionem dare. Cumq; homines omnia faciant, vt dolore liberentur, hic ne manum quidem vertere sustinuit: Cantabat interim verba Dauidica [e] *tenuisti manum dexte-*

Diuturna supplicia. *Timotheus Maura.* *Rom. Mart. 16. Iulij.* *Faustus Victor.* *Rom. Mart. 4. Iulij.* *Lucia.* *Procopius.*

e Psal. 72. v. 24.

ram meam: Et in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. Præsidi lachrymas exprobranti respondit non mirum est, inquit, cum lutum igni admouetur, sudat. Deinde insaniam iudicis se flere protestatur. Eadem animi firmitate manum vt Basilius recenset, Barlaamus immotam tenuit, cum prius variis tormentis debilitatus esset. Et cantabat frendentibus hostibus: *Benedictus Dominus Deus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.* Nescio an non hos omnes vicerit Gordianus Centurio, qui passus est, quicquid pati voluit. nam pro facto voluntas in Dei iudicio fuit. Paulum metu crudelitatis secesserat, cumque ad necem quæreretur, sponte theatrum ingressus exclamat: *Inuentus sum à non quærentibus me.* In tormentis canit: *Dominus mihi adiutor, non timebo, quid mihi faciat homo.* Increpat ignauiam carnificum, ad nouos cruciatus semper illud memorabat: *Damno se affici, quod non sæpius mori pro Christo posset.* Hæc lætus, & placida voce prolocutus, in rogum paratum se ipse immisit. [f] *Domus enim iusti plurima fortitudo: & in fructibus impii conturbatio*, vt Salomon docet. Primo non temere ausus est, deinde non inconsulte timuit.

Basilius martyr. *Gordianus.* *f. Prou. 16. b.*

¶ 5.

Non trahebantur ad supplicia, sed sponte ibant. quod est liberrimæ fortitudinis. Nec fortis est, qui inuitus dolores perfert, quiq; vt timidi gladiatores ferro & igne in vulnera cogi debet: infamis Vlysses qui bellum furore detrectauit. Mennas Diocletiano, vt & Maximiano vehementer charus, & familiaris, die Cæsarum natali, cum omnes aræ viciq; Dæmonum sacrificiis incestarentur, publice Imperatores arguit, & se Christianum professus, omnem suppliciorum atrocitatem tam læto animo tulit, quam auido exspectauit. Quam præsens constantia Feliciani: nam audito decreto de suo martyrio, *ô quam iucundos dies annuncias*, inquit, *octoginta annis tam exspectatos.* Nec aliter pertulit,

Vltro se offerebant suppliciis. *Mennas.* *Felicianus.*

bonum

onum suum ad terminum deduxit, nec terga dolori edit, probra sustinuit. Victor Carthagine Proconsul *Victor.* inantibus multa barbaris facile consilium expedit: *Dicite*, inquit, *regi vestro vt me ignibus subiiciat*. Et Am- *Ambrosius.* rosius minanti Calligono. *Caput tibi tollo*. respondit: *eus tibi permittat*. Quam animose occurrit Tiburtius *Tiburtius.* Valerianus quærenti persecutori, cur Martyrum *Valerianus.* orpora sepelirent: *quia nos*, inquiunt, *fieri cupimus eorum cii*. Demetrium nobilem & fortissimum ducem Maimianus ipse proconsulis Græciæ insignibus ornabat, t obligatiorem haberet: Ille quasi ad Euangelium rædicandum illo honore incitaretur, vbiq; Christum nnunciat, deinde in ipsa concione captus optatam ibi mortem affirmat. Armerius Albanus, vir clarus & *Armerius.* otens promissa libertate, si Mahometem coleret, abominatus est apostasiam, & crudelem in modum dissectus. [g] Andreas sub Maximiano paucis Christia- *Andreas* nis militibus multos Persas vicit. de fide accusatus bellicæ fortitudini adiecit laudem constantiæ Christianæ, ornamentum omnium virtutum, & in lectum æreum ignibus sæuientibus candentem sponte ascendit, in quo canticis & hymnis se dux magnanimus refrigerabat. Irene quoq; fœminam supergressa minan- *Irene* tibus hostibus in rogum ipsa insiliit. Indi Philosophi *Contemnunt supplicia.* Alexandro respōderunt mentes eum cogere non posse, in corpora habere potestatem, ignem esse asperri- *Indi.* mum homini tormentum, illum à se contemni. In igne Petrus intimus Diocletiano, & à cubiculis, quasi in rosa *Petrus.* placida exspirauit, Pari alacritate Maximus Claudius dux domi militiæque nobilis, aulæ decus ad ostia Tiberina viuus exuritur.

g *Bemb. l. 5 Hist. Venet.*

§ 6.

Virtutem in dolore incitabat spes præmij, quod in *Spes præmij.* Dei coniunctione cernitur. Pusices medicus aulę, sed & animorum: cum Ananiam senecta debilem ad tormētorum magnitudinē trepidare & expauescere videret:

non tenuit ſe, quo minus nutanti verbis conſtantiam adderet. *O ſenex*, inquit, *pauliſper oculos claude & æterna vido*. Valuit exhortatio, geminata eſt palma. Vnus periclitabatur de perſeuerantia, in ancipiti ſtabat victoria, duo triũpharunt. Nam & Ananias in agone perſtitit, & medico hortatori lingua exciſa datum eſt certaminis conſortium, qui ex ſpectatore factus Athletes ſpecioſiſſime pugnauit & vicit. Adrianum aulæ Diocletianæ principem & magiſtrum officij, nondum de Chriſto plene inſtructum, eadem ſpes ad maximum opus impulit. Cum enim dira cruciamenta perferre Chriſtianos magna alacritate & congratulatione cerneret, magna quædam ſperari ab his præmia iudicauit, quæſiuitque ex martyribus quænam illa bona eſſent, propter quæ omnia, quæ ſunt in natura triſtiſſima, ferrent. Cui tres, qui tum lignis extenſi, crudis neruis cæſi, lapidibus ora contuſi, linguis quamquam radicitus euulſis animoſe reſponderunt: *exſpectamus* [h] *quod nec oculus vidit nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, inenarrabile bonum, quod parauit Deus his, qui diligunt eum.* Tum ille lætitia geſtiens, à ſe abiens, & in Chriſtum tranſiens, dixit exceptoribus: *annotate meam confeſſionem cum his ſanctis & Athletis Dei, quia & ego Chriſtianus ſum.* Trepidare tota aula dæmones, dæmonumq; miniſtri Imperator Diocletianus rei nouitate perturbatus, cum viro clariſſimo diſceptationem inſtituit, victo Imperatore etiam tormenta ſuperauit, & ad agonothetam ſuum glorioſus aſcendit. Plato nobilis Galata è Boiis oriundus, cum à quatuor tortoribus, deinde à duodecim flagellatus in carcerem reduceretur, dicebat: male tugurium ſuum habitum dictans: ſe eſſe immunem, ad conſtantiam Chriſtianos hortabatur: illud Pauli omnium auribus inſonans: [i] *non ſunt condigna paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.* res horrida, triſtis aſpectus, dolor inimicus naturæ, totum corpus vnum vulnus, ſed heros ille non ſucceſuit malis, non fecit dolorem querela turpem, ſed inſul-

Ananias Puſices. *Adrianus.* h 1. *Cor.* 2.9. *Plato.* i *Rom.* 8.18.

insultando gloriosum. Cedit enim dolor fortibus, insultat ignauis. Vrbicius iudex Lucium duci iubebat, ille lętus ad Deum se ire dicebat, ibatq; quasi ad triumphum, & regnū. Elpicius nobilis senator sponte se dedit torquentibus, primum equis indomitis tractus, deinde igne tortus, æquo semper vultu, & placido animo omnia ferebat, & exspectabat. Victorem imperante Antonino Sebastianus iudex immaniter torquebat, equuleo neruos luxauerat, secretis naturæ partib⁹ feruens oleum infundi imperabat, tum Martyr: *O quam suaue est hoc, sicut aqua sitibundo.* *Victor.*

¶ 7.

Non tamē profanæ superbiæ feroci virtute superabāt Christo nitebātur. Quarę maiora humanis decora gentiles intuiti, magicis artibus perseuerantiam in tormentis tribuebant. Quod cum Pontiano super prunas ambulanti Fabianus iudex exprobraret, ille insigni responso calumnias retorsit: *In nomine Christi super prunas ambulo, tu in nomine Iouis, vel manum in aquam calidam immitte. Si autem præstigiæ sunt, cur eas Dii tui non tollunt?* Heroum nostrorum robur omne ac vis in humilitate cordis, non sui fiducia fundatur. Quæ enim superbis inesse videtur constantia, fragilitas est. Tam infirma, quam inanis. Gaudium Dei est fortitudo sanctorum. Norunt se moriendo nō perire, sed reddi immortales, ituros in paradisum Dei sui, vt Theophilo aliquando Dorothea promisit. Profectus itaque Christianæ virtutis fortes efficit, & gratia cor stabilit, vt docet Dorotheus. [k] *Nam quanto proficit anima, tanto fit fortior & valentior ad ferenda, quæcunq; dura contigerint. Iumentum enim illud fortissimum dicimus, quod onus quodq; etiam magnum valenter & commode vehit, & si contigerit casu vllo offendere vel cadere, ita statim excitatur & resurgit, vt vix offendisse, vel cecidisse se senserit. Debile autem animal cuicunq; oneri etiam leuissimo succumbit, & si ceciderit, ad resurgendum multorum opus habet auxilio. Idem est de anima, quæ quoquo*

Spe Christi certabant.

Pontianus.

k Doctrina 7.

Profectus causa fortitudo.

magis peccauerit, eo fit semper debilior. atq; in eandem sententiam Nazianzenus. [l] *Non enim in veste, sed in animi constantia, humilitas ipsi sita erat, nec colli depressio, aut vocis demissio, aut vultus inclinatio, aut promissa barba, aut capitis ad cutem vsq; rasi exornatio, aut certus incedendi modus humilitatē effingebat (quæ vt ad breue quoddam tempus exprimi possunt, ita quam celerrime sese produnt: nihil enim simulatum constans ac diuturnum est,) quin potius idem, & vita maxime sublimis, & animo perquam humilis erat: cuiusq; ad virtutem nemo aspirare poterat, ad eiusdem congressum perfacilis omnibus aditus patebat.*

Cap. XLVIII.

Fortitudinem ac magnanimitatem veterum nobiles & palatinos nostros imitari oportere.

¶ I.

Forti doctrina opus est illis qui saluandi sunt.

OBmurmurari mihi audio, & doctrinæ fortis conuitia. Tune ista delicatulis nostris? Tu carceres, gladios, eculeos, bestias, cruces, ignes? Nondum ad ista maturuerunt, leuissimis mouentur, punctionē acus, nisi forte ad superbiam aures perforentur, ferre nequeunt: mortis mentionem tanquam dirum omen exhorrescunt. Semper illis est de morte importuna narratio, etiam senibus, etiam morientibus. Verum ego contra audentior ibo. Non est doctrina Christi Lesbia regula, ad tortuosam morum prauitatem flexilis, ad hanc normā immobilem animorum ædificatio dirigēda est, vt in cœlum vsq; domus excrescat. Nihil dignius est homine quam vt imitetur auctorem. Imitetur & imitatores Christi: perfectiores illos, non multitudinem. Caueant ne filij sint mali ex malis, bestiæ, ex bestiis: Si autem filij martyrum, opera martyrum faciant, ita lætis vtantur, vt & tristibus gaudeant.

Dura non fugienda.

Scilicet

Scilicet aduersis probitas exercita rebus,
Materiem tristi tempore laudis habet.

Si luctandum est cum asperis, ne turbetur nouitate, turpe est cum officio luctari. Indicium malæ mentis est, inter simulationem virtutis, & amorem vitiorũ fluctuare. Vigorem veterum capiant, nec sint inconstantes, ne vt conchylia à luna mutentur. Si imbecilles sunt, fortitudinem induant, munimentem infirmitatis inexpugnabile. Aderit illis de cœlo auxiliator petra & refugium malorum, ille inquam, qui Quintino, dum flagellis laceratur, acclamat: *Constans esto, ego tibi adsum.* Plurima, non quod difficilia sint, non audẽt timidi, sed quia non audent, difficilia sunt, perturbantur non rebus, sed opinionib⁹. In cœlum ardua est via magno labore enitendum est. Memoria fati imminentis, iudicij damnantis, cruciantis inferni delicatis ingerenda est etiam inuitis, Hanc fortitudinem, quæ bello tuetur à barbaris patriam, domi defendit infirmos, à latronibus socios, ab infidelibus orthodoxos palatini dilaudant, nec iniuria: plena iustitia est, Qui enim non repellit à suis iniuriam dum potest, tam in vitio est, quã ille, qui facit, Est autem non in inferenda, sed capienda iniuria lex virtutis, dum priuatim patimur, non cum publico bono, & quieti studemus. *Fortitudo bellica laudata nobilibus.*

¶ 2.

Dignos ego proceres, duces, tribunos, centuriones, nobiles iudico, quos horter ad Christi, apostolorum, martyrum imitationem. Hos omnes simul: nã erat eo tempore aula castrensis. & in illa decus militiæ. Venerari saltem & suspicere eorum virtutẽ necesse est. Nazianzenus sane Juliano Apostatæ pro crimine obiicit, talium contemptũ virorũ. *Non victimas pro Christo cæsas veritus es? nec magnos pugiles extimuisti, Ioannẽ illũ Petrum, Paulum, Iacobum, Stephanũ, Lucam, Andream, Theclam, eos, qui & post illos, & ante illos, pro veritate periculis se obiecerunt qui cum igni, & ferro, & beluis, & tyrannis, & præsentibus malis, & denunciatis, alacri animo, velut in alienis corporibus,* *Suscipiendi martyres.* a orat. 3.

bus, imo quasi corporum expertes dimicarunt (cur? ne pietatem vel verbo tenus proderent.) Quibus præclari honores & festa constituta sunt: à quibus dæmones propelluntur, & morbi curantur: quorum apparitiones & prædictiones: quorum vel sola corpora idem possunt, quod animæ sanctæ, siue tangantur, siue honorentur: quorum vel solæ sanguinis guttæ, atque exiguæ passionis signa idem possunt, quod corpora?

Martyres nos hortantur. *Quirinus.* Deinde Heroës prisci de pyra, de cruce, de eculeo ad se nos inuitant. Quirinus episcopus ingenti saxo alligatus, mergi non potuit, super aquas ferebat eum Spiritus sanctus, cõcionantem in ripa stantibus, & hortantem, vt votis magnis tormenta subirent, facilia ex difficilimis facerent animi magnitudine. Hanc ad maxima tendere. magnum esse, qui cœlestia amat, terrena nec metuit mala, nec cupit prospera. Christo confidentes stare rectos sub omni pondere.

§ 3.

Leuiora petuntur hodie. Veruntamen non eo solum fine perfectæ constantiæ exempla produxi, quod ei pares omnes iudicem: nam tristissimos ferre cruciatus in suo corpore tanquam alieno, maius est, quam vt ferre queant, qui etiam in noxiorum suppliciis exalbescunt. Minora à nostris exigam. Ne malorum metu leniorum de officio deiici se sinant: in vita innocente perseuerent. Bonum inchoare, malo fine concludere, incipere à ratione, à gratia, desinere in sensu, in delicto monstrosum est; hoc est, humano capite ceruicem equinam, serpentinam caudam adiungere. Non autem martyres illi tantummodo ne idolis sacrificarent, aut Christum abnegarent in cruciatibus perseuerarunt. Sed ne in alias quoque Dei leges committerent, vt gloriam Dei propagarent, ne pudicitiam proderent, ne cõscios religionis indicarent, orationem aut docendi munus intermitterent, vt eleemosynas darent, martyres sepelirent, infirmos corroborarent, vt veritati testes essent, ne sacra traderent. *Gregorius.* Gregorius senior magno zelo restitit Julia-

Juliano templum petenti. Felix Tibarensis occisus est, quod nollet tradere persecutoribus sacras Scripturas. *Habeo*, inquit. *sed non do.* Euplius eadem de causa diutissime grauissimeq; tortus est, nec tradidit. Ad supplicium vero elogio præstantissimo, alligato ad eius collum Euangelij codice educitur. Testis scriptæ veritatis,& illius testimonio vicissim probatus. *Virtus omnis fortitudine defendetur. Felix Tibarensis. Euplius.*

Vitam Julittæ S. Basilius recenset, opes ereptæ sunt, maluit egere, quam Christum deserere. Audita est vox Heroidis animi plane virilis: *Malo omnia deserere, quam vna voce impia Deum offendere.* Alacris, ad rogum pergit, mulieres notas ad martyrium, virilemq; constantiam hortatur non solum ex carne viri, participes imbecillitatis, sed ex ossibus quoque vt fortitudinem æmulentur ostendit oriundas,& facto fortissimo splendida dicta firmauit, in rogum enim exultabunda insiliit, oblata Deo in odorem suauitatis. Latissime patet illud: *malo omnia perdere, quam vel vna voce impia Deum offendere.* Ad omne genus officij pertinet. Hinc vitæ nostræ exempla ducemus, judices enim illos habebimus, quos nunc admiramur. Tribunal illud in arcu cælesti cõstitutũ inteamur & fidos Dei seruos. Dicent illi: amore tui, ô Judex, toto corpore laceri stetimus, terẽderunt, fidiculæ sulcarunt vnguleę, virgæ fustesq; lancinarũt, in cruce de vulneribus pependimus, super vulnera stetimus, totũ fuit in vulnere corpus, luxerunt in plagis flammæ, dum iam nõ membra, sed vulnera torquerentur, addita dolentibus ludibria, & amarulenta spectantium gaudia, atque insultationes. Omnia tamen etiam membra corporis perdere maluimus, quam vel vna voce te Deum offendere: contra omnia vitia pro omni virtute ista sustinuerunt. Quæ igitur à nobis excusatio obtendi poterit, si sponte ea committamus, ad quæ tormentis adigi felices illæ animæ adigi non potuerunt: nulla supplicia illos ad mentiendum, fallendum, potandum, scortandum impellere potuerunt. An consortes sanctorum esse possunt, qui ad ista non metu coguntur (& *Iulitta. Pios ad crimina nullus timor adigit.*

si metus intentaretur non excusarentur, sed nequitia prouolant, nec metu legum reuocantur?

Tanta igitur maiestas regiæ virtutis, si nondum ab angustiis terrenæ mentis concipi potest, eo tamen vsque proficient Palatini, vt si à Satana species sceleris obiiciatur, aut sit ex mundi contagione periculum, si vltionis, luxuriæ, ebrietatis, iniuriæ occasio se offerat, animumque percellat, ita secum statuant: Heroas veteres Christi fide inclytos, si fornaces Babylonias, leones, crucesque, & quicquid dolorum cogitare diabolus potest, admotum corporibus fuisset, non commissuros fuisse, vt quicquam sceleris facerent, quare Christianis omnino indignum fore, si nulla necessitate, nulla vi impulsi, sola animi libidine, aut ignauia sese sceleribus contaminent. Si leui irrisu, aut damni metu peccatis, vel suis, vel alienis consentiant.

Ratio cō-tra omnia peccata.

Cap. XLIX.

Pertinacia constantiæ larua vitanda, eam potentibus periculosam, sed consuetam.

§ I.

MAgnatibus non quidem proprium, sed ordinarium tamen malum, pertinacia, constantiæ æmulatrix. Est vero pertinacia opinionis, aut voluntatis sine recta ratione obfirmatio. Idcirco aulis frequens, quod mutare vel inconsiderate, vel cupide constituta, probrosum existiment: Facilius porro decreta mutant reges, quam regum consilia, & vrbium curiæ. Omnia obtendunt, ne videantur errasse. Pertinacia autem alia est in opinione, à qua nullis rationibus obstinati dimouentur, nec tamen recta ratione tenentur.

Multiplex pertinacia.

tur. Qualis est in hæreticis, alia in sola voluntate, qualis in Alexandro, qui certo non esse se DEVM nouerat, & tamen etiam per amicorum cædes diuinitatem affectabat: contumacia voluntatis contra mentem peruicacis. Pertinacia in peccato graui est propria reproborum, ad finem nimirum perseuerans. Quisquis in peccato mortali vitam infelicem claudit, modo sit animo præsenti, etiam contumacia peccat. Leuior est pertinacia in leuibus delictis. Potest etiam esse in rebus adiaphoris cum nimium suæ opinioni etiam probabili adhærent, aliorum res contemnunt. Cum obstinatione quadam non rei veritate mouentur, aut rationum momentis. Eiusmodi homines cum inusitato iudicio sunt, appellant noua voce, *opinatiuos*. Qualis erat Anaxagoras, qui cum semel niuem atram dixisset, insaniam defendit. Innumera eiusmodi sunt apud philosophos: nullum est enim sine teste mendacium.

§ 2.

Verum de palatij pertinacia, quæ sæpe prouinciis exitiabilis est, dum id, quod leniter decretum est, tanquam sacrosanctum, & Reipublicæ necessarium defenditur, cum tamen alia causa tuendi non sit, quam quia lata lex est. Quomodo Creon respondit. **Procerum pertinacia grauis.**

[a] *Vox constituto sera decreto venit.* a *Senec. Medea.*

Tam scelestæ pertinaciæ exemplum Daniel attulit.

[b] *Nunc itaq;, rex confirma sententiam & scribe decretum: vt non immutetur, quod statutum est à Medis & Persis, nec præuaricari cuiquam liceat.* b *c.6.8.*

Vrgent vero regem cum minis, & contristant. [c] *Scito rex, quia lex Medorum atq; Persarum est, vt omne decretum, quod constituerit rex, non liceat immutari.* c *c.6.15.*

Durissima procerum cōtumacia, quam rex flectere nequiuit, leonum dentibus commolita est, vt testatur Daniel: [d] *Iubente autē rege, adducti sunt viri illi, qui accusauerant* d *c.6.24.*

uerant Danielem, & in lacum leonum missi sunt, ipsi & filii & vxores eorum: & non peruenerunt vsque ad pauimentum laci, donec arriperent eos *leones, & omnia ossa eorum comminuerunt.* Maior etiam & stolidior Babyloniorum furor, non in opinione, sed peruersa voluntate, ideo sine vlla ratione contumax. Imposturam sacrificulorum Belum Daniel ostenderat, & constabat de fraude toti prouinciæ, Draconem etiam noxium interfecit, quem certum erat Deum non esse, qui venenum, quod sumpsit, ignorauit, & mortuus est. Cum scirent ista omnia, suæ tantum voluntati, & beluino affectui indulgentes
e c.14. [e] prophetam ad lacum Leonum deposcũt. Persarum quo stupidiora eo peruicaciora erant pectora, ebrij cõsultabant, & de rebus maximis deliberabant, hæc fir-
f l.15. miora, teste [f] Strabone, quam quæ sobrij decreuerunt, ab ipsis habebantur.

g l.4. h *In equitibus.* [g] Athenæus [h] Aristophanes & illius Scholastes insaniam Barbarorum exagitauit. Eorum, qui nec scientia, nec ingenio valent solet esse in præconceptione temeraria obstinatio, nam rationem cur mutãdum sit decretum non intelligunt. Fuit idem Nabuchodonosori vitium, qui monitus visione terribili non mu-
i c.4.16. tauit male constituta, retinuitq; peruicaciam [i] nam *post spacium mensium duodecim deambulabat in palatio,* minarũ Dei, & Danielis cõsilij immemor, & regno deiectus in bestiam mutatur. Subito enim Deus obfirmatam contumaciam rumpere solet; quicquid enim supra modum durum est, etiam præfractum est. De-
Valerianus cium peruicacissimum subito paludi immersit. Valerianum repentina, & fœda seruitute oppressit, & in malitiosa miseria obstinatum Persæ viuum excoriarunt. Lucia, Diocletiano imperante, in æstuantissimo rogo triduum illæsa psallebat, certabat patientia martyris, & pertinacia iudicis, donec iudicem
Ebroini contumacia. ruina oppressit, socium eius dæmon corripiens, cum equo de ponte præcipitauit. Omnium pene obstinationem vicit Ebroinus improbitate notus. Gerinum

num & Leodegarium nobile par fratrum, collegas suos neci dedit. Leodegarium etiam adigere suppliciis conatus est, vt Christum negaret, atque æternum perderet, odio in futurum sæculum pertinaciter extenso: Verum & illum cœlum excepit, & Ebroinum in ollam Vulcani deferri sanctorum aliqui viderunt. Antiochus pertinaci studio, & cladibus Ægyptum ambiuit repulsus [k] obstinatam iram vertit in Judæos, gentem innocuam, quorum octoginta milla occidit.

k *2. Macc. 11. Ioseph. l. 13. c. 7.*

¶ 3.

Voluntatis pertinacia pessima.

Abominabilis porro maxime est pertinacia voluntatis, cum in malo proceditur, non errore aliquo, aut probabili inductione animi, sed quia illa via cæptum est ire, maiestati aduersum arbitrantur mutare cursum. Cuius pertinaciæ exemplar poëtæ proponunt Oedipum oculis erutis deliberata morte ferocientem.

Pertinaces omnia ruere cupiunt.

l *Senec. in Thebaide.*

[l] *Vnicam salutem*, vocat, *non esse saluum.*
Quid verba perdis, quid pectus ferum
Mollire tentas precibus? Hoc animo sedet,
Effundere hanc cum morte luctantem diu
Animam, & tenebras petere.

Et:

Absiste, nullas animus admittit preces.

Tota Tragœdia malæ voluntatis sine ratione obstinationem continet. Hanc tanquam corrigi nesciam, sed suo impetu grassantem, omnia pariter trahentem numen abrumpit, nec enim sui, nec aliorum respectu flectitur. Orat, vt nati in facinus ruant, pater Oedipus.

Ab imo tota concidat domus,
Vrbs concremetur.

Et ante dixerat:

Aliquid facite propter quod patrem
Adhuc iuuet vixisse.

Nihil illi aliud cordi, suo proposito delectatur: Et ex victoria quauis voluptatem quærant, vt [m] Aristoteles

m *l. 7. c. 9. Eth.*

Boleslai pertinacia, & pœna. teles exponit. Mira Boleſlai regis Poloniæ pertinacia & totius aulæ. Epiſcopo infenſus erat, ſcelus ſuum norat, non monitis, non anathemate mouebatur. à mortuis euocatus Petrus cauſam antiſtitis teſtimonio probauit, milites ad cædem miſſi ter proſtrati ſunt, partes diſſecti corporis lumine inſigni fulgebant, collecta in vnum conſolidata ſunt, lux ingens ſepulchrum glorioſum reddidit, perſiſtit in cõtumacia rex & aula, donec repentino leto ſublatum canes deuorarunt. Horum princeps Pharao, cuius cor Deus obdurarat. Talis *Nicephorus.* Nicephorus, qui auditis pauperum clamoribus, cor ſibi obduratum dixit. *Geilæ pertinacia.* Geila diu pertinax ſicarios ſecreto S. Kiliano immittit, primum dæmon igne conſumpſit ſecreto viſcera depaſcente, & ipſe ſe dentibus lacerauit. Alter verſus in rabiem enſe ſuo ſe interfecit, fœminam diabolus corripiens facinus fateri coëgit. Non ſubita, ſed poſt multa monita, & prodigia immane facinus auſi perierunt. Pontium in arena vrſi venerabantur, venatores occidunt, exclamat populus minime contumax: *Vnus eſt Deus Christianorum.* *Claudij & Anabij pertinacia.* Nihil his mota obſtinatio Claudij, & Anabij, quin virum ſanctum occiderent, verum eadem hora, qua parricidium commiſerunt, vtrunq; dæmon inuaſit, Claudio periuram linguam, Anabio maleficos oculos eiecit, vtrunq; *Luxurius.* in ſuas ſecum pœnas abripuit. Luxurium Leontij accuſatorem, & auctorem, vt in ignem coniiceretur Martyr, coluber illapſus occidit. *Hunericus.* Hunericum in perſecutione contra ſuam conſcientiam praue pertinacem putreſcente corpore vermes exederunt. Demum cauendum in vita communi ne pertinaciter ſua tueantur, neq; quamlibet veritatem, vbiq; exiſtiment defendendam. Sæpius præſtat cum pace ſilere, quam cum contentione vincere.

CAP. L.

Audacia aulæ, & iactantia, patricia arrogantia.

§ I.

PAucis hic verbis opus, in aula facilime frangitur. Cito vitium illud senescit : sola iuuenum ferocia fere ridetur. Audacissimus in Daniele est [a] Hircus caprarum Alexander. [b] Nam sine mente in pericula se amens ingerebat. Longissime ab arrogante præsumptione abfuit vir fortissimus Daniel contra reges, contra proceres, in lacu leonum interritus, timorem suum alia in causa studiose describit. [c] *Cumq; venisset pauens corrui in faciem meam.* [d] Metuebat & pronus cadebat in terram. [e] In altera quoq; visione metum suum exponit. Fortitudinis enim est moderari timores, nō tollere, vbi timendum est. Audacia porro est æmula fortitudinis, aduersa constantiæ, & specie virtutis illudit. Pericula enim sine ratione, cum temeritate suscipit. Vel quia illius magnitudinem non æstimat, vel quia nimia superandi fiducia fertur. Animos impiorum gemina indurat audacia. Indurat inquam, non roborat : non enim illa ferrea, sed vitrea durities est. Prima audacia in Nabuchodonosore, Antiocho, Antichristo cernitur, omnibusque in peccato perseuerantibus, pœnitentiam differentibus. [f] Chaldæus à Daniele monitus in superbia postea creuit, peccata aut non redemit, aut ad defleta rediit. [g] Antiochus contra Deum locutus est, & contra altissimum bellauit. Antichristus se Deum asseret, [h] *Et faciet iuxta voluntatem suam rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum.*

Audacia iuuenum thrasonū.
a c.8.
b *Curt.l.2.* 3.4. *Plut. de fortuna Alex.*
c c.8.17.
d c.8.18.
e *Cap.*10.
Audacia larua fortitudinis.
f c.4.
g c.8.11.
h c.11.36. & 37.

Non modo summa est ista, sed etiā stultissima audacia Dei se inimicum profiteri, nullū Deum curare. atq; vtinam

Dei inimicum esse summa audacia.

vtinam quam facile improbam audaciam, plane dæmoniacam in illis diaboli optimatibus detestantur omnes, ita sedulo quisq; fugiat. Si quispiam lætali crimine se obstrinxit, Dei inimicus est, se esse nouit in offensa regis vniuersorum, qui est Dominus zelotes, ignis consumens, ista credentem dolere, contrahi, conteriq; animo, contremiscere, plorare, misericordiam petere suppliciter oportet: omne momentum, quo in peccato versatur, inferorum pœnis grauius esse iudicet. Hoc in periculo quotidie versantur impij, inferis, nisi resipiscant, addicti, solam sententiam iudicis moratur misericordia. [i] Interim magna pars ad æternos rogos infertur, dum implent desideria sua præsumptione misericordiæ, vt docet Augustinus & [k] Tertullianus.

i *Tract. 33. in Ioan.*

k *De cultu fœm.*

§ 2.

Audacia vana iuuenum.

De altero genere audaciæ agimus, qua stolidi iuuenes in aula exultant fidentes, opinione scientiæ, dexteritatis, virium inflati, alios iudicare, cuncta censere, facile prouocare, depugnare, negocia suis viribus maiora suscipere, interritos velle videri, etiam terribiles apparere. Si loqui audias Cerberum eduxisse ex Acheronte, aut nepheloccygiam expugnasse credas. Hinc illa vana, nocturnæ grassationes, & noxia duella, aliaque, quæ temeritatis plurimum habent, veræ fortitudinis falsa imitamenta, insipientiæ vera opera, quæ mala vt vitarent Spartani, & iuuentutem ad consideratam periculorum, & dolorum perpessionem impellerent, & suo loco timere docerent, Timori templum posuerunt, [l] vt Alexander ab Alex. narrat. Errore tum communi, quo tamen audaciam eliminandam ostenderent. Magnorum enim malorum causa est audacia, in turpes errores abeunt ingenia nimium sibi confidentia. [m] Barbara vanitate Troglodytæ bello fessi per vetulas pacem conficiebant, ne petendo, vel dando pacem formidolosi viderentur.

Templũ timoris.

l *l. 2. c. 4.*

Troglodytæ stulti.

m *Diodor. l. 4.*

§ 3.

§ 3.

Audaces ad mala prompti: in bonis sunt timidi, ne ad bellum quidẽ idonei. stupidi enim sunt, & ignorantia periculi fidentes, cum res ipsa in oculis est opinione decepti consternantur. [n] *Qui confidit cogitationibus suis impie agit.* clamat Salomon. & [o] *Qui confidit in corde suo stultus est:* Non ita sapiens, mauult ille bene timere, quam male fidere. [p] *sapiens timet & declinat à malo: stultus transilit & confidit.* *Audacis in malis.* n *Pro.* 12. o *Pro.* 28. p *Pro.* 14.

Intuta est audacia. Carolus filius regis Franciæ, Albini, cuius tum celebris erat fortitudo, præstãtiam explorare volens ex venatione redeunti occurrit armatus, & pugnam ciet faciem tectus, & mox ab ignorante, quis esset, occiditur. Audaciæ metus opponitur, & magistratus. Factæ sunt leges, vt earum metu humana coërceatur audacia; tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio; refrenetur audacia, & nocendi facultas. Non tollo animi magnitudinem, sed temeritatem. Qui omne periculum fugit, timidus, qui omne suscipit, audax est, fortis eligit quæ declinet, quæ vincat. Fortes fortuna adiuuat, sed magis ratio, audaces stultitia perdit, cum cessat impetus, torpent. Vilis animus est, qui periclitari sine causa sustinet, parua enim magni æstimat. Si enim fortitudo, & magnanimitas temeritate censentur, iam agyrtis, funambulonibus, serpentium incantatoribus, vetulis sagis dæmonum conciliatricibus nemo fortior: magna enim pericula subeunt, & in magnis malis sua sponte versantur. Nequissimi seruulorum in comœdiis finguntur dolos & fraudes cõcipere, heros emungere pecunia, & cum res ad votum cessit, magnis se imperatoribus exæquant. Magnum facinus, inquit, ille non fit sine magno periculo. Furunculi nocturni sub ipsa cruce periclitari non cessant, tot socij pendentes non deterrent; audaces illi sunt, nequaquam fortes. Abiectus est animus, qui leues ob causas ma- *Audaciæ turpitudo.*

Audaces animi pusilli, & bruti sunt. gnum discrimen adit, impius qui ob malam: Est vitiis suus vt beluis impetus, qui audacia dicitur, Auaritia, superbia, maxime libido audaces facit, quia cœcos, temerarios, inconsideratos, brutos, amentes.

Cap. LI.

De opibus in aula parandis, eorumq; vrbana in curia studio.

§ I.

Procerum auaritia perniciosa. Diuitiæ regibus, vt arma, vt arces, sunt necessariæ: patriæ defendendæ, non voluptatibus fruendis: cum regem vrit ardor opum, cupido minor pernicies populis adfertur, quam cum in proceribus illud studium est: facile est vnum satiare, at illi regem circumueniunt, vt largiri & egere cogatur, ipsi regias opes possident, subiectos expilant, & de præda sua mutuum regi dant, vt miserum & furto & vsura opprimant. Vrbes & prouincias sibi oppignoratas obtinent, & velut inerti pecudi barbam vellunt, vellera detrahunt, quæ cum longo tempore fecerunt, metu vltionis ad fraudes, perfidiamque vertuntur, coitiones faciunt, vt si vel regem necessitas ad frugem cogat, vel hæres rationem reposcat, potentia obsistere valeant, regemque sub disciplina velut pupillum continere. *Opibus crescit auaritia.* Aurum terra gloriosior plus illicit, quam sapientia, & quod exitiosum est populis, copia atque vbertate vesana sitis accenditur. Antiquum est nobilitatem, præcipue aulicam opibus prouinciarum saginari, sed in mortem:

Funestas vt opes inopum de sanguine partas
Effundant pleni cum sanguine.

Olim

Olim minorum vrbium direptionibus viuebant, vt refert [a] Thucydides. [b] Saluianus ait: potentes putare ad hoc se natos, vt in opprimendis infirmioribus nobilitatis specimen præbeant.

Rapina.

a *l.* 1.

b *l.* 3. *de ped.p.*

Rupere fœdus impius lucri furor,
Facinus cruentum, præda maiori minor.

Fortes in ventrem abeunt imbecilles, aues impuras vorare cæteras ait Æschylus, aurumq; omnia, & perfringere & perficere. Menander adiicit: etiam inferni portas. Auari igitur proceres regnorum sunt calamitas maximorum, non fulmina, non tempestas, non beluarum, non latronum vis ingruens, non ipsum bellum prouinciam sæuius vastat, quam aulæ rapacitas, quam potentes. Tum demum sibi tutam arbitrantur, cum tantum congesserunt, quantum ad terrendum, vincendumque regem satis esse iudicant. Quod sane in Romano Imperio à pluribus factum esse videmus sæpissime, in aliis regnis frequenter. Nemo dubitare potest. Si F. Tiberios, Seianos, Galbas, Vespasianos, Plautianos, Maximos, Eugenios, Arbogastus, Ricimares, Stilicones, Ruffinos, Eutropios, Chrysaphios, memoria recolat, & alios, quos taceo, ne odiosa series me vna ad nostra tempora deducat. Non mirum est, Aurum & purpura exercent hominum vitam, & sæuis ignibus Æthnæ amor ardet habendi. Insaniæ species est auaritia: in medicos incitat crudelitatem furentium. Eliphium à prædatione, & iniusto diuitiarum desiderio, deterrentem Dani occiderunt. Plutus cœcus est, auri fames grandis est, & vt Augustinus docet, furiosa. Auarus enim quis sanus est.

———*Cui? si stat terra & traditus orbis*
Furando tamen & morbo stimulatus eodem
Ex sese iniuste aliquid quærat, cogatq; peculi.

§ I.

Commune vitium est omnibus plura habendi cupido, non senescit ætate, vix morte aboletur. Atticus

Auaritia commune etiam vitium.

etiam moriens captat, vt eſt in Parœmia: pauper impatiens oneris, quo premit inopia, maius affectat, quod imponant diuitiæ. Reges & principes copia ipſi incenduntur, nec illi, quorum ſors eſt Dominus, Clerici peſtem facile exuunt inſitam: Eduardus rex Angliæ vno die per diſpoſitos prædones Eccleſias omnes expilat. Et nunc quoque templa ſpoliantur auaritia militum, qui pro fidei & religionis ſanctitate ferre arma profitentur; ſed tamen magis ſacerdotum profanitate & auaritia dehoneſtantur; Olim zelo religionis & ſalutis optabant Eccleſias nunc propter opes & luxum. Nunc propter diuitem Eccleſia pauper deſeritur, & pietati ſuccedit cauponatio. Quod proceres Eccleſiaſtici faciunt illi, qui ſacerdotium ſacerdotio connectunt, arrogantius, quam belli duces, luxurioſius quã ſæculares viuunt, Parochus, & laborantibus inopiam & famam delegant. Quorum idcirco pernicioſior eſt auaritia, quia illi puniendæ bella Deus permittit. Furor igitur acquirendi, tenendi, augendi communis eſt, maxime tamen cauendus eſt magnatibus: Illos ſæpius & grauius infeſtat. Imperia etiam ex profunda honorum & opum cupiditate naſcuntur. [c] beſtiæ ſunt comedentes & conſumentes: Qui illis proximi miniſtrãt exemplo regni, & halitu auaritiæ acrius afflantur. Nabuchodonoſor aurum & argentum vndiq; congeſſit. [d] Nabuzardan princeps militiæ etiam æs & ferrum abſtulit: in auro auarus & raptor adorari voluit. [e] *fecit enim ſtatuam auream*. Animos diuitiæ fecere, vt Deum ſe ex prædone factum credi vellet. Quartam beſtiam, hoc eſt Romanum Imperium, vidit Daniel deuorantem omnia. [f] *Beſtia quarta, regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit vniuerſam terram, & conculcabit & comminuet eam.* Vnde tam inexpiabile abdomen, vnde tanta voracitas? Implenda tot Patritiorum, legatorum, quæſtorum, proprætorum, proconſulum auiditas inſatiabilis, militum, ducum, publicanorum rapacitas mitiganda. Minutis beſtiolis eſt ex

Eduardus.

Auaritia proceres magis infeſtat.

c c.7.

p 4.reg 25.

e c.3.1.

f c 7.23.

est ex facili satietas. Vasta moles multo cibo farcienda est. Accendunt dignitates, & titulorum insignia, quæ vt splendorem augent, ita etiam prædandi artes intendunt, & vt vnus crescat multis moriendum est. Leunculus ante didicit hominem vorare, viduos facere, quam fiat leo. De columbarum sanguine crescunt aquilarum pulli: raptu educantur, vt raptu viuant. Daniel regiæ rapacitatis exemplum nobis producit Ptolomæum, Euergetam, [g] *Insuper & Deos eorum, & sculptilia, vasa quoque pretiosa argenti & auri captiua ducet in Ægyptum:* Totam Asiam ad Euphratem vsque, quædam etiam in Perside obtinuit, & cum retinere non posse se videret, vniuersam spoliauit, vt supra exposui [h] ex Justino [i] Polybio, aliis. Cyro Deus absconditos thesauros dedit, & arcana secretorum, quem tamen beatum non fecerunt opes. Nam vt apparet pessimis dantur maximæ: Nabuchodonosori, Cyro, Alexandro, Romanis, Et Xerxi maximæ, vt testatur Daniel: [k] *Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside, & quartus ditabitur opibus nimiis super omnes,* nescio plane an crudelior auarior, superbior, stolidior Xerxe regum aliquis fuerit. Qui non modo iniquus, sed hæres etiam iniqui Darij, qui Caupo dictus est ignobili pecuniarum æruscatione. Magnas etiam datas Antiocho impiissimo propheta dixit: [l] *& abundantes & vberes vrbes ingredietur.* Nemini quam Antichristo maiores: [m] *Et dominabitur thesaurorum auri & argenti, & omnibus pretiosis Ægypti: per Libyam quoque & Æthiopiam transibit.*

Euergetæ auaritia.
g c.11.8.9.
h l.29.
i l.5.
Cyro. Isa. 45.3.
k c.11.2.
l c.11.24.
m c.11.43.
Antichristo.

§ 3.

Quin & illud, historia teste, discimus declinantibus imperiis, ruentibus, feruentissimum esse opum in proceribus studium, hinc auaritia ad interitum impellit. Nam de morituro auidius prædantur, rapta occasione [n] Saluianus obseruauit, suo tempore, ducum, & præfectorum adeo duram fuisse in Romano Imperio

Pereunte Imperio crescit auaritia.
n *De gub. l.*4.

ac vaſtatricem auaritiam, vt incolæ magno numero ad Alemanos, Francos, Gothos infideles profugerent: Deſertæ erant prouinciæ, deſita commercia, rapacitate præſidum, Imperatores egeni, vix panem in ſumptum habebant, proceres, quos ditarant, ne ſtipem quidem illis largiebantur, legatur hiſtoria vicina Auguſtulo, in quo deſiit Occidentis imperium, inceptum ab Auguſto. Præcipue vero, quia crimina ſubditorum per auaros præſides Deus punit, ipſos deinde reges & aulicos per externos hoſtes. Hoc nobis indicat Daniel in Judæa factum: regum & optimatum erant grauiora ſcelera, in illos pœna grauior ſtatuta eſt: vt Daniel oſtendit: [o] *Anno tertio regni Ioakim regis Iuda, venit Nabuchodonoſor rex in Ieruſalem, & obſedit eam.* Quæ omnia libri Regum, Paralipomenon, Prophetia Eſaiæ, Jeremiæ, Ezechielis declarant. Sic Romanum Imperium in Occidente, in Oriente, ſic regnum Vngariæ, ſic alia regna perierunt, dum pro paſtoribus ad caulas ſtabulabant lupi. Hos aliquando fugant arietes ouium, cum non poſſunt, mittuntur leones, & tigres, quibus gratiſſima eſt vrſorum, luporum, vulpiumque, venatio. Ita Deus ſtatuit, ne illi impunita ſit improbitas. Deus miraculo quandoq; punit. Nunquam male parta proſunt, venena ſunt vitæ. Guarnerus Bituricas ſpoliare aggreſſus, Auſtregiſilum obſiſtentem habuit & viuum & mortuum: nam cum, eo defuncto, liberas ſibi furoris habenas permiſſas crederet, oratione Auſtregiſili repulſus, & ſpe fruſtratus, etiam inſatiata in cloacam viſcera effundit. Experientia docuit, hoc noſtro bello fortes quidem, & inſignes viros varie interemptos. auariſſimum tamen quemq;, & ſpoliis inhiantem Mars ſibi pignorauit, vt in illos Pluto ſæua exerceat iudicia.

o c. 1. 1.

Pœna lucri iniqui.

§ 4.

Quis audiet hæc? nemo, vel duo, vel nemo. Venter aures non habet. Chriſtum Phariſæi irridebant, quia auari

auari erant. Ridebant & seruum, nec enim maior Domino, par tamen doctrinæ auctoritas, vbi Domini verba seruus aufert. Rationibus enim rem examinemus. [p] *Difficile est diuitem intrare in regnũ cœlorum* Quæ causa est? nolo causam dare. Veritas dixit, Diues fieri vis? difficilem aditum paras. Pauperi cœlum, diuiti palatium patet. Si causam redderem, haberet humana ratio, quod obiiceret. Sine causa data Deo credamus. [q] *Facilius est Camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum.* Non ergo diuites saluantur? plane saluantur: [r] *quia non est impoßibile apud Deum omne verbum.* Non dicit promptum, vulgare est, sed non est impossibile. Curas, actiones, & turbas mundi, lites, & bella vide; quid agitur? plerique vt diuites fiant, vt difficile sit intrare in regnum cœlorum. Qui dixit: [s] *Væ vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram:* Idem dixit: [t] *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Felicitatem fugis, exitio propinquas, ad cœlum te tendere putas, & profiteris, quid viam obstruis, foramen acus transeundum est, tu tamen multiplici te veste circumdas, & sarcina oneras. Difficultas illa non ex rerum natura, sed affectu possidentium, peccato rapientium, amore retinentium, quibus auri pallor, quam solis iubar, est iucundior. Magni animi est abundare fortunæ bonis, & opibus non tradere mores. Crispinus & Crispinianus Martyres, quamuis ingentia saxa molaria in aquam præcipitatis alligarentur, in aduersam ripam tamen enauerunt, spectaculum Christianis & persecutoribus facti? Verum singularissimæ gratiæ adiutorio, atq; Angelorum obsequio, tam eorum corpora, quam lapidum pondera sustentabantur. Non minor in cœlis admiratio est cum diuites fundorum & thesaurorum pondere pressi, denso luto inclusi, in cœlum eluctãtur. nõ est illis promptus in sublimia volatus, quemadmodum nec camelo facilis per foramen acus est transitus. Impedimenta sunt vitæ non auxilia ingentes diuitiæ.

p Matth. 19.23.

q Matth. 19.24.

r Luc. 1. 37.

s Luc. 6. 24.

t Matth. 5.3.

Pereat auaritia & diues est natura. Superbiæ fons est rerum affluentia, cæteris vitiis senescentibus, auaritia iuuenescit. Amplitudo fortunæ contra naturam est: [u] vt Philosophus existimat, premit enim insitam vim, mentemq; impedit, vt minimum magna atq; operosa vestis, vt copiosus per venas surgens sanguis cor ac vitalia coarctat, halitum grauat, & cum incaluit, morbos efficit. ita opum redundãtia animos deiicit si amãtur, nam si non amantur recte possidentur, si amantur, hero suo veluti mancipio, ad catenam religato, dominantur.

u l.5.pol. c.7.

§ 5.

Quemadmodum facile est opes negligere, vera bona petentibus, ita fieri nõ potest, vt luteæ res animum diuinum, & Dei capacem expletum aut quietum reddant.

Nam quibus æternum spes informatur in æuum,
Omne bonum tenue est, quod præsens ingerit ætas.

Cupido insatiabilis.

Mensuram nescit cupiditas, semperq; extra orbitam fertur, quia bonum quod non est hominis persequitur cum ditiorem intuetur, pauperem se arbitratur. Si omnes antecedit, omnes timet, insidiantur & premunt. Non est illi satis quod satis est: Ingenium cupidorum Lucilius expressit.

Nam si quod satis est homini, id satis esse potisset.
Hoc sat erat, nunc cum hoc non est, quid credimu' porro
Diuitias vllos animum mi explere potesse?

Improba enim spes est, atq; in futurum etiam posterorum nunquam nasciturorum anxiam curam extenditur. Cupiditas in maiore auri congesta est concitatior. Flammæ in sylua infinita, cum ex maiore incendio emicat, vis acerrima est. E contrario, quicquid vult jam abstinuit, qui velle tantum quod satis esse potest. Minimum eget, qui minimum cupit:

Semper auarus eget, nec habet, quod habere videtur.

magis

magis eget, quo plura tenet. Cumulus desiderium auget, Phœnicibus, Sidone, Tyro, Carthagine nulla gens ditior, anchoras etiam argenteas habebant, nulla etiam lucri studiosior, rapacior.

§ 6.

Hinc nulla meta laborum, quem cupido rerum semper fluentium exagitat. In orbem eunt curæ, totum vbi hominem vindicant, fatigant ærumnis, spinas Christus appellat, angunt, sepiunt, pungunt animum, paupertas sine cura est, aut sine graui cura, quæ pauca optat locupletior est. Hinc inopes in libero campo toti, diuites inter spinas, omnia suspectantes, omnia vitabundi incedunt, & cum omnia cauisse putant, incidunt in laqueos dæmonis. [z] *Nam qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & in laqueum diaboli.* Hamus figitur non omnibus piscibus, sed escam captantibus. Diuitiæ hamus diaboli. Opes sæpius dominos suos perdiderunt, quam seruarunt, & proceres & reges. Quomodo Creon periit & tota domus, [a] respondet Tragœdus. *Quo solent reges capi*, muneribus nimirum perniciosis. Non sola Colchis nouit dona non dona dare, dona illita veneno. Aspice curas hominum & tumultus, aspice thesaurizantes temporum mutationibus, & thesauros ad hostes transeuntes, vide tot millia rapientium, populos in prædam natos, & raptores breui omnia perdituros. Rape, congere, aufer, posside, relinquendũ est. Quid Xerxi, cui Daniel maximas diuitias tribuit, profuerunt thesauri? Asianam superbiam in illo punitam [b] Æschylus memorat, sane miserrime interiit. [c] *Concitabit omnes aduersus Græciam.* Quid tanta molitione egerit, non recenset Daniel, quia euentus spem elusit. Tantum concitauit, & morituros trans pontum duxit, tot principes, nobilesque perierunt, nihil egit Xerxes, aliquid Mardonius, patuit tamen hominis stultitia, dum Athos perfoditur, dum ad eum literæ scribuntur, mari compedes in-

z 1. *Tim.* 6. 9.

a *In Medea.*

b *In Atossa.*

c c. 11. 2.

iiciuntur, verbera infliguntur. Interim ipse scapha trepidus in regnum suum moriturus fugit, ibi mortem inuenturus, opes ad alios defluxere, plurimæ ad hostes, fide diuitiis, auri montes in puluerem abierunt, dum manent integræ curam, dum auferuntur dolores gignunt, somno interstrepunt. Tantummodo in illis prouinciis rectè habitum est aurum, vbi vernaculum fuit & multum, vbi & compedes ex auro, quibus nihilo leuius, quam ferro ergastula onerantur. Nesciebant illa precia nuper Indi ad occidentem, cum religione didicerunt & auaritiam, & citius quam religionem. Naues oneratæ facilime merguntur, vacuæ deprimi non possunt. Ne fide opibus, [c] qui fidit corruit, vt Salomon pronunciat. Minime festinandum, [d] celerata substantia minuetur. [e] *Ipse auarus conturbat domum suam, impegit in laqueos mortis.* Scipsum enim perdit auarus, & antequam capiat, capitur. [f] Clemens Alexandrinus diuitias similes serpentibus dicit, qui cauda tenentur, quod est periculosissimum: Conuersi enim letalem plagam inferunt. Etiam suspiciones falsæ diuitiarum noxiæ sunt, & periculosum est diuitem videri, ideo & aurum pallet, insidiarum metu. Rumoldum, qui spe magnarum opum occidit, tres duntaxat argenteos accepit, sæui facinoris leue precium. Cum Hierosolymas obsideret Titus, fugientium Judæorum aliquis inuentus est aurum deglutisse, fama per manipulos sparsa quingentorum transfugarum ventres vna nocte secti, in paucis tamen inuenta pecunia. Miseri, qui sic alieno errore peribant, miseriores, qui certo scelere tam incerta præmia petebant, intestinorum ambages, & ciborum fæces scrutati, sed auaritiæ nihil est sordidum, cum ipsa omnium rerum sit sordidissima. Nec vllum existimat nefas, nisi egere. Plutus celerrime scelera, pessime virtutem docet. Horrendum in iudice Vesaliensi exemplum, qui Wernerum puerum, quem Judæi rapuerant, vt cruciarent, flen-

c Prou. 1.
d Prou. 13.
e Prou. 15.
f Pæd. l. 3. c. 6.

flentem, & orantem in manibus impiorum torquendum, accepta pecunia reliquit. Bion auaritiam improbitatis metropolim nominabat. [g] Salomon grauior contra illam censor est: inferis ipsis comparat. non enim satiatur, vt nec perditio. aggerit & aggrauat contra se lutum, ne eluctari possit. quemadmodum ab inferendo dicuntur inferi, omnibus hauriendis patulum rictum semper dilatant, neminem exire sinunt, ita auarus omnia possidere solus desiderat. Ipse Plutus duriora quam CHRISTVS imperat, nec fructum habere sinit. Opum amor, porta mortis. Idcirco improbus & deprauator ordinis, quod DEO vti, nummo frui expetat. nec DEVM colit gratiis, sed aliud pro DEO. Quid arcte complecteris relinquenda, mox ipse abiturus? Semper à te dilabitur, quod tenes, vel tu ab eo deficis. Si minus damnum feceris, res per te transeunt, si moraris per eas dilaberis. per domum tuam, & fundos multi transierunt, nemo secum abstulit, stabulum est & diuersorium, per quod imus ad æterna: parum refert quam per magnum domum eas ad regnum, facile æreum nummum spernit, cui iter ad regnum est. Vna nox sæpe aufert omnia. Lydius lapis probat aurum, ipsum aurum probat hominem, auri color mox à lapide recedit, & aurum postquam probauit priorem Dominum, ad alium migrat. Pauper omnibus est initium, pauper & finis, nec infans in vtero, nec in tumulo cadauer superbit, nec rapit. Interim sudat pauper in opere diues in cogitatione, hunc ligones, illum computus atterit. Nihil auaritia relinquit incontaminatum, ipsa connubialia fœdera lenocinante pecunia sanciuntur. Lysandri, dum opulentus putaretur & cautus, filias sibi iuuenes nobiles desponderant, comperto autem patrem esse pauperem, & innocentem conditionibus renunciarunt, nec Spartani ephori officio defuerunt, sponsis multam dixerunt, quod paupere innocentiam contempsissent.

g *Prou.* 27.

Opes fluxa.

Initia & finis nudorum est.

Spartani auaritiam puniunt.

Execra-

Execrabiles & Deo & hominibus opes congerunt non profuturas, quorum messis est fames pauperum, & de miserorum calamitate fructuosa negotiatio. Rebus præclare gerendis præcipue obstat auaritia, Mithridates victus Romanæ gnarus auaritiæ, insequentes sparsa pecunia moratus est donec effugeret. Nostro quoque tempore progressus & quietem reipublicæ, religionis augmentum auaritia præpedit. Dum reges dissident, & belligerantur, iustitia & religio opprimuntur. ipsa bella per auaritiam infeliciter geruntur, primores exigunt vectigalia, incolas spoliant, thesauros stipant, fame milites moriuntur, aduersum amicos strenui prædatores, & cum spem præda frustata est, sæui, aduersum hostes ignaui, semper improbi: Magnates suo quæstui consulunt reipublicæ proditores, quis nunc, aut si quis est, quam pauci sunt, qui id faciant, quod Aristides, qui præfectus rei nummariæ & vectigalibus, censuiq; per Græciam colligendo missus, tanto pauperior rediit domum, quantum exposuit, nec enim de publico quicquam attigit, nec in sumptus quidem diurnos, aut viaticum quicquam accepit.

Cap. LII.

Vsus opum liberalitas, & qualis in magnatibus, in aula sit necessaria.

§ I.

Eleemosyna suadetur regibus.
a c.4.24.

BArbaro & scelesto regi, simul opulentissimo, capiti aureo, cum vindictam de cœlo imminentem Daniel prædixisset, vnicum remedium sapientissimo consilio proposuit, quod omnium palatiorum frontibus, Palatinorum cordibus inscribendum esset. [a] *Quamobrem rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum: forsitan*

sit an ignoscet delictis tuis. Non inaniter dictum obseruat [b] Ferrandus. *Quia potentioribus est facultas Eleemosynarum potentior.* Monet & [c] Damascenus, *ab illis, qui eleemosynam negligunt, sine causa cœlos pulsari.* [d] S. Hieronymus paruisse regem vati suo affirmat, ideoq; pœnam in mensem duodecimum fuisse dilatam: verum regem deinde bonum misericordiæ perdidisse malo superbiæ. Quomodo vero Daniel remedium proponit, cum euenturum malum sciret? Minas existimabat, & mutata regis voluntate posse auerti. Ezechiæ mors prædicta, deinde oranti spacium vitæ productum est. apud Esaiam etiam Deus minas temperaturum promittit, si vitia corrigantur. Hoc perpetuo prophetæ inculcant, in primis Jeremias, qui patriæ exitio, quod prædixit, superfuit. Hæc igitur via vnica superest, regibus & magnatibus ad felicitatem, misericordia in pauperes, sine qua Dei misericordiæ exortes æternum sine misericordia cruciabuntur. Probe in hunc sensum Philo. *Deus nullius indiget, rex solius Dei: imitare ergo nullius indigum, & expende misericordiam.* Danielem largum fuisse non dubito, quia regi hoc suadet, sed eleemosynas suas ipse non prædicat. Regem vero postquam de pascuis ad palatium rediit indulgentiorem fuisse in miseros ratio suadet vt credamus. Sane Euilmerodachus eius filius Jechoniæ misertus multa dedit, vt Scriptura testatur: [e] *Subleuauit Euilmerodach rex Babylonis, anno quo regnare cœperat, caput Ioachin regis Iuda de carcere, & locutus est ei benigne: & posuit thronum eius super thronum regum, qui erant cum eo in Babylone. Et mutauit vestes eius, quas habuerat in carcere, & comedebat panem semper in conspectu eius cunctis diebus vitæ suæ.*

b *Paneg. regula 5.*
c *De die iudicii &c Hist. Bart.*
d *In 4. Dan.*
e 4 *Reg. c. 25. 27. 28. 29.*

In Daniele, præter locum iam allatum, vix liberalitatis exempla habentur, agit de bestiis, quæ laniatu victitant, opes congerunt, flagitiose dilapidant, partiri in alios nesciunt? [f] Baltassar Dei & Ecclesiæ contemptor auitas opes premebat, donec Medus & Persæ diuiderent: De Cambyse, Xerxe, Dario vltimo constat aua-

Reges Danielici non sunt liberales.
f *c. 5.*

auarissimos fuisse, de miserrima Græcorum sorte, qui Persepoli captiui tenebantur Curtius, aliisque auaritia regum, qui Alexandrum secuti sunt, & rapinæ infames apud omnes historias leguntur, præsertim duorũ Antiochorum, magni, & Nobilis. Omnium criminosissime Antichristus & rapiet, & dissipabit. [g] *Dominabitur thesaurorum auri & argenti & in omnibus pretiosis Ægypti.*

g c.11.43.

Ille Maozim colet argento, & auro, & lapidibus preciosis, terram diuidet gratuito satellitibus suis, & tyrãnidis administris.

§ 2.

Regni opes in regiam venientes redire in populum debent.

Porro diuitiæ totius regni paulatim in regia æraria conduntur, inde ad proceres reuoluuntur, quare æquum est, per illos in plebẽ eadem deriuari, & refundi. Quapropter Gregorius Nazianzenus imperio Christiano proprium esse docet, miserere & largiri. Si autem omnium est, esse beneficum: Deum imitari, quanto magis præstare hoc illi debent, qui ad Deum proxime accedunt. Deum antecedunt veritas & misericordia, vt terrestribus diis, Dei vicariis anteambulones suo facto Dominus omnium præstituat, atque hoc ideo vt aulæ peccata redimantur, nam vt ignem aqua ita Eleemosina exstingit peccatum. Gubernatoribus nauium similes sunt palatini, qui seruant nauem, & epibatas, & pariter seruantur, vt [h] Clemens Alexandrinus exponit. Dabunt facilius recepturi; qui dat sine spe facile eum pœnitet. [i] Origenes. [k] Præcipuus autem Dei cultus est liberalitas, quæ tanta est, quantam prompta voluntas esse voluit, nõ quantum facultas permisit. Medici corporis ad certum tempus vitam incertam promittunt, pauperes sunt medici spiritales manus eorum pharmacum est non modo contra morbos animorum, sed contra mortem æternam: claudi sunt, mutili, cœci, sed in cœlum præeunt, certo tramite deducunt, & nostros thesauros in cœlum edendo, & biben-

Eleemosyna exstinguit peccatum

h *l.2.strõ.*
i *Luc.12. Rom.*
k *Naz. orat.16.*

bibendo deportant, quo frustra nituntur diuites sine pauperum glorioso comitatu. Deus est pauperum pater, Judex diuitum, vis propitium patrem? cole filios. [l] *Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: ita fiet, vt nec à te auertatur facies Domini.* [m] *Per misericordiam & fidem purgantur peccata.*

l Tob. 4. 7. m Pro. 15. 17.

Honorandi pauperes.

Si pauperes habes pro fratribus sperabis & illum patrem. Si pauperes dedignaris, filios Dei spernis, hæreditate filiorum excluderis: nam arrogantia, & tenacitate negasti fratres esse: exules despexisti, non sedebis cum regnantibus. Reges & sacerdotes vngi iussit Dominus, vt largitatem, quæ oleo significatur, illis commendet. Magna est Dei sapientia, potentia, at super omnia opera eius misericordia, ille titulus cæteris præeminet, mũdus enim sola misericordia seruatur. Dabis pauperi, & honorabis, natura pares sunt, natura fecit omnes pariter diuites, pauperem adorare iubet [n] S. Bernardus, licet leprosus sit, & æger.

n Serm. 3. de com. Dei

§ 3.

Liberalitas indicium est prædestinationis.

Indicium aliquod æternæ prædestinationis est liberalitas, damnationis durities, & immisericordia. Hoc Criterion, de se nobiles, & proceres faciant: In pauperibus, & mediocris fortunæ hominibus minus elucet, nisi in animi quadã teneritudine, quæ sæpe fallit, in opulentis signum est euidens, cum sine vana gloria, sine spe retributionis, læto & miti affectu pecuniam, quæ multis, quasi altera anima est in Christi pauperes effundunt. Supremo mundi die, cum sententia æternitatis pronunciabitur, discrimen inter oues, & hœdos signabit liberalitas & auaritia. Illi dederunt, hi retinuerunt. Si vir opulentus de sua sorte in futurum anxius est, an ad ouile Christi, an ad dæmonis hœdilia pertineat. Quærat hanc in operibus suis signaturam. Dei iam sententiam iudicis audiuit. Expendat an det liberaliter? Nam vt de magno censu particulam exiguam egenis aspergat, quæ potius auaritiæ sit

¶ 5.

Hinc oritur obligatio, qua diuites obstringuntur ad largiendam eleemosynam. Quin & mediocres, & aliquando pauperes: nec enim viduæ pauperis minutum reiicitur. Errant, qui putant se nulla lege teneri. Justum est dare vt Neocæsariensis ait. Nazianzenus paterna bona pauperes poscere, non tua affirmat, non sunt tecum nata, nudus in mundum venisti, accepisti, vt lucreris. Noli thesauros recondere, vt perennem vitam amittas. Mandatum Dei vis audire. [q] *Non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum.* [r] *Idcirco ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra.* *Præceptum eleemosynæ.* q Deut. 15.7. r V.11.

Salomon peccare asserit, *qui non dat pauperi.* [s] *Qui despicit proximum suum, peccat.* s Prou. 14.21.

Etiam inimico. [t] *Si esurierit inimicus tuus ciba illum, si sitierit da ei aquam bibere.* Isaias clamat. [u] *Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuam: cum videris nudum operi eum & carnem tuam ne despexeris.* Christus ipse minatur, [x] *Quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* t Pro. 25.21. u c. 58.7. x Matth. 25.40.

Hæc est nostra religio, vt Jacobus pronunciat. [y] *Religio munda & immaculata apud Deum, & patrē hac est: visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, &c.* y c. 1.27.

Præceptum porro est graue, & quod ad peccatum mortale obliget: nam diues epulo damnatus est, quia Lazaro manum clausit, nec digitum eius deinde ab Abrahamo impetrauit, quo flammantem linguam refrigeraret. Deinde iudex pronunciat, & iubet ire in ignem æternum, quia eleemosynas non dederint.

¶ 6.

Quæ vero & quanta largiar? Superflua? nam superflua recondere eius est, qui caritatem non habet: quod enim tibi superest, cur non dares egenti.

Porro superflua sunt, vel naturæ sustentandæ, vel perso- *Superflua danda.*

personæ dignitati non necessaria, vt S. [z] Thomas [a] alij, & [b] Bellarminus. Natura paucissimis contenta est, verum non est restringenda ad infimum, sed vt commode viuatur, familia alatur, morali enim ratione, & iudicio viri boni hæc æstimanda sunt, plus requirit personæ dignitas siue status: si nobilis est, si in magistratu, si comes, si princeps, sumptus faciet tantos quantos res ipsius feret, & dignitas postulat: non quantos illi, qui excedunt, non enim capienda sunt exempla à vitiosis.

z 2.2.q. 66.a.7. & q.87.a.q. q.118.a.4
a *Theol. in 4 sent. dist.* 15.
b *L.*3.*de bon.oper. c.*7.

Statuendum itaq; primum est. In extrema necessitate aliorum dandum esse ex illis, quæ & personæ dignitati, & naturæ communiter necessaria sunt: nam eo casu sunt omnia communia: & egens ius habet accipiendi.

Deinde cui desunt naturæ necessaria, ita vt in graui sit necessitate, illi danda sunt illa, quæ dignitati, non naturæ necessaria. pluris est enim vita, sanitasque proximi, quam status proprius & splendor. Quare cum annonæ caritas est, pauperes radicibus, pane ex variis seminibus confecto, corticibus cõtusis viuere coguntur, ita vt nec sani, nec ægri habeant, quo naturam tueantur, vnde pestilentia, & varia morborum genera nascuntur, proceres, & opulenti tenentur sumptus domesticos minuere, pauperibus succurrere: Hoc si non faciunt, non est illis caritas, proximi, nec Dei, in quibus autem caritas non est, sedem Satanas posuit. Succurrendum dixi, vel mutuum dando, vel donando, nam mutuum gratuitum etiam est eleemosyna. Quare improbe faciunt, qui ea tempora captant, vt carius omnia distrahant, vilius emant.

§ 7.

Hanc quidem doctrinam in controuersiam non vocant, multi tamen opere non sequuntur, causasq; prætendunt in speciem graues.

Nihil

Nihil sibi esse superflui contendunt, etsi forte naturæ non tamen personæ, idq; tribus ex capitibus demonstrare conantur. Primum: Futuros euentus incertos esse, sterilitatis annonæ, incendiorum, belli, morborum, filios educandos, filias elocandas: non igitur iam esse superflua quorum vsus futurus sit necessarius, reponenda igitur, non donanda. *Reponenda in futurũ.*

Alterum caput ex ipso statu, & conditione viuendi sumitur: Nam personæ dignitas variam amplitudinem capit: domus, vestitus, familia, equi, supellex, mensa, cœtera in magna varietate sunt. Plerique vero sibi ita indulgent, vt sumptus se minores facere existiment, quam opus sit pro dignitate, atque ea de causa sibi alios proponunt in eodem genere maximos & æquum censent, non minus, quam alij, absumere. In palatio duo sunt comites, ad vnum redit annuus census denûm millium, ad alterum sexagenûm millium: ditior suæ dignitati censum imparem iudicat, totum intra anni spacium absumit: nam nondum attigit opes comitis Palatini, Flandri, aut Tyrolensis, tam autem se, quam illos comites iudicat. Ille vero cui res angustior, nihil sibi superesse credit, nisi ad sexaginta millia peruenerit, quo alter comes iam præuenit, atque ille se ratione ab eleemosynis excusat: vt cui desint quinquaginta millia annui census ad vitam pro splendore generis, & dignitate degendam. *Splendor vitæ.*

Tertium caput est, dignitatis & honoris augmentum, tum in eodem statu, tum in mutatione, Etsi enim iam nobili sufficiant in annum duo millia, futuro tamen Baroni pluribus opus esse, atque ita nihil esse superfluum, nam ad dignitatem familiæ, & honoris incrementum seruari. Nonnulli vero sunt, qui & quamplurimum reponere, & sumptuose viuere, & statum augere contendunt, quin in opibus maximis beneficentiam egentibus exhibere nequeunt. *Augmentũ status.*

¶ 8.

Locum dare his tergiuersationibus haud facile oportet, reponere in futurum prouidentis est, & suadet sapiens exemplo formicæ. Nec tamen contrahenda manus, nec permittendum, vt, dum in futuros vsus, thesauros condimus, in conspectu nostro esuriat, & nudus algeat in paupere Christus. neque ad omnes casus, qui innumeri esse possunt, reseruandæ opes sunt; sed ad ea, quæ euentura pene certo noscuntur, certe solent, quique antecedentem curam requirant. Nam de omnibus esse sollicitum hominis est sine causa sese excrucianti, [c] & Dominus nos vetat esse sollicitos de crastino. Cui enim rei opportuna erit cogitatio crastina, hodierna est intēpestiua, [d] quin & stultus iudicatur diues, qui in multos annos triticum reponebat, eadem enim nocte ablata est anima diuiti. Et ne leue dictum existimemus generali sententia Eucliones omnes percellit Dominus. [e] *Sic est omnis, qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues.* Hanc etiam auaritiæ partem regibus Deus prohibuit. [f] *non habebit vxores plurimas, quæ alliciant animum eius, neq; argenti & auri immensa pondera.* nam etsi reges pro Republic. & ærario congerere debeant opes, vt fecit Dauid, qui immensos thesauros reliquit, sed pro templo ædificando, & Salomon auxit, non tamen in suos priuatos vsus, nisi postquam deprauatus à mulieribus populum tributis oppressit, & grauissimum iugum posuit super filios Israël. Dauid ita opes congessit, vt simul in Deum esset diues. [g] *Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem.* [h] Inclytus erat Job, & possessio creuit in terra, magnus inter omnes orientales, regum amicus, sed erat diues in Deum. Ipsum iureiurando affirmantem audiamus, & credamus. nam ista dicendo, labiis non peccauit Deo teste. [i] *Si*, inquit, *negaui quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ exspectare feci. Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea: (Quia*

Non multa reponenda.

c Matth. 6

d Luc. 12.

e Luc. 12. 21.

f Deut. c. 17. 17.

g Ps. 40. 1

h Iob. c 1. 3

i c. 31. 16. & sq v q; ad 26.

ab

ab infantia mea creuit mecum miseratio: & de vtero matris meæ egressa est mecum, si despexi pereuntem, eo quod non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus est. Si leuaui super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta superiorem: Humerus meus à iunctura sua cadat, & brachium meum cum suis oßibus confringatur, semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui. Si putaui aurum robur meum, & obrizo dixi: fiducia mea. Si lætatus sum super multis diuitiis meis, & quia plurimũ reperit manus mea. Abraham quoq; in magnis opibus liberalissimus fuit, consuetudinem eius Scriptura ad exemplum nobis proponit. Angelos, quos peregrinos arbitrabatur quam amice inuidat? cum eos vidit, [k] cucurrit in occursum eorum, ad- k Genes.
orat in terram. An vero, vt lucelli aliquid à peregrinis 18.2.
extorqueat, imo vt Deo veneretur. [l] *Et dicit Domine* l c.18.3.
si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum. Quæ 4.5.
deinde sollicitudo? mandat Saræ. [m] *accelera, inquit,* m c.18.
tria sata similæ commisce: ipse vero ad armentum cucurrit, at- 6.7.
tulit vitulum tenerrimum, deditq; puero, qui festinauit, coxitq; eum, Itaque magnates qui Abrahæ exemplo diuitias augent, opera quoque misericordiæ eius exemplo faciant. Causa vero congregandi in immensum opes non est sacris viris, quibus Canones necessitatem erogandi imponunt, Clericus, *aliena rapit. qui vltra necessitatem sibi seruat.* [n] *Et Isaac presbyter: Si habes quid vltra necessita-* n c.8.
tem tuam diurnam, pauperibus illud eroga, & eris cum securitate. offer orationes tuas id est loquere cum Deo, sicut filius cum patre suo. Nihil facit ita appropinquare Deo sicut eleemosyna: nihil facit ita mentis tranquillitatẽ, sicut paupertas, quæ voluntarie sustinetur.

§ 9.

Quod ad sumptus quotidianos attinet, omnibus ita temperãdi sunt vt supersit quod in pauperes erogetur. Nam eorum debitor est diues. In rationib9 eorum primum locum eleemosyna occupat. Minuendi sunt ap-

Frugalitas fons eleemosynæ. paratus, vestium decor, si aliter liberalitas exerceri non potest. Chrysostomus patriarchalis domus splendorem imminuit, & impensas præcidit ad solatia pauperũ, succurrere calamitosis, fouere ægros, melius iudicabat, quam dapibus onerari mensam, parietes fulgere. illa œconomia puteus inexhaustus, in quem semper aqua noua succedit exhaustæ. Est illa ditissima frugalitas, quæ æquatur expensis nunquam deficientibus, quæ expenduntur ad ea, quæ oportet, vt quantum oportet. Sunt autem diuites pauperum œconomi, rerum suarum quidem Domini, sed cum recta ratione ex Dei lege expendendarum: Dei autem norma est, ne auertas faciem à paupere. Mediocres minus, diuites plus dare oportet, nemo apparere debet vacuus. [n] Apostolus ipse miratur Macedones, *quorum altissima paupertas abundauit in diuitias simplicitatis eorum: supra virtutem voluntarii fuerunt: Fiat diuitum abundantia inopiæ supplementum, vt fiat æqualitas.* Dent proceres proportione opum, [o] *vt benedictionem, non vt auaritiam*, nam quod in manu fabri est liberalitas, in manu viri nobilis est tenacitas. [p] *Qui parce seminat: parce & metet*, qui nihil seminat, nihil metet. *qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.* Diues si de granariis non aliter seminat, quam pauperes de cumeris in maledictione seminat. Non constringo diuitum & nobilium liberalitatem, sed hortor in commonitione Dei ad liberalitatem. Diues es, imperium Domini habes, ne pauperi necessaria deesse sinas: huc rationes confecta, non aliter licet expendere: si dilapidas, Dei ordinationi illudis. [q] Audi Basilium; *Tu autem quem debueras ostendere beneficentiæ fructum, illum tibi ipsi corgregas? nam benefacti gratiæ in dantes reuertuntur.* [r] Chrysostomus te non minus rerum tuarum dispensatorem, quam illum, qui est Ecclesiæ œconomus, asserit. [s] ille, qui verba nostra quolibet volantia ad normam legis exigit, vt de omni verbo otioso reddant rationem homines, non magis postulabit, vt opes, quas diuiti

n 2. Corinth. 8. 3. Ibidem v. 14.

o c. 9. 5.

p Ibidem v. 6.

q In illud destruam horrea mea.

r Hom. 34 ad Antioch.

s Gregorius 3. parte pasto. a. 1 monet.

diuiti dedit, & ad alimenta filiorum suorum commisit, non otiose expendant, de omni obolo otioso, quem expenderunt homines, reddent rationem Deo. At mea sunt: vtar vt volo: Quid mihi diuitiæ si non conceditur vti? plane tua sunt, si homines spectes: sunt tamen Dei, cuius & ipse es, quicquid es. Vtere porro vt vis, sed opus est, vt bene velis. vt lingua, vt manu, ita diuitiis non abutendum. [t] Leo Magnus modum exponit: *Etiam terrena & corporea facultates ex Dei largitate proueniunt, vt merito rationem earum quæsiturus sit, quæ non magis possidenda, quam dispensanda commisit.* Ab œconomo rationem exigis, & ad Denarium calculi concordare debēt, rationem seueram cælestis paterfamilias petet, qui fraudem ignorare non potest, & factam suis filiis vlciscitur, & ne factam dubites, [u] lege Bernhardum. *Nostrum est, pauperes clamant, quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expenditis.*

Eleemosyna necessaria.

t *Serm. 5. de coll.*

u *Epist. 42. ad Henricum.*

§ 10.

Qua ex re apparet causa cur tam pauci diuites & magnates in vitam æternam perueniant, quia opibus, quas ad coronam acceperunt, ad perditionem vtuntur. Diuitum illiberalium vita in quarta bestia, quæ deuorabit vniuersam terram effigiatur, omnia comminuit, comedit, & reliqua pedibus conculcat. rapit omnia, statui suo, & quam Christo præfert nobilitati & dignitati, impendit dona Dei, bona pauperum. Status ille quadam mediocritate contentus est, si vestium luxus, si cōuiuiorum apparatus, si spectacula, venationes, res auferunt, non sunt statui necessaria, sed inferni incendia. Quicquid ad luxuriam, ad ebrietatem, ad superbiam expenditur, non pertinet ad decorum, & personæ dignitatem, sed ad bestiam Danielis, omnia conculcantem. Quod vero de incremēto status, & augēdis honoribus obiicitur: nō veto: hoc totū moneo, feliciorem esse, qui effusa in egenos largitione minuit dignitatem in terra, auget in cœlo, quam qui ambitioni suæ

Ratio status non excusat.

ni suæ pauperes Christi postponit, arsurus in contumelia, in conspectu Angelorum, & pauperum, quos contempsit. Auge plane dignitatem tuam, ad titulos maiores aspira, ad regnum ipsum conscende, pauperes interea foue, dabit Deus plura bene vtenti præsentibus. nam præstat in sudore cum Apostolo, & labore manuum viuere, & habere vt det necessitatē patienti, quam absq; Eleemosyna coram Deo comparere. Titulorum congerie ridendis, male ascensuris vetus illud occinam. *Viuite cōtenti casulis & collibus istis O pueri, Marsus dicebat & Hernicus olim, Vestinusq; senex, panem quæramus aratro.* Quod si igitur vel metus venturæ inopiæ, vel splendor familiæ atque crescendi studium posset à liberalitate exercenda liberare, pleriq; nobilium & diuitum, quorum sunt ista studia ardentissima, excusarentur. At iudicio supremo, qui ad dextram sunt, omnes de largitate laudantur, & coronantur, qui ad sinistram propter auaritiam damnantur, si facultas alicui defuit, rata est in conscientiarum examinatione voluntas. Est enim & sua pauperi liberalitas, in illo est magnum, vtrique fortunæ ferendæ par, quin si comparentur Eleemosynæ diuitum & pauperum, præponderabunt, quæ de victu quotidiano dantur illis, quæ de abundantia veniunt. Tenues damna sua sentiunt, diuites vix nouerunt. Insigne inter diuitem & pauperem certamen à Græcis scriptoribus narratur, in quo tamen palmam pauper tulit. Proscholus homo tenui fortuna saccum, in quo ducenti solidi, inuenerat, professus indicium, Domino diuiti reddidit. Ille gratus partem inuentori offert, & merito, quod non cælasset. Proscholus recusat maiore animo, quam reddiderat, nolle se dicebat propter iustitiam munera accipere. & laudandus tamen diues, noluit ille recipere, totum, inquit, retineat, nego me amisisse, scio tamen neminem vendicare posse, nec amisisse dicendus erat, qui tam probis manibus dimiserat.

Proscholus iustus.

§ II.

II.

Liberalitas quædã est in pauperes, vera illa, & lege DEI imperata diuitibus, maior sæpe est in diuites & bene meritos, aut qui tales videntur. vtraque in Constantino, pauperum filios ex horreis publicis ali iussit, ne aut fame, aut ab inmitibus parentibus necarentur. Sanctum hoc regiæ magnificentiæ exemplum. Quo deinde in plures beneficentia imperatoria deriuaretur, plures in palatio dignitatum gradus, officia & magistratus instituit, quod anceps alij tanquam munificentiæ eximiæ opus laudarunt: aliis visa est noxia profusio, auctis enim aulæ impensis, etiam vectigalium acerbior, & exactionum regidior conquisitio sequi solet. Augere omnino procerum & diuitum opes possunt reges, non tamen ex Reipublicæ visceribus, nec permittere; at exinanitis prouinciis, immensas, cruentasq; pauci opes accumulent. Aurum enim conquirendum est, vt inopia hominum leuetur, [x] quod Joannes Tertius Lusitaniæ Rex sedulo faciebat. Nam quondam magna est liberalitas, & præcipue magnatum, non accipere. Diuitem saluum fore Chrysostomus promittit, si loco pauperis steterit, si abstineat, & tribuat. Cyrus amicos suos thesauros dicebat, Ptolemæus melius ditare, quam ditescere, sed tamen amicos illi vt plurimum de pauperum collatione ditabant. Magnatibus iniustè congerentibus thesauros, seuerissimas leges scripsit, [z] vt Diodorus recenset. Andronicus Comnenus bonis prouincialium tanquam sacrilegio abstinere iubebat. Multum ille aberat à fraude Dionysij, qui amicos plenos euacuabat, vacuos abiiciebat. Jam quidam iniusti hæredes dici gaudent. Et beatos iudicant, quorum patres in inferno sepulti sunt. Has igitur opes, si regum profusio afferant, viri fortis & iusti est, non accipere: Potius suadendum vt pauperi donet, hæc est enim caritas. Magnificentia erga diuites sæpe est vanitas, sæpe datur indignis

x *Osor l. 1. de reb. Eman.*

Non facile accipiendum.

z *l. 17.*

dignis cum iniuria pauperum, & accipientium exitio, dum in malo confirmantur. Quo quidem in genere liberalitas vera Christianorum ab improba gentium magnificentia distinguitur. illi exercitum seruorum, substructionibus insanis, vestitu, aurigatione, muneribus gladiatorum patrimonia dilapidabant, Christianorum largitio struendis, ornandisve templis, Xenodochiis Prochodochiis, pauperum misericordia commendatur. Sane non raro obest illis, qui vtcunq; se alunt, opum repentina largitio. S. Antoninus dum iter ageret super casam quandam vidit sedentes angelos, iussit inquiri, qui inhabitarent, responsum : viduam, quæ cum tribus filiabus virginibus labore vitam toleraret, pietatem Angelis probatam larga Eleemosyna honorandam duxit. Postliminio rediens super eadem casa vidit Dæmones salientes, explorataque causa, intellexit, mulierculas illas ad ornamenta, & superbiam vsas Eleemosyna. Increpitas igitur ad pristinam virtutem hortatus est. Caute igitur largiendum non egentibus, ne virtutem dissoluant opum blandimēta, in eos, qui egestate premuntur semper bene collocantur beneficia. In redimendos captiuos vt faciebat Damasceni pater, qui suis opibus & redimebat à barbaris, & liberos sustentabat. In propriam familiam maxime laudabilis est liberalitas, ad disciplinam & fidelitatem ea pertinet. Laudanda & illa, quæ toti prouinciæ impenditur, cum pontes sternuntur, viæ planantur, fontes ducuntur, bestiæ noxiæ fugantur, omnibus illa, sed maxime pauperibus prodesse solent.

Largitiones & dilapidationes.

§ 12.

Modus liberalitatis, anteuertere rogantes.

Anteuertere verecundiam petentium laudabile est. Notum est etiam pueris factum Nicolai Myrensis Episcopi, adeo probatum & amatum, vt etiam pueris occulta munuscula tanquam auctore Nicolao den-

dentur. Fuit & inter Philosophos quoddam specimen. Ctesibium ægrum & pauperem visitabat Arcesilaus, & clam puluino sacculum subiecit, quo inuento Ctesibius; *ludus hic Arcesilai est*, dicebat. Voluit amico dare & sine probro, sine pudore accipientis. quod faciendum esse, etiam monet [a] Isidorus. Hanc perfectam esse misericordiam definit [b] Augustinus: *Perfecta misericordia est, vt ante occurratur esurientibus, quam roget mendicus.* Non est perfecta misericordia, quæ precibus extorquetur. Benigna etiam liberalitas, nec iniuria offenditur, quo minus aperta sit indigenti. S. Germanus asinum furato, deinde reddenti togam dedit, & maleficium beneficio pensauit. Martinus Abbas furem olerum, qui discedere diuinitus prohibebatur, dimisit: monitum ne mala arte opes quæreret. Nam reuera eiusdem caritatis, & dare miseris, & indulgere, si egestas ad furtum impulit. Furati enim sunt, vt esurientem implerent animam. Liberalitatis etiam augetur decus, si sanus, & cum spes longæ vitæ est expendas. Lucia matrem Eutychiam orabat, vt sana pauperes subleuaret, ne inuita dedisse videretur, nam quid magni est dare, quod deserendum est: Et tamen auari ne morientes quidam solent esse liberales, seuero Dei iudicio, non enim digni sunt, qui orantes, & cœlum flagitantes, habeant hæredes, sed ridentes & litigantes, etiam dira imprecantes defuncto, & in tartaro positos manes incessentes.

a *Epist.* 214. *l.* 2.
b *l.* 50. *hom.* 39. & *hom.* 47.
Det qui retinere potest.

§ 13.

Ingentium præmiorum promissionem liberalitas habet à Deo, [d] *perfectos enim facit, imitando perfectum Christum, quem misericordia cœlo deduxit, vt hominem cœlo induceret, ad quod omnes inuitat magnitudine præmii,* quos obstrinxit seueritate præcepti. [e] Pauperi non dedisse, tulisse, inquit, Fulgentius. Naturæ consentaneum est, vt rerum sit societas, quibus est humanitatis.

d *Amb.* *l.* 1. *c.* 11. *offic.*
e *Epist.* 2.

tatis. Si autem in ignem mittetur, qui non dedit sua, quid qui rapis aliena? [f] quod Augustinus valde vrget. Præmium igitur primum extinxisse peccatum, euasisse ignem, alterum est regnum, variaq; regnaturis beneficia. Omnis homo eripiendus est ab incommodis, [g] vt Hermes hortatur, quo & ereptores ipsos liberet magnus redemptor Deus. Quare cum pietate & misericordia simul humanam naturam exuisse illos cōstat, & supra humanū modū potenter torquendos: quos contra [h] Nazianzenus disputat. Crudelissimi diuitū negabant, se pauperibus debere succurrere, ꝙ Deus illos miseros voluerit, & cum posset, nō dederit: se nec opulentiores Deo, nec mitiores esse. Verum nō dedit illis Deus, vt diues daret, dedit diuiti vt per illum daret pauperi, & ne periret pauper, & grauius periret diues. Non dat pecuniam filio pater, mandat tamen œconomo, vt necessaria suppeditet, & comiter tanquam minori Domino, & largiter tanquam nobili, cui si maligne, auareque ministret, si fame, siti, nuditate vexet, etsi filius nō pereat, sui tamen sanguinis incommoda supplicio procuratoris ira patris vindicabit. Magna fuit Alphonsi regis Aragonum in omnes Christianos tanquam fidei domesticos liberalitas, nec vllius vnquam maior gloria, non quæsita, sed oblata. Maior etiam Othonis Bambergensis Episcopi, qui accensa annona pauperes inuisebat, & largiter donabat, munificentiam ornabat humanitate, & blando alloquio. Par Placillæ Augustæ in cura pauperum. Syluester Pontifex nomina pauperum suo albo inscripta gerebat, ne quempiam per obliuionem negligi contingeret, multo gloriosior illis, quos noctes & dies tabulæ debitorum, & libri censuum exercent, atque ita exasperant, vt omnia crudeliter reposcant. Paulus Primus, & Leo Tertius carceres obibant, æs alienum dissoluebant. Alexander se diuitem fuisse Episcopum, pauperem Cardinalem, Pontificem Mendicum dicebat. Gregorius Tertius tanto amore, & miseratione mise-

f *Serm. 12. de verb. Domini.*

g *l. 3 c. 10.*

h *Orat. 16.*

Deus dedit diuiti, vt daret pauperi.

Regiæ liberalitatis exempla.

misericors complectebatur, quasi eos ipse genuisset, verus pastor Ecclesiæ,& filiorũ Dei pater. Ludouicus Galliæ rex in Asiam vsq; Eleemosynas mittebat. Henricus Con. Salii filius nuptiis scurras & histriones repulit, pauperes inuitauit. Crodegildis Franciæ regina etiam manu & labore pauperibus ministrauit. Sordidis & miseris Carolus Nauarræ rex etiam æger seruiuit magno cœlis spectaculo, in Alphonso rege Aragonum miraculo quoque probatum. Eucharistia morientium viaticum ad fœminæ inopis casam deferebatur, ille vt erat obuius, pompam comitatus est, atque, vt regio munere ægram solaretur, iaspidem in manum eius dissimulanter inserit, occultam liberalitatem Deus in publicum eduxit. Fœminam morbo, quo moritura erat, liberauit. Tribunus iussus à Cosroë Persarum restitutæ sanitatis præmium petere, captiuos sibi donari petiit, dati sunt tria illorum millia, quibus comitatus, gloriosus ad suos rediit. [i] Candidus Sergiopolitanus acceptis à Cosroë ducentis aureis captiuorum duo millia redemit. Stephanum Vngariæ regem à liberalitate iniuria non impediuit. Cum enim noctu egrediens Eleemosynam faceret, à cupidis, & comprimentibus lacerata eius barba est.

i *Proco. l.2.bell. Pers.*

§ 14.

Vnus est hic infirmitati humanæ scopulus, ne ita donent, vt egeant ipsi, verentur minuere, at vero vnica est augendi ratio, succurrere pauperibus. [k] Chrysostomus quæstuosissimam artem vocat, Salomon ipsi promittit Dei spiritum. [l] *Qui dat pauperi non indigebit.* In cœlo redduntur omnia centeno fœnore, vt se accepisse scribit Synesio Euagrius. Oswaldo regi discum argenteum frangenti non modo vita æterna data est, & manet gloriosa resurrectio, qua mortale corpus induet incorruptionem, sed manus quoque eius mansit incorrupta. Non errauit Tiberius cum vxori dixit, nihil defore sibi, si pauperes curaret. Gregorio Secundo Pon-

k *Hom.33. ad Antioch.*

l *Prou.28. 27.*

do Pontifici Deus inter expendendum Eleemosynas multiplicauit. Plucherus episcopus Raceburgensis granarium quod euacuaret in sinus pauperum, plenũ inuenit. Charilepho omnia donanti thesaurum Deus ostendit, quem ille mox in pauperes expendit, quod etiam Rodino pauperum sepulchra curanti contigit. Piastum liberalitas ad regnum euexit. Cum Brigitta equos egentibus dedisset, mox nouos ipsa accepit. Non deerit viro liberali pecunia modo ne vir desit pecuniæ. Modo ne gloria de opere bono quæratur, aut facti pœniteat, quemadmodum de infelici donatore narrat Cedrenus, qui quos ægre dederat triginta libras ab amico recepit, & exiens è templo corruit mortuus. Et obseruatum est plerumque diuites, nobiles, canonicos illiberales derepente mori: Tum cum maxime res suas in tuto locatas arbitrantur, vt non de vno aliquo sed de plerisq; Christus locutus esse videatur, cum dixit, [m] *stulte, hac nocte animum tuam repetunt à se; quæ autem parasti, cuius erunt.*

m *Luc.* c.12.20.

Cap. LIII.

Iustitiæ & æquitatis in aula tutela, & in senatu præsidium.

§ 1.

Iustitia necessaria regnis.

LVx altera mundi est iustitia, vbi illa non est, nec respublica est nec populus. Fons est paradisi sine quo arescere terram necesse est. Tenenda in regno est sine illa imperia sunt magna latrocinia. [a] *Odibilis* inquit, Salomon, *coram Deo est, & hominibus superbia: & execrabilis omnis iniquitas gentium. Regnum à gente in gentem trãsfertur propter iniustitias, & iniurias, & cõtumelias, & diuersos dolos.* Si per omnes historias eatur nulla nõ doce-

a *Eccli.*10. 7.8.

bit

bit cum iustitia cecidit, perire regna: nec tamen exemplo totius mundi mouentur, vt iusti agant: conquirunt opes, & quæ nulli bono fuerunt, sibi fore felices existimant. Justitiæ præcepta breuia sunt, & dilucida. Honeste viuere, neminem lædere, suum cuique tribuere: Justitiæ tutela in palatio debet esse: nam propter iustitiam lecti sunt, aut nascuntur reges. Regia est arx æquitatis, in qua si Themis opprimitur nullo loco consistere, semel pulsa permittetur. Hæc est arbor fortissima & pulcherrima, sub cuius ramis omnes gentes requiescunt, quam vidit Nabuchodonosor & oblitus eius, quod esse debuit, excisus est: & in bestiam mutatus: nam rex iniquus erat vltra omnem terram. Daniel iustitiæ sibi conscius in aula vsque ad Cyri annos aliquot durauit, tyrannis & proceribus iniustis superstes inter Leones triumphans, & magno animo pronunciat. [b] *Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi, qui coram eo iustitia inuenta est in me.*

Iustitia præcepta.

Danielis iustitia.

b c.6.22.

Tistimonium habet ex hostibus capitulibus. [c] qui fatentur non inuenturos se causam contra illum *ex latere regis.* Quamobrem miraculo nobis est Danielis Iustitia, & sapientia. Justitia quidem, quod plurimis tam vastæ Monarchiæ negociis præfectus, inter ipsa primordia, quæ turbulenta atque adeo iniusta esse solent, nihil iniuste egerit. Sapientia vero, quia certo modo, ordine, testibus, omnia disposuit, vt de calumnia desperarent. Multorum innocentia conspiratione maleuolorum euertitur, à morsu Sycophantæ nulla probitas secura est. Danielem contra virus illud muniuerat integritas, & sapientia. Nec tam miror in illo viro non inuentam iniquitatem, nec vllum crimen verum, sed tam spectatā fuisse innocentiam, vt falsum intentare nec hostes infesti, vitam cum sanguine poscentes, auderent: sed desperatione probandi, accusatione desisterent. Deum imitatus

c c.6.4.

Danielis Iustitia.

e c.3.27. tatus est, de quo cecinisse socios memorat. [e] *Quia iustus es in omnibus, quæ fecisti nobis, & vniuersa opera tua vera, & viæ tuæ rectæ, & omnia iudicia tua vera.*

Qui & periisse regnum confitentur per iniustitiam.
f c.3.29. [f] *Peccauimus enim & iniquè egimus recedentes à te, & deliquimus in omnibus.*

Iniustitia pœna. Et multo expressius Daniel omnium malorum, & desolationis causam fatetur esse peccatum, & iniustitiam.
g c.9.5. [g] *Peccauimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, & recessimus: & declinauimus à mandatis tuis ac iudiciis.* Et
v.7. deinde: *Tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei, regibus nostris, & principibus nostris.*

h c.9.12. Mali magnitudinem exprimit. [h] *Et statuit sermones suos, quos locutus est super nos, & super principes nostros, qui iudicauerũt nos, vt superinduceret in nos magnum malum, quale nunquam fuit sub omni cœlo, secundum quod factum est in Ierusalem.*

Primum opus publicum de Daniele legimus iustitiæ vindicias: & iniustitiæ pœnas tandem venisse libi-
i c.13.52. 53. dinoso calumniatori denunciat. [i] *Inueterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ operabaris prius.*

¶ 2.

Iniustitia pœna tota prophetia Danielis. Finis Danielicæ prophetiæ est diuinæ prouidentiæ in mundi gubernatione accuratam rationem ostendere, iniquitatis vindicem. quæ peccata peccatis punit, & iniustitiam alia iniustitia obruit. Joacimus rex iniustus, captiuus ducitur, occisus abiicitur. Jechonias multos annos in carcere detinetur, Sedeciæ in conspectu occisis filiis eruuntur oculi, principes horum regum pleriq; trucidati, alij in seruitutem abducti. Hæc iniquitas Hierosolymorum. Iniustior tamen Chaldæus horum vltor, verum iniustitiam ille quoque luit ad bestias damnatus, & Baltasar derepente occisus
k Isa.13. 17.18. cum tota aula. Crudelissimo hosti dati sunt in prædam. [k] *Suscitabo super eos Medos, qui argentum non quærant,*

rant, nec aurum velint, sed sagittis paruulos interficient, lactantibus vteris non miserebuntur, & super filios non parcet oculus eorum. Diuisum regnum Baltasaris [l] datum est Medis & Persis [m] Jeremias quoque eos excitat. Et Esaias hortatur, [n] *Ascende Ælam, obside Mede.* Nullius gẽtis grauius est punita iniustitia, quã Babylonis, occisi omnes proceres, qui iniusti, & munerũ captatores. Vix Isaiæ verba suppetunt, quibus calamitatem exprimat. [o] *Vlulate,* inquit, *quia dies Domini prope est.* Iniuste dominãtur & opprimunt, opes rapiunt, & clamat Dominus: *vastitas à Domino venit.* Hinc torsiones, vt parturiẽtis, *facies combusta, vultus eorum.* Et rarum habitatorem fore prædicit. [p] *Preciosior erit vir auro, & homo mundo obrizo.* [q] Subuertit Dominus *Babylonem sicut Sodomam & Gomorrham.* Nam qui non pepercere paruulis, quomodo parcerent hostibus armatis? itaq; cum dicit Daniel occisum Baltassarem, de tota quoq; aula accipiendũ est. Hoc est n. ab Isaia prædictum. [r] *Omnis, qui inuentus fuerit, occidetur: & omnis, qui superuenerit, cadet in gladio. Infantes eorum allidentur in oculis eorum: diripientur domus eorum, & vxores eorum violabuntur.* Hæc facta esse propter iniustitiam docet [s] Isaias. Nam Israeli dabat *requiem, à labore, concussione, seruitute dura.* Quid vero canet. [t] *Sumes,* inquit, *parabolam istam contra regem Babylonis, & dices: quomodo cessauit exactor, quieuit tributum? contriuit Dominus baculum impiorum, virgam Dominantium, cædentem populos in indignatione, plaga insanabili, subiiciẽtem in furore gentes, persequentem crudeliter.* Gauisa est terra, & abietes, & cedri Libani sunt lætatæ. hoc est nobiles, & magnates, & dicunt: *Ex quo dormisti non est, qui succidat nos.* Quin inferi quoq;, & damnati reges gentium venienti ad supplicia insultant, & causam tormẽtorum potentissimorum reddunt. [x] *Nunquid iste est vir, qui conturbauit terram, qui concussit regna, qui posuit orbẽ desertum, & vrbes eius destruxit, vinctus eius nõ aperuit carcerem? omnes reges gentium vniuersi dormierunt in gloria, vir in domo sua. Tu autẽ proiectus es de sepulchro tuo, quasi stirps inutilis pollutus,*

l c.5.28.
m 25.25. & 51.28.
n 21.2.
o *Isa c* 13. 6.& 7.
p & 12.
Babyloniorum pœna.
q v.19.
Pœna Babylonis.
r c.13.15.16.
s c 14.3.
t *Isai.c.* 4 5.6.
Iniustitia Chaldaa.
V.8.
x c.14.v. 16 17.18. 19.29.

tus, & obuolutus cum his, qui interfecti sunt gladio, & descenderunt *ad fundamenta laci, quasi cadauer* putridum. Non habetis consortium *neq; cum eis in sepultura: tu enim* terram *tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti: non vocabitur in æternum semen pessimorum.* nec lenius posteris

y V.21. fatum. [y] *Præparate filios eius occisioni in iniquitate patrum suorum: non cõsurgent, nec hæreditabunt terram, neq; implebunt faciem orbis ciuitatum.*

Longum esset Persarum, & Medorum iniustitiam referre mutuas lanienas, donec à Romanis, Parthis, Turcis subacti sunt. De Græcorum imperio iam supra dixi eos terribilis bestia comsumpsit. Quin in Romano imperio, vt maior iniustitia, ita grandiora supplicia: nam postquam belua ingluuiem farcire cœpit, Italiam, Siciliam, Hispanias, Africam, Gallias, Græciam, Asiam, deuorauit, tum vero in sua viscera dentes fixit, sociali latrocinio, Marianis & Syllanis, Pompeianis & Cęsareanis bellis sese cruentauit, accesserunt barbari Imperatores, Latium & nomen, & gentem, & linguam ipsa perdidit. Vbi vel vnus de nobilitate Quiritum? Hunni Gothi, Wandali, Longobardi formidata quondam nomina delicias Italiæ possident.

Italia barbarorum imperatorum præda.

¶ 3.

Iniusti belli auctores pereunt.

Prisci æui iniquitatibus sua quisq; tempora cõparet. An alibi quoq; Leonũ & tigrium regna latrocinentur: expendat. [z] Regna enim Leonum typo Jeremias adumbrat, & [a] Joël. Opprimit nobilitas agricolas, curia tribus, patiuntur isti à maioribus dominis, quod minoribus intulerunt, & grandioribus sua quoque manent supplicia. Iniuste parta recondũt, longas posteris opes pollicentur, & omnes ad vnum excidentur, pleriq; etiam hac in vita. Numerent belli decennalis, quo adhuc Germania atteritur capita, & tribunos, pleriq; qui arma contra leges & æquitatem, & iusiurandum sumpserunt periere, aut exiliis, & inopia premuntur: Ex illis qui sancte arma induerunt, multi auare tractarunt, & hos quoque raptis frui dominus iustus vetuit, aut prædas

z c.5.29. & c.15.9. & c.21.8. & c 30.6. & c.50.17

a c.1.16.

Iniuste administrãtes iusta bella periere.

prædas excussit, aut morte multauit. Si quis amicos spoliat, de pacato prædas agit, milite onerat innoxios, contributiones cogit, auaritiæ suæ causas publicas prętendit, consiliarios principum furti sui participes reddit, auro corruptus cum hoste colludit, bellum trahit, vt diutius imperet, argentum conquirit, si quis illis consentit, probat, defendit, dissimulat, non vetat, non punit. Si quis numos accipit, vt hæreses tueatur, iam iudicatus est. Mox aderit illa dies, qua dicetur: [b] *Iam venerunt peccata tua, quæ operabaris prius. Iudicans iudicia iniusta.* Nemo iudex, nemo præfectus, nemo cētario, tribunus aut dux, nisi iuste agat, publicam infamiam deuitat. Iniustitia est enim vitium publico malo grassans, quare in summo est odio. Quapropter de morte talium beluarum publica lætitia exoritur. Nam Deus quoque de morte Babyloniorum gaudere iubet Ecclesiam captiuitatis. [c] *Quomodo cessauit exactor?* Abies & Cedrus Libani lætiore fronde festum agebāt. Quanta gratulatione quotidie audiuntur mortes non modo hostilium ducum, & copiarum, sed militum amicorum quoq; & tribunorum, quos concussio, rapacitas, crudelitas fecit infames? eadem via ibunt, qui antecedentium vestigiis insistunt, quiq; cum debeant, non corrigunt. Iustitia igitur diligenda est: nisi enim diligatur, augetur prohibitione peccandi cupiditas. Si timor desit, de sacrilegio triumphant: furta magna in pompis ferunt. Clamat pauper & nemo audit. Commolunt facies pauperum, cum puluere terrę conterunt capita pauperum, vt [d] Isaias & [e] Amos de proceribus perituris vaticinantur.

b *Dan. c. 13. 52.*

Iniusti principis mors læta populis.

c *I. Isa. 14. 4.*

d *Isa. 3. 15.* e *c. 2. 7.*

§ 4.

Porro duplex iustitia, pariterque iniustitia in regnis cernitur. Altera cum ius ex æquo, & bono dicitur, & suum cuique redditur. Altera cū pecuniæ publicæ, & census ex fide tractatur. Priori repugnat, cum sententia venditur, aut patrocinium, & legum prætextu vis euertitur, quod frequens crimen est, & tamen grauissi-

Duplex in iustitia.

uissimum: nam æquitas ficta est duplex iniquitas. Huic se iniustitiæ semper viri magnanimi opposuerunt. Animose Caracallæ respondit Papinianus: *non tam facile parricidium excusari, quam perpetrari.* [f] Chrysostomus in aula Arcadij oppressam iustitiam, per Eudoxiæ violentiam, restituit, imperatricem aditu Ecclesiæ prohibuit, & causam Deus defendit; cum enim antistiti obsistere perseueranti satelles stricto mucrone cædem intentaret, manus ferientis obriguit, stetitque immobilis. Et quamuis tum pulsus vrbe est, postliminio tamen reductus est, & tempestate ad virgam defensæ viduæ cadauer orta procella diuertit. Iacobus etiam Nisibenorum Episcopus saxo in partes dissiliēte iudicis iniquam sententiam ostendit, monuitque impie iudicantium pœnam esse, vt in partes minutas, adeoque in puluerem redigantur. [g] quem rapiat ventus à facie terræ. Omnis iniquitas vt flamma Babyloniæ fornacis in auctores redit, vt Medi, Persæ, Babylonij subcenturiantur Danieli in locum Leonum: vt & faces, quibus vrebatur Mamas Martyr, carnifices interemerunt.

f *Surius vita Chrys.*

Chrysostomus iustitia defensor.

Iacobus Nibis episcopus.

g. *Ps. 1.*

Inter magnates vix laboriosius, & fortius quisquam iustitiam, quam Hanno Coloniensis præsul tuitus est: Ille militum primum ductor, deinde, Canonicus, tandem Archiepiscopus, & Henrici, qui Germanicus Nero habetur, institutor, cōsiliarius & rector, & cum is ad nefanda deflexisset, monitor. Diuina eius vox in discrimine audita est, *Vitam sibi eripi posse, iustitiam non posse.*

Hanno Coloniensis.

Iustitiæ iunxit clementiam. Nam per tumultum à seditiosis ciuibus obsessus, euasit intra quatriduum rediit armatus, & supplices in gratiam recepit. Plane proceres similes esse Galaziæ oportet, gemmæ nobilissimæ, quæ frigus in medio igne retinet, ita illi in feruore, & æstu negociorum, furoris & odij sine affectibus veri normam seruare debent. Alphonsus rex Aragonum, Alexander Scotiæ aliique statis diebus ipsi causas audie-

diebant. Judices in ipsos inquirebant, cauebant, ne sententiæ fructum sumptus exuperaret. Nobile enim principis officium est, à suis iniuriam repellere. Hoc regni firmamentum est, Regnum firmabis, si sit amicis libertas, si subditi non afficiantur iniuria. Nulli enim hominum iniuriæ paruæ videntur, plures æquo grauius illas habeant. Qua de causa & Artaxerxes à filio rogatus quomodo tam diu regnasset? respondit: *Iusta facien.* Quicunq; in potestate est, aboleat iniquos: Omnibus illis dicitur. [h] *Non permanebunt iniusti ante oculos tuos.* Galba iniquis mensariis præcidit manus, Castrucius ad mensam suspendit, vt instrumentum esset pœnæ ipsa sedes iniustitiæ. Antoninus Florẽtinus notum medicum excellentem magiæ conuictum occidit. Interim alij quoque iustitiam corrumpunt, qui nimium regibus tribuunt, Anaxarchus Alexandro tristi ob Cliti cædem, & mori destinanti suggessit: *Iustum esse, quicquid rex facit.* Hanc Minois laruam summæ iniquitati prætendebant, *qui sibi omnia, & in omnes licere iactabant.* Nihil vlli licet in vllum, nisi ex lege iustitiæ. Ea causa Pythagoras iustitiam definuit numerum æqualiter æqualem. At si est æqualis, quid nî sit æqualiter æqualis? æqualia enim æqualitate sunt æqualia. Vir prudens non modo æqualitatem rei postulabat, vt rem tuam tu habeas, ille suam: Verum etiam æqualitatem iuris, vt eodem iure recuperare suam pauper, quo diues valeat: hanc natura æqualitatem æqualiter posuit, quæ vbi fauore, aut potentia violatur, non est æqualitas æqualiter, sed inæqualis iniquitas.

Princeps debet iniustitiam pellere.

h Ps. 5.

Æqualitas iustitia.

§ 5.

Altera pars iustitiæ est in principis ærario, publicisque thesauris tractandis, de qua re alibi dixi: Vnicum moneo multos ex illis, minutis, sensim & securis furtis sibi opes parare, quæ omnes non furantis, sed reipubl. censeri debent. Aliud quoque

genus iniustitiæ in potentibus obseruaui, quod nobilium familiarum salus vltore cœlo euertitur. Opulenti sunt, & auari, creditoribus tarde, maligneque soluunt, labores & merces ipsi æstimant, non quod æquitas exigit, sed quod ipsis lubitum est, reddunt, it clamor cœlo, vltio in terras descendit. Si tandem persoluant, moram, & damna, & lacrymas, & preces quis reddit? Justino imperante procerum incuriis Byzantij plebes obnoxia viuebat, parum leges, parum magistratus contra potentiam valuit iniurias, creatus est vrbi præfectus, qui tenuiores tueretur, & æquale ius redderet, officio ille suo fungitur, at quidam ex magnatibus, qui fauore regis ad perniciem subditorum abutebatur, ciues iniuria afficiebat, præfecto insultabat, deinde ad conuiuium regium ferox, velut alter Aman proficiscebatur, non tulit indignitatem præfectus, ipse quoque in palatium processit, & ab Imperatoris mensa abstractum, ad supplicium produxit. Tantum erat in præfecto animi, tantum in Cæsare æquitatis.

CAP. LIV.

Caritas, amicitia, concordia, odia, inimicitiæ, discordia in aula, & administratione.

§ I.

Caritas, amicitia. VErus amor est, quo Deum super omnia, proximum sicut nos ipsi amamus. Caritas in vno solo esse potest, qui nimirũ habet inimicos, & inuitus habet, & vt amicos diligit. Amicitia nisi inter duos esse non potest, est enim mutua beneuolentia, animorumque coniunctio, ac consiliorum communicatio. Hæc mater est concordiæ, gignit enim opinionũ quoq; ac sententiarum consensionem, atque ab ipsa quoq; conseruatur. qui-

quibus repugnant odia, maleuolentia, inimicitiæ, discordiæ, dissensiones, vnde lites & rixæ palatiorum æterna mala, quæ exasperat simultas, cum plures eadem petunt, inhiantq; palmæ omnes, quæ vni soli potest contingere. Imminente supremo mundi die refrigescit caritas multorum, & abundabit iniquitas. Nec inusitatum est. Fuit illa quandoque etiam paucorum. [a] Danielis socios in ipso momento Chaldæi accusant omnes flammas suggerunt. Medi & Persæ Danielem ad Leones deposcunt. [b] Daniel tamen amicitiæ memor sociis à rege, vt constituerentur super opera Babylonis, impetrauit. [c] Susannam ab infestis amatoribus liberauit. Caritatem Danielis testantur orationes quas pro aliis fundebat. [d] *Inclina Deus meus aurem tuam, & audi, aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram, & ciuitatem, super quam inuocatum est nomen tuum: neque enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Exaudi Domine placare Domine: attende & fac: ne moreris propter temetipsum Deus meus: quia nomen tuum inuocatū est super ciuitatem & super populum tuum.* Amicus Danieli erat Nabuchodonosor. [e] *Donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen Baltassar secundum nomen Dei mei, qui habet spiritum Deorum sanctorum in semetipso: & somnium coram ipso locutus sum.*

Rara vera.

Daniel verus amicus.

a c. 3.
b c. 2. vlt.
c c. 13.
d c. 9. 18. 19.
e c. 4. 5.

Amicissimus Darius, qui eum constituere super vniuersum [f] regnū cogitabat. Qui pro eius salute laborabat. *Quod verbum cum audisset rex, satis contristatus est & pro Daniele posuit cor, vt liberaret eum, & vsq; ad occasum solis laborabat, vt erueret.* Cum non posset amicum liberare, [g] *dormiuit incœnatus, somnus recessit ab eo. Lacum Leonum obsignauit, altera die lacrymabili voce Danielem inclamat, & vlciscitur.* Fuit autem Daniel vir amicus Dei & angelorum, qui familiariter cum eo tractabant. [h] *Noli metuere vir desideriorum: pax tibi, confortare, & esto robustus.* Quod significat virum multa desiderantem bona & virum desiderabilem, ἐπιθύμητον, vt

f c. 6. 14.

Darii amicitia.

g c. 6. 18. 20.
h c. 10. 11. & 19. & 9. 23.

alia manus Hippocratis, alia carnificis. Veræ amicitiæ indicium, amico bene velle, non quærere res amici. non amat digitum, ſed gemmam, qui articulum propter annulum abſcindit. Gentiles apud [*l*] Tertullianum mirantur dilectionem Chriſtianorum, *Ecce*, dicebant, *quomodo ſe amant*, nec mirum, *ipſi enim ſe oderant.* Amicitia in paucis, odium commune eſt. Qua mundus amat falſa dilectio, odio ſæpe deterior, quia fallax. Operoſum eſt fallere hoſtem, quia ſuſpectat. Theogn.

Verus amicus.

l *In Apolog.*

[*m*] *Fallere difficile eſt inimicum, at amicus amicum,*
Fallere non magno, Cyrne, labore poteſt.

m *Ad Cyrnum.*

difficilius itaque cenſuit Alcmæon cauere amicum, quam hoſtem. Et Sophocles. Nullum maius vlcus eſſe, quam amicum malum ac ſubdolum. Amicitiæ ſpecie falluntur plurimi, ea nihil dulcius, nihil periculoſius. Vir bonus omnibus eſt amicus, malus animæ ſuæ inimicus. Seruus Dei etiam in hoſtes beneficus eſt. [*n*] Paulus Martyr moriturus pro omnibus orabat, etiam iudice & tortore. Agnes hominem ſceleſtum, quem ad flagitium in conclaue irrumpentem, Satan eliſit, precibus ſuis vitæ reſtituit, & maleficium beneficio penſauit. Inimicitias Arianorum grauiſſimas paſſus eſt Eubeſius Samoſatenus, ille tamen à muliere amore peſtiferæ ſectæ inſaniente letaliter ictus tegula, ab amicis iuſiurandum exegit, non expetituros pœnam: vt recenſet [*o*] Theodoretus: ex corde dimittebat, quod omnem Eleemoſynam ſuperare. [*p*] Auguſtinus docet. Deus inimicos diligi iuſſit, non perſequi, non ad duella prouocare, non calumniari. Theodoſius imperio, victoriiſque magni nomen aſſecutus, maior fuit indulgētia in hoſtes. Inimicorum filios, quos belli impetus in arma adegerat, ad Eccleſiam confugientes, etſi nondum Chriſtianos, erudiri ad religionem, & illa occaſione baptizari voluit, inſigni caritate dilexit, rebus ſuis frui iuſſit, auxit honoribus, & poſt victoriam in neminem priuatas inimitias vale-

Amicus falſus.

Inimicorum dilectio.

n *Euſeb. l.8.c.6.*

o *l.5.c.5.*

p *Enchir.*

Theodoſii caritas.

re passus est. Bella ciuilia, non vt Marius, & Sulla, ac Triumuiri finita cædibus infamia reddidit, exorta doluit, nulli nocere voluit terminata. Dilectio inimicorum proxima Christi est imitatio, præcipuum signum prædestinationis æternæ. Amator Episcopus Antisidorensis re & nomine illius imitator, qui caritas est. Virum nobilem Germanum vrbis gubernatorem offenderat necessario, & immerito infestum habebat, atque insidiatorem, diuinitus tamen cognito fore vt successorem haberet, in clerum suscipit, & moriens Episcopatum commendauit, quem is multa virtute præclare administrauit: Hoc perpetuo animis cogitandum, eos quos hic abominamur, fore amicos æternos, nisi forte nos ob simultatem felicitate excidamus. *Christianus nulli inimicus.* Christianus neminem inimicum habet, nisi malus; nam quisquis alium odit, etiam malum, non est bonus: nisi forte tam caute vitia oderit, vt amet personam: quod in magnatibus rarum est, ita enim inimicitias exercent, vt insidias moliantur, & sanguinem fundant: quæ dum machinantur tam hostes sunt, quam cum feriunt. Tolerare hostem est beneficum, & humanum, amare diuinum. Nemo est quem non hostem Deus amarit. Quare formidet, quicunq; Christiano infestus est: nam cum Christo inimicitias gerit.

¶ 3.

Quicunque ex animo Deum diligit, illi non modo facile est, sed etiam necessarium amare fratrem. Creatoris enim & creaturæ dilectio ita est connexa, vt si vel vnum hominem oderis, hostis Dei iudiceris, non igne & aqua, sed interdicto cœlo proscriptus. *Dei amor.* Dei vero amicitia ad diuinitatem homines perueniunt, & purissimi redduntur, at mundi amore efficiuntur immundi. Amor enim ab immortali bono ad peritura translatus contaminat. Amor Dei præstantissimus est numinis cultus, plenitudo legis, summa Scripturarum, vir-

tutum

tutum omnium in vnam arctata maiestas. Scopus vitæ, prora & puppis religionis, ignis mentium mundator, sol illuminator tenebrarum, par morti fortitudo radix bonorum omnium, ad Deum cursus, pondus nostrum, vita animæ, gratitudo nostra, quæ semper & datur & debetur, vegetabilis cœli ros, sine quo omnis arbor est infructuosa, vinculum sine quo omnes virtutes sunt inutiles, imo & spuriæ; labor mercedis vacuus est quem non excitat caritas. Illa rerum nostrarum obliuionem inducit, & solas diuitias æstimat Deum, quem amat. Olympiades, & Maximus Decio infestis minis imperanti: *Pandite diuitias*; Responderunt: *Nostrum aurum & argentum Christus est, huc accede, & eris diues.* Deum, qui sic amat, Dei amicus est, quicquid ille amat, diligit, & quicquid odit, abominatur ac fugit. Deum super omnia, proximum pari secum gradu diligit. Hic amor gratuitus est, non quæstuosus: qui non diligit ad hanc normam, mortuus est. Talis amator adamanti omnium metallorum, & gemmarum domitori, par est, nullis illecebris emollescit, tundendo non frangitur, impacta rumpit. Magnes est, homines, angelos, Deum ipsum ad se trahit, & trahitur. Vtriusque insigne exemplum caritatis ex aula Flauiorum Artemius erat per Ægyptum præfectus, tantam potestatem caritas regebat, idola per totam prouinciam deiiciebat, monitis ex cordibus hominum venerationem eorum euellebat, pietatem inserebat. Deinde apud Julianum apostatam accusatus, cum impium tyrannum constantissima caritate argueret, atq; vt idola contemneret, hortaretur, exquisitis suppliciis affectus amorem DEI sui, & re & verbis testatus est. Acta eius recenset [q] Theodoretus & [r] Nicephorus, [s] Lipoman [t] Surius. [u] Præfectum augustalē vocat Martyrologium Romanū, quæ erat summa dignitas, toti Ægypto imperabat, vice Augusti, [x] Strabo regibus illos præfectos adæquat. Posset & ille auli-

Amoris natura.

Artemii in Deum amor.

q *l.3.c.17.*
r *l.10.c.31.*
s *T.6.*
t *T.5.*
u *20.Octob.*
x *l.17.*

aulicorum speculum dici, eques Romanus, sub Constantino magno, Constantioq; summis etiã belli functus honoribus, & iam in purpura consenescens, gladio truncatus Christi triumphos auxit. Ammianus
y l.22. [y] Marcellinus illius quoque meminit. Erat enim eo
z Menol. 4. Maii. tempore clarissimus, & sæculi istius Daniel. [z] Adiungam Artemio Eleutherium senatorij ordinis, cuius pater consulatum ter gessit, & nobilissimi Episcopi, qui Messapiæ sub Adriano, cum matre Anthia certa-
Eleutherius. Metaph. uit, nomen illi Eleutherius, magna in illo caritas, in Deum fixus, sui oblitus tormenta rapiebat, iussus Deum negare, aut accensum ignem experiri, in rogum luculentum insiliit, fortis erat vt mors dilectio, dolorem pro nihilo reputauit, suauiter se cubare inter sæuos æstus gloriabatur. Persecutores mortuum arbitrati, deponunt, supplicio factus ardentior purgata per ignem caritate, Cæsarem adit, de Deo colendo, dæmonibus deserendis vehementer disserit, ad crates & subiectos ignes retruditur, in sartagine pice & adipe decoquitur, in clibano æstuante assatur, nec tamen caritatem mortis tot genera obruere potuerũt, Adriano vrgenti, nam supplicia tyrannus ipse spectabat & asperabat, respondet, *non posse se vi vlla à Christi caritate diuelli*, obiectum sibi Leones non attigere, alligatum equi feroces in montem molliter vexere, bestias ne milites ab illis deuorarentur, impediit, tandem cum matre iugulatus tormenta cum cœlesti beatitudine mutauit. atque inter ista Corebum nobilem præfectum Adriani conuertit, atque ad eadem perpetienda perpulit.

§ 4.

Amicitia in bonis. Amicitia nisi in bonis, & cum virtute esse non potest. Nulla cum impiis & infidelibus sincera est, in malis consiliis conspiratio est, Imperator cum Henricum fratrem, & Cunonem principem, in regiam affinitatem assumptum, videret inter se confidentissime inter sancta

ſancta myſteria confabulantes, amicitiam illam in grauiſſima odia diſſenſioneſque commutatum iri dixit. quas illi deinceps ſuo malo exercuere. Ea cauſa fidelis amicus, hoc eſt vir bonus, & fidus diu quæritur, difficulter inuenitur, difficilius ſeruatur. Amor ſincerus in aulis multa habet impedimenta. Amicitia defert amico, vt æquam, cum amicum amet, vt ſeipſum, diligendo illum ſibi, quamuis minore ſit dignitate, exæquat. atque hoc eſt, quod Ambroſius monuit: amicitiam aut pares accipere, aut facere. In aula paritas ſuſpecta eſt, atque origo inuidentiæ. Quapropter facilius pauper verum amicum inuenit, nec eſt enim de dignitate concertatio, nec opes habet, quæ in vicem Domini amentur. Diues an vere diligatur, ignorat, niſi ad paupertatem veniat, tum denudant ſe, & fugiunt fortunæ comites, manent quos vera caritas vinxit. Cura igitur veri & boni amici legendi adhibenda eſt, non enim amicum iudicat Iſidorus quem pecunia conciliauit. Sed qui pecuniam expendat: idem enim animus eſſe debet, & fortunarum communicatio, vt [a] Ariſtoteles, [b] Plato, [c] Cicero, [d] Gellius etiam ſuis in tenebris viderunt. Leges amicitiæ illas ferunt, vt ſit inter bonos, animorum conſenſione conſtet, vt idem velint, & nolint, ſint omnia communia, & quidem ſine fraude. In aduerſis & triſtibus perſeueret: monere errantem liceat. arcana ne cælet, ne turpe aut iniquum poſtulet. Silentium arcano præſtet, opes & vitam pro amico ponat, nunquam aboleat, aut minuat caritatem. Amicitias habeat communes, non inimicitias, quas habere oportet nullas, quare iniuſta lex veterum Germanorum apud Tacitum eſt, vt ſuſcipere tam inimicitias patris, & propinqui, quam amicitias neceſſe habeant: In hoc enim incumbere omnes oportet, vt amico concilient inimicos. Qui his legibus amicus eſt, nihil illi comparari poteſt. Tales non vincendo, aut premendo, ſed ne benefaciendo quidem feceris, niſi benefacta gratuiti

Æqualitas inter amicos.

a *Mor.8.*
b *De leg.1.*
c *De leg.1.*
d *l.1.noct.*

Amici veri, rari.

tuiti

tuiti amoris esse senserint. Talium amicorum pauca paria vetustas numerat, nec illos quidem veros, vt Pylades sanus fuerit, certe Orestes insaniit.

¶ 5.

Beneficio paucos fieri amicos.

e Xenoph. lib. vlt.

Attamen reges aliquos sibi amicos faciunt beneficio suo. Rectissime Cambysen filium Cyrus docet: [e] *Quare; quod etiam te Cambyses, minime latet; non est aureum hoc sceptrum, quod regnum seruat; sed amici fidi, sceptrum sunt regibus fidißimum, maximeq; tutum. Verum ne putes homines nasci natura fidos; omnibus enim iidem fidi conspicerentur, quemadmodum etiam alia quæ natura gignuntur, omnibus conspiciuntur eadem: sed fidos oportet sibi vnusquisque faciat; quorum acquisitio nullo modo fit vi, sed beneficentia potius.*

Verum est, vbi est amor & gratitudo, alioqui si historiam consulamus, magna regum beneficia plures fecerunt ingratos, quam amicos, plurimos capitales hostes. Nam si homines Deo, à quo omnia habent etiam animam ipsam, vitamque, sint ingrati, & beneficia in contemptum auctoris vertunt, non est mirum regibus esse ingratos proceres, his famulos. Stultissima est malorum principum querela, cum indigne ferunt clientes non respondere beneficiis, cum ipsi de donis numinis luxurientur. Meminerint pleriq; vsitatissimæ, & maximæ caritatis se impatientes esse, qua viri sinceri, & recti alios à peccato auertere conantur. Si omnium in laude est Antigone, quæ Oedipum patrem mori obstinatum viuere coëgit, nonne magis amare dicendus est, quisquis à morte grauiore præseruat? quod fecit Paphnutius, qui è Tyria Synodo Maximum eduxit, ne scelesti contra Athanasium iudicij particeps fieret, vt [f] Ruffinus narrat. Nonne Ignatius, qui lacu frigido se mersit, torsitque vt amicum libidinibus deditum à flagitio reuocaret, summæ caritatis opus perfecit? Verum potentium amicitiæ pestis est, libertati amantium offendi. At vero apem propter aculeum nemo odio

A culpa auocare magna caritas.

f l.1.c.7.

habet,

habet, propter mellificium omnes fouent. Hos tamen in necessitate ferunt. quia necessarios esse intelligunt; nullius est ea felicitas, vt sibi sufficiat. ne regum quidẽ, qui multorum odia, non nisi amicorũ præsidio depellere valẽt. Quanto minus aulici possunt, quorum certi sunt æmuli, amici incertissimi? Multi vultures, qui fœtorem cadaueris, hoc est, vitia sectantur? Claudam tanquam gemma sententia [g] Nazianzeni.

Amicus fidelis protectio fortis, & munitum palatium. Amicus fidelis, viuus thesaurus. Amicus fidelis super aurum & lapidem pretiosum multum. Amicus fidelis, hortus conclusus, fons signatus, qui opportune aperiuntur & communicantur. Amicus fidelis, solatii portus. Quod si prudentia etiam & iudicio excellat, quanti hoc faciendum? Quod si praterea summa doctrina instructus sit, & quidem omnis generis doctrina, hoc est, tam nostra, quam ea, quæ quondam nostra erat, quanto tandem istud luculentius? Quod si ad has quoq; dotes id accedat, vt lucis sit filius, aut homo Dei, aut ad Deum propius accedens, aut vir desideriorum bonorum, aut quibusdam id genus nominibus dignus, quibus homines diuinos & excelsos ac superna partis exornat Scriptura, id vero Dei iam donum est, meritumq; nostrum prorsus excedat. g *Orat.6.*

§ 6.

Inimicitiæ in aula grande malum, & frequens, vt ex Daniele demonstraui. Fugiet quisquis ab alio nocumentum timere potest. Salomon nos monet. [h] *Vir sapiens si cum stulto contenderit, siue irascatur, siue redeat, non inueniet requiem.* *Inimicitia fugienda.* h *Prou. 29.*

Quin illa est vesania, vt sua damna negligant, quo noceant alteri. Metuant etiam imbecilles: Terribilis est, quem faciunt angustiæ audacem. Quin illud secum reputent, vbi semel odia inualuerint mutuo concussu crescere, nec facile ponit. Hoc secum statuat quisque. Si habeo inimicum, inuitus habeo, & infesto sum amicus. cedãt, melius hic bene vinci, quam male vincere. Qui vni hostis est, multos habet ille inimicos, nimirum tot, quot aduersarius amicos. Causa inimicitiæ

citiæ ipſa mala eſt, auaritia, ſuperbia, inuidia. Chriſti & Apoſtolorum pax propria, quia caritas, qua amiſſa mundus eſſe deſinet, vt [i] Nazianzenus. Contentio tamen pietatis cauſa ſuſcepta melior eſt, quàm vitioſa concordia, ſed pernicioſior diſcordia, conſilia enim inimici, etiam bona deſtruere nititur. Ariſtides iuſtiſſimus Athenienſium habitus, non fore rebus pacem dicebat, niſi ſe & inimicum in barathrum coniicerent, carceris id nomen eſt. Venenum eſſe ciuitatis iudicabat primariorum in Republ. diſſenſionem. Tolerant quidem aliquando reges diuerſa ſentientes, & hoſtes, quia mutuo ſunt ſibi cuſtodes, & vigilantius excubat, qui hoſtem à tergo imminere audit, verum cum potentes ſunt, facile rem perdunt, & principes ipſos diſſenſionibus.

i *Orat.* 12.

§ 7.

Fauor breuis.

Nihil amicitiæ aulicæ imbecillitatem adeo exprimit, quam, quo vti ſolent, fauoris nomen. Nemo minorum gentium appellare maiuſculum audet amicum, ſed fauentem, fauori ſe commendant. Quæ res mobilis eſt, & verſatilis, non minus quàm ipſa aura fauonij. Fidere nos hominibus minaciter Deus vetat. *Nolite confidere in principibus in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus.* Fauoris inſtabilem Zephyrum experti ſunt Chaldæi. [k] Quo audito, rex, *in furore & in ira magna præcepit, vt perirent omnes ſapientes Babylonis.* Nec minus Danielis collegæ, & Daniel, quin fauor ipſe timendus eſt. Prudenter Calchas apud [l] Senecam.

k *c.* 2. 12.

l *In Troad.*

Sed fregit illos ſpiritus hæc, quæ dare
Potuiſſet alii cauſa, fortunæ fauor.
Tu me ſuperbum Priame, tu timidum facis.

Fauor fallit.

In altum extulit te fauor regnantis? Illo ſtas loco, vnde multi ceciderunt, ſcopulus multorum eſt exitio infamis. Stas proximus ſceptro? Vano fulgore tegeris, momentum rapit omnia. Fauor aulæ ſimilis eſt ſolis imagini, quæ in aqua relucet, aut luci tremulæ, quæ

quæ ſpeculis auratisq; conis excipitur, quæ non modo nubis interpoſitu, ſed minimo corporũ motu perditur. nõ igitur iſta magni faciẽda ſunt, [m] *nam qui pro virtute quam egit, humanos fauores poſtulat, rem magnam vili venalem habet.* Hoc obſeruet, ne placere conetur, cui non placet virtus. Nam miſer eſt, qui placet malis: mala via eo peruenit. Si regi places iniuſto, voluptatio, adulterio per ſcelerum miniſteria, & lenocinia ad fauorem adrepſiſti. In aula ſæpe non virtuti fauetur, ſed ex ſimulatione virtutis gloria quæritur, Dionyſius, bonos & doctos viros liberaliter habebat, vt tyrannidos odium mitigaret. Vſthazanem nobilem Perſam, rex quamuis familiarem carumque ob religionem morti addixerat, rogatus tamen moriturus eſt, vt ſi quid vellet, à rege fauente peteret: Aliud non popoſcit, quam vt præco ediceret: Ipſum hac ſola de cauſa, quod Chriſtianus eſſet occidi. Fauetur illis, qui vtiles ſunt, ſaxa molaria in precio ſunt, ſe mutuo tamen atterunt, donec attenuatis noua ſubſtituantur, ipſa ſternendis viis pedibus calcando aptantur, hic fere exitus & fauorum, & laborum aulicorum.

m *Greg. l. 3 mor.*

Quibus faueatur.

Cap. LV.

De aulæ temperantia, deliciis, de abſtinentia, ſobrietate magnatum, nobilium.

§ I.

COpiam regiæ domus, exſtructasq; dapes, & apparatum, deliciasque menſarum tolli ſibi non reges magis, quam aula tota ſuſtinet. Magna pars procerum illo ſplendore luxurianti dignitatem principum metitur. Magno iudice cauſam tuentur, & obtinent. Salomon adhuc iuuenis, Deoq; amabilis, gentis electæ, & Eccleſiæ Iſraëliticæ magnificentiâ regiâ dignitatem

Aula magnificentia.

ostentabat, & Christi regis æterni ac beatorum cœnam figurabat. Voluit nos eius sumptus ex parte cognoscere S. Spiritus. [a] *Erat, inquit; cibus Salomonis per dies singulos, triginta cori simila, & sexaginta cori farina.*

Salomon splēdidus.
a 3. reg. 4. 22.

Boues pingues & pascuales nostratibus maiores in singulos annos dena millia nōgenti quinquaginta absumebantur, arietum triginta sex millia quingenti. His additur venatio ceruorum, bubulorum, auium altilium multitudo. Vitulos, agnos, oryges, pygargum, tragelaphum, camelopardalum, capras & hœdos omittit. Quin & omnia genera piscium, quorum erat copia ex mari mediterraneo rubro, lacubus, fluuiis, de terræ fructibus, melle, lacte, caseo, butyro, arborum prouentibus, tacent sacræ literæ, cum tamen in regione calida paucæ carnes, plurima, quæ sponte nascuntur in cibum adhiberentur. Corus mensura est, quæ & Chomer, continet modios triginta, itaque similæ & farinæ in aula Salomonis in singulos dies consumebantur duo millia, septingenti modij, alia mensura & Gomor, seu גמר decima pars Epha. Non iam de mensuris disputo, Corus est mensura, quæ iustum cameli pondus continet, dimidium cori onus est muli. Hæc omnia ordinatissime dispēsabantur, ad gustum & salubritatem coquebantur. Adeo vt inter cœtera, etiam cibaria mensæ eius regina [b] Sabæ, adeoque pincernas, eorumq; vestes admiraretur. Non ausim ista tollere, non enim res culpanda, sed luxus. Hoc moneo, inter ista Sapientissimi Salomonis salutem venire in dubium, nec vllum esse regem, qui non malit sortem Lazari, quam tanti regis. Sed maneat palatio deliciarum excusatio: immoderatus tamen vsus veniam non habet.

Sumptus Salomonis

b 2. Paral. 3.

§ 2.

Temperātia Danielis.

Verum Danielem audiamus, magistrum temperantiæ, ciborum delicias aspernantem, vinum aqua mutan-

tantem. Felicitatis principium illi & sociis temperantiæ fuit. [c] *Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus eius :* Et Malasari audacter loquitur. [d] *Tenta nos obsecro seruos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum.* c c.1.12. d c.1.12.

Ea causa & formam & sapientiam illis Deus donauit [e] *Pueris autem his dedit Deus scientiam & disciplinam, in omni libro & sapientia : Danieli autem intelligentiam omnium visionum & somniorum.* e c.1.1.17.

Non sunt illa de Hippocratis aut [f] Galeni disciplina, qui legumine colorē reddi luridum, ingenium obtusum scripsit, quod etiam Theophrastus affirmat. Verum ille qui in deserto docuit exules suos, [g] *non in solo pane viuere homines, sed ex omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Alimentorum noxiorum facultates in succos salubres, & ingeniorum subtilitati, sapientiæq; commodos conuertit. Nec modo iuuenis abstinere nos docuit, sed cum iam centum esset annorum, & conuiua Darij regis ieiunauit. [h] *Et posui faciē meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiuniis, sacco & cinere.* f *De facult. aliment.* g *Matth. c.4.4.* h c.9.3.

Et anno tertio Cyri [i] *In diebus illis ego Daniel lugebā trium hebdomadarum diebus.* i c.10 2.

Cur senior regum mensas non fugiebat? an non contaminabatur? Alia ratio pueri, & adulti. In tenera ætate edendum erat, quod apponebatur, iam in dignitate tanta de mundis cibis in magna varietate carpebat, suos sibi coquos, pincernas, prægustatores habebat. Itaq; non quæ appetentia suggereret, sed lege permissas libabat escas, vel hoc ipso in regia temperantiæ magister: nam conditissimi fere sapores ex illis erant, quæ lege vetabantur. *Daniel adultus regum mensa vsus.*

§ 3.

Verumtamen magis Daniel temperantiā docet horrore, pœnisque ebriorum, quam sobrietatis exem-

plis. Vnde enim voracissimis bestiis lex temperantiæ? Narrat Joacimum, & principes ductos in captiuitatem, terram vastatam, Deum contemptum, causam
k c.28. 7.8.9. reddit Isaias. [k] *Verum hi quoque præ vino nescierunt, & præ ebrietate errauerunt: Sacerdos & Propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt à vino, errauerunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignorauerunt iudicium. Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordiumq;, ita vt non esset vltra locus. Quem docebit scientiam? & quem intelligere faciet auditum? ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus.*

Regna cadunt, regesque ad derisum veniunt, dum vino amentes Deum audire non possunt, Moab apud
l l.48. 26. [l] Jeremiam perit, *sed inebriatus, & allidens manum suam in vomitu suo.* Jam ante Danielem natum decem tribus propter ebrietatem in exilium sine spe reditus ab-
m c.28.1. iere. [m] *Væ coronæ superbiæ ebriis Ephraim*, clamat Isaias.

Assur per ebrietatẽ perit. Assyrium imperium cum Sardanapalo pecore ebrio in fauillas abiit, [n] Antiqui Nabuchodonosoris
n *Iudith.* 4. ducem Holofernem, & virtutem Assyriorum vina strauerunt, vt vna mulier faceret confusionem in domo Nabuchodonosor.

Baltassar iam temulentus cum mille optimatibus
o c.5.1.2. sententiam mortis accepit. [o] *Baltassar rex fecit grande conuiuium optimatibus suis mille, & vnusquisque secundum suam bibebat ætatem, præcepit ergo iam temulentus vt afferentur vasa aurea & argentea, quæ asportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo, &c.* Omnes illi trucidati sunt, vt ex I-
Babylon ebria perit. saia docui superius. Non mirum, aulam Babylonis perire non sobriam, eadem nocte Medi & Persæ irrumpunt & plenas victimas cædunt, cadit ebria ferro nobilitas, & vino stygias super ebibit vndas. Sobrij erant Persæ cum Monarchiam ebriis Chaldæis extorquerent, cum Cyrus ad amnem pane & Nasturtio vesceretur, nec diu tamen imperditos passa est felicitas, in parœmiam abiit luxus Persicus. Ebrij cõsultabant, quod sobrij probarent, quod sicci statuissent, madidi ad examen

men reuocabant, & sanctiora ebriorum consilia censebantur [p] Strabo, [q] Athenæus [r] Scholiastes Aristophanis. Sane ingluuies beluæ Danieli ostensa est, vrsa Persica de qua dicitur, [s] *Et ecce bestia alia similis vrso in parte stetit: & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius, & sic dicebant ei: surge, comede carnes plurimas.* Tres quasi costæ, & ternus in illis ordo dentium, gulæ non satis erant vna series, triplici mala molebat escas, non enim quiescebat ille edendi exercitus, sed dicitur illi; *Surge, comede carnes plurimas.* quod de crudelitate, & insatiabili voracitate dicitur. *Surge*, inquit, Judex Babylonis, stupidi pecuarij, aratores erant, frugali, imo sordido victu. Hæc verba Danielis l. 1. Herodotus exponit. Cyrus cum ad Persas redisset irritata gula eos ad magna capessenda induxit. Nam primo lignatum educit & grauissimo labore fatigauit. Deinde die altera conuiuio lauto excipit, atq; in lætitiam effusis vtriusq; diei sortem expendendam proponit, prioris quidem ærumnas laboriosas, tristemq; famem, cibario vix pane victam, alterius lætitiam, satietatem & delicias: iubet eligere qua fortuna in posterum viuere peroptent, illa hactenus latentes, torpentes, & vrsorum instar hyberno suctu viuentes spe pabuli ad bella incitauit, & vti beluis pugnandi causa est cibus, ita & Persis, quorum deinceps monstrosa gula fuit, donec à Pardo præcisa decidit, nec mutati tamen mores: Alexander potando periit, aulæ deinde Macedonum, Syrorum & Ægyptiorum regum, meræ popinæ, & vinolentæ paludes fuere, vt Justinus, Polybius Appianus, Liuius, alij describunt. [t] Quarta bestia comedebat & absumebat, & deuorauit vniuersam terram, creuit vtcunq; sobria, adulta vix Cæsarem habuit sobriũ, plerosq; portentoso luxu, donec ad tempora Christiana est ventum, quæ tamen aulas videre coguntur, quam reliquũ orbem intemperantiores.

p *l. 15.*
q *l. 4.*
r *In equitibus.*
s *c. 7.*
Vorax vrsus.
Persæ cupidine exularum pugnant.
Regum ebrietates.
t *c. 7.*

§ 4.

Ebrietas omnibus quidem hominibus perniciosa,

In aula est opus temperantia. sed maxime aula postulat sobrietatem, minime colit: conditio seruitij regalis animum vigilantem, intentū, & corpus labori idoneum poscit, quod ciborū copia inhabile, marcidumq; efficit, ebrietas viuum tumulo infert. Fœdior est, quæ vino, quam quę morte fit, sepultura. At temperantia vita est. Vera pulchritudo Deo similis cognoscendo verum, agendo bonum, corp⁹ ornando temperātia acquiritur, vt Clemens Alexandrinus [x] qui eos maxime cibos probat, quos natura maturauit, non decoxit ignis. Communis vero cibus fortiores, & prudentiores facit, vt confirmat Clemens, & Antiphanes medicus Delius probauit. Temperantia mentis est sensuumq; seruatrix, corporis tutela, custos arcanorum, doctrinæ apta indoles, prudentiæ munimentum, magistra ingeniorum, sapiētia insuperabilis.

u *Pæd. l.2.c.1.*
x *l.2.c.4.*

Abstinentia in palatio laudatior. Nusquam autem quam in palatio abstinentia laudatior est, inter tot apparatuum illecebras, & inuitantium blandimenta. Clariorem enim temperantiam facit ferculorum summa affluentia gratuito oblata. Hic bene constitutus animus medium tenet, paucis vtitur pleraq; intacta relinquit, honesto colloquio animum à cibis auocat. Qui de pleno fonte haurit, non quantum sitis postulat, & sanitas, bibit: prudens in mensa non patinas, & struices epularum, sed quid naturæ opus sit, considerat, nouit non abundantiam, sed edendi bibendique effrenem auiditatem culpari. Daniel puer ipsam affluentiam reiecit, adultus ex illa non nisi necessaria carpsit: Imitatus Dauidem & reges proauos quem & principes imitari necesse est. sane suspicere, & longo interuallo sequi. In diuite aula, regumq; victrice, inter exquisitas dapes clamat: *Genua mea infirmata sunt à ieiunio: & caro mea immutata est, propter Deum.*

y *Psal.108.24.*

Fœda in sacris viris intemperantia. Nondum eo peruenit infirmitas nostra? at hoc saltem caueatur, ne genua labent à vino, ne corda grauentur crapula ac ebrietate. Si necessitas, vel vsus delicata requirit, ne se tamen eo nomine gula palliet, periculū est. Quod si Deus illa regibus præcepta dedit. Quanto accu-

accuratius seruanda sunt in episcopiis antistitum. Nihil turpius est, nihil nocentius est, ebrietate inter sacraria vbi ea de causa Aaronis filij ipso Initiationis die cecidere. Leges Apostolorum loco mouent, atq; in ordinẽ redigunt ebrios Episcopos [z] *Episcopus vel presbyter, vel diaconus aleis, & ebrietatibus vacans, vel cesset, vel deponatur* alia versio, *Damnetur.* Græce est καθαιρείσθω *deiiciatur.* apud [a] Clementem, clerici ebrij triginta diebus cõmunione priuantur, aut ictibus quadraginta feriuntur. Miramur ista facta, forte miramur etiam dici, ita vitia victricia leges victas triumphant. Quare multis iam locis militem Deus immittit, vt si vitia non exscindat, saltem materiam subtrahat luxui, nec finis erit nisi priscæ modestiæ reditu, ac sobrietatis.

z Canon. 43. distinct. 35.

a Can. 30.

¶ 5.

Laudatur prisca frugalitas, etiam regibus consueta. Homerus sane mores priscos bona fide recenset, apud quem Achilles gloriatur in regum conuiuio ad Troiã cœteris certam vini mensuram fuisse positam, sibi, vt & Agammenoni duci summo, illud honoris concessum, vt quantũ vini posceret, daretur: nec ebrietate tamen, sed cithara conuiuium finiebat. Scipio Hispaniam magis vigilantia, & sobrietate, quam armis vicit. Idem se vinum, quod remiges bibisse scribit. Alphonsus Aragonius frequenter vino abstinuit. Osorius [b] Emanuel Lusitaniæ rex ex cultissima mensa parcissime edebat, vino pene abstinuit. Carol' Magnus ter bibere solitus erat. Maximilianus primus bis duntaxat, quod ante seruarat [c] Ferdinãdus Catholicus. Fridericus tertius extra cœnam nõ est vsus nisi vino dilutissimo, vt testis [d] Æneas Syluius. Nam bibendi meta est sitis expulsio. Cyrus de patre rogatus, quando bibere cessaret? quãdo, inquit, *sitire desinit.* Duro sobrietatis documento Pescenninus toti exercitui vinum negauit. Sane pugnatorem sobrium esse oportet. Siue certamen sit [e] contra leonem rugientem, siue contra hostem

Regum sobrietas.

b l. 11.

c Marian. l. 21.

d Hist. Boh.

e 1. pett. 5. 8

armatum. Contra dæmonem validissima est temperantia, vt [f] Delrio probat. Magis turbat vini intemperantia, magis grauat cibi copia: itaque magni viri hanc semper fugerunt, vt Carolus, Emanuel, Fredericus. Quin & Selymus Turcus, cui tamen non modo vita mortalis, sed cœlestis etiam erat esca & potus, homines enim bruti alias in cœlo voluptates, quam pecudem non agnoscunt ex Machometis disciplina. Eadem cibi parcitas in Fabricio, Scipione, Cæsare, Catone, Augusto, Tito, Traiano, Hannibale, cui ante vesperum sumere cibum non fuit consuetum. Xerxes ipse non nisi in die semel reficiebatur. Olim integra Scotorum natio, non nisi cœnam post leue ientaculum norat. Pythagoras olere vixit: Spartani cupediarum coquos vrbe eiecerunt [g] Romani per sexcentos annos non pane, sed pulte vsi, vt Alexander ab Alex. docet, vbi & vide Tiraq. sane Germanis quoq; ante Christi aduentum pro pane pultes.

f *l.2. dis. mag. q. 21.*

g *l.8. c.7.*

Multa contra Jouinianum profert exempla Hieronymus. De abstinentia sanctorum Eadmundi, Caroli magni, Othonis primi, Stephani, Juanis Dalmatæ aliorumq; catalogum non texo. Vitæ & historiæ passim in manu sunt.

h *l.2. contra Iouin.*

Cap. LVI.

Sanitati, & longæuitati conuenire temperantiam, copiam obesse.

§ I.

Sanitatis conciliatrix temperantia.

DVo obsunt intemperantibus, & copia, & sapores qui non sedant famem & sitim, sed irritant cupiditatem. Quibus & sanitas læditur, & mors properatur. Salomon vere monet: [a] *Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam.*

a *Eccli. 37.32.*

[b] Et

[*b*] Et prouerbiis ſuis grauiter monet: ***Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui fouea? cui ſine cauſa vulnera? cui ſuffuſio oculorum.*** b *c.23.29.*

Sanitas corporis ſobrius eſt potus: Proſper [*c*] de vita contemplatiua. ***Omnia ordinat, ordinata corroborat, mentem componit.*** Chryſoſtomus quoque contendit: Nihil ſic iucundum, vt cibus bene digeſtus, nihil ſic ſalutem, ſic ſenſuum acumen operari. nihil ſic ægritudines pellere, vt moderatum cibi vſum: hinc ſoſpitas eſt & voluptas, abundantia tam corpora extenuat, quam fames. Hippocrates & Galenus ingluuiem damnant, noxiam corporibus, & mentem eorum adipe quaſi luto demerſam nihil tenue ſapere demonſtrant. Communium ciborum in regia medicorum prima laus eſt. Galenus notos ſibi affirmat, qui ab articulari morbo, & podagra ad cibos communes traducti ſint ſanati. Sane cum viſcera febris vrit, fames & ſitis indicitur. qua lege opus non eſſet, ſi nunquam cum faſtidio ſaturitas eſſet, ſi nunquam plus corpori indulgeretur, quam ſatis eſt valetudini. Quod prudenter Jouianus Pontanus, indicauit, cum diceret, cibis abſtineo, vt à me Medici. Varij enim cibi & diſſimiles valetudinem affligunt, quemadmodum plures venti fluctus cient. Quapropter luxum illum & condimenta ab aula Joannes Comnenus eiecit, frugalitatem induxit, Romani quoque Alcæum, & Phileſium artifices deliciatum, & ſuaſores vrbe expulerunt, vt refert [*d*] Ælianus: ne gentem martiam frangerent ciborum lenimento. Innumerabiles morbos multi parant coci. Hinc ex aulis ægritudines & miſeræ mortes. Mœcenas luxuriæ exemplar, verbis etiam, non vita modo fractus, luxurioſus, ſupinus, Auguſti amicitia, quam virtute clarior, voluptates ſuas febri triennali, pariq;ue inſomnia luit. Integro triennio ante mortem ſomnum non vidit, atque in continuo tormento ſine requie inferos ſuos in purpura male auſpicatus eſt. Afri intemperantes erant, & inter eos perditiſſimi Car-

c *l.2.*

Ciborum varietas noxia.

d *l.9.*

Mœcenas.

e Ad Demetrian. thaginenſes, ideo memorat [e] Cyprianus eorũ Epiſcopus, præcipitatam ſenectam, & mundi ipſius minui vires arbitratus eſt, origo tamen ab intemperantia. *Canos videmus in pueris, capilli deficiunt, antequam creſcant: nec ætas in ſenectutem deſinit, ſed incipit à ſenectute: ſic in ortu adhuc ſuo ad finem natiuitas properat. ſic quodcunq́; nunc naſcitur mundi ipſius ſenectute degenerat: vt nemo mirari debeat, ſingula in mundo cœpiſſe deficere; cum totus iam ipſe mundus, in ſenectute ſit, & in fine.*

Maurilius. E contrario Maurilius Epiſcopus Andegauenſis ſumma abſtinentia, triduano ſæpe ieiunio ad decrepitam ætatem in ſummis laboribus peruenit, ſemper ſanus corpore, mente vegetus. Breuis vita gentium fuit, quæ deliciis vacabãt, in ea infamia Phæaces, Syri, Jones, Cyrenæi, Rhodij, Samij, Lydi, Mileſij, Sipontini, Syracuſani, Tarentini, Colophonij, Leontini. quorum morbi cum deliciis certabant. Addita erant & crebra *f l.3. pæd. c.9.* balnea, hoc eſt, [f] vt Clemens Alexandrinus vocat ἀνθρωπογναφεῖα, quæ hominem interpolarent, & mundando detererent, ſenectutemq́; celerarent. Dabis ergo ventri, quod debes, non quod potes, ſed de ebrietate videamus.

§ 2.

Vina morbos generant. Vinum immodicum cohortem morborum inducit, & medicinę neceſſitatem morbis ipſis haud leuiorem. *g Serm. 231. de temp.* [g] Auguſtinus ebrioſos paludibus comparat, in quibus nihil, quod ad votum eſt, naſcitur, non arbores, non fruges, ne onera quidem ſuſtinent; non enim aqua rigantur, ſed merguntur, hinc ranæ, colubri, ſanguiſugæ, viſu fœda inſecta naſcuntur, ſic quoque quos vina opprimunt, quicquid aut dolore cruciat, aut fœditate offendit, patiuntur. Huic ſentinæ exhauriendæ, ſiccandisque paludibus viuis perpetuus medico labor. Liberis pediſſequus eſt Æſculapius. Eleganter Calliſthenes grandem calicem recuſabat, ne Bacchi comitem haberet Æſculapium. Vinum enim copioſe

pioſe ingeſtum pro cicuta eſt: nec niſi ſiti curatur. Qua quidem in re Zaleucus ſeueriſſima lege cauit, vt ſi æger contra iuſſum Medici vinum bibiſſet intemperantius, occideretur, indignum vita putabat, qui ſponte morbos augeret, quod ille Locris, hoc toti generi DEVS edixit, & pœna capitali ſobrietatem ſanxit. Vinum omnium liquorum eſt calidiſſimum, quod ſi potens ſit, & fumoſum, vt Thaſium, Lesbium, Creticum, Chium, Naxium, non quærit illud ſitis, quo augetur, inflammat ſanguinem, cui reſtinguendo eſt potus aquæ neceſſarius. aqua ſcilicet, medicamentum vitæ temperatæ. Ea potus maxime naturalis. Hermes in principio generi humani ait ignoratam ebrietatem: id quoque Boëthius exiſtimat.

Zaleucus.

Aqua potus commendatur.

Somnos, inquit, *dabat vmbra ſalubres,*
Potum quoq; lubricus amnis.

Verum non ignoraſſe illos vinum, ſed temperate vſos verius eſt. Non ſine cauſa Noë vineam plantauit, & vinum bibit. Hac tamen in re Dei benignitas apparuit, quod aquam vitæ conſeruatricem eſſe voluit, quod Medici docent, & plus proficerent, ſi plus fidei haberent. Si plures Hippolytos haberent, [h] Seneca

Quos iuuat nudâ manu
Captaſſe fontem.

Baſilius ex Muſonio aquæ potum ſalubriorem docet, & [i] Clemens Alexandrinus accurate probat, [k] Athenæus quoque, [l] Cardanus, [m] Cœlius, [n] Plinius.

Eſt enim potus naturæ aptus, ſobrius, ſitim facile ſedat, calorem temperat, aliměta melius quam vinum elixat, deducit, digerit, capiti grauis non eſt, viſum acuit, corpus fouet. Et ne mireris: iam maxima pars Medicinæ eſt aqua, poſtquam vetera Pharmaca, & vtriusque Indiæ medicamenta ceſſere morbis, ad aquas venitur, acidulæ propinantur, & cur morbis vnæ & ſolæ medeantur nondum cauſa conſtat, niſi quod Deus ſobrie-

h *In Hippo.*
i *Exhort. ad gentes.*
k *l.2.*
l *l. de aquis.*
m *l.34. c.14.*
n *l.34. c.12.*

sobrietatem commendare voluit, & quæ vera sit panacea ostendere.

¶ 3.

Atque hinc intemperantiæ à natura abhorrens, naturam interimens apparet turpitudo. Hinc

Ambitiosa fames (sitis) *& lautæ gloria mensæ.*

Ebrietas contra naturam. Quicquid graditur, volat, natat, nostris ventribus sepelitur, vina peregrina precio ipso commendantur, voluptas vt canis rabidus (sic eum [o] Nazianzenus appellat) omnia virulento dente admordet, condimenta & sapores quærit, non vitam. Rosomachæ pellem induti videntur homines bibacitatis, & voracitatis immensæ, cuius gloriam quidam cupiunt, quos helluones de potentia potandi sese iactantes opportune Aristippus refutauit, cum plus bibere mulum, nec inebriari diceret. Sane brutæ animantes non vltra famem & sitim pabulantur, potantve, nec superuacuo onere naturam premunt. Brutos homines, quibus ventrem præter, & ea, quæ sub ventre sunt, nihil curæ est, appellat [p] Clemens Alexandrinus. Justinus de vita Christiana, & Gregorius. Varro illis animam pro sale esse, quod de porcis Cicero dixit, affirmat. Græci κοιλιοδαίμονας *ventridæmonas* vocant. Corpus illis pro voluptate est, animus oneri. [q] Aristippus eos sola voce à bestiis differre respondit, [r] Lactantius solis lineamentis esse homines, cætera belluas. [s] Cicero neminem pro homine habendum censet, qui diem vnum in voluptate esse velit, Basilius negat tales sibi notos esse, corpus solum, hoc est beluã cognoscere. Quomodo igitur illi magnates, & proceres, si infra homines, si comparati iumentis insipientibus? Quomodo constare talibus sanitas potest, qui de natura humana in suillam migrarunt? nec tamen illos pudet, fama vilis est ebrio, laudem improbitatis ambit. Pudere illos constat, si non improbi prodigiq; habeantur.

o *Orat. 16.*

p *Pæd. l.2.*

q *Lactãt. l.3.c.8.*

r *l.5.c.11.*

s *l.2.de finibus.*

CAP.

Cap. LVII.

Alia mala ebrietatis aulicæ, & procerum.

§ I.

AVlæ præcipue necessaria est prudentia, quam sobrietate Daniel accepit, industria, vigilantia. Temulenti autem, quod de Asello pisce dixit Aristoteles, cor in stomacho habent, cum bibunt, & cum loquuntur in lingua. Si illis in membris non locarunt, nullum habent. Vere [x] Oseas *Fornicatio, & vinum & ebrietas auferunt cor.* Vere enim Deus eorum venter est, & cum Deo cor est, aut sane non meliore loco quam Deus: Quin [y] Basilius idola gentium vocat, oculos enim habent, & non vident. Errant in voluptatibus, periculoso naufragio, merces amittunt, & mentem. Quare Seneca insaniam voluntariam vocat: & sane ebrius, nisi tempestiue satis prematur, vinciendus est. Chrysostomus dæmonem voluntarium vocauit. [z] Clemens Alexandrinus cor obrui vino, & nauem mari demonstrat, & describit temulentos. Augustinus puteum inferni dicit ebrietatem. Profunde enim mergit, salutis suæ immemores. Nec modo dum vino tanquam febri æstuant, verum etiam dum paroxysmus exsæuit mentis inopes manent, senectam inualidam, & prudentiæ expertem ferunt. Dei illud decretum est. [a] *Luxuriosa res, vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit sapiens.*

Ebrij imprudentes.

x c.4.11.

y Hom de ebriet.

z l.2.pæd. & l.2. strom.

a Prou. 20.1.

Quam vero sit in aula periculosa talis insipientia, non tacuit Salomon. [b] *Quando sederis vt comedas cum principe, diligenter attende, quæ apposita sunt ante faciem tuam.*

b Prou. 23.1.

Quare sancta est admonitio sapientissimi regis. [c] *Noli esse in conuiuiis potatorum, nec in comessationibus eorum,*

c 23.20. prouerb.

rum,

rum, qui carnes ad vescendum conferunt. Nec præsentia duntaxat intuere: futura considerare iubet Spiritus sanctus. [d] *Ne intuearis vinum quando flauescit, cum splenduerit in vitro color eius: ingreditur blande, sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venena diffundet.*

d Prou. 23.31.32.

§ 2.

Graue peccatum ebrietas.

Periculosum est crimen ebrietas, non enim æstimatur grauitate sui, sed consuetudine, quæ in Germania & in Indiæ barbaria inualuit. Verum illam ipsam peccatricem consuetudinem minis Deus percellit, & pœnis adobruit. Maxime nobiles & principes. [e] *Va, inquit, Isaias qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsq; ad vesperam, vt vino æstuetis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuiis vestris: & opus Domini non respicitis, nec opus manuum eius consideratis. Propterea captiuus est ductus populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit. Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absq; vllo termino: & descendent fortes eius, & populus eius, & sublimes gloriosiq; eius, ad eum.*

e Is. 5.11. 12.13.14.

Germania dat pœnas ebrietatis.

Tot Germaniæ nobiles diuitesq; ad famem, ad incitas redacti sunt, causam in prædones, & bella non ante conferat quisquam, quam sese examinarit, quam multa ipse per ebrietatem perdiderit, an pœnam ipse attraxerit? Ebrietatis enim pœna iustissima in sacris literis describitur, inopia, fames, sitis: at raptores quoque comessationibus indulgent: Illi igitur te, illos alij spoliabunt. Nulli suus deerit carnifex, non in omnes eadem hora, eodemque loco lege acturus, nulli tamen parsurus.

Ebriorum contemptus.

Pittacus eum, qui per temulentiam delinquit, duplo puniendum censuit. Solon principem ebrium morte plecti voluit. Genus enim & officium dedecorant, contemptui obnoxij, adeo vt Antigono regi temulento quærenti, nunquid vellet? Zeno responderit:

Abi

Abi & vome. nec enim cum puero, nec cum ebrio agi quicquam serio potest: nihil meminit, nihil sapit, spectaculo est.

Grauissimum porro in aula crimen est, mutua inuitatio, & ad ebrietatem inductio, tam vsitata vt videatur corrigi non posse, tam perniciosa, vt inde omne malum oriri videatur. Consuetudo illa fuit Babylonis, vt testatur [f] Abacuc propheta. *Væ, qui potum dat amico suo, mittens fel suum, & inebrians vt aspiciat nuditatem eius. repletus es ignominia pro gloria: bibe tu quoque, & consopire: circumdabit te calix dexteræ Domini, & vomitus ignominiæ super gloriam tuam.* Calix dexteræ Domini vastatio, cædes omnium, & vt supra dixi mille procerum atque optimatum in conuiuio grandi Baltassaris. Nunquam autem sine felle miscetur insaniæ poculum.

f c. 2. 15. 16.

§ 3.

Ebrietas furor.

Præcipuum temulentiæ probrum est, furor, ira, rixæ sanguineæ, & inter scyphos pugna, quæ non solius Thraciæ est, sed omnium, quos Bacchi insania delectat. Nihil ferocius ira quam temetum accendit, non modo, quia duplici flamma pectus vritur, sed quia ratio, quæ resistere vna debuit, & potuit, infirma est, aut sopita iacet, vt igitur pueri re minima subito excandescunt, sic & ebrij, & si potentes sint sæuiunt.

Vinolentia sæua.

Mezentium tyrannorum vetustissimum, qui Rutulos contra Latinos adiuuit vinolentum fuisse Varro tradit, vt appareat vino sæuitiam efferari, & ne aliunde exempla petantur, Danielis bestia tertia pardus est regnum Græciæ, & Alexander Rex primus, vini inter mortales appetentissimus. [g] *Posthac*, inquit, *aspiciebam, & ecce alia quasi pardus, & alas habebat quasi auis, quatuor super se, & quatuor capita erant in bestia, & potestas data est ei.*

g c. 7. 6.

Capita quatuor, præcipua regna quatuor, quæ non vt Persicum imperium à frugalitate inchoarunt, & paulatim in delicias corrupta sunt, sed ipsa sua initia vino-

vinolenta habuerunt, Pardum scribit Oppianus vini auidissimum esse, Alexandro nemo intemperantior, duas choas haurire solitus erat, in conuiuiis cruentus, compotationibus non minus quam prœliis famosus, cum statuta sunt præmia plurimum potantibus, non pauci periere, ipse multos per furorem bacchatus, & fidelissimos occidit. Violentia Pardi tantæ feritatis est, vt si prædam vno alterove assultu non assequatur, in magistros & venatores vertat rabiem, itaq; ad manum agnos aut hœdos habent, quos obiiciant furentibus. Quis non plane videt prædonis Asiatici temulentiam, certamina potantium, cruentas mensas, amicorum sanguine vomituque pariter natantes designari? Monebat eum Androcydes, cum vinum biberet, meminisset se terræ sanguinem bibere; verum ille & sanguinem terræ bibebat, & hominum sanguinem fundebat, terræ sanguine ebrius, eam humano sanguine vicissim inebriabat, vt cum Hephæstionis manibus Cusseorum innoxiæ gentis internecione parentaret, quasi crudelitate felicem facturus amicum. Quas alias parenti inferias aut Libycus Leo, aut Hircana tigris mitteret? Breui ipse periit, sed quo erat conueniens potu, regnum lacerandum compotoribus reliquit aulicis suis, qui vt in aula pardi vino, ita bellis cruentis quasi sanguinolentis venationibus certabant. atq; hoc olim & nunc quoque obseruatum regna nulla sobria interisse, in summis calamitatibus, procerum conuiuia intemperatiora, cœnas temulentiores. Inter regna Pardi post regum marcidus saginas vltimo in prouinciam redactum est Ægyptium, non quia defendi non posset, sed quia Antonius ebriosus & vomens mancipatus fœminæ, totus in luxum soluebatur, cum Cleopatra sua epulabatur, & delicias suas vitam vocabant conuiuentium, deinde desperatis rebus agebant vitam commorientium, auctis conuiuiorum apparatibus, luxuq; : sic consilia, sic rei gerendæ tempora peribant. Perpende regna in quibus calamitates, non mi-

Alexander temulentus sæuiit.

Pereunte regno summus luxus.

calamitates non minuunt principum, procerumq; luxum, & breui peritura, aut transferenda crede. Vastus enim in cœlum oritur clamor dispare sono, subditorum, fame, siti, labore morientium, & aularum de illorum sanguine ebriarum, & per lasciuiam iubilantium. Illa rerum facies in Romano imperio erat imperante Gallieno, capto Valeriano, cum bestia illa omnibus prouinciis per tyrannos & barbaros exhaustis, patre seruitutem seruiente, tandem excoriato, vni saginæ intenta omnia negligeret, sola luxuriantis aulæ licentia magnitudinem suam ostentans: ideoque tanquam porcus in sagina mactatus est. Sic etiam [h] Fliolmus rex Gothorum militum suorum compotor in dolium præcipitatus periit, qui tamen & ipsi ob patricidium perierunt. Merito sanè à Deo permissum, vt qui se mutuo ad ebrietatis insaniam cogunt, etiam ad exitia impellant. Vna etiam ex causis est, cur tot Germaniæ comitia in cassum abierint, ebrietas consulentium: non infunditur illis gratiæ cœlestis adiutorium, qui rationem sopiunt, vt ne terrenis quidem consiliis intendere valeant. Sibaritarum olim ingluuies probro erat, quibus prouerbio obiiciebatur: ex illas Smindirides annos viginti, nec orientem solem, nec occidentem viderat, alius cum Spartanorum Phiditia, salubrem, frugalemque victus rationem spectasset, mori se malle, quam sic viuere protestatus est. Apicius adhuc diues vitam abrupit, sine luxu arbitratus viuere se non posse. Hominis sensum, non modo regendi intelligentiam tollit ingluuies: & desperatione pulsat abiectos. Conarus Scotorum rex ob sumptus regno pulsus est, [i] Pericles, Callias, Nicias cum luxuriem pecunia deficeret, in conuiuio cicutam sibi propinarunt, vt vitio suo immorerentur, stupore prorsus profano: nam præstare putabant non esse, quam sobrium esse. Hæc est vinolentiæ insania, in quam Cleomenem incidisse Ælianus tradit, vt plane fureret. quod de Parthis quoq; fœda &

h *Ioan. magnus l.7.c.17.*

Stultitia intempe-rantia.

i *Ælian. l.4.*

barbara gente dicitur, potabant ad insaniam, & mirabantur eos legati Scytharum, quo plus biberent, plus sitire. Verum non modo potentes Scriptura potores damnat, sed eos quoque qui temperantiæ legem modice quidem, quotidie tamen excedunt. Quis ferat Ciceronis filium duos congios, Torquatum tres haurientem? Potoribus ipsis odio fuit, Diotimus Atheniensis, qui infundibulo apposito potabat, ex quo χῶν hominem vocabant. Quis non detestetur Pardum Arctorum Culemum Scotorum principem prẹmia victori in commessatione largientem: aut Henricum Goritiæ comitem filiis dormientibus ne non sui similes haberet, vina ingerentem? Quis non merito interfectos fatetur; Nicoclem Cyprium, & Strationem Sidonium luxu certantes Beluinum certamen bene finiit ensis. Tartaris quidem ignoscimus, tanquam extreme barbaris, qui cum adest copia tantum vorant, potantque, vt triduum solidum consopiti iaceant, nam

k l.10.c.11. & Alexandrum biduum dormisse auctor est [k] A-

l c.2.c.6. thenæus. [l] Sybaritæ eo dedecoris venerunt, vt matulas in conuiuium intulerint, vt idem recenset Athenæus, sed primos id fecisse, imitati sunt alij, vitia facile inueniunt sectatores.

Tales nemo, cui ratio vtcunq; constat, non abominatur, verum Christiano ita viuendum est, vt delicias etiam mundas, leues excessus, affluentiam euitet, aliquid potius subtrahat necessitati, quam indulgeat voluptati, ad cibum tanquam medicinam accedat. Cæ-

m 1.Pet. 5.8. terum omnibus dicitur, [m] *Sobrii estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret.*

***

Cap. LVIII.

Castitas aulica, nobilium, diuitum.

§ I.

SObrietati coniungo castitatem, quæ voluptatis est libidinosæ temperantia: Sunt enim istæ affines consanguineæq; virtutes. Sobrietas mater est, custosq; castitatis, intemperantia ciborum scaturigo libidinum, ebrietas ardor cupidinum, æstus Asmodæi. Vere iudicauit [a] Ambrosius, Ebrios ex hominibus effici equos adhinnientes. Et monet Apostolus. [b] *Nolite inebriari vino in quo est luxuria.* *Sobrietas & castitas iuncta.* a *De Elia, &c.* b *Ephes. 5.18.*

Daniel, etsi de stirpe Juda, & familia Dauid, cœlibem vitam egit, nulla de vxore, aut liberis eius memoria: Hebræi in illum iniuriosi sunt, cum eunuchum vocant. [c] Augustinus, Epiphanius, Hieronymus, alij de cœlibatu eius testes sunt. Sane defensione castitatis puer inclaruit, cum castissimam matronam Susannam iniuste damnatam eripuit, & calumniatoribus talionem retulit. [e] *Sic fatui*, clamat, *filii Israel, non iudicantes, neque quod verum est cognoscentes condemnastis filiam Israel.* *Danielis castitas.* c *In Psal. 125.* d *l. 1. contra Iouinian.* e 13.48.

Et senes increpat. [f] *Inueterate dierum malorum nunc venerunt peccata tua, quæ operabaris prius.* f *V.52.*

Et [g] *Semen Chanaan, & non Iuda, species decepit te & concupiscentia subuertit cor tuum.* g *V.57.*

Minatur astare angelum, qui medium scindat. Exēplum igitur castitatis Daniel, & vindex, & hoc in aula Babylonis, meretricis impudētissimę, in lupanari Chaldæorū, in quo totus scortat⁹ est mundus in quo pari cū diis loco erant meretrices, nam sacerdotes eorum teste Baruch. [h] *Dant ex ipso prostitutis, & meretrices ornant: & iterum cum receperint illud à meretricibus, ornant Deos suos.* *Babylon meretrix.* h *c.6.10.*

Tota ciuitas, adeoque suburbia erant prostibula.

fœdam consetudinem non tacuit Spiritus sanctus. *Mulieres*, inquit, Baruch, *circumdatæ funibus in viis sedent, succedentes ossa oliuarum.* cum autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo *transeunte dormierit cum illo, proximæ sua exprobrat, quod ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis eius diruptus sit.*

In hac fornace non arsit Daniel, adolescens deco-
Dan.1.3. rus forma, in quo nulla esset macula, in quo pulchri-
C.5.29. tudo litem pudicitiæ non mouit. Tristes quoq; exitus libidinum in Balthassare docuit, cum ex vasis sacris regis vxores biberent, & concubinæ. Hoc quoq; ma-
k c.9.12. lum pereuntis Solymæ fuit, de quo in oratione testatur, [k] *Et statuit sermones suos, quos locutus est super nos, & super principes nostros, qui iudicauerunt nos, vt superinduceret in nos magnum malum: quale nunquam fuit sub omni cœlo, secundum quod factum est in Ierusalem.*

Mali tanti causæ multæ, sed præcipua fornicatio, illa enim & aliarum causarum causa. Principium lo-
l c.1.3. quendi Domino in Ose. Et quid loquitur. [l] *Fornicans*
m c.4.10. & 18. *fornicabitur terra.* Et [m] *fornicati sunt, & non cessauerunt.*
n c.7.4. Et [n] *omnes adulterantes tanquam clibanus succensus à coquente.* Hinc malum, quale non est visum sub sole, vt ait
o c.8.14. Daniel, & [o] Oseas. *Et mittam ignem in ciuitates eius* (Judæ) *& deuorabit ædes illius.* Quæ omnia pluribus Ezechiel Danielis æqualis exposuit. Idcirco enim populus deserto Domino ad idola vertebatur, quia castũ Dominus cultum, impudicitiam dæmones exigebant.
Beluarum Danielis libidines. Reges Danielis pleriq; impuri, incestiq; morte cruenta periere. [p] Xerxes & domus illa orto ob libidines
p c.11.2. furore mutua laniena grassata est. Vrsi Persici, & Ægyptij Pardi, matrum & sororum nuptias vsurpabant. De Ptolemæis, Philopatre, Eupatore, & demũ Cleopatra plena est historia, regnum enim Ægypti post Macedoniæ, Asiæ, & Syriæ interitum in adultera & meretrice defecit. Antichristo Daniel inter ingentia flagitia, et-
p c.11 37. iam fœminarum amores obiecit. [p] *Et erit in concupiscentiis fœminarum, nec quemquam Deorum curabit: quia ad-*

aduersum vniuersa consurget. Figura & anteambulo [q] Antichristi Antiochus Epiphanes palam, spectante populo scortis miscebatur: Eius pater Antiochus magnus à Romanis victus est, dum sub sericis tabernaculis delectus virginum habet. Itaq; Pardus in Syria atq; Ægypto primum libidinibus fractus, in prædam deinde cessit beluæ fortiori, Romano imperio.

q *Hier. in Danielem.*

§ 2.

[r] *Sicut ignis probat ferrum, sicut vinum corda arguit in ebrietate potatum,* sic aulæ deliciæ, ornatus, ocium licentia probat animum castum, qualis fuit Danielis, qualem Nicetam suum scripsit P. Jeremias Drexelius ingeniosa elegantia & pietate. Vixit supra centum annos caste integreque Daniel in palatio meretricis magnæ, quæ sua prostitutione orbem polluit, in monte nebuloso, monte pestifero, & à contagio incontaminatam mentem seruauit, quod non minus mirum videri debet, quam socios eius principes Babylonis in fornace æstuanti Tima nec ardorem ignis sensisse, nec odorem quidem flammæ piceæ, resinosæ, napthææ extulisse: Est enim ardor libidinis vt flammæ, qua licet mentis puræ integritas non aduratur, fuligines tamen imaginationum inuita patitur, & ictu quodam appetentiæ reluctata percellitur. At in Daniele victoria absoluta, parum erat, non vinci, perfecte vicit. De libidinibus Babylonis multa Jeremias. Danielis tempore omnis pudor interierat, vxores & filias hospitibus prostituere, (quod etiam Heliopoli in vsu fuit) beneuolentiæ & vrbanitatis esse censebatur.

r *Eccli. 21.*

Medi & Persæ lasciuiam frenarunt, principes adultosq; gladio occiderunt, paruulos ad petras alliserunt. Continentiores tamen fuerunt rudes nequitiarum, laboribus attriti manus: vxores ad conuiuia licentiora non admittebant, vt [s] Herodotus [t] Justinus [u] Plutarchus. [x] Macrobius [y] & Brissonius docent. At quantulum erat, deteriorem partem Reip. esse castam, si viri per omnia fanda, & infanda voluerentur? si

Babylonis pœna.
s l. 5.
t l. 41.
u l. 7. *Sym.*
x l. 7 c. 1. *Saturn.*
y *De Rep. Persica.*

Persæ initia casti. omnibus locis insidiæ, verba obscæna, si tabellæ turpes & aspectum sauciarent, & amicos redderent impudicos? si pocula & mensæ instrumenta cælatas libidines oculis ingererent? Itaq; in corruptrice republica, animo adulteræ, non erant pudicæ corpore, nisi inuitæ.
z l.3.c.3. [z] vt Nazianzenus. Castitas enim bonum est volũtariũ atq; ex virtute: vt Clemens Alexandrin⁹. Qua causa nec Athletarum, nec sacrificulorum in precio castitas erat, vitiis, & dęmonibus, non Deo sacrata. *Voluntaria castitas.* Queadmodum minoris meriti senectutis castitas, quæ etsi non est naturę luxuriantis impotentia, qualis in Tiberio, habet tamen facilem sine graui labore victoriam, nec enim illis vincere gloriosum est, sed vinci turpissimum. Ætas enim senilis eam passionem pene exstirpat, qua cum certat iuuentus. Victoria amoris non est perfecta nisi ex alio amore: amore Dei vincitur amor mulierum. Magno amore Constantiam Constantini magni filiam deperibat Gallicanus, in matrimonium regiam virginem petiit, genus, & res gestæ dignum faciebant, duo obstabant, quod & ipse à religione alienus viueret, & Constantia virginitatem Christo, meliori sponso vouisset.

Gallicani castitas. Promissum tamen, voti fore compotem, si Scythas qui tum occupatis Thraciis imperio formidabiles iminebãt, vicisset: Infausta fuere belli initia, Philippoli in Thracia ab hoste obsessus, Tribunis ac militib⁹ diffugientibus, frustra ipse quoq; exitum quæsiuit, tantis *Castitatis vis.* in angustiis à Joanne & Paulo Constantiæ ministris admonitus, victorẽ fore, si voueret se Christianum fore, vix preces ac vota nuncuparat cũ adest procera statura, regioq; vultu iuuenis, humero crucem gestãs, & vt accinctus ense se sequeretur adhortãs, parenti magna armatorũ multitudo ad imperia se promptã exhibet, atq; ita terribilis ad regẽ barbarorũ vsq; penetrauit, qui humi prostratus, vt cæde abstineret orauit, imperata se facturũ, Thracias relicturum, tributa pensitaturum promisit. Atq; hæc obtenta Virginis precibus, quæ timidis

midis

midis terga vertentibus forti & crudeli hosti restiterunt. Gallicanus victor & baptizatus, audito sponsam suam Christo obstrictam, nec eam sollicitauit, nec promissam causatus, ipse quoq; cœlibatum Deo vouit, non iam barbaricæ victoriæ cupidine, sed regni cœlestis religioso ambitu: simul delicias, & earum altrices diuitias abdicauit, quinque seruorum millia manu misit, libertis, fundos, domosq; dedit, vitam sanctissimã, castissimamq; Ostiæ egit, peregrinis ac pauperibus summus Romani imperij dux ministrauit, dæmones expulit. Deus omnino castitatem viri venerabilem esse etiam gentibus voluit. Nam Juliano per tyrannidem imperante, exactores, qui villulas illius infestabant, à dæmone correpti sunt, qui in acta eius inquirebant, lepra deformabantur, tandem in Ægyptum secessit, vbi ob fidem gladio percussus ad cœleste Capitolium triumphum duxit. [a] Ado historiam recenset. a 25. Iunii.

§ 3.

Seueris legibus Deus olim in lege veteri libidines coërcuit. Et quidẽ morte. Vetat esse meretrices & scortatores. [b] *Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filiis Israel.* *Libido legibus coercita.* b *Deut. 22.14.& seq.*

Grauiore lege sancita est Christianorum castitas. [c] *Audistis*, inquit, *quia dictum est antiquis non mœchaberis, ego autem dico vobis, qui viderit mulierem ad concupiscendam eam iam mœchatus est eam in corde suo.* c *Matth. 5.27.*

Diuinus Apostolus etiam nominari vetuit, in verbis enim amatoriis mortiferũ stabulat venenũ. [d] Fornicatio autem, & omnis immunditia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos. d *Eph. 5.3.*

Romanę quoq; leges vigorẽ suũ in libidines strinxerunt, Paulus Jurisc[onsultus] l. 5. opere perfecto capite plectendos, tentato, in Insulam deportandos cẽsuit, sed de his multa lex Julia de adulteriis, & in eam Jurisperiti. Ecclesia etiam graui censura flagitia impura perstringit, præsertim clericorum, scortatores enim non modo tẽplis arcet, verum eorum sacrificiis interesse prohibet,

Castitas Christianorum. qua de re editus est insignis liber ab Alphonso Tostato, dignus quem omnes habeant præsules, & ex eius præscripto sacerdotes regant. Secuti sunt pleriq; orientales leges Judæorum, Arabes, Ægypti, Tenedii, Romani quoq; & Græci, Pisidæ equis insidentes ad contumeliam circumducebant, tanta vexatione, vt viuere non liberet. *Castitas gentium.* Hoc omnino huic vitio singulare est, vt subito leto puniatur, vt rara sit pœnitentia vera libidinis, adeo vt Hieronymus testetur facilius hic inueniri innocentes, quam vere pœnitentes. *Rara pœnitentia fornicationis.* Hinc abrupta sententia damnantur, hinc eluuia Noëtica, Sodomæ incēdia, Sichimitarum, Beniamitarum excidia: Israëlitarum ad Beelphegor mortes, Samsonis, Dauidis, Ammonis supplicia, vel in hac vita tantum, vel in vtraque grauissima.

Germanis non sine admiratione castitatem tribuit Tacitus, ignota illic adulteria, seras iuuenū voluptates, seruarunt id diu Saxones, adulterā suspendio necabāt, deinde in rogum cum corruptore coniiciebant. Cur vero raro resipiscant, causa est, quod effectus ille bestialis, & proprie pudēdus, vt [e] Aristoteles docet maxime mentem deiicit, & quasi in cloaca detinet, & memoria malefactorum irritetur, quia est quasi clibanus ardens, animus impudicus. [f] Deinde quia noxia vitæ est Venus, vt, Hieronymus, & [g] Cyprianus demōstrant. Cum igitur vitam ipsi abrumpant, & raro sit spes resipiscendi, filum Deus ipse præcidit, ne cumulatiores suppliciorum thesauros sibi thesaurizent, in diem iræ & iusti iudicij Dei.

e *l. c. 6. Eth*

f *l. 1. contra Iouin.*

g *De bono pudicitiæ.*

§ 4.

Libido regna perdit. Ad principes tamen, iudices, & eorum administros præcipue pertinet, vt cautio, inhibitio, ita negligentiæ pœna. Quod non corrigunt, probare censentur. Verissime hoc intellexit [h] Saluianus, *Cum enim muliebrē habitum viri sumerent, & magis quam mulieres gradū frangerēt; cum indicia sibi quadam monstruosæ impuritatis innecterent, & femineis tegminum illigamentis capita velarent, atq; hoc*

h *l. 7. De gubern. Dei.*

hoc publice in ciuitate Romana, vrbe illic ſumma & celeberrima: quid aliud, quam Imperii Romani dedecus erat, vt in medio reip. ſinu execrãdiſſimum nefas liceret admitti? poteſtas quippe magna & potentiſſima, quæ inhibere ſcelus maximum poteſt, quaſi probat debere fieri, ſi ſciens patitur perpetrari.

In Daniele oſtendi interitus regnorum ex libidine. Fata aliorum paria fuerunt, ſic Spartani, ſic Athenienſes periere. Miſerrime periit Zeno Imperator, inuerecundus, vt inſtar Antiochi publice libidines expleret: non illo melior Baſiliſcus impudicitiam fame, & nuditate moriens luit. Heraclius VII. inceſtu infamis obiit, omnes illi cum imperij conuulſione: Zonara teſte. Philippicus adulter famoſus, Copronymus, Nicephorus pares, ſed horribiles exitus habuerunt. Conſule Paulum Diaconum. Supergreſſus omnes eſt impudentia Michaël Balbus, ſcortationem crimen negabat eſſe. inter iſtas aularum delicias, immanemque luxuriem regnum omnium auaritiæ, & bellis mœrebat obnoxium. Donec Monomacho in luſtris noctes, diesque agente, (aula eius ſplendidiſſimum lupanar erat) Turcæ Orientem occuparunt, & porro propius Europam venerunt, regibus Chriſtianorum ſcortantibus. Andronicus, vt eſt auctor Choniates, homo mollis, inceſtus, ferino incinctu, quaſi Bacchus ſyluas, & loca deſerta, cum meretricibus pererrabat, in ſaltibus ille ſcortabatur, hoſtili igne campi, vrbes cædibus vaſtabantur. Sub rege impuro nulla erat ſalus, aut requies ſubiectis. Iſacius deinde, Alexius Comnenus regni in anguſtias redacti, exhauſtique reliquias ſcortis largiebantur, ſimiles Andronicus Junior, (vt Gregoras memorat) Murziflus, Cantacuzenus, libidinum portenta, dedecora nominis Chriſtiani. Quorum turpes, miſerabiles cum prouinciarum interitu exitus deſcribere nihil attinet, quibus & tota Græciæ nobilitas exſtincta eſt. Vitiza omne genus libidinum & admiſit facto, & lege permiſit, & breui Gothi interierunt, vt [i] Jorn. Sceleratam legem veterum ſuſtulit Theo-

Libidine regna pereunt.

i l.16.c.21.

dosius. Cautum erat, vt fœminæ in scortationem lapsæ, scortari porro cogerentur, ita scelere scelera puniebantur, nec mores tamen emendabantur. Theodosius finem peccatis, non initium quærebat. [k] Vide Socratem. Illi victoriam contulit cura castitatis, è contrario Cabades Rex Persarum de solio in carcerem detractus est, quod lege lata vxores communes esse sanxisset. Hispania nobilissima prouincia Roderici regis sui libidines luit, annos octingentos à Mauris infessa: nam Julianus dolore filiæ à rege constupratæ vindicta exitiosa iniuriam vltus est, Maurosque aduocauit, & ipse in prælio obiit, & patriæ seruitutem reliquit.

k l.5.c.18.

¶ 5.

Impudicitia stupor.

Impudicitiæ proprium malum est intelligentiæ caligo, quemadmodum aurum luto mersum nitorem amittit, ita amor animi cœnum est, eiusque lucem obruit, amor rationis est obliuio, pectus seruum vitiis facit, hinc amor cœcus, credulus, brutus est, & sibi ipsi multa mentitur. Hinc facile labitur, offensæ nescius: Insignis stultitia M. Antonij & L. Flacci tribunorum plebis notata est, quod leges sumptuarias abrogari postularent, ne ciues cogerentur esse frugi, licere sibi volebant ire se perditum. Illa est omnium cœcitas, quos amores vinciunt, perire volunt, obsistentibus furenter irascuntur, riualitas eos in ferrum agit. Stultitiam Salomon, & cœcitatem describit. [l] *Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciuiens, & ignorans, quod ad vincula stultus trahatur, donec transfigat sagitta iecur eius: velut si auis festinet ad laqueum, & nescit, quod de periculo animæ illius agitur.* Cœci sunt, amant vile scortum, aliquando dæmonem, vt ille, qui post scelus in equi putente corpore, quique in alio cadauere se inuenit, de quo Delrio, Nicetas Drexelianus.

l Prou. 7. 22.23.

Alterum est, quod horrorem cogitationum sanctarum

rum iniicit, ad omnes admonitiones obſurdeſcit. Cauſam habet Nazianzenus. Nam mens errabunda circumfert typos operarum, & occupata magno affectu, non admittit ſanas meditationes. Paulus Apoſtolus vocat inceſſabile delictum, quod etiam cum non eſt occaſio operis, prauis tamen delectationibus ſine intermiſſione peccetur, quod hoc in flagitio ſingulare eſt. nam crimen etiam nolentes delectat, dat mora vires, & malo ſuo gaudet. Hinc ab oratione prorſus alieni ſunt libidinoſi, in templis aut oculos circumferunt, aut fabulis indulgent.

Non cedit admonitionibus.

Alieni ab oratione.

Tertium eſt amor ſui tantus, vt omnis caritatis obliuiſcantur, ſic inueterati Suſannam amant, & oderunt. Sic Ægyptia coniux, ſic Phædra. Clytemneſtra filias ad necem poſcit, Eurydice occidit, Fabia maritum.

Ingens amor ſui.

Sæuus amor docuit natorum ſanguine matres
Commaculare manus.

Eodem inſaniæ fonte naſcitur inconſiderata rerum arcanarum patefactio, incontinens pudoris, prodigus eſt ſecreti. Et vxor, & ſcortum Samſoni ſecreta extorſit, illa ad damnum rei, hæc ad exitium vitæ. Demum mortis, & æternitatis timor inutilis, & deſperatione plenus, qualem in Antiocho regum luxurioſiſſimo deſcribit liber Maccabæorum. Fredericus Ciliæ comes acta in voluptatibus vita, cum nonagenarium deliciæ fugerent, & fractum corpus non niſi dolores caperet, ſepulchro ſuo fatum inſcribi iuſſit. *Hæc mihi via eſt ad inferos.* non auſus eſt ſperare veniam, quam nonaginta annos contempſit. Plura eius generis legi poſſunt apud [m] Philippum Doultreman.

Deſperatio libidinoſorum.

m *Pad. Pars* 1. c. 7.

CAP.

Cap. LIX.

Ratio seruandæ in aula, ac potentia opibusq́ castitatis.

¶ I.

MAgnum præsidium sobrietas, & perpetua consideratio, quæ ex intemperantia nascuntur malorum. Verum inter tam multa, quæ sunt toto mundo remedia nullum præsentius est, præter Dei gratiam, quam secum expendere: nullo ex alio peccato plures condemnari: Est enim eius semper præsens occasio, cogitationis materia, & prauæ voluntati ipsa in carne non deest ansa peccandi. Emendatu difficilimum esse
a *l.5.c.13.* docet experientia, monet & [a] Toletus. Fæcem omnium vitiorum Cantipratanus appellat: ipse & Joannes Benedictinus assuetos illi vitio per annos triginta tres, non nisi singulari, & rara gratia reuocari posse. quod tamen non tam annorum numero, quam frequentia delinquentiæ, affectu, aliisque circumstantiis æstimandum arbitror, quo enim violentior est consuetudo, & natura corruptior, eo maiore opus est gratia, vt liberetur, atque redintegietur. Christina terribili visione totum mundum illo crimine obnoxium spectauit, Deumq;, iram, & supplicia minantem, quibus auertendis multas ipsa preces fudit, & corporis cruciatus subiit: vt est in eius vita. *Christina.*

Deinde vero ad castitatem seruandam magnum momentum adfert, eam suadere, omniaque eo referre, vt eius in aliorum animis excitetur amor. Hoc fecit S. Henricus Imperator, fecerunt alij, & inter alios Julianus vir nobilis, qui Basilissæ Sponsæ persuasit, vt in matrimonio seruata castitate Deo seruirent: probauit institutum Deus in cubili geniali angeli cœlestes odores sparserunt, nuptiale carmen virginitati cecinerunt, Basi- *Henricus. Basilissa. Iulianus.*

Basilissa non fudit quidem sanguinem, dux tamen & doctrix martyrum vocatur. Julianus princeps martyrum, receptor, & altor ad se confugientium Christianorum, nobili certamine coronatus est, vt [b] Beda, Ado, Vsuardus Metaphrastes, Surius. b *9. Ianuar.*

Hoc in Theodoræ laudatur liberatione, quam in lupanar ductam Didymus commutatis vestibus liberauit, cui pro aliena castitate vitam ponenti Martyrium Deus rependit, [c] Menologium, & in primis S. Ambrosius. *Theodora.* c *28. apr.*

Inprimis autem contra voluptates istas opus est proposito firmo, voluntate obfirmata, vt mori potius per omnia tristia malit, quam vel mente flagitium admittere. Hoc ex adiutorio gratiæ datur, precibus obtinetur, & robur accipit, vt efficiat, quod cogitauit. Si enim Deus Leones, Dracones, ignes misit, qui virgines suas à lasciuia impiorum liberarent, si in scortatores dæmoni potestatem concessit, cur non adsit, quorum est seria non peccandi voluntas? Consideranda, quæ de Daria, aliisque tabulis Ecclesiasticis consignata, quotidie ad imitationem leguntur. In Potamiœna ille animus erat, quæ Domini sui libidines per flammas fugiebat, hoc vnum precata, vt lento igne moreretur. [d] Juliana Romanæ nobilitatis, Euilasij nuptias fugiens, per rogos, succensasque ollas & gladios virginitatis votum seruauit, Basilissa quoque regio genere & nomine ad eadem præmia peruenit. Dympna fuga euasit patrem meditantem incestos thalamos, & deinde vitam pro virginitate impendit. Vidua Antiochena cum duabus filiabus in flumen se præcipitauit, ne pudicitiæ tristiore naufragio mergerentur. Aliæ multæ mortem præoptarunt, quam violari corpus paterentur, quas Ambrosius, & Augustinus defendunt. Felicula sane in eculeo, immori tormentis suis maluit, quam Flacci principis toro contaminari. De Agnete, Agatha, & coniuge Diocletiani, nemo ignorat. Non augustæ, aut splendidæ nuptiç illas allicere potuerunt, non

Proposito serio opus non peccandi. *Daria.* *Potamiœna.* d *16. Ian. Metaph. Lippom.* *Iuliana.* *Dympna.* *Vidua Antiochena.*

non deterrere à proposito tormenta. Qui in animo statuit non peccare, facile crimen euitat, quod sola voluntate committitur, illa fuit Josephi, illa Susannæ voluntas. Josephus blanditiis longo tempore molestis adeo peccandi periculo caruit, vt adulteræ responderit. [e] *Quomodo ergo possum hoc malum facere, & peccare in Deum meum?* Cur non poterat seruus rogante domina, & in flore iuuentutis? Non poterat, proposito castitatis inuicto. Lasciui dicunt se non posse abstinere, nimirum languida, & semisaucia voluntate vellent, sed nolunt caste agere. Non possunt, quia nolunt, qualis Antiochus, & Henricus Quartus, & [f] nequissimus mortalium Licinius, qui negabat in hominibus esse posse castimoniam, quam impuritatem putrescentibus, & verminantibus virilibus summo cruciatu emoriens ita luit, vt in omnem æternitatem non expiet.

e Genes. 39.9. *Iosephus.* *Antiochus.* *Henricus IV.* *Licinius.* *f Euseb. l.5.c.45.*

§ 2.

Propositum animi firmum requiritur, sed firmum in Deo, non in homine. Qui stat, in Deo stat, qui in se stat, iam cecidit. omnes illi, & illæ quicquid potuerunt, in DEO potuerunt, & non in se. Ideo multi cadunt, quia sua industria, cautione, ingenio se stare arbitrantur. Donum DEI est castitas. Ea causa sine intermissione orandum, & vigilandum est, ne intremus in tentationem. Sic fecit rex magnus, nondum perditus illecebris: [g] *Et sciui quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientia scire cuius esset hoc donum: adii Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordiis meis.*

In Deo castus est, quisquis castus est. *g Sap. 8. 21.*

Non patitur orationem libido. Theodoricus cum lupanar, quo transibat, in propinquo esset, Psalmos recitare à Spiritu S. non permittebatur. orationes incensa sunt, quæ ad Dei thronum ab angelis deferuntur, libidines mephitis inferorum, quæ aromatum suauitati misceri non possunt.

Orandū pro castitate.

[h] Ca-

[h] Catharina Senensis hominem impurum allocuta tantam sensit ex illo barathro graueolentiam, vt non nisi obturatis naribus absoluere colloquium valeret. Mortalibus enim castis intolerabilis ille fœtor est. Euthymius forte obuius cuidam, qui impuras animo cogitationes versabat, tam tætrum sensit odorem, vt se à Dæmone obsideri existimaret, [i] vt refert Cyrillus. Huc pertinet meditatio de vita sanctorum, qui in illa palæstra fortius pugnarunt, atque inuocatio, clientium imitationi studioq; præcipue fauent patroni, maxime mater virgo, virgo virginum. Sic S. Brigida in Scotia non modo castitatem, sed famam etiam castitatis retinuit illæsam, cum tactu lignum altaris reuirescere fecit: & incontaminatum pudicitiæ florem in pectore germinantem assularum virore probauit. [k] Chrysanthum pater ob religionem carcere coërcuit, sed cum aduersis animum adolescentis inuictum cerneret, domi inter puellas lasciuientes educari iussit, vt illecebris molliret, quem frangere vi non poterat: verum oratione, & Dei auxilio, omnia superauit, donec ad martyrum gloriam assumptus est.

h Raimundus in vita.

i In vita Euth.

Brigida. Oratio.

Chrysanthus.

k 25. Oct.

Orantibus enim vicissim DEVS respondet, & præmia castitatis exhibet. Amatori enim viro nobili cum sponsæ virginitatem persuasisset, binæ coronæ, merces pudicitiæ ostensæ, quas vterq; paulo post assecutus est. Nec sine oratione, nec absq; diuino responso, Pelagia se ex alto præcipitauit, quam laudat Chrysostomus, quin & aliæ spontaneam mortem elegerunt. Quid autem Pelagia fugiebat? cur se in bouem æreum iniecit? vt fugeret nuptias Diocletiani imperatoris, & quod orauit, obtinuit, flammis absumpta.

Amator.

Pelagia.

§ 3.

Jeiunia, vigiliæ, cilicia, niues spinæ, cæteraque austeritas huc pertinet, omnium vsu ac consuetudine. omnium hoc piorum exempla, & dicta comprobant, & ideo difficilior in aula castitas, quia in affluentia ciborum,

Corporis afflictatio.

borum, & mollitie vestium plura retia tenduntur. S. Bernardinus petulantem fœminam de flagitio appellantem, nudam flagello excepit, tanto verberum cruciatu, vt multo se fletu reciperet, vnde pedem impudicum attulerat. Sed frustra ista adhibentur, nisi occasiones vitentur, sensus custodiantur, oculi duces amorum contineantur, ne animam despolient. Sunt oculi sæpe pleni adulterij, sunt paranymphi, & lenones, libidinum prorigæ, paciscendum cum illis fœdus, [l] ne cogites de virgine, quod facile conficietur, si formas illices animo non renuncient. Multoque magis vitandi tactus & oscula flagitiorum præludia. Raro etiam de fœminis bonis, & bene loquendum. Non magis regium, quam Christianum præceptum magnus Sforcia filio reliquit: Nunquam impudice aspicere fœminam. Quod ille mandabat, iam ante Balduinus Solymorum Rex seruarat. Nunquam ille fœminam intuitus est, oculos pudicæ virginis instar humi figebat: nec aliter attollebat, quam humanitas necessaria postulabat. Ea consuetudo Hugonis etiam fuit, adeo, vt procax mulier, vultu, & proteruia meretricia coram ipso verba faciens animaduersa non fuerit. Paulus in Ecclesia tectas orare mulieres iubet. Et Basilius Christianorum filias non desponsas in publicum prodire negat. Sane Jacobus Episcopus Nisibenus, cum transiens fontem, vbi proterux puellæ nec caput obnubebant, nec vestes altius succinctas dimittebant, inuerecundiam detestatus, exarescere fontem, ipsas canescere iussit, vtramque tamen pœnam precibus exoratus sustulit. Fuit veteris Ecclesiæ ille pudor, sacerdotibus viri caput nudabant, fœminæ obtegebant: si opere occupatæ vestem succinxissent, in conspectu sacerdotis dimittebant, vt tales domi, quales in Ecclesia apparerent. Admirabilior priscorum Ælamitarum verecundia, apud quos nudum conspici capitale fuisse tradit [m] Alexander ab Alexandro. Hinc Spartani, Massilienses, Romani, Florentini, mimos & histriones

Bernardinus. — l *Iob* 8. — *Sforcia.* — *Aspectus cauendi.* — *Balduinus.* — *Paulus.* — *Basilius.* — *Iacobus Nisibenus.* — *Occasio fugienda.* — m *l.2.c.23.*

nes

nes eiecerunt, vt recenset, [n] Plutarchus, [o] Cœlius, [p] Boëthius, [q] Sabell. Plane nuptiæ, tripudia, comœdiæ, nisi omnia sint castissima, fugienda sunt. Multa de his Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Arnobius, Lactantius, & per ista hodie quoq; inualescit Asmodæus. Quæ si omnia vitari non possunt, hoc Chrysost. teneatur. *Christianus saluis oculis fœminam videt, aduersus libidinem cæcus est.* Adiungo his occupationem seriam præsertim studiorum, quæ auctoritate vitæ efficacior est. [r] Quare Daniel quoque visionibus illustratus, & æger faciebat opera regis. Maxime vero frequens Eucharistiæ, & confessionis vsurpatio animum roborat, si tamen digne sumantur sacramenta, alioqui signum est sacrilegij, corporis Christi participatio, & in assueto crimine perseuerantia.

n *In Lacon.*
o *l.16.c.8.*
p *l.15.& 9.*
q *l.6.c.1.*
r *c.8.v.vlt.*

§ 4.

Omnium deniq; præceptum est, *Principiis obsta*. nimirum ad alias cogitationes mentem auertendo. Quæ præcipue duæ sunt, de Christo crucifixæ, & pœnis inferorum: vt non euanida meditatione illa recensens tibi sed efficace voluntate: vt cum primum animum pulsauerit species intemperantiæ, derepente sub cruce te constituas, & ante pendentis Saluatoris pedes cogitata deponas. Nam si Deus hac ipsa hora de vulneribus suis penderet, & te peccaturum ipse derelictus adeo rogaret, ne filium Dei conculcares, ne sanguinem testamenti pollutum duceres, in quo sanctificatus est? ne spiritui gratiæ contumeliam faceres, qua fronte in eius, omniumq; angelorum aspectu facinus committeres? nec refert, quod te nondum viuo pro te ista passus est, maior debetur gratia, quod nondum natum redemit: certe illo tempore te, omniaque acta vel sibi iterum crucifixuri in mente habuit. Quomodo igitur peccare in eius conspectu potes?

Initiis obstandum.

Alterum est, vt referas ad cruciatus inferorum animum, & breuissimæ illecebræ opponas omne genus tor-

Inferorum cogitatio.

tormentoum, quod in natura potest esse atrocissimum, ab eo non separat nos nisi exigua corporis mora, paulum carnis, in qua mille nascuntur causæ moriendi. Et forte iam mors: forte tanta, quanta nunc adest gratia non dabitur. Sane iam morituro non lubet libidinari
s *Vit. pp. l. 3. c. 107.* [s] Magno animo iuuenis quē scortum ad scelus prouocauit, digitos ordine adussit, vt probaret, an ignem æternum ferre posset, ille generoso facto libidinem non modo superauit, sed exussit, meretrix eadem nocte exstincta est: quam victor ille precibus ad vitam sanctius transigendam reuocauit. Hæc si serio animo recondamus, facile ex mente blanditiæ cedent, seriæq; cogitationes subibunt.

Cap. LX.

Honestas & verecundia verborum in aula, turpiloquium fugiendum.

§ I.

Vetitū turpiloquium.

PRæceptum Apostoli tenemus. [a] *Fornicatio autē & omnis immunditia aut auaritia, nec nominetur in vobis sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio.* quin
a *Eph. c. 5. 3. 4.* & grauissimis criminibus annumerat sermonem turpem, quando Collossenses ad castitatem hortatur. [b]
b *c. 3. 8.* *nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationē, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.* Si enim verbum otiosum, si cogitatio otiosa ad Dei tribunal, conscribentibus angelis, & Dæmonibus accusantibus die dicta ad cognitoris sententiam examinabitur, quid de obscænis verbis statuendum sit facile ille iudicabit, qui geminum scurrilitatis obscænæ detrimētum agnouerit, dicentis & audientis. Nam qui ista loquitur, ex abundantia cordis profert de thesauro suo fœda, putida, obscæna, contagiosa, sepulchrum patens est gut-

tur eius, vnde cadaueris corrupti mephitis exhalat, nō enim cor mundum eſt, non pura cogitatio, vnde tanta ſpurcities ſcaturit, quod dicitur iam cogitatum fuit, antequam diceretur, vt autē & alteri noceat, profertur ad alienas aures, vt & ille cogitet, quod letale eſt: & contagio pereat vicino, qui ſanus viuebat. Daniel puer excitatus à Spiritu S. turpiſſimi criminis conſtitutus quæſitor, & adulterij vindex verecundia plane virginali verborum vtitur. [c] *Nunc ergo ſi vidiſti eam, dic ſub qua arbore videris eos colloquentes ſibi.* Atq; eadem ratione alterum aggreditur, [d] *nunc ergo dic mihi, ſub qua arbore comprehenderis eos loquentes ſibi.* Obſcæne ſenes dixerāt plane Oſce, ab his enim dictā obſcænitatē docet Priſcianus. Verba fœda in neceſſitate non tacenda, vel horrenda monet Auguſtinus. Quę tamē honeſte dici & intelligi poſſunt non ſunt turpibus exprimēda. Antiochi erat, Antichriſti futura eſt illa turpitudo verborum. quia fuit & rerū, Daniel inuerecundiam illius inter ingentia crimina nō tacuit. [e] *Et poſt regnum eorum, cum creuerint iniquitates, cōſurget rex impudens facie, & intelligens propoſitiones.* Virus impurum, & vis ſeptica omnia putrefaciens in viſceribus reſidet, vnde tam peſtilens aura exſpirat, qualis ex aſpidum, baſiliſcorum, & bufonum ſanie venenat incautos, & late loca proxima inficit.

c c. 13. d c. 13. e c. 8.

§ 2.

Diluuium illud eſt, quo mundus obruitur, quo flagitia diſcuntur, quo timidi animantur, vt patrent audacter, quæ publico plauſu dicuntur. *Væ mundo à ſcandalis*; at hic petra ſcandali, hic colloquia praua corrumpentia bonos mores, comœdiæ laſciuæ, tragœdiæ vetera ſcelera renouantes; Hic iuuenum, hic virorum proſtituta lingua, & nūquam in verborū obſcænitate integer animus, neq; enim in polluta mens cenſeri debet, quæ alienas aures, animoq; contaminet. Virus non effunderet; niſi de pleno vaſe. Verba pudica teſtes innocentiæ, turpia prodiga famæ. Quod in vultu eſt purpura cœlorū pulcherrimus hoc eſt in verbis honeſtas. Scandalum.

Tabulæ pictorum vrbes nobis, prata, syluas, faciem hominis effigiant, lingua mentem depingit, sermo speculum est animi, vox mentis est filia, nunquam pudicæ impudica. Bonæ spei locus est, quamdiu pudor est, cum sermo turpis ora polluit, fugit pudor: non enim ille loqui sinit impudica. Verecundia autem tutiorem facit castitatem, impudentia venalem exponit. Quid hic suadeam? Impudicis quidem, vt desinant esse lenones dæmonum, aliis perire nolentibus, vt vitent consortia turpia proloquentium, etiam magnatum, etiam Principum, etiam parentum, suadet illud [f] Ambrosius. Etiam sacerdotū, quos canones turpibus verbis vtentes, aut ioculatores, officio dimouent. Sæculares autem turpiloquos iniuriarum damnant leges ciuiles. Fugienda igitur consortia illa: nam Daniel & collegæ illius in Babylonico lupanari praua colloquia, & spurcidica vitauerunt. Imitatus est Danielem in aula Christiana, Ludouicus Gonzaga sanctæ adolescentiæ exemplar. Palatū inescatur condimentis, anima turpibus iocis, quos etiam [g] Philosophus Dei ignarus, vrbe eiiciendos censet. Quisq; in palatio ea sit fama virtutis, vt nemo eum dignū iudicet, quo præsente turpe dictū proferat, cuius aures funestet. Nā qui aliis obscænitates ingerit, eos impudicos esse pronunciat, non enim fœda proferret nisi placendi studio, & cœnum suum nemo aperit, nisi porcis, luto amicis. Calanus Indus dogmata sua non nisi à mundis audiri voluit, illis solis & placitura, & fructuosa, improbis ingrata: Quos spurcities sermonis delectat, immundi sunt, quos offendit casti. Bernardinus obscænos sermones adeo abominabatur, vt & pudore suffunderetur, & illo præsente nemo nisi castis auribus digna loqueretur. Si forte indecora loquentibus improuisus adueniret, continuo silentium, & tacitus susurrus: *Tacete, Bernardinus adest.* Tanta erat veneratio pudicitiæ, vt ad eius aspectum etiam impudentiam sui puderet. Hiero Syracusanus, omnium historiis & litteris laudatus, Epicharmo poëtæ, & ami-

f l.1.of.20 — *Ludouicus Gonzaga.* — *g l.4. Ethi.c.7.* — *Bernardinus.* — *Hiero.*

& amico grauem mulctam dixit, quod audiente vxore aliquid turpe dixisset. Sertorius ne in conuiuio quidẽ quæ infidelibus licentiora fuerant, quicquam dictu inhonestum ferre potuit, Archylas cum necessitas exigeret, vt absurdi aliquid proferret, parieti inscripsit, ne linguã contaminaret. Joannes Picus Mirandulanus comes, ingenio, memoria, scriptisq; celeberrimus, libros amorum, quos carmine Hetrusco conscripsit, ignibus aboleuit. Maior ingenio fuit castitas, monumenta sua perire, quam per illa animas corrumpi maluit, cœnum esse iudicauit, quod euntes in vrbem collutularet, scopulos, qui naues portum petentes frangerent. Vere iudicauit, etsi ipse de turpiloquio pœnitentiam ageret, non tamen ad felicitatem sibi aditum fore, nisi offensis è medio sublatis. Fugiendi igitur spurcidici, ne à nobis Christum fugemus, adest ille, si abesse ab istis studebimus? Edmundus adhuc puer cum sodalium inhonesta colloquia vitabundus per campos inambularet solus, Christum socium habuit, qui sese illi blandum atq; affabilem exhibuit, & ne dubitaret in fronte titulum scriptum ostendit, JESVS Nazarenus rex Judæorum. Quantum crimen sit in prauis colloquiis Dominus ostendit, qui fugam eorum sua præsẽtia honorauit. Quod si vi ari non possint illa sodalitia quid agendum sit [*h*] Clemens Alexandrinus ostendit. Turpiloquio enim os obstruendum est, aspectu, si ætas aut dignitas ferat, seueriore, sermone honesto, auersione vultus, asperiore monitione, quanquam & iuuenum interdum admonitu inueterati dierum malorum senes dantur in ruborem. Qui vero arrisu, aut vultu sibi placere innuunt, perinde faciunt, atque illi, qui camerinam, putredinemque fœtentis animæ commouẽt ventilantq;, vt tætro odore cœtum vniuersum corripiat. Nam hirci illi corde vpupæo, rostro suillo, cũ cognatos sues excipere se animaduertunt, multa colloquia miscent, animantur audientium affectu. Scurræ, mimi, comœdi spurci, Atellanarum actores, inte-

Picus Mirandulanus.

Edmundus.

h *Pæd. 2.c.6.*

Non audienda turpia.

Spurcidici quales. stabilium poëmatum scriptores, turpium sermonum in aula satores, aliud non sunt, quam cimices de carie & putredine inueteratarum libidinum enati.

¶ 3.

Peccatum mortale turpiloquium. Colloquia impura non sunt, vt multi arbitrantur, delicta leuia, & veniabilia, sed letifera, mors animæ. Nam cogitatio iam antecessit, & placuit, qui enim illam detestatur, ad aliorum notitiam non defert. Cum affectu igitur profertur, alteri cogitatio obscœna tanquam serpens in sinu, tanquam dæmon in mentem iniicitur, quæ ne illi allubescat ne ad consensum vsq; perducat, periculum est. Ideoq; mortale crimen: Etsi enim virus antidoto, qui accipit, sanus euicit, venenarius est tamen scelere suo functus: & quamuis scelus perdidit, pœnam tamen non effugiet. Quod in verbis damnatur, in gestibus quoq; & risu, de quo supra dixi, flagitiosum est. Dignum sua sanctitate, dignũ vigore Episcopali factum. [i] Antonini fuit, qui mulieres, quarum vestitus illecebrosus, aut gestus lasciuior, tẽplo arcebat, serio grauiora minatus, nisi mores corrigerent. Sane Aristot. Plutarchus, adeo Euripides Spartanorũ mores carpunt, negant vllã ibi fœminã castã esse posse. Verum de pœnis Venereæ linguæ dicere cœperam. [k] Walericus Abbas hyberno cœlo de via ad parochum diuertit, dum cum Sacerdote & Prætore ad focum consider, & scurrilibus iocis, fœdisq; certantes frustra admonet, pertæsus nequitiarum vir sanctus excusso puluere pedum domo egreditur, & vigilans in vltionem turpitudinis diuina iustitia, parochum perpetua cœcitate, Prætorem horribili virilium lue percussit, qua intra breue tempus tetro odore magno dolore contabuit, nec quamuis abbatem sæpe veniam, Deumq; precati à malis liberati sunt: perseuerante ad mortem in aliorum exemptum pœna. Tristior etiam exitus ioculatoris, ac parasiti fuit, qui facetiis victum quærebat, de quo memorat [l] Gregorius: eum audisse Bonifacium Episcopum Ferentinum, & præuiso iam fato lætantis, mortuum dixisse: mox in exeun-

i *Sur. t. 6.* *Antoninus.*

k *Sur. t. 2.* *Walericus Abbas.*

l *Dial. c. 9.*

exeuntem ædibus de sublimi saxum cecidit, atque ob- *Ioculator.*
triuit, vt altera die inter cruciabiles gemitus animam efflaret. Ille salibus impudicis nō petulantia lasciuiendi, sed miserabili necessitate corrogandæ stipis, turpi sermone abutebatur, quia tamen hoc ipsum moribus corrumpendis seruiebat, sontem pœna secuta est: quæ docuit & ipsos mimos, & eorum auditores graui culpæ patronos grauissimæ obnoxios esse. Tenenda igitur Christianorum verborum verecundia, atq; honestas, Deo carissima, pudicitiæ insigne, castitatis ornamentum & propugnaculum, quæ & ipsa magnam habet à Deo remunerationem. Basilides Satelles ad sup- *Basilides*
plicium ducebat Potamiænam domini sui libidines *lictor.*
recusantem; turba lasciua, turpibus, petulantibusque dictis, quæ virgini & martyri grauiora ipsis tormentis accidebant, per viam incessebat; eos Basilides reprehendit, & submouit, indignum ratus pudicas aures meretriciis verbis onerari, & præmium recepit, rem gestam ita recenset [m] Martyrologium Romanum, m 30. *Iun.*
Alexandrinum atque etiam [n] Eusebius, & [o] Nice- n *l.6 c.4.*
phorus. *Alexandriæ passio S. Basilidis sub Seuero Imperatore:* o *l.5.c.7.*
qui cum S. Potamiœnam Virginem, quam ad supplicium ducebat, ab impudicorum hominum petulantia tutatus esset, religiosi officii mercedem ab ea recepit: nam ipsa post triduum illi apparens, & eius capiti coronam imponens, non solum eum conuertit ad Christum, sed etiam breui agone certantem, suis precibus martyrem gloriosum effecit.

Cap. LXI.

Danielis modestia, eiusq; de superbia magnatum & ambitione sententia.

§ I.

POssunt esse magnates aulicique valde humiles ac *Aula su-*
modesti, possunt & pauperes sumere elati cornua, *perbia.*
nō tamen est par vtrorumq; in crimine eodē conditio. In alto stantes, non altum alta mente sapere ipsis vir-

tutibus admirabilius eſt. Vitium aulæ inſitum natura corroboratum vſu eſt ſuperbia. Ex aulicis moribus nomen illi indidere maiores, cum Hoff-Art / quaſi indolemq; geniumque aulæ vocarunt. Eſt enim excellentiæ, quæ contra rationem eſt, inordinatus affectus, vt
a 2.2.q. 161. S. Thomas [a] exponit, hic ſi vſpiam, in aula eſt ardentiſſimus, & rara modeſtia, quæ nihil ſibi præter rationem tribui, nihil ſibi extra Dei prouidentiam ac voluntatem poſtulat, laudari metuit ſperni amat. Hæc
Daniel humilis. Danielis virtutes muniuit atque ornauit. Inter initia virtus illa ſeſe exeruit. Seruitutis conditionem agnouit regius puer, nec nomen probroſum fugit, alius eſſe noluit, quam eum diuina ordinatio fecit. Abſtinentiam
b c.1.12. ſuam humili obedientia Deo caram effecit. [b] *Tenta inquit, nos obſecro ſeruos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad veſcendum, & aqua ad bibendum.*

Ad nomen ſeruitutis etiam captiui ignobiles ingemiſcunt. Daniel in ſorte infima conditoris ſui prouidentiam agnoſcit, & veneratur. [c] Arrogantes in
c Naz. orat. 2. contemptu ſui vim ſuperbiæ ſentiunt, magno enim mœrore deiiciuntur, Daniel vltro ſeruum ſe nominat,
Socij Danielis humiles. & contemptum contemnit. Collegę Danielis ex captiuis facti principes Babylonis cum honore non mutarunt animum. Quam contra tyrannum fortes, tam erga
d c.3.24. 25.26.27. Deum humiles. [d] *Benedictus es Domine Deus patrum noſtrorum, & laudabile & glorioſum nomen tuum in ſecula, quia iuſtus es in omnibus, quæ feciſtis nobis, & vniuerſa opera tua vera, & viæ tuæ rectæ, & omnia tua iudicia vera.* Quam
e V.33. ſeſe agnoſcant in periculo? [e] *Et nunc non poſſumus aperire os: confuſio & opprobrium facti ſumus ſeruis tuis & his qui colunt te.*

Omnia ſibi deeſſe plorant, principem, ducem, Prophetam ſacrificia, oblationes, holocauſta, primitias, vt poſſint inuenire miſericordiam, ſed omnium loco ſub-
f V.39. ſtituunt humilitatẽ. [f] *Sed in animo cõtrito, & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur.* Deinde vno conſenſu ad laudandũ Deum conſurgunt, vt illi omnia, ſibi nihil tribuant. Daniel

niel ettiam demissior oratio, [g] prosternere se preces dicit pro monte sancto Dei sui. Prorsus orationi necessaria est profunda submissio, vt cœlos penetret, oratio mendicãtis est, superbus mendicus irritat animos, liberalitatem nõ prolicit. [h] Sed & in cilicio & cinere iam centenarius Daniel, & orat. [i] *Tibi Domine iustitia: nobis autem confusio faciei, sicut est hodie viro Iuda & habitatoribus Ierusalem & omni Israel*, his qui prope sunt, & his qui procul, *in vniuersis terris ad quas eiecisti eos, propter iniquitatẽ eorum, in quibus peccauerunt in te.* [k] Eadẽ demissione cum angelis cõuersatur. memor angelos immẽsa sua gloria nũquam extolli. Nec maioribus calamitatibus vnquam vermiculos illos quos homines dicimus, conterunt dæmones, quam cum eos inflant, eorumq; mentes ab oratione abducant. Pauperi enim, qui laborare non potest, præ fastu mendicare renuit, aut arrogante postulatione largitatem diuitum claudit, nihil superest, nisi mors ex fame. Multi orant, solos humiles Deus respicit. [l] *Ad quem autem respiciam nisi ad pauperculum.* Eum audit, qui dicere potest, [m] *Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.* [n] *Respexit enim in orationem humilium, & non spreuit preces eorum. Humilia respicit, & alta à longe cognoscit.* Populum enim humilem facit saluum, cuius altam patriam, humilem fecit viam. Superbo resistit, etiam oranti. Sine humilitate virtutes sunt sparsus in ventum puluis. Quæ idcirco aulicis animo intimo recondenda sunt, de loci enim præstantia etiam aliquando in templo, inter sacra contendunt, & superbia irata à Deo veniam non petunt, sed vindictam contra proximum meditantur, nonnunquam malunt non adire Ecclesiam, quam cedere, quasi de altiore loco facilius audiendi. Ecce Daniel affligit animam suam. [o] *Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiuniis, sacco & cinere.*

g c.9.18.
Oratio humilis.
h c.9.3.
i c.9.7.8.
k c.10.16. & 17.
l *Isa.*66.2.
m *Psal.* 130.1.
o c.9.3.

¶ 2.

Porro historia à Daniele perscripta eo tota perti-

net, vt ostendat, numen superbis resistere, inimicum esse elatis, ruinam semper comitem esse animorum
p c.2. sese exaltantium. [p] Vidit Daniel auream statuam cum argento suo, ære, ferro, luto, in puluerem redactam, vidit & eam, quæ ex solido auro fuerat, à piis
Nabuchodonosor superbus. contemptam. Sed præcipuum superbiæ exemplum Nabuchodonosor, qui DEO nil potestatis in regno suo esse credebat. arrogantiam suam edicto rex con-
q c.4.14. fessus est. [q] *In sententia vigilum decretum est, & sermo sanctorum & petitio: donec cognoscant viuentes, quoniam Dominus excelsus in regno hominum, & cuicunque voluerit, dabit illud, & humillimum hominem constituet super eum.*

Causa tot mutationum, vt sciant, Deum regnare,
r 21.22. non ambitionem. [r] *Hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, quæ peruenit super Dominum meum regem: Eiicient te ab hominibus, & cum bestiis ferisque erit habitatio tua, & fænum vt bos comedes, & rore cœli infunderis: septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur excelsus super regnum hominum, & cuicunque voluerit, det illud.* Eue-
s 25.26. 27.29.30. nisse narrat ipse Nabuchodonosor. [s] *Omnia hæc venerunt super Nabuchodonosor regem: post finem mensium duodecim, in aula Babylonis deambulabat. Respondítque rex, & ait: non hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei. Et ab hominibus eiicient te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua: fænum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur excelsus in regno hominum & cuicunque voluerit, det illud. Eadem hora sermo cõpletus est super Nabuchodonosor, & ex omnibus abiectus est, & fænum vt bos comedit, & rore cæli corpus eius infectum est: donec capilli eius in similitudinem aquilarum crescerent, & vngues eius quasi auium.* Data est regi superbo locus pœnitentiæ,
t v.31. & seq. nam crimen agnouit, ad regnum rediit. [t] *Igitur post finem dierum, ego Nabuchodonosor oculos meos ad cælum leuaui, & sensus meus redditus est mihi: Et altissimo benedixi & viuentem in sempiternum laudaui, & glorificaui; quia potestas eius potestas sempiterna, & regnum eius in generationem & ge-*

& generationem. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt: iuxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cœli, quam in habitatoribus terræ: & non est, qui resistat manui eius; & dicat ei, quare fecisti: In ipso tempore sensus meus reuersus est ad me, & ad honorem regni mei docoremque perueni: & figura mea reuersa est ad me: & optimates mei, & magistratus mei requæsierunt me, & in regno meo restitutus sum: & magnificentia amplior addita est mihi. Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico regem cœli: quia omnia opera eius vera, & viæ eius iudicia, & gradientes in superbia potest humiliare.

Aurea plane sententia concludit: *Gradientes in superbia potest humiliare*, non modo potest, verum reipsa semper humiliat, vel retinendo ne ascendant, vel cum ascenderint, deiiciendo. Et quidem viuentes sæpe ista vident, at nulla est in hoc mundo humiliatio, comparata cum vtilitate damnatorum. Nam vt exaltationis humilitas, ita humiliationis via est superbia. Nihil fulget in cœlo splendidius perfecta humilitate, nihil apud inferos turpius superbia, quæ in contumeliosissimo cruciatu durat, & pœnas adauget. Tanto Deo quisque vilior est, quanto sibi preciosior, cœlum occupari videmus ab humilibus, superbiam ruere quotidie, nec tamen animos Deo subiicimus. *Superbia vilium, & damnandorum.*

§ 3.

Patri datum est spacium pœnitentiæ, filio Baltassari negatum: non enim patris exemplo monitisq; subiici Deo voluit. Cincta erat Babylon à crudelissimis hostibus, tam periculose vt eadem nocte caperetur, ille Dei contemptu, & arrogantia conuiuia & comessationes agitat, inter omnia illi Daniel superbiam præcipue exprobrat. [u] *O rex Deus altissimus, regnum & magnificentiam, gloriam, & honorem dedit Nabuchodonosor patri tuo. Et propter magnificentiam, quam dederat ei, vniuersi populi* *Baltassaris superbia.* u c. 5. 18. 19. 20. 21.

populi, tribus & linguæ, tremebant & metuebant eum: quos volebat interficiebat: & quos volebat percutiebat: & quos volebat exaltabat: & quos volebat humiliabat. Quando autem eleuatum est cor eius, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria eius ablata est: à filiis hominum eiectus est, sed & cor eius cum bestiis positum est, & cum onagris erat habitatio eius: fœnum quoque vt bos comedebat, & rore cœli corpus eius infectum est, donec cognosceret, quod potestatē haberet Altissimus in regno hominum: & quemcunque voluerit, suscitabit super illud. Aliorum scelerum, conuiuij, idololatriæ, sacrilegij vna superbia causa
x V.24. fuit: [x] *Idcirco ab eo missus est articulus manus, quæ scripsit hoc, quod exaratum est.*

Idem exitus procerum, qui Dario Danielem detulerunt, inuidia in rabiem acti sunt, illā superbia accen-
y c.6. dit: nolebāt ferre superiorē: [y] *Porro rex cogitabat constituere eum super omne regnū· vnde principes & satrapæ quærebant occasionem, vt inuenirent Danieli ex latere regis: nullamq́; causam & suspicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis esset, & omnis culpa & suspicio non inueniretur in eo.*

z V.24. Finis superbiæ contritio. [z] nam *iubente rege adducti sunt viri illi, qui accusauerant Danielem: & in lacum leonum missi sunt, ipsi & filii, & vxores eorum, & non peruenerunt vsq́; ad pauimentum loci, donec arriperent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerunt.*

Superbi seruari nō possunt. Superbus aries Darius ab omnibus relictus, à famulis vulneratus, inter vitam & mortem humi iacuit pro-
a c.8.7. stratus: [a] *Cumq́; misisset in terram conculcauit, & nemo quibat liberare arietem de manu eius*, nam mater, vxor, liberi captiui erant, Bessus & cognati regem vinxerant: multis bellis actum erat vt Aries seruaretur, Orosius curam illam describit. *In tanta malorum multitudine difficilima dictis fides, tribus prœliis totidemq́; annis, quinquies decies centena millia peditum equitumq́; consumpta sunt.* Non iuuerunt tanta auxilia Deo superbissimæ genti terminos ponente: & ambitiosa vota mortibus & seruitutibus castigante. Omnium quidem regum Persicorum magnus

magnus fastus, summus Xerxi, nec minor Dario Codomanno, qui Monarchiæ ruinam secum traxit, postquam stetisset à Monarchia Cyri ducentos vndecim annos. Sed ista Daniel negligit. De Alexandro pluribus agit: nam ingens eius fuit superbia, misera vita, exitusque, victis & victoribus miserandus. [b] *Surget*, inquit, *rex fortis, & dominabitur potestate multa, & faciet, quod placuerit ei. Et cum steterit, conteretur regnum eius, & diuidetur in quatuor ventos cœli. Sed non in posteros eius, neque secundum potentiam illius, qua dominatus est, lacerabitur enim regnum eius etiam in externos, exceptis his.* b c.11.3.4.

Fortis omnino rex, in quem omnia congesta sunt, arma Græciæ, Persidos atque Asiæ opes. Fortis, temerarius, audax, quæ vitia superbia incitabantur; & credebatur inuictus. Justinus tantum ait militibus suis fiduciam fecisse, vt illo præsente nullius hostis arma, nec inermes timerent, nunquam cum hoste congressum, quem non vicerit, nullam vrbem obsedisse, quam non expugnarit, nullam gentem adierit, quam non calcarit: ita Justinus Danielis illam sententiam exponit, *conculcauit eum.* Nam reuera nulla conditione vnquam pacem fecit, nisi cum iacentibus, & calcatis. Dominatus est enim potestate multa, tota Græcia, Ægypto, Asia, ad Indum, & Gangem vsque: nullo iure, sola imperandi libidine, Dominum mundi appellari se voluit, plures mundos esse doluit, diuinitatis opinionem per cædes amicorum affectauit: oracula dæmonum corrupit. nemo plus illo habuit, nemo plura concupiuit, vt vni mundus vnus satis non esset: in illa ardentissima cupidine dominandi sitim mundus exstinguere non potuit, adiectis prouinciis, quasi salsa maris aqua accendebatur. Cum Gangem transire exercitus recusaret, ira, doloreq; ardens, quasi victus rediit, biduo se abdit, annulos, calcaria, arma veris maiora spargit, à Macedonibus ad Persas migrat. *Fecit quod placuit*, Nimirum omnibus vitiis turpissimus. A Deo se excitatum cognorat: nam speciem eius Jaddo Judæo- *Superbia Alexandri.*

c Ioseph. l.11. dæorum pontifice adorauit, dixitque [c] arbitrari se quia Deo mittente, exercitum collegerit, Darij victorem fore, Persarum potētiam dissoluturum, & omnia, quæ in mente essent, prospere itura. Hæc superbia inflatum contriuit, *cum steterit*, inquit, Propheta, *conteretur*. Annos duodecim laboratum est, cum iam pene ad metam ventum est, cum laborum & vulnerum capiendus fructus, mors indicitur, redit Babylonem, quasi Bacchus triumphans, potat venenum, præsentibus omnium gentium moritur legatis [c] Iustinus exstinctum in ipso ætatis, & victoriarum flore Alexandrum narrat. Plutarchus de fortuna Alexandri libellum scripsit, quo probat eum miserrimum fuisse, cura labore, periculis, vulneribus, flagitiis, suorum odio. Cruenta fuit illius ambitio, in Asiam discessurus fratres, & optimates qui obstare in Macedonia poterant, occidit, Aridæum secum duxit, laceratum est regnum mortui, nec ad posteros, sed amicos ab illo euectos peruenit, qui eius vxorem, filios, matrem, fratrem, totam familiam trucidarunt. Olympias mater monstri ipsa superbissima à Cassandro obessa, hostis patriæ iudicata, & occisa. Aridæus particulam regni accepit ad hoc solum ne viueret. Roxane, & Barsine vxores, cum postumo vtraque filio Alexandri nulla culpa necantur, sed ne lacerantibus regnum obstarent. Diodorus, Iustinus, Polybius, Plutarchus. Sic ambitio insani iuuenis posterorum sanguine, & contumeliis est contrita.

Infelicitas Alexandri.

c l.13.

¶ 4.

Superbia cōmilitonum Alexandri.

Alexandri commilitones quos viuentis crudelitas non absumserat, mutua ambitio, & cupido regnandi perdidit. Omnia iura humanitatis violat regnandi dira cupido.

Gabriel breuiter, *Lacerabitur regnum etiam in externos exceptus his*. nimium quatuor regibus, Aridæo, Antigono, Seleuco, Ptolemæo, nam quo illi post bella multa

non

non obtinuerunt, in barbaros est translatum. Iustinus & Diodorus auctores sunt, mille Bactrianorum vrbes audita morte Alexandri defecisse, earum exemplo totius orientis populos, Ponticas, Scythicasque gentes, occisis præfectis iugum excussisse. Sic magna pars Alexandricæ aulæ periit. Cæterorum mutuæ cædes fuerunt, omnes intra annos sedecim excepto Seleuco, & Ptolemæo ceciderunt. Cassander, vt [d] Pausanias docet & [e] Diodorus, totam domum Alexandri excidit, Cassandrum Demetrius occidit, & Alexandri domui parentauit. Perdiccas Meleagrum, hunc Ptolemæus, & Cleomenē, Polyperchontē Alcetam. Deinde Philotas Phitonem, Antigonus Philotam, & Eumenem. Antigonus quoq; mox victus periit, vltimi sociorum Lysimachus, & Seleucus depugnarunt, vt [f] Orosius. Itaque breui spacio triginta quatuor duces cum tota nobilitate, & familia necati sunt, præter innumerabilem multitudinem à barbaris trucidatam, ipsi argyraspides miseri, proditores, egeni peregrinis in montibus perierunt. Tantum superbiæ malum tanto in aulis sanguine deseuit.

p *In Boeot.*
e *l.18.19.*
f *l.3.c.vlt.*

§ 5.

Nec horum progenies felicior. Seleucus Nicanor late regnauit, posteri eius, qui ad Tigranem vsque, sedecim regnarunt, superbia se mutuo perdiderunt, Antiochus Cyziceni filius à Lucullo constitutus per ludibrium rex, à Pompeio de solio detractus est. Inter Seleucidas omniū arrogantissimus fuit Antiochus Epiphanes. Vesaniam illius describit [g] Maccabæorum liber secundus. *Super hoc autem superbia repletus, ignem spirans animo in Iudæos, & præcipiens accelerari negotium, contigit illum impetu euntem de curru cadere, & graui corporis collisione membra vexari is qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, & montium altitudines in statera appendere, nunc humiliatus, ad terram in gestatorio portabatur, manifestam Dei virtutem in se-*

Superbia Epiphanis.
g *c.9.7.8. 9.19.11. 12.13.*

in semetipso contestans: ita vt de corpore impii vermes scaturirent, ac viuentis in doloribus carnes eius effluerēt, odore etiam illius & fœtore exercitus grauaretur, & qui paulo ante sidera cœli contigere se arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiam fœtoris portare. Hinc igitur cœpit ex graui superbia deductus ad agnitionem sui venire, diuina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus. & cum nec ipse iam fœtorem suum ferre posset, ita ait: iustum est subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire. Orabat autem hic scelestus ad Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus.

h c.8.25. Daniel paucis: [h] *Et contra principē principum consurget: & sine manu conteretur.* Ille anteambulo, & typus Antichristi superbiam illius figurauit. Nam etsi Antichristus filius perditionis nullum non scelus admissurus sit, caput tamen criminum eius superbia censetur, dæmonis lapsus originem habuit, ex illo vitio: *Ponam solium meum ad aquilonem, & similis ero altißimo.* Initium quoq; nostræ infelicitatis dederunt protoplasti, dum similes fieri diis concupiscunt. Hæc est enim rebellio contra Deum: quam inter homines maximam Antichristus concitabit, Deum honore spoliare adortus, & si posset cœlo exturbare, atque interimere. Quid vero de illo Daniel? [i] Fuisse ait illi *os loquens ingentia.* Et quæ illa sint exponit: [k] *Et sermones contra excelsum loquetur, & sanctos altißimi conteret: & putabit quod poßit mutare tempora, & leges, & tradentur in manum eius vsque ad tempus, & tempora & dimidium temporis.* Denique totam eius superbiam cæterorum scelerum imperatricem describit. [l] *Et faciet iuxta voluntatem suam rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum: & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica, & dirigetur: donec compleatur iracundia: perpetrata quippe est definitio. Et Deum patrum suorum non reputabit: & erit in concupiscentiis fœminarum, nec quenquam Deorum curabit: quia aduersum vniuersa consurget. Deus autem Maozim in loco suo venerabitur: & Deum, quem ignorauerunt patres eius, colet auro & argento, &*

Antichristus omnibus superbior.

i c.7.8.

k c.7.25.

l c.11.36. 37.38.39.

to, & lapide pretioso rebusq; pretiosis. Et faciet vt muniat Maozim cum Deo alieno, quem cognouit, multiplicabit gloriam, & dabit eis potestatem in multis, & terram diuidet gratuito.

Mundus cadere cœpit superbia, superbia interibit. Regna cum ad summum fastum peruenerunt in se ruunt. Summis negatum stare diu, non quia summos Deus contemnit, cum summus ipse sit, sed quia superbis ruina debetur, non potest esse stabilis: omnes enim ex humili in altum consurrexerunt, etiam regna, & reges, Chaldæi multis seculis Assyriis seruierunt, Medi Scythis, Persæ Medis, Macedones fœdissimi gentium habiti sunt, Romani de asylo prodiere, sola Dei magnitudo, & quæ ex ipso est humilitas æterna est. Vera inquam, non vmbratilis.

Cap. LXII.

Magnis vera humilitas suadetur, & de vitanda superbia.

§ I.

Magnatum plurimi genere, opibus, corporis, animique ornamentis illustres laborioso seruitio aulam sectantur, vt honores gloriamque consequantur nec propositum dissimulent, altæ & generosæ mentis esse arbitrantur Thyrso laudis pulsari, Romanum esse iactant amore laudis ardua facere, aspera pati. *Error magnatum gloriam quærentium.*

Vincit amor patriæ, laudumq; immensa cupido.

Philosophorum ista, non omnium sunt tamen, prudentiores tam gloriæ, quam voluptatis administram virtutem esse negant. Christiana virtus irritos labores pronunciat, quorum finis est gloria. [a] *Amen dico vobis receperunt mercedem suam*, non modo aulici, sed religiosi bonorum suorum in pauperes dispensatores, etiam

a Matth. c. 6. 2.

martyres, si ita vanitatis amore tument, vt vitam velint pro laude pacisci. Magna vitia Romani gloriæ cupiditate vicerunt, verum non virtute, sed alio vitio: morbo morbum pellunt, laude mollescunt pectora, vituperio franguntur, pari vtrinque periculo, qui laude & vituperatione mouetur, si recte faciet famæ cupidine, idem scelus patrabit, vbi mala laudantur, virtutem fugiet, vbi illa vituperabitur. Virtus enim, quæ laudibus ancillari didicit, etiam eodem præmio vitiis seruiet, & ad bene facta erubescet, qui vultu superbo incedit. Plane quo maior quisq; est, est eo submissior & fratribus suis benignior esse debet. Qui princeps est sui oppidi, si ad vrbem ampliorem veniat, iam cedit potioribus, si ad aulam ducis iam inter ignobiles consistit, si ad comitatum Imperatoris nullo loco habetur, seruus seruorum vocabitur. Omnis enim dignitas non re ipsa, sed comparatione æstimatur. At qui tot hominibus subesse non putat contumeliosum, quid faciet, cum ad Deum accedit? lutum ad conditorem, vermis ad omnipotentem? Abraham in colloquio Dei cinerē se & lutum vocat: Et Isaias infelicem se vocat, quia pollutus sit labiis, Daniel in lacum leonum, cum prandium illi Deus misit, quam submisse: [b] *recordatus es mei Deus, & non dereliquisti diligentes te.*

Cupido laudis noxia.

b c.12.3.7

Christianus secum expendat, quantus sit comparatus viris sanctis Apostolis, angelis, Deo atq; inferiorem se omnib. esse non dolebit, nec laborabit, vt se cognato cineri anteponat. Gloria enim nostra non est in mundi theatro, sed bonæ cōscientiæ testimonio, laus est in cubilibus. Si quid boni Deus contulit, humilis cognoscit auctorem: Alphonsus Deo gratias agebat, quod se hominem, regem, sed maxime quod Christianum fecisset. Bona nostra Dei dona sunt, quæ nos sæpe magni, alij minoris æstimant. Sed quo maiora sunt, eo rationes grauiores redduntur, omnia enim vtiliter expendenda sunt. Imitantur ambitiosi Sostratem Dexiphanem Gnidium, qui marmoribus, quæ Ptolemæus

Omnia bona à Deo.

Alphonsus.

Sostrates.

lemæus posuit, nomen illius leui tectorio inscribebat, suum vero ipsi saxo insculpebat, vt paulatim decidente cœmento artificis, non auctoris nomen appareret. Ridicula & misero perniciosa vanitas, sed tamen vsitata, si quid præclare geritur totum est, à Deo, ille vitam, vires, gratiam, auxilium concursumque præstat, nos instrumenta sumus, & nostrum nomen tamen ambitiose gestis inscribimus, laudari nos æquum censemus, Dei vix tenuis mentio. Serra & securis, & malleus contra fabrum gloriamur, lutum contra figulum, quod arrogantissime [c] Pharao fecit, cum diceret: *fluuius iste meus est, & ego feci memetipsum.* Nemo credo hoc nunc dicit; At ita commendari volunt, quasi ipsi sint, quibus omnia debeantur.

c Ezech. 32.2.

¶ 2.

[d] Daniel alio spiritu, sibi & populo, & regibus cõfusionem, Deo gloriã tribuit. Hanc ob causam in republica domi militiæq; multa aduersa experiuntur reges & duces, quia non Deo, sed honori militant: & laudũ inanibus auris. Respexit modestiam serui sui Deus in tanta sublimitate, eumque ante beatitudinem familiarissime cũ beatissimis spiritibus viuere voluit, tanquam amico venturi mundi fata detexit. Cum à Baltassare improbo rege, qui à maiorum suorum etiam vitiis plurimum degeneraret, negligeretur, arcana sua Deus, regnorum mutationes, adeoq; Baltassaris interitum, & finem Monarchiæ sæuientis ostendit. Idq; mox primo anno Baltassaris. Imperij secretis Danielem rex amouerat, & abditos regis sensus, ignotum consiliis casum Babylonis, mortem optimatum Deus aperuit. Justus sed ab hominib. despectus princeps, angelorũ familiaritate honoratur. In magna hominis dignatione est, cuius pietatem terrena potestas pressit. Infelix perituri, regis industria, cælare consilia suspecto conatur negotiis captiuum infidum arbitratur, censorem moribus suis grauem in Elymaidem remouet. Deus

d c.11.

Contemptus à mũdo à Deo honoratur.

illi, quam non sit curanda illa aulæ maiestas, nec dolendum si contemnantur ab illis, qui mox cadauera, terras, aurasq; infecturi iacebunt. Superba pondere suo ruunt, humilia firmantur. bene consitæ arbores agitatæ ventis fortius figunt radices, verminosæ eruuntur.

¶ 3.

Honore delectari non est sapientis.

Nomen honor blandum est, sed mala seruitus, æger exitus. Sapiens honore non gaudet, sed honorantium commodis studet, Deum imitatus, cui noster honor nihil conferre potest, honorantibus tantum profuturus. Quid ægro prodest, si medicus laudet, non sanet? Apud Christianos prima militia est honestatis: gloria in contemptu est, nec optanda, nisi vbi vtilis est ad boni operis ministerium, alioquin causa est exitij. Quis enim non ridet Tartarorum stoliditatem, qui in omnium rerum ignoratione sordibusque, se solos homines arbitrantur, alios tanquam canes alloquio non dignantur. Stultitia est illa mentis inductio. Barbaris facile ignoscimus, nam omne barbaricum superbum est. Quid de Asclepiade medico iactatatore iudicabimus, qui se annis septuaginta ægrotasse negabat, & homine altiora agitabat, donec è scalis prolapsus animam inanem effudit, vt Plinius recenset. Chrysippus quidem neminem se doctiorem philosophum puerili iactantia asseuerabat. Durat in mortem arcana sæuities. Bonifacius in vincula coniectus à Sarra Columna contumeliæ dolore in furorem actus vitam finiit. Vere Cato M. Octauio affirmabat in ipsa morte permanere dominandi cupidinem. quin & famæ sitis. Hieronymus Olgiatus ex interfectorib. Sfortiæ ducis Mediolanensis, cum animam ageret, omnium securus, de gloria secum agitabat. *Collige*, inquit, *te Hieronyme, stabit vetus memoria facti: mors acerba, vita perpetua.* Vilissimus animus, cui præmium magnum videbantur sermones stultorum: â sapiente laus non appetitur,

titur, ſed fugientem ſequitur, non delectat dum offertur. In vita laudari hominem Deus vetat, laudabilem eſſe iubet. Cordate Peſcennius Niger oratori in funebri oratione adulanti, *Lauda defunctũ, vt imitemur.* viuentes laudare irriſio eſt. Themiſtocles, cui nulla vox illa dulcior, quam qua ſua virtus laudaretur, ſapiens non erat. Illa dulciſſima eſt, qua Deus laudatûr, virtus commendatur.

§ 4.

Quantuscunque te honorantium globus circumdat, quidquid in te titulorum principes ingerunt, ſi tumidum efficit vanitas, numini es inuiſus. [e] *arrogantiam, inquit, & ſuperbiam deteſtor.* Minatur [f] per Iſaiam ſe arrogantiam humiliaturum: *nam omnem arrogantiam humiliat.* Rationem dat Salomon [g] *Abominatio Domini eſt omnis arrogantia.* [h] magnates ſane comprehunduntur in ſuperbia ſua. [i] Hinc obſeruauit Salomon: *contritionem ſolere præcedere ſuperbiam.* [k] *Odibilis coram Deo eſt & hominibus ſuperbia,* [l] *ſic periit Babylon inclyta in ſuperbia Chaldæorum.* [m] *detracta eſt* ad inferos. [n] *Audiuimus ſuperbiam Moab, ſuperbus eſt valde.* Judas etiam translatus & ſuperbia illius in putredinem ſoluta eſt. [o] ſicut lumbare prophetæ computruit, *ſic* inquit, *putreſcere faciam ſuperbiam Iuda, & ſuperbiam Ieruſalem multam.* Daniel quando Joacimum, & nobiles ablatos recenſet, oſtendit de ſuperbia Deum iudicaſſe: & eius æqualis, notusq; [p] Ezechiel *Et adducam peſſimos de gentibus, & poſſidebunt domos eorum: & quieſcere faciam ſuperbiam potentium, & poſſidebunt ſanctuaria eorum.* quin illud ipſum quod in tẽplo gloriabantur, Deus abominatus eſt. [q] *polluam ego, inquit ſanctuariũ meum, ſuperbiam Imperii veſtri.* cur autem [r] *deteſtor ego ſuperbiam Iacob.* Et deinde [s] *Iurauit Dominus in ſuperbiam Iacob.* Hinc illæ clades, apud Nahum: *reddidiſſe Deus ſuperbiam Iacob.* Sophonias exilia Moabitarum & Ammonitarum deſcribit, & cõparat Sodomæ & Gomorrhæ, & cõclu-

Superbos Deus odit.
e *Pro.* 8.13.
f c.13.11.
g *Pro.* 16.5.
h *Pſal.* 58. 13.
i *Pro.* 16.18
k *Eccli.* 10.7.
l *Iſa.* 13.19.
m *Iſa.* c.14.11.
n *Iſa.* c. 16.6.
o *Iere.* c. 13.9.
p c.7.24.
q c.24.21.
r *Amos* c.6.8.
s *Idem* c.8.7.

t c.2.10. dit minas [t] *Hoc eis eueniet pro superbia sua.* Hostib. quoque populi Domini Deus minatur. [u] *Ascendet fœtor eius, & ascendet putredo eius, quia superbe egit.* Hoc est iudicium Dei, quo resistit superbis. Fugienda igitur arrogantia, quæ hostem habet Deum. verum est, quod [x] Augustinus docet, nullam esse in scriptura diuina paginã quæ non docet Deum superbis resistere, humilibus dare gratiam. Superbus capere non meretur quod cõtemnit. Indocilis est, qui doctus vult videri. Quare cum arrogans sit indocilis, maxime fugienda est in sapientiæ studiis superbia.

u *Ioel. c.2.10.*

x *De doct. Christ. l.3. c.23.*

§ 5.

Homines oderunt. Ingens malum est Deum habere inimicum, non tamen hoc veretur superbus: hominum laude delectatur, amicos quærit, conscientiam secretam deserit, rumori credit: non tamen hoc ipsum, quod affectat studiose, consequitur. inter superbos sunt semper iurgia consortem adit. Grauius onus non sustinet tellus, nec ferunt baiuli, quam hominem superbum. *Seruilius. Isauricus.* Seruilius Isauricus cum iudices monuisset, reum, cuius causa tũ disceptabatur, sibi ambulanti de equo nõ descendisse, effecit, vt damnaretur, tanto odio erat etiam apud superbissimos superbia, vt ciuem superbum, non legum æquitate, sed detestatione arrogantiæ obruerent. Certe ex Angelis superbia dæmones fecit. Ne suis quidem tolerabiles sunt. *Sultanus. Cothus.* Sultanus primus à seruo, quod familiam contemneret, trucidatus est. Cothus victor Tartarorum ob fastum in itinere est interfectus, fructum victoriæ arrogantia in exitium vertit. *Elpus. Benocaderus.* Eadem causa Elpis à satellite, Benocaderus à domesticis veneno necatur. Nec eos honor commendat, sed magis reddit inuisos. Virtutis præmia ambitio possidet, adeo vt impij etiam ea de causa Dei prouidentiam illa permittentem culpauerint, & mũdum negligere existimauerint. *Themur Cham.* Leonclauius in historia Moselmanica. Themur Cham Baiazeti exprobrat. Ab India vsq; ad Siuestã me Deus consti-

constituit. Inde ad Vngaros te constituit. Si in pretio illi mundus esset, bono & sancto non mihi claudo, tibi Manco dedisset. Ad eũ modũ Turcæ Mamelucas, homines teterrimos rebus præficiunt, quos pro arbitrio deiicere, & occidere pronum sit, cum non sit, in magnates eadem, aut sane non æque secura potestas sæuiendi. *Baiazetes.*

¶ 6.

In Imperiis inclinantibus maior superbia, Joacimus, Jechonias, Sedecias precario regnantes, pauperrimo regno superbiam auxerunt. Balthassar, qua nocte periit superbissime cœnauit, tanquam bestiarius in publico. Dario victo Bessus & coniurati insidias regno struxerunt, regem occiderũt, etiam Alexandrum spreuerunt. Pereunte Occidentali imperio plurimi tyranni. Bomilcar obsessæ Carthaginis tyrannidem meditatus est, & occisus. Nunc quoq; mutandorũ regnorũ non vana auguria, & inuisa numini prognostica sapientes obseruãt certiora omnino illis, quæ ex commentitia astrorum efficientia aspectuq; fingunt Ephemeridum propolæ, gentibus profanis deteriores. Nimirum superbia quotidie vestitu, famulitio, titulisq; increscens. Cum superbissime Diocletianus ageret, & Jouium se diceret, Palladisq; filium, spiritus minuit viscerum omnium inflãmatio, lingua vermibus erosa, liquefacta, & putredine fluens carnis sanies. Similis Antiochi interitus, vt ex Maccabæis ostendi. *Superbia pereuntiũ.* *Diocletianus.*

¶ 7.

Genuina modestia est in æquabili mentis constitutione, quæ cohibet, ne te efferat dignitas, & humilitatis beatitudine excidas, ne mouearis contumelia vlla, ne dedecore; si consideres omne probrũ, quod inferri potest veritate minus esse. Crimen impingitur falso, honor debitus non defertur. Ingredere conscientiæ tuæ secretarium, inquire ablato velo proprij amoris: an non merueris præcipitari in opprobrium sempi- *Omnia mereri se quisq; cogitet.*

reınum. Tribue causam tibi, te accusa. Optime abbas
y Doct.7. pastor [y] apud Dorotheum. *Qui sese accusauerit quicquid incommodi, damni, probri, ignominiæ vel alterius cuiuscunq; afflictionis incurrerit, omnia hilare suscipit, omnibus dignissimum se putat, neque vllo modo turbari potest. Quid hoc homine quietius?* Non modo quietem adfert illa contumeliæ patientia, sed delictorum veniam quoque obtinet, vt
z Doct.21 sapienter docet idem [z] Dorotheus. *Qui debitor alicuius fuerit, donec reddiderit debitum, quouis locorum abeat, debitor est, nec habet potestatem sedendi cum quiete. Quod si afficiatur ignominiis ab hominibus, erubescit, tuncque debitum soluit ac si liber sit & cum fiducia & audacia potest in populo esse, & vbicumque voluerit, sedere. Sic homo cum patienter tulerit iniurias, ignominias damna, ob peccata commissa, humilitatem discit & laborem, & ita recedunt ab eo peccata, iuxta quod scriptum est. Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte vniuersa delicta mea.* Hoc ad proceres, ad reges pertinet, quos lex Diuina iubet esse clementes, ad ignoscentiam faciles. Etsi enim princeps est in terra, ortus tamen est de terra. De puluere ascendit ad solium iturus in puluerem. Si nullum in calumnia suum crimen agnoscit, merito se pati cogitet, quia impatienter illatas contumelias excipit, & animi tumore patientiam exclusit.

§ 8.

Alij non contemnendi.

a Doct.2.

Detestabilior superbiæ pars est, qua alios despiciunt in alto positi, qua eo deueniunt, vt aduersus Deum erigantur, vt ostendi in Monarchiis Danielis. Insigne exemplum adfert, quod vidisse se testatur. [a] Dorotheus *Duo autem genera sunt humilitatis, vt item genera duo superbiæ. Primum superbiæ genus est, cum quis fratrem suum contemnit eumq; quasi nullius æstimat, seipsum vero cunctis excellentiorem habeat. Hic statim, nisi se reuocet & respiciat, sensim labitur in secundam superbiam, ita vt in Deum etiam incipiat insolescere, & bona opera sibi ipsi ascribere, non Deo. Memini, fratres mei, vidisse me aliquãdo huiuscemodi homi-*

hominem, qui in hanc miserrimam seditionem incidisset. Et initio quidem si quis è fratribus locutus quippiam esset in alterius commendationem & laudem, statim illum spernebat, & quasi conspuebat, dicens: Quis est ille. Non est alius præter Zosimam, & qui cum eo sunt. Post cœpit & illos contemnere, ac dicere: neminem alicuius esse præter Macharium: & paulo post: Quis, ait, Macharius? nullus est præter Basilium & Gregorium. Atque etiam non multo post; hos quoq; cœpit pariter spernere, & nullum vllius æstimare, nisi Petrum & Paulum. Cui ego prædixi, quod euenit, fore, vt hos quoq; tempore contemneret. Quod sane factum est, nam eos spreuit, & nihil esse habendum præter Trinitatem asserere cœpit. Statimq; in Deum quoq; factus est insolentior, exarsit, intumuit. Nobis igitur luctandum est cum prima, fratres, ne paulatim in secundam labamur superbiam. Consectaria illa sunt Dei amicos, Dei dona, & in illis gratiam Spiritus sancti, & demum ipsum Deum contemnere. Elati reges & Cæsares, cum omnes contemnerent, diuinitatem affectarunt. Holofernes iussus est omnes Deos de terra tollere, vt solus Nabuchodonosor Deus haberetur. Hoc & statua aurea alterius Nabuchodonosoris requirebat: & Antichristus machinabitur.

§ 9.

Jucundissimam adfert tranquillitatem nolle primas, obstaculum vitæ est cura honoris, vt optime disputat [b] Justinus. Reuera hanc ob causam orbis quotidie turbatur. Omnes homines in terra à iustitia longissime abesse disputabat apud Darium Heraclitus, auaritiæ & vanæ gloriæ studio teneri, se fugere inuidiosum splendorem, paucis contentum, solium Persarum non attingere. Laboriosa res, & inquieta arrogantia maiora viribus aggreditur. Taurus auis vocem bouis æmulatur, & boando rumpitur. Magna moliuntur, parua possunt. Democrates iam senior arcem ascendens, cum crebro anhelitu pulsaretur, magnum spirare se dicebat, sed parum valere. Asthmata sunt, & spiritus anhelorum, quos angor & infirmitas protrudit,

Humilitas quieta.

b *De vita Christiana.*

Superbia maiora viribus aggreditur.

Democrates.

dit, non profundunt vires. Magnus animus semper humilis est. Hac vna re similis est caritati omnia sufferenti superbia: nam immania seruitia, contumelias, etiam tormenta perfert, vt gloriam consequatur. Calanus Indus rogum cunctis spectantibus ascendit, vt spectatissime moreretur. Empedocles in Æthnam insiliit, vt ad Deos isse crederetur, sed vanitatem eiecti per æstum ferrei calcei prodiderunt, & Calanum dolentem turba spectatrix irrisit. Magna moliebatur Alexander, cum omnia mors interciperet. Classem mille longarum nauium triremibus maiorũ, qua Carthaginẽses, & Hispanos domaret. Sex templa quindecim talentum millibus. Migrationes gentium ex Europa in Asiam. Hæc consilia [d] Diodorus apud Macedones lecta, sed neglecta scribit. Diuina enim prouidentia furorem victoris exercitus in sua viscera conuersum, ab aliorum infestatione cohibuit. Hæc in magnis molimina. Eadem est in paruis æmulatio tumentis animi. Labores suscipit, quos sustinere non potest. Hyarbita Maurus imitari Timagenem pertinax, inter pocula declamando crepuit: tanti erat stolide arroganti non cedere.

Empedocles. *Calanus.* d l. 15. *Alexander.* *Hyarbita.*

§ 10.

Nobile fugiendi honoris exemplum nobis in schismate Africa exhibuit, in concilium de concordia Episcopi Catholici & Schismatici conuenerant, spes concordiæ salutaris ostendebatur, ad reditum proni erant aduersarij. Hoc vnum obtẽdebatur, in singulis fere vrbibus duos Episcopos esse, vni proinde cedendũ. Tum omnes Catholici, duobus duntaxat exceptis cessuros se dignitatibus suis polliciti sunt, quin & duos illos, vt pluris redintegrationẽ facerent Ecclesiæ, quam honorem, perpulerunt, patuit ex modestia, contẽptuq; prælaturæ apud eos veram fuisse Ecclesiã, qui pro Christi Maiestate, non suis commodis certarunt. Admirabile prorsus, & nostris moribus insuetũ, dignitas amatur, & præ splẽdore viles sunt animæ pereuntiũ ouium. Quis audiat Augustinum ex eadẽ regione intonãtem. Quoties

Humilitas Africana.

ties hominibus præesse desidero, toties Deo meo, præire, contendo. Hoc illi reuera facere non verentur, qui Dei iniussu, etiam per sanguinem ad celsa tẽdunt. Qua de causa Alexander Mammeæ magistratus inuitis mãdabat, virum bonum negabat, se ingerere periculosis laboribus. Nam profecto plurimi magnatum sunt religionis cõtemptores, quæ requirit ipsam modestiam, sui despicientiam, non permittet quenquam, ne mancipium quidem contemni. Radbodus Frisiorum regulus iam baptismo admouendus, cum interrogasset, vbinam maiores sui principes populorum degerent, responsumq; esset, cum infideles fuerint, damnatos, pedem retraxit, professus se cum magnatibus malle apud inferos degere, quã cum grege pauperũ cœlos obtinere. Immane malũ superbia de regno deiecit, & cruciarium dæmonis effecit. Carantani olim religionẽ Christianã ea de causa spernebant, inuenit malo remedium Ingo dux dexteritate quadã ratus inueteratos errores tollendos: historiam recenset [e] Brunnerus. *Dum hæc apud Hunnos geruntur Christiana res* in Carantanis, ducis industria, egregia sumpsit incrementa. Ingo tunc genti præerat clarissim⁹ belli artibus, idemq; religiosissimus princeps: animaduerterat hic, primores gentis fere à Christo abhorrere. Opibus suis incubantes & immersi deliciis aspernabãtur Deũ, qui natus in fœno, & in cruce mortuus diceretur, & quia legẽ illius male cõuenire cum moribus suis videbant, eam vt tetricam, & beatæ inimicam vitæ iniquis sermonibus traducebant. ridebantur etiã, qui, de plebe, nostra sacra amplexi fuerant, quod inanes spes nimisq; remotas secuti, crucem tesseram felicitatis suæ, & precium cœli crederẽt paupertatem. Ingo cum molestissime ferret sanctissimæ legi vilitatẽ obiici, eamq; maculam natalium haberi, rationem ex ingenio reperit perniciosæ calumniæ abstergẽdæ. Festo die epulum adornat sumptu cultuq; magnifico, eiq; non modo nobilitatem, sed ex infima plebe pannosissimũ quemque, Christiana tamen professione nobi-

Religio humiles requirit.

e *l.6.p.21.*

Ingo dux Carentanorum.

nobilem adhibet; & hos quidem sua dignatus mensa, accipit elegantissimè; vini florem in auro ministrat, & epularum deliciis mira ipse comitate nouam gratiam aspergit: porro purpuratis longe infra hos mensa parca & sobria posita, fictilibus grauida, & cibario pane; cœna reliqua quotidiana, & sola fame condienda; cum interim iis insolentis indignitate spectaculi pene stomachus euerteretur. Macerabantur inuidia, & sicci ieiuniq; humiles illos conuiuas indignantibus oculis deuorabant, quærebantq; inter se, quæ illa noua Saturnalia essent, in quibus tantum liceret seruis? vinum dominicum iis, vnaque deridendos dominos propinari: sibi velut terræ filiis terrestrem cœnam coctam, vappa diluendam. Ingo, vbi tempestiuum visum est, facti sui rationem reddidit, negauitque in leges vrbanitatis à se peccatum; quemq; pro sua dignitate accubuisse; conuiuas non sanguine, sed moribus æstimatos; nam hos quidem, sub sordido palliolo, nitidissimos animos circumferre; illorum munditias omnes in veste, & cute esse; verum animas grauiter olere, vtpote illotas, neq; cœlesti fonte tinctas, veniam igitur sibi darent, si, quorum odore offenderetur, eos à sua mensa paulo longius submouisset. Ea oratio cum hoc facto coniuncta adeo superbos illos animos domuit, vt passim deinde nobilitas Christo nomen daret: Diuinæ legis interpretes ab Arnone Salisburgensi Episcopo, quemadmodum à Virgilio antehac, submissi, in tanta omnium conspiratione voluntatum, Ingone non modo piis studiis fouente, sed allaborante insuper, ingens operæ precium fecerunt. A fundamento virtutum facile sublimitas aulica abducit incautos, & ruinas struere docet. fortes esse & stationis suæ tenaces oportet, cui est curæ, ne loco dimoueatur. Maiores in illis vires postulat militia, qui signa regia, labaraq; ferunt, qui ventis agitantur. Nam reuera aula parentes in filios, hos in genitores armat, vt nimis multæ docent historiæ. Inter priuatos minus sæuit sæuum &

Fortes cōtra superbiam aulici.

pro-

proprium dæmonis malum. Superbia porro iracundiæ fomentum est. omnis enim ira ex opinione contemptus nascitur. Quia vero potentes assueti sunt inter blanditias adulatorum, & indulgenter educati ad minimum signum contemptus inardescunt. Si ad iniusta imperia non festinet misera seruientium assentatio, flammas, & ferrum poscunt.

§ 11.

Superbiæ proprium est, omnia, etiam virtutum opera perdere. aurea Hieronymi sententia: Quid prodest abstinentia, si animus tumescit superbia? S. Isidorus dœmonibus eos comparat, qui cibis abstinent, & male loquuntur, quod semper est superbiæ. ex qua inuidia & odium. Quapropter & Bernardus eos abstinere carnibus pecorum, vesci humanis queritur. Ambitiosus tempore laboris mercedem comedit, nisi assidue laudetur, famet. Eadem in vnguēto, & vnco mors est, in deliciis & ambitione: & mors non absque dolore. Qui linguam potatricem exterminet, idem disperdit magniloquam: quæ omni die vendit diem vnum, quæ omnia etiam misericordiæ opera vertit in crimen. Qui cæteroqui innocentes sunt, ambitio sola facit criminosos, ærugo mentis, venenum cogitationis, subtile malum, quod feruidos facit, si placeat, remissos si displiceant. Non prodesse, sed præesse quærit. Inimicitias inter amicissimas serit. Econtrario humilitas cuncta conseruat, vt aromata cibis, ita sapores & fragrantiam virtutibus adiicit. Deo gratissima est, quia de rebus vere iudicat, sese agnoscit, & æternæ altitudinis ponit fundamentum. Magis Deo placet humilitas in malefactis, quam superbia in claris facinoribus. Humiliat in damnatione Dominus, quos erectos videt in dominatione. Illos & sibi & mundo ostendet, similes armis auratis, sepulchris dealbatis, quorum interiora sunt apparentibus dissimilima. Principum infidelium vix vlla humilitas. Nam iustitiæ, temperantiæ, clementiæ cultorem forte inueneris, cum ad mode-

Humilitas Deo grata.

Principes humiles.

modestiam ventum, omnes seruandæ dignitatis prætextu superbiunt. Etiam serui, vt Pallas, qui nõ nisi per libellos cum seruis agebat, ne consociaret sermonem. Christiani Imperatores, & reges humilimos numerant & reginas. Nolo congerere exempla, vna Radegundis sufficit, regina Franciæ, quæ pauperum necessitatibus labore suo seruiebat, ægrorum putredines abluebat, nihil aulicorum suorum irrisus morata. De Cœlestino, & præsertim Cuniberto, Wandregesilo, nobilibus & sanctis aulicis notæ sunt historiæ, quorum hic currum mœsti pauperis è luto extraxit, ille suis famulis calceos detrahere solebat. Tam munifice à Deo honorati, quã infeliciter à Collegis irrisi. nemo humilẽ rideat, nemo laudet arrogantem, hoc est, nemo viles habeat gemmas, miretur fumum, ascensu pereuntem. Sola humilitas prudens est, superbia facit amentes.

Radegundis.

¶ 12.

Ad nos oratio mea tendit magnanimi proceres, vobis enim timeo, ne vitio sublimi, vitio subtili, quod à multis pro virtute habetur, beatitudine excidatis. De aula regũ metuere prudentis est ex aula Dei per superbiam primi magnates in rogũ deciderũt, etiam humanæ superbiæ destinati vindices. Nulla ruina grauior est, quam superborum, maxime cum ipsa elatio tendat in Dei iniuriam, vt nos docet aulicorũ princeps [f] Ambrosius & discipulus Ambrosij Augustinus, Humilitatem esse Christianorum virtutem, primam, secundam, tertiam, vt est apud Rhetores pronunciatio. Eam Deus honorat, in corda humilium descendens, habitansq;. Illa semper meretur veniam, semper accedit ad Deum, arcet dæmones, in summis tormentis tumorem retinentes. Nemo regnum cœlorum nisi paruulus ingreditur, nemo, inquam, etiam regum maximorum. [g] *Qui sine humilitate virtutes congregat, puluerem in ventum spargit, vt sentit Gregorius.* Magni esse vultis? nullus est labor: parui estote. Magnum est esse paruum, quod nisi à Christo, qui magnus est disceremus, nemo crederet.

f l. 10. de offic.

g In Psal. 7 pœnit.

ret. Omnes credimus, vtinam opere discamus ab eo, qui mitis est, & humilis corde, qui proposito gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Cogita, inquit, [b] Dorotheus. h Doct. 11. *Cogita autem attente crucifixum, quot contumelias, quot probra sustinuerit Dominus noster Christus, & post hæc omnia demum crucem cõscenderit. Et ita scito neminem in requiem sanctam & perfectam posse peruenire, nisi primum Christo compatiatur, & ferat omnes passiones eius, iuxta Apostolũ dicẽtem: Si cõpatiemur, & cõglorificabimur. Noli itaq; errare, noli seduci, quia nulla alia salutis via est, præter hanc. Dominus enim, qui in omnibus nobis opem fert, docet nos firma fundamenta domus nostræ iacere super petram, quæ Christus est.*

Heraclius nisi posito ornatu corporis in montem Caluariæ crucem ferre non potuit. Spinis coronari eodem in loco voluit ne dissimilis Christo esset, ne cultior Domino suo. Nemo vestrûm existimet, se fastum cœlo posse inferre. Sericum, & aurum & cætera mortis insignia, regia creatoris ignorat, cordis sublimitatem abominatur. Non magis tumens animus, quam putre cadauer in palatium illud admittitur.

Cap. LXIII.

De fama & honore, eoq; vindicando.

¶ I.

NOn facile deserit causam suam studium gloriæ, speciosos prætextus inuenit. Optimum quemque esse gloriæ appetentissimum, pueritiam ipsam laudum stimulis ad honesta cogi. *Gloria, honor, fama.*

Deniq; non paruas animo dat gloria vires,
Et facunda facit pectora laudis amor.
Magnum iter ascendo, sed dat mihi gloria vires,
Non iuuat ex facili lecta corona iugo.

Breue

Breue curriculum, sed gloriæ cursus sempiternus, trahimur omnes studio laudis. nec fama contemnenda est, quæ proximo, quæ posteritati debetur. Honor quoque in precio est, cuius delectatio proxime ad diuina accedit. Honor auctore [a] Aristotele bonorum externorum maximum est. Ille maxime quæritur à felicibus, opulentis, aulicis: nam cui lucta est cum egestate, licet ambiat, non quærit.

a *l.4. Ethic.*

Donec eram sospes, tituli tangebar amore,
Quærendiq; mihi nominis ardor erat.

Vbi non est honor virtuti, instabilis est ciuitas. Famam nobis Scriptura commendat. [b] *Fama bona impinguat ossa.* [c] *Melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ.* Habenda itaque cura de bono nomine: hæc enim proximo debetur. Quare vt obseruat [d] Cyprianus diaboli studium est, vt nomen fidelium infamet gloriosum. Quin Augustinus quoq; non audiendos censet, qui dicunt: conscientiam sufficere. Cauendum etiam ne fama possit fingi probabiliter.

b *Prou.* 15.
c *Prou.* 22.
d *l.* 4. *Ep.* 1.

§ 2.

Honorem petere nō malum.

Sunt ista plane vera: nec honoris, nec gloriæ, multo minus famæ studium est à superbia: sed, si non sit ex recta ratione. Honorem petit magnanimus, & ambitiosus, diuitias auarus & liberalis contrario affectu, atque effectu. Non tamen ex vitiis oriuntur facta virtutum, sed aliquando obstacula aliorum vitiorum. Quare falsa subtilitas Cardani fuit. Ex ambitione oriri aliquando actiones magnificentiæ, atque magnanimitatis, ex temeritate opera fortitudinis. Confutat Cardanum [e] Scaliger. *Possent,* inquit, *vitia definiri per virtutes, & vicißim hæ per illa. Exempli gratia, Liberalitas est prodigalitas moderata. Et magnificentia est ambitio cum recta ratione.* Quomodo igitur ista accipienda sint, breuiter explicandum est, nusquam enim vitium virtuti similius est, quam in gloriæ & honoris materia.

e *Exerc.* 312.

Discrimina ambitiosi & magnanimi ista fere sunt.

1. Am-

1. Ambitiosus omni studio per cuncta obstantia ad gloriam & honorem tendit, repulsa exanimatur, Alexandrum Achilles, Alexander Julium excitat. Magnanimus in vtramque sortem paratus, quo æterna sapientia libellam inclinarit, eo vergit. Dauid à caulis ad aulam vocatur, inde ad pauculas oues redit. Oculi eius, & cor eius in manu Domini. *Discrimen Ambitiosi & Magnanimi.*

2. Magnanimus honorem admittit, sed contumelia magis gaudet, cuius ipse causa non est. Sic Moses ductor Ægypti, deinde eductor Israëlitarum, Perfectus aulicus. *Fide*, inquit, [f] *Paulus Moyses grandis factus negauit se filium esse filiæ Pharaonis. Magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi, aspiciebat enim in remunerationem.* Sic ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quod digni essent pro nomine Dei contumeliam pati. [f] *Hebr. 11. 24.25.26.*

3. Humili honor quæritur ex vero, superbo ex vano. Vera causa honoris & gloriæ vera, & vnica virtus est: & illa præsertim virtus, quæ est gloriæ cótemptrix. Verus honor, vera gloria non est, quæ non venit à vero iudicio, & amore, sed adulatio. vt [g] Bernardus admonet. Vere honorabat Abigail Dauidē opportuna monitrix. Falso ornabat illum Saul, cum generum faceret. Dicebat enim, *Dabo eam illi vt sit illi in scandalum, & sit super eum manus Philisthinorum.* Falsus honor in tyrannos collatus, quem timor expressit. Nunquam vera gloria est, quam per male facta improbi aucupantur. Fumus ille est sine flamma. Falsus & ille quem exigit morum asperitas. Nero eo arrogantiæ peruenerat, vt neminem salutando, resalutandoq; honoraret: idolum potius, quam homo. *Ex vero honor.* [g] *In Cant.* *Dauid.*

4. Superbus laude delectatur, tanquam præmio virtutis, humilis illa tanquam instrumento vtitur. Honos alimētum est virtutis non ve æ, qui finem operum gloriam propositum habet à ianua aberrat, est enim honor testificatio virtutis, non præmium. Virtutem *Finis non est.*

Ff sequi

ſequi debet, nō honorē virtus. Alioqui virtus eſſe deſinit, cui finis ille proponitur, vt ſuperiore capite docui. Honor ille animos altos, non magnos facit: nec enim pumilio, ſi ſuper Oſſam, aut Olympum ſtet, magnus cenſebitur.

5. Ambitioſus ex omnibus, etiam malis nomen quærit, magnanimus tantum ex conſenſu bonorum.

Non magni faciẽdus honos.

6. Magnanimus non magni facit famam, gloriam honorem. Nouit nihil in terra magnum eſſe, cum ſit ipſa punctum. Nouit agrum laudando non fieri meliorem, homines etiam inſolentiores. Arrogantium eſt in honore finem vltimum conſtituere, & omnibus eum anteponere: eum contra veritatem exigere & habere ſtimulum pœnarum. Quapropter animi puſilli ſunt, prauiq;, dum rem paruam magni æſtimant. Quid eſt enim fama? Vẽtus, fumus, vmbra, fabulæ hominũ, fama veris falſa miſcens, & ſua per mendacia rumorũ nutrix maligna, mortuis nō prodeſt, viuis creſcens nocet. Sollicitus es, quid poſteri dicturi ſint, cum nihil dicāt, qui ante vixerunt. Hæc igitur omnia contemne ad cœlum iturus, & regnum, & famam tenebis. Si ad inferos detraharis, cruciaberis vbi es, laudaberis, vbi non es: ſed & à laudatoribus errorem corrigentibus contumelias ſempiternas feres.

Quomodo optare honorem fas ſit.

7. Humilium igitur caritati conſentaneũ eſt: Honorem gloriamq; ex virtute, de vero iudicio deſiderare, ac petere, nō vt præmium laborum, ſed ad Dei vnius ſempiternam gloriam, animarumq; ſalutē: non vt in laude noſtra ſiſtamus, ſed ea ad Deum laudandum vtamur. Eademq; de cauſa, & fama curāda eſt, quæ aliis proſit, non nos commendet. Eo ſenſu [h] Caſſiodorus dixit, *Regnãtis facultas ſit ditior, cũ acquirit theſauros famæ.* Hanc ob cauſam licet & famam tueri, & honorem læſum defendere, cum ſine Dei contumelia, & Eccleſiæ dedecore, infamia non poteſt permanere.

h *l.1. Ep.3.*

CAP.

Cap. LXIV.

Humanæ vitæ miserias in proceribus spectabiles esse, & vnumquemque admonere modestiæ.

§ I.

Vita hominum miserrima est eademq; breuissima, in pueris breuitate, si ante vitia moriantur, felix: in adultis sola virtute, si perseuerent, beata. Quam speciosa stultis, tam fragilis omnibus. In flore suo corrumpitur. In aulis spectatissima est, sed aliis breuitatem suam impendit, raro sibi vacat. Sola diuina prouidentia stabilis est. Mundus in quo agitur, mare est: [a] talem enim Daniel vidit, in eo grandes bestiæ, & paruæ, fluctus mediocres, & decumani, pisces & pisciculi. Grandia cœte sibi mutuo sunt præda, minuti gobij omnibus: nullius vita diuturna. Si vero summa vitæ breuis est, stulti est spes inchoare longas, insanientis ob spem incertam efferri, procella audaces, & arrogantes sternit, & ad humiles cogit preces. omnem diem supremum illuxisse, omnem esse horam vltimam quisquis considerat, facile fastum ponit.

Vi... sera

a c. 7. ...

Socrates rideri à diis homines dicebat, si se victuros dicerent, & nos ridemus in comœdia personatos Reges, si tanquam vera dignitate superbiant. Omnia caduca esse docent nos ipsa imperia: Assyrium diuturnum, sed parricidiis funestum, Sennacheribus gentium victor trucidatis in exercitu fortissimis à filiis occiditur. Filius illius Asaraddon à Merodaco Babylonio victus misere periit. Ad Danielem veniamus. Reges Juda exilio, captiuitate, carceribus puniuntur. Nabuchodonosor magnus post grandes labores in bestiam mutatur. Baltassar de con-

uiuio superbo cum mille proceribus male sobriis ad necem & inferos rapitur. Aulæ lætitia frementi, Deoque & Ecclesiæ insultanti, nunciatur improuiso capta Babylon. Subitum metum indicat Jeremias: [b] *Currens obuiam currenti veniet; & nuncius obuiam nuncianti vt annunciet regi Babylonis, quia capta est ciuitas eius à summo vsque ad summum.* Felici securitati & exultanti superbiæ interuenire gaudet vindicta, & timere iubet hoc ipso quod non timet. Babylon ruit, & deletur, quid stabile debilioribus? Ambitus eius stadiorum quadringentorum, [c] (Plinius sexaginta millia passuum habet) muri turresque altissimæ, mœnium latitudo sex curruum simul euntium capax, Scriptura vocat murum latissimum. Armatorum, præter ciues, centum millia, in annos viginti commeatus, hæc omnia nox vna perdidit, rex in statera positus inuentus est minus habens, ipse, optimates, bellatores occisi, allisi ad petram paruuli, regnum diuisum Medis & Persis. Calamitati pereuntium par erat vincentium triumphus, nulla toto orbe ciuitas maior, opulentior, arrogantior: anno tamen euoluto moritur Darius, & solatia præbet victis, nulla re, quam Danielis disciplina beatior, & fidei confessione. Cyro Darij genero vita longior, laboriosa & ab incunabulis fœta periculis, infans beluis expositus à Deo seruatus est, liberator captiuæ Ecclesiæ, vindex impiorum regum & populorum, vrbium euersor, humanæ inconstantiæ exemplum miserabile, in recentis victoriæ lætitia à Thomyri regina oppressus est, caput in vtrem plenum cruoris, cum exprobratione inhumanæ crudelitatis immissum. Infausta Cyri propago, filiorum scelere, Cambyses fratrem occidit, sororem suam, & coniugem fraternæ morti illacrymantem, & grauidam exandescens interfecit, deinde post breue imperium, multa crimina, dum equum ascenderet lapso è vagina gladio secundum femur ictus, ex vulnere moritur. atq; ita Cyri progenies mascula periit. Imperium ad Eunuchos, deinde

b c.51. 30.31.

Babylonis interitus.

c l.6.c.26.

Cyri progenies.

inde ad Darium peruenit, cuius filius Xerxes *ditatus est opibus maximis*, vt ait Daniel, *& concitauit omnes contra regnum Græciæ*: nam decies centena millia Graiis trucidanda obtulit, arrogantia plusquam humana, vt qui verbera ponto inflixerit, compedes iniecerit, literas ad montes ſcripſerit, quibus imperarit, vt operis ſuis ſe morigeros exhiberent. Theſauros Babylonios, Cyri, Darij habebat. Quid vero effectum? in ſumma potentia trepidus cæſo exercitu ſcapha fugam capeſſit: magnus tamen in fuga, & manebat in Græcia Mardonius cum centum millibus militum, qui & ipſi conciſi ſunt, & dux lapide ictus occubuit. Xerxes adulterio & inceſtu pollutus, fratrem, cuius vxorem & filiam violarat, occidit, ab Artabano patruo ſtatim ipſe eſt occiſus: cum delectu habito tot virorum millia videret, illacrymatus dicitur, quod poſt centum annos nemo ex illis ſuperfuturus eſſet: nimis in longum ductæ lacrymæ, non meretur fletum in annum centeſimum protracta mortalitas, vltra biennium decima pars ſola ſuperfuit, & ipſa mox eſt interfecta, & Xerxes qui centum annos, vt breues defleuerat, triennio poſt lacrymas interiit, cum tanti exercitus funera partim audiſſet, partim oculis ſpectaſſet, & quamuis omni hora videret, quam nihili ſint res humanæ, non tamen ſpiritus poſuit, niſi cum vita exutus eſt, & ad tanti ſanguinis effuſi reddendam rationem citatus, ex medio cruentarum libidinum æſtu in barathrum præcipitatus.

Darius. Xerxes.

§ 2.

Nunquam vita ſtabili gradu conſiſtit, mobilior in magnis. Quamuis ingens ſphæra ſit, & firma, leuiſſimo tamen impulſu mouetur, cum nulla ſui parte, ſed termino ſolum, punctoq; planitiem attingat, quod cum firmamento careat, minimo momento motus cietur. Non alia eſt vitæ firmitas, quicquid eſt, quicquid

Vita inſtabilis.

possidet, sperat q; de momento pendet. Quod abiit, esse desiit, quod futurum est nondum esse cæpit. Quod actum est restitui non potest, quod impendat tam timendum, quam sperandum est. Si sperata se offerant, abitura sunt, aut relinquenda. Vnde igitur causam sumere superbia potest, de momento, de tenui filo pendula, vt sibi de suo periculo plaudens? omnis ecce mundi gloria finitur, exitu plerunque tragico, quod in regibus Persicis satis Daniel ostendit, & legimus in illis, quos ipse præterit historicis. Artaxerxis Longimani fuit maior modestia, eum secutus est Darius Nothus affinis non filius, ita Xerxis quoque stirps in filio defecit, Darij autem filij Artaxerxes Mnemon Rex, & Cyrus acie confligunt. Cyrus ambitione regnum affectabat, fratrem in acie vulnerauit, ipse occubuit, Artaxerxis domui perniciem attulit libido, & ambitio. Darium filium regem constituerat indulgens pater, mos erat vt filius, quæ illa die inaugurali peteret, pater negare non posset, petit ille Aspasiam ante Cyri, nunc Artaxerxis parentis pellicem, dedit rex, deinde amore victus eripuit, eam rem tam impotenter Darius tulit, vt Tiribazo adiutore in patris cubiculum irrumperet, parricidio incestos amores vlturus, Rex præmonitus sicarios trucidauit, filium ex sententia iudicum morte damnauit: nec dedecore tamen abstinuit Atossa filia in vxorem ducta. Filius alter Ochus deinde incestam regiam sanguine miscuit, morte fratrum regnaturus. Arsamem occidit, alterum metu adegit, vt sibi mortem adferret. Ochum, & deinde filium eius Arsamen veneno Bagoas interfecit, Darium Codomannum Armeniæ præsidem in regnum vocauit, cui quod in conuiuio pararat, venenum, ipse bibere coactus interiit: merita sane pœna qui non spe regni, sed honoratioris obsequij, & gratiæ duos reges occidit, tertio insidiatus est. Darius ille aries Danielis est, quem Hircus caprum conculcauit. Misera vita, misertimus honor, diademata,

Regum statue infelix.

Reges Persides.

mata, sceptra, solium, satellitium, quid illis miseris, nisi instrumenta nequitiæ, pompa funeris fuerunt? Mundus rota est, quæ amatores suos in sublime elatos conterit, vt molendinum quos euehit, mox aquis mergit. Desertum est orbis, beluis, quam hominibus aptior, quippe his exilium, illis patria, omnes pariter exagitat, reges regumque amicos infestius. [d] Fulget in regno aurum, argentum, æs, ferrum, sed luto iunguntur, vt omne corpus fragile sit, quicquid patitur mutabile est. Misera insania: Viuere non est in nostra potestate, & vitæ breuibus ornamentis, tanquam phaleris extollimur. Felicitas nostra semper nutat, nihil habet certi nisi mortem, quæ si mala est, omnia perierunt. Aduenæ sumus migrare compellimur, certum tempus esse noluit lutei tabernaculi elocator, nec præmonere, sed vigilantes signum exspectare iussit, tribus digitis, vt nauigantes à morte absumus, & de vitæ fugientis crepundiis gloriamur.

d Dan. 2.25.

¶ 3.

Nec feliciora cornua Hirci, & Pardorum progenies apud [e] Danielem. In illo regno cruentum ambitionis, & ærumnarum pelagus, vt de omnibus dici possit: homo calamitas. De sociis Alexandri supra dixi eos ambitio in mutuas cædes egit, quorum posteri regnarunt, nihilo sors melior. Hi fuere Antigonus Seleucus, Ptolemæus. Antigonus post vitã in castris actam, natus annos octoginta multis vulneribus in prælio concisus est. Seleucus annorum septuaginta septem contra Ptolæmeum pugnans cecidit, cùm septem ante menses Lysimachum annum quartum, & septuagesimum agentem acie vicisset, & occidisset. Antigono successit filius cognominis, sub quo paululum Macedonia respirauit, breui imperio Demetrij afflicta est, Brennus gentem ad Gangem vsq; victricem spoliauit, mox bello ꝙ cum Romanis gessit Philippus exhausta

e c.8.& 11. *Posteri regum Hircinorum infelices.*

est, & Asiaticæ reliquias prædæ amisit, iugo indignæ pacis pressa; quod excutere dum Perseus conatur in triumphum ductus est, regnum in formam prouinciæ redactum, tum facta est Romanis seruientium vilissima pars, paulo ante gentium dominatrix. Et ne quid dedecori deesset, Persei filius, vt vitam tolera-ret, scriba factus est. Fortunam Philippus accusare non potuit, superbus, asper, crudelis. Multo minus etiam Perseus, qui fratre Demetrio per calumniam delato, & iussu patris occiso, parricidium captiuitate luit. Hæc est vicissitudo ciuitatis terrenæ, quam fastus ædificat, qui in regno hircorum regio sanguine solium imbuit, ne Philippo quidem patri Alexandri pepercit, qui post triumphi lætitiam, filiæque nuptias in ipso theatro à Pausania trucidatus est. De Seleucidis supra ex Daniele dixi, qui eorum gesta vsq; ad Epiphanem recitat. In huius quoq; familiæ posteris omnia fastuosa, breuia, incerta. Eupator illius filius cum regnum magno labore tenuisset biennio, occisus est à patruo Demetrio. Hunc misere regnantem Alexander Bales mendacio in familiam Antiochi insitus interfecit: ille quoque fultus regum auxiliis, Ptolemæi soceri potentia securus, ab ipso socero priuatus regno & coniugio, exul in Arabia ceruice truncatur. Mox regnum adiit Demetrius Nicanor, quem frater Antiochus Sedetes auxilio Tryphonis expulit. Nec diu perstitit parricida, quem suasorem, & adiutorem sceleris habuit, sensit vltorem, nam ab eodem Tryphone occisus est, & Tryphon cruentum triennio solium tenuit, atque à suis interfectus, duobus regibus parentauit. Manserunt tamen in posteris fratrum odia, Demetrij Nicanoris filius dictus Antiochus Gryphus, Antiochi Sedetis Antiochus Cyzicenus mutua clade attriti conciderunt, Gryphum Herodianus, Cyzicenũ Gryphi filius occidit, cædes deinde omniũ facta est, donec Philippus à Gabinio captus, regnũ ad Romanos, deinde Tigranẽ peruenit, & eo victo præcipuum

Macedonum clades.

Seleucidæ periere.

Antiochi nepotum miseria.

puum auaritiæ Romanæ irritamentum fuit. Hæc intra breuissima tempora regum, & aulicorum varietas fuit, euersis in singulorum mortibus, nobilium familiis. cadente quercu ramos quiuis amputat. nam in bellis ciuilibus paucis parcit ira victoris. atque hæc est maledictionis series, cuius finem in Antichristi sæuitiem deducit Daniel. nam in hoc puncto se premunt, & necant homines, & quod fieri non potest, in paruo esse magni volunt: collidit vitam miseram in arctam coacta ambitio, flet victus, non est victor. Romanum imperium Daniel vidit fortius omnibus regnis, regnum ferreum, & sceptra de Chalybum durata caminis, quia tamen pedes habet mistos luto, & ferro, coalescere non potest. Ferrum enim & lutum in vnam naturam commisceri nequeunt. Ferrum pingui aëreo plenum frigore duratur, soluitur calore, & fluit riuis, lutum igne durescit, & in lapidem solidatur: vt autem duo misceantur, eadem causa liquescere, & durari oportet. Hoc in imperio, hoc in corpore nostro agitur, partium pugnæ exercentur, & internæ mortium causæ sua bella peragunt: & membro læso in puluerem æstiuæ areæ tota moles dissipatur. Anima inter hos conflictus non potest non angi.

¶ 4.

Vt corporum morbi, ita mala quoque reipublicæ effœta senecta augentur, omnia minoris momēti sunt, tendente ad finem mundo. Quo honor & gloria paucos annos victuro? Si nongenti superessent tibi iam sexagenario forte vanitas prouida sibi videretur ad magna aspirans, at iam pauci anni, & languor orbis interituri, præcidere iubet omnia. [f] Origenes morbum ante finem mundo tribuit. [g] Gregorius magnus mundi ætatem cum vita hominis comparat, in iuuenta viget corpus, senibus vita sua ægritudo est. Mundum initio ad propagandam sobolem fuisse robustum, salute corporum viridem, opulentia rerum

De mundi senecta.

f *Tract.25. in Matth.*
g *Hom.1. in Euang.*

pinguem, nunc senectute depressum, & quasi ad vicinam mortem molestiis crebrescẽtibus vrgeri. [h] Ambrosius quoq; deposuisse mundum robur iuuentutis suæ, marcescente vigore virium. [i] Cyprianus senuisse mundum, nec iam esse in robore iuuentutis suæ. Si igitur mundus ipse canus, & anhelus rogum suum spectat, quid nos in illo opes, & gloriam æternam molimur? cur non animos ad cœlos nouos ad terram nouam erigimus? de quibus [k] Petrus & [l] Discipulus, quem diligebat IESVS, prophetant? Mundum perdidisse primæuas vires non vno modo accipio. Hominum ætatem defecisse sensim, & ex naturæ imbecillitate, ordine quodam non adducor vt credam. Ante diluuium superabant annos nongentos, nunc pauci decimam partem attingant. Post diluuium multorum ætas quadringentorum annorum, media inter nostram & antediluuianam. Tempore Abrahami adulti trecentos annos post diluuium, [m] centum anni senectam faciebant. cum Abrahamus esset centum annorum natus est Isaacus. Erat vero illa ætas iam effœta, vt constat ex Scriptura. [n] *Erant autem ambo senes, prouectaq; ætatis, & desierant Saræ fieri muliebria. Quæ risit occulte dicens: postquã consenui, & Dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo?* Hoc ipsum tempus Dauidis tempore decreuerat, [o] vt ex Psalmis manifestũ est. *dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni*, ante diluuium non fuit tale decrementũ, cum tamen annis mille sexcentis mundus, si naturale esset, pati aliquid debuerit, nam trecentis annis post diluuium ætas ad centum annos redacta est, celerrimo decremento, quod deinde cessauit, si enim eadem proportione breuioris vitæ & corporis homines nascerentur, iam parui omnes & vix decem annorum nascerentur. Ab Abrahamo ad Dauidem anni octingenti numerantur, & non multo minor ætas, nec statura; nam tum quoque gigantes erant. Non erant maiores hominum vires Alexandri tempore, nec ætas longior, adeoq; nec pecudum, nec fru-

h *De bono mortis.*
i *Ad Demetrium.*
k 3.13.
l *Apoc.* 20.21.
Tempora ætatum.
m *Gen.* 21.5.
n *Gen.* 18. 11.12.
o *Psal.* 89.10.
Non defecit semper mundus.

fructuum terræ maior fœcunditas. Quæ quamuis aliquando deficiant, crebro tamen reparantur, nascuntur è fortibus imbecilles, & ex debilibus validi, ipsa tellus exsucca & arida, letamine & rigatu se ipsa melior efficitur. Deliciis tamen eneruantur delicati, & vitia corporum in posteros transfundunt. Inde quædam gentium senecta, & mundus se ipso deterior. Romani Gallorum Insubrium, & circumpadanorum corpora grandia longosq; gladios horrebāt, ipsi statura & viribus impares. Postea sub Cæsare Germani & Ariouistus timebantur. Denique Hunni, Alani, Wandali, Gothi, Longobardi, Nortmāni metum incussere: nam qui communibus cibis vescuntur, & exercentur validi redduntur. Itaque è locis incultis ac horridis gentium migrationes factæ, præsertim ex Scythia, mollitiem perditorum populorum castigarunt, & vires redintegrarunt, illis seruitutis laboribus, & sobrietate exercitis, ne paulatim deliciis interirēt, sic quoq; vrbes opulētas coloni, ac inquilini è pagis restaurant. Sine illa agitatione, ac proinde summa rerū incertitudine mundus consistere potest. posse ista restitui docet [p] Delrius noster. *Humidum radicale restaurari, natiua illa nimia senectutis ariditas temperari, corrupto succus melior sufficí, cæteraque deperdita, & ad hanc commutationem requisita, suppleri ad tempus, naturæ legi nihil repugnat. Sed nec impossibile, capillorum colorem mutari; cum & coruos candidos visos multi tradiderint. Denique Metamorphosim, quam nunc defendimus, confirmant non pauci locupletes testes. Duo legas exempla apud Torquemadam; Anno 1531. Tarenti fuisse Centenarium senem capularem, qui pilis, cute, vnguibus & situ atq; squallore ætatis decidentibus, & in melioris ætatis omnia mutatis, de sene iuuenis prodierit, & quinquaginta post annis superuixerit. In Castellæ quoq; Rioiâ alteri cuidam viro similem obtigisse sortem, idq; vulgi fama notissimū fuisse, & ab Ammira Castellæ sedulo exploratum. Monuedrum regni Valentini oppidum est (olim Saguntus) hic se viuo scribit Valescus Tarentasius, fuisse monialium Abbatissam; cui iam silicernio, subito men-*

Vires restitutæ gentibus.

p *Del. l. 2. q. 23. pag. pag. 178. disq. mag.*

men-

menstruis fluoribus renouatis, dentes renati, coma denigrata, rugæ & sulci cutis adæquati, mammæ pendulæ atque pannosæ ad instar virgunculæ sororiarunt: sic denique se vultu, facie, totoq; corporis habitu iuuenculam exhibuisse, vt rei nouitate percussa, præ verecundia, se cunctorum oculis subtrahere niteretur. Quid multa? *Lusitanicæ historiæ recentiores scriptores, fidei probatißimæ, commemorant longa narratione & certa, cuidam Indo Nobili, annorum quibus vixit trecentorum & quadraginta spacio, iuuentæ florem ter exaruisse, & ter refloruisse. Nec desunt, qui in eodem orbe nouo quandam insulam repertam testentur; Bonicam nomine; in qua fons scaturiat, cuius aqua, vino preciosior, pota senium cum iuuenta commutet, quamuis de simili in Lucaya fonte narrationem ortam ex regionis situ salubriore non immerito coniiciat Pet. Chiera 2.p.2. hist. Peruu. cap. 41. verum siue in Bonica, siue in Lucaya, siue vtrobique talis fons manat, facile video, quam hæc incredibilia nonnullis videantur; sed illi cogitent: huiusmodi narrationibus, à quibus rectæ Philosophiæ ratio non abhorreat, quia ipse nihil tale videris, fidem detrahere; singularis esse proteruiæ & imprudentiæ: qui vero quid vbique gestum fuerit vel non fuerit; id de sua duntaxat opinione aut assensione decernunt; insaniæ assidere.*

§ 5.

Mundus naturaliter nō potest esse æternus vt iam est permanere.

An vero mundus eo modo, quo iam res eunt consistere possit? Crediderunt veteres, fides nostra abnegat æternum futurum. Quia ita factus est, vt sine summo miraculo esse perpetuus non possit. Non quod res ipsæ reparari non possint, sed quod longo sæculorum fluxu aquã terra subeat, ideoq; reddatur angustior, mare terminos suos sensim dilatet. Hinc plurimæ eluuiones in locis maritimis, irreparabili oppidorum & agrorum iactura, in Belgio monumenta tristia visuntur, & luctatur ipsa tellus cum elemento veterem stationem repetente. Terræmotu aliquando nouæ insulæ emicuere, sed paucissimæ, minimæque, plurimæ mersæ sunt. Spacia terrarum quotidie minuuntur, maria crescunt. pluuiæ, niues, riui, amnes, flumi-

flumina de montibus lutum deuehunt, ripas atterunt, & cauant, turbido gurgite in Oceanum humum inferunt, grauia semper decidunt, non attolluntur, montibus ac collibus semper aliquid decrescit, aquarum limpidi sunt fontes, flumina lutulenta. Non obseruant illud incolæ breuis æui, quia de magno exigua deciduntur, de magno aceruo pauca grana.

Experientia tamen hoc ipsum ostendit: quorundam fluminum aluei limo & arenis opplentur, vt multo, quam ante annos sexcentos altiores sint. Portas veteres vrbis Moguntinæ notaui, quarum summos fornices Rhenus altior pene attingit. Vidi puteos fodi, & vrnas, in quibus cineres veterum reconditi seruabantur, sex ipsos sub aqua pedes. Vidi aquam iam ipsa rudera attigisse. non fuerunt tam depressæ portæ, nec ossa sub aquas defossa, sed Rhenus sensim vndas extulit, & loca altiora occupauit. Cum igitur videamus amnes & flumina præsertim tumentia lutum deuehere ingenti copia, apparet ab æterno hoc fieri non potuisse, omnem terram enim absumpsisset, nec posse durare æternum. Ideoq; omnia ruere natura, & nos ipsos. Nec obstat, quod non aduertimus, contingit quod illis, qui [q] cicutam biberunt, aut aliud saporiferum virus, nō sentiunt se mori, nos mundi bonis elati, non sentimus nos citius, illum tardius ad interitum tendere.

Terra naturaliter mari obrueretur, si mundus diu consisteret.

q Scalig. de subt. Exerc. 152.

§ 6.

Imbecillitas nostra maxime cognoscitur, angelis comparata, [r] ne amicos quidem angelos sine trepidatione cernit vir desideriorum. Fortissimi spectris terrentur, comæ rigescunt, corpus mortuo miserabilius est. Multis ipse metus ad mortem sufficit, non opus est catapultis, fluctibus, & montium ruina, guttula veneni idem potest, quod terræmotus, cataclysmi & fulmina tormentorum. Cum illis versari nos putemus, cum principe Persarum Græcorum, Hebræorumq;

r c. 9. & 8.

Facile est mori.

rumq; angelo. Illi nobiscum ambulant, & nos honorant vero caritatis obsequio, acta nostra vident, & qua sunt sagacitate etiam cogitationes. Si corpora spectamus ab omnibus superamur, velocitatem aquilæ, arma leonis, elephanti robur miramur, nec tamen ponimus animos, cum vires exiguæ datæ sint: non enim dedit illas Deus quas capere promptum esset, sed quæ ferociam frangerent. Idcirco tot inopinas mortes cernimus, vt fiduciam superbiamq; vitæ corrigamus. Braccius audito Sforciam in amne Amiterno submersum, gaudium de morte inimici pressit, sibi quoque instare fata haud falso prædixit: nam post menses quinque periit: Ex alieno incommodo suum æstimabat. Quanta miserorum ambitio? Rutilius leuiter æger, renunciata fratris repulsa exspirauit. Quæuis causa satis est morti, Fabius Senator in haustu lactis pilo strangulatus est. Anacreon acino, alius fumo exstinctæ lucernæ. Etiam gaudia lethalia fuere, vt Chiloni, Sophocli. Signum infirmitatis, moriendi facilitas, ac celeritas, quæ sensum sæpe præcipit. Verum nihil adeo potens est ad retundēdam arrogantiam quam reddendæ cura rationis. Et quia ignoramus qua in statione locandi simus. Nam si magnus & potens es, nō sunt electi multi potentes. Quisq; itaq; sæpe secum verba
s 6.12.2. Danielis perpendat. [s] *Et multi de his, qui dormiunt in terræ puluere: euigilabunt: alii in vitam æternam, & alii in opprobrium, vt videant semper.* Memineritq; fragilitatē iustorum esse felicem, quæ omnem spem in resurrectionis gloriam nos transferre cogat.

Cap. LXV.

Magnatum ac aulæ felicitas vera, falsa, eius æstimatio, moderatio.

§ 1.

Felicitas omnium in votis est, priscis dea, & cum for-
a l.5 c.37. tuna sacrificio culta, vt testatur [a] Augustinus. Verum

rum donum Dei est, non ipsa dea. omnium bonorum cumulo, sine mali admistione constat. Summa sine dolore voluptas, in hac vita nō est nisi in virtutis veræ cōstātia. Populi iudicio in palatio summa est, quia ibi humanorum bonorū sunt fastigia. At vero Augustini iudicio reges Christiani nō ideo felices sunt, quia opibus & successibus valēt, sed quia seruiūt summo regi: nam infelix est, quisquis Deum nescit, aut cognito nō paret, etsi omnia norit, & multa mundorum millia possideat. Deus enim gaudiū piorum est, omnibus & singulis in solidum. Huius itaq; felicitas vitæ in bene viuendo cōsistit, vt monet Aristoteles. Augustinus significātius, in altitudine sapientiæ, suauitate consciētiæ, sublimitate virtutum. Daniel nunquam felicitatem viuentium nisi ad cœlestia bona respectu definit. [b] *Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus & linguæ ipsi seruient: potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur.* Speciem regni angelus vnus exhibuit, magisq; Danielē terruit atq; in admirationē adduxit, quā vniuersa Chaldæorum gloria. [c] *Et leuaui*, inquit, *oculos meos, & vidi: & ecce vir vnus vestitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo, & corpus eius quasi Chrysolithus, & facies eius velut species fulguris, & oculi eius vt lampas ardens: & brachia eius, & quæ deorsum sunt vsq; ad pedes, quasi species æris candentis: & vox sermonum eius, vt vox multitudinis.* Hanc speciem Prophetæ Deus ostendit, vt intelligeret omnem regum magnificentiam de luto esse, omne gaudium interpolatū mistura doloris. omnia dulcia terminari acerbis, manere nos purā in alio mundo beatitudinem. Ea causa omnium bestiarū corpora exusta, & in cinerem redacta toties inculcat, & regum horribiles exitus. Experti sunt illud ipsi terrenæ felicitatis amatores, quos in falsa opinione beatitudinis exitium deprehendit. Indicatum hoc à priscis Italiæ incolis, qui Latinarum feriis quadrigarum certamine victoriam consecuto, quod summum decus habebatur, inter præmia absinthiten propinabant.

Felicitas vbi.

b *c.7.14.*

c *c.10.5.6.*

¶ 2.

§ 2.

Externa non faciunt felicem. Non igitur felicem faciunt hominem, quæ extra animum sunt, vti nec onera camelum, nec asinum clitellæ, nec equum frena aurea, aut phaleræ. Seruitutis sunt illa testimonia, & miseriarum instrumenta. Non iuuat ægrum sponda aurea, lassat anhelum tam pondus auri quàm laterum. Viuere beati omnes desiderant, & ea quærunt, quibus miseri fiant. Beata vita non est, nisi in bono certissimo. Illud in Deo est, & Deus est, pro illa vita hæc bene impenditur. Alte illud animo impresserat Cerealis vir Illustrissimus, aulicus Cæsaris, sed magis Christi. cui cum Licinius consularis suaderet, vt idola coleret, sæpiusq; rogaret, *vis viuere?* Respondit: *Si non vellem viuere, Christum non colerem, non confiterer.* Hanc vitam non putabat vitam, in qua meliora præcedunt, deteriora sequuntur, vt in vase, quod sincerum est, primum hauritur, fæculenta ad extremum subsidunt: sed illam in qua non vnius æui turba sumus, nec vnius ætatis ad finem properantis, sed alumni æternitatis.

Hic etsi omnia ex animo cedant, non tamen lætandum est, sæpius miser est, cuius voluntas impletur. In hac vita bonus animus ad felicitatem omnia potest. Gaudenti carcer latus est, palatium mœrenti angustum, Daniel gaudet in lacu Leonum, Baltassar in conuiuio futura morte pallet. Felicitas huius vitæ tumet, plena vento, idcirco nihil recipit, illa plena Deo nil maius accipere potest. Hortamur itaque, vt hanc ad illam referat, qui per hanc ad illam eundum esse didicit.

Ætate fruere, mobili cursu fugit,
Vitæ optimos dies effluere prohibe.

Vita curanda. Solus fruitur, qui virtuti ætatem impendit. nam lætus fructum exspectat. Effluere sinit, qui delicta iuuentutis, aut senectæ, aut inferis luenda transscribit. His vita supplicium est, non felicitas, breue supplicium,

sed

ſed quod morte inchoatur, non enim malis lethum eſt portus, ſed procella. Quare cum feſtinatione petenda ſunt æterna, quia [d] temporalia ſunt breuiſſima. Cauendum ne nos ſæculi ruina opprimat, intentos & attonitos inanibus. Excelſis multo facilius caſus nocet. Leoni rugienti

d *Sen. de breuitate vitæ & de conſul. ad Polyb. Plut. ad Apollo.*

Placet in vulnus maxima ceruix.

Et Deus permittit. Nam vt in morborum doloribus incontinentes, ita in proſperitate ſtulti ſunt incurabiles. Segetem nimia perdit fertilitas, vt humi procumbat, immoderata felicitas laſſat, deinde ſternit animos imbecilles. Magnis ventis ſimilis eſt fortuna maxima, nunquam non abeſt. Magno robore opus eſt vt obſiſtatur turbini, maiore animo, qui felicitatem vincat.

§ 3.

Nihil in aula felix.

Cum igitur felicitatem non faciant opes, non veſtis Tyriæ fulgor, non vina, non dapes, non quicquid in aula blanditur illecebris, vel amplitudine percellit: alia quærenda via eſt. Nabuchodonoſor Chaldæus quicquid optarunt alij, poſſedit, auream ſtatuam fecit, quam nunc reges omnes ſimul non poſſunt. Rex regum erat & dicebatur, quod etiam Perſæ imitati ſunt [e] teſte Juſtino. [f] Briſſono. Regnauit ab India ad Æthiopiam vſque, imo vſq; ad Hiſpaniam, vt Euſebius ex Beroſo, Megaſthene, Abydeno probat. Quod quãuis nonnulli de Iberia Aſiatica intelligant, tamen veteres auctores de occidentali Iberia ſunt accipiendi. quod an verum ſit dubito, nam Hiſpanias occupare ſine Italiæ metu, motuq;, aut etiam damno non potuit, de quo tamẽ apud Romanos ſcriptores nulla eſt mentio.. Verum de aulæ felicitate certum eſt, plerisq;, etiam Salomoni nocuiſſe. Maxime Antiocho, & Antichriſto infeſta, vt Daniel teſtatur, [h] *Secundum voluntatem ſuam & dirigetur dolus in manu eius: & cor ſuum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet plurimos: & contra Principem*

e *l.12.*
f *l.1. de mõ Perſarum*
g *De prap. Euang. l.9.*

Felicitas nocet.
h *c.8.25.*

si alter, miserum prædicabant. stolide inquam, neq; enim de felicitate vitæ fugientis breuitas, sed æternitas iudicat. Deinde in ipsa æstimatione felicitatis errabãt. Si dies in morbo, dolore, labore, contumelia, longus fuisset, atro calculo notabant: Si in conuiuio, luxu, iniusta victoria, candore honorabant, at vero dies illi nefasti erãt, & aterrimi, origines ærumnarum. Tanto dies illi infausti magis, quanto infelicius est esse scelestum, quam mœstum. [a] Daniel vir desideriorum Deo gratissimus, [b] Noacho, & Jobo comparatus à Spiritu sancto, in exilium, in seruitutem, in odia impiorum, & insidias natus est, ad flendas Babylonicæ captiuitatis ærumnas. Nec felicem fecit aulæ potestas & honos, sed dignitatis contemptus. Totus liber Danielis nullum nominat, aut per signa describit, non aduersis exagitatum. Socij illius in fornacem coniiciuntur, passi, quicquid ferre animo destinarant. Sapientes Babylonis quæruntur ad mortem, Nabuchodonosor cum bestiis stabulatur: Baltasar cum aula trucidatur, reges mutuis cadunt cædibus. Susanna ad mortem ducitur, & quod morte grauius tanquam adultera.

Thracum error.

a *Daniel.*1.
b *Ezech.* 14.14.

§ 2.

Nemo planè ita aberret, vt statuat: Eos qui aduersis conflictantur Deo gratos non esse. Sancti in prosperis pauent: non enim testis innocentiæ est prosperitas, sed mentem à timore diuino soluit. Nec ærumnæ, calamitates, contumeliæ reprobationis indicia sunt, sed probatio virtutis. Nemo plura passus quam apostoli, & inter eos plura Paulus, quem præter cœtera etiam Deus naufragiis probauit, quatiebantur latera oneraria, stetit nauis mentis inuicta. Quicquid bonis mali obiicitur est vsq; ad tempus, [c] Antiochus cogitationes machinatur, contra munitiones, *sed vsq; ad tempus.*

Aduersitas electorũ est.

c 7.12.

Bestiæ sæuierunt in sanctos, & dati sunt illis in prædam, non quod à Deo derelicti sint, vt bene puer heroici animi disputabat. [d] *Noli frustra errare, nos enim propter*

d 2. *Macc.* 7.18.

nos metipsos hæc patimur, peccantes in Deum nostrum: & digna admiratione facta sunt in nobis: Et Daniel [e] *Aliarum*
e c.7.12. *quoque bestiarum ablata esset potestas, & tempora vitæ consti-*
f c.7.12. *tuta essent eis vsque ad tempus & tempus.* [f] & cum tempus aduenit regnum datum est sanctis. Nunc quidem contra sanctos Altissimi præualet impietas, Diuinæ
g 7.25. prouidentiæ permissu atque ordinatione. [g] *& tradentur in manu eius vsque ad tempus, & tempora & dimidium temporis.*

Hæc enim omnia complebuntur, quod singulatim cõmendatum est Danieli vt intelligeret. *Intellige fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur.* Et signãter addit:
h c.8.19. [h] *Dixitque mihi: ego ostendam tibi, quæ futura sunt in nouissimo maledictionis: quoniam habet tempus finem suum.*

Daniel sancti patiuntur. Quorsum toties de aduersitatibus loquitur Daniel, nisi vt ad eas ferendas vocari se iusti & Electi norint, ne animum despondeant, definit tempus, & euoluto tempore promittit regnum, Consideranda sunt quæ
i c.11.32. de persecutionibus scribit. [i] *Et impii in testamentum si-*
33.34. *mulabunt fraudulenter: populus autem sciens Deum suum obti-*
35.36. *nebit & faciet. Et docti in populo docebunt plurimos: & ruent in gladio & in flamma, & in captiuitate, & in rapina dierum. Cumque corruerint, subleuabuntur auxilio paruulo: & applicabuntur eis plurimi fraudulenter. Et de eruditis ruent, vt conflentur, & eligantur, & dealbentur vsque ad tempus præfinitum: quia adhuc aliud tempus erit, Et faciet iuxta voluntatem suam Rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum & aduersus Deũ Deorũ loquetur magnifica. & dirigetur, donec compleatur iracundia: perpetrata quippe est definitio.*

Ne vero sine redemptione se fore putent, post tribulationem de regno loquitur. Nam oblata potestate bestiarũ ostenditur bestialium reprobatio, & patientium
k c.7.18. assumptio. [k] *Suscipient autem regnum sancti Dei altissimi: & obtinebant regnum vsque in sæculum, & sæculum sæculorum.*

Non sunt ista de reliquis, congerie lapidum, per quã vrbium nidores ascendunt, nec de vligine paludum accipienda: sed de regno altissimi, de quo dicit Propheta. [l]

ta. [l] *Regnum autem & potestas, & magnitudo regni, quæ est subter omne cœlum, detur populo sanctorum Altissimi: cuius regnum, regnum sempiternum est, & omnes reges seruient ei, & obedient.* l c.7.27.

Itaque in Daniele pati aduersa est electorum, ideo autem breue tempus ponitur, quia ostenditur retributio. Sic Daniel post summam tribulationem, quæ tempore Antichristi futura est, salutem Electorum collocat. [m] *In tempore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui: & veniet tempus, quale non fuit ab eo ex quo gentes esse cœperunt vsq; ad tempus illud. Et in tempore illo saluabitur populus tuus, omnis, qui inuentus fuerit scriptus in libro.* m c 12.1.

Salutem autem non temporariam, aut quæ sit luti congestu, corporumve pastu, sed plane splendidam. [n] *Et docti fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.* n c.12.3.

Breue igitur tempus est summæ tribulationis. Daniel explicat: [o] *Et audiui virum, qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, cum eleuasset dextram & sinistram suam in cœlum & iurasset per viuentem in æternum, quia in tempus & tempora, & dimidiũ temporis, & cum cõpleta fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur vniuersa hæc.* o c.12.7.

Joannes in Apocalypsi addit, *non fore tempus amplius.* vt certo constet piis liberatio, non satis est angelo dicere, iusiurandum solenne præstat. Paucis diebus definit abominationem desolationis. [p] *Et à tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta.* At qui eam vicerit, beatum prædicat. [q] *Beatus qui exspectat, & peruenit vsq; ad dies mille trecentos triginta quinque*, omnia vero idcirco fieri asserit, vt [r] *Eligantur & dealbentur, & quasi ignis probentur multi: & impie agent impii, neq; intelligent omnes impii, porro docti intelligent.* p c.12.11. q c.2.12. r c 12.10.

Omnes quos orbis infima cloaca continet, quam terram dicimus, boni & mali ad præmia proficiscimur.

Plane similis est militari expeditioni, qua itur ad triumphum, ad militiæ præmia. Eunt vna victi & victores, hi opibus, & gloria inclyti, illi mœsti catenis trahũtur, his æternus honos, illis mors non finienda.

§ 3.

Iusti probantur. Hæc etiam reliquæ Scripturæ comprobant. Nam & Jobum clades morbiq; fidum Deo monstrarunt, & Tobiæ dicitur: [s] *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te.*

s c. 12.

t Eccli. 27. 7.

Monet quoq; Salomon [t] *vasa figuli probat fornax & homines iustos tentatio tribulationis.*

Plane in fornace vritur palea, purgatur aurum. Amaritudines miscentur felicitatibus, acria sunt condimenta suauium. Sensus eorum, quibus sola dulcia placent, puerilis est. Infelicissimum genus est infortunij semper fuisse felicem. nunquam enim probatus est. Et miser, qui nunquam miser, ad lanienam enim alitur & saginatur. De talibus male iudicasse Deos Democritus putabat. Dominus quoque noster, venire nos in mundum pronũciat, vt crucem feramus, nec se dignos esse, qui non tollunt crucem, & sequuntur crucifixum: vitæ igitur rationes conturbant, qui ad hoc se natos arbitrantur, vt in ocio cum dignitate, sine ærumnis viuant: *Bonum est aduersa pati.* Si nihil in aula aduersi sibi ominati sunt, non modo cœlestis prouidentiæ sunt ignari, sed vitæ quoq; communis, quæ etiam tum facilime transigitur, & quasi aqua delabitur in mare mortuum, non potest esse sine vexatione. Flumini enim vita similis, quod curuo tramite decurrens, nunc scopulis suis illiditur & spumat, nunc in ripas impingit, nunc ex alto præcipitatur, in illud sordes vndiq; ingeruntur, nauibus scinditur, in riuos ducitur, molibus arctatur. *Vita flumen.* Vitam nostrã nunc hostes impetunt, nunc æmuli frangunt, ægritudines ad finem impellunt, potentes premũt mundus contaminat, senectus constringit. Nemo tam stultus nauigat, qui non præsumpserit tempestatem: Tu in aulam ingressus nihil mali euenturũ cogitasti? Si euenturũ putasti,

tasti, præsens perfer, turpe est ante pericula ferocem, in ipsis pauidum esse, nauem ingressus, de iactatione non queritur, nec malis quæ elegit sponte, succumbit. Qui ista non meditatus incurrit, ad primum congressum vincitur, & miseriam malé ferendo geminat. Iustinus Junior capto Circesio in furorem actus, nec sani quicquam agère, nec cogitare potuit. Cosroës rex Persarum in carcere obiit mœrore, ad prospera fruenda institutus erat, aduersis impar. Vix Christianus est, qui cum incommodo aliquo pulsatur, dolori, aut iræ immittit habenas, meminerint medios inter fluctus se deprehẽsos à tempestate: sub periculo durandum: Melius per sentes & aspreta itur ad gloriam, quam per amœnitates ad exitium. Omnia præsentis vitæ mala cum corpore moriuntur, at peccata morte reuiuiscunt, ad quæ vitanda & corrigenda dum à Domino corripimur, spem concipimus, cum hoc mundo non damnandos. *Iustinus Cæsar.* *Cosroes.*

§ 4.

Dum clades ingruunt, dum tristibus flagellamur, mansuescere discimus, humanitatem amissam reddit aduersitas. [u] Leæna Danielis dum alis super omnia euehitur, in omnes sæuit, euulsis alis cor hominis datum est: Discit imbecillitatem, & mores belluinos exuit. Chaldæus Monarcha, vt homo fieret, in bestiam mutatus est. Dum omnia feliciter eueniunt, adulatur illis sanitas falsa & decipit, inerti tranquillitate torpescunt: ingenium felicitate corrumpitur, vt quiete stagnantes aquæ. Vitium non apparet, nisi moueantur, concussæ graueolentiam exhalant. Alexander bello nobilis Maximiano occulta vitia exprobabat, & aperta, quæ felicitate occœcatus, non videbat, *Tu habes*, inquit, *Insanabile malum actus tuos.* Ex illis inhumana crudelitas. Nec in aula ferociores facile inuenias illis, quos in deliciis viuentes fiducia sui deludit, sine metu deterioris fortunæ. Humanissimi fere sunt tribuni, cẽturiones, milites veterani, quos vigiliæ, castra, vulnera, fames & plurimorum mortes contemnere humana docuerunt. Plus in sago, & galea, *Mala docent humanitatem.* *u c.7.3.4.* *Alexander Martyr.*

inter arma & cædes humanitatis discitur, quam inter fallaces aulæ blanditias: nimirum mala nos nobis aperiunt: Nabuchodonosor inter bestias humanitatem didicit. Felicitas superbiæ mater, huius iniuria proles est.

Religio crescit aduersis. Mœror & quæ pulsant mala cordis humani sunt vincula, quæ ventis agitantur arbores altius figunt radices. Nostra persecutionibus creuit religio, in pace deteriores facti sunt Christiani; vt inter alios [x] Nazianzenus probat. Hoc etiam [y] Bozius ex fida Ecclesiæ historia demonstrat, iniquissimis temporibus latissime fidem propagatam. Hyems lenior est arborum, vt Plinius docet Prosperitas est Ecclesiæ pernicies. Vbi nihil asperum, atq; aduersum occurrit, profectus non est solidus. In agro Syracusano si lapides auferas, sterilescunt fruges. Dura fidem firmāt, vbi solidū fundamentum non est, labunt ædes. [z] Arnobius sane aduersis crescere religionē docuit. *Nonne vel hæc saltem fidem vobis faciunt argumenta credendi, quod iam per omnes terras in tam breui tempore & paruo, immensi huius sacramenta diffusa sunt? quod nulla iam natio est tam barbari moris, & mansuetudinem nesciens, quæ non eius amore versa mollinerit asperitatem suam, & in placidos sensus assumpta tranquillitate migrauerit? quod tam magnis ingeniis præditi Oratores, Grāmatici, Rhetores, Consultiiuris, Medici, Philosophiæ etiā secreta rimantes, Magisteria hæc expetunt, spretis quibus paulo ante fidebant: quod ab Dominis se serui cruciatibus affici, quibus statuerunt, malunt, solui coniuges matrimoniis, exhæredari â parentibus liberi, quam fidem rumpere Christianā & salutaris militiæ sacramenta deponere? quod cum genera pœnarum tanta sint à nobis proposita religionis huius sequentibus leges, augeatur res magis, & contra omnes minas atq; interdicta formidinum animosius populus obnitatur, & ad credendi studium prohibitionis ipsius stimulis excitetur.*

x Orat. 3.
y l. 5. c. 6. de signis Eccles.
z l. 2. p. 26

§ 5.

Prospera atque aduersa non æstimare, vnicum inuidiæ remedium est, quæ in aula fere principatum exercet.

cet. Chaldæi liuore & maleuolentia [a] Danielis collegas accusant. *Sunt ergo viri Iudæi, quos constituisti super opera regionis Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: viri isti contempserunt, rex decretum tuum, Deos tuos non colunt, & statuam auream, quam erexisti, non adorant.* Sub Dario Medo alij homines, mores etiam peiores: non suo periculo, non innocentia Danielis mouentur, vt parricant, plane tartareum illud vitium est. Quare & illi, & vxores, liberique pereunt. Non inuidebant sapientiæ, non innocentiæ, sed futuræ dignitati, quia magni illam æstimabant, dæmon cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum, præ omnibus inuidet saluti. Illi inuidiæ similima fuit prima hominis ex qua mors fraterna secuta est, Dei enim beneuolentiam Cainus inuidebat Abeli. Omne genus hominum illa pestis infestat, interdum afflat & sanctos. aulam instar spectri, aut Bacchantis Empusæ funestat. Causa est quædam paritas, & rerum animorumq; simultas; nam figulus figulo, & medicus medico inuidet. gratissimus regi quisque esse desiderat, si ille in alium est pronior, liuore mox tabescit, & vt vultur cadaueri, ita malis illius imminet, atque inhiat. Gladiatores odere pares, in arena conclusi, ferro & igne in pugnam adacti inuident; mors aduersarij cuique victoria est. vnde tantum mali? Socios oderunt, & magna petunt quæ petuntur. Pœna inuidiæ est aliena felicitas, solatium aduersitas, errore magno. Nam aduersa prosunt, prospera dissoluunt, nemo inuidet Martyri in rogo, vel eculeo sudanti, inuident asoto luxurianti. Pusilli enim animi est inuidia, res paruas magni æstimat, filia superbiæ, genimen viperinum, matris interfectrix. Rheda transit, & tonitru putat, tubus est Astronomicus, qui ex minimis facit ingentia. Semper redit in auctorem, comes fortunæ est. Vere [b] Statius

Innidia ex rerum fluxarum nimia æstimatione.

Peruersè inuident.

b *l.5.Syl.*

Quisnam impacata consanguinitate ligauit,
Fortunam inuidiamq; Deus? quis iussit iniquas
Æternum pugnare deas? nullamne notabit

Illa domum, toruo quam non hac lumine figat?
Protinus, & saua perturbet gaudia dextra?

Fortuna comes inuidia. *In aula est incitatior, quoniam maiora bona videntur, quæ magis torquent, inuidiæ est alta petere.*

Inuidia quoniam seu fulmina summa vaporant,
Plerunq; & quæ sunt aliis magis edita cunq;.

Nec considerat liuor pericula celsorum, quod nulla celsa tuta, quod oculos turbant despectu, non quod quicquid in altum fortuna tulit, ruitura leuat. Sic Diophon socio crucem altiorem inuidebat: de cruciatu gaudebat. Fœditatis vilissimæ vitium est, dæmoni proprium, Deo repugnat: nam dedisse eum aliis bona indignatur, & ringitur, cognouit hoc Pindarus. [c] *Non oportet*, inquit, *cum Deo contendere, qui nunc his, nunc illis grande decus largitur*. Verum in eo errant, quod grande decus non vere æstiment, & fere in nugis aut ludicris ponunt: maiora prætereunt. Hircum caprarum in tanta gloria vrebat, vt [d] Ælianus testatur inuidia. Perdiccæ inuidebat, quod bellica fortitudine: Lysimacho, quod peritia præstaret. Seleuci magnanimitate cruciabatur, Attali regia quadam dignitate. Ptolemæum æmulabatur, quod cuncta illi succedere prospere cerneret. Suis ipse ducibus, & illis ipsis ornamentis, per quæ vincebat, malignus inuidebat, Caligula Homero, Virgilio, Liuio: famam enim magni æstimabat. Tiberius architectum liuore interfecit, [e] vt Cœlius refert.

c Pyth. 3.

d l. 12.

Alexandri inuidia.

e l. 2. c. 30.

§ 6.

Inuidia malum. Si vere alienum bonum, ex sententia omnipotentis æstimarent, nō hominum errore; nunquam collegis inuiderent, sed pauperes, afflictosq; colerent, magnatum felicitatem horrerent. Vitium suum maxime detestarentur. Nam vt prudenter aduertit Nyssenus; *Inuidentiæ calamitas, non est proprium malum, sed alienum bonum: prosperitas è diuerso non proprium bonum, sed proximi malum*. Prorsus dæmonum est, non suo bono, sed

malo

malo alieno gaudere. Ærugo & tabes animi est, cui hoc vel præcipuum malum inest, quod obsequio efferatur inuidus. Laudatores alienæ virtutis sunt tortores inuidorum, qui lippis similes longinqua non vident: Digni qui vbique oculos habeant, vt vbique torqueantur, vt qui tam alieno bono quam suo malo crucientur, ideoque mœsti viuunt, non quia male ipsis, sed quia aliis bene est. Hanc fortunatis aduersariam parauit improbitas, innascitur vt cantharides tritico luxurianti, ita liuor de fortuna pingui. Tacite sed inimice irascitur, nec vocem edit, cum venena figit. Turbas concitat, amicis insidiatur. Oculos fallit, quibus bona maiora, mala minora apparent. Muscæ ad vlcera, porci ad cœnum aduolant, animalia quæ eodem pabulo vtuntur, bella inter se gerunt, fœnum, & lutum, & volutabrum sibi inuident, nec enim meliorum illis sensus est. Quam detestabilis sit liuor, vel hoc ipsum docet, quod solertissime tegitur gloriæ studium, opum cupiditates, iras, odia, amores multi sæpe fatentur, inuidiam etiam cum bonis alienis ingemiscunt sibi esse negant. Scilicet nullius criminis maior est pudor.

Cap. LXVII.

Nobilitatis æstimatio.

§ I.

FVlgens palatij vestibulum nobilitas, & longo ordine proauorum censi magnates, nusquam maior contentio, quam de stemmate, ingens indignatio, si quid possit ignobilis, hinc ira, inuidiaq; vilis animi venenum. Omnia facilius ferunt, quam si nota stemmati inuratur, gladio vindicatur minima de nobilitate controuersia. Et profecto generi deferendum est. Jussit honorari captiuam nobilitatem rex Chaldæus, qui regi

Nobilitas æstimanda.

a Dan.3.3. regi tamen Jechoniæ non aperuit carcerem. [a] *Et ait rex Asphenez præposito Eunuchorum, vt introduceret de filiis Israel, & de semine regio & tyrannorum.*

Danieli & sociis crescendi initium generis claritudo dedit. Virtutem barbarus non videbat. Nec alia b Eccl. 10.17. mens Salomonis. [b] *Beata terra, cuius rex nobilis, & cuius principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.*

Eleazarus sane heros fortissimus nobilitatis cogitatione, se ad virtutem excitat, vt testatur historia [c] Maccab. c l.2. c.6. 23. *At ille cogitare cæpit ætatis ac senectutis suæ eminentiam dignam, & ingenitæ nobilitatis canitiem, atq; à puero optimæ conuersationis actus.*

Razias quoq; nobilitatis & natalium memor, mori quam indigne tractari ab hostibus maluit. [d] *Razias*, d 2. Maccab. 14. 37. & seq. *Razias nobilitati consentanea agit.* inquit, Scripturâ, *quidam de senioribus ab Ierosolymis delatus est Nicanori, vir amator ciuitatis, & bene audiens: qui pro affectu pater Iudæorum appellabatur. Hic multis temporibus continentiæ propositum tenuit in Iudaismo, corpus & animam tradere contentus pro perseuerantia. volens autem Nicanor manifestare odium, quod habebat in Iudæos, misit milites quingentos, vt eum comprehenderent. Putabat enim, si illum decepisset se cladem Iudæis maximam illaturum. Turbis autem irruere in domum eius, & ianuam disrumpere, atq; ignem admouere cupientibus, cum iam comprehenderetur, gladio se petiit. Eligens nobiliter mori potius, quam subditus fieri peccatoribus & contra natales suos indignis iniuriis agi. Sed cum per festinationem non certo ictu plagam dedisset, & turbæ intra ostia irrumperent, recurrens audacter ad murum, præcipitauit semetipsum viriliter in turbas: quibus velociter locum dantibus casui eius, venit per mediam ceruicem: & cum adhuc spiraret, accensus animo, surrexit & cum sanguis eius magno fluxu deflueret, & grauissimis vulneribus esset saucius, cursu turbam pertransiit. & stans supra quandam petram præruptam, & iam exanguis effectus, complexus intestina sua, vtrisq; manibus proiecit super turbas, inuocans dominatorem vitæ & spiritus, vt hæc illi iterum redderet: atq; ita vita defunctus est.*

Scio factum Raziæ à nonnullis reprehendi, quod negant vllius sui occidendi datum esse, verum cum tot Martyrum natalitia celebremus, qui in ignem, & in flumen se ex alto præcipitarunt, specialissimo S. Spiritus instinctu, non est causa, cur Raziæ diem dicamus, qui eadem duce nobiliter mori elegit. [*e*] Serarius præceptor meus eum defendit Augustino accusante, quamuis ille, contra circumcelliones disputans, quod ex communi norma, non quod speciali Spiritus sancti afflatu liceat, definit. [*f*] Samson columnam deiicit, & moritur anima eius cum Philistiim [*g*] ex Epistola tamen ad Hebræos sanctum esse docemur. Tobias etiam genus ex comite filij sui quærit, & cum intelligit esse Azariam Ananiæ filium ex magno genere esse affirmat. [*h*] Balaam quoque nobiles, deinde nobiliores ad Balacum mittit legatos. [*i*] Sur erat nobilissimus, erat princeps Moabitarum, nulla tamen re alia quam lenocinio filiæ notus.

e *Comm. in Macc.*
f *Iudicum 6.29.30.*
g *c.11.*
h *22.25.*
i *Num.25. 25.15.*

§ 2.

Pares omnes nascimur.

Nemo quamuis promptum habeat in assentationes ingenium potentibus aduletur, nemo nobilibus. omnes nascimur pares. Hoc ius gentium est, de eodem luto pauper est, & reges. Licet hos aurum, illos de cespite culmen tegat, quæ & ipsa de luto sunt. Plus in auro splendoris, plus in cespite fructus. Quare stulti sunt, qui aliena bona iactant, vt propria nulla habeant. Justum est piis gaudere parentibus, qui benedictionem Dei posteritati relinquunt, at nunc, qui genere nituntur, magnos iactant, non bonos, non pudet improborum progenitorum, sed pauperum, qui error in regia cœlesti damnatur: atque in angelorum concilio perinde ridetur, ac si quispiam de parentibus cruciariis, bestiariis, bustuariis sese extolleret. Vere ad Imperatorem suum Agapetus: *Maiorum nobilitate ne quis delitietur: limum enim habent omnes generis auctorum, & qui purpura byssoq; turgent, & qui paupertate & aduersa valetudine*

Ad Iustinianum Imperatorem.

tudine affliguntur, tam qui diademate redimiti sunt, quam qui per cubicula excubant: ne igitur lutulentum iactemus genus, sed morum integritate gloriemur. Scito ô pietatis diuinitus fabricatum specimen, quia quanto maioribus dignus habitus es tribuente Deo muneribus, tanto maius ipsi nomen es. ergo redde benefactori debitum gratitudinis, acceptāti debitum vt meritum, & beneficio beneficium rependenti: ipse enim semper & beneficiis prior promeretur, & vt debitum beneficia repensat. gratitudinem autem exigit à nobis, non quæ verborum blandorum prolatione, sed quæ rerum piarum oblatione peragitur.

Nobilitas itaq; nulla est, aut laus exigua Christiani, si Hieronymo credimus: Ex vno omnes nascimur, ex vno renascimur, non vilescere peccatis, vera est generositas, non seruire dæmoni vera libertas.

¶ 3.

Nobilitas in virtute. Virtutis igitur totum est, quod nobilitat. Bene docuit Democritus nobilitatem pecorum in valido corpore, hominum in virtute censeri: tribuendus illi honor cum adsunt mores, & dotes animorum: quas natura inchoat, institutio perficit. [k] *Annus producit*, inquit Eurip. *non ager, educatio mores, non genus.* Suffocari se clamabat Epicharmus, cum de genere se iactarent ignobiles. Quid enim cœco cum speculo? *Degeneres.* Degenerem dedecorat prosapia. Aristippus filios ignauos, & improbos spernebat, nec magis curandos iudicabat, quod ex se nati essent, quam pediculos, aut pulices. Nimis hoc asperum, nec paternum illud Stilponis, cum diceret: *Filia me non dedecorat, nec illam ego decoro.* Demetria degenerem occidit. Huniades quoq; Henrico imaginibus glorianti occinebat,

Non maioribus tuis, sed tibi me comparo.

Non nascitur è milite miles, nec ex luctatore luctator. non est nobilitas, quam sola ostentant insignia, nobilis est, quem vita sancta commendat, quem gratia honestat, ne degeneret, quæ dedignatur seruire vitiis, quæ probitatem morum fuco, & tumulis opponit, hæc est

k *In Hecuba.*

est superna, sanguis virtutum, de sanguine Christi ornatum trahens, non à malis, non à sepulchris, non illa quæ sæpe ex malis, sæpe ob flagitia, sæpius venditur [l] ab Eunuchis & regiæ gratiæ institoribus. Miser est, cui sola maiorum virtus est, miserior, qui auorum criminibus clarus est, miserrima est superba nobilitas, quę cœlo ignobilis est. Non est tuum, quod fortuna fecit, tuum non est tuum, quod maiores abstulerunt, & tumulo condiderunt, nihil tuum est, nisi opera tua. Genus cum loco virtutis ponitur, respublica interit. Nobilitas debet imponere tibi necessitatem non degenerandi, ne illud audias: Heroum filij noxæ. Hanc ignobilitatem senibus Daniel exprobrat. [m] *Semen Chanaan & non Iuda.* Virtutum semen ille æstimat damnat vitiorum plebeitatem: Vere [n] Nazianz. *Si vero perfectius & latius postulatis, tale erit: Hic ex optimis optimus, & ex nobilibus nobilissimus. Nobilitatem autem dico, non quam plerique existimant: absit. Non enim nostrum est, nec philosophicum, eam admirari, quæ à fabulis & sepulchris, ac supercilio iampridem putrefacto manat: nec eam, quæ ex sanguinibus & literis oritur, quam noctes largiuntur, ac regum, ignobiliū quoque fortasse, manus, nobilitatem, velut quiddam aliud, iubentium: sed quam pietas & mores notant atque indicant, & ad primum illud bonum, ex quo originem traximus, ascensio. Huius nobilitatis hoc vnum argumentum est. Non enim Martyr duntaxat ipse est, sed etiam ex Martyribus. Itaque virtutis exemplum ipse domi habuit.* Virtute Christi, non natiuitate gratia, regnumque acquiritur, fidei puritas, virtutis integritas. Vna vera est nobilitas, ipsa pietas, vt sciamus, vnde progressi simus, quo ituri. Illa quæ legibus curiæ sancitur, sine pietate euanida est.

l Isid.l.2. Epist.291.

m c.13.

n Orat.23.

Audite viri nobiles Nazianzenum nobilem genere, nobiliorem eruditione, & Patriarchatu, sanctitate nobilissimum. Veram nobilitatem hunc in modum describit. *Nobili loco natus est? Probitatem morum generis splendori opponet, atque ex aduerso spectandā producet. Ita, duplici nomine clarus erit, nempe & maiorū imaginibus, & propria virtu-*

Triplex nobilitas.

virtute, ac priuatim inspectus. Obscuro & ignobili genere ortus est, quantum ad statuam & lutum attinet? (si quid tamen magni inter lutum ac lutum interest) at spiritualem nobilitatem illius loco afferet & qua sese quisq; vel in melius, vel in deterius effingit: reliquas autem nobilitates, quæ vel feruntur, vel principum diplomatibus comparantur, vt viles & adulterinas, nulloq; in pretio habendas procul submouebit. Est enim triplex genus. Vnum, quod superne originem traxit: quod quidem si consideremus, omnes peræquè nobiles sumus, quippe ad imaginem Dei creati. Alterum, quod à sanguine proficiscitur: cuius ratione haud quidem scio, an quisquam nobilis dici poßit, cum corruptione constet. Tertium à virtute aut vitio agnoscitur, cuius vel vberius, vel exilius participes efficimur, prout, opinor, diuinam imaginem vel integram seruauerimus, vel corruperimus. Atque hanc demum nobilitatem amplectetur, quisquis verè sapiens ac Philosophus fuerit. Nam quartum illud nobilitatis genus, quod in principum diplomatibus & edictis consistit, tum vllo loco ac pretio habebo, cum pictam quoq; pulchritudinem laudandam duxero, simiamq; ob id venerari cœpero, quod leo esse iusta sit.

Nobilitas imago Dei. Nobilitas igitur Christiani est imago Dei, ad quam es creatus, ea integra, atque ad Archetypum assimulata, si conseruetur, aut vbi vitium fecit, reparetur. Quid moraris mortalia, & de maioribus gloriaris, à Deo animus factus est, & ad creatoris similitudinem, quæ inclusa temporario vasculo, sed luteo, de carcere, aut carceris sui conditoribus laudem nō nisi inanissimam captare potest. Hanc Christiani hominis nobilitatem, dignitatemque luculentissime Macarius exposuit. Nam in solo homine Deo complacuit, eum super omnia, etiam angelos extulit, ipse Christus Dei filius Deus, homo factus est, non angelus, amicos, fratres, consanguineos nos suos fecit: Dominus fratrem se

o Matth. 12.49. 50. profitetur. [o] *Et extendens manum in discipulos suos dixit: Ecce mater mea, etiam fratres mei. Quicunq; enim fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, & soror, & mater est.*

At

At vero improbis nulla est nobilitas vera. De his elogium Domini habemus. [p] *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere.* & Elymam [q] Paulus filium diaboli nominat. *O plene omni dolo, & omni fallacia fili Diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere vias Domini rectas.*

p *Ioan.* 8.44.
q *Act.* 13.10.

Et Joannes [r] *In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filii Dei, & filii diaboli. Omnis qui non est iustus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum.*

r 1. *Ioan.* 3. 8.9.10.

Hæc ergo est nobilitas nostra, iusti sunt filii Dei, non est maius stēma, cœlo fixum est. Impij filij sunt diaboli, non est maior contumelia, fœditasq; terræ intolerabilis, sub terram condenda, inferis vrenda. Vbi plurima est mundi nobilitas, vbi potentes torquentur potentius. Non enim multi nobiles, non multi potentes sunt à Deo electi, vt testatur, qui in tertio cœlo audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Paucitatem tamen nobilium & potentium cœlo inferendorum putauit illicitū tacere. Imo hoc Spiritus sanctus reuelauit, ne quispiam se ex eorū numero esse gloriaretur, quorum pauci electi, multi sunt reprobi. Nobilitas si cœlo gratior, quam plebs esset, appetenda foret. Si priuilegia Cæsarum, titulorū series, & signa in cancellaria æternitatis, in libro vitæ rata essent, iure optimò ceræ atriorum ostentarentur: Nūc quia pauperum, initium, lugentium, persecutionem patientium est regnum cœlorum, non multorum nobilium, non multorum potentium, paueant, qui in illo stant ordine, quorum multi pereunt, pauci saluantur.

Soli iusti nobiles.

Pauci nobiles saluantur.

¶ 4.

Cur vero pauci nobiles electi, cur cum insignibus, & funerum pompa subeunt barathrum, æternum arsuri? Perpetuum malum nobilitatis quo pereunt, est superbia, Deo inimica: quod olim fuisse Salustius aliiq;

tradiderũt. Alterum malũ, ꝙ maiores suos in suam gloriã vixisse suspicentur, ocio se dedant, & luxui, [s] Philip. Comminęus nobiles suæ ætatis, nihil scire ait, quasi ad ludũ iocumq; nati sint, aliis negocia cõmittere. Nõ ita Mamas martyr admirandus, qui licet ob nobilitatẽ tormentis exciperetur, sibi tamen mortẽ pro Christo potiorem quouis honore profitetur. Non Rufina nobilissima Romanarũ: cum enim Archesilaus religionẽ Christianam nobilitate indignã assereret, illa cum sorore Secunda, improperium Christi solam nobilitatem esse pronunciat, & hoc testatæ nobilissime moriuntur ambæ. Romanus etiam martyr apud Prudẽtium aliud nobilitatis, & plebis discrimen esse pernegat.

s l. 1.

Mamas. t Surius in eius vita.

Rufina Secunda.

Generosa Christi secta nobilitat viros.
Si prima nostris, quæ sit incunabulis
Origo textu stemmatis recenseat.
Dei parentis esse ab ore cœpimus.
Cui quisq; seruit, ille vere est nobilis.
Patri rebellis inuenitur degener.

Nobilitas ante diluuium.

Qui igitur se meliores aliis, qui ab eodem conditoris ore esse & viuere cœperunt, vani arbitrantur, merito à Deo repelluntur. Sane annis ante diluuium 1600. nemo de nobilitate se iactare poterat. Annis namq; nongentis triginta, quibus ille vixit, omnium parens auus, atauusq;, monstrabatur. Ad Cataclysmũ vsq; viuebant multi filij, & filiæ, quos Adamus genuerat, iam senior, & si nobiles, qui nunc ad Agamemnonẽ, & Troianos genus referre amant, maiores suos viderent forte plures, quorum puderet, q̃ quos gloriæ sibi esse crederent viderent. Jactantia. n. nobilitatis est de vitæ breuitate, non probitate. Si auus sancte, integre, vixit, nõ censetur filius nobilis. Si per fas, & nefas ad honores euectus est, & nunc sub ignib. detestatur diẽ natiuitatis suæ, de parentis intestabilis damnatu, de radice peccati sobolescit nobilitas posterorum. Miratus sum & illud, ꝙ in [u] actis Apostol. legitur. Paulo reddidisse mulieres nobiles nõ paucas, grande miraculũ, ꝙ indicare Spirit⁹ S. voluit, & obseruari: magna. n. opus gratia, vt celsa fastigia humilitati Christianæ inclinari se permittant. Sed cur nihil de viris? non multi nobiles, non multi potentes, plures pereundi occasiones viris, quam fœminis.

u c. 17. 4.

§ 5. Nobilitas in Scriptura magis à virtute, & dotib. laudatis, quã genere accipitur. [x] Moses cõstituit duces & tribunos, nobiles, seu notos, ἐπικλήτους, qui nominatim vocabãtur. Et deinde: [y] *Non valeo solus negotia vestra sustinere, & pondus ac iurgia. Date ex vobis viros sapientes & gnaros, & quorũ cõuersatio sit probata in tribubus vestris, vt ponã eos vobis principes. Tunc respondistis mihi: Bona res est, quã vis facere. Tuliq́ue de tribubus vestris viros sapiẽtes, & nobiles, & constitui eos principes tribunos, & cẽturiones, & quinquagenarios ac decanos, qui docerent vos singula.* [z] *Et Samuel vocatur vir nobilis, ἔνδοξος, Hebræis honorat⁹, grauis.* [a] *Tales erant cũ Dauide fortes, factis nobiles.* [b] *Talis maritus fœminæ sapiẽtis.* [c] *Alexander quoq́ue pueris nobilibus, h. e. bellatorib. fortissimis diuisit regnũ. Nobiliũ cũ ab honesto discesserũt præcipua pœna.* [d] *Reges improbi alligãtur in cõpedib. & nobiles eorũ in manicis ferreis.* [e] *Turbata rep. insurgit ignobilis contra nobilẽ ἄτιμος πρὸς ἔντιμον, Inhonorus contra honoratũ.* Nobilium cædes facta in clade Judaica. [f] *Propterea captiuus ductus est populus meus quia non habuit scientiã, & nobiles eius interierunt fame & multitudo eius siti exaruit. Propterea dilatauit infernus animã suam, & aperuit os suum absq́ue vllo termino, & descendẽt fortes eius, & populus eius, & sublimes, gloriosiq́ue eius, ad eum.* Nabuchodonosor cũ Sedeciæ filios, in patris aspectu occidit, ipsum exoculauit, plebi pepercit, nobilitatem deleuit. [g] *Et occidit rex Babylonis filios Sedeciæ in Reblata, in oculis eius: Et omnes nobiles Iuda occidit rex Babylonis.* Quo hoc ostenditur ꝙ supra monui, paucos nobiles saluari, delinquẽtes acerbius puniri. Tęterrimus regũ, asperrimus tyrãnorũ, Ecclesię persecutor radix peccati, figura est Antichristi Antioch⁹, qui appellatus est [h] nobilis. Nemo excepta ipsa bestia à Daniele sceleratior describitur. Monarchiarũ initia non modo parua, sed etiam vilia, & pudẽda fuerunt. Chaldæi mancipia Assyriorum, Persæ Medorum, Macedones fœdissima gens, Romæ cõditor ne legitime quidẽ natus, & in Asylo fæces Italiæ, qui patrẽ nominare possent patricia dignitate non tam insignes erant, quam aliorum spurium genus arguebant. Regia tribus erat Judæ, de incestu tamen auctoris, ex ea Christus nasci voluit, nec

Nobiles factis.

x *Num.* 1. 6. 16.

y *Deut.* 1. 13. 14. 15.

z 1. *Reg.* 6. 9.

a 2. *Reg.* 23. 19. 23.

b *Prou.* 31. 23.

c 2. *Macc.* 4. 7.

d *Psalm.* 149. 8.

e *Isai.* 3. 5.

f *Isai.* 5. 13. 14.

Nobilium malorum pœnæ.

g *Ierem.* c. 39. 6.

Ignobile initium.

h 2. *Macc.* 2. 21.

Ignobiles à Deo electi.

adulteram in ſerie nobilitatis omittere, vt vanitatem eorum, qui in carne & ſanguine gloriantur, elogio ſuo tolleret. Non reſpicit ortum Deus, Saulem ab aſinis Dauidem ab ouibus, Juſtinum ab hara, Cyrum è ſylua Leonem Thracem à caſa, Maximinum à bobus, Macrinum, & Pertinacem à ſeruitute, à pala & cophino ad ſolium vocauit: aut illis diadema permiſit, inter eos maxime celebratum Maximini obſcurum genus, conſcios enim natalium ſuorũ occidit, qua crudelitate maxime vulgauit infamiam. Quare omnis nobilitas vana eſt, niſi cum eſt incitamẽtum virtutum. Aut ſi vera eſt, à piis, & cœlo fruentibus tantum eſt. Nam de illis gloriari, quos Deus dæmoni torquendos tradidit, non modo vanum eſt, ſed etiam impium. Damnatio enim non ſolum acerba eſt, ſed etiam pudenda. Cum enim ſint miſerrimi, atq; abiectiſſimi, nemo tamen eorum miſeretur, omnes inſultant, & ex merito pati lætantur.

Qua de cauſa nobili, & potenti magna cauſa formidandi, nulla gloriandi eſt. Pauci enim ex illis electi. Opes ſæpe iniuſte congerunt, & ſi iuſtas habent, auare poſſident. Caſtra fere criminum infamia laborant. Olim dictum eſt,

Nulla fides pietasq; viris, qui caſtra ſequuntur.

Habent tamen Chriſtiana caſtra milites timentes Deum, habent cẽturiones, qui ex animo orant, & confitentur non eſſe ſe dignos quorum ſub tectum Chriſtus ſubeat, quorum fidei non inueniatur ſimilis in Iſraël, habent ſuos Cornelios, ſed oppido paucos. Magnates, Tribuni, quæſtores, centuriones, cum feſta adueniunt quibus ad myſteria Chriſtiani inuitantur, ſi ex futuro prœlio, aut vrbis oppugnatione mortis periculum immineat, miles gregarius facile ad delictorum pœnitẽtiam & exomologeſin adducitur, remoras non habent. Magnates vel ſcortis adhærent, vel ſubditorũ prædas habent, vel militum ſtipendia detinent, quare cũ iniuſte ablata reſtituere nolint, vel prorſus myſteriis abſti-

abstinent, vel sacrilego ludibrio illa sumendo cōtaminát.atq; ita aliquādo integri exercitus vix vllos magnates habent, quibus non sit decreta iam olim gehenna: quia ad pœnitētiam illis viam spolia iniqua obstruunt.

Cap. LXVIII.

De aulæ vestitu, externis cærimoniis, atq; errore nobilitatis, ac diuitum.

§ 1.

VEstiendi vanitas ab aula fere in ciues populosque manat. Varius est vestitus & mutatur in horas. Ornatus eius maxime cupitus vilib⁹ ingeniis. Sceleris nostri velum est, in paradiso augustior erat, ac venerabilior nuditas, natiua puritate refulgens: in cœlesti patria vestiemus gloria, non inferentur in eam maiestatē aut vellera arborum, aut bestiarum exuuiæ: nulla ibi aëris iniuriæ, nec indecora nuditas, cum corpus mortale induerit immortalitatem, cōformatum corpori Christi. Dum iter facimus in illam patriam peccati opprobriū in ambitionem vertimus, & ignominiæ insignibus superbire lubitum est. Omnibus sumus animantibus stultiores, qui nec pilorum, nec plumarum picta varietate delectantur. Capuanum quendam refert Plinius ea imagine signasse, qua sculptus erat pater eius singulari certamine à Scipione occisus, nos quoq; dum vestes ostentamus, parentum dedecus, mortemq; nobis ad ludibriosam gloriam circumferimus. Porro vestitus non vna ratio est. Grauis est, leuis, splendidus, mediocris, sordidus, insanus. *Vestium origo crimen.* *Genera vestium.*

§ 2.

Grauis vestitus erat & splendidus, quo induti collegæ Danielis. [a] *Et confestim viri illi vincti, cum braccis suis, & tiaris, & calceamentis, & vestibus, missi sunt in medicum fornacis ignis ardentis.* a c.3.21.

Chaldaicus vestitus. Tres illi viri Babylonicæ Monarchię principes, more aliorum magnatum splendide induti erant. Vestes eorum nominantur, vt furor regis ostenderetur in pœnam festinātis, apud Romanos quos flagellaturi erant vestibus spoliabant, non exuendo, sed eas dilacerando tum vt plus terroris adferrent, tum ne mora magistratum offenderent. Hic cum veste preciosa in ignem coniiciunt, iræ regis obsequentes. Primum vestimenti genus Braccæ, Hieronymus Græcos ait vertisse Ἀναξυρίδας, quas quidam dici volunt ab ἀνασύρεσθαι, quod sursum trahendo induantur. Chaldæus textus vocat Sarbel, hinc veteres auctores retento nomine Sarabella vocant alij Sarabara, vt [b] Tertullianus. sic habet & Romana editio, sed Complutensis σαράβαροις, Hieronymus docet legendum Saraballa, quod cum Chaldæo textu conuenit. Sarbel ait idem crura hominum significare, ac deinde tegumēta eorum seu tibi alia, verum Elias Thisbi Sarbelin vocat, quibus crura induūtur. Interpres Græcus olim μώκια, Latinus Ridicula, longe à sententia Danielis digressi. Cur vocet Munsterus amicula, Caluiniani, & Lutherani Chlamydas non video causam. Nam & Hebræi vocant tegumenta crurum, & Græci & Latini ita vertunt. Theodoretus vocat περικνημίδας, tibialia quod tibias circumdent. Tibialia tamen quæ tota crura & pudēda quoq; velent, quales sunt tibialia quorundam caligis annexa. Sic Eustathius in 2. Iliad. appellat. Erat habitus ille Assyrius, Chaldæus Persicus [c] Cyrus habuit braccas ianthinas. In precio is color fuit, vt cōstat ex Ezechiele: *Et vestiui te discoloribus, & calceaui te ianthino: & cinxi te bysso & indui te subtilibus.* Eustathius quoq; vocat βράκια, interpretatur, Suidas βράκια, vocat vestem Persicam. [e] Persius braccatos Persas vocat, sic & [f] Ouid. Isidorus l. 19. originū & Curtius vocat velamenta. In precio fuisse tradit [g] Xenoph. vbi thoracas pretiosos habuisse, & variegatos anaxyridas seu braccas recēset. Quin & [h] Strabo triplices principum braccas fuisse docet.

b De orat. *Sarbel.* *Sarabella.* *Bracca.* c Xenoph. l. 8. d 16. 10. e Sat. 3. f l. 5. trist. Eleg. 11. g l. 1. anastas. h l. 15.

Alterum vestimenti genus est Tiara, quod Chaldæis dicitur Petasch, quod Hieronymus genus pilei Persici

& Chaldæi appellat. [i] Pollux Carbaſian,& Cidarin, [k] Dionyſius ἄπικας apices [l] Herodotus Pileum. Et i l.8.c.13. Anacreon. *Et Parthicas cohortes cognouit è tiara.* [m] Martialis Parthos vocat Pileatos. k l.2. Deniq; Petasch addita l l.3. Latina terminatione Petaſus eſt, erant autem etiam in m l.10. ep 22. Græcis & Latinis comœdiis Perſæ Petaſati. Quare neſcio quid in mentem venerit illis, qui femoralia vocãt. Mirantur illi inter iniiciendum non abreptum, aut decuſſum pileum, ne in terram quidem cecidiſſe. Sed admirationem [n] Strabo tollit. Vocat ille tiaram pileum turritum, alium principibus alium plebi tribuit. Principum ac magorum malas mentumque tegebant, n l.15. cum elati eſſent vittis ligabantur, illis in prœliis vtebantur,& aliquando ad humeros alligabant, meminit eorum [o] Marcellinus, aliiq; hiſtorici. o l.30.

Tertium veſtimentum eſt Carbel Chaldæis, quod alij paludamentum, alij pileum, Hieronymus calceamenta vocat, Septuaginta περικνημίδας, nimirum calcei erant, ſed vt more ocrearum tegerent,& tibiarum partem. *Calcei.* Initio quidem calceamenta viliſſima veſtium pars fuit, at ornatus additus eſt, vt Stephanus de vrbibus, Euſtathius, Suidas: Sane [p] Clemens Alexandrinus, vetat auratos, gẽmatosq; calceos, & factos inani artificio,& cothurnos Perſicos ac Tyrrhenicos. p l.2.c.11. Perſæ autẽ Medorum, Chaldæorumq; faſtum celerrime ſecuti, vt & Alexander magnus Perſicos habitus, qua re Macedonas ſuos adhuc ruſticulos offendit.

His adiungũtur & veſtes alię, nimirum, toga aut ſtola,& chlamys,& cauſa cur non exuerint, redditur, *quia iuſſio regis vrgebat.* Primo nominat femoralia quæ exui non poterant, niſi aliis detractis, deinde Tiaram vittis tæniisq; illigatam, tertio calceos, demum alias veſtes oblongas, vt erant apud illos quam ſtolam Medicã poſteri dixerunt. ne hanc quidem detraxerunt. Veſtes omnes graues & ſplendidæ fuerũt, credo & verſicolores nam tales amabat Oriens. *Variegata veſtiu amata Orienti.* Joſepho Jacob fecit tunicã polymitam, ſeu vt Hebræus, *particularũ*, non conſutarium, ſed intextarum. Et Solymis Deus obiicit indutos

q e.16.10. à se varietati, vt Ezechiel habet. [q] *Et vestiui te discolori-*
11.12.13. *bus, & calceaui te ianthino: & cinxi te bysso, & indui te subtilibus, & ornaui te ornamēto, & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum. Et dedi inaurem super os tuum & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo &c.*

r c.23.6. & 12. [r] Ezechiel etiam Assyrios producit vestitos hyacintho, & veste varia, quod in Hebræo est, perfectionibus, seu vniuersitate. Septuaginta vocant εὐπάρυφα, *bene subtexta.* Persis hæc vsitata fuerunt, luxum & superbiam imitatis Chaldæam. Ammianus describit, & [s] Ælianus pauoné ait superare Medorum vestes, & Persarum versicoloria [t] Curtius facit purpura distinctas. Meminerunt [u] Halicarnasseus, [x] Propertius [y] Xenophon, & Seneca in morte Claudij. *Pictaq; Medi, terga fugacis.* Habitam in precio, & aspectu iucundam varietatem, ex eo cōstat, quod ornatus ille causa fuerit, cur * Oola Samaria, & Ooliba Jerosolyma insanierint libidine in Assyrios, & trucidatæ sint. Salomonis fuisse exquisitum ornatum Dominus noster indicat, cum negat in omni sua gloria coopertum fuisse sicut vnum è liliis. [z] Regina Saba inter alia quoq; mirata est vestes ministrorum, non regis ipsius: Eum Josephus describit, & adolescentum cincinnos auri ramentis sparsos ad solem relucere solitos narrat.

s l.5.c.21.
t l.3.
u l.3.
x l 4.
El g.4.
y l.6.pæd.
* Ezech. 23.36.
z 1 reg. 10.5.

§ 3.

Aulæ ornatus probandus.

Graui igitur vestitu & splendido vsos sanctissimos illos Babylonis principes, & Dei martyres, ipsumq; Danielem in confesso est: nec obstat pietati ornatus, si iusta causa sumatur. Deus illis insigne magistratus, & vestem decoram seruauit à flammis intactam. [a] *Et congregati satrapæ, & magistratus, & iudices, & potentes regis, contemplabantur viros illos, quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorū, & capillus capitis eorum non esset adustus, & sarabala eorum non fuissent immutata, & odor ignis non transisset per eos.*

Possunt igitur reges diademate, auro, gemmisq; ornari, possunt stare reginæ in vestitu deaurato, circumdatæ

datæ varietate. Et ad modum regium, aut vltra etiam, si ita regibus visum fuerit, splendere magnates. Exempla habent innumera, & hoc loco socios Danielis, quos vestis Assyria non profanauit, sub textu Babylonio mansit semen Israëlis, & fortitudo Judæ. nec causa erat, cur peregrina veste Satrapas in se irritarent, cum honor captiuis delatus nimium inuidiæ traheret.

Ratio quædam aulæ peculiaris est, quæ in priuatos non conuenit. Reges enim principesq; cum Dei vices in terris agant, maiestatem numinis quadam magnificentia exhibent. Quemadmodum etiam angeli, quorum in luce & candore diuina puritas figuratur. [b] *Et ecce*, inquit, *vir vnus vestitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo, & corpus eius quasi Chrysolithus, & facies eius velut species fulguris, & oculi eius vt lampas ardens: & brachia eius, & quæ deorsum sunt vsque ad pedes, quasi species æris candentis, &c.* ***Angeli ornati apparent.*** b *c.10.5.6.*

Sacerdotibus quoq; & Pontificibus Deum adeuntibus preciosæ vestes circumdantur, purpura, hyacintho, auro, gemmisque: ad Deum enim animo optimo accedendum est, quod vestium indicat cultura.

Cæterum Justinus Satrapis Persarum purpuream, alij variam, tribuit. Illa quoq; apud Grecos laudem tenuit. vt [c] Ælianus, [d] Strabo, [e] Athenæus testantur. Origo autem Medici, Persiciq; ornatus Chaldæa, [f] vt Diodorus Siculus, & Justinus testantur. c *l.12.* d *Strabo l.1.* e *l.12.* f *l.2.*

§. 4.

Vestis igitur preciosæ, sed grauis finis est, Dei cultus. Hebrei legem audituri iubentur venire munda veste. Populus festo suo concolor esse debet, Martyres Japonici die festo ornantur, & maxime quo pro Christi Martyrium subituri sunt. Vt templa ornantur, ita & corpora, sed Deo, cuius homo est imago, quæ ipsa ad archetypum esse picta debet. Nam si in veste sit ornatus, in moribus turpitudo, recte idolorum templis comparabitur, quod facit [g] Clemens Alexandrinus: ***Vestis preciosa sit grauis.*** g *Pæd.3. c.2.*

in illis omnia bysso, auro & argento fulgent, sed Deus est, vitulus, aut aries, etiam felis, serpens, cœpa, allium. Ordo rerum inuertitur, cum ornatus est aulæ regiæ, sed vitia haram redolent.

Quæ cauenda in vestitu. Deinde videndum ne ornatus superet statum, aut sumptum: ne subditis sit fraudi: ne multorum atterantur manus, vt vnus luceat articulus.

Vestis peregria. Sit cultus patrius, qui peregrinum habitum inducit, patriæ contemptor est, & legum, malus ciuis. Grauius hoc crimen est, quam pleriq; existiment. Per Sophoniam Dominus pœnam minatur illis exterorum vitiorum æmulis. [h] *Et erit in die hostiæ Domini, visitabo super principes, & super filios regis, & super omnes, qui induti sunt veste peregrina. Et visitabo super omnem, qui arroganter ingreditur super limen in die illa: qui complent domum Domini Dei sui iniquitate & dolo.*

h c. 1. 8. 9.

Principes & filij regum hostiæ cædentur iræ cœlestis, & omnes omnino, qui indulti sunt veste peregrina.

Ante omnia cauendus vestitus leuis, qui inconcinnas habeat varietates colorum, squamas similes serpentinis, qualis est histrionũ, de quo Clemens [i] Alexandrinus. Leuitatem voco non modo cum indecens est, sed etiam cum personæ non conuenit, alia decet militem, alia senatorem, quam ornat adolescentem, tam deturpat senem, quia bis puerum demonstrat.

i l. 3. pæd. c. 11.

Vestis leuis. Insanum habitum voco qualis est, qui spectatur in trossulis, & stultis. Amentibus enim qui principum curis gaudia interponunt, vestitus dari solet, ex quo cognoscas facile sapientiã abesse. Plane similis est, quẽ ex peregrinationibus referunt iuuenes in Germaniam, qui tãto labore expẽsisq; nihil sapere didicerunt. Illum vestitum dico quem ex præsentis sæculi vano stupore Almodicum libri, & picturæ appellant, nulli probatum, sed modo vsurpatum. Quem insuper insanissimum faciunt, varia capilli tonsura, tortura, horrore, sordibus, monstris.

Vestitus insanus.

Almodo.

Vestis insana.

Vestium

§ 5.

Vestium grauium & preciosarum duo fines sunt mali, formæ, & opum ostentatio. Fallunt tamen: nam forma bona non indiget fuco. & sæpe spectatissime vestiuntur, qui in superbia sua famem patiuntur vt canes. Leuis habitus & insanus eodem tendunt, sed minus propositum tenent: nam hic amentiæ, ille impudicitiæ professionem continet. Almodicus etiam militarem terrorem spirat, sed frustra, nemo illa metuit, quæ pueri rident, impexus est, horridusque pilus, & furiam imitatur, sed quia desunt faces & hydri, inermis iactantia ludibrio est. Sed fines illos expendamus. Peccant, qui alienis oculis ornantur, & laqueum animis ponunt. Formæ lis est cum pudicitia, & vere dixit Nazianzenus: [k] Paucos amabilissimos esse castissimos. Ornare se vt forma placeat fornicum est. [l] Talis erat inueterata dierum malorum venefica, de qua historia Regum narrat.

Almoda.

k *Orat.* 19.

l 4. *reg.* c. 9. 30.

Porro Iezabel introitu eius audito, depinxit oculos suos stibio, & ornauit caput suum, & respexit per fenestram.

Et ne de impudicitia dubites, exprobrat eam Joramo Jehu. [m] *Quæ pax? adhuc fornicationes Iezabal matris tuæ, & veneficia eius multa vigent.*

m 4. *reg.* 9. 22.

Quis porro finis formosæ meretricis & ornatæ? forma fama fucus, caput sanguine mistũ, & equorũ vngulis cõculcatum. Ita sacra historia. [n] *At ille dixit eis: præcipitate eam deorsum, & præcipitauerũt eam, aspersusq; est sanguine paries, & equorum vngulæ conculcauerunt eam.*

n *V.* 33.

Hunc etiam in tribu Juda Deus exitio puniuit vt minatus est per Jeremiam. [o] *Tu autem vastata, quid facies? cum vestieris te coccino, cum ornata fueris monili aureo, & pinxeris stibio oculos tuos, frustra componeris, cõtemserunt se amatores tui, animam tuam quærent.*

o c. 4. 30.

Non est forma non virilis, decus: sed fœda, si absit virtus, de glorioso capillo pendet Absolon, & Galeazius

Forma bonum fragile.

Secun-

Secundus principum pulcherrimus crudeliter podagræ doloribus cruciatus moritur. In sola superficie forma est, colore & concinnitate membrorum, senectæ & morborum ludibrium, vt [p] Nazianzenus docet:

p *Orat. 31.*

Non forma æterna est, nec cuiquam fortuna perennis.

Corpus perit, & manere formam putas? Quercus pulchra pastum porcis, vitis lignum abiectum potum regibus præbet. Cura formæ muliebrium ingeniorum est. Quod nascitur Dei est, quod pingitur dæmonis. Effigie mentiri non minus turpe est, quam lingua. Philippus quendam è numero iudicum expunxit, quod capillum tingeret: non putabat in tribunali sincerum, qui capillo fucam faceret. Forma virtutis est index, quædam pulchra, sed tamen stultitiæ lineamenta præfert: ianua animi vultus, crebro tamen fallit. Dignitas viri non in solo vultu, sed in ipsa statura, proportione, compositione, magnitudine, & norma partium cernitur: quæ vt non est contemnenda, vtque illa decet, sic eius cura virum dedecet, stolidi Æthiopes ex formæ priuilegio regem creabant. Strabo quasdam gẽtes post duos mẽses explorasse pueros, deformes occidisse tradit. Sophitæ non alebant, nisi quibus honesta forma Lycurgi lege exponebãtur, inhumana crudelitate. formam maxime deturpat habitus insanus, quem almodicum appellant, leuis prostituit, grauis ornat. Viro nobili

Nimia formæ cura.

Forma nobilis.

q *Luc. ad Pis.*

[q] *Talis inest habitus, qualem nec dicere mœstum*
Nec fluidum, læta sed tetricitate seuerum,
Possumus, ingenitæ stat nobilitatis in illo
Pulcher honos, & digna suis natalibus ora.

§ 6.

Corporis compositio.

r *Concil. Carth. 4.*

Adiungam & nonnulla de familiaritate, colloquio, moribus externis. Nam flos formæ vox est, vestium ornamenta gestuum decora flexio. [r] Hæc si incomposita sint, mentis inæqualitatem indicant. Incessus modo

modo citus, modo tardus machinationes inexplicabiles. oculi vagi impudentiam, deiecti mœstitiam, in altum ducti superbiam, ad hirquos versi nequitiam signant. Incessus grauis, & moderatus modestiam, oculi naturali situ positi animi æquitatem. Pedum sit, dum statur, moderata diductio. Verba pauca, pro re nata, nam minimum loqui, vbi vberior sermo decet, suspicacis est, aut contemnentis. Ne nimium facilis esto: sic auctoritas perditur, opinione adulationis. Multo minus difficilis: morosi patria est solitudo. Morositas offendit, vt virum austerum, delicatum est genus iracundiæ, vt etiam nimium placendi studium, molestum est. In colloquio manibus pedibusq; gesticulari indecorum. *Gesticulationes extera.*

Verum nihil in moribus æque molestum seueris, æque ridiculum facetis, quam exoticarum gesticulationum affectatio. Insipientium furor, qui patrios mores exosos habent. Geminus error, multiplices ineptiæ. Error est velle placere Germanis de peregrinis gesticulationibus, plerunq; ineptis. Grandior est error, existimare, mimesin, & histrioniam à se decenter in scena exhiberi. Hinc quotidianæ ad fastidium ineptiæ, scio illos, qui peregrinitatem induerunt, mihi non credere, iudicem dabo de Gallia, ex illo enim regno imprudentiores redeunt, qui parum cauti fuerunt ingressi, & multo tempore alieni moris peruersa ridiculaq; imitatione populares delectant. [s] Igitur nulli ignotus Euphormio ad Christianissimum regem Ludouicum XIII. huncin modum scribit. *Nullis mortalibus indoles ad speciem virilis elegantiæ magis facta. Oris intrepidi habitus, motusq; atq; gestus, qui totum corpus decent. Et hic decor virtutem ingentium virorum adornat; exiguis autem animis pro fuco est, ac veluti naturali munimento, quo suam humilitatem abscondant, aut mitigent. Sic venuste compositi qualemcunq; vestitum de suæ mutationis infinita serie, tanquam de inexhausta penu deprompserint, quocunq; salutationis artificio corpus inflectant, putes nihil magis illa institutione conuenire.*

Gestus almodici.

s *De icone anim. par. 4. c. 3 p. 73.*

Gallici gestus dedecent exteres.

nire. Vicinæ autem gentes ridiculo errore deceptæ, ad illorum quoque mores, per eorundem vestium ac motuum variam imitationem putant accedere; ignaræ, leporis & gratiæ virtute in nonnullis hominibus vno genio cuncta placere; in aliis autem, in quibus natura ad hos mutabiles habitus propitia non est, eiusdem venustatis imitationem & curam, ingratã ac ludicram esse. Nam virtutes & vitia, & quicunque alij motus ipsis animi recessibus inhærent, possunt à nobis non multum operosa simulatione effingi; quia adeo ingentibus latebris reconduntur nostri sensus, vt vix vllus deprehendat, veris, an extemporaneis affectibus deducamur. Sic facile humilitatem simulabis, sic odium, amorem, pietatem. At vero quæ non magis imperio animi, quam vsu, & externo corporis obsequio perficiuntur, eorum imaginem in te transferre, reluctante natura, non poteris; vt est aptitudo corporis prompto habilique decore idonea, vt hilaris iocandi facilitas, & omnino eloquentia non in præcordiis, sed summo ore nata. Hæc autem cum in Gallica consuetudine emineant, ægerrime te ad illius similitudinem transferes, nisi te tuus genius huic indoli sponte admouerit.

Tu ista decere arbitraris? at ille negat. Animis exiguis ait esse pro fuco. Imitatores Gallorum ridiculos ait, ignaros gratiæ. Negat exteris naturam ad tam mutabilis habitus propitiam: vtinam vero Germanis ad sinceritatem & constantiam instituta patria perseuerẽt. Ait curam imitandi ingratam ac ludicram: addo etiam principum vultu, atque irrisu sociorum castigandam. Fatetur à Gallis ista fingi, vt deprehendi vix possit, veris ac extemporaneis affectibus deducantur. Quid igitur aliud agit nobilis Germaniæ mimus de Gallia, quam vt gestu moneat, ne credamus affectus tegenti? Simulare per ista poteris, non tamen fallere, iam nos scriptor ille docuit, hæc esse simulationis artificia, quæ prodita non fallunt, sed odio sunt. At recte, inquies, mimum ago. Si vera narras, genius igitur tuus, iudicio Euphormionis illi te indoli admouet: hoc est, vt supra dixerat ad motus mutabiles. Mores adolescentiæ Gallicæ, si ad regem ille

Mores externi in Germanis fucus.

Fallacia.

ille vere scribit, imitari te nolim: [t] *Adolescentia, in-* t p.48.
quit, *ac iuuentus, insano incautoq; impetu vt plurimum fer-*
uet. Vana in eiusmodi ætate libertas, nunc iocandi, nunc i- Iuuentus
gnotos pariter notosque lacessendi, & vbique titulos nimiæ se- Gallicana
curitatis affectans: leues animi, & rumoribus rapti, iam im- Euphor-
patientes ocij, moxque tumultus. Ostentatio libidinis supra mionis.
naturæ desiderium inepta; tum inconsulti risus, neminiq; par-
centes; vis etiam intra se irrequieta, per varium ac multipli-
cem tumultum erumpens. Quidam tamen in omnium exor-
diis rerum induunt non veram, & ideo maiori specie suborna-
tam prudentiam: Veluti matura sapientia compositi, verba
tarde euntia deducunt, lento vultu, & astum cum humanita-
te fingenti. Ex re quoque factum nomen, vt appellent frigidi-
tatem. Sed & virtutis simulatio tunc est ingrata; nec diu
tam scenica persona impatientem omnis veli leuitatem abs-
condit.

At humanitatis plenæ sunt illæ actiones. Credo in illis, in quibus natiuæ sunt: nam ficta humanitas geminata fraus est. Humanitatem docet etiam Germania de Gallis non iudico, noui plures & humanitate, & fide constantiaque insignes: Euphormio tamen eos notat, nec timet regi suo ista scribere. [u] *Soli Gal-* u p.86.
li quocunque in peregrino solo consederint, præsertim si mise- Galli sibi
ri, & ad opem alienam conuersi, sæuissima æmulatione decer- infensi.
tant. Tum occulta ludibria, liuorque deformis, tum profes-
sa odia, & rixarum etiam ad peregrina tribunalia conciues
vocantium derisa improbitas. Sic inter se certantes nescio
qua infamia apud imperitos inundant suam gentem, quasi in
inuidiam nata sit, exorsq; quietis, ac amoris, quo vnius patriæ
ciues arcana vi natura coniunxit.

Si te illis moribus ostentes, vide ne suspicionem moueas, vt te quoque aliena sectatum, à ciuibus tuis alienum iudicent.

Et tamen, inquis, mores illi politi sunt, & humani. Audi Euphormionē. [x] *Adhuc autē fœdius in Galliarum* x p.87.
visceribus peccant, qui passim tanquam gladiatores ad arenam

damna-

damnati, subitis odiis, armisq; priuatis, ad vltima discrimina committuntur. Rem immanem, & ad istius sæculi probrum, leue iurgium, solaq; altercantium ambitione increscens, aut reuera innocens iocus, plerumq; autem turbulenti ingenii præcipitatio ad famam. sæpe ad tristissimas cædes, & familiarum orbitatem, lymphatam iuuentutem propellit.

Deliciæ sermonum, gestuum fracta, & humilitati, amori, suauitati assimilata concinnitas tantam atrocitatem sub imitamentis ciuilitatis reconditam habet. An & hoc timendum in trossulis Alemannis externo more lymphatis? Sane vestes & gestus, si videat non sanus Orestes, insanos iudicaret. Inter propinquos &
y P.90. illa bella: Euphormio. [y] *Et vero nihil iam ad amentiam, aut impietatem residuum in propinquos amicosq; sæuientibus.*

z P.91. Cur vero ista? [z] *Ineptissimo desiderio*, inquit Euphormio, *famæ: vt iactentur magno vitæ contemptu in arenam processisse, id est, truculentissimum facinus ausi esse barbara ignoratione virtutis.* Quisquis igitur exteros præ se mores fert, & popularibus obtrudit, nunquam exterorum vitiorum suspicione carebit: affectatæ beneuolentiæ simulatione inuisus.

Cap. LXIX.

Conscientiæ cura, & innocentia commendata ante omnia magnatibus.

§ 1.

Daniel conscientiam cõmendas.

a c.1.5. [a] DAnieli sociisq; barbaram aulam ingressis prima cura fuit, ne contaminarentur. [b] Monuit etiam regem, ac conscientiam illius mouet, iubet peccata eleemosynis redimere. [c] Grauius etiam Baltasarem de conscientia admonet, ipse innocentia sua tutus est. [d] *Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonum*

b c.4.
c c.5.
d c.6.21.

Leonum, & non nocuerunt mihi: quia coram eo iustitia inuenta est in me: sed & coram te rex, delictum non feci.

Deus enim innocentiæ vbiq; vindex est & patronus quod edicto suo Darius ostendit. [e] *ipse liberator, atq; saluator, faciens signa, & mirabilia in cœlo & in terra, qui liberauit Danielem de lacu leonum.* e c.6.27.

Ipse enim Deus innocens & sanctus sola conscientiæ puritate delectatur, homini vultus formositas Deo mentis pulchritudo placita est. [f] Antiquum dierum vidit, vestimentum eius sicut nix candidum, & capilli capitis eius quasi lana munda. Hæc enim purissimæ diuinitatis symbola integritatem nobis quoq; commendant. Nam quæ patimur aduersa, quæq; possunt in nos aduersarij, causam primam habent ex nobis, meremur enim pœnas. Hoc quoq; Daniel prædixit in Ecclesia futurum, quod nunc quoque nimium experimur. Cornu paruulum deiecisse ait de fortitudine, & de stellis & conculcasse illas, hoc de viris bonis, magnis, fortibus. Causa autem subiungitur. [g] *Robur autem datum est ei contra iuge sacrificium propter peccata: & prosternetur veritas in terra, & faciet. & prosperabitur.*

f c.7.

Deo grata innocentia.

g c.8.12.

Et [h] deinde surrexisse regem fortem, seu impudentem facie, cum *creuerint iniquitates*, & roborandam eius fortitudinem, non in viribus suis, sed peccatis credentium. Quod toto capite nono exponit. Finem autem omnium Gabriel Danieli proponit innocentiam [i] *Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum, & super vrbem sanctam tuam, vt cōsummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatū, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia, & vngatur Sanctus sanctorum.*

h v.23.

i c.6.24.

Sola curanda est conscientiæ puritas, & innocentia, hæc omnia potest, quia Deum habet Saluatorem. Hæc Danielem in lacu leonum, hæc Susannam inter iniqua iudicia seruauit. [k] *Nam seruatus est sanguis innoxius in illa die.* k c.13.62.

Denique conscientiam vnice curandam Daniel nos

docet, *Iudicium sedit, & libri aperti sunt.* [m] Conscientia
m Ansel. Codex est, in quo quotidiana peccata scribuntur. *Con-*
n 7. Dan. *scientia,* inquit [n] Hieronymus, *& opera singulorum, in vtramq; partem, vt bona vel mala omnibus reuelentur. Bonus liber ille est, quem sæpe legimus viuentium. malus liber, qui in accusatoris tenetur manu, qui est inimicus & vindex. de quo in Apocalypsi legimus accusator fratrum nostrorum.* Liber ille terrenus est, de quo & Propheta dicit. *In terra scribentur.* Non dubium quin hic liber ille de quo Apoca-
o 20.12. lypsis. [o] *Et vidi mortuos magnos & pupillos, stantes in cõspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ, & iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum.*

Alterutrum horum librorum quotidie cõscribimus quicquid agimus, dicimus, cogitamus in acta refertur. Etiam inania & ociosa, non tantum criminosa plectentur.

§ 2.

Conscientiæ libertas.

Conscientia igitur præ omnibus curanda est, illam nemo decipit, & qui supprimit, pœnam, qui purgat, gaudium sentit. Si illa accusat, nemo liber est. Si non accusat, nullius lingua implicat. Quem de libro Dei non delet conscientia, non potest delere ignorantia, vel malitia aliena. Deus iudex iustus est, conscientia testis verax. Quæ si bona est, nihil illa dulcius, nihil quietius, quotidie virescit, paradisus est, diuinis fluminibus irrigata, si radix sana est, frondes, & flores lætantur, conscientia integra in vultum exit, superat conscientia, quicquid mali lingua finxe-
p Doroth. doctri. 3. rit. [p] *Ad conscientiæ autem diligentiam & custodiam differentiæ sunt plurimæ. Rationem enim habemus conscientiæ, ad Deum, ad proximum, & ad res. Ad Deum, ne quis scilicet eius præcepta contemnat, etiam in iis, in quibus eum mortalium nemo videt, nemo repetit, nemo iudicat. Custodiat ipse conscientiam Deo in abscondito, vt exempli gratia: Neglexit orationem, ascendit praua cogitatio in cor eius, nec lauit, nec repressit seipsum, sed oblectationi obsecutus est. Vidit proximum quippiam*

vel

vel agentem vel dicentem, statimq; cum suspicione illum iudicauit, & vt concludam breuiter, ad omnia diligentia opus est, vel quæ sunt à nobis in abditu perpetrata, vel quæ nullus omnium, nisi Deus & conscientia nostra conspexit. Erga autem proximũ conscientia habetur, si nemo quippiam omnino faciat, quod intelligat, quamuis minimam molestiam & afflictionem proximo intuitu afferre. Non re, nõ verbo, non animo, non signo, nõ aspecta. Sunt enim signa quædam, vt sæpe dixi, quibus proximum lædamus, sunt aspectus, quibus eundem affligamus, & molestia non parua afficiamus. Et vt breuiter edicam, quibuscunq; senserit homo molestiã sese proximo afferre, ab iis omnibus iubet abstinere conscientia. Quod si contra faciat, commaculatur & rea est, nõ ignara ea à se studiose agi, vt noceat, vt affligat. Et hoc est, quod dicimus erga proximum conscientiam custodire. Ad res autem habere conscientiam, est, re nulla abuti omnino, vt scilicet non sinat fœdari rem vel proiici, sed cum viderit quippiam proiectum, non negligat, etiam si vile sit sed corripiat potius, & in locum suum statim reponat. Ne quis item propriis vestimẽtis abutatur, est enim quis exempli gratia, qui tunicam suam queat vnam duasve etiam hebdomadas ferre, & abiens illam ante id temporis abluit & conterit, ita vt cum per menses alios quinq; atq; amplius vtilis esse posset, crebra lotione eam reddat inutilem: Contra conscientiam fit hoc. Contrarium in conscientiæ emundatione peragitur. Lotione crebra, non modo mundior, sed fortior, durabilior, securior efficitur, etiam amabilior, loti cordis os florescit. Bias rogatus quid esset sine metu, respondit: Bona cõscientia. Cum illa munda est, omnia mala contemnuntur. Chrysostomus tantam eius vim esse affirmat: vt sicut scintilla in mari, ita mala omnia bona conscientia exstinguantur. Hæc seruos Dei semper contra omnium aduersa firmauit. Mala conscientia timidum facit, radit, vt fluuius ripas, ita animum, semperq; vulnerat, ille æger tactum refugit, vt fumus oculos, ita ista animũ mordet, illa vnicuique tempestas est sua, cœtera transeunt, hæc perseuerat in æternum, opera enim sequũtur in vitam alteram.

Conscientia cura.

§ 3.

Innocentiæ studiũ. Tanto igitur studio incumbendum est, vt crescat cum annis ætas virtutum, vt omne tempus quo meliorem te non sentis, perdidisse te credas. Non enim vita longa optima, sed innocentissima. Nihil sancta maiestas à nobis requirit præter innocentiam, quam facit amor iustitiæ, Est autem illa triumphus gratiæ cum non peccatur, vbi facultas est, cum abstinetur iniuria cum nec nocetur inimicis: cum bene iudicatur de omnibus, cum in omnibus esse fides creditur, nisi vbi manifesta perfidia excusationem non tollit. Altare Deo est, in quo requiescit, quod sacrosanctum Deus esse voluit, nec violari potest pernicie accusatoris. *Decus innocentiæ.* Hæc inter improbos, vt vnio in luto splendidior est. hæc inter pericula secura est. *Alphonsus.* Alphonsus mirantibus illius securitatē sine satellite ambulantis, respondit, securum esse se innocentia. Innocentiæ omnia elementa famulantur, ignis, aqua, terra, & lux ipsa, quia consciētia lux est, *Vto. Goar.* Vto securim inuentus in sylua, *Goar* pallium ad solis radios suspendit. Hac pace gestit, in tormentis fruitur iustus. Semper illa emicat, vt sidera, facilius esse vtrem inflatum mergi, quam virum bonum regi docebat Zeno. [q] Innocentiæ trium principum ne fuligo quidem adhæsit, ne odor quidem ignis, picei aut corpori, aut vesti natiuum bonū dempsit. Nulli hominum sunt ad perdendum illum vires, quem Deus defendit. Semper eius causa ad illud tribunal agitur, vbi opprimi non potest, in quo omnis controuersia deciditur. *Armin.* Arminij symbolum erat, *malo mori quam fœdari*. Hoc ille ad speciem innocentiæ, reuera præstiterunt [r] trecenti illi martyres Carthagine sub Valeriano & Gallieno, quorum multis machinis oppugnata est innocentia, illi vero inter cruciatus aduersum omnia tanquam scuto innocentia vterentur, tandem, *cum præses fornacem calcariam accendi iussisset: Eligite è duobus vnum, aut thura super his carbonibus offerte Ioui, aut in calcem demergimini, fide armati, Christum Dei Filium confitentes, ictu rapidissimo se iniece-*

Pontius Picanus. trecenti martyres massa candida.

q c. 3. Dan

r 24. Aug. mart Rom. ad Vsuard.

iecerunt in ignem, & inter vapores calcis in puluerem sunt redacti. Massa candida magis innocentiæ luce, quam nitore calcis ardentis. Felicissima tum est innocentia cum à persecutoribus opprimitur. Non enim lugendi sunt qui moriuntur, sed qui peccant. Si aliquando Deus illam miraculo tuetur, non tamen felicior est quem persecutio declinat, quam ille, quem sternit. Quod & Daniel monuit. [s] *Et de eruditis cadent*, (persecutionis violentia consumpti, & occisi) *vt conflentur, & eligantur, & dealbentur vsq; ad tempus præfinitum: quia adhuc aliud tempus erit.*

Felicissima est innocētia quæ opprimitur.

s c. 11. 25.

Feliciores illi cadendo, quam alij, quos dicit subleuandos auxilio paruulo. [t] *Cumq; corruerint, subleuabuntur auxilio paruulo.* Optimi illi de quibus prophetat. [u] *Et docti in populo docebunt plurimos: & ruent in gladio, & in flamma, & in captiuitate, & rapina dierum.*

t c. 11. 34.

u c. 11. 33.

Joannes Damascenus calumnia manum amisit, felix contumelia, & dolore, restituta est precanti, non vt martyris gloria maior esset, sed vt barbaris diuina potentia patesceret. Hoc ergo studeamus, mundi esse. [x] Mundus est, qui nullius mali sibi conscius est. Qui mundam habet mentem, toto corpore mundus est.

Damascenus.

x *Athan. l. 7. 63.*

§ 4.

Conscientia puritas gemina est. Abstinere peccatis, & factorum pœnitere. Prius paucorum est, alterum eorum quos gratia liberat, Rari, qualis Pudens senator Romanus, S. Pudentiæ parens, qui [y] ab Apostolo Christi in baptismo vestitus innocentem tunicam vsque ad vitæ coronā immaculate custodiuit, sed cuiusq; nobis incerta est innocentia, etiam cuius nulla apparet culpa, Danielis innocentiæ testimonium dat Ezechiel. [z] *Si fuerint tres viri isti in medio, Noe, Daniel, & Iob: ipsi iustitia sua liberabunt animas sua.* Et supra demonstraui primam illi curam fuisse, ne contaminaretur cibariis lege vetitis: Deinde vixisse eo modo, vt iniustitia corā Deo nō sit inuenta: Sic Christiano Aulico eadē est animi voluntas, & propositi firmitudo, facile vitaret exē-

y *Mart. Rom. 19. Mai. menalog. Vsuard. Ado.*

z c 14. 14.

Pœnitentia.

plo Danielis, ne passim cõtēpto Deo, pœnas sibi peccando attraheret: est in singulis dictamen diuinũ conscientiæ, ꝙ nunquã perit, quod officium nobis semper in memoriá reuocat, quod tamen ab improbis spernitur, & conculcatur, vt Dorotheus explicat. Hinc malum pessimum consequitur mentis excœcatio. Vt mala sua nō intelligat, nec meditatur in res alias intentus. Quod enim oculis tenebræ, hoc menti est peccatum, vt res ipsas non videat, & si quid interlucet, discrimina tamen rerum non cognoscat. Verbum quidem Dei audit, verum vt surdaster confusum susurrum auribus accipit, & sonitu contentus, vocum distinctionem, & subiectum sensum ignorat. Deus limen habitans inaccessum, intuens abyssos, omnia intuetur. Magna pars peccatorũ tollitur, si peccanti testis assistat, at vero non facile in palatij frequentia sine teste peccatur, etsi desit cognitor, in cōspectu tamen Dei, & coram multorum millium Angelorum, summam maiestatem offendit. Quantumuis terrenos successus habeant, peccato tamen perpetrando in dæmonis naturam degenerant, quod peccati, haudquaquam naturæ nomen est: vitia naturam peruertunt: Ille quos ad crimen inducit, sibi similes reddit, non potestate cogendi, sed astũ suadendi: Eoq; facilius, quod quisq; sponte fit malus, nec habet ad peccandum magistrum.

¶ 5.

Accedunt in auxilium cupiditatum feruentium, & dæmonis ignem gladio tentationum fodientis, etiam sociorum hortamenta, vt pietas in acie semper periclitatur, inter sacrum, & saxum ingemiscat. pugnando autem ingentem à Dæmone vtilitatem consequi possunt vt Chrysostomus docet, sanctis enim diabolus coronas plectit, improbis laqueos, Casus aliorum retrahere nos debent, à lapsu, non impellere. Landohino inferos angelus ostendit, summum à peccatis auocamentum, sed malis; qui enim metu iustus est, nondum ad caritatem peruenit: si quemadmodum in sanctorum conspectu sunt

Homo semper in conspectu angelorũ.

sunt tormenta impiorum. Sicut scriptum est, [a] *Et hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni, & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorũ: nec habent requiem die ac nocte, qui adorauerant bestiam & imaginẽ eius, & si quis accepit Characterẽ nominis eius.* Si inquam ista viderent forte nouissima sua considerarent, & malorum vitarent causas: Forte dico: dubitare enim me cogit eorum peruicacia omnium contemptrix, qui cum certissimo ista credant, non tamen fide excitantur ad vitanda mala, quæ credunt euentura. Fidei autem certitudo, quam oculorum maior est. Visus fallitur persæpe, prophetico sermoni nunquam subesse falsum potest. Quotidie carceres, flagella, cruces, rogos, mortes repentinas videmus, & tamen inter tot instrumenta pœnarum regnant peccandi libidines. Non cessat culpa, Ericius semper in spinis est, peccator perpetes criminum aculeos sentit. Vbi semel impliciti atq; irretiti tenentur, secum onera sua trahunt: vt Isaias prædixit. [b] *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatum.* Liberari possunt, sed nolunt moneri, nolunt intelligere: [c] *Ecce non est,* inquit, Isaias, *abbreuiata manus Domini vt saluare nequeat, nec aggrauata est auris eius, vt non exaudiat. Sed iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis ne exaudiret.*

a Apoc. 14.10.11.

b c.5.18.

c c.5.9.1.2.

In aulicis casus pronior est, quia per abruptum ascenditur: Cautela debet esse circumspectior. Nusquam enim facilius vitia virtutum specie se ingerunt. Qui manifestè peccat, duplex facit malum, peccat & docet, quod in aula est frequẽs ex mutuo conuictu ac consuetudine. Mutuo vitia excusare malunt, quam excutere. Serpunt illa, & contactu nocent, in alios trãseunt, alij alios trudunt, nemo retrahit, multitudo impellit, dant animos sociis gloria peccato datur & accipitur. Nec tam sancta est vlla societas, in qua non

Occasio culpa in aula.

sint peccatores. Nullum malum punicum tam integræ sanitatis est, vt non aliquod granum sit putridum. Facile vulnus, lōga medicina nō vna monitio. Hinc qualescunq; sunt opinione mundi errātis, à Deo reiiciuntur, cui odio est impius, & impietas eius. Hinc deinde
d c.5.9. 9.10.11. fons omnium miseriarum. [d] *Propter hoc*, inquit Isaias *elongatum est iudicium à nobis, & non apprehendet nos iustitia: exspectauimus lucē, & ecce tenebræ; splendorem & in tenebris ambulauimus. Palpauimus sicut cæci parietem, & quasi absque oculis attrectauimus, impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui. Rugiemus quasi vrsi omnes, & quasi columbæ meditantes gememus, exspectauimus iudiciū, & nō est, salutem, & elongata est à nobis.* [e] *Iustitia enim eleuat gentē, miseros autem facit populos peccatum*: vt sententia Salomonis nemo peccator sit non miser. In concertatione autem malitiæ est miserior, qui vincit; quia plus ex certamine peccati habet.
e Prou. 14.34.

Cap. LXX.

Magnatibus, Palatinis, magistratibus seria, & grauis pœnitentia conuenit.

§ I.

Pœnitentia aliena ab aula.

NOn vereor ne verba mea repudient: multi enim delicta cognoscunt. Ne tamen se obdurent contra flagellantem surdo verbere conscientiam: ne de se male, de regno dæmonis bene mereantur, iustus metus est. Aulam lætitiæ esse regiam, & gloriæ gymnasium, non pœnitentiæ carcerem obiectant. Esse ipsis perpetuas nuptias; vbi sponsus sit rex ipse, ad cuius vocē lugere nefas sit. Non ignoro in regno voluptatis ieiunio cilicio, & asperitati plorantium delicta sua non esse locum designatum: sunt triclinia conuiuiis, atria, choreis, theatra spectaculis, circi ludis, horti deliciis, viuaria syluæ in modum venatoribus; extra septa palatij, vt carceres, & latumiæ, ita pœnitentium ergastula.

stula. Mardochæus scissis vestibus, indutus sacco, sparsus cinere caput, voce magna ibat per mediam ciuitatem clamans. [a] *Et hoc eiulatu vsque ad fores palatij gradiens. non enim erat licitum indutum sacco aulam regis intrare.* a *Esther 4.3.*

Regiam Mardochæo ingredi licuit, seruatori regis, saccus vetabat. Quare Esther *consternata misit vestem, vt ablato sacco induerent eum, quam accipere noluit.* Atque ita per internuncios cum regina locutus est, non enim nisi mollibus vestiti in domibus regum esse solebant. Schema pœnitentiæ, habitus miserabilis, in exultante palatio importunus apparatus, & vt musica luctibus, ita luctus gaudiis intempestiuus. Damascenus in historia Josephati, & Barlaami narrat procul aula, oculisque regum arceri solitos, qui malis humani generis, quæ omnibus timenda sunt, premerentur, mendicos, ægros, leprosos, cœcos, claudos, aliisque miseriis obsitos.

Mardochæus non ingressus aulam.

Ab aula repelluntur miseri.

Verum illa sunt in aula regum impiorum, atq; infidelium. Quamuis in illis quoq; inueniantur Josephi, Danieles, Nehemiæ, & Esther es.

§ 2.

Daniel insigni pœnitentiæ exemplo, dum legumine, & aqua contentus viuit, omnibus præiuit. Deinde senior pœnitentiam egisse se testatur. [b] *Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiuniis, sacco, & cinere, & oraui Dominum Deum meum, & confessus sum, & dixi: Obsecro Domine Deus magne & terribilis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua.*

Danielis pœnitentia.

b *c. 9. 3. 4.*

Pœnitentiam agebat, & confitebatur peccata sua, corporalis enim exercitatio absq; interna animi contritione ad modicum valet, pietas ad omnia vtilis est. [c] Cumq; inquit, *adhuc loquerer, & orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israël, & prosternerem preces meas in conspectu Dei mei, pro monte sancto Dei mei.* Eandem c *V. 20.*

dem quoque rationem post tres annos repetit, panem
d 10.2.3. desiderabilem non comedit. [d] *In diebus illis*, inquit, *ego Daniel lugebam trium hebdomadarum dies. panem desiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introierunt in os meum, sed neq; vnguento vnctus sum, donec complerentur trium hebdomadarum dies.* Oratio vero tota pœnitentis est,
e c.9.17. 18.19. præsertim illa pars. [e] *Nunc ergo exaudi Deus noster orationem serui tui & preces eius: & ostende faciem tuam super sanctuariũ tuum, quod desertum est, propter temetipsum. Inclina Deus meus aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram, & ciuitatem, super quam inuocatum est nomen tuum: neq; enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Exaudi Domine, placare Domine: attende & fac: ne moreris propter temetipsum Deus meus: quia nomen tuum inuocatum est super ciuitatem, & super populum tuum.* Talis & martyrum
f c.3.29. 30. in camino. [f] *Peccauimus enim & inique egimus recedentes à te: & deliquimus in omnibus, & præcepta tua non audiuimus, nec obseruauimus, nec fecimus, sicut præceperas nobis, vt*
g v.33. *bene nobis esset.* Erubescunt in Dei conspectu. [g] *Et nunc non possumus aperire os: confusio & opprobrium facti sumus seruis tuis, & his, qui colunt te,* orant vt in sola anima con-
h c.3.41. trita, & spiritu humilitatis accipiantur. [h] *Et nunc sequimur te in toto corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam.*

Tales animos requirit aula Dauidica, aula Danielis, aula Christiana, vbi etsi sit innocentia, confiteantur tamen & sua peccata, qui etsi non sint criminosi, sunt tamen peccatores, septies in die cadit iustus, impius semper iacet, resurgere enim negligit. Magistratibus atq; illis, qui in dignitate versantur, totius populi salus commendata est, neque enim idcirco regnantibus proximi sunt, vt prouincialium sanguine ditescant, & ad cultrum dæmonis saginentur, sed vt pro subiectis vigilent, laborent, orent, pœnitentiam agant, ita Samuel, Dauid, Daniel, cœteri reges DEVM timentes. Cunctis, qui delinquunt, agenda est pœniten-

Magnatibus necessaria pœnitentia.

tentia, maxime aulicis, qui & rationem pro aliis reddere cogentur. Omnibus necessaria est, hac in vita, sera est apud inferos, qui nolunt, inquit, Augustinus medicinalem, habebunt pœnalem.

§ 3.

Est quidem vita aulica, vt P. [i] Causin docet, palæstra pœnitentiæ, ob multiplicem patiendi occasionem. Sed plerunq; pœnæ accumulantur, non pœnitentia, non enim resipiscunt, sed propriis vitiorum pœnis anguntur. Ambitio sollicitat, auaritia cruciat, inuidia suffocat, iræ furor exurit, intemperantia delicias tormentis pensat. Extra hominem nihil est, nisi dolor, si intus est peccatum, abest omnis consolatio, & similis vita damnatorum doloribus. Dolor flagelli semper adest, nec temperatur, nisi vbi culpa agnoscitur. [k] Birgitta regiæ stirpis, & aulicæ sanctitatis specimen, si qui cum ea ageret, qui letali crimine obstrictus esset, aut simulate & fraudulenter loqueretur, tanto fœtore cruciabatur, vt ferendo non esset, se auertere, & abrumpere colloquium cogeretur. Hanc animi sui Mephitin, si illi, qui tanquam auernus exhalant, & Angelorum naribus inhalant, sentire possent, continuo igne & ferro putredinem resecarent. Crebro tamen fœtor ille se animo ingerit, & totam Camerinam mouet, vt sibi mens ipsa sit intolerabilis, qualē in Tiberio describit Suetonius. *Conscientia apud quam non moritur omne, quod gerimus, quæ nos in factis nostris accusat & iudicat; quæ cum non habeat loquēdi vsum, nescit tamen tenere silentiū. Potest cōscius morte subduci, potest tibi ad tempus prodesse testis cōsciētia. Nec rectū superest, & sine te nō est, hæret pectori, nec vnquā te deserit, & velut quædā pedissequa, nullo abs te temporis interuallo discedit, tenet te reum, & in sua semper ditione captiuum.* Etsi talis mortuus sit, & cadauer, nā à Deo cecidit, vt demōstrat [d] Augustin. quiescere tamen nō sinitur, quemadmodū Imperatricis Eudoxiæ corpus aliquot annos in tumulo concutiebatur. Lapsus es, resurge, pecca-

i *De vita aulica.*

Pœnitentia aulica.

k *Sur. in eius vita.*

Pœnitentia naturalis.

Pœnitentia sera.

l T. 5. 193. e. f.

peccasti? quiesce, optima pœnitentia non reuerti ad pristina peccata. Renascentia enim est, & noua vita morti repugnans. Ex laboribus sanitas, ex sudore salus, ex pœnitentia vita est. affligimur delictis, seruamur per pœnitentiam. In longum multi consultant, & crastinum non habent: Quot millia pœnitentiam differentium aduentus Christi anteuertit? Eam cladem Frederico Cæsari Papa prædixit.

Fata volunt, Scriptura docet, tua facta loquuntur,
Quod tibi vita breuis, pœna perennis erit.

Hæc fere vita est impœnitentium: alia eorum quos Deus elegit, & prædestinauit conformes fieri imagini filij sui. [m] Dorotheus rogatus ab amico, sibi parceret, ne perpetuum bellum cum corpore gereret? seuere respondit: *Quare me illud occidere conatur,* mors enim certa non pœnitenti, molliter viuenti. Lachrymæ, cui pœnitentiæ defuerunt, stridore dentium in tenebris exterioribus conterentur. Tribunal iudicis nec innocens, nec pœnitens veretur. Nec longæ sunt in lamentatione contritiones, lachrymas cito manus diuina abstergit, gratæ sunt cœlo, vinum Angelorum, quo mentes illæ exhilarantur. Rigant sementem pietatis. oratio Deum lenit, lachrymæ cogunt, hæc vngit, illæ pungunt. Nihil tamen prosunt lamenta, si iterentur peccata. Pœnitentiæ est delere peccata, quorum est dolor, facta plangere, plangenda non facere,

m Soz. l.6.c.29.

§ 4.

Pœnitentiæ nobis exemplum Daniel exhibet regem Chaldæum, [n] pessimum vltra omnes homines tyrannum. Dum in delicto hæsit, bestia fuit, dum pœnitet, redit in naturam humanam. [o] *Igitur post finem dierum, ego Nabuchodonosor oculos meos ad cælum leuaui, & sensus meus redditus est mihi: & Altissimo benedixi, & viuentem in sempiternum laudaui, & glorificaui: quia potestas eius potestas sempiterna, & regnum eius in generationem & generationem.*

Rara regum pœnitentia.
n c.3.23.
o c.4.31.

Impœnitentis exemplum Balthassar, quem Domini ad-

ni aduentus anteuertit, Darius pœnitentiam egit, credo & Cyrum : sed hic iterum plangenda commisit. Cæteri reges Danielici sine pœnitentia periere. Luculentissimam pœnitentiam egit Manasses, & quidam reges Juda, nemo Regum Israël, non admittunt facile humiles lachrymas celsa fastigia. Ex tot imperatoribus religionem persecutis, atque Ethnicis solum [p] Philippum pœnitentem habemus, vt refert Eusebius. Tot præsides periere, pauci pœnitentia sanati sunt. Eleutherius consulari genere ex persecutore martyr factus est. Arianus vt [q] Menologium Græcorum, Metaphrastes, [r] Vsuardus testantur præsidum erat cruentissimus, persecutor immanis, sed tandem credidit, & mersum cum sociis mari, delphini in littus retulerunt. Gordianus quoque vicarius vrbis post ista crimina Ecclesiæ additus est. Inter ipsa scelera conuersiones & pœnitentiam Deus operatur. Genesius Romanus in theatro, hoc est scelestissimo orbis terræ ædificio ad pœnitentiam vocatus, vt testatur [s] Martyrologium Romanum, [t] Surius. *Item Romæ*, aiunt fasti, sancti Genesij *Martyris, qui primum sub gentilitate mimus, cum in theatro spectante Diocletiano Imperatore, mysteriis Christianorum illuderet, à Deo inspiratus, repente conuersus ad fidem, & baptizatus est. Mox Imperat. iussu fustibus crudelissime casus, deinde in equuleo suspensus, & vngularum diutissima laceratione vexatus, lampadibus etiam inflammatus, cum in fide Christi persisteret, dicens: non est rex præter Christum, pro quo si millies occidar, ipsum mihi de ore, ipsum mihi de corde auferre non poteritis : martyrij palmam capitis obtruncatione promeruit.*

Philippus Cæsar.
p l.6.c.34.
q 5. Iunii.
r 8. Maij. & Rom. Mart.
Lipom. t.6.
Sur. t.2.
Persecutores pœnitentes.
s Die 25. Aug.
t T.5.

Quæ eadem gratia data & Porphyrio, testibus tabulis sanctorum. [u] *Item, sancti Porphyrij mimi, qui coram Iuliano apostata per iocum baptismum suscipiens, Dei virtute derepente mutatus, Christianum se esse professus est, ac mox, iubente eo, securi percussus, martyrio coronatur.* Maximos sanctorum labi Deus permisit, vt cæteris & spes veniæ, & resipiscendi darentur exempla. Adamum, Patriar-

u Die 15.

Patriarchas Jacobi filios, Mosen, Aaronem, Gedeonem, Sampsonem, Dauidem, Ezechiam, Apostolos, grauius Petrum. Vstazanem, Jacobum intercisum, Hosium, Constantinum, Theodosium Magnos. Vterque maior Carolus Magnus *certos sibi*, inquit Brunnerus, *dies sumebat, quibus genium ipse suum defraudans maligne famem extingueret; cum publice more Christiano supplicaretur, ex palatio suo ad D. vsque Emmerammi excalceatus crucem sequebatur, nihil imminui de maiestate sua ratus, quam Deo substrauisset.*

Cap. LXXI.

Iudicii diuini in aulis & nobilitate ac magistratibus consideratio ex Daniele.

§ I.

Atheismus magnatum.

QVam longe lateq; patet mundus, tam vasto imperio regnat Atheismus, numinis contemptor, qui temporariæ mortis meditationem horret pauido metu, ac refugit, quasi ad eam non nisi considerando iretur, profanus minas ridet æternæ. Stoicorum & Epicureorum delirio imbuti, nusquam eum esse putant, qui mortuus est. Mortem pronunciant inimicam corpori, nec animæ parcere, hanc quoque vt pecudum formas emori. Seneca animam euanescere disputat.

Vt calidis fumus ab ignibus,
Vanescit spacium per breue sordidus,
Vt nubes grauidas, quas modo vidimus
Arctoi Boreæ disiicit impetus,
Sic hic, quo regimur spiritus effluet,
Quæris quo iaceas post obitum loco?
Quo non nata iacent,
Post mortem nihil est, ipsaq; mors nihil.

Hæc

Hæc Epicuri, Stoiciq;, vt testatur [a] Plutarchus, & Laërtius in vitis eorũ crebro. Animæ tamen immortalitatem asserũt [b] Plato, quiq; eum secuti sunt, Pherecydes, Thales Milesius, [c] Hippoc. Pythagoras, aliiq;: Teste [d] Laërtio & Cicerone. Galenus dubitauit. Testantur id multi quoq; alij apud [e] Clementem Alexandrinum, vt Epicharmus, qui pietatem colentibus post obitum felicitatem promittit, eosque cœlo asserit, impiis cruciatus apud inferos decernit. vt etiam Sophocles apud Justinum. Mortem esse certissimam, horam incertissimam, vbique illam insidiari viuentibus, non est opus docere. Fatentur & illi, qui inter quotidiana funera non cogitant se morituros. Facilis vero esset mortis contemptus, si morte inciperent esse nihil, qui ante vitam nihil fuerũt. Verum mors transitus est, non ab esse ad nõ esse, sed à vita fragili, in vitam aliam, in vitam aut mortem æternam, diuino iudicio cuique pro meritis constitutam, mors iter est in obscuro, in momento longum, ex quo omnia pendent. Miserrimus est, qui non nouit recte mori, *qui notus nimis omnibus, ignotus moritur sibi.* Mortis causæ multæ, terminus vnus ad tribunal iudicis profectio. Non igitur mors, sed quod eam sequitur metuendum est: graue, quod superest mortuo. Hic quisque solus est, & agnoscit non se natum aliis, sed sibi, moritur sibi quisque, & onus suum portat. Dies vnus de alio iudicat, de antecedente subsequens, supremus de omnibus, ille præmia disponit, & pœnas infert, nec in scelere fuisse felicitatem, nec in virtute miseriam demonstrat. Quicquid in mundo fuit, fumum & vanitatem probat. Vt Sabinus tertia mortis suæ die in vitam reductus omnibus persuadere conatus est. Homines infideles in morte finem pœnarum, vt voluptatum arbitrantur, in Dei iudicio, tum omnium est principium, vt Nyssenus disputat. Tota igitur vita nostra præparatio est ad illam iuridicialem disceptationem, & bonam spem præbet, si recte traducatur, si male, exiguam.

a *L.4.4.7. de placit. philos.*
b *In Phædro Philebo.*
c *De carnibus.*
d *l.1.*
e *l.4. Strom.*

Mortem sequuntur maiora.

Sabinus.

Et ni-

Et nihil in ea magnum, nisi si quæ signa sunt prædestinationis, & status ille, in quo Deo placere possis; nam ex apparatu ad iudicium subeundum coniicere possumus, de euentu. Prouidentiæ diuinæ admirabile documentum recenset [f] Dorotheus. *Nauem scilicet seruorum, ad quam nescio vrbem applicuisse, in qua sane vrbe esset virgo sanctißima, salutis suæ admodum diligens & studiosa, hoc cum accepisset, læta facta est, optabat enim sibi ancillulam ex his mercari, quam suo arbitratu aleret & enutriret in Dei cultu, nec vlla labe mundialis malitiæ sineret contaminari. Accersiri ergo iubet nauis gubernatorem, quam statim comperit, tenere penes se puellas duas eius ætatis, quam optabat. Quibus visis ex his alteram sibi dato pretio accepit. Vbi vero abiit mercator, haud longe digressus à virgine illa, obuiam habuit scenicam & prostibulam quandam, cui poscenti puellam alteram pretio dedit. Contemplamini, obsecro, mysterium Dei, contemplamini iudicium. Quis potest de re hac sanam afferre rationem. Suscipit virgo sanctißima puellam primam, eamq; in timore Domini nutrit, instituit, informat, in omne opus bonum. Docet omnem monasticam conuersationem, ostendit suauitatem Angelorum, & mandatorum Dei. Suscipit & prostibula eodem pretio secundam, & eam (breuiter dicam) diabolicis operibus omnino addicit. Quid enim aliud habeat furia illa, quod eam doceret, quam animæ suæ interitum & ruinam? Quid autem dicemus de horribili iudicio hoc? Ambæ paruæ erant, ambæ venundatæ, ambæ ignaræ quo proficiscerentur, qui sese manerent exitus, & ecce in Dei manus altera, altera in manus diaboli incidit.* Pari coniectura de se quisq; sua æterna fata auguretur: si pie caste, iuste vitam transigit, in Deo speret perseuerantiam, & locum in latere iustorum. Sin aliter viuit, non mirum si sursum ad cœlos non ascendat, qui toto vitæ cursu ad inferos præceps ruit.

f Doctrina 6.

Iudicium Dei.

§ 2.

Daniel toto libro iudicium Dei prædicat.

Danielicæ prophetiæ vnicus scopus est, facta memorãdo futura prædicẽdo, omnes homines, imprimis Monarchas reges, magnates, potestate motos, sine satellite

tellite ad terrificum tribunal sistere: certisque prouidentiæ documentis Atheismum excludere, populares suos in fide & religione confirmare. Danielis enim liber quamuis idololatriam destruat, primarium tamen finem habet, vt ostendat, regna à Deo dari, & auferri, sc leribus pœnas positas. Qua in re hoc considerandum venit: Judæorum diuersos fuisse affectus ante & post transmigrationem Babylonicam, ante enim furenter in cultum dæmonum prolabebantur, ab exitu ex Ægypto, vsque ad vrbis & templi euersionem: Adeoque post cineres patriæ, & constat ex Exodo, libris Judicum & regum Jeremia. Postquam ab exilio rediere, publice nunquam ad idololatriam deflexerunt, legem tamen haudquaquam seruarunt, multi in scelera varia, imo in Atheismum prolapsi sunt, cuius iudicia sunt in Aggæo, Esdræ libris, & Machabæis. Cui rei occasionem dederunt posteri Persarum & Græci, quorum principes ac sapientes ita diuûm erant contemptores, vt Deum verum ignorarent, mundi gubernationem fato aut sorti adscriberent: vtraque opinione Athei. Contra illos, & qui eos secuti sunt, atque ad finem vsque sæculorum sequentur, Prophetiam Danielis dictauit Spiritus Dei. Cum enim regum ortus, bella & interitus describit, tanto ante, quam fierent, diuinam prouidentiam ostendit, vt iam supra sæpius explicui. Verum nunc animus est, declarare, Danielem in pœna temporaria non sistere, nec eas sic proponere, vt in illis sit finis supplicij mors & tormenta corporum quæ admouentur impiis, vmbræ sunt, & omina flammantis gehennæ, veri cruciatus æternitati reseruantur. Joacimus captiuus ducitur, occiditur, insepultus abiicitur, non est illa par pœna delictis, plurimos ipse oppressit, trucidarat, didicerat homines comedere, viduas facere, & factus est leo, aspera tulit, at multi innocentes asperiora. Rex Chaldæus Balthassar vix sobrius cum mille magnatibus occiditur. Non tamen vna morte tot scelera expiare potuit. Alexander Asiæ

Daniel Atheismum refellit.

Daniel nō sistit in pœna temporari.

Kk præ-

prædo gentium interfector, vir sanguinum, diuinitatis affectator, vini & veneni violentia decidit in lectum, & cognouit se mori, non illi, quam Jaddo Pontifici Judæorum grandius malum accidit. Regum Danielicorũ multi subito interfecti leniorem quam insontes mortem habuerunt. Antiochus acerba, & probrosa morte extinctus est, sed multos ipse præsens, & spectator immaniorib⁹ suppliciis occiderat. Nemo superbia, nemo crudelitate, Antichristũ superauit, nemo æquauit, Ille sine manu conteretur. Julius Cæsar extra bella ciuilia vndecies cẽtena millia interfecit, plures in seruitutem vendidit, plerosq; innocentes, vrbes diripuit, non sunt tot mortibus luendis satis viginti tria vulnera. Achab venditus, vt faceret malũ, vno vulnere defungitur. Jezabel ebria de sanguine prophetarum præcipitio eliditur, vix vllum illa prophetam lenius occidit. Humana tantumodo spectãtibus mors subita & improuisa videri maxime εὐθανασία potuit, quam Julius optabat. Et constat quosdã impios, & crudeles inopinato occisos, Pompeius in naui iugulatur, Cleopatra aspide brachio admota in soporem soluta mortem somno succedẽtem non sensit. Dionysius Tyrannus sui temporis crudelissimus lætitia nimia obiit. Attila sæuior Siculo prima nuptiarum nocte, in thoro geniali sanguinis profluuio celeriter nemine sentiente obiit. Cornelius Gallus homo impurus & Athereus eques Romanus in ipsis flagitiis luxuriæ suæ animus posuere. Giachettus in mortuæ puellæ amplexu mortuus inuentus est. Ardeburus Anglorum rex dum craterem ingentem hausit, subito anima submersa obriguit. M. Opilius Hilarus etiã inter potandum derepente concidit. Mortes illæ impiis optabiles, piis horribilis videntur: Quare quotidie in Ecclesia sonant illæ preces, *à subitanea & improuisa morte libera nos Domine*. ita tamen viuendum est, ne sit improuisa. Ante annos omnino quindecim, cum vir magnus subito functus esset, aderat mihi alius magnæ dignitatis & prouectæ ætatis, metuensque similem mortem

Morte nõ expiantur scelera.

Moriendi leuitas.

ora-

orare se quotidie dicebat, ne à Deo derepente obrueretur, cui alius: Deus neminē præuenit, neminem obruit improuiso, iam te quoque per annos sexaginta monet quotidie, & monere pergit, vt in omnem horam sis paratus: Ille, quam paratus nescio, certe anno 1629. in sella considens exspirauit. Hunc quidem furoris diuini effectum Daniel agnoscit, iramque tristem, & prædixit regibus, regumque administris, sed hunc in finem, vt experientia docti euenisse, quæ per tot sæculorum seriem vaticinatus est, etiam credamus illa, quæ in alio mundo futura prædixit, & Christi iudicium supremo mundi die. Vbi merces iustis, impiis pœna decernetur: his gehenna, illis regnum.

Nemo improuisò moritur si velit.

¶ 3.

Verum in Daniele iudicium Dei perpendamus, [g] vidit Nabuchodonosor statuam magnam, terribilem, sublimem, ἀνδριάντα vocat, Symmachus statuam virilem. [h] Huius statuæ magnitudo figurabat humana imperia, caput aureum Babyloniam Monarchiam, & ipsum regem de se somniantem, pectus & brachia de argento (recte Josephus etiam humeros addit) Persicum & Medicum significat imperium, quæ iuncta Babylonio velut brachia pectori, in vnum coaluere. Tertia Monarchia ex ære, venter & femora, vbi femoribus male lumbos, aut latera substituunt nouitij interpretes. Nam Hebræū Jerech, & Jarca Chaldæum, cum de homine mētio est, semper μηϱοὺς femora significat. Hoc Gręcorum est regnum, cuius vēter Asia, Ægyptus & Macedonia, femora, Tibiæ ferreæ, pedesq; partim lutei, partim ferrei, seu ferri impuri, cui adhuc admistæ sunt portiones terræ, Romanum imperiū est, natura sua semper geminū, semper diuisum. Initio reges habuit, verum senatus elector erat regum, & regum ipse potēs. Primum regem ob asperius ingeniū discerpsit, & in cœlū esse profectū mentitus est. Eiectis regib. duos consules habuit regiæ potestatis. Cum ad Cæsa-

Romanū imperium diuisum.

[g] c. 2. 1

[h] c. 2. 3

res rediit, mansit Aristocratia senatus in speciem, & inter senatum & Cæsares perpetuæ suspiciones ac lanienæ, collidi crura & pedes diceres. & tamen mansit consulatus in fastis magis quam curiæ potentia. eo deinde contempto, & Byzantium ornante Constantino, duplex etiam senatus, & consulum alter in oriente, alter Romæ. Deniq; imperiũ Orientale & occidẽtale. Postquam in Franciam, deinde Germaniam Monarchia migrauit, manet vetus temperatura ex Monarchico & Aristocratico regno. Nusquam in mũdo, quam in Germania maior principũ libertas, maior potestas, & quædam quasi paritas, qualis est crurum & pedum, excepta prærogatiua honoris, quæ dextro pedi defertur. Quare stulti sunt, qui hũc ordinem inuertere conati sunt, aut ius Imperatoris minuere, aut principum auctoritatem opprimere aggressi, non possunt duę tibiæ in vnum cõflari, non possunt non eo modo res ire; monstrum est homo vnipes, quod Deus constituit, quod Daniel prędixit, futurum est: non valent contra consilium Altissimi machinæ. Si conflare humana temeritas in vnum crura ferrea tentaret, mox alio modo divideretur in plures. *Regnum partim firmũ, partim fragile, & contritum*, & tamen, quod in eo luteum est, de plantario ferri est: etiam sic forte est, & ad mundi finem, seu Antichristum perseuerabit. Infirmum est, quia ex statuum diuersitate & legibus eius continua orta quondam certamina, rebelliones, secessiones, Principum, Cæsarumq; mutuæ cædes, quales in nulla vnquam alia monarchia, quę in aliquot sæculis minora priscis fuerũt, non hoc debetur tibiis aut pedibus ferri luteis, sed Christianæ religioni, & Germanicæ nationis grauitati, ac fidelitati. Hæc sunt imperia. Judicium Dei porro Daniel ostendit. [i] *videbam ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus: & percußit statuam in pedibus eius ferreis & fictilibus & comminuit eos. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum & aurum, & redacta quasi in fauillam æstiuæ areæ, quæ rapta sunt vento: nullusq; locus inuentus est eis: lapis autem,*

i c. 2. 34. 35. *Iudicium Dei in Imperio Romano.*

tem, qui percusserat statuam. factus est mons magnus, & impleuit vniuersam terram. Regna interitura prædicit, & nouum regnum erigendum, lapis de monte regnũ Christi est pusillus grex, augendus fidelitate populorum,& in cælo regnaturus. Non enim agitur de sola euersione regnorũ temporali. nã illæ factæ sunt per lapides cõterentes, sed nõ sine manibus, nã regna de gente in gentẽ translata sunt, propter iniustitiam, sed armis & vulneribus gentium,& in manus fortissimas deuenerunt. At Christi regnum sine manibus & opera hominum, de monte, hoc est, de hoc mundo abscissum est. De æterno itaq; regno sermo est, quod etiam indicat Daniel, quando lapide iacto dicit contrita aurum, argentũ, æs, ferrum. [k] *Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argẽtum, & aurũ, & redacta quasi in fauillam æstiuæ areæ, quæ rapta sunt vento, &c.* At aurum, argentum, æs iam ante desierant. verum est. Sed in vera regnorum contritione reuocabuntur, & qui iam olim se mutuo peremerunt, noua contritione conterentur æternæ damnationis, vt non aliud sint quam fauilla inferorum, semper ardens nunquam deficiens. [l] lapis autem, inquit, Daniel, qui, *percusserat statuam, factus est mons magnus, & impleuit vniuersam terram.* Regnum enim Christi obtinebit omnia, totum mundum cœlum & terram: nam & impiorum rex erit, sed vltor, erunt illi pars populi, sed captiui,& serui pœnæ. Et quamuis sit innumerabilis multitudo, non tamen in regno æstimatur, quia in vnam lacunam cen ri compacta, minimam mundi partem occupabit, ad regnum Christi reliquum comparata, tanquam minimus fauillæ atomus in proportione celsarum, ac patularum arborum. Significantissime Propheta sic ob oculos ponit extremam vilitatem, & contemptum reprobrorum, quam humana intelligentia percipere non potest, sicut neq; gloriam electorum. Arenarum minima corpuscula vtcunq; oculus deprehẽdit, fauilla minoribus constat, quæ cognosci non possunt. Regnum Christi & fidelium est, æternum, pari

k c. 2. 3. 5.

l v. 35.

De æterno iudicio agitur.

Damnatorũ vilitas.

gradu comitatur hostium seruitus, & sub pedibus victoris iacentium infelicitas. [m] *In diebus illis*, inquit Daniel, *regnorum illorum, suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem, & consumet vniuersa regna hæc: & ipsum stabit in æternum secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuet testam, & ferrũ, & æs, & argentum, & aurum. Deus magnus ostendit regi, quæ futura sunt postea.* Hoc regnum institutum est tempore Tiberij cum tibiæ maxime inter se colliderẽtur, & Roma esset carnificina senatus. Cum Filio suo à mortuis suscitato dedit omnẽ potestatẽ in cœlo & in terra. Hoc stabit æternum & alteri populo non dabitur. Tantummodo populo, quem elegit Dominus, qui sunt filij Abrahæ secundum spiritum, quorum libertas & regnum nunc incipit, post iudicium florebit, cum absterserit Deus omnẽ lachrymam ab oculis eorũ. Cætera regna ad gentes diuersas peruenerunt. Nullum magis quam Romanum variauit, quod primo in Romanis familiis fuit, ad Afros deinde, Græcos, Francos, Germanos trãslatum. Deinde in maxime diuersis familiis perseuerauit, haud in vna admodũ longo tempore. Regnũ Christi constabit ex omni populo, & natione, & lingua, & quemadmodum regni huius non erit finis, ita hostes quoque, socij dæmoniorum, in camino ferreo semper habitabunt, cum igne deuorante, cum ardoribus sempiternis.

m c. 2. 44. 45.

Regnum Romanũ in varia gente.

¶ 2

Pœnas huius vitæ temporarias socij Danielis agnoscunt, & populi exilium in flamma æstuante deplorãt. De æternitate tamen securi intrepide respondent: *Deos tuos non colimus, & statuam quam erexisti, non adoramus* [n] *iudicia*, inquiunt, *vera fecisti iuxta omnia quæ induxisti super nos, & super ciuitatem sanctam patrum nostrorum Ierusalem: quia in veritate & in iudicio, induxisti omnia hæc propter peccata nostra.* Deinde in laudes diuinas effusi, quasi iam cœlos habitarent, æternitatis in singulis versibus mentio-

Æternitas regni Christi.

n c. 3. 8.

tionem faciunt, tricies septies nomen Domini benedictum & laudabile in sæcula, regnumq; gloriosum pronunciant. [o] Excitant ad laudandum Deum omnes creaturas, Angelos, animas iustorum. Et demum concludũt: *in omnia sæcula misericordia eius.* Ipse rex impius vltra omnem terram cõfitetur Deum esse regem æternum. [p] *Signa eius, quia magna sunt: & mirabilia eius, quia fortia: & regnum eius regnum sempiternum, & potestas eius in generationem & generationem.* Ipse inter bestias habitans laudat viuentem in sæcula sæculorũ, quia ante se ipse laudauit, Aliud regnum illi Deus reuelauit, regnũ vigilũm, regnum spirituum, quorum est perpes actio, nulla quies, nulla fatigatio. [q] Vidit in consilio vigilũ contra se decretum, vt regno excideret, sermonem sanctorum & interrogationem. Docuitq; mortales cum cæci furore, & amentia ad scelera rapiuntur, ad illos agere in conspectu vigilum, hoc est exercitus Angelorum, vbi omnia in acta referunt, & dies præscribitur finiendis criminibus, inchoando supplicio. Hoc est enim verum iudicium, & iustum. Nam in hoc mundo quamuis ingentibus calamitatibus mali plectantur, patiuntur tamen & iusti & crebro sors impiorum est felicior.

o c.3. 58.65.

p V.100. *In regno æterno hostes æternũ seruient.*

q c.4.14.

Regnum vigilum.

§ 5.

Plenum terroris iudicium, non corporum tantum, sed animarum quoque excidio horrendum supra modum Balthassar extimuit. Nondum mortis elogium audierat, & magna voce clamat, vt adducantur, qui interpretentur. Deos laudabat suos & à laudatis, tam præmium, quam pœnam exspectare fas erat, sed polluta mens, & scelerum conscia, non nisi malum ominari poterat. [r] *Tunc facies regis commutata est: & cogitationes eius conturbabant eum: & compages renum eius soluebantur, & genua eius ad se inuicem collidebantur.*

Balthassaris metus.

r c.5.5.6.

Ecce quomodo nondum nota sententia rex pallet,

tremit, colliduntur genua, vox cadit. Omnium hoc animis sedeat, cum lætitiæ & Baccho litant, dum sese extollunt, dum fœdis oblectantur, adesse manũ, quæ non in regiæ pariete, sed stylo ferreo, & celte chalybea scribat in silice illud: Mane, Teckel, Phares, siue vt est in Chaldæo *Mene, Mene, numerauit*, hoc est: *numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud*, numerauit vitæ annos, dies, omnia delicta, ad minimæ culpæ minimam vsq; cogitationem, & cogitationis omissionem, & omnĩũ horum fontem ac radicem. Jussit iam esse finem vitæ, statuit dare præmia: in annos viginti cõmeatus erat vrbi, sed deferendus est, abeundum, moriendũ est. *Teckel, in statera appensus es*, ponderatus es, sed inuentus es minus habens, deficiens. Non fuit illa, quam Deus postulauit operum bonorum grauitas: non pondera virtutum. Phares, ita secundo loco habet Chaldæus textus, primo Pharsin diuidentes. Diuisum est regnum datum Medis & Persis. Datum qui aurũ, & argentum nõ quærant, sed sagittis paruulos interficiant. Scelera-

Baltasar damnatus tissimus hominũ erat Balthasar, illa nocte interfectus est, at nõ tam citę mortis erat illud supplicium. Cum eo optimates, ciuesq;, qui minora peccauerant, & paruuli insontes trucidati sunt. Maius igitur malum regi prædixit Daniel [s] Jeremias clades illas exposuit insigni hypotyposi de timore Balthasaris singulatim refert: *Audiuit rex Babylonis famam eorum, & dissoluta sunt manus eius: Angustia apprehendit eum, dolor quasi parturientem.* Cum vero dicit: [t] *Quoniam peruenit vsque ad cælos iudicium eius, & eleuatum est vsq; ad nubes.* Summam pœnam significat, quæ nec morte finitur [u] minatur fore vt ponat montem pestiferum in montem combustionis. [x] *non tollent, inquit, de te lapidẽm in angulum, & lapidem in fundamenta, sed perditus in æternum eris, ait Dominus.* Non de crudelitate Medorum, qua Babylon cecidit, sed de pœna inferorum, ad quam raptus est rex Babylonis, minas accipiendas esse docet [y] Isaias. *Infernus subter conturbatus est in occursum aduentus sui. Suscitauit tibi gigantes. O-*

s c.50.43.
t c.51.9.
u V.25.
x c.51.26.
y c.14.9. & seq.

tes. Omnes principes terræ surrexerunt de soliis suis, omnes principes nationum. Vniuersi respondebunt, & dicent tibi: Et tu vulneratus es sicut & nos, nostri similis effectus es. Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadauer tuum: subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Quomodo cecidisti de cœlo lucifer, qui mane oriebaris? qui dicebas in corde tuo: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci: qui te viderint, ad te inclinabuntur, teq; prospicient: numquid iste est vir, qui conturbauit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum, & vrbes eius destruxit, vinctis eius non aperuit carcerem? Omnes reges gentium vniuersi dormierunt in gloria, vir in domo sua. Tu autem proiectus es de sepulchro tuo, quasi stirps inutilis pollutus, & obuolutus cum his, qui interfecti sunt gladio, & descenderunt ad fundamenta laci, quasi cadauer putridum. Non habebis consortium, neq; cum eis in sepultura: tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti: non vocabitur in æternum semen pessimorum. Multis exponit, dæmonum ac damnatorum acerbissimos sarcasmos, quibus Babylonium regem ad inferos venientem excipiunt. Non est illa poëtica prosopopœia, sed vera omnino scelerum exprobatio, & ardentis in ignium vorticibus irrisio & insultatio, quod grauius, quam cæteri regum torqueretur. Vtinam omnibus peccare volentibus adsisteret illa manus, & scriberet, videret tot millies millena millia Angelorum acta notantium, tot dæmonum ad pœnas exigendas inhiantium, tot damnatorum insultantium.

§ 6.

Porro iudicium illud Daniel luculentius, quam vllus Prophetarum descripsit. Nam postquam beluas immanes regnasse, ablatas & exustas se vidisse affirmauit, iudicium consedisse testatur. [z] *Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum eius* *Iudicium de vita æterna statu est.* z c.7.8.10.

 can-

candidum quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda: thronus eius flammæ ignis: rotæ eius ignis accensus. Fluuius igneus, rapidusq; egrediebatur à facie eius. Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt. Non modo Deum in tribunali, sed filium etiam hominis oblatum illi in nubibus intuitus est, nam pater omne iudicium dedit filio.
a c.7.13. 14. [a] *Aspiciebam igitur in visione noctis, & ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & vsq; ad antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: & omnes populi tribus & linguæ ipsi seruient: potestas eius, potestas æterna, quæ non auferetur: & regnum eius, quod non corrumpetur.* Terribilem porro fuisse illius visionis aspectum, figura iudicij
b V.15. nos docet. [b] *Horruit spiritus meus, ego Daniel territus sum in his, & visiones capitis mei conturbauerunt me.* Iudicium illud non fuit de morte & pœna bestiarum, & bestialium temporaria, iam enim ablatæ erant, & exustæ. Verum de æternis pœnis, aut præmiis, ad hoc enim iudicium post mortem omnium agitur, vt ex iure vnicui-
c V.26. que sua statio tribuatur. quod indicant illa verba. [c] *Et iudicium sedebit, aut auferatur potentia, & conteratur, & dispereat vsque in finem.* Agi autem de summa rerum, hoc est, de statu humani generis, imo totius creaturæ rationalis, non temporario, sed immutabili ac sempiterno,
d V.18. Angelus Danieli doctor oppositus asseuerat. [d] *Suscipient autem regnum sancti Dei Altissimi: & obtinebunt regnum vsq; in sæculum, & sæculum sæculorum.* Quin etiam ex eo colligitur de animis cognitionem institui, quia libri aperti sunt. Alludit ad moré tribunalium, ac iudicum, quibus æquitas cordi, qui obsoletas controuersias iudicaturi, vetera librorum, & diplomatum testimonia, & tabulas publicas exquirunt, iudicanda erant antiquissima peccatorum, à parricidio Cain, vsq; ad Eliæ, & Enochi cædem, libri igitur de mortuis scripti proferuntur, tabularia conscientiarum excutiuntur, & mundi totius bibliotheca, & res gestæ cogitatæque ad purum

rum descriptæ leguntur. Joannes Euangelista, nouæ legis Daniel hæc eadem explicat. Judicem enim filium hominis aspexit. [e] *Et vidi cælum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur fidelis, & verax, & cum iustitia iudicat, & pugnat. Oculi autem eius sicut flamma ignis, & in capite eius diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse. Et vestitus erat veste aspersa sanguine: & vocatur nomen eius, verbum Dei. Et exercitus, qui sunt in cælo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo & mundo. Et de ore eius procedit gladius ex vtraque parte acutus: vt in ipso percutiat gentes. Et ipse reget eas in virga ferrea: & ipse calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. Et habet in vestimento & in femore suo scriptum: Rex regum & Dominus dominantium.* Plures throni ponuntur, quia multi sunt iudicaturi, vestis cādida puritatem sententiæ indicat. æternum esse supplicium idem Joannes ostendit. [f] *Et tertius angelus secutus est illos, dicens voce magna: si quis adorauerit bestiam, & imaginem eius, & acceperit Characterem in fronte sua, aut in manu sua, & hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum agni: & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adorauerunt bestiam, & imaginem eius, & si quis acceperit Characterem nominis eius. Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, & fidem Iesu.* Totam rationem deinde exponit Danielis Prophetæ explicator. [g] *Et descendit ignis à Deo de cælo, & deuorauit eos: & diabolus, qui seducebat eos missus est in stagnū ignis & sulphuris, vbi & bestia, & Pseudopropheta cruciabūtur die ac nocte in sæcula sæculorum. Et vidi thronū magnum candidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit terra & cælum, & locus non est inuentus eis. Et vidi mortuos magnos & pusillos, stantes in conspectu throni; & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum: & dedit mare mortuos, qui in eo erant: & mors & infernus dederunt mor-*

e Apoc. c.19.11. 12.13.14. 15.16.

Iudiciū de omnibus.

f c.14.9. 10.11.12.

g c.20.9. 10.11.12. 13.14.15.

mortuos suos, qui in ipsis erant: & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum. Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hac est mors secunda. Et qui non inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis. De æterno autem præmio, de Jerusalem cœlesti & regno sanctorum pluribus tractat, & quod Daniel breuissime dixit. [*h*] *Et multi de his, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium vt videant semper.* Joannes integris paginis oculis spectandum obiicit. Qua ex re apparet Danielem, dum futuri mundi furorem, bella, regum cædes, aularum interitus, familiarum interneciones prædicit, ita illas clades proponere, vt tamen demonstret per hæc mala ad supremum malum, æternam damnationem, populis comitantibus proficisci reges, quibus quantum in deliciis fuerunt, & se glorificauerunt, tantum tormentum rependatur, fore vt semper sint miseri, nec vlli miserabiles. [*i*] *Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduersum Dominum, & aduersus Christum eius.* [*k*] *Sed Dominus irridebit eos, & habitans in cœlis subsannabit eos.* Irridebunt eos cœlites, irridebunt inferi. Quo loco potentes apud inferos sint futuri Isaias iam ostendit. [*l*]

h *c.12.2.*
i *Ps.2.2.*
k *Ps.2.4.*
l *c.14.9. & seq.*

CAP. LXXII.

Omnium rerum, quæ in mundo sunt, aspectu iudicij extremi memoriam ingeri.

§ I.

Memoria iudicij.

IN amœna cogitatio delicatis, mœsta diuitibus, necessaria iudicandis. Qui in vinculis ad cognitionem & quæstionẽ detinetur, totus in eo est, vt meditetur, quid iudici respõdeat, cæterorũ rerum incurius; verũ homines hoc quod solum agere oportuit, solum omittunt.

In vi-

In vita obliuiscuntur Dei iudicis, in morte sui, tristium recordationem fugiunt, ipsa mala non effugiunt. etsi multa vitare datur, hoc vnum sustinendum est. Multa accuratione libris regalibus inscribitur, quod magna leuitate geritur, crescit in hominum pœnas ira Dei, quia crescit quotidie, quod puniatur. Pœna semper est, seu occulta, seu aperta, grauissima est, cum nulla sentitur, talibus enim thesaurizatur ira in die iræ, & iusti iudicij Dei. Rarissimos esse Augustinus arbitratur, quibus hac in vita non repræsentatur pœna, omen futuri supplicij. Et hoc ipsum reges aulæ Danielis ostendunt. Verum patiuntur & boni. *Nunc in vna domo sumus omnes pari sorte*, ait [a] Cyprianus, *donec ad æternitatis hospitia diuidamur.* Magnatum erit disparitas, quanta inter illum, qui ardet in rogo, & qui regnans sedit in solio, & eiulanti insultat. Figura diuersitatis admirandæ in Daniele præcessit. Daniel & Joacimus eadem ex patria, in eandem captiuitatem, sed Joacimus ex sublimiore fastigio trahitur, Joacimus post contumelias & ludibria captiuus. [b] In regnum restituitur, post violatam fidem, [c] fœda morte defungitur. [d] Sepultura asini tumulatur. [e] Daniel eadem in vrbe captiuus honoratur, victoribus imperat. Sed exigua illa omnia, & transeuntia, nunc verum discrimen habent, Daniel lucet vt stella in perpetuas æternitates, Joacimus ardet vt fauilla inter prunas. Quanto minor olim Joacimo, quo cum captiuus ductus est Daniel, tanto nunc maior. Pœna Danieli fuit probatio, Joacimo supplicium, punire pietas fuit, nam falsa mansuetudo est crudelitas, & non est crudelis, qui occidit crudelem: Hodie eadem res agitur, non eisdem personis. Errant Concionatores, qui metu iudicij percellere auditores verentur, molestiam recordationis amaræ depellere conantur, & parcendo occidunt, auferendo leue malum, graue damnum inferunt. Vrsus mansuetus Dominum dormientem fidus custos seruabat, eius in fronte muscam pabulantem intuitus, tanquam

a *Ad Demetrianũ.*

Iudicium Dei facit dispares.

b 2. *Para.* 36. 3.

c 4. *Reg.* 24.

d *Ier.* 36. 30.

e *Deuter.* 22. 18.

Iudicium semper intentandũ.

tanquam Domini sui hostem excussissima alapa obtriuit, ignarus eodem ictu Domini caput frangendum. Par eorum ignorantia, qui mortis metum, sollicitudinem de iudicio, voluptatibus, lucro, honore, vino obruere conantur, & dum muscam auferunt, elephanto se obruunt. Plane crudeliter occidũt, dum curam salutis demunt, qua vna re tot hominum millia pereunt.

§ 2.

Cœli signa habent iudicij. Diuina prouidentia postquam hominem ad æternam vitam fruendam creasset, & ad illius hanc vniuersi machinam, tanquam regi palatium exstruxisset; omnibus in rebus iudicij sui, & salutis nostræ signa, vt omnia nos admonerent, imposuit, ipsa adeo nos acta mortalium, sermonesque hortantur, vt ad supremum nos diem paremus. Cœlum intuẽtibus occurrit illo in

f 2. *Epist.* 2.4. templo angelos peccasse, & celeri exitio deiectos. [*f*] *Si enim,* inquit Petrus, *Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari.* Hoc ædificium cum principatu amiserunt, vt monet etiam Judas: [*g*] *Angelos vero, qui*

g *V*.6. *non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerunt suum*

Sol, Luna. *domicilium, in iudicium magni diei, vinculis æternis sub cali-*

h *Epist.* 3.10. *gine reseruauit.* Inculcat illa Petrus. [*h*] *Adueniet autem dies Domini vt fur: in quo cœli magno impetu transient, elementa vero calore soluentur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera,*

Stellæ. *exurentur.* Solem admiraris vel aurora surgentẽ vel crepusculo occumbẽtem, aut cum medio altissimus orbe est, & lunam chorosq; siderum? Veniat in mentem il-

i *c.*24.29. 30. lius diei, quem Dominus prædixit, teste Matthæo. [*i*] *Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol obscurabitur, & luna nõ dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commouebuntur: & tunc parebit signum filij hominis in cœlo: & tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt filium hominis veniẽtẽ in nubibus cœli cum virtute mul-*

k *Luc. c.* 21.25. *ta, & maiestate.* [*k*] *Erunt enim signa in sole & luna & in terris*

ris pressura gentium. Minatus illa olim est Isaias: [l] *Ecce dies Domini veniet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ furorisq; ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores conterendos de ea. Quoniam Stellæ cœli & splendor earum, non expandent lumen suum: obtenebratus est Sol in ortu suo, & Luna non splendebit in lumine suo. Et visitabo super orbis mala, & cōtra impios iniquitatem eorum, & quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo.* Et quod Ægyptio vaticinatus est Ezechiel ad omnes improbos pertinet, quorum typus est Ægyptus & Sodoma & Babylon. [m] *Et operiam, cum extinctus fueris, cœlum, & nigrescere faciam stellas eius, solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum. Omnia luminaria cœli mœrere faciam super te: & dabo tenebras tui in medio terræ.* Joël sane omnib. minatur: [n] *Sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum.* Nubes suo conspectu nos admonēt eius, qui veniet in nube cum potestate, & maiestate. Consideret nubium solutis catarrhactis diluuium inductum [o] *ascēdere Dominum super nubem leuem.* [p] Venit in nubibus cœli filius hominis, vt vidit Daniel. Super nubē quoq; Joannes vidit Christum, falcem metētem terras: [q] *Et vidi, & ecce in nubem candidam: & super nubem sedentem similem filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam. Et alius angelus exiuit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem: mitte falcem tuam, & mete, quia venit hora vt metatur, quoniam aruit messis terræ. & misit, qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & demessa est terra.* Quin & liquentis aëreis regio iudicantis nos admonet. Christum venientē excipient in aëre electi. [r] *Deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.* Tunc dominari in puro illo elemento desinet Satanas: quem Paulus appellat [s] principem potestatis huius aëris. Infectus ille est de puteo abyssi & obscuratus. [t] *Et aperuit,* inquit Joannes, puteum abyssi: *& ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ: & obscuratus est sol & aër de fumo putei.*

l c.13.9. 10.11.
m c.32. 7.8.
n c.2.10. & c.3.15.
Nubes.
o Isai.c. 19.1.
p c.7.13.
q Apoc.c. 14.14.15. 16.
Aer.
r 1.Thess. c.4.16.
s Ephes. 4.2.
t Apoc.c. 9.2.

Ange-

Tonitru. Angelus quoque septimus Phialam Dei effudit in
u *Apoc.* aëra & audita est vox de throno & templo: [u] *factum*
19.17. *est.* Tonitru cœlum remugit, [x] Formident Domi-
x *1.Reg.* num aduersarij eius, *quia semper ipsos in cœlis tonabit.*
2.10.
Grando. Quid autem vox tonitrui nisi figura illius vocis, quæ orbem damnabit? Fulgura discurrunt, & fulmina
y *Matth.* verberant! Huic similis aduentus filij hominis, [y] *sic-*
24.27. *ut de throno Dei pr cedunt fulgura & voces.* Pluuiæ & rores; cœlestis patriæ abundantiam significant. Judex tamen
z *Gen.* cognita causa, [z] *pluit super Sodomam.* [a] *Et pluit su-*
c.9.24. *per peccatores laqueos, ignis & sulphur pars calicis eorum.* Sic
a *Psalm.* iudicabit Deus Gog & Magog. [b] *Et iudicabo*, inquit
10.9.
b *c.30.* per Ezechielem, *eum peste, & sanguine, & imbre vehemen-*
22. *ti, & lapidibus immensis: ignem & sulphur pluam super eum, & super exercitum eius, & super populos multos, qui sunt cum*
c *Psalm.* *eo.* [c] *Ignis etiam, grando, nix, glacies pars calicis impiorum.*
148.8. [d] Grando & carbones. [e] *Ecce validus*, apud Isaiam,
d *Ps.17.* *& fortis Dominus, sicut impetus grandinis, turbo confringens,*
13.
e *c.28.2.* *sicut impetus aquarum multarum inundantium, & emissa-* *rum super terram spatiosam.* Sic ad vindictam veniet, &
f *c.8.7.* omnia conculcabit. In Apocalypsi: [f] *Et primus An-* *gelus tuba cecinit: & tanquam mons magnus igne ardens mis-* *sus est in mare, & facta est tertia pars maris sanguis.* Alia
g *c.16.21.* deinde maior grando: [g] *Et grando magna sicut talen-* *tum descendit de cœlo in homines: & blasphemauerunt Deum homines propter plagam grandinis: quoniam magna facta est vehementer.*

Terra quam calcamus, ex qua alimur, in quā reuertemur, illa in sinu suo inferos abscondit, illa nunc mouet, nunc variis locis ignes euomit, vt ex Æthna, Hecla: nunc calidas aquas scaturit, ne mireniur æternitatem ignium. Illa hominum sceleribus polluitur, & cadaueribus putrescit, in illa quotidiana flagitia committuntur, & puniuntur, aspice quam late patet, & re-
h *2.Epist.* miniscere Prophetiæ Petri: [h] *Terra autem, & quæ in*
i *V.13.* *ipsa sunt opera, exurentur.* [i] *Nouam autem terram & nouos cœlos creabit Dominus.* Cum Joanne vide terram, & dic

dic, *væ habitantibus in terra.* [k] *Et væ terræ, & mari, quia descendit Diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.* Timete Deum à cuius conspectu fugit cœlum & angusta est terra, in illa pressura gentium est, quæ metu arescit: Omnes impij *scribentur in terra.* Lætos aspicis pampinis colles, quod mediteris, suppeditant. *Vinea Domini est omnis vir Iudæ, exspectauit, vt faceret vuas fecit autem labruscas.* Cultores vineæ ministros, qui filium patrisfamilias occiderunt. [l] Veniet Dominus & perdet colonos. Montium immanes scopuli in minas pendēt, nec in die iudicij tegent eos, qui dicent illis, *cadite super nos, & collibus operite nos à facie sedentis in throno, & à facie iræ agni.* Jacentes valles, & euntia per alueos flumina, quid aliud quam præcipitia inferorum, & piceos torrentes indicant. Vallem Josaphat in mentem reuoca, in quam vocabuntur omnes gentes, vbi disceptabit cum illis, qui creauit illos. Arbores metuunt secures, quæ iam ad radicem positæ sunt, *& omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidatur & in ignem mittatur.* Ligna quotidie cæduntur igni, præsertim lignum vitis. Segetes sua habent zizania, quæ in fasciculos colligatæ comburuntur igni inextinguibili, spicæ paleas habent, & grana, pauca de magno agro in horrea Domini referuntur. Terra spectatissimo virore herbescit, & floribus pingitur, sed fœnum, quod hodie sic vestitur, cras in clibanum mittitur, omnis caro fœnum est, flos veris est, decidit, dum superbit, & arescit. Lapides quoque iudicium illud signant: [n] *Tempus posuit tenebris, & vniuersorum finem ipse considerat, lapidem quoq; caliginis, & vmbram mortis.* [o] Omnes vrbes erunt in aceruum lapidum sicut Jerusalem, [p] non relinquetur lapis super lapidem. Melius est, vt lapis molaris ad collum alligatus te deferat in profundum maris, quam scandalum des vni ex minimis, qui in Christum credunt. Ipse Dominus positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israël, positus à Deo, qui potest de lapidibus suscitare filios

k *Apoc. 12.12.*
Montes *Colles.*
l *Marc. 12.9.*
Valles.
Ligna.
Segetes.
Fœnum.
Flos.
Lapides.
n *Iob 28. 3.*
o *Ier. 26. 18.*
p *Marc. 13.2.*

q *Rom.* Abrahæ. [q] *Dominum exercituum*, inquit Isaias, *ipsum*
9.32. *sanctificate: ipse pauor vester, & ipse terror vester.* [r] Plurimi
offendũt in lapides offensionis, teste Paulo. Et Petrus:
s 1. *Epist.* [s] *Vobis igitur honor credentib. nõ credentibus autẽ lapis, quem*
c.2.7. *reprobauerũt ædificantes, hic factus est in caput anguli, & lapis*
offensionis, & petra scandali, his qui offendunt ver bo nec credũt
Metalla. *in quo & positi sunt.* Metalla ferri, auri, arge nti, ab inferis
per ergastularios eruũtur venena terræ, de venenis na-
ta, in mortes hominum, in multas ferrum, in plures au-
rum. vtraq; diuini iudicij sunt carnifices. Meminerit
t *c.*41.18. Christianus cum suo hoste sibi esse certamen: [t] qui
reputat quasi paleas ferrum, quẽ Job sensit grauissimũ,
u 2.9. & vicit. [u] Christus rege gẽtes in virga ferrea, & qua-
x *c.*1.3. si vas figuli confringet eas. [x] *In plaustris ferreis tritu-*
Mare. *ratur Galaad vt vidit Propheta vellicans Sycamoros.* Mare i-
psum olim mundũ totum, nunc partes obruit, & quo-
tidie homines sorbet, ipsis fluctibus & sonitu iudicium
y *c.*5.7. minatur extremum. Ipsi populi mare vocantur, [y] *im-*
20. *pij autem,* inquit Isaias, *quasi mare feruens; quod quiescere nõ*
potest, & redundant fluctus eius in conculcationem & lutum.
z *Thre.c.* [z] *Itaq; magna erit sicut mare contritio eorum*, vt Jeremias
2.13. lamentatur. [a] Ipse Antichristus inter duo maria posi-
a *c.*11. 45. tus peribit, vt Daniel præuidit. Ad terrorẽ iudicij con-
b *c.*21.25. curret sæuities maris. [b] *Et erunt*, vt est in Luca. *signa in*
sole, & luna & stellis, & in terris pressura gentium præ cõfusio-
c *c.*1.6. *ne sonitus maris, & fluctuum.* [c] Jacobus *impium* ait similẽ
d *V.*13. *fluctui maris.* [d] Judas *fluctus feri maris, despumantes suas*
confusiones. Si nauem ingressus, duobus digitis à morte
abesse te cognoueris, illud memora, forte & inter illos
e *Apoc.* mortuos, quos mare reddet ad iudiciũ, ego sum. [e] de
*c.*20.13. quibus Joannes: Flumina nos admonent torrentium
piceorum, & fluminũ igneorum de throno proceden-
f *c.*7.10. tium. Ita Daniel: [f] *Fluuius igneus rapidusq; egrediebatur*
à facie eius. Flumen amœnum vmbra est illius, quod Jo-
g *Apoc.* anni Angelus ostendit. [g] *Et ostendit mihi fluuium aquæ*
*c.*22.21. *vitæ splendidum tanquam Crystallum, procedentem de sede Dei*
Pisces. *& agni.* Pisces in mari, & cete grandia, perpetuo laniatu
viuen-

viuentes, inferis vicini magis iudicium Dei indicant. Job sane inde parabolam in doloribus assumit, [h] & in Leuiathan nobis dæmonũ principem describit, cuius vires & pœnam cõsiderare fas est. [i] *Sternutatio eius splendor ignis, & oculi eius, vt palpebræ diluculi. De ore eius lampades procedunt, sicut tedæ ignis accẽsæ. De naribus eius procedit fumus, sicut ollæ succensæ atq; feruẽtis. Halitus eius prunas ardere facit, & flamma de ore eius egreditur. In collo eius morabitur fortitudo, & faciem eius præcedit egestas. Membra carniũ eius cohærentia sibi: mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non ferentur. Cor eius indurabitur tanquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus. Cum sublatus fuerit, timebunt Angeli, & territi purgabuntur. cum apprehẽderit eum gladius, subsistere non poterit, neq; hasta, neq; thorax. Reputabit enim quasi paleas ferrũ, & quasi lignũ putridum æs. Non fugabit eum vir sagittarius, in stipulã versi sunt ei lapides fundæ. Quasi stipulam æstimabit malleum, & deridebit vibrantem hastam. Sub ipso erunt radij solis, & sternet sibi aurũ quasi lutum. Feruescere faciet quasi ollam profundum mare, & ponet quasi cum vnguenta bulliunt. Post eum lucebit semita, æstimabit abyssum, quasi senescentem. Non est super terrã potestas, quæ comparetur ei, qui factus est vt nullum timeret. Omne sublime ridet, ipse est rex super vniuersos filios superbiæ.* Denique in nobis ipsis, quantus est pauor spectrorum, contra quæ tamen fide, oratione, innocentia munimur. An non ingens ille metus nos quotidie admonet, vt ita viuamus, ne eorum crudelitati in æternum torquendi tradamur.

h *c.* 40. 20.

i *c.* 41. 9.

Leuiatan.

¶ 3.

Quod animal non ingerit nobis memoriam diuini iudicij? [k] volucres cœli, ipsi adeo passerculi dæmones designant, qui sementem de cordibus auferunt, ne credentes salui fiant. Non tot in cœlo volucres insidiantur aut sibi, aut aliis, quot principes & potestates aëris huius. Omnia plena laqueis vidit Antonius, experiuntur peccatores. Leo signat leonem rugientem, circumeuntẽ, & quærentem, quẽ deuoret. Oues & hœdi iudicij formã ostendunt. Animalia munda & immũda

k *Matth. c* 13. 4.

Animalia.

electos & reprobos. Volucres inuitantur ad carnes principum, & aulicorum. Vt Joannes territus audiuit.
l c.19. 17.18. [l] *Et vidi vnum Angelum stantem in sole, & clamauit voce magna dicens omnibus auibus, quæ volabant per medium cœli: Venite & congregamini ad cœnam magnam Dei: vt manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum, & seruorum, & pusillorum, & magnorum.* Sensit illam vindictam Hella Rex Angliæ, Regnerum regem Daniæ excruciatum trucidauerat, tres ille filios reliquit, audita patris calamitate, Siuardus ira fremens telo pedem læsit, Biornus aleas, (aleis enim ludebat) tanta pressit vi, vt sanguinem de manu exprimeret. Iuarus iram adeo pressit, vt ex spectaculo vetaret discedere, Hella iram professam duorum contemnens, Iuarum vltorem fore dixit, nec fefellit augurium, victum captumq; Iuarus circumduxit, vulturem dorso, qui illud roderet, apposuit, Tytij pœnam in hoste imitatus. [m] Ita Crantzius, Daniel quoq; omnes bestias vidit exustas. Serpentes & reptilia occurrunt? cogita serpentem antiquum, diabolum, serpentem, vectem. Vermes calcas? illum signant vermem, qui non moritur in igne, qui non exstinguitur. Serpens hominis præcipue hostis est: alibi tamen ad solatium bonorum, vindictam malorum. Ad Anatoliam virginem missus à Marso serpens eam innoxiam seruauit, mane magistrum suum letalibus spiris amplexus necare cœperat, cum illum Martyr depellit. Charitonem quoq; captum & professum, non sacrificare, etsi millies moriendum sit, aspis de vino latronum absentium bibens, & veneno reliquum inficiens, liberauit. Latrones enim anheli redeuntes medicatum à vipera potum haurientes, sopiti sunt morte. Chariton opes pauperibus diuidit, speluncam vertit in Ecclesiam. Illa iudicia diuinitatis, aliaque innumera Symbola æternorum nunquam animo deponenda sunt, quia nunquam ad illa proficisci intermittimus.

Regnerus. *m l.4.c.10.* *Serpentes.* *Anatolia.* *Chariton.*

Cap. LXXIII.

Omnibus hominum conatibus ac gestis extremi iudicii signaturam à Deo impressam.

¶ I.

Hieronymus salubri timore, ne lasciuiret, carnem suam configebat: siue ederet, siue biberet, semper insonantem illã suis auribus tubam audiebat: Surgite mortui, venite ad iudiciũ. Nam reuera in cũctis actionibus est causa moriendi, & ad tribunal illud accedendi, & à Deo metus incussus, & exempla morientium. Conuiuium Baltasaris cæde omnium finitur. Extremus etiam dies inueniet conuiuantes. Jam Dominus apud Matthæum protestatur. [a] *Sicut autem in diebus Noë, ita erit & aduẽtus filij hominis. Sicut enim in diebus erant ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vsq; ad eum diem, quo intrauit Noë in arcam, & non cognouerunt, donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit aduentus filij hominis. Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur, & vnus relinquetur.* Nabal in conuiuio contumeliosus, altera die obriguit, Holofernes mori se non sensit, apud inferos de crapula euigilauit. Andeburus rex Angliæ in ipsa comessatione suffocatus est. Alexander ebrietate & veneno, duplici malo. Sed in ipso cibo mors ex improuiso. Augustum ficus, Torquatum placenta, Claudium boletus, Saufeium oui sorbitio, Anacreontem acinus vuæ, Tarquiniũ Priscum spina piscis strangulauit. Durius Valla medicus mulsi potione, Amurathes Turcus dum cratere ingenti se proluit, derepente concidit. Ipse complures noui, qui post lautam compotationem ad causam de æternitate dicendam citati sunt. Quare Christus cum moneret de illa hora inopinato ad omnes ventura, seuere vetuit ne grauarentur corda crapula, & ebrietate. Nihil igitur tutum, dum corpus

In omni actione iudicium.

In cibo, & potu.

a c. 24. 37. 38. 39. 40.

Subitæ mortes.

re tauratur, euertitur. Medicina ipsa temperaturæ correptrix, expultrix morborũ quotidie catapotiis mortẽ peragit. Adriani dictum memorabile, *Turba medicorum Imperatorem perdidit.* Perdidit Imperatorem Maximilianum I. Julium 3. Pontificem.

Miserabili fato Carolum Nauarræ regem. Laborabat articulari morbo, additus erat dolori torpor, frigus, & imbecillitas, medicorum iussu linteo, quod aqua vitæ, aqua ardente madebat, insutus est. Sartor filum, quo regem insuerat candelæ flamma præcidens, linteum incendit, nulla arte succurri potuit, rex viuus tostus, exustusque est. Multos ex balneo mortuos, multos ex Medicorum curis, Plinius recenset. Quam multos ludi absumpserunt? Apud Fidenas Theatrũ concidit, & sexaginta millia oppressit. Thales in theatro siti & calore exaruit. Philistæi cum theatro conciderunt, funestum lessum ludente Sampsone. [b] vt est in libro Judicum. Luciæ sorori Aurelij cum filiolo lusitanti acu in corde fixa casus mortem attulit. Baldi Jurisconsulti indigna plane mors, sed ad exemplum vtilis, catellus ludentis labium momordit, inde rabiosus, & aquæ metuens fugitansq; misere interiit. Quoties armis iocose pugnantes inopinate læduntur? nulla non ciuitas exempla præbet. Gallia etiam regia Henricus vndecimus dum hasti ludio exercetur, lanceæ fragimine casu in oculum retorto periit. Ludouicus dum spectat ludentes repente extinctus est. Ludocus primus dux Bauariæ à sicario occisus est. Carolus vndecimus Galliæ rex, dum laruatus discurrit, tunica picea Fauni aut furiæ instar indutus, occurrit ignotus fratri, dumq; incaute custodiuntur faces, duos proximos ignis corripuit, & tunica molesta exussit, regi ægerrime subuentum est.

b c.16.25.

§ 2.

Venatores. Lusus principum & magnatum vsitatus, venatio. Multæ regum mortes in syluis. Est vero venatio figura illius,

illius, quam dæmones exercent, capturæ, illi omnium immemores animas captant. [c] Exultat itaq; Dauid liberatus de laqueo venantium. Dominus certe per Ieremiam minatur se piscatores, & venatores missurum: [d] *Ecce ego mittam piscatores multos dicit Dominus, & piscabuntur eos: & posthæc mittã eis multos venatores, & venabuntur eos de omni monte, & de omni colle, & de cauernis petrarum. Quia oculi mei super omnes vias eorum: non sunt abscondita à facie mea, & non fuit occultata iniquitas eorum ab oculis meis.* Cum ad venationem egrederis, hoc ipsum meditare, quod scripsit Michæas: [e] *periit sanctus de terra, & rectus in hominibus non est: omnes in sanguine insidiantur, vir fratrem suum ad mortem venatur.* [f] *Venatio leonis onager in sylua: & pascua diuitum sunt pauperes, & præda dæmonum diuites, & cibus eorum electus.* Equitatio te delectat? non culpo. Interim respice sursum, & vide equitem in cœlo, qualem Joannes. [g] *Et vidi cœlum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur fidelis, & verax, & cum iustitia iudicat & pugnat.* illum inde sequaris, exercitũ enim habet. [h] *Et exercitus, qui sunt in cœlo sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo & mundo.* cum ludibundus veheris, & placet quadrupes simul in mentẽ veniat equitũ Apocalypticorũ albi, rufi, nigri, pallidi, de quo Joãnes. [i] *Ecce equus pallidus: & qui sedebat super eum, nomen illi mors, & infernus sequebatur eũ, & data est illi potestas super quatuor partes terræ, interficere gladio, fame, & morte, & bestiis terræ.* Multos in equis mors inuenit. Henricus Austriæ Marchio in glacie, Philippus Ludouici Galliæ regis filius equo prolapsus exspirauit. Ipsa multos lætitia exanimauit, de matribus Romanis notum est, cum præter spem filios reduces complecterentur. Philistion poëta risu crepuit. Philæmon etiam leui causa, quod asinus ficus conuiuis apparatas comederet. Cato, quod carduos, & suo acumine delectatus est, quod dixisset, similes habent *labra lactucas.* Sophocli & Zeuxi risus leti causa fuit, huic picta vetula, quam intuitus risu exspirauit.

c *Psal.90. 3.*
d *c.16.37.*
e *c.7.2.*
f *Eccl.c.13. c.13.23.*
g *Apoc.c. 19.11.*
Equitatio.
h *V.14.*
i *c.6.8.*
Lætitia causa mortis.

ſui itaq; amore periit. Itaque non modo tristitia, qua Heli corruit, & eius nurus, & Thamar contabuit, ſed ipſa hilaritas nimiū præcordia dilatans vitam abrumpit, Sophocles, Dionyſius Tyrannus, Philippides nunciata victoria, gaudij magnitudine mortui ſunt. Diagoras & Chilon in filiorum Olympionicarum complexu exultanti lætitiæ ſuccubuere. Paulus Æmylius Macedonico triumpho filios extulit. Bibulus in ipſo ci rru ſuperbiæ tegula percuſſus interiit. honor ipſe aci leo mortis armatur, & de ſella curuli ad iudicem vocat. In curia Romana decernitur triumphus, in cœleſti dies dicitur. Nuptialia conuiuia celebras? gaudes ad vocem ſponſi & ſponſæ? Hoc ante diluuium faciebant *nubentes, & nuptui tradentes, donec venit diluuium & tulit omnes.* Septem ſponſos Saræ nuptiali nocte Aſmodæus ſuffocatos tribunali diuino ſtitit. Attila in geniali toro ſanguine effuſo, nullo aduertente de regio thalamo ad rogos inferorū deſcēdit. Et ne minora nomina taceam Eupolis, Cornelius Gallus, Ladislaus Neopolitanus. Multi alij in vxorum, aut meretricum complexu animas dederunt. Quoties virgines ad lenonem ductas violaturi morte laſciuiam luerunt, certe qui ad Seraphi am venerant tota nocte diſſolutis neruis, alienatis ſenſibus iacuerunt, quos illa tamen in conſpectu iudicis ſanauit. At multorum inceſtos amores longa Deus patientia tolerat? Plane ita eſt, Dei clementia, quos emēdare debuit, in crimine facit obſtinatos. Quærebat ex Acathio Bibianus, cur Chriſtus, ſi poteſt, non punit Imperatores hoſtes ſuos? reſpondet ille, vt ſuam oſtendat bonitatem. Si enim vindictam celeraret, non fore locum pœnitentiæ. Sed Chriſtus iam ante reſponderat peccatoribus omnibus, facta enim mentione octodecim virorum, quos turris Siloe oppreſſit, & quorum ſanguinem Pilatus cum ſacrificiis miſcuerat, ſeuere admonuit. [k] *Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia paſſi ſunt? Non, dico vobis: ſed niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis. Sicut illi*

k c.13.2.3.4.5

decem

decem & octo, supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos: putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Ierusalen. Non dico vobis: sed si pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis. Aliquos hic punit, vt nemo fere securus sit, aliquos hic præterit, vt alibi sciant esse iudicium. Alta palatia moliris, Turris Siloë suos oppressit, Babylonia linguas diuisit, Jezabel ex alto præcipitata parietem sanguine cruentauit, equorum vngulis obtrita est, at ego euasi, non euasisti, dilatus es ad maius in futuro supplicium. Latro quidam ad murum dormiēs à Serapi sibi visus est moneri, fugeret, ruitura mænia, vix in tutum peruenerat, cum grandi sonitu murus sternitur. Ille gloriatus Diis esse gratos improbos & homicidas, capitur, & post cruciatus ad crucis totius supplicium rapitur, inde ad summa tartari tormenta detrahitur. Securitas ante periculum, in ipso discrimine facit desperationem. Qualis erat in Laucate Oroto, qui futuri desperans, cum moreretur dicebat, *Qui plus potest, plus rapiat.*

§ 3.

Vestis ipsa, qua vani homines gloriantur, nostri iudicij nos admonet, vulnera tegit, & pudendam de peccato nuditatem, Pœna est egere veste, supplicium est vestiri. Si vos vestis cruciaret, vt tunica molesta, vt pilei, quos Turcorum legatis Dracula Trāsyluanus; & Tartaris Basilius Moscorum dux clauis affigi capitibus iussit, non esset in dolore fastus, nunc vero rem & famam veste perdunt imprudentes, ignari vestem iudicis nostri aspersam sanguine. Vtinam animo perpenderent, ne vnquam [*l*] sine veste nuptiali in conspectu l *Matth.*
agni apparerent. Ne induantur pudore. *& operiantur sicut diploide confusione sua.* Veniat in mentem, qui de 22.
bombice gloriatis: [*m*] *Detracta est ad inferos superbia tua* m *Is. c.*
concidit cadauer tuum: subter te sternetur tinea, & operimen- 14.11.
tum tuum erunt vermes. [*n*] *Iob sane operuit cinere carnē suam.* n *c.16.16.*
[*o*] Impios vermes operient. Quorsum pulchra vesti- o *c.21.26.*

Clodomirus, statim accitus abbas oraculum pronunciat, breui morte luiturum, & fidem probauit euentus. Danis occurrit S. Elphegus capitur & iniuriose habetur prædones diro viscerum dolore corripiuntur, duo millia eo cruciatu pereunt, cęteri accepto pane benedicto liberantur. Sanati liberatorem iterum vinculis stringunt & torquent, pecuniam exquirunt, & à quo vitam acceperunt, occidunt, mox omnibus inuisi, fugiunt omnes, classis eorum centum sexaginta nauium periit, qui fluctibus emerserunt, ab incolis occisi, & ad iudicem missi sunt. Opprimuntur iusti, & in potestatem impiorum veniunt, sæuientibus parantur iudicia. Judex qui Metrodoram, & Nymphodoram occiderat, & fornaci corpora iniecerat, obambulans cum suis fulmine in fauillas redigitur, ad pœnas æternas olim redintegrandus. Presbyter Sidonium Episcopum templo prohibere aggressus, Arij morte consumptus est. Nantinus comes sub rege Childerico in Episcopum Hermelinem iniuriosus, rapax, homicida, postquam præsul fato cessit, ab eo citari se dixit, & continuo cum horribili clamore exspirauit, at pœnæ genus in corpore Deus signari voluit, carbonis instar atrum apparuit, vt [s] Turonensis refert. Multa similia exempla habemus, quæ adferre nihil est necesse, cum peccatores quotidie ad iudicium vocentur. Joannes vidit animas interfectorum sub altari, vltionem exposcentium. [t] *Et vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium, quod habebant.* Clamauit sanguis Abel de terra, clamat quotidie innocentium sanguis, clamat in prædonum, & raptorum ærariis pecunia vindictã, quam nunquam aspicere possunt, quin simul cogitent, propter has ardebo. citissima ac proinde facilima mors, quæ ictu trisulci fulminis infertur, sensum enim præuenit velocitate, in ictu oculi occidit. Adeo, vt qui dormientes fulminantur apertis oculis, qui vigilantes, clausis esse dicantur, quod illi ictu euigilent & ante moriantur, quam clau-

s l.5.c.35.

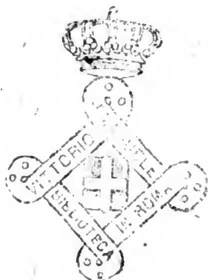
t Apoc. 6.9.

claudere possint, hi territi claudant, nec vita extorta aperire valeant. Mors igitur Frontonis, id iudici nomen erat, celeritate mitis, euentu horribilis fuit, nam velut summi iudicis apparitor ac satelles fulmen momento ad tribunal in ipso crimine deprehensum abripuit, tam citato cursu, quam fulmen fertur. Omnia illa ad iudicem vocant. Ferdinandus IV. cum duos maiestatis damnatos è turri præcipitasset, ab illis ad trigesimum diem citatus ad causam dicendam, eodem die abiit, & sine priuilegio principatus causam dixit, sententia nobis in vltimo die nota erit. Nunc vero si quis iudicia tribunalium, lictores, carnifices, carceres, instrumenta cruciatuum, legum executiones videat, nonne expressa signa, & typos magni iudicij animo concipit? Pingitur ad memoriam vbiq; supremi diei iudicium, sed efficacius animos percellunt illa, quæ peraguntur. Ignis ipse, fornaces, foci, faces, candelæ, scintillæ, nos ignis illius admonet, qui nunquam extinguetur. Sale quotidie vtimur, [u] *omnis enim, in igne salietur, & omnis victima sale salietur*, futurum, ait Dominus, vt quemadmodum salis acrimonia carnes penetrat, nec solam superficiem imbuit, introrsum rapitur, & naturam ipsius conseruat, ita inferorum scimus bustuarios torquendos non leui flamma cuticulam lambente, sed foris intusq; totos igniet, & velut saliet, dum intima quæq; vrit, & cruciabilem immortalitatem ad miseriam tribuit. Concludo cum Salomone, [x] *finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time, & mandata eius obserua: hoc est enim omnis homo: & cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, siue bonum siue malum illud sit.* Et cum Daniele, qui vsu sapientiæ superauit Salomonem, [y] *iudicium sedit & libri aperti sunt.* [z] *Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium, vt videant semper.* Atque his valedico cunctis hæc lecturis, non in longum tempus, breui enim videbimus nos ante Dei tribunal, vt recipiat vnusquisque prout gessit in

u *Marc.* c.9.4.8.
x c.12.13.14.
y c.7.10.
z c.12.2.

ſit in corpore ſiue bonum, ſiue malum. Hoc omnibus opto ex animo, omnibus votis, vt dealbentur, & eligantur, vt ſcribantur in libro vitæ. Audiant à Deo, quod Daniel: [a] *Tu autem vade ad præfinitum: & requieſces, & ſtabis in ſorte tua in finem dierum.* a c.12.13.

F I N I S.

7

